LOGICÆ CHRYSOSTOMI IAVELLI ORDINIS PRÆDICATORVM Compendium

OPERE AC DOCTRINA IVXTA librorum Logicæ Arist. ordinem mirabili breuitate confectum.

QVAE OMNIA MVLTO, QVAM antea, sunt à nobis accuratius emendata.

VENETIIS, Apud Valerium Bonellum.

M D LXXXII.

TRACTATVVM QVI IN EO CONTINENTVR.

CHRY-

CHRYSOSTOMVS CRESCENTIO SVO BENE AGERE.

ANimaduertens Crescenti filij sortitum te fuisse à summo rerum conditore ingenio sum, docilemque animum tam morabilis, quàm speculatinis habitibus facile decorandum nefarium profectò, atq; impium quid commisse me arbitrarer, si te quem (vt ita dixerim) intellectualiter genui, & à primis annis probatis moribus formare conatus sum permitterem iam adolescentem vulgarib. terrenis atq; mechanicis vt de generem & mente depressum artibus & studijs inuolui, ac rectius dixerim demergi atque fœdari. Constanti igitur atq; inflexibili proposito statui DEO optimo aspirante te in limite disciplinabilis adolescentię iam constitutum, et in grammaticis grecè latineq; apprime eruditum, ad eam, quam appellamus Logicam siue Dialectica, vtpote modum, et regulam sciendi rectissimo

calle deducere, & erudire. Hæc namque vnica est clauis, & ianua ad quoscuuque scientificos habitus. Sine ea cecuciens intellectus nescit quod tendat. Nam logica secundùm magnum Albertum latitantem veritatem apperi, errores damnat, falsitatem ostendit, & rectum lumen, quo in omni verè contemplationis opere dirigimur, ostendit. Hac vt fidissimo duce ad phisicas mathematicasque disciplinas, & ad diuinam, quàm dicimus Metaphisicam, patebit tibi additus. Sine ea nullus artifex, siue practicus, siue speculatiuus præualet, & quicunque absque Logica docent, aut addiscunt, disputant aut dictam, suadent aut determinant in incertum concepitur, & voces, & propositiones, & rationes iactant. Ergo per Logicam omnes, sine ea nullæ possunt venari, acquiri, & perfecte sciri artes. Vt autem per rectas semitas planas, & faciles ingeniolum tuum non vi, sed natura docilem, iuxta vota mea dirigere valeam, ne multiplicibus, & obscuris, & contra se inuicem pugnantibus scribentium in hoc negocio. tum realiter, tum sophistice, siue terminaliter tractatibus inuoluaris, formaturus sum tibi atque ordinaturus iuxta mei consuetudinem, & innatam proprietatem totius Logicæ compendium ad eam, quæ est apud Aristotelem, & non aliter Isagogicum, resolutum, clarum, & ordinatissimum. Quod non modo tibi, sed & pro futuris seculis bonarum artium amatoribus quam vtile fiet. Hoc tu, cuiusque similes veluti stella immobili, & clara duce pedetentim, & gradatim ad optatissimum philosophię portum deducemini. Ne dubiter. Vale ingeniale decus, nec patiaris tantos talesque tui gratia simptos frustrari labores.

REV. M. CHRYSOSTOMI IAVELLI CANAPITII ORDINIS PRAEDIC.

COMPENDIVM LOGICAE ISAGOGI-cum ad eam, quæ est apud Aristotelem.

ORDINATVRVS Logicæ compendium pro neophitis intendo non recedere à via peripatetica. Quod dico, vt præsciuem me à sophistarum captiunculis, quæ magis addiscentes confundunt, quàm dirigant. In quibus nonnulli per totam vitam laborant, & insudant, & nunquam ad veras doctrinas pertingunt. Neque enim veræ scire desiderant, sed id tantum, ꝙ secum disputantes innescant, atque decipiant. Erit igitur adolescentes præsens compendium, vt introductorium ad ea omnia, quæ Aristoteles diffuse in singulis suæ Logicæ libris pertractauit. Diuidemus autem ipsum in vndecim tractatus.

Primus erit, de aliquibus, vt vniuersalibus principiis præcognoscendis.

Secundus, de partibus propositionibus.

Tertius de propositione.

Quartus, de quinque vniuersalibus, siue prædicabilibus.

Quintus, de antepraedicamentis, & prædicamentis, & post prædicamentis.

Sextus de syllogismo formali.

Septimus, de suppositionibus propriis, & impropriis, relatiuis absolutis.

Octauus, de ampliationibus, & appellationibus.

Nonus, de consequentijs.

Decimus, de probationibus terminorum.

Vndecimus, de syllogismo demõstratiuo, in quo continebitur tota doctrina Aristotelis in libro Poster.

IN hoc primo tractatu agendum est de aliquibus vniuersalibus vt principiis, sine quorum præcognitione venderemus in omnibus sequentibus per incognita.

Hæc autem erunt septem, & sic præsens tract. continebit septem capita.

Primo, q̃s fuerit veræ logicæ primus & sufficiẽs auctor.

Secundo, quid sit, Logica siue Dialectica.

Tertia, quod Logicæ adæquatum subiectum.

Quarto, quæ sit Logicæ vtilitas, vel necessitas.

Quinto, qualis scĩa sit, & sub qua parte sciẽtiæ contineã.

Sexto, quomodo in partes suas diuidenda sit.

Septimo, à quo primo incipiendum est in Logica.

Quis fuerit veræ logicæ primus auctor. Cap. I.

IN primo capite declarando est quis fuerit veræ logicæ primus auctor. Tu igitur aduerte, ꝙ Arist. 2. lib. Elechorum c. vlt. refert modũ quo reliquæ scientiæ, & artes primo inuentę sunt. Deinde quomodo successu temporis complementum susceperunt. Refert etiam modum, quo Logica inuenta est primo, & sufficienter tradita.

Quantum ad primum, inquit Arist. quod quælibet scientia & ars ab aliquibus primis inuenta quidem est, & excogitata: valde tamen imperfecte, a posterioribus autem paulatim & subtilius elaborata adeo incremẽtum suscepit, quòd tandem completa est. Tu tamẽ aduerte, ꝙ, vt inquit Arist. illud primum in qualibet arte & scientia inuentũ licet paruum sit, vtilius tamẽ ac melius est posterioribus inuẽtis & additis: est. n. primum scientiæ aut artis principium. Licet autem prima principia inuenta sint parua in magnitudine, sunt tamen maxima in virtute, q̃m ab ipsis totum pendet. Nam sicut arbor miræ altitudinis virtualiter continetur in paruo seminis grano, ex quo generatur, sic ars & sciẽtia virtualiter

tualiter continentur in primis ac breuibus principiis, a primis auctoribus inuentis. Sicut aũt principium primũ artis & ſcientiæ a primo inuentum quantuncunque paruum ſit, eſt tamẽ optimum, ſic & difficillimum eſt. neque. n. primus inuentor accepit ab alio, neque in parte neque in toto, ſed longa & ſagaci inueſtigatione tandẽ a ſe inuenit. Hinc eſt, quòd vt inquit Ariſt. principia prima inuenire per difficile eſt, facile eſt aũt inuẽtis addere. Ideo ex 2. Metaphyſicę agẽdæ ſunt gratiæ primis inuentorib. Nam, ſi illi non fuiſſent, poſteriores arti aut ſcientiæ nõ addiſſent, nec ad cõplementum perduxiſſent. Hoc igitur modo aliæ artes ſcientiæ inuentæ ſunt, ac ſufficienter traditę, quia. ſ. primi prima inuenerũt principia, parua quidem magnitudine, & pauca numero, ſed maxima & plurima virtute. Deinde famoſiores magisq; exercitati addiderunt multa, & poſteriores ex multis collegerũt magis certa, ſuperfluis aut incerti, aut erroneis reiectis, ſicq; tandem ars & ſcientia huiuſmodi non ſolum incrementum, ſed & complementum ſuſcepit. Per hũc modũ dicit Ariſt. in 2. Elenchorum oẽs ſcientię rhetoricę iuuẽtę, & acquiſitę ſunt. Nam poſt primos rethoricę inuentores ſecutus eſt Theſias, poſt Theſiã Theodorus, poſt illũ multi multa inuenerunt & addiderunt. Hinc ars ipſa maximũ iã habet incrementum: & in ſecundo Metaphyſicæ exemplificans de muſica inquit. Nam ſi Timothæus non fuiſſet multam melodiã non haberemus. Si autem phirnis, non prę ceſſiſſet Timothæum, Timothæus non fuiſſet, inſtructus in principiis muſicæ, nec eã auxiſſet. Aliæ igitur artes & ſcientiæ, primos habuerunt auctores a quibus principia, deinde poſteriores, a quibus paulatim augmentum recepimus.

Quantum ad ſecundum aduerte; vt teſtatur Ariſt. in fine libri ſecundi Elenchorum, ꝙ licet aliæ artes, & ſcientiæ ante Ariſtotelẽ inuentæ & augmentatæ fuerint per famoſos auctores, vt patet de Scientia naturali per Thaletẽ, & Meliſſum & Empedoclem, & Heraclitũ, licet admixtũ multis erroribus tradiderint. quos ipſe Ariſ. in omnibus phyſicæ partibus reprobat. De mathematicis per Pythagoram & Euclidem antiquiſſimos Aegyptios. De diuinis per Mercurium Termegiſtrum & Heſiodum. De moralibus per Socratẽ, &

Platonem, & sic intellige de reliquis artibus: tamen logicæ scientiæ ante Aristotelem inuenta non fuit. Nihil enim inuenimus de ea ordinate traditum, quo vt regula sciẽdi dirigi posset addiscentis intellectus ad alias scientias acquirendas. Nam, vt legimus apud Platonem in Gorgia, & Protagora, & Euthidemo si logica, quàm sophistæ conabantur ostendere se habere, non ad sciendum, sed ad decipiendum vtebantur, totumq; studiũ eorum erat reddere discipulos vere, sed apparenter scientes, cũ vere nihil in fine descẽdi retinent nisi captiunculas, friuolasq; ac deceptorias rones. Hos igitur Socr. & Plato semper insectati sunt, vt pote nõ bonarũ artiũ doctores, sed & deceptores ac illusores humani ingenii. Verũ, quia nec Socr. nec Plato artẽ hanc adepti sunt, ideo doctrinalem ordinem, nec in sophistis reprobandis, nec in propriis conceptibus enucleandis seruare potuerunt, & licet potentes essent ad interrogandum, siue dubitandum, non tamen ad respondendum, & soluendum propter logicæ carentiam. Vnde Socrates fatebatur se quidem scire interrogare, at respondere nescire. Vt igitur vera sciendi regula directiua humani intellectus in artibus, & scientiis inueniretur, datus est nobis ab auctore naturæ, Arist. qui suo pene diuino ingenio primus logicam verã inuenit, & secundum omnes partes ordinauit ac perfecit, vt declarabimus infra diuidentes logicam descriptam ab Arist. in partes, & assignabimus earum sufficientiã. Quoniam igitur Aristoteles hanc primus inuenit, & perfecit, ideo ei, tamque primo inuentori, gratiæ habendæ sunt. Quod, & ipse innuit in fine secundi Elenchorum dicens. De rhetoricis erant multa, & antiqua dicta.

(De syllogismus autem omnino nihil habuimus prius aliud dicere, quàm quod attributione quærentes per multũ tempus laborauimus. Si aũt videtur nobis consideratib. velut est his, quæ a principio erant habere artem hanc sufficiẽter super alia negocia, quæ ex traditione adaucta sunt: reliquum erit omnium vestrũm, vel eorum, qui audierunt hoc opus, omissis quidem artis indulgentiam, inuentis aũt multas habere gratias.) Hæc de præsenti capite dicta sint.

Quid ſit logica, ſiue dialectica. Cap. II.

IN ſecundo capite ordo doctrinæ requirit, vt manifeſtemus quid ſit Logica, ſiue Dialectica oportet enim in vnaquaque arte, & ſciẽtia p̃cognoſcere q̄d ſignificetur ꝑ nomẽ illius ſciẽtiæ, & artis, de qua tractãdũ eſt, aliter addicẽs ſemper ꝑ incognita tẽderet. Verũ ante quã deſcẽdamus ad verã logicę diffinitionẽ, p̃ſcire te oportet q̄d ſit propriè diffinitio, & quõ differt a deſcriptione, & ethimologia, & interpretationes. deindę deueniemus ad propoſitũ noſtrũ.

Tu igitur aduerte, ꝙ in doctrina Ariſtotelis, Diffinitio eſt oratio indicans, quid ſit res per eſſentialia. i. ꝑ ea, quæ ſunt de eſſentia, & ſubſtãtia rei, & ſine quib. rei natura dari nõ põt, & hæc eſt vera, & propriiſſima, diffinitio, v. g. Homo eſt animal cõpoſitum ex corpore humano, & anima rationali, hæc eſt vera diffinitio, qm̃ dicit, & manifeſtat naturã hominis ſufficiẽter, & facit ipſum differre a quolibet alio animali, & datur per ſubſtãtialia hominis, q̃ ſunt corpus humanum, & anima rõnalis, & vtrũque eſt ſubſtantia. Diximus ꝙ diffinitio eſt oratio: quoniam ſolus vnus terminus nõ facit diffinitionem, ſed oportet ſaltẽ eſſe duos, quorũ vnus ſit genus, tanquam magis communis, & alter differẽtia cõuertibilis cum diffinito, vt ibi declarabimus in tract. de prædicabilibus, reqũritur, & copula. i. verbum ſubſtãtiuum, vt p̃dicetur diffinitio de diffinitio, vt hic Homo eſt animal rationale. Homo eſt diffinitum, animal rõnale eſt diffinitio, per ly eſt, p̃dicatur diffinitio de diffinitio, ex cõſequenti cõſtat, ꝙ diffinitio eſt oratio. Diximus indicãs quid ſit res per eſſentialia, vt diſtinguatur diffinitio vera à deſcriptione, & ethimologia, & interpretatione. eſt. n. deſcriptio oratio indicans, quid ſit res ꝑ accidentali propria, id eſt quæ ſoli deſcriptio cõueniunt, vt deſcriptio hominis eſt hęc. Homo eſt animal ſtaturę rectę, riſibile, & beatificabile. Nam ſtatura corporis recta, & riſibilitas, & beatificabilitas ſunt ꝓprietas cõſequẽtes ſola naturã hominis. Quid autem ſit rei proprietas, & quomodo emanat a forma rei, & eius ſpecifica differẽtia dicemus in tract. de prædicabilibus.

Ethimologia vero est manifestatio vnius termini minus noti, addiscenti per alium terminum magis notum, & prius notum apud eundem, stando tamen in eodem idiomate, vt quando, exponimus hunc terminum sol, quasi solus luces, & cœlū, quasi omnia inferiora cœlans, siue tegens, & lepus quasi animal leuium pedum.

Interpretatio aūt est vnius termini declaratio ex vno idiomate in alio. vt chiorius græce est dominus latine, & physis græce est natura latine, & in hoc sensu oīs sermo ex vnb idiomate versus in aliud dicitur interpretatus, & versio est translatio, siue interpretatio, & vertens dicitur, interpres, siue trāslatos. Cōstat igitur qūo p ly essētialia differt vera diffinitio a descriptione, & athimo. & interpretatione.

His declaratis accedendum est ad diffinitionem veram logicæ, & descriptionem, & ethimologiā, & interpretationē.

Quantum ad veram diffinitionē sic vniuersaliter diffinitur logica est scientia rationalis discretiua veri a falso.

Dicitur scientia rationalis, vt distinguatur a scientiis, & artibus realibus, quales sunt Physica, Mathematica, & Metaphysica, &c. Quare autem, & quomodo sit scientia rationalis declarabitur tibi in cap. quinto.

Dicitur discretiua veri a falso, vt in hoc distinguatur a ceteris speciebus scientię rōnalis, quæ sunt Grāmatica, Rhetorica, & Poetica. Nam Grāmatica regulat intellectum, & versatur circa sermonem congruum, & incōgruum. Rhetorica, circa sermonem comptum, & incomptum, siue ornatū, & inornatum. Poetica, circa sermonem delectabilem, & indelectabilem. Logica vero facit intellectum discernere inter sermonem verum, & falsum. Nam, vt ibi declarabitur, per logicam scire poteris, quæ oratio sit uera, aut falsa. idē intelligere de diffinitione, de diuisione, de consequentia, de syllogismo, de quocunque alio modo argumentandi. De vero autem, & falso grammaticus, vt grammaticus, simpliciter rethoricus, & poeta, vt sic, non curant sufficit.n. Grammatico si orationem congruam fecerit, & Rhetorico si ornatam, & Poetæ si delectabilem, si autem cum hoc sit vera, erit sibi per accidens.

Quantum ad descriptionem, sic describi consueuit. Logica

ea ex omnium artium, omnium ſciẽtiarum aptiſſimum in ſtrumentum, ſine qua nulla ars nullaq; ſcientia perfecte ſci ri poteſt. & hæc quidem deſcriptio ſequitur ex præmiſſa dif finitione. Nam ſicut ex eo, quod homo eſt animal rõnale eſſentialiter, ſequitur, ꝙ ſit animal riſibile, & diſciplinabile vt proprium ſibi, ſic ex eo, ꝙ Logica eſt ſcientia rõnalis di ſcretiua veri, & falſi, ſequitur vt ſibi proprium, ꝙ ſit noſtro intellectui in acquirendis cæteris artibus, & ſcientiis aptiſſi mũ inſtrumentũ. Huic deſcriptioni conſonat ea, quæ ſolet aſcribi diuo Auguſto, & hęc eſt logica eſt ars artiũ, & ſcien tia ſcientiarum qua aperta oẽs operiũtur, & qua clauſa oẽs aliæ clauduntur. Eidem cõcordat ea, quæ formatur a Petro Hiſpano in principio ſumularũ ſuarũ ſub nomine dialecti cæ. Sumit aũt dialecticam pro tota logica, & non pro parte topicæ, de qua acturi ſumus in octauo tract. ſic autem de ſcribit eam. [Dialectica eſt ars artium) .i. directiua intelle ctus, vt regula acquirendi alias artes. [& ſcientia ſciẽtiarũ) i. directiua eodem modo intellectus in acquirendi aliis ſciẽ tiis [Ad omnium methodorũ). i. ſcientiarum [Principia viã habens.) Nam logica dat nobis viam, & modum cognoſcẽ di principia aliarum ſcientiarũ, ex principiis autem cognitis acquirimus ſcientiam pendentem ex ſuis principiis cogni tis per logicam. Via autem, quàm dat nobis Logica ad co gnoſcendũ principia omnium ſcientiarũ, eſt ars diffinitiua, diuiſiua, inductiua, argumentatiua, de quibus omnibus per tractat Logica, vt declarabimus in locis ſuis.

Et aduerte, ꝙ ſciẽtias appellat methodos, eſt aũt metho dus proprie apud gręcũ, ꝙ latinus proprie appellat callẽ: eſt aũt callis via ſtricta, breuis, & recta, cito ducẽs viatorẽ ad optatũ terminũ. Tranſumptiuæ igitur ſciẽtiæ acquiſitæ ꝑ Logicã dicũtur methodi: qm̃ per Logicã breui tp̃e, & recte ac vere addiſcũtur. Hinc patet, ꝙ qui abſque Logica doceat aut dictãt, & ſcribũt, & qui addiſcunt ſemper inordinate, & infinita prolixitate procedunt, nec vnquam ad veram, & fir mã rei notitiã perueniunt, nec ſe indubiis reſoluere, nec cõ tra impugnãtes ſe defenſare poſſunt. Optimũ eſt ergo ante omnes ſcientias logicã acquirere, nec cũ logica velle alias ſimul acquirere. Dicit enim Ariſt. in 2. metaph. ꝙ abſurdũ

eſt

est simul quærere scientiam, & modum sciẽdi, & per modũ sciendi, vt dicit Commentator Auerr. intendit logica, quæ dat modos generales, & regulas, secũdum quas in qualibet scientia procedẽdum est. Has autem regulas docebimus in tract. 6. 7. 8. 10. Constat igitur tibi quid sit logica diffinitiue, & descriptiue.

Quantum ad æthimologiam, & interpretationem eius aduerte, ꝙ logica quantum ad id, a quo nomen imponitur apud græcum, interpretatur de sermone scientia, apud latinum est. n. logos sermo, etihcos, scientia, & vt sic nisi aliud addatur cõis est grãmaticæ, & rethoricæ, & poeticæ, & logicæ propriedictæ. oẽs. n. sunt scientiæ de sermone, sed diuersa ratione, vt docuimus supra. Quantum autem ad illud cui nomen imponitur, interpretanda est logica scientia de sermone vero, & falso, & sic est scientia distincta a grãmatica. & rethorica, & poetica, contenta tamen sub logica vniuersaliter dicta, vt est scientia de sermone, &c. Et quoniam considerare ac pertractare habemus de logica directiua veri, & falsi, & non absolute, & vniuersaliter dicta, ideo sua æthimologia ac interpretatio erit hæc, vt non detur per manifestiora, logica est scientia sermonis veri, & falsi in qualibet scientia, & arte diiudicandi, vt ab his, quæ videntur primo aspectu vera, & non sunt, & ab erroribus ac falsis liberemur, vt veritatem defensare, falsitatem impugnare, sophisticas rationes contra verum soluere discamus, & rectum limitem in omni orationis opere prosequi ac cõseruare. Dialectica vero exponitur a Petro Hispano quasi duorum sermo vel ratio, scilicet arguentis, & respõdentis in disputatione. Verũ melius est, vt exponatur dialectica quasi disputatiua, deriuatur enim apud græcum a dialegome, quòd est disputatio latine. Hæc de præsenti cap. dicta sint.

Quod sit eius subiectum circa quod versatur. *Cap. III.*

IN tertio capite inuestigandum est, quod sit subiectum in Logica, circa quòd versatur. Sed antequam descendamus, ad resolutionem propositi duo proponenda sunt.

Primo,

Primo, quod modis consueuit accipi subiectum in doctrina Arist.

Secundo, quas conditione, oportet atribuere subiecto scientiæ, & artis.

Quantum ad primum aduerte, q subiectum dicitur quã dupliciter. Primo, de eo, q præponitur verbo in oratione, vt homo est animal, homo apud logicum dicitur subiectũ, animal dicitur prędicatum, est, dicitur copula, & aduerte, q id, quòd dicit grammaticus suppositum, dicit logicus subiectum, & quod dicit appositum, dicit logicus prędicatum, & quòd dicit verbum, dicit logicus copulam. Copulat enim, & coniungit verbum, prædicatum cum subiecto. Secundo, dicitur de omni substãtia, quæ in se recipit aliquã formã, vel accidens, & in hoc sensu dicimus manum esse subiectũ caloris, quia in se recipit calorem, eodẽ modo lapis in quo fit figura Mercurii dicitur subiectum figurę. Corpus in quo recipitur anima, dicitur subiectum animæ. Intellectus in quo recipitur scientia dicitur subiectum scientiæ. Tertio, dicitur de partibus materialibus, ex quibus aliquid componitur, & in hoc sensu lapides, & ligna, & claui, & cemẽtum dicuntur subiectum domus, vt pro eodem sumatur subiectum, & materia ex qua res fit. Quarto, dicitur de eo, circa quod agendum aut curandum, aut cognoscendum intendit homo, & in hoc sensu domus est subiectũ ędificatoris, dum fabricatur, corpus humanũ est subiectũ medici dum ipsum medicat, cęlũ est subiectũ astronomidũ circa ipsum speculatur, ens mobile, siue corpus mobile est subiectũ physici, &c. Et dr̃ subiectũ circa quod versatur artifex & sciens, siue speculans & considerans. Relictis aliis modis pro nunc: intẽdimus declarare quòd sit subiectũ logicę iuxta quarto modũ.

Quantum ad secundum aduerte, quòd subiectum sumptum quarto modo tres oportet habere conditiones simul iunctas, ita quod si vna deficit, non erit veræ subiectum. Primo, oportet esse principale consideratum in scientia. Vnde nullum secundario, aut consequenter consideratum potest esse veræ subictum in scientia, verbi gratia, In arithmetica par, & impar, binarius aut ternarius, aut quæcunque aliam numeri species non

possunt

possunt esse veræ subiectum, sed numerus vt numerus.
Primo enim, & principaliter cõsiderat de numero, consequenter autem de proprietatibus, & speciebus numeri.
Secundo, oportet, ꝙ omnia considerata in arte, aut scientia, considerentur non secundum se, sed in ordine ad ipsum, v.g. Ideo domus est subiectum artis ædificatoriæ, qm̃ circa ipsam ędificandam artifex principaliter, & prima intẽtione intẽdit, & in ordine ad ipsam cõsiderat lapides vt sunt apti cõstruere domũ, similiter, & ligna, & alia, &c. Nõ.n. cõsiderat lapides vt sunt inanimati neq; ligna, vt vegetabilia, neq; clauos ferreos, vt minerales, hęc.n. ad cõsiderõnẽ physici ꝑtinẽt, sed vt ꝑtes aptę ex qb. cõstruaĩ & firmeĩ domus.
Tertio, oportet, vt per subiectum scientiæ, & artis sufficientes differat ipsa à quacunque alia. Ideo grammatica differt à rhetor. quia in ea subiectum est oratio cõgrua, in rhetorica autem oratio cõpta, arithmetica differt à geometria, quia in ea subiectum est numerus, in geometria autem quãtitas continua diuisa in lineam, & superficiem, & corpus, vt declarabimus in prædicamento quantitatis.
His prænotatis aduertæ, ꝙ cum Logica sumatur dupliciter, ut supra iam diximus, s. vniuersalissime, & proprie, vniuersalissime quidem, vt sub se continet grammaticam, & rhetoricam, & poeticam, & logicam argumentatiuam. Proprie vero, vt est scientia distincta à prædictis, & dicitur sciẽtia rationalis, & argumentatiua, subiectum in illa vniuersalissime sumpte est ens rationis, i. ens fabricatum ab intellectu, & non habet ex extra intellectum, quales sunt termini, siue dictiones componentes orationem congruam, aut ornatum, aut delectabilem, aut veram, & suum oppositum, & argumentatio quæ componitur ex propositionibus modo quo dicemus in tract. vi. Et quidem ꝙ ens rõnis sit subiectũ in Logica vniuersalissime sumpta probatur sic. Sicut se habet scientia realis. vt Physica Mathematica, & Metaphysica ad ens reale, ꝙ est ens extra intellectum, vt homo, terra, cœlum, & sic scientia rõnalis se habet ad ens rõnis, sed scientia realis versatur circa ens reale, vt subiectum, ergo scientia rationalis circa ens rationis. Sed logica vniuersalissime sumpta est scientia rationali, vt dicemus infra, ergo subie-

ſubiectum logicæ vniuerſaliſſime ſumptæ eſt ens rationis. Subiectum autem logicæ proprie ſumptæ eſt ens rationis ſub diſcurſu intellectus, quòd eſt idem quòd argumentatio Et probatur ſic. Idem eſt ſubiectum in tota ſcientia rationali, & in qualibet eius parte ſub diuerſa tamen ratione, ſed ens rationis eſt ſubiectum in tota ſciētia rationali, quę eſt logica vniuerſaliſſime ſumpta, ergo & in qualibet eius parte ſub diſtincta ratione, Partes autem totus ſcientiæ rationalis ſunt grammatica, cuius ſubiectum eſt ens rationis cōgruum, & incongruum, & rhetorica, cuius ſubiectū eſt ens rationis ornatum, & inornatum, & poetica, cuius ſubiectū eſt ens rationis delectabile, & indelectabile, & logica proprie, dicta, cuius ſubiectum eſt ens rationis ratiocinatiuu, quod eſt idem quòd argumentatio. Præterea, vt videbis infra, tractabimus de terminis, & nomine, & verbo per reſpectum ad orationem, q̃ m̃ ſunt componentes orationē, & de oratione per reſpectum ad propoſitionem, & de propoſitione per reſpectum ad argumentationem, & illic erit ſtatus. Cum igitur omnia conſiderata in logica proprie dicta con ſiderentur in ordine ad argumentationem, ſequitur, argumentationē, quæ eſt idem cum ente rationis diſcurſiuo, vt ita loquar, eſſe in ea ſubiectū. Hæc de preſenti c. dicta ſunt, ne ingenium nouitis cōfundamus. Nā quid ſit ens rõnis, & eos reale abundātius dicemus in principio quarti tractatus.

Quæ ſit logicæ vtilitas, & neceſſitas. Cap. IIII.

IN quarto c. declarandum eſt, ſi logica proprie dicta eſt nobis vtilis, & neceſſaria. Sed antequam ad reſolutionē propoſiti deſcendamus, manifeſtandum eſt quibus modis aliquid ſit vtile, & neceſſariū. Tu igitur aduerte, ꝙ vtile eſt illud, quòd propter aliud appetitur, vt deſeruiat appetenti conſequi optatum. Sic equus dicitur vtilis, quia deſeruit ſeſſori in dilatione proprię perſonę, aut alicuius oneris. Vtile autem eſt aliquis duobus modis.

Primo, aliquid dr̃ vtile, ꝙ licet in ſe, & ſecundum ſui naturā non ſit appetibile, nec amabile, im ò abhominabilę tm̃ in ordine ad aliquē finē amatum conſequendū eſt appetibile. Hoc modo medicina fœtida, & abhominabilis, dicitur

vtilis pro quanto deseruit infirmo ad consequendam sanitatem, quæ alias nullo modo est appetibilis.

Secũdo, aliquid dicitur vtile, quod & in se est appetibile & per respectum ad alterũ consequẽdum. Hoc modo medicina delicata, & odorifera est vtilis, qm̃ nõ solũ in ordine ad consequendã sanitatẽ, sed etiam secundũ se est amabilis.

Necessarium dicitur aliquid, sine quo res non potest esse aut fieri, aut acquiri, aut seruari, vt cib. est necessarius volẽti viuere, & nauis necessaria volenti transfretare. Hoc aũt licet pluribus modis dicatur, pro nunc sufficiẽt duo modi.

Primo, aliquid est necessariũ, sine quo res desiderata nõ potest absq; maxima difficulate acquiri. Sic equus dicitur necessarius eunti Romam quoniam, & si pedester posset ire, id tamen summe difficile sibi foret.

Secũdo aliquid est necessarium, sine quo vllo modo potest finis intentus haberi. Sic cibus est necessarius, similiter & respiratio intendendi viuere.

His præhabitis dico pro resolutione propositi, ꝙ logica non est vtilis primo modo, nam licet in se sit aspera, & difficillima adaiscenti, tamen in se non est abhominabilis, cũ sit vera sciẽtia, & perfectiua ac acuitiua ingenii, vt alias declarabimus. Cũ igitur scire vniuersaliter sit nobis appetibile sequitur ꝙ logica in se sit appetibilis, sicut grammatica, & rhetorica, ex consequenti non est vtilis primo modo, est autem vtilis secundo modo, quoniam & si in se sit appetibilis, tantum ex sua prima intẽtione ordinatur vt deseruiat intellectui in acquisitone aliarum scientiarum, & ideo est vtilis secundo modo, est enim logica vtilis intellectui inquirenti, & venanti veritatem in aliis scientiis, sicut canis solertissimus venatori.

Quo ad necessitatem aliqui dicunt ipsam necessariam primo modo, & etiam secundo, Arbitrantur. n. ꝙ sine logica nulla sciẽtia põt omnino acquiri, sicut ædificator sine arte non potest ædificare. Sed id non videtur rationabiliter dictum nam ante Arist. inuentorũ logicæ, vt sibi attribuit, apud Aegiptios, & Arabes, & Græcos sapientissimi fuerũt, & precipue in mathematicis, vt testatur Arist. in procemio metaphysices, & iuristæ habẽt scientiam ciuilem, & tamen

non

non incumbunt ſtudio Logicæ,& ideo melius eſt ſic diſtin guere Logica ex duplex, ſcilicet naturalis, & artificialis naturalis eſt diſcurſus innatus cuilibet vtenti ratione. Nã, cũ diſtinguatur homo ab intelligentijs ex eo, ꝙ illæ ſunt mera intellectuales, homo autem rationalis illę ſimpliciter in telligunt, homo autem cum diſcurſu. hinc videmus idiotã loquentem formare conſequentias conditionales, ſyllogiſmum expoſitorium, & multis modis arguere, & hanc natu rali via argumentatiua proceſſerunt antiqui & procedunt iuriſtæ. Verũ, quia natura per artem perficitur, & ſine arte valde defectabiliter operatur, vt patet in cãtãte, ſine cytha rizante ex naturali habitudine, antequam artem muſices ad diſcat, ideo Logica artificialis neceſſaria eſt primo modo, naturalis autem ſecũdo modo. Nam artificialis dans modũ recte & abſque errore definiendi, diuidendi, argumentandi, ac reſpondendi, diſponit & faciliat intellectum, vt prompte, & expedite, & ordinate, & reſolute ſe exerceat in prędictis actibus, quibus venatur, veritatem & falſitatem deuitat & ſine his ſumma difficultate, & longiſſimo tempore, & admixtione multorum errorum verum ipſum extinget; ergo ei eſt neceſſaria Logica primo modo. Secundo autem modo Logica naturalis eſt neceſſaria quoniam hominis na tura non ſimpliciter intelligentia, ſed diſcurſu à noto ad ignotum procedit. Vnde dixit Ariſt. in 1. Metaph. ꝙ hominum genus arte & rationibus, id eſt argumentationibus vi uit, id eſt operatur. Vtraque autem Logicá eſt argumentatiua, ergo conſtat quomodo eſt vtilis. & quomodo neceſſa ria. Hæc de præſenti cap. dicta ſint.

Qualis ſcientia ſit Logica, & ſub qua parte ſciẽtia vniuerſaliter diuiſa locanda ſit. Cap. V.

IN quinto cap. manifeſtandum eſt, qualis ſit ſciẽtia logicæ; & ſub qua parte ſcientiæ vniuerſaliſſime diuiſæ cõtineatur. Ne igit oporteat dič ſępius inutiliter repetere, præponemus in primis vniuerſalem ſcientiæ, ſiue philoſophiæ (vt volunt alij) diuiſionem. Deinde determinabimus propoſitum.

Quantum ad primum aduerte, quòd ex doctrina Ariſto

telis colligit hæc vniuersalis philosophię, siue sciæ diuisio.

Scientiarum, alia speculatiua, alia practica.

Speculatiuarum, alia realis, alia rationalis.

Realium speculatiuarum, alia phisica, alia mathematica, alia metaphisica.

Rationalium speculatiuarum, alia grammatica alia rhetorica, alia poetica, alia logica, siue dialectica disputatiua.

Practicarum, alia actiua, alia factiua.

Practicarum actiuarum, alia ethica, alia politica, alia œconomica.

Practicæ factiue diuiduntur in artib. quas famose dicimus Mechanicas, & communiter sunt septem, scilicet lanificium, militia, nauigatio, agricoltura, medicatio, venatio, & ars fabrilis. Ad has reducuntur omnes aliæ, vt facile cognoscere poteris.

Et ne hæc diuisio sit penitus incognita nouitio, dicemus compendiose, quid sit vnumquoque prædictæ diuisionis membrum, donec ad philosophiam trāsceamus. Tunc enim exacte de vnoquoque membro quid sit, & quid sub se contineat pertractare intendimus. Tu igitur aduerte, quòd apud Aristotelem (vt docet in libro 6. Eth.) Sciētia, vt distinguitur ab opinione, & à fide, est certa, & euidens rei cognitio, quàm intellectus acquirit per syllogismū demonstratiuum, vt declarabimus in tractatu decimo, per hoc quòd dicitur certa cognitio distinguitur sciētia ab opinione. Quæ enim opinamur non firmiter cognoscimus, nec eis adhæremus nisi cum formidine alterius à partis. Per hoc quòd dicitur euidens cognitio, distinguitur à fide. Nam ea proprie credimus, quib. firmiter assentimus, licet sint nobis immanifesta, vt credimus Deum creatorem mundi in tempore, licet potuerit eum creare ab æterno.

Scientia speculatiua est illa, cuius finis est scire siue cognoscere subiectum suum, vt scientia de cœlo, de Deo, de Anima &c. est speculatiua. Neque enim per nostrum scire possumus Deum, aut cœlum, aut animam operari.

Scientia practica est illa, cuius finis non est tantum scire, sed operari circa obiectum suum, vt scientia medicatiua & domificatiua, neque enim addiscens ędificare contentatur

e ædificare, ſed intendit ædificare.

Scientia ſpeculatiua realis eſt illa, quæ verſatur circa ens rea
p hēt eſſe extra intellectū, qualia ſunt corpora naturalia
cęlū & diuinę ſubſtantię, & quantitas cōtinua & diſcreta.

Scientia ſpeculatiua rationalis eſt illa quæ verſatur circa
s fabricatum ab intellectu. & quod non haberet eſſe niſi
iſteret intellectus, quales ſunt termini & dictiones, & q-
is componitur oratio, & ex orationibus componitur argu
entatio: ſimiliter omnis ſermo congruus & incongruus,
rnatus & inornatus delectabilis & indelectabilis, verus &
alſus. Hæc enim omnia non eſſent niſi intellectus ea fa-
ricaret, intellectus autem eſt ratio, ideo dicuntur ens ratio
is, id eſt ens fabricatum à ratione.

Scientia ſpeculatiua realis phyſica eſt illa, quæ verſatur
circa ens mobile, quod eſt ens naturale, vt cœlum & elementa,
& elementa.

Scientia ſpeculatiua realis mathematica eſt illa, quæ ver
ſatur circa ens quantum continuum & diſcretum. Quantū
continuum eſt linea ſuperficies, corpus, & omnes ſpecies fi-
guræ, & de his omnibus pertractat Geometria. Quantū di-
ſcretum eſt numerus: & de numero, ac proprietatibus nume
ri pertractat Arithmetica.

Quid autem ſit Grammatica, & Rhetorica, & Poetica, &
Logica, in quas diuiditur ſpeculatiua rationalis, & circa
quæ verſentur, iam diximus ſupra.

Practica actiua eſt illa, quæ verſatur circa humanas ope-
rationes regulandas, vt bene ac moraliter fiant.

Practica actiua ethica eſt, quæ regulat proprias operatio-
nes cuiuslibet hominis volentis bene virtuoſe viuere.

Politica autem quàm latine, dicimus ciuilem eſt quæ re
gulat ex regentis prudentia publicas & ciuium actionis, vt
iuſte & pacifice fiant.

Oeconomica vero, quàm domeſticam, aut familiarē dici
mus latine eſt, quæ regulat patris familias prudentia, & au
ctoritate operationis totius familię, ſecundum quod vnum
quenque familiæ gradum decet: gradus autem ſunt vir, &
vxor parētes & filii, dominus & ſeruus: & ex his enim inte
gratur familia in ſpecie humana, vt docet Ariſt. in 1. Polit.

Practica factiua est illa, quæ versatur circa artificia manualia, quæ cōiter exercētur plebeis animis gratia lucri, & non gratia perficiēdi intellectū nec assequēdi felicitatē, & ideo dr̄ mechanica, quia facit hoīem intēdere extra se, & non intra se, sicut adulter quærens alienā viciare, relinquens sibi sociatam ad bonū propriū & cōstitutionū familiæ. Distinctio aūt sua in septem artes mechanicas notissima ac vulgatissima est, ideo eam pertrāseo. Cōstat igitur tibi vniuersalis scientię, siue philosophiæ diuisio, & cōpēdiose, quid sit quodlibet diuisionis membrū. Dixi compendiose, quoniā si ad vnguē & per oīa vellem de his tractare, nouicii ingenium, qui ex simplici grammatica se ad Logicam trāsfert, non docerem, sed confunderem. Intēdo aūt Deo propitio in philosophia naturali, & metaphysica, & morali, & politica, & œconomica peripatetica resolute & diffuse de singulis pertractare. Nunc sufficit velut paruulis cibum leuiorem propinare, donec solidiorem naturæ virtus ferre valeat. His prænotatis facile tibi cōstare pōt, qualis sciētia sit logica, & sub qua specie diuisionis generalis scientiæ contineatur: nam si interrogeris, qualis scientia sit respondendū est quod rōnalis & non realis, rōne jam assignata. Idem rñdendum quod speculatiua & non practica: & si obiiciatur, ꝙ non q̄ritur gratia sui, sed gratia acquirendi alias sciētias per argumentationem, respondendum est quod nō propter hoc impeditur quin sit speculatiua, nam qñ dr̄ quod sciētia practica est illa, quæ ordinatur ad opus, intelligendum est ad opus quod sit alterius potentiæ, quam intellectus, puta sit actus volūtatis, aut manus aut pedis. Si aūt ordinatur ad regulādum opus intellectus, puta quō formanda sit oratio affirmatiua, aut negatiua, quomodo argumentādum sit ad probandum cōclusionem physicam vel mathematicam, non obstat quin sit speculatiua, aliter nec Arithmetica esset speculatiua, ordinatur enim ad numerationem quę est opus intellectus: similiter Astronomia non esset speculatiua, quoniam ordinatur ad mensurandum quantitatem cœli & stellarum & eorum motum. Eodem modo nec grammatica nec rhetorica essent habitus speculatiui, cum vna ordinetur ad formandum sermonem congruum & vitandum

incon-

incongruum, altera ad formandum ſermonem ornatum, & vitandum inornatum. Conſtat igitur qualis ſcientia ſit Logica, & ſub qua parte ſcientię vniuerſaliter diuiſæ contineatur, hæc de præſenti capi. dicta ſint.

Quomodo logica in partes ſuas diuidenda ſit.

Cap. VII.

IN ſexto capite aduerte, antequam deſcendamus ad diuiſiones Logicæ, quòd omnis recta & valida diuiſio debet eſſe per membra oppoſita: vt hic colorum alius albus, alius niger. Si autem dicatur, hominum alius albus, alius magnus, diuiſio non eſt valida quoniam non opponuntur album & magnum, quoniam ſtant ſimul in eodem. Membra autem diuiſionis validæ non ſe compatiuntur in eodem ſed ſi vnum affirmatur, alterum negatur ab eodē. v. g. Si fortes eſt magnus, ergo non eſt paruus. Non ſequitur aūt, quod ſit fortes eſt albus non ſit magnus, quoniam pōt eſſe magnus, & albus. Itē membra validæ diuiſionis debent ſufficienter euacuare diuiſum, ita quòd nihil contineatur ſub diuiſo, quòd non contineatur ſub aliquo membro diuiſionis. Vnde hęc diuiſio eſt valida. Animalium aliud rationale, aliud irrationale: nō enim poteſt inueniri animal quin ſit rationale aut irrationale. Hæc autem non eſt valide, animalium aliud bipes aliud quadrupes. nam inuenitur animal, quòd nullum habet pedem; vt vermis, aliud eſt quintupes & aliud octuples, &c. Oportet igitur ſic diuidere Logicam, quod partes diuidētes ſint oppoſitæ, & ſufficienter euacuent diuiſum.

Tu igitur aduerte, quòd in doctr. Ariſt. fundatur triplex diuiſio logicæ.

Prima eſt hæc. Logicę alia naturalis, alia artificialis ſiue ingenioſa: naturalis eſt inditus diſcurſus, quo naturaliter homo vtitur in cogitando de agendis, & per ſermonem explicando conceptus ſuos ac conferendo. Cōponit enim ex ſuo inuenio prationes ex terminis, & propoſitiones & varios modos arguendi format, modo ſyllogiſmum, modó enthymema, modo inductionem, modò ab exemplo. Et hac quidam naturali logica regulati fuerūt antiqui in ſpeculationibus ſuis, & eadem regulantur ciuiles & negociatores,

& litigātes, & artifices mechanici, & breuiter omnis homo ratione vtēs. Et hæc quidē naturalis logica est innatu prō-ptitudo ad talem discursum, ita quod non ab alio acquiritur, sed rationale animal naturaliter consequitur inæqualiter iuxta maioris ac minoris ingenii differētias. Nam sunt aliqui adeo depressi ingenii, quòd vix vno gradu deprehēduntur differre a bruto, isti pro maiori parte non logica naturali, sed indistinctu & motu passionū, more animalium operantur. Quidam aūt sunt, qui vt diuini apparēt, & adeo vigent ingenio & subtiliter intellectus, quòd videtur eis sufficere promptitudo naturalis discurrendi, argumentandi, & respondendi Medii autem sunt innumeri.

Logica autem artificialis ex qua ex ingenio & lōgo vsu homo adinuenit sub certis regulis infallibilibus, modos & species propositionum, de quibus dicemus infra, & certas regulas, quibus discernimus vtiles modos arguendi ab inutilibus & verum modum definiendi, diuidendi, & determinandi dubia proposita secundum subiectam materiā, vt declarabimus in suis propriis tractatibus, & hæc est, quàm Arist. dicit in 2. Elenc. se inuenisse, & compleuisse, & de qua nunc pertractaturi sumus.

Secunda diuisio est hæc. Logica artificialis distinguitur in docentem, & vtentem. Docēs quidē est, quæ tradit formam definiendi terminos, & componēdi veras propositiones, & ex eis per certos modos & figuras formandi veros syllogismos & consequentias & alia argumētandi genera, de quib. loquemur infra & communiter nō a proprio ingenio, sed a docēte acquiritur. Hęc est, q̄ diximus regulare intellectum in aliis scientiis acquirendis, de qua diximus ꝓ ad oīum methodorū principio vim habet. Logica vtēs, est ipsamet docens, q̄ postquā dicimus, applicamus aliis scientiis acquirendis, vt optimum instrumentum regulatiuū intellectus in definiendo diuidendo, verum a falso discernendo, in deducendo conclusionis ex propriis principiis, vt tibi manifestum erit in philosophia naturali. Neque enim scires definire neque diuidere ens mobile, neque probare proprietates subiecti scientię naturalis, nisi in Logica didicisses modum definiendi, diuidendi, & demonstrandi.

Tu

Tu tamen aduerte, quòd licet ſit eadem realiter, ratione tamen diſtinguitur inquantum docens, & inquantum vtēs. Nam inquantum docens conſideratur in ſe, inquantum vtens reſpicit alias ſcientias.

Tertia diuiſio eſt hæc, Logica docens ſufficienter diuiditur in tres partes.

Prima eſt, in qua tractatur de terminis incomplexis. & hæc diuiditur in duas, In prima, conſideratur de terminis ſecundæ intentionis, & iſtæ eſt liber prædicabilium. In ſecunda, conſideratur de terminis primæ intentionis, & iſte liber prædicamentorum, & poſt Prædicamentorum.

Secunda eſt, in qua tractatur de terminis complexis, i. de oratione, & propoſitione, & hic eſt liber Perihermenias.

Tertia eſt, in qua tractatur de argumentatione, & hęc diuiditur in quattuor.

In prima, agitur de argumētatione ſyllogiſtica abſoluta & ſimplici, id eſt, non applicata alicui materiæ & hic eſt liber priorum.

In ſecunda, agitur de ſyllogiſmo demonſtratiuo, & hic eſt liber poſteriorum.

In tertia, agitur de ſyllogiſmo topico, ideſt, probabili, & hic eſt liber topicorum.

In quarta, agitur de ſyllogiſmo fallaci, quem dicimus ſophiſticum, eo quod per ipſum ſolum generatur deceptio, & hic eſt liber elenchorum.

Hæc eſt ſumma librorum, quos tradidit nobis Ariſtoteles inuentor logicæ.

Reliquos aūt minores tractatus, quos appellamus parua logicalia, non habemus formaliter ab Ariſtot. Sed poſteriores traxerūt virtualiter ex prædictis libris Ariſt. ita ꝙ eorū principia iam habuimus ab Ariſt. vt tibi declarabitur, quādo agemus de conſequentiis & ſuppoſitionibus, &c.

Et aduerte, quòd ſufficiētia prędictæ diuiſionis ſumitur hinc. Argumentatio, vt dictum eſt ſupra, eſt principale conſideratum a Logico velut eius finis, nō enim logicam, quęrimus niſi, vt acquiramus habitum faciliter & recte argumentandi ad quacumque concluſionem. Argumentatio autem eſt quoddam totum conſtans ex propoſitionibus,

vt ibi declarabitur loco suo, propositio vero cōstant ex terminis, cum igitur eadem scientia sit consideratiua totius & partiū necesse est Logicū versantem circa argumentationē, considerare de argumentatione & partibus eius, partes aūt eius sunt duplices. s. propinquæ & remotæ propinquæ sunt propositiones, remotæ aūt termini incomplexi, nā propositiones cōponūt immediatę argumentationē. Termini aūt incomplexi nō cōponunt eā nisi quia ingrediuntur propositionē, Ex quib. constat, ꝙ pars prima, in qua considerantur termini incomplexi, ordinatur ad secundam, in qua cōsideratur propositio, & secunda ad tertiam, in qua consideratur argumētatio, & in eā completur intentio logici. Cōstat igitur quō diuidenda sit logica, & quæ sint eius partes sufficienter ipsam diuidentes. Hæc de præsenti c. dicta sint.

A quo sit incipiendum in logica, & quis ordo prosequendus ne confundatur ingenium nouicij.

Cap. VII.

IN septimo cap. inuestigendum est à quo primo incipiendum sit tractare in logica, & quis ordo in tractandis seruandus sit, ne nouicii ingenium confundatur.

Quantum ad primum aduerte, quod nonnulli considerant Logicam inquantum est dialectica, idest disputatiua, alii autem inquātum, versatur circa argumetationem, quæ non solum potest fieri voce, sed & mente & scripto. Primi considerantes disputationem non fieri sine sermone, nec sermonem sine voce, nec vocem sine sono, ideo à sono tanquam à priori & communiori definitiue & diuisiue dicunt inchoandum. secundo loco a voce definitiue & diuisiue tertio loco à nominę & verbo, vt habent esse in voce & cōponunt orationem & propositionem vocalem, ex quibus cōponitur syllogismus siue argumentatio vocalis, quia fit disputatio inter duos. Hunc ordinem seruat Petrus Hispanus & ratio ad hoc mouens eum fuit, quia considerauit quod Aristoteles in suo libro perihermenias acturus de propositione definit nomē & verbum, vt sunt eius partes integrales per vocem, quasi quod non consideret de nomine & verbo & oratione & propositione & argumentatione, nisi vt

deser-

deſeruiunt diſputationi, cui non deſeruiunt niſi vt ſunt in voce, relinquit ergo omnia prædicta, vt ſiunt in mente & in ſcripto, & intendit de modo magis famoſo ac notiori ad ſenſum, qui eſt modus in uoce.

Alii autem aduertentes, ꝙ licet modus iſte famoſior & vulgarior ſit, tamen experientes, quòd omnia prædicta habent eſſe in anima, in voce, & in ſcripto, nec vnquam proferuntur voce, nec ſcribuntur niſi prius mente concipiant, vnde dixit [Ariſt. in 1. Perihermenias, ꝙ ea, quæ ſunt in voce, ſunt earum, quæ ſunt in anima paſſionum, i. conceptuum notæ, i. ſigna, ideo arbitrati non ſunt incipiendum à voce, nec à ſono, ſed à termino, i. dictione.] Nam terminus, vt eſt in mente, componit propoſitionem mentalem, & vt eſt in voce, componit propoſitionem uocalem, & ut eſt in ſcripto componit propoſitionem in ſcripto, & quoniam nomen & uerbum & oratio poſſunt eſſe in mente, in uoce, & in ſcripto, ideo dicunt melius eſſe, ꝙ definiuntur per terminum, ua pore magis communem, quàm per uocē. Hāc igitur uiam ut uniuerſaliorem ſequemus & præcipue quia non contrariatur priori ſententiæ. Nam ſicut eſt uerum dicere, Sortes eſt homo, ergo ſortes eſt animal, ſic eſt uerum dicere, nomen eſt vox ſignificatiua ergo eſt terminus ſignatiuus in plus. n. ſe habet terminus, quam uox. qm̄ uox non uerificatur de noīe niſi ut eſt in uoce. Terminus autem uerificatur de nomine in mente, & uoce, & ſcripto. Incipiemus ergo à termino definitiue, & diuiſiue.

Quantum ad ſecundum, aduerte, ꝙ cum termini incomplexi ſint priores & ſimpliciores oratione & propoſitione in uia compoſitionis, & propoſitiones ſint priores ſyllogiſmo, quoniam componunt ſyllogiſmum, & non econuerſo, ordo ſcientiæ requireret, ꝙ prius tractaremus de prædicabilibus & prædicamentis, & ſecundo loco de propoſitionib. ut tractat Ariſt. in lib. Periher. & tertio loco de ſyllogiſmis formalib. & topicis & ſophiſticis & demōſtratiuis eo ordine quo de eis tractat Ariſt. in tota arte noua. Verū, quia nouus logicæ auditor trāſit immediate ab arte Grāmaticæ ad Logicā, & Logicus accipit à Grāmatico nomen & verbū & aliquas alias partes orationis, ut dicemus, prout

prout cōponūt propositionē, & propositio cōponit syllogismū, iō ne nouicii ingeniū inuoluatur, expedit prius tractare de partib. orationis, deinde de oratione & enūciatione, sicut ēt tractat grāmaticus mō grāmatico: & scd'o loco tractabimus de syllogismo formali: & tertio loco de pdicabilib. & quarto loco de pdicamētis. nā absq; notitia ꝓpositionis & syllogismi, non posset nouitius in illi erudiri mō logico, vt ibi manifestū erit. Deinde ꝓcedemus ad alios tract. eo ordine, quē tibi manifestabimus loco suo. Cōstat igitur tibi à quo incipere intēdimus, & quē ordinē seruare, ne nouitii ingeniū inuoluatur. Hæc de pn̄ti c. dicta sint.

De præcognoscendis. Tract. I. FINIS.

TRACTATVS SECVNDVS de partib. propositionis: in quattuor capita diuisus.

IN Tract. secundo agendum est de partib. propositionis, quæ apud Logicū præcipue sunt nomen, & verbum, & qm̄ scire non poteris quid & quotuplex sit nomē apud Logicum, similiter & verbum nisi prius noueris quid sit terminus, & quotuplex sit. & qđ dico de termino intellige de voce. Primum .n. q; ponitur in definitione nominis & verbi est terminus apud communiter tractatores de logicalib. apud autem Arist. est vox, vt tibi declarauimus in tract. præced. cap. 7: ideo hunc tractatum diuidemus in quatuor cap.

Primum, quid & quotuplex sit terminus.

Secundum, quid & quotuplex sit nomen & verbum.

Tertium, quid & quotuplex sit oratio.

Quartum, si Logico sufficiunt duæ partes orationis, s. nomen rectum, & verbum rectum.

Quid & quotuplex sit terminus. Cap. I.

IN primo cap. inuestigandum est, quid sit terminus, & quot

quot ſint vniuerſaliores diuiſionis eius. Hic igitur duo agenda ſunt.

Primo, definiemus terminum declarantes ſingulas definitiones particulas.

Secundo, aſſignabimus communes & vniuerſales diuiſiones termini.

Quantum ad primum, aduerte, ꝙ hic non intendimus loqui de omni ſignificato, in quo ſumitur terminus in doctrina Ariſt. Sumitur autem tribus modis.

Primo, ſumitur ꝓ maiori, & minori extremitate, & medio, & dicuntur tres termini; ex quib. componitur omnis verus ſyllogiſmus, & de hoc modo loquemur in trac. de ſyllogiſmo formali, & abſoluto.

Secundo, ſumitur pro definitione rei, quæ dicitur apud Ariſt. terminus, quoniam in ſe claudit, & terminat totã rei definitæ eſſentiam. & de hoc modo loquemur in tractatu de ſyllogiſmo topico & demonſtratiuo.

Tertio, ſumitur pro omni eo, ex quo propinque cõſtituitur oratio, & propoſitio, & in quod reſoluitur. Et dico propinque qm̃ ſicut grãmaticum dictio cõponitur ex aliquib. remote, & ex aliquib. propinque, ſic apud Logicum oratio & propoſitio ex aliquib. componitor vtroque modo. Nam apud grammaticũ dictio cõponitur propinque ex ſyllabis, qm̃ ſeipſis & nõ mediante alio, cõponitur aũt remote ex literis, qm̃ nõ ex ſe ipſis, ſed mediante ſyllaba. Sic in propoſito apud Logicũ oratio & propoſitio componuntur propinque ex terminis, qm̃ ex ſe ipſis & non mediante alio, componuntur aũt remote ex ſyllabis & literis, literæ .n. componuntur ſyllabas, & ſyllabę terminos, & termini orationem. Et in hoc tertio ſenſu ſolum intendimus in hoc trac. loqui ac definire terminũ. Sed aduerte, ꝙ in tertio ſenſu adhuc tripliciter ſumi põt. ſ. cõiter, ſtricte & ſtrictiſſime. Cõmuniter ſumitur pro omni dictione propinque componente orationem, & ſic nõ ſolum nomẽ & verbum, ſed etiã aliæ orationis partes, vt pronomen, prępoſitio, aduerbium, &c. dicũtur termini. Stricte ſumitur pro omni eo, quòd eſt, vel poteſt eſſe ſubiectum & prædicatũ & copula in propoſitione. In quo ſenſu nec ſigna vniuerſalia, nec particularia, nec ad-

uerbia

verbia sunt termini, quoniam non sunt, nec possunt esse per se ipsa prædicatum aut subiectum, sed modi siue determinationes eorũ, similiter aduerbialiter sunt determinationes verbi, vt bene currit, hodie venit, &c. Strictissime aũt sumit pro eo, quod est vel pot esse postremum propositionis, extremũ aũt dico subiectũ & prædicatũ, & in hoc sensu copula non est terminus, quia nõ est extremũ, sed vnitiuum extremorum, vnit & copulat prædicatũ & subiectũ, & in hoc sensu definiuit eum Arist. in lib. priorũ dicens, quod terminus est in quẽ resoluitur propositio, vt in subiectum & prædicatum.

His præpositis aduerte, quod hic habemus diffinire terminũ non stricte, nec strictissime sumptum, sed cõmuniter, aliter nõ possemus ipsum diuidere, vt diuidemus infra. Nam vna ex diuisionibus erit hæc, terminorum vnus est per se significatiuus, alius non per se significatibus. Constat autem ex prædictis, quòd terminus non per se significatiuus, non est terminns stricte, nec stricte, nec strictissime sumptus.

Definiẽtes igitur terminũ cõmuniter & absolute sumptũ dicimus, quòd est pars propinqua constitutiua orationis & propositionis. Dicitur pars propinqua, idest immediata orationis & propositionis ad differentiam literarum & syllabarum, quæ non nisi mediante termino componunt orationem. Vnde aduerte, quod sicut se habẽt lapides & ligna, & fundamentum, & paries ad compositionem domus, sic literæ & syllabæ & termini ad constitutionem orationis, nam lapides & ligna non componunt immediate domum, sed cõponunt immediate fundamentum, parietem, & rectũ, hæc autem immediate domum, ideò illæ remotæ hę autem propinque nuncupatur. Sic in proposito, literæ & syllabæ non componunt immediate orationem, sed terminũ terminus autem immediate orationem. patet ergo terminum esse immediatam & proximam partem orationis ad differentiã literarum, & syllabarum. Dicitur constitutiua orationis, quoniam hic procedimus ex priori, ad differentiã resolutionis, quæ supponit constitutum ex partibus. Dicitur ergo cõstitiua orationis, quoniam hic intendimus præparare materiam syllogismi, quæ est propositio, ideo inuestigamus in primis, ex quibus constituitur immediate propositio. & in tract. de syllo-

syllogismo aperiemus, ex qbus propinque & immediate cōstituitur syllogismus. Hęc autem definitio conuenit termino in mēte, in voce, in scripto, qm̄ terminus in mēte est pars propinqua orōnalis mētalis, & in voce est pars propinqua orōnis vocalis, & ī scripto est pars ꝓpinqua orōnis scriptę.

Viso quid sit terminus apud Logicum communiter & absolute sumptus, assignāde sunt generales diuisiones eius, vt sciamus iuxta quod membrum ponendus est in definitione nominis & verbi & orationis.

Prima diuisio: Terminorum, aliquis est per se significatiuus aliquis nihil per se, i. per se sumptus significatiuus.

Terminus per se significatiuus est ille, qui vltra sepi sum aliquid intellectui repræsentat, vt homo, animal, lapis, repræsentat enim homo intellectui animal rationale, & animal repręsentat animatum sensitiuum & per se motiuum, & lapis corpus terreum durū offendens pedē. Nā significare est aliquid intellectui repræsentare. Vnde idem est terminū esse per significatiuū, & esse per se repræsentatiuū alicuius apud intellectū. Dicitur vltra seipsum, quoniā repręsentare seipsum intellectu est cōmunē omni termino, cū sit intelligibilis ab intellectu, cuius obiectū est ens cōmunissimū vt se extendit ad ens reale & ens rōnis, vt dicemus alias.

Terminus nihil ꝑ se significatiuus est ille, q. per se sumptus vltra seipsum nihil intellectu repræsentat, vt buf & baf & biltris. Dico per se sumptus, vt excipiam qñ proferuntur ex intentione irridendi. Tunc enim ex proposito irridentis sumuutur vt per se significatiui; sed id nō est ordinariū. Nam plerunque proferuntur, aut exeunt ex ore sine proposito aliquid vltra se ipsum significandi. Ad hoc autē, ꝙ sit per se significatiuus; oportet vt naturaliter, vel ad placitum in aliquo idiomatæ ordinariæ & consuetudine firmata, sic vel sic vltra seipsum significet.

Secunda diuisio hæc est; Dimisso termino nihil per se significatiuo, vtpote inutili proposito nostro, quando q̄dē non componit orationem ordinariæ, vt subiectum & prędicatum, nec est pars nec determinatio eorum ad differentiā signorū vniuersaliū & particulariū, diuidēdus est terminus ꝑ se significatiuus. Et prima diuisione diuidit̄ in terminum

per

per se significatiuum naturaliter, & in terminum per se significatiuum ad placitum.

Terminus ꝑ se significatiuus naturaliter est ille, q apud omnes homines idē vltra seipsum repræsentat intellectui, vt homo & animal in mente, est aūt homo in mente species, siue similitudo siue conceptus hominis. se habet enim huiusmodi similitudo siue conceptus vt vera imago, picta Cæsaris, quæ apud omnes ex sui natura repręsentat Cęsarē. Sed aduerte ꝙ nō solū terminus in mente est significatiuus naturaliter, sed quidam termini dum proferuntur, & quędā animalium signa, vt dum infirmus gemis, apud oēs repræsentat dolor, & dū canis latrat apud oēs repræsentatur ira.

Terminus aūt per se significatiuus ad placitum est ille, qui non apud omnes idem, sed in diuerso idiomate diuersa repręsentat, vel tantum in vno idiomate aliquid determinate repræsentat, in alio autem nihil. Et causa huius est, quia huiusmodi termini nō significant ex instinctu, naturę, sicut interiectiones, quæ non sunt bene trasferibiles ex vno idiomate in aliud, sed impositi sunt ad sic significandū ex decreto & auctoritate primorum instituentium quibus sic placuit, rationabiliter tamen in vnoquoque idiomatæ res singulas sic, vel sic nominare.

Et aduerte, quod vltra hoc quòd terminus ad placitum differt à significatiuo naturaliter in hoc ꝙ nō apud omnes idem repręsentat, dum profertur, nec significat ex instinctu natura, sed decreto primi auctoris, in aliis differt, scilicet in modo proferendi, & in significato. Nam terminus ad placitum perfecte & distincte profertur modo nō adsit ineptitudo linguæ ex parte proferentis. Termini autem naturaliter significatiui propter impetum passionis, amoris, aut timoris, aut gaudii, aut iræ, vt in pluribus, truncate proferuntur etiam remota ineptitudine linguæ. Differunt etiam ex parte significati, quoniam termini ad placitum significant conceptum intellectus: illi autem magis indicant effectū appetitus, quàm conceptum intellectus. Sed ne nouitius inuoluatur, hic sisto, donec fiat capax solidioris doctrinæ.

Tertia diuisio est hæc. Dimisso termino ꝑ se significatiuo naturaliter pro nunc, terminus significatiuus ad placitū

multas

multas ſub ſe continet diuiſione, quarũ frequens eſt vſus in doctrina peripathetica, ex quibus vna eſt, ꝙ quidam eſt categorematicus, quidam ſyncategorematicus. Categorematicus eſt ille, qui tam per ſe ſumptus q̃ cum alio, tam in propoſitione q̃ extra, aliquid vltra ſeipſum intellectui repræſentat, vt homo, lapidis, curro, amo nã homo per ſe ſolũ ſignificat animal rationale, lapis tale corpus, curro actũ currendi amo actum amandi. Sincategorematicus eſt ille, qui per ſe ſolum ſumptus nihil extra ſeipſum apud intellectum ſignificat. Si aũt ſumatur cum alio, puta cum nomine ſubſtantiuo, vel cum uerbo, ſimul ſignificat inquãtum determinat nomen aut verbũ. Et ſic ſigna vniuerſalia, & particularia, & præpoſitiones, & aduerbia, & coniũctiones ſunt termini ſyncategorematici, i. conſignificatiui. Nam ſigna vniuerſalia determinant nomen ſubſtantiuum poſitum in ſubiectum ad ſtandũ pro omnibus, aut pro nullo, vt oĩs homo currit, nullus homo currit. Signa aũt particularia determinant ſubiectum particulariter, vt quidã hõ currit, quidam homo non currit. Præpoſitiones aũt determinant nomen ad conſtructionẽ pro certo caſu, puta ablatiuo, vel accuſatiuo. Aduerbia determinant verbũ pro determinato loco, vt aduerbia localia, vel pro determinato tpe, vt aduerbia tpis, vel pro determinato modo quantitatis, uel qualitatis, ut aduerbia quantitatis, & qualitatis. Coniunctiones autem determinant terminos & orationes ſecundũ modum copulatiuũ, vel diſiunctiuũ, uel illatiuũ. exemplum primi, & atque exemplum ſecundi, uel, aut, exẽplum tertii: ergo, igitur, itaque. Inter ſyncategorematicos terminos non comprehenduntur interiectiones, qm̃, ut docuimus, ſignificant naturaliter: nec pronomina primitiua, qm̃ ſumuntur loco proprii nominis, & certam ſignificant perſonam. De deriuatiuis autem vr̃ ꝙ ſic, qm̃ ſunt, ut determinationes nominum ſubſtantiuorum, ut meus liber, tuus pater, noſtra patria &c. Similiter participium non eſt terminus ſyncategorematicus, complectitur. n. nomẽ ſubſtantiuum & verbum, ut legens loquitur, i. homo qui legit loquitur. Ex his omnibus ſequitur, ꝙ cum ſunt octo partes orationis, tantum nomen, & uerbum ſumendo

cum

cum nomine pronomen primitiuũ, & cũ verbo, participiũ, sunt termini categorematici; aliæ autem partes sunt termini syncategorematici apud logicum, & causam huius dicemus postquam definierimus nomen & verbum.

Quarta diuisio. Terminorum categorematicorum quidam est primæ intentionis, quidam secundum.

Prima intentio apud verbs peripateticos est primus cõceptus fundatus immediate in re, q̃ est ens reale, vt primo apprehẽdit ab itellectu, vt animal rõnale est prima intẽtio, q̃ format intellectus, & imediate fundatur in natura hoĩs.

Secundo autem intentio est secundus conceptus formatus ab intellectu, fundatus in re non immediate, sed mediãte primo conceptu, vt esse prædicabile de pluribus differentibus numero in quid est secundus cõceptus, quem format intellectus de nomine. Nam, postquam apprehendit quòd homo est animal rationale, aduertit, quòd vt est animal rationale, cõuenit oĩ cõtento sub hoĩe, & sic est prædicabilis de quolibet suo indiuiduo in qd, & tunc format secũdũ cõceptũ dicens, ꝙ natura hoĩs ex eo ꝙ est aĩal rõnale est prædicabilis de plurib. differẽtib. numero in qd: & qđ dico de hoĩe intellige de qualibet natura specifica cõtẽta sub aĩal.

Terminus igitur primæ intentionis est terminus significans primum conceptum, fundatum immediaté in essentia rei; vt homo, capra, leo.

Terminus autem secundę intentionis est terminus significans secundum conceptum fundatum in natura rei mediãte primo cõceptu, vt genus, species, differẽtia, singulare, &c. Et ne confundatur intellectus nouitij hic sisto. in tract. autem de vniuersalibus siue prædicabilibus diffusius & altius de terminis primæ, & secundæ intentionis loquemur.

Et aduertæ, quòd diuisio termini in terminos primę impositionis, & secũdæ impositionis apud nos, q̃ seqmur viã realium non differt à præcedẽti. Nam homo in mente excogitatus, & voce probatus, & in scripto positus, significat primum conceptum, ideo est terminus primæ intẽtionis in mente, in voce, in scripto. Et iste terminus species excogitatus in mente, & in voce, & in scripto. est secundę intentionis, quia significat secũdum conceptũ modo quo diximus,

Non

Non ergo est necesse vltra diuisionem factam inter termi nos primæ & secundæ intentionis, assignare eam, quæ dici tur primæ, & secundę impositionis, vt penitus distinctam à præcedenti, quæ fuit inter primæ, & secundæ intentio nis. Hæc enim continetur in illa.

Quinta diuisio. Terminorum quidam communis, quidam singularis. Communis est, qui de pluribus prædicatur, vt homo, animal, lapis, & apud Grammaticum dicitur nomen appellatiuum, quoniam pluribus conuenit.

Terminus singularis est qui de vno solo prædicatur, vt Plato, & Sortes, & apud grammaticum dicitur nomen proprium, quoniam vni soli conuenit.

Et aduerte, quod terminus singularis apud Logicum potest fieri quattuor modis.

Primo, per nomen indiuidui. vt Plato studet.

Secundo, per nomen commune adiuncto pronomine demonstratiuo, vt hic homo studet.

Tertio, per nomen circumlocutū, i. multas circunstātijs singularizatū, vt Sophronisci primogenitus filius scribit.

Quarto, per ly, q̄ apud logicum, & philosophum est signum demonstratiuum, vt ly homo, ly animal &c.

Sexta diuisio. Terminorum quidam magis vniuersalis, quidam minus vniuersali, & vtrunq; membrum continetur sub termino communis. Magis vniuersalis est qui prędicatur de pluribus, quam minus vniuersalis, nam magis vniuersalis prædicatur de omnibus, de quibus prædicatur minus vniuersalis, & in hac diuisione continetur animal & homo: nam animal prædicatur, de omnibus, & de quib. prædicatur homo, & de aliis pluribus, vt de omni animalium specie, homo aut tantum de contentis sub homine indiuiduis, & iuxta hanc diuisionem assignabimus ordinationem contentorum in quolibet prædicamento, procedendo à generalissimo ad specialissimo ad specialissimum.

Septima diuisio. Terminorum tum singularium q̄ cōmunium quidam est finitus, quidam infinitus finitus est determinati & certi significati, qui scilicet significat unam certam ac determinatam naturam, & de nulla alia. verificatur, ut homo significat solam naturā rationale, animal so-

lam naturam sensitiuã &c. Infinitus est qui negat vnã natură, eã, scilicet quã significat terminus finitus & verificatur de quacunq; alia ideo dicitur infinitus, idest inde terminatus in significãdo, & terminus finitus, fit infinitus per appositionem non, vt non homo, nõ lapis, non animal, Nam nõ homo negat naturam hominis, & verificatur de quacunque alia. Vnde lapis est non homo, leo est non homo &c.

Et aduerte, quòd, quando terminus finitus, infinitatur, ꝑ non fit tota vna dictio, vt nõ homo. si autem stet nõ, ꝑ se, & hõ per se, dicitur terminus non infinitatus, sed negatus, vt non homo currit; & per terminum negatum fit propositio negatiua, hæc enim est negatiua, non homo currit, hæc autem est affirmatiua, non homo, puta leo, currit.

Octauã diuisio. Terminorum quidam est positiuus, quidam priuatiuus. Positiuus est qui significat aliquã formam siue habitum perficientem suũ subiectum, vt visus perficit oculum, lux aerem, iustitia animum &c. Priuatiuus est qui significat negationem talis formæ, relinquens tamẽ aptitudinem in subiecto, eo ꝙ est aptum habere talem formam, vt cæcitas, tenebra, iniustitia, mors, surditas &c. Cæcitas enim significat negationem visus in oculo apto habere visum, modo, & tempore quo est aptus videre. Dicitur notanter quòd est aptum habere talem formam, quoniam si non est aptum, nõ verificatur de eo terminus priuatiuus, sed terminus positiuus negatus, vt non videns, non lucens, nõ audiens. Vnde de lapide hæc est falsa. lapis est cæcus, vel surdus, uel tenebrosus, hæc autem est vera, lapis est non vidẽs, non audiens, non lucens.

Nona diuisio. Terminorum quidam abstractus, quidam concretus. Abstratus est qui significat formam per se sine connotatione subiecti, vt color, sapor, albedo, dulcebo, anima, iustitia, &c. Concretus est qui significat formam cõnotando subiectum, ut coloratum, album nigrum, animatum, iustum &c.

Et aduerte, quòd hæc diuisio concidit cum illa, de qua erit sermo in Antepræedicamẽtis, scilicet Terminorũ quidã est denominans, vt grãmatica, hic est idẽ ꝙ abstractus, quidã denominatiuus, vt grãmaticus hic est idẽ qđ concretus,

Decima diuisio. Terminorum quidam incomplexus, quidam complexus. Incomplexus est ille, qui est terminus simplex, vel compositus, vel vniens in se plures terminos per se significatiuos ad placitum, ita tamen, ꝙ habent vim vnius; exemplum primi, homo, capra, leo, exemplum secundi, Scutifer, armiger: exemplum tertii, paterfamilias, primogenitus, Sanctus Georgius, Summus pontifex. Complexus est ille, qui in se aggregat plures terminos per se significatiuos ad placitũ, qui nõ habẽt vim vnius, sed siue aggregati, siue separati retinent suum proprium significatum, Et sic terminus complexus semper est oratio, aliquando sine verbo, vt homo albus, animal volatile, in qua secunda pars determinat, & limitat primam, aliquando cum verbo, vt homo est albus. Vnde logici vniuersaliter dicunt, quòd terminus incomplexus est vt dictio, complexus autem vt oratio.

Tu tñ aduerte, ꝙ terminus cõplexus cõiter nomina per orationẽ infinitiuã, vt Deũ esse trinũ, hominem esse risibilem, quæ oratio dr̃ esse quid complexum & enunciabile, vt ibi manifestabitur, cum loquemur de modalibus.

Vndecima diuisio. Terminorum quidam significant sine tempore quidam cum tẽpore. Significare sine termino est significare rem absolute sumptam non mensuratam aliqua differentia temporis, cuius differentiæ siue partes sunt præsens; præteritum & futurum, & hoc modo significat nomẽ & pro nomen sumptum loco nominis. Nam dum dico hõ, aut animal homo, significat rem, quę est homo absolute, & non inquantum præsentem, aut præteritam, aut futuram.

Tu tamen aduerte, quòd licet nomen significet sine tempore, nihil tamen prohibet aliquod nomen significare tp̃s aut partẽ tẽporis, ut hæc nomina, tempus, hora, dies, hebdomada, mensis, annus. Nam licent significent tempus, nõ tamen aliquid distinctum a tempore, & mensuratum tẽpore. Per oppositum autem significare cum tempore est significare rẽ adiũcta aliqua differentia temporis. Et hoc modo verbum, & participium significat cum tempore, verbi gratia: curro, & currens significant cursum pro tempore præsenti, & non aliter, cucurri pro præterito &c. Vnde significare, sine tempore, vt dicemus infra, proprie conuenit

nomini, oppositum autem conuenit verbo.
Duodecima diuisio. Terminorum quidam vniuocus quidam æquiuocus, quidã analogus. Vniuocus est qui sub vna definitione naturam vnã significat, siue sit vna specie, siue vna genere, vt homo sub hac definitione, quod est aĩal rõnale, significat naturam humanam, quę est vna specie: & aĩal sub hac definitione, quod est corpus animatum sensitiuum, significat naturam aĩalis, quæ est vna gñe. Aequiuocus est qui sub distinctis rõnib. & absque ordine, & immediate plures naturas significat distinctas specie; vt canis significat immediate canem cœlestem sub hac definitione quod est sydus in ore signi leonis; & canẽ latrabilem sub hac definitione, quod est aĩal iracundum, & canem marinum sub hac definitione quod est aĩal æquaticũ simile cani terrestri. Analogus est, qui sub distinctis rationibus vel sub una inequaliter participata plures naturas quodam ordine prioris, & posterioris significat. Exemplum primi. Sanum sub hac ratione quod est esse ad equatum in humoribus significat animal sanũ, sub hac rõne quod est esse causatiuum sanitatis significat medicinam sanam: sub hac ratione quod est esse indicatiuum sanitatis, significat vrinam sanam; prius tñ dr̃ de animali, posterius aũt de medicina, & vrina; quoniam nõ nisi in ordine ad animal sanum. Exemplum secundi. Ens sub hac ratione quod est cui dẽtur esse, significat primo substantiam, deinde accidens, quoniam substantia est ens simpliciter, & accidens est ens secundum quid, & solum in ordine ad substãtiam. Hic terminantur vniuersaliores diuisiones, quæ in doctrina peripatetica frequenter sunt in vsu, tam in libris terminorum logicę, quàm philosophiæ. Propositæ autem sunt, vt nouitius paulatim assuescat, & ne scim coacti frequenter singulas repetere. Hæc de primo cap. dicta sint.

Quid & quotuplex est nomen & verbum apud logicum. Cap. II.

IN secundo cap. inuestigandum est quid & quotuplex sit nomẽ & verbum apud Logicum, sunt enim principales partes propositionis, vt ibi manifestum erit. Primo

igitur agendum est de nomine, secundo de uerbo. Et, quia hic intendimus agere de partibus propositionis, & de propositione, & de syllogismo nō solū in voce, sed & in mente, & in scripto, ideo definiemus ea non per voce, sed terminum, qui est cōis nomini & verbo in mente, in voce & in scripto, in reliquis aūt non recedemus a via, & modo definitiuo seruato a Petro Hispano, qui Logicam suam formauit vt cōpendiū logicæ traditæ nobis ab Arist. excepto libro Poster. Non. n. Petrus Hispan. formauit tractatū aliquē correspondentem libris posteriorū, hac forte ratione, quia existimauit nouitiū penitus in capacem syllogismi demonstratiui, nos aūt faciliori modo quo poterimus particularē tractatū formabimus, ut paulatim assuescat nouitij ingeniū, & ne subito audito libri posteriorū cōfusus retrocedat. Licet aūt Arist. in libro Periher. & Petrus eius imitator definiant nomen & verbū ꝑ voce, & nos per terminū, tñ non erimus oppositi, nisi in hoc, ꝙ nos magis ample, illi aūt magis stricte definierunt. Cōsiderarunt. n. partes orationis solum, vt sunt vocales, nos aūt possunt esse mentales, & vocales, & scriptæ. Vnde sicut dicit Arist. & Petrus, ꝙ nomen est vox, similiter & verbū, dicemus nos, ꝙ est terminus, sub quo continetur terminus vocalis, qui dicitur vox, &c.

Primo igitur agentes de nomine definiemus, quid sit apud logicum, & si multiplex est.

Quantum ad primum aduerte, quòd nomen ad mentem Aristotelis in voce, in scripto est terminus per se significatiuus ad placitum sine tēpore cuius nulla pars separata aliquid significat finita & recta.

Primò dicitur, ꝙ est terminus, quoniam nomen est pars propinqua orationis & propositionis, vt patet. Et quoniā terminus est, qd magis cōe, ꝙ sit nomen, vt patet ex opinione præcedēti. Nam verbum est terminus, non tamen est nomē, ideo in hac definitione ponitur terminus vt genus. Nā vt declarabimus in tract. de syllogismo dialectico, primus terminus in definitione positus est, loco generis, quoniā communior est ipso definito, reliqui autem ponuntur loco differentiæ, vbi declarabimus.

Secūdo dicitur, per se significatiuus, excipiatur termi-

ni nō per se significaui, vt buf, & baf, & termini syncategorematici, vt signa vniuersalia & particularia, vt oīs, nullus, aliquis, quæ licet apud grāmaticū sint nomina, nō tñ apud Logicum, qm̄ per se sumpta non possunt esse prędicatū, nec subiectum propositionis, sed tātum determinant subiectū, aut prædicatū, vt docuimus in tertia diuisione terminorū.

Tertio dicitur, ad placitum ad differētiam termini significantis naturaliter, vt interiectiones, quæ constant nō esse nomina, quoniam nō declinantur per casus, nec sunt subiectum, aut prædicatū propositionis nisi in suppositione materiali, vt heu est interiectio, heu est bisyllabum, & ad differentiam termini, idest conceptus in mente, qui naturaliter significat, vt declaratur in 1. Periher.

Quarto dicitur, sine tempore ad differentiam verbi, ꝙ significat cum tempore, quid sit significare sine tēpore, & cum tempore iam docuimus in vndecima diuisione terminorum, & diximus, quòd non incōuenit aliquod nomen significare tempus, vel partem temporis, vt dies, hora non tamen cum tempore. Vide tu illic.

Quinto dicitur, cuius nulla pars separata aliquid significat, idest si nomē diuidatur in partes suas, quæ sint syllabę, vt pater, & omne nomen simplex, vel quę sint dictiones, vt in nomine cōposito, vt est pater familias, uel scutiferus, & sumatur per se, id est extra totum nomen nihil significant. Quod sic intelliges, aut nihil omnino significant, vt mare. nam nec, ma, ne re, per se sumpta aliquid significant. Vel si aliquid significant, nō tamen habent illud significatum, ꝙ habēt in toto nomine, v.g. Hoc tamen dominus significat principē, si autem resoluatur in do, & in minus, do vtique significat, scilicet actum dādi, & minus significat oppositū magis, sed vt cōponunt ly dominus nihil significant, scilicet de significato ly dominus. Idem intellige de nomine cōposito, cuius partes separatę & si aliquid significant, nō tamen illud, quod significant totum nomen compositum, vt pater familias significat rectorem familiæ. Pater autem per se sumptus significat genitorem, & familia familiam, ita ꝙ in toto significant vnum, separare autem significāt duo. Et hæc expositio est cōmunis apud veros logicos. Vnde Auicenna

cenna recitat in logica sua aliquos dixisse, quòd verbum in complexum est cuius nulla pars separata aliquid significat, scilicet quòd sit de intellectu & significato totius, quoniã nihil prohibet aliquid aliud significare, vt magister, nã magis aliquid significat, & ter, sed non retinent significatũ, ꝙ significat magister nec in totũ, nec in partem. Et sic patet, quòd hæc definitio cõuenit nomini tam simplici, quàm cõposito, tam primitiuo, quàm deriuatiuo, dummodo intelligatur, vt exposuimus.

Sexto dicitur, finitus ad differentiam nominis infiniti, ꝙ & si apud grammaticum sit nomen, non tamen apud logicum, quoniã apud ipsum nomẽ est illud, quòd potest esse subiectum & prædicatum in propositione. Subiectum autẽ & prædicatum oportet, vt determinate aliquid significet, aliter ꝓpositio esset inutilis, nec deseruiret syllogismo formando ab intellectu pro inquirẽda veritate. Vnde & terminus æquiuocus inutilem facit propositionem, nisi sumatur determinate, v.g. canis cœlestis lucet. Sed, vt docuimus in diuisione septima terminorum, terminus infinitus nihil determinate significat, ideo, cũ non possit esse subiectũ & prędicatum propositionis, non est nomen apud Logicum nisi secundũ quid, vt dicatur nomen nõ simpliciter, sed nomen infinitũ, sicut solemus dicere, quòd chimera nõ est nomen reale, sed nomẽ fictũ, quia nihil significat, sed imaginarie.

Sed dies, apud Logicum hæc est propositio. Nõ homo currit, ergo potest esse subiectum, & per consequens nomẽ. Respõdetur. Tales propositiones sunt inutiles, si teneatur nomen infinitum in sua infinitate & indeterminatione, si autem determinetur sit dicẽdo. Non homo, idest asinus currit, tunc propositio erit vtilis, sed nomen infinitum non remanet infinitum, sed ęquiualet finito.

Septimo dicitur, rectus ad differentiam obliquorũ, non sunt nomina apud Logicum. Nomen enim est apud ipsum ꝙ secundum se aliquid significat, & secũdum se potest esse subiectum propositionis, sed obliqui neutrum habẽt ex se. Non primum, quia significatum trahunt a recto, sicut & deriuantur ab eo. Rectus autem sicut non deriuatur ab alio, sic non accipit significatum ab alio casu, sed habet a se.

Non secundũ quia si apud Logicum formatur propositio, per verbum impersonale, vt Platonis inter est legere ly Platonis nō est subiectum nisi resoluatur in rectum sic ille, cuius est legere est Plato. sic intellige de aliis. Præterea solus rectus sufficit ad formandã propositionẽ perfectã, & maxime de secundo adiacente, ad quàm nō sufficit nomẽ obliquũ. Homo est, perfecta, Deus est homo est, hæc aũt imperfecta, Dei est, hominis est. Non ergo obliqui merentur dici nomina, sed sunt casus nominum. Hæc de diffinitione nominis apud Logicum realem, & Peripateticum dicta sint.

Quantum ad secundum scilicet quotuplex sit apud logicum, in quantum potest esse subiectum & prædicatum propositionis, constat ex dictis, ꝙ non est multiplex, quoniam solum nomen rectum & finitũ potest esse subiectũ & prædicatum in propositione modo quo exposuimus. Vnde Logicus à grammatico sumit sibi rectum, vt necessariũ ad formandum absolutam propositionem significatiuã veri & falsi. Reliquos autem casus sumit ad bene esse, & magis propter seruandam congruitatem, quàm veritatem sermonis, ne videatur logicus despicere regulas grammaticæ. Hæc de nomine dicta sint.

Quantum ad verbum aduerte, quòd ad mentem Aristo. verbum tam in voce, quàm in scripto sic definiendum est, verbum est terminis per se significatiuus ad placitum cum tempore cuius nulla pars separata aliquid significat, finitus & rectus extremorum vnitiuus.

Terminus ponitur loco generis, sicut in definitione nominis, quia est communior verbo. Nam omne verbum est terminus, sed non econuerso. Per se significatiuus ponitur eadem ratione sicut in definitione nominis; similiter ad placitum ad differentiam interiectionum, & verbi mentalis, quoniam significant naturaliter, ut diximus in definitione nominis. Cum tempore ponitur ad differentiã nominis, & Pronominis; & conuenit in hoc cum participio, quòd venit à verbo, Quid sit significare cũ tpe, & quare verbũ & participium significat cum tpe, vide in diuisione vndecima terminorum. Cuius nulla pars separata aliquid significat, intelligendum est de verbo tam simplici, quàm composito,

sito, sicut exposuimus in definitione nominis, in hoc.n. verbũ cõuenit cũ nomine finitus ponitur ad differẽtiã verbi infiniti. Infinitatur aũt verbũ sicut & nomẽ per appositionẽ negationis, vt nõ curro, nõ laboro. Quod qđe apud Logicum nõ est verbũ, qm̃ nihil determinate significat, si cut nec nomen infinitũ. Vnde faceret propositionem inutile, nisi determinetur sicut diximus de nomine infinito, sic dicẽdo sortes nõ currit, idest scribit. Rectus ponitur ad differentiã verbi obliqui, est aũt verbum obliquũ apud Logicũ verbũ præteriti & futuri tẽporis, & verbũ cuiuslibet modi preter modum indicatiuum. Vnde quædã sunt verba obliqua ex tempore tantum, sicut verba præteriti temporis, & futuri indicatiui modi, vt amaui, amabo, quædam autem ex modo tantum, vt imperatiuum tempore præsenti. Quædam ex modo, & tempore, vt verba optatiua, & subiunctiua, & infinitiua t pis & præteriti & futuri. Ideò aũt apud Logicum nõ sunt verba, qm̃ nõ faciunt primò & per seipsa propositionẽ verã aut falsam; sed p reductionem ad uerbum indicatiui modi & t pis præsentis. Nam hæc nõ est vera. Cæsar fuit, nisi quia aliquando fuit verum dicere, Cæsar est. Similiter hæc non est vera, Eclipsis erit nisi quia aliquando erit uerum dicere, eclipsis est. Quoniam igitur solum verbum rectum, idest modi indicatiui præsentis temporis facit per seipsum propositionem veram & falsam, & sola propositio indicatiua pręsentis temporis facit syllogismum demonstratiuũ, idest scientialem, ut tibi declarabitur in tract. de syllogismo demonstratiuo, ideo dignatur logicus recipere à grammatico solum verbum indicatiuum pręsentis temporis & præcipue sum, es, est, quoniam in ipsum, vt dicemus, resoluuntur omnia verba dicta adiectiua. Extra motũ vnitiuus, vt in hoc distinguatur à nomine & pronomine sumpto loco nominis, nam illa sunt vel possunt esse extrema in propositione, idest subiectum & prædicatum, verbum autem non sed habet vnire extrema. Vnde dicitur apud Logicum copula, quoniam copulat prædicatum cum subiecto. Item in hoc distinguitur a participio, quòd licet significat cum tempore, vt verbum, tamen non potest esse copula, nec facit per seipsum orationem perfectam, dicendo

do sortes legens, sed est necesse subintelligere verbũ, verbi gratia: sortes est legẽs, vel sortes legens est studiosus. Cõstat igitur, quid sit verbum apud Logicum, & quare solum verbum rectum, idest, quod nõ deriuatur ab aliquo priori, quale est verbũ solum indicatiui modi temporis præsentis mereretur dici absolute verbum. Reliqua autem tempora, & modi dicantur obliqui siue casus verbi recti, quoniã descendunt, & deriuantur ab eo.

Quotuplex autem sit verbum apud Logicum, nõ est immorandum, ex quo solo verbum rectum mœretur apud ipsum dici verbum ex ratione iam dicta. Sed apud grãmaticũ ideo est multiplex verbum, vt patet in coniugationibus verborum, & in regulis suis, quoniam nõ attenditur ad formãdum propositionem veram aut falsam, sed cõgruã, & vitãre incongruam, & quoniam per omnes temporis differentias, & omnes modos verborum formari põt, & alio modo per verbum actiuum, alio modo per passiuũ, &c. ideo apud grammaticum verbum multipliciter diuiditur. Nam grãmaticus concedit ista, vtpote congruam, homo est asinus, q̃ negat logicus, vt falsam. Hęc de secũdo capite dicta sint.

Quid sit & quotuplex sit oratio apud logicum. Cap. III.

In tertio c. postquã actũ est de partib. orõnis agendũ est de ipsa orõne, vt de toto cõstituto, cuius p̄cognitio ideo necessaria est, q̃m scire nõ possumus q̄d sit enũtiatio & ꝓpositio, vt tibi manifestabitur ĩfra nisi notũ fuerit q̄d, & quotuplex sit orõ. Hic igitur tria agẽda sũt. Primo, q̄d sit. Scd̃o, quotuplex sit. Tertio, q̃ orõnis species sit ꝓpositio.

Quantum ad prima aduerte, quòd ad mentem Arist. oratio in voce & in scripto, sic definiri debet. Oratio est terminus per se significatiuus complexus ad placitum, cuius partes separatæ aliquid significant.

Primo dicitur, terminus per se significatiuus ea ratione, qua dictũ est de nõie & verbo & ponitur loco generis quoniã cõmunior est nã omnis oratio est terminus per se significatiuus, sed non econuerso. Dictum est enim, quod nomẽ

& verbũ sunt termini ꝑ se significatiui, nõ tñ sunt oratio.

Secundo dicitur, complexus, ad differentiam nominis & verbi, quorum nullum siue simplex, siue compositum, est terminus cõplexus. Quid aũt sit terminus complexus vide in diuisione decima terminorum, & illic inuenies quomodo proprie conuenit orationi.

Tertio dicitur, ad placitum, ad differẽtiam orationis mẽtalis, quæ significat conceptum mentalem complexum, qui cõceptus significat naturaliter, sicut diximus de nomine & verbo mentali. Prętерea, quod oratio in uoce & in scripto significet ad placitum, probatur sic. Partes suę s. nomen & verbum significat ad placitum, vt docuimus in c. præcedenti, ergo & ipsum totum constitutũ ex eis, quod est oratio.

Quarto dicitur, cuius partes separatæ aliquid significãt, id ponitur ad differentium nominis & uerbi, quorũ partes vt docuimus in eorum diffinitionibus, non significant aliquid separatæ, modo quo illic exposuimus, partes autem orationis sunt termini categorematici, intelligendo de partibus principalibus, sicut intendit Arist. & non de partibus secundariis, quæ pro positiones possunt esse aduerbia, &c. Termini autem categorematici tam oratione, quã extra retinẽt suum significatum, ut docuimus in diuisione tertia terminorũm. Vnde si fiat hęc oratio. homo albus currit, homo extra hanc orationem significat animal rationale, sicut & in oratione, & albus significat habens albedinem.

Tu tamen aduerte, quod licet sit cõmune omni orationi habere partes, quæ separate aliquid significant, non tamen id fit vno modo in omni oratione: nã, si oratio sit sine verbo, vt homo albus, partes suę aliquid significãt, modo quo significat dictio. Si autem fiat oratio simplex per verbũ, vt homo est animal partes suæ separatæ eodem modo significant, scilicet vt dictio. Si autem fiat oratio subiũctiua, vt si veneris ad me dabo tibi equum partes suę sunt duæ orationis, vt patet. Vnde si separentur, significabunt nõ vt dictio, sed vt oratio. verũ quia resoluitur in duas orationes, & duę orationes in terminos componẽtes, vt ego dabo, tibi equũ ideo commune est omni orationi, quòd partes suę separatę aliquid significent, aut vt dictio, aut vt oratio.

Sed dices: Quare in hac definitione non apponitur fini tus & rectus, sicut in definitione nominis & verbi, pcipue quia dictum est, quòd nomen infinitum non potest esse sub iectum, nec prędicatum, nec verbū infinitū pōt esse copu la, similiter nec nomē obliquum, nec verbum obliquum?

Respondetur, quòd ideo nō apponitur, quia in definitio ne non dent poni nisi quę conueniūt omni contēto sub de finito, nō omnis aūt oratio formatur ex nomine, & verbo finito, & recto. Nā hæc est, tō non homo currit, & hæc, Ca tonis est legere, & hæc, homo curret. Quando aūt diximus, ꝙ nomen infinitū & obliquū non possunt esse subiectum, nō sumus locuti de oratione, sed de propositione, qm sola oratio indicatiua præsentis tēporis, vt dicemus, est propo sitio. Quoniā igitur aliqua oratio pōt cōponi ex nomine infinito, & obliquo, similiter ex verbo, & aliqua nō, puta propositio, ideo non dr̄ rectus neque finitus, sed abstrahit ab vtroque. Constat igitur quid sit oratio apud Logicum.

Quantum ad secundum aduerte, ꝙ apud Logicum ora tio prima diuisione diuiditur in orationem perfectā, & im perfectam, deinde vtrunque diuisionis membrū subdiuidi tur, vt videbis infra. Oratio perfecta est illa, quæ perfectū sensum generat in animo audientis, idest, quæ audita quie tat, quo ad significatum intentum à proferente, uel scriben te, animum auditoris, v.g. Sortes intendit notificare Plato ni statum regis, & dicit, Rex valet fortis in bello cōtra ho stes, hac oratione audita quiescit animus audientis, ꝙ si di cat. Rex contra inimicos, & nō vltra procedat, imperfectū sensum generat in animo audientis, id est nō quietat ipsum, ideo dicitur oratio imperfecta. Nam audiēs, ꝙ rex contra inimicos, & vltra non proceditur, dubitare incipit vtrum præualeat, an succumbat contra inimicos suos, patet igitur orationis prima diuisio apud Logicum.

Oratio perfecta continet quinque species, quæ sunt indi catiua temporis præsentis, & omnium temporum modi in dicatiui, vt Petrus amat, amabat, amauit, amauerat, amabit, imperatiua, vt fac ignem, deprecatiua, ut ora Deū pro me, optatiua, vt vtinam te videam doctum cōiunctiua, vt si ve neris ad me honorabo te. Omnes istæ dicūtur perfectę quo

niam

niam auditæ quietant animum audientis quo ad earum significatum, nec ipsum suspensum teneant.

Tu tamen aduerte, ꝙ imperatiua, & deprecatiua non differunt penes modum, nec tempus verbi, sed penes appositos respectus. Nam vtraque fit per modum imperatiuum, sed deprecatiua fit proprie ad superiorem, imperatiua autem de inferiorem.

Item aduerte, ꝙ cōiunctiua ad hoc ꝙ sit oratio perfecta oportet, vt complectatur duas orationes, aliter nō quietat animum audientis, vt patet, reliquæ vero species per vnicā orationem quietant audientē, ideo per seipsas sunt ꝑfectę.

Oratio autem imperfecta tres continet species secundū ꝙ tribus modis potest formari. Nam formatur per nomen substantiuum cū adiectiuo, vt homo albus, animal risibile vel per duo substantiuam per appositionem, vt aīal homo, Deus pater, Deus filius. & hæc est prima species, & formatur per solum infinituum, vt sortem currere. si aūt apponatur sum, es, est, cum termino modali erit perfecta. vt sortē currere est possibile. & hæc est secunda species, & formatur ꝑ verbū incipit, & desinit, vt sortes incipit, sortes desinit. Si aūt apponatur infinitiuū efficitur ꝑfecta, ut sortes incipit conualescere, sortes desinit scribere, & hæc est tertia spēs.

Item aduerte, ꝙ oratio perfecta potest fieri per unicum nomen, vel vnicum verbum, & maxime quando fit responsiua interrogatiue. Vt si quis à te petat. Quis venit domum, & respondeas, Petrus; Vel sic uunquid sortes venit & respondeas, Venit. Constat igitur quomodo diuidenda sit oratio apud Logicum.

Quantum ad tertium aduerte, ꝙ sola oratio indicatiua est primo & per se propositio, Dico primo & per se, qm̄ aliæ species non fiunt propositio, nisi reducantur ad indicatiuam. Vnde ista, si homo volaret, haberet alias, non est propositio, nisi reducatur in istam, si homo volat hēt alas. Et indicatiua præteriti aut futuri tpis non est propositio nisi reducatur ad indicatiuam præsentis tpis. Nam ista, Adam fuit, ideo est vera, quia aliquādo fuit verum dicere, Adam est, s. quando Adam existebat. Ratio autem, propter quàm apud Logicum sola oratio indicatiua est primo

& per se propositio est, quia intentũ logici est vti oratione ad inuestigandum verum & falsum, ergo eam proprie recipit, quæ secundum se significat verũ & falsum, & hęc est indicatiua. Nã aliæ potius deseruiũt effectui mentis, quã qđ sit ordinatæ ad enũciandũ verum & falsum cõceptum animi, aut intellectus. Qđ patet hinc Imperatiua indicat volũtatẽ superioris per imperium, optatiua indicat desiderium siue effectum optantis, deprecatiua indicat affectum inferioris erga superiorẽ supplicationẽ, coniũctiua aũt, licet videatur exprimere verũ aut falsum cõceptũ mentis, nõ tñ determinare, sed suspensiue, (est.n. conditionalis,) quæ vt dicemus in c. de hypotheces nihil ponit in esse. Indicatiua aũt determinate dicit verũ aut falsum. Nã hæc est determi te vera, hõ est animal, & hæc determinate falsa, homo est lapis, ideo sola mœretur dici propositio. Proponitur.n. intellectui, vt per eã formet syllogismũ, & per syllogismũ deueniat in veram conclusionis notitiam. Cõstat igitur quæ orationis perfecta species mẹretur logicæ dici propositio.

Vnde aduerte, ꝙ Logicus non tãtum magnifacit orationem congruam & ornatam, quantum veram, ita quod etiã si esset incongrua & inornata, modo verum & falsum enũciet, accepta est apud Logicum, propterea Logicus acceptat istam, Deus seruitur ab homine, licet eam reprobet grammaticus, negans seruior inueniri passiuum.

Si logico sufficiunt duæ orationis partes, s. nomẽ rectum, & verbum rectum. Cap. IIII.

IN cap. quarto inuestigãdum est si duæ orationis partes, scilicet nomen & verbum rectum sufficiunt Logico. Tu igitur aduerte, quòd Logicus rationabiliter recipit tantum duas, vt sibi necessarias, grammaticus autem octo. Ratio vero differentiæ est hęc Logicus & grammaticus differunt fine. Intendit enim Logicus scire discernere verum à falso grammaticus autem intendit scire discernere congruum sermonem ab incongruo. ad consequendum primũ sufficiunt nomen & verbum, quoniam sufficiunt ad componendum propositionem, quæ est significans verum, vel falsum,

sum,vt tibi manifestabitur in tract.sequenti, ad formandũ cõgruum sermonem,& distinguendũ ab incongruo non sufficiunt nomen & verbum , sed oportet vti propositionib. & aduerbiis & cõiunctionibus,&c. & ideo vt grammaticus habeat omnem modum formãdi sermonem congruum necessariæ sunt sibi plures partes orationis, quam nomen rectum & verbum rectum,& quoniam istæ duæ sibi sufficiũt ideo appellat eas categorematicas , id est per se significatiuas,alias autẽ syncategorematica , id est simul significatiuas. Quis autem sit terminus categorematicus, & syncategorematicus,diximus in diuisione tertia terminorum .

Sed dices Logicus indiget pronomine , demonstratiuo , vt quãdo descendit sub subiecto propositionis vniuersalis affirmatiuę,vel negatiuæ dicendo,omnis homo est animal ergo & hic homo est animal,& hic est animal &c.Item indiget participio,vt dicemus in tract. sequenti,quãdo resoluit propositionem factam de uerbo adiectiuo in suum participium & sum,es, est,vt sortes currit,sortes est currens , ergo saltem quattuor partes orationis sunt ei necessariæ, scilicet nomen & pronomen,verbum & participium .

Respondetur nomen & pronomen apud Logicum sunt vt vna pars,quoniam vtitur pronomine loco nominis , & participium stat cum nomine,& verbo . cum nomine, quidem,quoniam potest esse subiectum propositionis sicut & nomen,vt legens currit,& stat cum verbo,quoniam significat cum tempore,vt docuimus supra,& ideo apud Logicum identificantur nomini & verbo , licet apud Grammaticum remaneant distincte .

Constat igitur,quod sint partes orationis necessariæ dialectico ad formandam propositionem , & ex propositionibus syllogismum.Hæc de præsenti cap.dicta sint.

De partibus propositionis.Tract.II. FINIS.

TRACTA-

& per se propositio est, quia intentũ logici est vti oratione ad inuestigandum verum & falsum, ergo eam proprie recipit. quæ secundum se significat verũ & falsum, & hęc est indicatiua. Nã aliæ potius deseruiũt effectui mentis, quã q̃d sit ordinatæ ad enũciandũ verum & falsum cõceptum animi, aut intellectus. Q̃d patet hinc Imperatiua indicat volũtatẽ superioris per imperium, optatiua indicat desiderium siue effectum optantis, deprecatiua indicat affectum inferioris erga superiorẽ supplicationẽ. coniũctiua aũt, licet videatur exprimere verũ aut falsum cõceptũ mentis, nõ tñ determinate, sed suspensiue, (est.n. conditionalis,) quæ vt dicemus in c. de hypotheci s nihil ponit in esse. Indicatiua aũt determinate dicit verũ aut falsum. Nã hæc est determi te vera, hõ est animal, & hæc determinate falsa, homo est lapis, ideo sola mœretur dici propositio. Proponitur. n. intellectui, vt per eã formet syllogismũ, & per syllogismũ deueniat in veram conclusionis notitiam. Cõstat igitur quæ orationis perfecta species męretur logicæ dici propositio.

Vnde aduerte, ꝙ Logicus non tãtum magnifacit orationem congruam & ornatam, quantum veram, ita quod etiã si esset incongrua & inornata, modo verum & falsum enũciet, accepta est apud Logicum, propterea Logicus acceptat istam, Deus seruitur ab homine, licet eam reprobet grammaticus, negans seruior inueniri passiuum.

Si logico sufficiunt duæ orationis partes, s. nomẽ rectum, & verbum rectum. Cap. IIII.

IN cap. quarto inuestigãdum est si duæ orationis partes, scilicet nomen & verbum rectum sufficiunt Logico. Tu igitur aduerte, quòd Logicus rationabiliter recipit tantum duas, vt sibi necessarias, grammaticus autem octo. Ratio vero differentiæ est hęc Logicus & grammaticus differunt fine. Intendit enim Logicus scire discernere verum à falso grammaticus autem intendit scire discernere congruum sermonem ab incongruo. ad consequendum primũ sufficiunt nomen & verbum, quoniam sufficiunt ad componendum propositionem, quæ est significans verum, vel falsum,

sum, vt tibi manifestabitur in tract. sequenti, ad formandū cōgruum sermonem, & distinguendū ab incongruo non sufficiunt nomen & verbum, sed oportet vti propositionib. & aduerbiis & cōiunctionibus, &c. & ideo vt grammaticus habeat omnem modum formādi sermonem congruum necessariæ sunt sibi plures partes orationis, quam nomen rectum & verbum rectum, & quoniam istæ duæ sibi sufficiūt ideo appellat eas categorematicas, id est per se significatiuas, alias autē syncategorematica, id est simul significatiuas. Quis autem sit terminus categorematicus, & syncategorematicus, diximus in diuisione tertia terminorum.

Sed dices Logicus indiget pronomine, demonstratiuo, vt quādo descendit sub subiecto propositionis vniuersalis affirmatiuę, vel negatiuæ dicendo, omnis homo est animal ergo & hic homo est animal, & hic est animal &c. Item indiget participio, vt dicemus in tract. sequenti, quādo resoluit propositionem factam de uerbo adiectiuo in suum participium & sum, es, est, vt sortes currit, sortes est currens, ergo saltem quattuor partes orationis sunt ei necessariæ, scilicet nomen & pronomen, verbum & participium.

Respondetur nomen & pronomen apud Logicum sunt vt vna pars, quoniam vtitur pronomine loco nominis, & participium stat cum nomine, & verbo. cum nomine, quidem, quoniam potest esse subiectum propositionis sicut & nomen, vt legens currit, & stat cum verbo, quoniam significat cum tempore, vt docuimus supra, & ideo apud Logicum identificantur nomini & verbo, licet apud Grammaticum remaneant distincte.

Constat igitur, quod sint partes orationis necessariæ dialectico ad formandam propositionem, & ex propositionibus syllogismum. Hæc de præsenti cap. dicta sint.

De partibus propositionis. Tract. II. FINIS.

TRACTA-

TRACTATVS TERTIVS, de propositione & speciebus eius.

IN hoc tertio tract. agendum est de propositione, gratia cuius præmisimus tract. præcedětem in quo actũ est de partib. eius, & de genere, per quod definienda est, & hoc est oratio, vt ibi manifestabitur. Diuidemus autem ipsum in sex capita.

Primo, agendum est de propositione definitiue & diuisiue prima diuisione.

Secundo, agendum est de categorica simplici, & de omnibus eius diuisionibus.

Tertio, agendum est de propositione hypothetica, & eius speciebus.

Quarto agendũ est de propositione categorica modali.

Quinto, agendum est de æquipollentijs propositionum categoricarum simplicium, quæ sunt oppositæ contrariæ, sub contrariæ, contradictoriæ, & subalternæ.

Sexto, agendũ est de æquipollẽtijs modaliũ oppositarũ.

De propositione, quid sit & eius prima diuisione. Cap. I.

IN primo, cap. agendum est de propositione quid sit, & quotuplex in genere, siue prima diuisione.

Quantum ad definitionem aduerte, ꝙ sic definitur de mente Arist. Propositio est oratio verum vel falsum significans indicando.

Primo dr, oratio, loco gnis, est.n.in plus oratio q̃ propositio, dictũ est.n.tract. præced. ꝙ oratio perfecta distinguit in v. species, ex quib. sola indicatiui modi est propositio, ergo oĩs propositio est oratio perfecta sed non ecõuerso, ex consequenti est genus propositionis, ꝓpositio aũt est spẽs orationis perfectę. Sicut aĩal est genus hoĩs, homo aũt est species aĩali nam oĩs homo est aĩal, sed non econuerso.

Secundo dicitur, verum vel falsum significãs, pro cuius notitia

notitia aduerte, quòd cum propoſitionum alia ſit affirmatiua, alia negatiua, vt dcelarabimus infra, ſignificaret verū in affirmbtiua eſt ſignificare rem ſicut eſt, v g. hæc eſt vera, homo eſt rationalis, quia ſic ex parte rei. vnde hominem eſſe rationalem eſt verum. Significare verum in negatiua eſt ſignificare rē ſicut nō eſt, v.g. hæc eſt vera, homo nō eſt aſinus, quia ſic eſt in re. vnde hominem non eſſe aſinum eſt verum. Significare falſum in propoſitione affirmatiua eſt ſignificare rem aliter quàm ſit, v.g hæc eſt falſa, homo eſt lapis, quoniam ſignificat hominem eſſe lapidem, & tamen aliter eſt. Significare falſum in propoſitione negatiua, eſt non ſignificare rem ſicut eſt, v.g. hæc eſt falſa, homo nō eſt animal, quia non ſignificat ſicut eſt. nam homo eſt animal, ergo falſum eſt ipſum non eſſe animal. Dicitur ergo in diffinitione verum vel falſum ſignificans, ad differentia orationum imperfectarū, vt homo albus, aſinus rudibilis, & oratio infinitiua, vt ſortem currere, & oratio famularis, vt Sortes incipit, niſi.n aliud addatur, non ſolum nō quietant animū audientis, ſed nec dicunt aliquid de vero aut falſo niſi cōpleantur per aliud, v.g. Si ly homo albus addatur homo eſt albus, ſi ly ſortem currere addatur, eſt verum, vel poſſibile, vel cōtingens. Si ly Sortes incipit addatur, eſſe bonus. Cōſtat erga ꝙ per ſe ſumptæ nihil dicūt de vero aut falſo.

Rertio, dicitur indicando quòd dupliciter exponitur, primo ſit. indicando. i. oratio modi indicatiui verū vel falſum ſignificans. Vnde alii definiunt propoſitionē dicētes, quod propoſitio eſt oratio indicatiua verū vel falſum ſignificās. Et id ponitur ad differentiam orationem perfectarum, quæ fiunt per alios modos, per imperatiuum, optatiuū, &c. Nā iſte, vt docuimus in tract. præced. in cap. 3. potius deſeruiū nobis ad manifeſtandum affectum mēſis, quàm verum aūt falſum cōceptum intellectus. Orationes etiam modi indicatiui temporis præteriti & futuri, non ſignificāt primo & per ſe verum & falſum, niſi reducantur ad vnam temporis præſentis indicatiui, in eodem loco docuimus. Sola ergo oratio indicatiua temporis præſentis mœretur dici propoſitio, quia ſola ſufficit ad formandum ſyllogiſmum aliæ autem, non niſi reducantur, ad illam, vt tibi manifeſtum.

erit in trac. de syllogismo formali, secundo ab aliquibus ex ponitur ly indicando. i. asserendo. Verum id non vr̃ conuenire oĩ propositioni, sed tm̃ propositioni in materia naturali, q̃ necessario est vera, & in materia remota, q̃ de necessitate est falsa, in materia aũt contingenti cũ possit esse vera & falsa, nõ potest dici assertiue, sed opinatiue quod significet verum aut falsum, ideo melius est stare in prima expositione q̃ ẽt est de mente Arist. in 1. Periher. Quid autem sit & quomodo fiat propositio in materia naturali & cõtingẽte & remota dicemus infra in hoc met. tractat. Constat igitur quid sit propositio apud Logicum.

Quãtum ad primam diuisionem propositionis aduerte, quod ad mentem Arist. 1. Periher. diuiditur primo in categoricam. & hypotheticam. Dicitur categorica græce, prædicatiua latine, categorizo enim græce, & prædico latine dicitur. Dicitur hypotheca græce, suppositiua latine, est enim græce hypot. sub latine, thesis græce, positio latine. Ratio autem diuisionis est hæc, quia omnis propositio significat verũ aut falsum, & est quid compositum, & omne compositum est resolubile in sua immediate componentia, vel ergo propositio cõponitur ex terminis immediate, & in eos resoluitur immediate, & non in aliud immediate, & sic est categorica, quæ componitur immediate ex subiecto & prædicato & copula modo, quo, dicemus infra, vel componitur immediate ex duab. orationibus per aliquã coniunctionẽ, puta ergo, si, &, vel, & immediate in eas resoluitur, & illæ immediate in terminos, & sic est hypothetica, vt dicemus in c. 3. huius tract. Categorica vero diuiditur in simplicẽ & modalẽ. Simplex est: in qua prædicatum simpliciter dicitur de subiecto, vt homo est animal. Modalis est in qua prædicatum dicitur de subiecto non simpliciter, sed cũ modo & determinatione, vt homo est animal necessario, homo est albus contingenter. Et de modali agemas in capit. 4. huius tractatu. Hęc de primo c. dicta sint.

De propositione catogorica, & omnibus eius diuisionibus. Cap. II.

IN secundo cap. inuestigandum est, quid sit propositio cate-

categorica & quot sint eius diuisiones, & de singulis agendum est excepta modali, de qua agemus loco suo, primo igitur definiemus eam, deinde accedemus ad diuisiones.

Quantũ ad definitionẽ aduerte, ꝙ ad mentẽ Arist. sic definitur. Propositio categorica est propositio, quę habet subiectum, prædicatũ, & copulã tanquã principales partes sui. Ponitur propositio loco generis. Omnis.n. propositio categorica, est propositio, sed non econuerso, nã & hypothetica est propositio, & tñ non est categorica. Dr̃ quę hẽt subiectum &c. hoc totum ponitur ad differentiã hypotheticæ, cuius partes principales sunt duæ orationes, in quas immediate resoluitur, vt patet in ista, si tu curris, tu moueris: principales partes & immediatæ nõ sunt termini, sed istæ duæ orationes, tu curris, & tu moueris, Primę aũt & mediatæ sunt termini, ex quib. hęc oratio cõponitur, tu curris, & hęc tu moueris. Dr̃ igitur, ꝙ principales partes categoricæ non sunt orationes, sed termini, ex quib. immediate cõponitur, quorũ vnũ est subiectum, alterũ prædicatũ, alterũ copula, vt hõ est animal, hõ est subiectum, animal prędicatum, est copula, coniungit enim prędicatum cum subiecto.

Sed aduerte, vt scias qũo in omni categorica est subiectũ copula, & prædicatũ, ꝙ fit trib. modis: primo per verbum sum, es, est, de tertio adiacente. Est aũt categorica de tertio adiacente, quando post sum. apponitur alius terminus; vt sortes est animal in hac constat de subiecto & prædicato & copula: secundo fit per verbum adiectiuum. est autem apud Logicum omne verbum præter sum, es, est, adiectiuum, in quod resoluitur omne verbum adiectiuum, & in suum participium: vt sortes currit sic resoluitur. Sortes est currens, Sortes est subiectum currens prædicatum, est copula, tertio fit per verbum sum, es, est, de secundo adiacente, est autem categorica de secundo adiacẽte, qñ post sum es, est, alius terminus non sequitur vt, Deus est, cęlum est, & in hac est assignare subiectum, prędicatum, & copulam, alio modo, quàm in prædictis, assignatur autẽ dupliciter, primo sic, Deus est .i. Deus est habens esse, Deus est subiectum, habent esse, est prædicatum, est copula, secundo sic. Deus est, id est Deus est existens Deus est subiectum, existens prædicatũ, est copu-

la. Nonnulli dicūt ꝙ in categorica de secundo adiacente, est gerit vicē copulę & prædicati, & id vr̄ innuere Arist.in 1.Periher. vbi definiens verbū inqt, & est semꝑ eorū,q̄ de altero p̄dicantur nota,i.verbum semper se tenet a parte p̄dicati.Cōstat igitur quid sit propositio categorica simplex.

Sed dices quare magis dicitur categorica,idest prædicatiua quam subiectiua,cum tam subiectum,quàm prędicatum sint partes eius. Pręterea quare terminus præcedens verbū sum,es,est, dicitur subiectum subsequēs autem, dicitur prędicatum, & ipsum verbum substantiuum dicitur copula.

Respondetur ad primum;quod oē compositum denominandum est a parte sua digniori, vnde homo, dicitur rationalis & intellectualis ab anima intellectuali, quæ digniorē in eo, quàm sensitiua & vegetatiua prædicatum autem dignius est subiecto,quoniam est sicut forma, subiectum vero sicut materia,& dicemus infra quod talia sunt subiecta, qualia,permittuntur a prædicatis. Congrue igitur dicitur categorica, id est prædicatiua & non subiectiua.

Ad secundum, dicitur,quàm ideo terminus præcedēs verbum dicitur subiectū,quia de eo dicitur,prędicatum, ita ꝙ subiicitur prædicato. Vnde & grammaticus appellat ipsum suppositum. Terminus vero subsequens verbū dicitur prędicatum, quia prædicatur & dicitur de altero,idest se subiecto, vnde apud grammaticum dicitur appositum.

Et aduerte,quòd totale subiectum est omnis terminus præcedēs copulam,siue vnus,siue pluris sint,v.g. homo est animal,homo est subiectum, homo magnus & honoratus est princeps in ciuitate,subiectum sunt omnes illi termini præcedentes,pars autem subiecti quilibet eorum, idem intellige ex parte prædicati.

Sed dices. Quare subiectum & prædicatum per se inuicem notificantur siue definiuntur, cum definitio circularis videatur inutilis.

Respondetur, quia habent respectum ad inuicem,subiectum enim respicit prędicatum & prędicatum respicit subiectum, sicut filius respicit patrem & pater filiū. Respectiua autem conuenienter per se inuicem notificantur & definiuntur, quoniam mutuam habent dependentiam. Sed de

hoc

hoc altius loquemur in tract. de prædicabilibus, pro nunc ſuſtine tu iuuenis ne inuoluatis. Cõſtat igitur tibi quid ſit propoſitio categorica.

Quantum ad eius diuiſiones aduerte, vt habeas plenam de eius notitiam, ſic diſponendæ ſunt.

Prima diuiſio. Propoſitionum categoricarum, alia affirmatiua, alia negatiua.

Secunda. Alia vera, alia falſa.

Tertia. Alia alicuius quantitatis, alia nullius.

Quarta. Alicuius quantitatis, alia vniuerſalis, alia particularis, alia indefinita, alia ſingularis.

Quinta. Aliæ participant vtroque termino, aliæ altero, aliæ nullo.

Sexta. Participantium vtroque termino, aliæ participãt vtroque termino eodem ordine, aliæ ordine conuerſo.

Septima. Participantium vtroq; termino, ſiue eodem ordine ſiue cõuerſo quædam formantur in materia naturali, quædã in materia cõtingenti, quædam in materia remota.

Octaua. Participantium vtroque termino eodem ordine tam in materia naturali, quàm in materia contingenti & in materia remota, quædam ſunt cõtrariæ, quædam ſubcõtrariæ, quædam contradictoriæ, quædam ſubalternæ.

Nona. Participantiũ vtroq; termino ordine cõuerſo & in triplici materia, ſiue naturali, ſiue cõtingenti, ſiue remota, quędã cõuertuntur conuerſione ſimplici, quædã conuerſione per accidens, quædã cõuerſione per contrapoſitionẽ.

Omnes iſte diuiſiones dantur de propoſitione categorica ſimplici, quæ dicitur ineſſe, i. in qua prædicatum ſimpliciter & ſine determinatione facta per aliquem ſe modorũ .ſ. verum falſum, neceſſarium, contingens poſſibile impoſſibile, dicitur de ſubiecto. Quæ autem ex his diuiſionibus cõueniat etiam categoricæ modali, dicemus in cap. 4. huius tract. De ſingulis aũt diuiſionibus agendum eſt in ſpecie & ordine, quo prępoſitę ſunt, verum antequam deſcendamus in ſpecie, quoniã aliqua p̃dictarum diuiſionũ datur de ſubſtantia propoſitionis, aliqua de qualitate, aliqua de quãtitate, vt tibi declarabitur infra, ideo ad vniuerſalem notitiã diuiſionum, quæ fiẽt toto hoc noſtro opere, ne ſimus coacti

idem sæpius repetere, præponendi sunt omnes vniuersales modi, quibus solet fieri diuisio.

Tu igitur aduerte, quòd in doctrina Arist. diuisio fit quatuor modis generalibus.

Primo generis in species.

Secundo, totius in partes.

Tertio, vocis in sua significata.

Qarto, diuisio secundum accidens.

Diuisio generis in species fit duobus modis. Primo generis in species subalternas, vt quando diuiditur corpus per animatum & inanimatum, & animatum per sensitiuum & non sensitiuum. Secundo generis in species specialissimas, vt quando diuiditur color per albedinem & nigredinem. vt hanc diuisiones cognosces in tract. de prædicabilibus.

Diuisio totius in partes fit quinque modis. Primo, qñ totũ diuiditur in partes subiectiuas indiuiduales, vt qñ diuiditur homo in sortẽ Plat. Io. Pet. &c. Secundo, qñ totũ diuiditur in partes essentiales, vt ens naturale cõpositũ diuiditur in materiam & formam, sicut diuiditur homo in animã & corpus. Tertio, qñ diuiditur totũ cõtinuũ in partes suas integrales, vt domus in fundamẽtum, tectum, & parietem, & corpus animalis in partes quæ sunt membra sua, ex quibus integratur corpus. Quarto qñ diuiditur totum discontinuũ in partes suas, inter quas, & si nõ sit cõtnuitas, est tñ ordo & proportio. hoc modo diuidit̃ exercitus in milites, equites, pedites, &c. Quinto qñ diuiditur totũ potẽtiale siue potestatiuũ partes suas ptẽtiuas, vt qñ diuiditur aĩa ꝑ potẽtias suas & virtutes suas, vt tibi manifestabit̃ in li. de aĩa, & infra manifestabimus tibi in li. de syllogismo Top.

Diuisio vocis in sua significata fit tribus modis. Primo, vocis vniuocæ, in significata vniuocę, vt quando diuiditur hõ in sortẽ & Plat. &c. Secundo vocis æquocæ in significata æquiuocata, vt quando diuiditur cancer in stellã siue signum cœleste, & aquaticum animal, & morbum. Tertio, vocis analogicę in significata analogota, vt quando diuiditur sanũ, in animal sanũ, vrinam sanam, medicinam sanam, cibum sanum, aerem sanum, exercitiũ sanum, &c. Et hanc diuisionem cognoscens in tract. de præsentis.

Diuisio secundū accidens fit tribus modis. Primo, subiecti in accidentia, vt homini alius paruus, alius magnus, alius albus, alius niger, alius medio colore coloratus. Secundo, accidentis in subiecta, vt accidentium, quę sunt in homine, aliud in aīa, vt scientia, aliud in corpore, vt agilitas, &c. Tertio accidentis in accidentia, vt accidentium, quædam dura, quædam liquida, quædam lucida, quædam tenebrosa, & hæc diuisio manifestabitur tibi in philosophia naturali & præcipuę in lib. dę generatione.

Isti igitur sunt modi vniuersales famosiores apud Aristotelem, quibus fieri consueuit diuisio.

Quantum ad primam diuisionem, quæ est per affirmatiuam & negatiuam aduerte, quod affirmatiua dupliciter, definitur, primo sic. Categorica affirmatiua est proppositio, in qua prædicatū affirmatur de subiecto, vt homo est albus.

Sed aduerte, ꝙ tunc prædicatum affirmatur de subiecto, quando negatio nō procedit copulam, quod si præcedit negatio negatur prædicatū de subiecto, & efficitur negatiua, vt hic Sortes non est albus. Si aūt subsequitur, nō efficitur negatiua, sed permanet affirmatiua, vt homo est non albus.

Item aduerte, quod alio modo affirmatur prædicatū de subiecto in affirmatiua vera & in falsa, nam in vera affirmatur re & voce, quia sic est in re, sicut dr̄, vt homo re & voce est risibilis, in falsa aūt affirmatur voce tm̄, & non re. nā licet dicam, quod homo est asinus, tn̄ non sic est in re, secūdo definitur sic. Affirmatiua est, in qua veibū principale affirmatur de subiecto, vt est homo animal. Dr̄ in qua verbum principale affirmatur, ad differentiam verbi secundarii. ꝙ si negatur vel affirmatur ꝑ ꝑ ipsum non fit propositio affirmatiua nec negatiua. vnde ista nō est negatiua sortes ꝗ nō currit mouetur, nec ista est affirmatiuā. Sortes qui currit; non mouetur. Nam in prima licet verbū secundariū, ꝙ est, currit, negetur, tn̄ principale, quod est mouetur, affirmet̄, ideo permanet affirmatiua, in sc̄ūda aūt fit opposito modo, ideo permanet negatiua & rō huius est, quia verbum secundarium se tenet a parte subiecti, quod patet resoluendo in suum participium siue actiuum, siue passiuum, vt hic, Sortes, qui non currit, idest Sortes non currens mouetur;

fortes qui currit, idest fortes currens non mouetur. Subiectum aut coniunctum participio affirmatiuo, vel negatiuo non facit propositionem esse affirmatiuam, vel negatiuam, sed negatio cadens super verbum principale, siue immediate, vt quãdo subsequitur subiectum, vt homo nõ est asinus, siue mediate, vt non homo est animal, dummodo sumatur negatio negãs, & non infinitãs terminum, cui opponitur, nam si infinitaret, non faceret negatiuam. Vnde hæc nõ est negatina: Non homo currit, quoniam ly nón homo est nomen infinitum, &c. vnde non homo currit, æquipollet isti, asinus, qui est non homo currit. Constant autem hanc esse affirmatiuam. Patet igitur, quid sit categorica affirmatiua.

Categorica negatiua simpliciter definitur. Primo sic, categorica negatiu a est propositio, in qua prædicatũ negatur de suo subiecto, vt homo nõ est lapis. Secũdo sic, est ꝓpositio in qua verbũ principale negatur. Dr̃ verbũ principale, ad differẽtiã verbi secũdarii, ꝙ, vt docuimus, siue affirmet, siue negetur, nõ facit ꝓpositionẽ affirmatiuã, aut negatiuã.

Et aduerte, quòd propositio potest fieri affirmatiua, vel negatiua dupliciter, scilicet explicite & implicite, si explicite fit per nomen & verbum indicatiui modi, vt homo est risibilis, si implicite potest fieri per vnicum terminũ, vt quãdo dicimus, homo est risibilis, & econuerso, ly econuerso æqpollet vni propositioni, q̃ est hæc, & risibile est homo.

Item aduerte, quòd diuisio per affirmatiuam, & negatiuam, non solum conuenit categoricæ, sed etiam hypotheticæ & modali, quomodo autẽ fiat hypothetica affirmatiua, & negatiua, similiter modalis, dicemus agentes de eis nunc autem sustine, ne confundatis, vt nouus auditor. Hęc de prima diuisione dicta sint.

Quantum ad secundam diuisionem categoricæ, s. per veram & falsam, aduerte, ꝙ categorica vera, tam affirmatiua, q̃ negatiua, dupliciter definitur. Primo sic, vera est, q̃ significat verum, i. significat rem sicut est, si est affirmatiua, vel significat rẽ sicut non est, si est negatiua. sed de hac satis diximus in cap. præced. in declarando definitionem propositionis. Secundo autem sic definitur: Vera est illã, cuius significatum, primarium est veram. significatum autem primarium

mariū est illud, ꝙ exprimitur per orationem infinitiuam, v.g. hæc est vera: Deus est bonus, quoniam Deum esse bonum, est verum: sic.n. est in re. Dico cuius primariū significatum est verum, ad differentiam secundarii. Secundarium autem est, ꝙ continetur in primario & sequitur ad illud: v.g. Primarium huius, homo est rōnalis, est esse rōnalem, ad hoc aūt sequitur esse animal, esse animatū, esse corpus, esse substantiam. Iuxta igitur significatum primarium & secundarium iudicāda est propositio vera, qm̄ est vera primo & per se ex eo, ex secundario aūt est tm̄ cōsequenter. Nam bene sequitur quod, si sortes est homo, sortes est animal. sed non econuerso, vt declarabimus in tract. de consequentiis. Similiter falsa dupliciter definitur. Primo sic falsa est quæ aliter significat, q̃ sit in re vt hæc est falsa, homo est asinus, quia significat hoīem esse asinū, & tñ aliter est in re, quia in re nō est asinus, sed homo sine rōnalis, & de hac definitione iam diximus in c. præcedenti in definitione propositionis. Secundo sic, falsa est illa, cuius primarum significatum est falsum, v.g. hæc est falsa, homo est asinus, quia hominē esse asinum est falsum, cū sit rōnalis, & asinus irrationalis. Quod si fieret iudicium secundum secundarium significatū, ꝙ est esse animal, esset vera. Nā hæc est vera, homo est animal, nō tñ seqtur, ergo est asinus vt declarabiī tibi ī tract. de cōseqūetiis. Hęc de secūda diuisione dicta sint.

Quantum ad tertiam diuisionē, s. ꝙ aliqua est alicuius quantitatis, aliqua nullius. Alicuius quantitatis est illa, cuius subiectum stat pro aliquo, vel pro aliqbus, vel pro omnibus, vel pro nullo, vt declarabitur in diuisione sequenti. Nullius quantitatis est illa cuius subiectum suspenditur a propria denominatione, ratione probationis termini præcedentis ipsum. qualis est exclusiua exceptiua, reduplicatiua, de quarum probatione acturi sumus in tract. de probationibus terminū, tunc.n. apparebit tibi, qūo iste probātur nō ratione subiecti, vt ꝓbatur vniuersalis, particularis, &c. sed rōne signi, siue syncategorematis, vt exclusiua per tātū, reduplicatiua per inquantum, exceptiua per præter. &c. Tu igitur sustine donec exercitatus magis fueris, & ad ꝑdictū trac. deuenerimus. Hęc de tertia diuisione ꝓ nūc dicta sint.

Quantum

Quantum ad quartam diuisionem, s. ꝙ propositionum alicuius quantitatis, alia est vniuersalis, alia particula, alia indefinita, alia sing. duo agenda sunt. Primo declarandum est quomodo hæc diuisio est sufficiens. Secundo, pertractandum est de quolibet eius membro.

Quantum ad primum aduerte, ꝙ quantitas propositionis attenditur penes subiectum, prout fiat pro plurib. aut pro vno solo. Pōt igitur considerari subiectum dupliciter. Primo, si stat pro vno solo. Secundo, si pro plurib. si ꝓ vno solo, ita ꝙ vni soli conuenit, facit propositionē sing. si pro plurib. hoc dupliciter, quia vel pro plurib. indeterminate, vel determinate, si indeterminate sic facit propositionem indefinita, si determinate dupliciter, qa hęc determinatio subiecti vel fit per signum vniuersale affirmatiuū, vel negat. vt oīs nullus, & sic est propositio vniuersalis, vel fit ꝑ signū particulare affirmatiua, vel negatiua, & sic est propositio particularis. Cōstat igitur, ꝙ hæc diuisio est sufficiēs. Et si quæras quid sit quantitas propositionis. Rñdeo, ꝙ sicut quantitas substantiæ proprie accipitur iuxta mensurā longitudinis, & latitudinis & profunditatis, sic quantitas propositionis sumit̄ iuxta mēsurā subiecti, prout verificat̄ ꝑdicatiue de vno, vel plurib. Constat igit̄ quō hęc diuisio est sufficiēs, & quid sit & vn̄ sumit̄ quātitas propositionis.

Quantum ad secundum aduerte, quòd propositio vniuersalis dupliciter definitur. Primo, sic propositio vniuersalis tam affirmatiua, q̄ negatiua est illa, in qua subiicitur terminus communis signo vniuersali determinatus.

Primo dicitur, in qua subiicitur terminus communis, i. ponitur in subiecto terminus communis, i. qui potest conuenire & prædicari de pluribus, & apud grammaticum dicitur nomen appellatiuum, vt homo, capra, leo.

Secūdo dicitur, signo vniuersali determinatus. signa vniuersalia sunt quedam affirmatiua, vt omnis, quilibet, quisque, negatiua sunt, nullus, nihil, neuter, dicūtur uniuersalia quia faciūt stare subiectum pro omnibus, aut pro nullo, vt ista est vniuersalis affirmatiua, omnis homo est aīal. verificatur enim subiectum pro quolibet homine in singulari. nā si omnis homo est animal, ergo & iste, & iste, & iste, &

sic

sicde omnibus aliis, est animal.

Tertio dicitur, determinatus, i. modificatus siue limitatus ad standum non absolute, sed pro oībus, aut ꝑ nullo, diximus enim in tertia diuisione terminorū, ꝙ signa vniuersalia sunt termini syncategorematici, quoniam sumpti cū alio, idest cum nomine substantiuo, determinant ipsum in propositione ad standum pro omnibus, aut pro nullo.

Sed aduerte, ꝙ signū vniuersale adhoc, quod faciat propositionē vniuersalē simpliciter & proprie dēt apponi subiecto in rectu & explicite. Nā si apponitur subiecto in obliquo, nō facit eā vniuersalē simpliciter, sed secūdùm quid. Vnde ista, cuiuslibet hoīs asinus currit, nō est vniuersalis absolute, qm̄ signū nō apponit ly asinus, ꝙ est prīcipale subiectū, sed ly hoīs, qđ qm̄ est obliquus, est secū dariū siue partiale subiectū. vnde prædicta propositio absolutæ est indefinita, vt tibi declarabitur. Dicitur explicite, q m̄ si ponit implicite vel virtualiter vel cum distinctione, nō facit propositionem vniuersalem formaliter, sed tantum interpretatiue. sicut sunt istæ, totus sortes est minor sorte, totū quod est in mundo, est in oculo meo, non homo currit, &c.

Quomodo autem sunt vniuersales interpretatiue declarabitur tibi in tract. de probationibus terminorum, vbi distinguemus de toto, & quomodo ista æquipolleat vniuersali negatiuæ non homo currit, declarabitur tibi in cap. de æquipollentiis categoricarum. Nunē autē sisto ne te inuoluam. Similiter aduerte, ꝙ vniuersalis affirmatiua potest fieri dupliciter, scilicet collectiue, vt omnes Apostoli sunt duodecim, & distributiue, vt oīs homo est risibilis. Et iterū distributiue potēst fieri dupliciter, scilicet absolute, & accōmode. Verum quomodo fiant & quomodo verificentur, declarabitur tibi in tract. de suppositionibus, pro nunc sustine. Hæc de propositione vniuersali dicta sint.

Propositio particularis est illa, in qua subiicitur terminus communis signo particulari determinatus. Dicitur in qua subiicitur terminus communis, ea ratione qua & in propositione vniuersali.

Dicitur signo particulari determinatos ad differētiā propositionis vniuersalis, est aūt signū particulare determina

tio terminus communis est subiectum in hac propositione, per quod designatur subiectum accipi nō pro omnibus sub eo contentis, sed pro aliquibus, uel pro aliquo, vt quidā homo currit, ergo vel iste, vel iste currit, & sufficit, ꝙ verificetur pro aliquo posito, quod tantum vnus currat.

Et aduerte, quod propositio particularis potest fieri multis modis. Primo quando subiectum est terminus communis cum signo particulari tam affirmatiue quàm negatiue, vt quidam homo currit, quidam homo non currit. Secundo per aliquid sumptū adiectiue, vt aliquid est in manu tua. Hæc est particularis virtualiter quoniam ly aliquid sic exponitur, aliqua res est in manu tua. Dico sumptum adiectiue, quoniam sumptum substantiue facit propositionem indefinitam, vt dicemus. Tertio, quando subiicitur terminus cōis cum signo vniuersali, sed signo præponitur negatio, vt cum omnis homo currit, hæc enim æquipollet huic quidam homo non currit. Quarto, quando subiicitur terminus cōis cū signo vniuersali affirmatiuo, sed præponitur negatio, & postponitur: vt huic, non omnis homo non currit, æquipollet enim huic, quidam homo currit. Sed tertium, quod quartū modū declarabimus sic esse in c. de æquipollētiis categoricarū. Hęc de ꝓpositione particulari dicta sunt.

Propositio indefinita est illa in qua subiicitur terminus communis nullo signo vniuersali, vel particulari determinatus, vt homo currit.

Primo dicitur, in qua subiicitur terminus communis eadem ratione, qua dictum est in diffinitione propositionis vniuersalis & particularis. Secundo dicitur, nullo signo ad differentiā propositionis vniuersalis & particularis. Tertio dicitur, nullo signo vniuersali vel particulari ad differentiam exclusiuæ, in qua ponitur signum tantum, & in reduplicatiua, inquantum: quæ signa, quoniam non sunt vniuersalia, nec particularia, ideo non faciunt propositionem alicuius quantitatis.

Sed dices, quare dicitur indefinita, cum æquipolleat particulari. nam idem sensus est dicere, aliquis homo currit, & homo currit.

Rñdetur, dicitur indefinita, i. indeterminata, quia acceptio

ptio sui subiecti non determinatur ad certam quantitatem secundũ modũ enunciandi per signum vniuersale,uel particulare,licet supponat subiectũ determinate, vt dicemus in tract.de suppositionibus,& quando dicitur, q idem sensus est dicere,quidam homo currit,& homo currit, conceditur quo ad suppositionem & verificationem, sed nõ cõceditur quo ad modum enunciandi, & sic intendimus ipsam esse indefinitam,& nõ quo ad verificationem & suppositionem, Sed pro nunc sustine, donec tractemus de suppositionibus. Hæc de propositione indefinita dicta sint.

Propositio singularis est illa,in qua subiicitur terminus discretus vel terminus communis cum pronomine demonstratiuo primitiuæ speciei, vt Plato currit, Iste homo comedit,ille homo dormit. Primo dicitur, in qua subiicitur terminus discretus,ad differentiam propositionis vniuersalis & particularis & indefinite, in quibus subiicitur terminus communis,opponitur autem terminus discretus termino communi,qm̃ discretus de vno solo est aptus prædicari & grammaticus appellat nomen proprium, quod vni soli conuenit,vt Plato. Communis autem est aptus de plurib. prędicari,vt homo & animal, & Grammaticus vocat ipsum nomen appellatiuum, quod pluribus conuenit. Secundo, vel terminus cõis cum pronomine demonstratiuo. Nam licet terminus communis de se stet pro pluribus,tamen per pronomen demonstratiuum restringitur ad standum pro vno solo indiuiduo,ideo æquipollet termino discreto. Vnde ista propositio,hic homo currit,demõstrato sorte, æquipollet isti,Sortes currit.Tertio dr̃,primitiuæ specie,ad differẽtiã pronominũ deriuatiuę speciei.Sunt aũt pronoĩa demõstratiua primitiuæ speciei, ego,tu,sui,ille,ipse,iste,hic, & is. Deriuatiuæ aũt sunt meus,tuus,suus,noster, vester, nostras,& vestras.Ideo aũt ea,q̃ sunt primitiuę speciei cõstituunt propositionẽ singularẽ qm̃ trahunt subiectũ ad supponendũ pro vno solo,vt iste homo,demõstrato sorte currit,& ego .s.Petrus curro,& tu .s. Plato curris.Ea vero,quę sunt deriuatiuę speciei,vt meus, tuus, non constituunt propositionem singularem,non enim restringunt subiectum, cui apponũtur ad standũ pro vno solo, sed potest verifica-

ri de pluribus, v.g. Petrus habet decē asinos,& dicit,meus asinus currit,ly asinus non stat pro isto tātum, uel pro illo tantum,sed pro omnibus disiunctiue. nā si meus asinus currit,& habeo decem,ergo vel iste,vel iste,qui est meus,currit. Pronomina aūt demōstratiua primitiuæ speciei restringunt terminum communem ad standū pro vno solo demōstrato, vt ego,s. Petrus scribo, Tu vero,s. Plato dormis. Constat igitur, quid sit propositio singularis.

Tu tamen aduerte,ꝙ nō solum potest fieri per terminū discretum,& per terminum cōe cū pronomine demonstratiuo primitiuæ speciei,sed & per terminum relatiuū,vt posito ꝙ sophroniscus habet tantum vnū filium,cuius nomē ignoretur,si dico Sophronisci filius studet Papię, est singularis propositio,similiter,si dico, Pater Caliæ venit,est singularis, qm̄ isti termini relatiui ęquipollēt terminis discretis. Itē pōt fieri per terminū discretum circumlocutum, vt si dico,vir crispus rubeus,& claudus cantat in platea.iste.n. circunstantiæ manifestant talem hominem & non alium, ideo reddunt propositionem singularē. Patet igitur,quid sit propositio singularis & quot modis fieri contingit.

Item aduerte, ꝙ si quis te interrogat de substantia siue natura propositonis,dicendo. Quæ propositio est ista. Sortes est homo,respōdere habes,categorica,& quæ est ista,Si tu curris,tu moueris,respōdere habes hypothetica. Si autē quis te interrogat de qualitate propositionis dicēdo, Qualis est ista, sortes currit, respondere habet affirmatiua, &, Qualis est ista,homo non est asinus,respondendum est,negatiua. Si uero quis te interrogat de quantitate propositionis dicendo, Quanta est ista, omnis homo currit,respondendum est vniuersalis,& sic de aliis. Vnde logici pro hoc triplici quęsito formauerunt hunc uersum. Quæ.ca.vel ip. qualis,ne.uel af.V. quāta.par.in sin.i. Quæ.categorica,vel hypothetica: Qualis,negatiua,vel affirmatiua: V.quanta, id est uniuersalis vel particularis, indefinita uel singularis.

Sed dices. Quæ est substantia propositionis,& quæ eius quantitas,& quæ eius qualitas. Respondetur substantia est eius natura siue essentia, puta quòd sit quid compositū ex talibus partibus,scilicet ex subiecto,prędicato & copula,vt cate-

categorica, vel ex duabus orationib. per aliquam coniunctionem coniunctis, vt si tu curris, tu moueris, vt hypothetica. Quantitas eius est extensio subiecti ad standū pro vno vel aliquibos, vel omnibus, vel nullis. Qualitas eius est secundum quàm dr̄ qualis, vt affirmatiuo, negatio, veritas, falsitas, necessitas, cōtingentia, possibilitas, impossibilitas. Nam omnia ista qualificant propositionem. Vnde interroganti qualis sit ista, hō est aīal, respondere debemus, ꝙ est affirmatiua vera, nō solum possibilis, sed etiam necessaria.

Quantum ad quintam diuisionem, quæ est hæc, propositionum categoricarum, quędam participant vtroque termino, quædā altero, quedā nullo aduerte, ꝙ cū termini componētes categoricā sint subiectum & prædicatum quæ etiā dn̄r extrema propositionis, participare termino vel terminis est conuenire in subiecto vel in prædicato, vel in utroq; nō participare aūt est nō conuenire. His pręmissis aduerte, ꝙ duas categor. participare vtrosque termino, eas conuenire in subiecto & p̄dicato, ita ꝙ subiectū primę est subiectū secundę, & prædicatū primæ est prædicatū secundæ, nec in alio differūt nisi ꝙ vna est affirmatiua, altera negatiua, vt sunt istæ duæ hō est aīal, hō non est animal. Participare in altero termino tantum, s. vel solum in subiecto, vt hic, homo est animal, homo est rationalis, vel prædicato tantum, vt hic, homo est animal, asinus est animal. Participare nullo termino, est non conuenire in subiecto, nec in prædicato, vt hic, homo est risibilis, asinus est rudibilis.

Et aduerte, ꝙ hic loquimur de participatione formali & uirtuali, ꝙ dico, qm̄ licet istę duę conueniant virtualiter, homo est animal, risibile est animal, nō tamen formaliter, quoniam formaliter non sunt idē homo & risibile, dato quod essent idē re, qđ tamē nō cōceditur in via thomistica

Iterum aduerte, ꝙ hęc diuisio data est, vt cognoscatur oppositio contraria, sub contraria, contradictoria, subalterna propositionum categoricarum, de quibus acturi sumus infra. Nam illa supponit participationem propositionum oppositarum vtroque termino formaliter, & non solū uirtualiter, vt tibi declarabitur in diuisione octaua.

Quantum ad diuisionem sextam, quæ est quod proposi-

tionum categor. participãtium in vtroque termino forma liter, quædam participant vtroque termino eodem ordine, quædam ordine conuerso.

Aduerte igitur, quod duas categor. participare eodem ordine vtroque termino, est sic, quod est subiectũ in prima est subiectum in secunda, & quod est prædicatum in prima, est prędicatũ in secunda, vt hic, Sortes est homo. Sortes nõ est homo, & semper intelligendum est formaliter, & nõ vir tualiter tantum. Duas autem categoricas participare vtro que termino ordine econuerso est sic, quod est subiectum in prima, est prædicatum in secunda, & quod est prædicatũ in prima est subiectum in secunda, vt hic, homo est animal rationale, animal rationale est homo. Et hæc diuisio deser uiet, quando loquemur de conuersionibus propositionum categoricarum, vt tibi manifestabitur.

Quantum ad septimam diuisionem quæ est hæc. Propositionem participantium vtroque termino siue eodem ordine siue conuerso, quædam fiunt in materia naturali quædam in contingenti, quædam in remota, aduerte, quod illæ fiunt in materia naturali, in quibus prædicatum semper & inseparabiliter cõuenit subiecto, & id fit multis modis: primo quando genus, aut differẽtia, aut diffinitio, aut proprietas, aut qualitas naturalis prædicatur de re. Exemplum primi, homo est animal, secundi, homo est rationalis, tertii homo est animal rationale, quarti, homo est risibilis, quinti, Ignis est calidus, mel est dulce, nix est alba. Item quãdo idẽ prædicatur de se ipso, vt sortes est sortes.

Ille aũt fiunt in materia contingenti, in quib. prædicatũ põt aduenire & remoueri a subiecto, absque hoc ꝙ corrum patur subiectum, & ꝑ hoc distinguũtur à propositionib. in materia naturali, qm̃ in illis, si auferatur prædicatum, non permanet subiectũ. Nam, si homo cessat esse animal, aut rõnalis, aut risibilis, & si ignis cessat esse calidus &c. nec hõ nec ignis permanẽt, sed corrũpũtur & desinunt esse.

Tu igitur aduerte, quod omnis propositio, in qua prædicatum est accidens commune & separabile, & etiam inseparabile modo non fluat a principiis speciei, fit in materia cõtingenti, vt istæ, homo est albus, æthiops est niger, aqua est

calida,&c. Dico modo non fluat à principiis speciei, vt proe seruem rerum proprietates, vt est risibilitas in homine, par & impar in numero, curuũ & rectũ in linea, summum calorem in igne. Illę namque faciunt propositiones in materia naturali. Quid vero sit fluere a principii speciei, declarabitur tibi in tract. de prædicabilibus in cap. de proprio, & accidente.

Illę vero fiunt in materia remota, in quibus prædicatum nõ põt verificari de subiecto imo adinuicẽ repugnant. Istæ aũt sunt, in quibus subiectum, & prædicatum sunt opposita contraria, vel contradictoria, vel priuatiue, vel relatiue opposita. exemplum primi, Album est nigrum, secundi, hõ est non homo, tertii, Cæcus est viden, quarti, pater est filius.

Et aduerte, ꝙ dicũtur fieri in materia remota. s. repugnanti, quoniam naturæ subiecti & prædicati in omnibus prædictis repugnant adinuicem, nec se cõpatiuntur. Inde est, ꝙ omnis affirmatiua materia remota semper, & de necessitate est falsa, negatiua autem semper, & immutabiliter vera. In materia vera naturali est opposito modo: nam affirmatiua semper est vera, negatiua semper falsa. In materia contingẽti est medio modo, qm̃ tam affirmatiua, quàm negatiua aliquando est vera, aliquando falsa, nam quando prædicatũ inest subiecto, affirmatiua est vera, negatiua falsa, quando prædicatum remouetur, affirmatiua est falsa negatiua est vera. Hæc de septima diuisione dicta sint.

Quãtum ad octauam diuisionem quæ fuit hæc. Propositionum categoricarum participantium vtroque termino eodem ordine, triplici materia, s. naturali contingenti, & remota aduerte ꝙ inter eas fit quatruplex oppositio, s. contraria subcontraria contradictoria subalterna.

Oppositio contraria fit inter eas, quarũ vna est vniuersalis affirmatiua & altera vniuersali negatiua de eisdem subiectis, & p̃dicatis vniuoce, & æque ample, & æque stricte acceptis, prima dicitur, quarum vna est uniuersalis, &c. Nã, vt distinguantur a contradictoriis, debent esse eiusdem quantitatis, & diuersa qualitatis, si eiusdem quantitatis, ergo vtraque est vniuersalis, vel particularis non secundum, quia non essent contrariæ, sed subcontrariæ, vt dicetur infra er-

go primum. Si diuersæ qualitatis: ergo nulla est affirmatiua,& altera negatiua. Secũdo dicitur, de eisdem subiecti, & prædicatis vt omnis homo est albus,nullus homo est albus,& defectu huius istæ duæ non sunt cõtrariæ,omnis homo est albus,nullus risibile est album.

Tu tamen aduerte,quòd subiectum, & prædicatum possunt esse idem tripliciter. Primò secundùm vocem tantum, & non secundum significatum. Secũdo, secundum significatum tantum,& non secũdùm vocem. Tertiò,secundum vocem,& secundũ significatũ. Exemplũ primi,omnis canis latrat,nullus canis latrat. Secundi. Omnis homo currit,nullum rationale currit. Tertii, Omnis homo est animal nullus homo est animal. Prima identitas non sufficit ad cõtrarietatem,ideo dicitur in definitione,acceptis vniuoce, constat aũt,ꝙ canis est ter. æquiuocus: secunda autem sufficit ad contrarietatem virtualem,seu æquiualentem, sed nõ ad formalẽ;tertia vero sufficit ad contrarietatẽ proprie dictã, & formalem. Vnde licet istæ duæ,omnis homo currit,nullum rationale currit,sint contrariæ virtualiter eo ꝙ secundum significatum homo,& rationale sunt idem, non tamẽ formaliter,qm̃ formaliter non participant vtroq; termino secundum vocem,& secundum significatum. Tertio dr̃, æque ample,& eque stricte acceptis. Defectũ huius apud multos istæ duæ non sunt cõtrrariæ,Omnis homo est animal, nullus homo est animal, qm̃ in prima põt teneri tam pro masculĩ,quàm pro feminis,in secunda sòlũ pro masculis.

Tu tamen aduerte,quòd secundum vsum in vtraque accipi consueuit pro masculis,ideo acceptant ut veræ contrariȩ item defectu huius istæ duæ non sunt contrariæ. Omnis homo est albus,nullus homo fuit albus, quia in prima restringitur ad præsentes,in secunda autem ampliatur ad præsentes,vel præteritos; Sed pro nunc sustine donec pertractemus de ampliationibus,& appellat.

Tu tamẽ aduerte,ꝙ pdicte non sunt contrariæ non solũ rõne dicta;sed quia copula nõ tenetur eodem modo in prima,& in secũda. Nã in prima est ly est,in secunda est ly fuit vnde ĩ definitiõe intelligẽdũ ẽ,ꝙ cõtrariæ debẽt esse de eisdẽ subiectis,& pdicatis,& copulis. Hæc de cõtrariis dcã sint.

Oppositio contradictoria est inter eas, quarum vna est vniuersalis affirmatiua altera particularis negatiua vt omnis homo est animal, quidam homo nō est animal, vel altera est vniuersalis negatiua, & altera particulari affirmatiua vt nullus homo currit, quidā homo currit, de eisdem subiectis, & prædicatis; & copulis, vniuoce, & æque ample, & æque stricte acceptis. Omnia debent intelligi sicut expositum est de contrariis.

Vt aūt habeas maiorem notitiam de contradictione, aduerte, ex doctrina Arist. ꝙ quatuor cōditiones requirit, & defectu cuiuslibet earum euitatur, cōtradictoria oppositio.

Prima est. Quòd sit affirmatio eiusdem de eodē & negatio, dummodo sumatur idem secūdum rem & vocē, vt Sortes currit, Sortes non currit. Defectu cuius, ista apud Logicum non sunt cōtridictoria formaliter, sed virtualiter siue æquipollenter tantum ex parte rei, Cicero currit, Marcus non currit, posito enim quod sint sinonima ex parte significati quia idem homo dictus est Marcus, & Cicero, tamen distinguuntur voce siue termino, quoniam duo sunt termini, Marcus, & Cic. ideo non sunt contradictoria formaliter, sed æquipollenter, æquipollenter quidem quoniam idem indiuiduum intelligitur per Marcum, & Ciceronē, formaliter autem non, quoniā Logicus obseruat oppositionem de virtutes sermonis, philosophus autem, qui est artifex realis, de virtute rei & significati. Vnde apud physicum ista contradicunt. Materia prima est eos in potentia. Primum subiectum non ens in potentia, pro eodem enim accipit materiam primam, & primum subiectum

Secunda est. Quod duæ propositiones cōtradictoriæ referantur ad idem, & secūdum idem, & propter huius defectū. istæ non cōtradicūt, Ethiops est albus dente, Ethiops non est albus pede hō enim fit prædicatio secūdum eandē partē.

Tertia est. Quòd teneantur similiter, ideo iste duo non contradicunt, nullum animal est genus, animal est genus. Nam in negatiua stat animal pro suppositio, in affirmatiua stat pro natura communi. Sed id non intelligas donec in tract. suppositionē exercitus fueris, ideo sustine. Quarta est. Quod defetātur ad idem tps. Et defectū huius, istæ duę

nō contradicunt fortes venit hodie, fortes non venit fieri. Et aduerte, quod omnes istæ conditiones exprimuntur in diffinitione contradictionis, quę extrahitur ex doctrina Arist. præcipue in quarto metaphysicæ. & est hæc. [Contradictio est affirmatio, & negatio, i. propositio affirmatiua, & negatiua eiusdem prædicati de eodem subiecto, ad idem secundum idem, similiter & pro eodem tempore.]
Hæc de contradictoriis dicta sint.
Oppositio subcontraria est inter eas, quarum vna est particularis affirmatiua, vel indefinita, altera autem est particularis negatiua, vel indefinita de eisdem prædicatis & subiectis & copulis vniuoce acceptis, & eodē modo supponētib.
Primo dicitur, propositio affirmatiua, & negatiua particularis, aut indefinitæ, vt excludamus duas singulares. Nā illæ sunt contradictorię secundum rem, & significatum, licet non in figura, quoniam in figura, vt declarabitur tibi infra, oportet vnam esse vniuersalem affirmatiuam, vel negatiuā alteram autem particularem affirmatiuam, vel negatiuam, vt patebit in figuris. quas infra describemus.
Quare aūt duæ singulares nō sint subcontrariæ ratio est hæc, quia duæ subcontrariæ possunt esse simul veræ, vt quidam homo currit, quidam homo non currit. Duæ aūt singulares non possunt esse simul verę nec simul falsę, sed vna vera, & altera falsa in omni materia: vt si hæc est vera; sortes non est asinus, hæc necessario est falsa, Sortes est asinus. Ergo sunt contradictoriæ.
Secundo dicitur, de eisdem subiectis &c. intelligendū est eodem modo, sicut dictum est in oppositione contraria.
Tertio dicitur, vniuocæ tentis: defectu cuius istæ non sunt sub contrariæ, Quoddam sanum est animal. Quoddā sanum non est animal.
Quarto dicitur, eodem modo supponentibus, defectu cuius istæ non sunt subcontrariæ, homo est species, homo nō est species. nam in prima homo supponit pro natura communi, in secunda pro natura partita in suppositis, sic quidē dicimus pro nunc, in tract. autem suppositionum manifestabimus quomodo ista non est indefinita, homo est species, sed singularis, & ideo manifestius tibi erit, quod non sunt

subcontrarię, non solum quia non supponit homo in prima & secunda eodem modo, sed quoniam sunt singulares, quas necesse est, vt diximus, esse oppositas contradictorię secundum rem & significatum.

Oppositio subalterna est inter eas, quarũ, vna est vniuersalis affirmatiua & altera particularis, aut indefinita, aut singularis affirmatiua. Vel vna est vniuersalis negatiua & altera est particularis, aut indefiniti, aut singularis negatiua de eisdem subiectis, & prędicatis & copulis, &c. vt dictũ est in aliis oppositionibus.

Hinc tria sunt declarãda, primo quare dicuntur subalternæ, secundo quare duę singulares, affirmatiua & negatiua sunt subalternæ, & non subcontrariæ.

Ad primum dicitur, ꝙ ideo vniuersalis affirmatiua, & particularis affirmatiua, dicuntur subalternę, quia vna sub altera ponitur, s. parti sub vniuersali. vnde vniuersalis se habet, vt absens parti, vt consequens, nam bene sequitur. Omnis homo est animal, ergo quidam homo est animal, & homo est animal, & iste homo est animal, vt tibi manifestũ erit in suppositionibus. Non autem sequitur econuerso, quia ab inferiori distributiue ad superius affir. non valet cõsequentia: non enim sequitur, aliquis homo est stultus, ergo omnis homo est stultus.

Et aduerte, ꝙ sicut dicuntur subalternę per respectũ suppositionis, quem habent particulares ad vniuersales, sic dici possent superalternæ, per respectum superpositionis, quę habent vniuersales ad particulares. Sed primis placuit si denominare ab ĩferiorib. quorũ est subiici & supponi su pĩorib.

Ad secũdum dicitur, ꝙ ideo duæ singulares, affirmatiua, & negatiua, sunt subalternæ, quoniam sicut valet consequentia ab vniuersali affirmatiua, vel negatiua ad particulari, & inde affirmatiua, & negatiua, sic valet ad singulari, affirmatiua, & negatiua. Nã si hæc consequentia valet, omnis homo currit, ergo aliqs homo, & hõ currit, sic valet, ergo istæ. & istæ currit, quoniam, vt declarabitur tibi in tracta. suppositionum, signum vniuersale affirmatiuum, & negatiuum distribuit terminum immediate sequentem, & licet descendere ad sua singularia diuisiue, sed pro nunc sustine ne

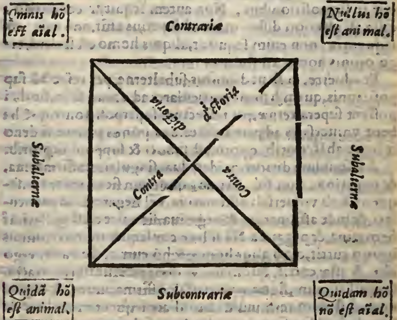
confundatis, donec habebis de suppositionibus notitiam: & ideo sunt subalternæ, sicut particularis, & indefinita, nõ autem sunt subcontrariæ rati one iam dicta: quoniam sub contrarias contingit esse simul veras, duæ autem singulares, negatiua, & affirmatiua in omni materia ita se habẽt, ꝙ si una est uera, altera est falsa, & non possunt esse simul utræ, nec simul falsæ, & ideo, vt diximus non sunt subcontratiæ, sed contradictoriæ. Constat igitur tibi qũo propositiones categoricæ participantes utroque termino, & eodem ordine, constituunt quatuor genera oppositionum. Et qm̃ possunt formari in materia naturali, & remota, & contingenti, ideo figurabimus tibi tres figuras.

Prima, erit de oppositis in materia naturali.

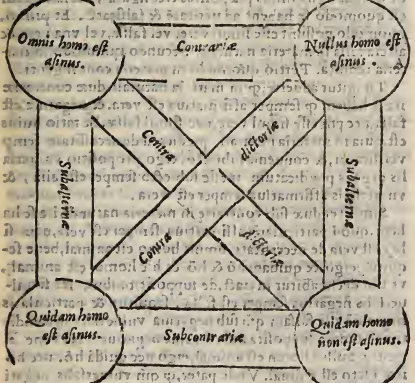
Secunda, de oppositis in materia remota.

Tertia, de oppositis in materia cõtingẽti, vt patet infra.

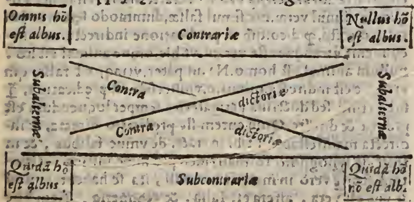
Oppositæ in materia naturali.

Opposite in materia remota.

Opposite in materia contingenti.

Pro completa intelligentia quatuor generum oppositionum tam in materia naturali, quàm remota & contingẽti de quibus signauimus præpositas tres figuras, declarandum est quomodo se habent ad ueritatẽ & falsitatẽ. Et primo, quomodo possunt esse simul verę, vel falsæ, vel vna vera, & altera falsa in materia naturali. Secundo, quomodo in materia remota. Tertio quomodo in materia contingenti.

Tu igitur aduerte, ꝙ in materia naturali, duæ contrariæ ita se habent ꝙ semper affirmatiua est vera, & negatiua est falsa, nec pñt esse simul verę, nec simul falsæ, Et ratio huius est, quia in materia naturali, pędicatũ de necessitate semꝑ verificatur, & conuenit subiecto, ergo propositio vniuersalis negans prædicatum inesse subiecto semper est falsa, & vniuersalis affirmatiua semper est vera.

Similiter duæ sub contrarię in materia naturali, ita se habent, quòd particularis affirmatiua semper est vera, nam si hęc est vera de necessitate, omnis homo est animal, bene sequitur, ergo, & quidam hõ & hõ & hic homo est animal, vt tibi declarabitur in tract. de suppositionibus. Itẽ si uniuersalis negatiua semper est falsa, sequitur & particularis negatiuã esse falsam, qm̃ sub negatiua vniuersali descenditur ad omnia supposita distributiue negatiue. Nã bene sequitur, nullus homo est animal, ergo nec quidã hõ, nec hõ nec Plato est animal. Vnde patet, ꝙ qm̃ vniuersalis negatiua est falsa, particularis, & indefinita & singularis negatiua est falsa. Et sic patet, ꝙ in materia naturali, natura, & conditio contrariorum est, ꝙ vna sit vera, & altera falsa, nec vnquã sint simul veræ, nec simul falsæ, dummodo seruetur ꝑdicatio directa, ꝙ dico, qm̃ in pędicatione indirecta non inconuenit vtranque esse veram, vt hic, omne animal est hõ, nullum animal est homo. Nã, ut patet, vtraq; est falsa, qm̃ vtraque est indirecta, minus. n. vniuersale est pędicatum, q̃ subiectum; sed doctrina peripatetica semper loquendum est proprie & directe. Quid autem sit pędicatio directa, & indirecta manifestabitur tibi in tract. de vniuersalibus, & in tract. de syllogismo formali, ideo pro nunc sustine. Contradictorię vero in materia naturali, ita se habent, quod si vna est vera, altera est falsa, & econuerso. Nam hoc

est primum principium, ꝙ defenditur in 4. Metaphys. ab Aristot. contra antiquos. s. ꝙ in nulla in materia duo cōtradictoria possunt esse simul vera, nec simul falsa, ergo nec in materia naturali. Et ratio huius est, quia impossibile est idem simul, & verę affirmari, & negari de eodem, sed in cōtradictoriis affirmatur, & negatur idem de eodem. Nam, si ista est vera, omnis homo est animal, & hæc est vera, quidā homo est animal, & demonstro sotrem si ergo dicis, ꝙ particularis negatiua est vera, s. quidam homo, demonstrato sorte, non est animal, ergo affirmatur, & negatur simul, & verę idem de eodem. s. esse animal, & nō esse animal de sorte, ꝙ est impossibile. Subalternæ ita se habent in materia naturali, quòd vniuersalis affirmatiua, & particularis affirmatiua, semper sunt veræ, quoniam particularis sequitur vniuersalem. Nam bene sequitur, Si omnis homo est animal, ꝙ quidā homo sit animal, vt tibi declarabitur in tract. de cōsequentiis. Vniuersalis, aut particularis negatiua semper sunt falsæ, qm̄ prædicatum in materia naturali, vt docuimus supra non pōt remoueri, neque negari a subiecto. Vnde hæc semper est falsa, Nullus hō est aīal, ex cōsequēti, & ista, quæ est sua subalterna, quidā homo non est animal. Constat igitur tibi quō quattuor genera oppositionum se habeant ad veritatem, & falsitatem in materia natutali.

In materia autem remota sic se habent cōtrariæ. Vniuersalis affirmatiua semper est falsa, ut omnis homo est asinus, & vniuersalis negatiua semper est vera, vt nullus homo est asinus, quia in materia remota, vt docuimus supra, prædicatum repugnant subiecto; ergo propositio vniuersalis affirmatiua, qua affirmatur prædicatum conuenire subiecto, est falsa, & negatiua, qua negatur pṛdicatum tale, puta asinū cōuenire subiecto, puta homini est vera. Subcontrarię eodē modo se habent, scilicet quòd particularis affirmatiua semper est falsa. Nam bene sequitur, quòd si omnem hominem esse asinum est fal sum, etiam sequitur quod aliquem hominem esse falsum sit falsum, vt tibi declarabitur in tract. consuquentiarum, Cōtradictorię, vt iam diximus, in omni materia, ita se habent, ꝙ si vna est vera altera est falsa, & econuerso, ergo in materia remota. Subalternæ ita se habent, quòd

quod vniuersalis affirmatiua, & particularis affirmatiua, sunt falsę. Nam bene sequitur, si oēm hominē esse asinum est falsum, ergo quēdam hominem esse asinum est falsum. Vniuersalis autem, & particularis negatiua sunt veræ. Nam bene sequitur, si nullum hominem esse asinum est verum, ergo quendam hominem non esse asinum est verum.

Sed aduerte, quod veritatem harum consequentiarū nō apprehendes tu nouiti, donec consequentiarum tractatum audieris, ideo pro nunc crede. Constat igitur, quomodo quattuor genera oppositionum se habent ad veritatem, & falsitatem in materia remota.

In materia contingenti .i. quādo prædicatum adest abest præter subiecti corruptionem, ita q non est de essentia speciei, nec proprietas eius naturalis, cōtrariæ ita se habent, q tam vniuersalis affirmatiua, q̄ vniuersalis negatiua sunt simul falsæ, loquendo absolute, & simpliciter, vt omnis homo est albus, nullus homo est albus, & rō huius est, quia in materia contingenti respectu accidentis separabllis prędicatum inest aliquibus indiuiduis, & aliquibus non inest, vt patet de albedine, & caliditate, de scientia: de virtute in homine, nā aliq homines sunt albi, sunt calidi, sunt docti, sūt virtuosi, aliqui aūt sunt opposito mō. qñ ergo aliqbus inest accidens separabile, vniuersalis negatiua est falsa, qñ aūt aliquib. non inest, vniuersalis affirmatiua est falsa, ergo vtraque est falsa. Dixi loquendo absolute, qm aliquo casu posito. Vna est vera, altera falsa, puta, dato casu, q tantū decem hoīes essent in mūdo, & oēs virtuosi, hæc esset vera, stante casu, & nō aliter. Omnis homo est virtuosus, siue studiosus & hæc esset falsa. Nullus homo est studiosus. Dixi respectu accidentis separabilis, vt præseruem contrarias factas de accidēte inseparabili, illi. n. se habēt in veritate, & falsitate, sicut cōtrariæ in materia naturari, licet .n. nō sit fluens a principiis speciei, tñ inseparabiliter consequentur oē indiuiduū tales speciei, puta nigredo oēm ethiopē, albedo oēm niuem. Vnde in istis cōtrariæ nūquam sunt simul falsę, sed vniuersalis affirmatiua est vera, negatiua aūt est falsa. Sed dices nūqd in materia cōtingēti sicut possunt esse simul falsę, possunt esse simul verę. Rñdetur q non duplici ratione.

Primo, quia vniuersalis affirmatiua significat prædicatū inesse omnibus indiuiduis contentis subiecto, vt omnis homo est albus, ergo iste, & iste, & iste, & sic de singulis, est albus, vniuersalis autem negatiua significat prędicatū nulli contēto sub subiecto inesse vt nullus homo est albus, ergo nec iste, nec iste, & sic de singulis est albus, sed impossibile est, vt patet, prædicatum nullis suppositis, & omnibus inesse, ergo non possunt esse simul verę.

Secundo, si possunt esse simul veræ ergo, & duę subcontrariæ, ergo & duæ contradictoriæ.

Prima, consequentia patet, quoniam, si hæc est vera, omnis homo est albus, & hæc est vera, quidam homo est albus, & si hęc est vera, nullus homo est albus, hęc etiam est vera, quidam homo non est albus.

Secunda, aūt consequentia probatur sic, si propositiones quatuor angulorum, vt figurantur supra in tertia figura possunt esse simul veræ, ergo vniuersalis affirmatiua, & particula negatiua, & vniuersalis negatiua, & particularis affirmatiuam, possunt esse simul veræ, istæ autem sunt contradictoriæ, vt patet in figura, ergo si duæ contrarię in materia contingenti sunt simul verę, etiam duæ contradictoriæ, ꝙ tamen est impossibile in omni materia, vt diximus. Ex his corollariæ sequitur, ꝙ duę contrariæ in materia contingenti non repugnant, nec opponuntur in falsitate, sed in veritate, ꝙ autem repugnent in qualitate, sed non in quātitatē, est cōe contrariis in omni materia. Subcōtrariæ in materia contingenti & de accidēte separabile ita se habent, ꝙ vtraque est vera, vt quidam homo est albus, quidam homo non est albus. Nam prædicatum contingens separabile. Non necessario in est omni contento sub subiecto ergo potest aliquibus nō inesse, & de facto non inesse, & tunc verificatur particularis negatiua. Neque necessario remouetur ab omni contento sub subiecto, ergo potest aliquibus inesse, & de facto, inesse, & tunc verificatur partic. affirmatiua. Dixi de accidente separabili, qm̄ si fiunt de accidente inseparabili, dicendum est de eis, vt diximus de subcontrariis in materia naturali, in quibus affirmatiua semper est vera, & negatiua semꝑ falsa, & nūquā sunt simul veræ, nec simul falsę.

Sed

Sed dices. Nunquid possunt esse simul falsæ: sicut possunt esse simul veræ: Rerspondetur, ꝙ nō, q̄a si hæc est falsa, quidam homo est albus, ergo, & vniuersalis affirmatiua est falsa; s. oīs homo est albus, & si hęc est falsa, quidā homo non est albus, ergo, & vniuersalis negatiua est falsa, s. nullus hō est albus. Ergo vniuersalis affirmatiua, & particularis negatiua, & vniuersalis negatiua, & particularis affirmatiua possunt oēs esse falsæ: sed sunt cōtradictorię, quæ in nulla materia possunt esse simul veræ, neque simul falsæ. Constat ergo, ꝙ duæ subcontrariæ in materia contingenti nō possunt esse simul falsæ, sed simul veræ, ex consequenti se habēt opposito modo respectu contrariarū. Nā diximus, ꝙ illę possunt esse simul falsæ in materia contingenti, sed nō simul veræ, hic autem est opposito modo. Ex his sequitur corollariæ, ꝙ duæ subcōtrariæ in materia cōtingenti nō repugnāt in veritate, sed in falsitate. Quod aūt repugnant in qualitate, sed nō in quantitate, est cōe oībus subcontrariis in omni materia. Sed contra. Vr̄ ꝙ possunt esse simul falsæ, & arguitur sic, istæ duæ sunt subcontrariæ, cū sint indefinitæ, affirmatiua, & negatiua. Homo albus oēm colorē hēt, Homo albus nullū colorē hēt, & vtraq; est falsa, vt patet, ergo &c. Nec obstat, ꝙ nō sunt duę particularis, sed duæ indefinitæ, quoniam idem est iudicium de particularis, & indefinitis in hoc, vt diximus supra. Respondetur, non sunt propriæ subcontrariæ, sed potius contrariæ ex parti prædicati p̄p̄ ly omnem colorem, & ly nullum colorem: Contrarię autem in materia cōtingenti, vt diximus possunt esse simul falsę: si autem vis eas reducere ad subcontrarias dices sic, Homo est albus oēm colorē habet, Homo albus non omnem colorem habet, & tūc affirmatiua est falsa, & negatiua est vera, sic dicunt aliqui, mihi autem videtur, quòd ex parte prædicati magis sapiant naturam contradictoriarum, quàm subcontrariarum. hæc enim est vniuersalis affirmatiua ex parte prędicati, homo albus omnem colorem habet & hęc est particularis negatiua: Homo albus non omnem colorem habet, & sic patet, quòd si subcontrariæ verę, & proprie formantur, non possunt esse simul falsę. Contradictorię in mateeria a contingenti, sicut, & in materia naturali, &

remota ita se habēt, ꝙ si vna est vera, altera est falsa, nec vnquā possunt esse simul veræ, nec simul falsæ, nulla exceptione facta. Et ratio quidem est, quia si possunt esse simul veræ, aut falsæ, sequitur, ꝙ eodem indiuiduo verificaretur affirmatio, & negatio, ꝙ est contra primum principiū, quo dicitur in iiij. Metaphys. Impossibile est idem simul esse, & non esse. Probatur consequentia, istæ sunt contradictoriæ, Omnis homo est albus, & quidam homo non est albus. Si ista est vera, omnis homo est albus, ergo sortes est albus, quia sortes est homo, & si ista est vera, quidam homo non est albus, sit ille sortes, ergo verum est dicere, ꝙ sortes est albus, & non est albus, ꝙ est contra primū principiū. Quod non possint esse simul falsa, declaratur sic: Si ista est falsa, omnis homo est albus, ergo sortes esse albū, est falsum, qa continetur sub homine. Si hęc est falsa, Quidam homo non est albus, sit ille sortes, ergo falsum est sortem non esse album. ergo oppositum est verū, scilicet sortem esse album, sed sortem esse album falsum, quoniam supponitur hanc esse falsam, omnis homo est albus, & sortem esse album est verum, ergo duo contradictoria non possunt esse simul falsa, sicut nec simul vera. Subalterne in materia cōtingēti ita se hñt, ꝙ si vniuersalis affirmatiua est vera, sua particularis affirmatiua subalterna est vera, vt si oīs homo est albus, quidā homo est albus. Nā subiectū vniuersalis affirmatiua stat pro oīb. suis suppositis ergo ly homo stat pro oībus hominibus, si pro omnibus, ergo pro aliquo, non aūt cōuertitur, scilicet ꝙ si particularis affirmatiua est vera vniuersalis affirmatiua sit vera. nō enim sequitur, quòd si aliquis homo currit, omnis homo currit. Et ratio huius est qa, vt tibi manifestabitur in tract. de consequentiis, ab inferiori ad suū superius affirmatiue, tantum distributiue, non valet consequentia, sicut patet hic, non sequitur, homo currit, ergo omne animal currit, eodem modo nec hic, quidam homo currit ergo omnis homo currit, se habent enim quidam homo, & omnis homo sicut inferius, & superius. Stat ergo ꝙ particularis affirmatiua sic uera, & vniuersalis sit falsa. Si autē particularis affirmatiua est falsa, de necessitate vniuersalis est falsa. Nam, si falsum est, aliquem hominē currere

re, multo magis falsum est omnem hominem currere.

Hoc igitur mō se hēnt subalternę affirmatiuę in materia cōtingēti, subalternæ aūt negatiuæ ita se habēt, qđ si vniuersalis negatiua est vera particularis negatiua est vera. Nā bene sequtur, nullus homo currit, ergo quidā homo nō currit, prædicatum. enim vniuersalis negatiua remouetur ab omni contento sub subiecto, cum ergo quidam homo contineatur sub hoīe, vt indiuiduū vagū sub spē, si currere remouetur vniuersaliter ab hoīe, ergo & a quodā hoīe, Quid aūt sit indiuiduū vagū, & signatū, & species manifestabitur tibi tract. de quinq; prædicabilib. Si aūt vniuersalis negatiua est falsa in materia cōtingēti nō oportet particularē negatiuā eius subalternā esse falsam, nā si istæ duę sunt falsæ, nullus hō currit, qdā hō nō currit, cū cōtradictoria particularis negatiua, sit vniuersalis affirmatiua puta oīs hō currit, quæ est falsa, vt docuimus supra, sequitur quod duæ cōtradictoriæ essent simul falsę, quod in nulla materia potest concedi. Constat igitur quō subalternæ in materia contingenti se habent ad veritatem, & falsitatem. Sed dices, si duę subalternæ in materia contingenti possunt esse simul veræ, ergo non opponunt in figura. Respondetur ad hoc, qđ duę cathegoricæ eiusdem subiecti, & prædicati opponātur in figura, sufficit, quod opponantur aut in veritate, aut in falsitate, aut in quantitate, aut in qualitate ex quo sequitur, qđ quanto in pluribus opponuntur, tāto magis opponuntur, & quanto in paucioribus, tanto minus. Vnde cōtradictoriæ maxime opponuntur quoniā vt docuimus in nulla materia sunt simul verę, & simul falsæ, sed si vna est vera, reliqua est falsa. In figura aūt, vt patet superius, opponuntur, in quantitate, & qualitatem & sic omnibus modis apponūtur. Post contradictorias opponuntur contrariæ, quas docuimus in materia naturali, & remota non posse esse simul veras, nec simul falsas, in materiā aūt contingenti posse esse simul falsas, sed non simul veras. in figura vero conueniunt in quantitate, sed differunt in qualitate. Post cōtrarias opponūtur subcontrarię, quę vt docuimus in materia naturali, & remota repugnant in veritate, & falsitate, in contingēti aūt repugnāt in falsitate, sed nō ī veritate, ī figura vero cōueniūt in

quan

quantitate, sed differunt in qualitate. Post subcōtrarias opponūtur subalternæ, quæ in materia naturali, & remota, vt docuimus, sic se habent, quòd in materia naturali si vniuersalis est vera tam affirmatiua, q̄ negatiua particularis affirmatiua, & negatiua est vera, & ecōuerso, idem intellige de falsitate. in materia verò contingenti sic se habēt, vt docuimus, quòd vniuersalis affirmatiua est falsa, particularis non quia particularis affirmatiua est vera. Nam licet oēm hominem currere sit falsum, tamen quendam hominem currere est verum, Si tamē ponatur vniuersalis vera, particularis est vera, sed non econtrario. Itē si ponatur particularis falsa vniuersalis erit falsa. Nam si falsum est quendam hominem currere, multo magis falsum est, omnem hominem currere. In figura uero cōueniunt in qualitate, sed differunt in quātitate. Constat igitur quomodo apud Logicum subalternę opponuntur in figura propter diuersam quantitatem, licet non opponātur in qualitate, nec semper in veritate, & falsitate, licet aliquando sic, aliquando non, vt docuimus. Hæc de oppositionibus categoricarum participantium vtroque termino eodem ordine dicta sint. Et sic compleuimus doctrinā octauæ diuisionis, in qua diuisimus categoricas participantes vtroque termino eodem ordine.

Quantum ad diuisionem nonam, quę fuit, q̄ categoricarū participantium vtroque termino ordine conuerso in triplici materia, quędam conuertuntur simpliciter, quędam p̄ accidens, quædam per contrapositionē, sex agenda sunt. Primo, quid sit econuerso, de qua hic intendimus. Secundo, quot requiruntur ad ueram conuersionem, de qua hic locuturi sumus. Tertio si tantum tres sunt species conuersionis .s. simplex, per accidens, & per contrapositionem. Quarto, agendū est de conuersione simplici. Quinto, de cōuersione p̄ accidens. Sexto, de conuersione per contrapositionem.

Quantum ad primum aduerte, quòd in doctrina Arist. inuenimus triplicem conuersionem, s. terminorum, quo ad prędicationem, corellatiuorum quo ad mutuam referentiā propositionum quo ad extremorum. s. subiecti & prędicati traspositionē, ea quæ est terminorum secundum prędicationem, solet dici conuertibilitas, & est ęqualis prædicatio

duorum terminorum, ita q de quocunq; prædicatur vnus, prædicatur, & alter, & hæc conuersio inuenitur inter subiectum, & propriam passionem, vt inter hominem, & risibile, inter speciem, & differentiam essentialiter, vt inter hominē & rationale, inter definitionem, & diffinitū, vt inter hoiem, & animal rationale, & hæc omnia tibi manifestabuntur in tract. de vniuersalibus, & in tract. de consequentiis. Ea quæ est correlatiuorum solet dici conuertentia, & est q mutuo se referunt, vt pater, filii pater, filius patris filius, Dominus serui dominus, Seruus dñi seruus, & hæc conuersio manifestabitur tibi in pdicamēto ad aliqd. Ea, q̄ est propositionū dr̄ apud Logicū transpositio extremorū mō quo nunc tibi manifestabitur. Relicta igitur conuersione primo, & secundo modo dicta, inuestigādū est quid sit tertio modo dicta.

Tu igitur aduerte, quòd conuersio tertio modo dicta solet sic definiri apud Logicos. Conuersio est trāspositio prædicati in subiectum, & subiecti in prædicatum duarum propositionum categoricarum participantium vtroque termino ordine conuerso, vt homo est animal, animal est homo. Verum nisi aliud huic definitioni addatur, ita conueniet cōuersioni veræ, sicut conuersioni falsæ, nam sicut in istis, homo est animal, animal est homo, transponitur subiectum in prædicatum, & prædicatū in subiectū; sic & in istis omnis homo est animal, omne animal est homo, & tamen conuersio prima est vera, secunda autem est falsa, vt patet. Quoniā igitur hic intendimus loqui de vera conuersione propositionum categoricarum, quæ diuidenda est in simplicem, & per accidens, & per contrapositionem, addendum est prædictæ definitioni, vt ita conueniat conuersioni bonæ, q non malæ: sic igitur definiatur cōuersio propositionum categoricarum est transmutatio subiecti in prædicatum, & prędicati in subiectum, ita quod inter conuertentem, & conuersam & econuerso est vera, & formalis consequentia; vt hic. Nā bene sequitur, homo est rōnalis, ergo rationale est homo. & hic bene sequitur, nullus homo est asinus, ergo nullus asinus est homo. Si igitur inueneris trāsponi prædicatum in subiectum, & conuerso, & tamen inter conuertentem, & in conuersam non valere consequentiam, vt hic, omnis homo

est animal, omne animal est homo, cognosces quòd ei non conuenit definitio verę & bonę conuersionis cuius species singulas consideraturi sumus. Hæc de primo dicta sint.

Quantum ad secũdum aduerte, quòd in omni vera, & bona conuersione quinq; de necessitate requiruntur. Primo, quòd sint duæ propositiones ex eisdem terminis cõstitutę. Secundo, ꝙ sint categoricę, nã hypotheticæ nõ proprie cõuertuntur. Tertio, ꝙ ab vna ad aliam valeat consequentia. Quarto, ꝙ totum prædicatũ primæ fiat subiectũ secundæ. Totum aũt prædicatũ est totum ꝙ sequitur copulam, nam vt declarabitur tibi in conuersione simplici, si totũ prædicatum non fiat subiectum multæ fient fallaciæ. Quinto, ꝙ si propositio fiat de verbo adiectiuo, resoluatur in suũ participium & in sum, es, est, & participium & quidquid fit ad iunctum participio, ponatur pro subiecto secundæ; v.g. Si hæc dẽt conuerti, æthiops hẽt dentes albos, resoluatur ly habet in participiũ & sum, es, est, sic dicendo, Aethiops est habẽt dẽtes albos, & sic cõuertatᷓ, habẽs dẽtes albos ẽ ęthiops. His seruatis nũquã fiet error in cõuersione propositionũ.

Quantum ad tertium aduerte, ꝙ conuersio propositionum dupliciter considerari potest. Primo, inquantum deseruit reductioni syllogismorum, qui fiunt indirectę in prima figura, & qui formantur in secunda & tertia figura. Omnes enim reduci debent ad quattuor primos modos primæ figuræ, & reductio fit per conuersionem propositionum, vt tibi manifestabitur in tract. de syllogismo formali. Secundo in quantum est passio propositionũ categor. siue sint de inesse, siue modales siue sint alicuius quantitatis siue nullius. si consideratur primo tunc pro veritate, non sunt nisi duæ species conuersionis, scilicet Simplex & per accidens iste enim tantum deseruiũt reductioni syllogismorũ, vt patebit in tract. de syllogismo. Vnde & Arist. non fecit mẽtionem in lib. Priorum nisi de his duabus, prętermittens conuersionem per contrapositionem. Si aũt consideratur secundo modo, sic sunt tres, s. simplex per accidens, & per contra positionem. Cuius sufficientiæ ratio hinc sumitur, in omni cõuersione est trasmutatio ꝑdicati in subiectum, & subiecti in ꝑdicatũ, vel ergo in hmõi transmutatione termini hñs

positionem contrariam, ita, quòd si in conuersa sunt termini finiti, in conuertente trãsmutantur in infinitos, vt declarabitur, infra, & sic fit conuersio per contrapositionem, quę est tertia species, vel habẽt consimilem positionem, ita ꝙ in vtraque propositione permanẽt finiti, & hoc supliciter, q̃a, aut habent consimilem positionẽ conuertibiliter, id est seruata eadem qualitate & quantitate, & sic fit conuersio simplex, aut habent consimilem positionem, sed non conuertibiliter quia necesse est mutare quantitatem, & sic fit cõuersio per accidẽs, & id tibi manifestum erit infra. Tres igitur sunt famosæ apud Logicos cõuersionis species, quas etiam posuit Boetius in lib. suo de syllogismo. Dico famosę, quoniam nonnulli moderni inuenerunt duas alias cõuersionis species quarum vna est conuersio propositinnum nullius quantitatis, vt exclusiuæ & reduplicatiuæ. Nam sic conuertitur exclusiua, tantum homo est rationalis, omne rationale est homo, reduplicatiua autem si conuertitur, homo inquantum homo est rationalis. Rationale est homo inquantum homo. Item propositionum modalium, vt hominem esse album est possibile, ergo possibile est hominem esse album. Item alii imaginati sunt duas alia species. Prima est, quando mutatur qualitas & non quantitas vt hic, oĩs homo est animal, omne animal nõ est hõ. Secunda est, q̃n mutatur quantitas & qualitas, vt hic. Omnis homo est animal, aliquod animal non est homo. Verum, quia huiusmodi cõuersiones nõ sunt in vsu, nec nobis deseruiũt pro reductione syllogismorũ, ideo immorabimur circa primã & secũdã speciem, tangentes breuiter de tertia, omnib. aliis relictis.

Quantum igitur ad conuersionem simplicem, duo agenda sunt. Primo quid sit. Secundo quot seruanda sunt, vt sit vera & bona conuersio, ita quod à conuersa ad conuertentem valeat consequentiam. Quantum ad primnm aduerte, quòd sic diffinitur. Conuersio simplex est transpositio p̃dicati in subiectum, & suspecti in prædicatum, manente eadem quãtitate & qualitate propositionum, absque alia terminorum componentium mutatione facta.

Primo dicitur, transpositio loco generis, est enim q̃d cõmunis transpositio prædicati in subiectum & econuerso. q̃

conuer

conuersio simplex: nam omnis conuersio propositionū est transpositio prædicati subiectū, & econuerso, & tñ nō oīs conuersio est conuersio simplex, cum eis sint tres species.

Secundo dicitur, manēte eadem quantitate & qualitate propositionū, ita q si vna est affirmatiua particularis altera, scilicet cōuertens sit affirmatiua particularis, vt hic, quidam homo est animal, ergo quoddā animal est homo. Et si vna ex vniuersalis negatiua cōuertēs sit negatiua vniuersalis, vt hic, nullus hō est asinus, ergo nullus asinus est homo.

Et aduerte duo. Primo, quòd per hanc particulam, differt conuersio simplex à conuersione per accidens, in qua mutatur quantitas, sed non qualitas, vt tibi declarabitur. Secundo, q licet particularis indefinita & singularis sint distinctę quantitatis quantum ad modum pronunciandi & quantum ad terminū, qui subiicitur, vt docuimus supra, tamen quantum ad modum conuertendi reputantur ac si essent eiusdem quantitatis, ita quòd qua conuersione cōuertitur particularis eadem conuertitur indefinita & singularis. Vnde ad hoc quòd seruetur eadem quantitas sufficit obseruare ne conuertatur vniuersalis in particularem indefinitā, aut singularem, nec econuerso, scilicet partic inde. sing. in vniuersalem. Quod autem conuersa sit partic. & cōuertens sic inde. aut sing. aut econuerso, propter hoc nō mutatur quātitas, quoniā vt diximus in modo conuertendi reputantur eiusdem quantitatis. Vnde patet, quòd per conuersionem simplicem, singulares potest conuerti in paraicularem & indefinitam modo omnes sint affirmatiuæ. Nam bene sequitur, Sortes est homo, ergo quidā homo est sortes, ergo homo est sortes. Tertio dicitur, absque alia rei minorū &c. vt per hoc differat à conuersione per contrapositionem. Nam licet in ea non mutetur quantitas nec qualitas propositionum, tñ mutātur termini finiti in terminos infinitos, vt infra declarabitur. Cōstat igitur tibi qd sit cōuersio simplex.

Quantū ad secundum aduerte, vt simplex conuersio sit vera & bona, ita q à conuersa ad conuertentem semper sit bona consequentia, septem obseruanda sunt.

Primo, si conuersa sit per verbum adiectiuum, anteq̃ cōuertatur resoluatur verbum in participium, & sum, es, est,

& tunc participiũ & si quid adiungitur participio totũ ponatur pro subiecto cõuertẽtis, nam si solum additũ participio ponatur pro subiecto, fiet error, v.g. sortes videt lapidẽ nõ potest sic cõuerti, ergo lapis videt sortem, Sed prius sic resoluatur, Sortes est videns lapidem, & tunc sic cõuertatur, videns lapidem est sortes. Idem intellige de omnibus aliis categoricis formatis per verbum adiectiuum.

Secundo, Si conuersæ copula est sum, es, est, & post copulam sequitur casus obliquus, puta ablatiuus, antequam conuertatur sumatur participium, q̃ est ens, siue existens, & simul tum casu obliquo fiat subiectum conuertentis, aliter fiet error v.g. sortes est in pado, non potest sic conuerti, Padus, est in sortes, sed sic, ens vel existens in pado est sortes. Idem intellige de omnibus consimilibus.

Tertio, Si subiectum conuersæ sit casus obliquus, vt cõtingit in oratione facta per verbũ impersonalẽ, antequam conuertatur adducatur ad rectum, & tunc fiat sic cõuersio, sortis interest disputare, illę, cuius interest disputare, est sortes. Me tedet viuere, ille, quem tedet viuere, sum ego.

Quarto, nullus terminus distribuat̃ ĩ cõuertẽte, q nõ sit distributus in cõuersa, aliter argueret̃ à positione superioris ad positionẽ inferioris, q̃ cõsequẽtia nõ valet, vt declarabit̃ tibi in trac. de cõsequẽtiis, sed p nũc sustine, ne inuoluaris. Hæc de cã p cõuersionẽ simplicẽ nõ cõuertit̃ part. neg. in seipsam, sicut cõuertit̃ part. affir. nec vniuersalis affirmatiua in seipsam, sicut cõuertit̃ vniuersalis negatiua in seipsam, & huius rõ erit tibi manifesta ĩ trac. de suppositionib. & ĩ trac. de cõsequẽtiis, p nũc crede sic esse donec nouitius es.

Quinto, tam in conuersa quàm in conuertente teneantur termini æquæ ample & æque stricte, aliter si in vna teneantur ample, & in altera stricte, & econuerso, sequuntur manifestissimi errores. Hæc autẽ tibi clara erunt in tract. de ampliatione & appellatione, pro nunc crede sic esse.

Sexto, teneantur termini æque stricti secundùm congruitatem grãmaticalẽ, aliter sequitur error, v.g. Hæc est vera, Nullus homo est mulier, hæc autem est falsa, nulla mulier est homo. quoniam homo in cõuersa fiat pro genere masculino, in conuertente autem pro genere communi, restringatur

tur ergo inconuertente ad genus masculinum sic, nulla mulier est aliquis homo. Septimo, signum appositum subiecto conuersæ, apponatur toti subiecto conuertentis, si oportuerit ipsum apponi, v.g. Quidam homo est albus, ergo quoddam album est homo. Nullus asinus est volans, nullum volans est asinus. Dixi si oportuerit ipsum apponi, vt preseruē propositionem conuertendam, cuius prædicatum est terminus discretus, vt hic, Quidā homo est Plato, ergo Plato est homo. Nō enim oportet ly Plato apponi signū quidam, qą est indiuiduum signatum. His igitur seruatis numquā fiet error in conuersione simplici, & a conuersa ad cōuertētem valebit cōsequētia. Hæc de conuersione simplici dicta sint.

Quātū ad cōuersionē ꝑ accidēs duo agenda sunt. Primo quid sit. Secūdo, quot obseruanda sunt, ne in ea fiat error.

Quantum ad primum aduerte, antequam diffiniatur, ꝙ sicut præcedens species dicitur conuersio simpliciter, quia propositio conuertibilis simpliciter conuertitur per seipsam & non mediante alia, vt hæc per seipsam cōuertitur in suam conuertentem, Homo est animal, animal est homo, & hæc, nullus homo est lapis nullus lapis est homo. In econuersione autem per accidens conuersa non conuertitur in suam conuertentem per se ipsam, sed per aliā, nam oportet sub econuersa facere descensum distributiuum ex parte subiecti, deinde aliquam acceptam sub tali descensu conuertī simpliciter, & mediante ea conuertetur vniuersalis affirmatiua vel negatiua per accidens, v.g. Omnis homo est animal, ergo hic homo est animal & hic homo, & hic hō, &c. ergo per conuersionem simplicem quoddam animal est homo. Sequitur ergo mediante propositione simpliciter conuersa, ꝙ si omnis homo est animal, quoddam animal sit homo. Dicitur, ergo conuersio per accidens, quia vniuersalis affirmatiua & negatiua conuertitur in particularem affirmatiuam, & negatiuam, mediante part. vel sing. cōuersa simpliciter modo quo exposuimus, & sic dicitur conuersio per accidens. i. mediante alia propositione, & non per seipsam.

His præpositis aduerte, ꝙ conuersio per accidens sic definitur. Conuersio per accidens est transpositio prædicati in subiectum & subiecti in prædicatū manente eadē qualitate,

sed mutata quantitate, in qua conuertitur affirmatiua vniuersalis in particularem affir. & neg. vniuersalis in neg. particularem. Vt omnis homo est animal, ergo quoddam animal est homo, nullus homo est lapis, ergo quidam lapis nõ est homo. Primo dicitur, transpositio, &c. quòd intelligendum est eadẽ ratione, qua & indefinitione cõuersionis simplicis. Secundo, dicitur, seruata eadem qualitate, sed mutata quantitate, vt differat a conuersione simplici & per contra positionem, in quibus nõ mutatur qualitas, nec quantitas.

Quantum ad secundum aduette, quòd in cõuersione per accidens, vt sit bona consequentia a conuersa ad conuertentem, tria obseruanda sunt.

Primo, nõ fiat transitus a suppositione ad suppositionẽ sibi repugnãtẽ. Repugnat aũt materialis formali, & simplex personali, vt tibi declarabimus in tract. de suppositionib. Defectu huius, hæc non est bona conuersio, nullus hõ est species, ergo q̃dã species non est hõ. Nã homo in conuersa supponit psonaliter & est vera, in conuertẽte aũt supponit simpliciter, & est falsa. Vt ergo stet hõ in cõuertente personaliter conuertatur sic, ergo quædã species non est aliquis hõ. Signa enim vniuersalia, & particularia, si sunt eiusdẽ generis cũ termino, cui adiungũtur, trahũt ipsum ad suppositionẽ psonalẽ, vt tibi declarabit loco suo. Pro nũc crede sic eẽ.

Secundo, teneantur termini tam in conuersa, quàm in cõuertẽte æque ample & æque stricte. Defectu huius hæc cõuersio non ualet, nullus homo est mulier, ergo quædã mulier non est homo. Nam in conuersa stat homo pro masculis tantum, in conuertente autem stat pro masculis, & fœminis. Vt ergo fiat vera cõuersio, & homo in conuertente teneatur pro masculis tantum, sicut in conuersa, dicatur, sic ergo quædam mulier non est aliquis homo.

Tertio, vt videas aperte, quòd conuenienter conuertitur vniuersalis affirmatiua in particularem affir. & uniuersalis negatiua in particularem neg. sub vniuersali affirmatiua accipe suã subalternã, & eam conuerte simpliciter, & tũc videbis quo per conuersionem per accidẽs sequitur ad vniuersalem affirmatiua, v.g. omnis homo est animal, ergo quidã homo est animal, hæc est sua subalterna, & hæc sic cõuertit

per cõuersionẽ simplicẽ ergo quoddã animal est homo. Ad istã ergo oĩs homo est animal, sequitur per cõuersionẽ per accidẽs, quoddã animal est homo. Eodẽ modo intellige de vniuersali negatiua & particulari negatiua. Nã bene sequitur per conuersionẽ simplicẽ, nullus hõ est lapis; ergo nullus lapis est hõ, & ad hãc sequitur sua subalterna, s. quidam lapis non est homo. Ad istã ergo nullus homo est lapis, sequitur per conuersionem per accidẽs, ꝙ quidam lapis non est homo: Hæc de conuersionẽ per accidens dicta sint.

Quantum ad conuersionem per contrapositionem, duo agenda sunt. Primo, quid sit. Secũdo declarandum qũo vniuersalis affirmatiua conuertitur in se ipsam per contrapositionem & similiter qũo particularis negatiua in seipsam.

Quantum ad primum aduerte, quòd sic definitur. Cõuersio per contrapositionem est transpositio subiecti in prædicatũ, & econuerso, nõ mutata quantitate, nec qualitate propositionum, sed mutatis terminis finitis in terminos infinitos, per quàm conuertitur vniuersalis affirmatiua in se, & particularis negatiua in se. Primo dicitur, transpositio subiecti, &c. eadem ratione sicut dictum est in prima & secũda speciei. Secundo dicitur manente eadem quãtitate, & qualitate propositionum, & in hoc nõ differt à conuersione simplici, licet differat à conuersione per accidens, vt autem differat a conuersione simplici, & per accidẽs, additur mutatis terminis finitis in terminos infinitos. Quid autẽ sit terminus finitus, & terminus infinitus, vide supra in diuisione septima terminorum. Vniuersalis autem affirmatiua sic conuertitur. Omnis homo est animal, ergo omne non animal est non homo, part. autem neg. sic conuertitur, Quidam homo non est lapis, quidem non lapis non est non homo. Dicitur autem conuersio per contrapositionem, quia termini non solum transmutantur quo ad situm, prout subiectum fit prędicatum & econuerso. Hoc enim est commune omni conuersioni propositionum, sed etiam quo ad significatum. Nam significatum term. finiti opponi vt significato term. infiniti, vt patet ex definitionib. eorum, vt docuimus in septima diuisione terminorum. Constat igitur quid sit, & quare dicitur conuersio per contrapositionem.

Quantum ad secundum aduerte, ꝙ omnis categorica alicuius quantitatis conuertibilis est per aliquam trium specierum conuersionum, de quibus nunc agimus, & quoniam per simplicem non conuertitur nisi vniuersalis negatiua in se, & particularis affirmatiua in se, & per conuersionem per accidens nõ cõuertitur vniuersalis affirmatiua in se, sed in particularem affirmatiuam, & vniuersalis negatiua non cõuertitur in se, sed in part. negat. conuertitur autem per conuersionem simplicem, restat cõuertere vniuersalem affir. in vniuersalem affir. & part. neg. in part. neg. non possunt aũt conuerti per conuersionem simplicem. Constat enim ꝙ si vniuersalis affirmatiua, cõuertitur in se ipsam per cõuersionẽ simplicem nõ valet cõsequẽtia formaliter, sed tñ gratia materię, puta qñ termini sunt cõuertibiles, vt patet hic, omnis homo est risibilis, ergo oẽ risibile est hõ; absolute autẽ non valet, vt patet hic, oĩs hõ est animal, nõ sequitur, ergo oẽ animal est homo. Similiter non valet consequentia formaliter si conuertatur part. neg. in seipsam: se tñ gratia materiæ: v. g. licet valeat hic: Quidã homo nõ est asinus, ergo quidã asinus nõ est hõ, tñ non valet in oĩbus. Non. n. valet hic. quoddã animal non est homo, ergo qdam homo nõ est animal. nã conuersa est vera, conuertens aũt est falsa. Necesse est ergo dare tertiã speciẽ, per q̃ isfallibiliter & vniuersaliter cõuertaẽ vniuersalis affirmatiua in se, & par. neg. in se. Hanc aũt inuenit Boetius, vt habemus ex lib. suo de syllogismo categorico, quæ dicitur cõuersio per contrapositionem ex causa, q̃ supra diximus, & qm Arist. in lib. 1. Priorũ de ea nõ fecit verbum, ideo dicit part. neg. non cõuerti, qm non conuertitur simpliciter nec per accidens. Vt aũt scias, ꝙ per contrapositionem cõuenienter conuertuntur vniuersalis affirmatiua, & part. neg. in se ipsas mutatis terminis finitis in term. infinitos, & primo ꝙ vniuersalis affirmatiua puta omnis homo est animal, conuertatur in istam, oẽ non animal est nõ homo, declaratur sic, omnis homo est animal ergo nullus homo est non animal, nam cum animal & non animal contradicunt, si animal affirmatur de homine, de eo negatur nõ animal, tunc vltra. Si nullus homo est non animal, ergo per cõuersionem simplicem, nullum non animal

est

est homo, tunc vltra, si nullum non animal est homo, ergo omne non animal est non homo, nam cum homo & nō homo cōtradicunt, si homo nō verificatur de non animali, de eo verificatur nō homo, ergo ista est bona cōuersio, omnis homo est animal, ergo omne non animal est non homo. Quod autem part. neg. puta quidam homo non est asinus, bene conuertatur in seipsam mutatis terminis finitis in terminos infinitos, sic conuertendo, quidam asinus nō est non homo, declaratur sic. Quidam homo nō est asinus, ergo q̃dā homo est nō asinus: nā, vt tibi declarabitur in tract. de consequentiis, à negatiua de prædicatio finito, ad affirm. de prædicato infinito, valet consequentia. Tunc vltra, quidam homo est non asinus, ergo per conuersionem simplicē, quidā nō asinus est homo. tunc vltra, quidā non asinus est hō, ergo quidā non asinus nō est non hō per locum a contradictoriis. bene ergo sequitur per conuersionē per contrapositionem, ꝙ hæc sit bona conuersio, quidā homo non est asinus, ergo quidam non asinus non est non homo. Hæc de conuersione per contrapositione dicta sint, q̃ non tradit nobis Arist. vtpote nō necessariā ad reductionē syllogismorū. Et p̄terea non vere seruatur identitatis terminorū quo ad significatū, cum term. finitus & terminus infinitus habeāt opposita significata. Ad formalē aūt & perfectam cōuersionē, requiritur ꝙ conuertens & couersa sint propositiones participantes vtroque termino ordine tamen conuerso, & ideo hanc tertiam speciem sic pertractasse sufficiat.

Vltimo aduerte, quòd Logici inuenerūt quattuor vocales, quibus designarent vniuersalem affir. neg. & part. affir. & neg. conuertibiles. Vocales sunt A, E, I, O, V, significat vniuersalem affir. Et vniuersalem negat. I, part. affir. O, par. neg. & composuerunt hos versus declarantes propositum.

Asserit A, negat E, sunt vniuersaliter ambæ.

Asserit I, negat O, sunt particulariter ambæ.

Ad cognoscendum autem qua speciei conuersionis conuertantur, composuerunt hunc versum.

Ecce, tibi, sim. atmi. geros ac, atma. bono. com.

Et sic exponitur. Sim. i. per conuersionem simplicem conuertitur ecce. i. e, in e. i. vniuersalis negatiua in vniuersalem

negatiuā, tibi, i.i, in i, i. particularis affirmatiua in partic. affirm. Ac. i. per conuersionem per accidens, conuertitur armi, i. a, in i, i. vniuersalis affirmatiua, in part. affirm. geros. i. e, in o, i. vniuersalis negatiua, in part. negat. con. i. per cōuersionem per contrapositionem conuertitur arma. i. a, in a, i. vniuersalis affirmatiua in vniuersalem affirmatiuā. Bono i. o, in o, i. partic. negat. in part. negat. De indefinita aūt, & singulari non fit particularis mentio, qm̄ eodē modo cōuertū tur sicut, & particularis, tam affirmatiua, q̄ negatiua. Hæc de conuersionibus dicta sint. Et hic terminatur consideratio de propositione categorica de inesse, & de omnib. eius præmissis nouem diuisionibus. Sequitur consideratio de præpositione hypothetica, & omnibus eius speciebus.

De propositione Hypothetica, & eius speciebus. *Cap. III.*

IN hoc tertio cap. agendum est de præpositione hypothetica, de qua tria agenda sunt.

Primo, quid sit.

Secundo, quare dicitur hypothetica.

Tertio, agendum est de singulis speciebus eius.

Quantum ad primum aduerte, quòd sic definienda est. Propositio hypothetica est propositio, in qua coniunguntur plures categoricæ, vel plures orationes habentes modū categoricarum coniunctæ per totam coniunctionis tanquā principales partes sui.

Primo, ponitur propositio loco generis. est enim communior propositio, quàm propositio hypothetico. Nam & categorica est propositio, & tamen non est hypothetica. se habet igitur propositio ad propositionem hypotheticam, sicut genus ad speciem.

Secundo, dicitur, in qua coniunguntur plures categoricæ, &c. ad differentiam categoricæ, in qua solum coniunguntur subiectum, & prædicatum per copulam verbalem. vt homo est albus.

Tertio dicitur, vel plures orationes, quoniam contingit fieri hypotheticam, & præcipue cōditionalem per alios modos verbi, quàm per indicatiuum ꝑ quem solum fit vera categorica,

tegorica, vt docuimus in cap. præcedenti: v.g. hæc est conditionalis vera, si homo haberet alas, posset volare, sufficit autem, q̃ iste orationes assimilentur categoricæ in eo, q̃ habent subiectum, prædicatum, & copulam, vt principales partes sui, & quod reduci possint ad veras categoricas sic, si homo habet alas potest uolare.

Quarto dr̃, coniunctas per notam coniũctionis, quia nisi sic coniũgerentur, hypothetica nõ posset dici vna propositio, sed plures simpliciter: sicut hic, sortes est homo, Brunellus est asinus. Dicitur aũt propositio coniũctione una. Vnde aduerte, q̃ sicũt copula uerbalis uniens prædicatũ cum subiecto facit categoricam esse propositionẽ unã simpliciter, sic nota coniunctionis vniens plures categoricas facit hypotheticam esse propositionem coniunctione unã.

Quinto dicitur, tãquam principales partes sui, vt in hoc formaliter & completiue distinguatur a categoria. Nam partes principales propositionis sunt illæ in quas primo & immediate resoluitur. Sicut aũt categorica primo & immediate resoluitur in subiectũ & prædicatũ, ita hypothetica primo & immediate resoluitur in categ. componentes ipsam, uel in orationes hñtes modum categoricarum & illæ in terminos suos: merito ergo dicitur tanq̃ princip. partes sui. Constat igitur tibi quid sit hypothetica propositio.

Quantum ad secundum aduerte, quòd hypothetica est terminus græci idiomatis & latine sonat suppositiua, eo q̃ hypo est sub & thesis positio. Dicitur ergo hypothetica idẽ quòd propositio suppositiua, eo quòd in hypothetica secũdo propositio, vel oratio supponitur primæ, vt sequens ab ea, nam secũda se habet ad primam sicut consequens ad antecedens, vt patet in ista, Si sortes est homo, sortes est animal. Nam ex eo, q̃ est homo, sequitur quòd sit animal, & sic fundatur in prima, ideo dicitur supponi, id est poni sub prima per consequentiam, vt patet.

Sed dices, ergo sola conditionalis erit hypothetica, quia in ea sola subordinatur secunda primæ ita, q̃ ordinariæ id obseruatur de necessitate cõsequentiæ. Nam in copulatiua nihil refert, quæ ex categoricis ponatur in primo loco, & q̃ in secũdo, v.g. Sortes currit & Plato dormit, nihil refert

si secunda ponatur in primo loco, & prima in secundo, sic, Plato dormit & sortes currit. Idē intelligendæ disiunctiua, nihil.n.differt si dicat sortes vel est homo, vel est asinus, & sic, sortes vel est asinus vel est homo, ergo sola cōditionalis est hypothetica, summēdo hypotheticā pro suppositiua.

Respondetur, si cōsideratur hypothetica quantum ad id, cui nomen imponitur, & quantum ad famosum modum loquendi nō solum conditionalis, sed & copulatiua & disiunctiua dicuntur hypotheticæ, eo quod in eis coniunguntur plures cathegoricæ per notam coniunctionis, sicut & in cōditionali, si autem consideretur quātum ad id, ā quo nomē imponitur, scilicet à suppositione, tunc sola conditionalis est vere & propriæ hypothetica, qm̄ in ea sola, vt obiectio probat consequens, & ea, cui supponitur, dicitur antecedēs. & huius sentētię videtur fuisse Boetius, qui in libro suo de syllog. hypothetico inquit, propositio vero omnis aut categor. est, quæ prædicatiua dicitur, aut hypothetica, quę cōditionalis vocatur. Et in 1. lib. Top. inquit. Conditionalium propositionum, quas gręci hypotheticas vocāt, partes sunt simplices categoricæ, quarum quæ prius est, dicitur antecedens, & quæ posterius consequens, & sic constat solas conditionales esse vere hypotheticas; alias vero magis secundùm vsum loquendi.

Quantum ad tertium aduerte, quòd si teneatur hypothetica stricte, vt iam diximus, non se extendit nisi ad conditionalem expresse, ea enim est proprie suppositiua, & ad eam virtualiter reducuntur, vt ad conditionales, causalis & rationalis. Nam in causali prima propositio est antecedens, secūda autem consequens, vt hic. Quia sol est super terram dies est: In rationali similiter, vt hic sortes est rōnale, ergo est homo. Si autem sumatur secundùm vsum famosum, sub se continet conditionalem, copulatiuam, & disiunctiuam, & in his tribus speciebus concordant communiter antiqui, & solenniores logici. quod dico, quoniam ex aliquibus modernis non hr̄ determinatus numerus harum specierum. Nam aliqui ponunt quinque, illis tribus addentes duas, s. causalem & temporalem, vt hic quando Sortes legit, Plato dormit. Quia sortes legit, Plato addiscit, aliqui plures.

res. Sed ne te inuoluam nolo singulas recitare. Sufficit tibi ꝙ quęcunque alię assignantur non sunt vere hypotheticæ, sed similitudinarię pręter eas, quę ad conditionales reducuntur vt causalis & rationalis. Reliquę aũt vt localis, & tp̄alis, & similitudinaria & comparatiua, non possunt dici hypotheticę, nisi quia in eis continentur duę orationes cõiunctę per aliq̄ notam cõiunctiuam, siue sit aduerbiũ, siue cõiunctio, vt patet in istis Sortes dormit, ubi Plato comedit, ego dormio qñ tu vigilas. Sicut Sortes interrogat, sic rñdet, tam bonus est Sortes, q̄ bonus est Plato. Vnde oẽs istæ dñr esse categoricæ distinctæ, nec hypothet. sunt nisi ꝑ q̄dam similitudinem, eo ꝙ una non supponitur alteri per modum necessariæ consequentiæ, sicut se hñt conditionales, & reducibiles ad eas, ut causalis & rationalis. Sufficit igitur tractare in primis de uera hypothet. quæ dicit̄ conditionalis, deinde de copulatiua & disiunctiua, quæ secundũ uniuersalem modum loquendi dicuntur hypotheticæ.

Quantum ad conditionalem tria agenda sunt. Primo, quid sit. Secundo quotuplex sit. Tertio, quid requiritur ad eius veritatem & falsitatem.

Quantum ad primum aduerte, quod sic definitur. Conditionalis est propositio hypothetica, in qua coniungũtur plures categoricæ per hanc coniunctionem, si ex quib. categoricis prima dicitur antecedens, secunda aũt consequens.

Primo dicitur, propositio hypothetica, quæ est ut genus secundum modum famosum loquendi ad conditionalẽ & copulatiuam & disiunctiuã. Secundo dicitur, in qua coniũgantur plures categoricæ, quòd est intelligendum formaliter, ut hic, si tu curris, tu moueris: uel uirtualiter, ut quãdo coniunguntur, duæ orationes habentes modum categoricarum: ut hic, si uenisses ad me, saluassem te. Tertio dicitur, per hanc coniunctionem si, ut ex hoc differat à copulatiua in qua partes coniungunt̄ per hac notã &, à disiunctiua, in qua coniunguntur per uel. Quarto dicitur, ex quibus prima dicitur antecedens, secunda autem consequens. Nam omnis conditionalis est consequentia, in omni autem consequentia, propositio prima dr̄ antecedens, secunda aũt consequens, qm̄ ordine illationis sequitur ad primam. nam

hæc ꝓpositio, sortes est animal, sequit̃ ad istã antecedentẽ; sortes est homo. Nã bene & necessariæ sequit̃ si sortes est homo, sortes est animal. Cõstat igitur q̃d sit cõditionalis.

Et aduerte, quòd propter ordinem necessarium, quẽ cognoscimus inter orationes componentes, conditionalẽ reducimus ad eam propositionem causalem, & rationalem. Exemplum primi, quia Sol est in Cancro, dies longi sunt; exemplum secundi, tu curris, ergo tu moueris.

Quantum ad secundum aduerte, ꝙ conditionalis potest fieri affirmatiuæ & negatiuæ. Affirmatiuæ quidem, quando nota conditionis affirmatur, vt hic, si tu es homo, tu es risibilis, negatiuæ autem, quando ipsa nota negatur, vt hic, non si tu es homo tu es lapis.

Vnde aduerte, ꝙ sicut affirmatio, & negatio copulæ verbalis facit categ. affir. & neg. sic affirmatio, & negatio notę conditionis facit conditionalem affirmatiuam, & negatiuam.

Negatiuæ autem fit tribus modis. Primo, quando negatio præponitur immediate ipsi notæ; sed non toti cõditionali, vt hic. Tu es homo non si tu es asinus. Secundo quando negatio præponitur toti conditionali, sed non impẽdiate ipsi notæ, vt hic, non tu es homo, si tu es asinus. Tertio, quando negatio præponitur toti conditionali & immediate ipsi notæ, vt hic non si tu es homo, tu es asinus, & hic est modus ordinarius formandi conditionalem negatiuam.

Affirmatiua vero regulariter fit vno modo, quando scilicet nota conditionis præponitur toti conditionali, vt hic. Si tu es albus, tu es coloratus.

Quantum ad tertium aduerte, ꝙ veritas conditionalis dupliciter manifestatur. Primo sic; ad veritatem eius requiritur ꝙ antecedens non possit esse verum sine consequẽte, i. ꝙ si ponis antecedens, ponas consequens, vt hæc est vera si tu curris, tu moueris. Nam non potes ponere añs quin adsit consequens. Impossibile est enim te currere, si ponis te moueri. Secundo sic, ad veritatem conditionalis requiritur ꝙ oppositum consequentis repugnet antecedenti ita ꝙ non possim stare simul antecedens & oppositũ consequentis, v. g. hæc est vere si tu es homo, tu es aĩal. nam te esse hominem,

minem,& te non esse animal, ꝙ est oppositũ consequentis, nõ se compatiuntur, nam ex opposito infertur oppositum, sicut enim sequitur, tu es homo, ergo tu es animal, sic ex opposito sequitur tu non es animal, ergo tu non es homo.

Et aduerte ꝙ isti duo modi, quibus manifestatur veritas conditionalis, tendunt in idem quo ad sensum. Nam ideo añs non põt stare sine consequente in vera conditionali, quia oppositũ consequentis repugnat antecedẽti. Et rõ dictorũ, est quia conditionalis est consequentia vt declarabitur in tract. de consequentiis, q̃ ergo requirũtur, & sufficiũt ad veram consequentiam, requiruntur, & sufficiunt ad veram conditionalem, ad veram autem consequentiam vt tibi declarabitur in principio tract. de consequentiis oportet ꝙ oppositum consequentis repugnat antecedenti, ideo hæc est vera, tu es homo, ergo tu es animal. Nam hæc duo repugnant, tu es homo, & tu non es animal, hæc autem est falsa, tu es homo, ergo tu es Papa. Stat.n. ꝙ tu non sis Papa, & tamen ꝙ sis homo. Cum igitur vera conditionalis sit consequentia vera eadem requiruntur & sufficiunt in vtraque.

Falsitas aũt cõditionalis modis oppositis manifestat. Primo sic, ad falsitatẽ conditionalis requirit ꝙ añs possit esse verũ sine cõsequẽte, i. ꝙ stet añs ẽt ꝙ remoueat cõsequẽs & ponatur eius oppositũ, v.g. hæc est falsa, si tu es homo, tu es iustus: stat.n. ꝙ tu sis homo, & non sis iustus. Secũdo, sic, & reddit in idẽ quo ad sensum, ad falsitatẽ cõditionalis requiritur, & sufficit, ꝙ oppositum consequentis non repugnet antecedenti. vnde hæc falsa, si tu es homo, tu sedes. Nam hæc duo non repugnant, tu es homo, & tu non sedes. Et ratio quidem horum est, quia, vt diximus, conditionalis est consequentia. Ad consequentiam autem falsam, vt videbis in tract. consequentiarum in principio sufficit, quod oppositum consequẽtis stet cum antecedente. Constat igitur quid requiratur, & sufficiat ad veritatem & falsitatem conditionalis. Quot modi autem arguẽdi tam boni quàm mali trahantur à conditionali, manifestabitur tibi in tract. de consequentijs, vbi de hoc particulariter tractabimus. Pro nunc vt nouitius sustine. Ex omnibus prędictis sequũtur ex communi sententia Logicorum duo corollaria: quorum

Primum est,ꝙ non oportet in specie considerare de possibi litate & impossibilitate ,nec de necessitate & contingentia cõditionalis, qm̃ sub vera continetur necessaria & possibilis sub falsa autem continetur impossibilis, nulla vero est contingens.dicitur enim ꝙ oīs vera est necessaria,ex consequenti possibilis,& oīs falsa impossibilis ex cõsequenti nõ cõtingẽs, vt declarabitur tibi in c.de modalib. V t aũt scias, quõ oīs vera est necessaria aduerte,quod non est necessaria, quia,s.antecedens sit necessarium & cõsequens similiter:vt hic,si homo est animal,est animatus. Nã põt añs esse possibile & cõsequens similiter,& esse contingens,& cõsequens similiter, & añs impossibile & consequens similiter, & tamen conditionalis erit vera & necessaria:exemplum primi, si sortes est iustus,delectatur iustitia,exemplum secundi. si sortes sedet quiescit,exemplũ tertii, si sortes est asinus, est rudibilis,omnis iste sunt vere,quia non stat antecedens sine consequente,vt patet,& tamen nec antecedens,nec consequens sunt necessaria in se.sed dicitur necessaria ex infalibili sequela consequentis ex antecedente . Nam ex antecedente siue necessario siue possibili siue contingenti siue impossibili necessitate illationis sequitur consequens,at stante hoc antecedente tu curris , necessario sequitur , ergo tu moueris . Constat ergo in quo sensu omnis vera conditionalis est necessaria,ex consequenti est possibilis,nam possibile altum sequitur ad necesse sicut genus ad speciẽ . Quid autem sit possibile altũ, declarabimus in cap.de modalibus pro nunc sustine. Quomodo autem omnis falsa sit impossibilis,aduerte quòd non dicitur impossibilis impossibilitate antecedentis aut consequentis.Stat enim antecedens & cõsequens esse impossibilia,scilicet sortes est asinus,& sortes est rudibilis,& tamen hæc cõditionalis est vera.si sortes est asinus,sortes est rudibilis.Dicitur igitur omnis falsa impossibilis, quoniã cum omnis vera sit necessaria modo quo oppositum est,& falsa opponatur veræ oportet ipsam esse impossibilem,quoniam si dantur duo opposita,puta sortẽ esse asinum,& sortem esse hominem,si vnum est necessariũ,puta sortẽ esse hominem, alterum est impossibile, puta sortẽ esse asinum.Nam impossipile directe opponitur ipsi necesse,

se, vt tibi declarabitur in cap. de modalibus. Cum igitur probatum sit omnem veram esse necessariam, & falsa opponit veræ sequtur quòd si vera sit necessaria, falsa sit impossibilis, ea consequenti nulla est contingens. Nã vt dictum est, omnis vera est necessaria, omnis falsa est impossibilis.

Hic patet veritas illius vulgarissimi dicti, Conditionalis vera nihil ponit inesse. Nam dato ꝙ conditionalis sit vera ex necessaria sequela consequentis ex antecedente, non sequitur antecedens & consequens poni in rerum natura, puta, licet sit verum dicere si tu es Papa, tu es Vicarius Dei tamen non sequitur de facto te esse Papam, aut Vicariũ Dei. Hæc de hypothetica conditionali dicta sint.

Quantum ad copulatiuam tria agenda sunt. Primo, q̃d sit. Secundo, quotuplex sit. Tertio, quid requiratur ad eius varitatem, & falsitatem, & possibilitatem, & cõtingentiam & impossibilitatem.

Quãtum ad primum aduerte, ꝙ sic definitur. Copulatiua est propositio hypothetica, in qua plures categoricæ, vel orationes habentes modum categoricarum coniunguntur per notam copulationis, aut sibi æquiualentem.

Primo dicitur, propositio hypothetica &c. vsque ibi. coniunguntur, quod totum intelligendum est sicut in definitione conditionalis.

Secũdo dicitur, per notam copulationis, &c. vt in hoc distinguatur à cõditionali & disiũctiua in quarũ altera cõiũgũtur plures categoricæ per si & in altera per vel. Itẽ vt distinguatur à categorica de subiecto, aut p̄dicato copulato.

Pro cuius notitia aduerte, ꝙ nota copulationis potest teneri copulatim & copulatiue, tenetur copulatim, quãdo mediat inter terminos, vt hic, sor. & Plato sunt amici copulatiue autem, quando mediat inter propositiones, vt hic, vt sor. & scribit & Plato dormit, ad hoc ergo, ꝙ nota copulationis constituat hypotheticam copula. oportet, ut mediet inter propositiones.

Tu tamen aduerte, ꝙ nota coppulationis accepta copulatim potest teneri diuisiuè, & collectiue, si diuisiue, categorica de extremo copulato æquipollet vni copulatiuæ veræ, quia potest resolui in duas categ. coniunctas per &, vt hic,

sortes,& Plato currunt,ergo sortes currit, & Plato currit; si collectiue,non potest æquipollere vni copulatiuæ veræ, & resoluitur vtraque categorica erit falsa, vt hic, & sortes & Plato trahũt nauem, supposito quòd neuter per se ipsum sufficiat,sed ambo simul & non aliter sufficiant.

Quarto dicitur,& sibi æquiualentem, quoniam non solum ly &,sed etiam ly quòd,& ly atque constituunt copulatiuam,æquipollent enim apud Grammaticum & Logicum Constat igitur quid sit copulatiua.

Quantum ad secũdum aduerte,quòd copulatiua diuiditur in affirmatiuã, & negatiuã, & vtraq; diuidit̃ in verã & falsam. Itẽ diuiditur copulatiua in necessariã & impossibilẽ in possibilẽ & cõtingẽtem, & de oĩbus in specie sic accipe.

Copulatiua affirmatiua est,in qua nota copulationis affirmatur,vt hic Sortes currit & Plato disputat.

Negatiua est in qua nota copulationis negatur, vt hic, nõ sortes currit & Plato disputat.

Tu tamen aduerte,ꝙ negatiua fit duobus modis. Primo quando præponitur toti copulatiuæ,vt hic, non tu curris & comedis, & hic est modus famosus & consuetis. Secundo,ponitur post primam categoricam,sed ante copulam,vt hic. Tu curris non & tu comediis.sed istæ modus nõ est in vsu,ideo standum est in primo.

Copulatiua affirmatiua vera est illa,quæ requirit utranque partem principalem veram,ita ꝙ non sufficit vnã esse veram,vt hic.Sortes est homo,& sortes est risibilis. Hæc autem non est vera.Sortes est homo & Plato est asinus, quoniam secunda pars nõ est vera & ratio huius est. Quia sicut totum essentiale se habet ad existẽtiam,sic copulatiua affirmatiua vera ad veritatẽ.Sed ad existentiã totius essentialis oportet oẽs suas partes esse quòd si vna deficit desinit esse totum,vtpote de homine, cuius partes essenti ales sunt anima & corpus vnitæ,ergo ad veritatem copulatiuæ affirmatiua veræ requiritur vtranque partem principalem esse veram,& si vna deest, non permanet vera.

Sed aduertte,ꝙ dicit̃ copulatiua affirmatiua vera,ad differentiam negatiuæ veræ,ad cuius veritatem sufficit vnam partem esse veram,Nam hæc est vera,non tu es homo,& tu

es

es asinus. Et quod si uera ꝓbatur sic sua affirmatiua est falsa scilicet. Tu es homo, & tu es asinus, ergo negatiua est vera, quoniam sunt duæ copulatiuæ singularius contradictoriæ, Contradictoriarum autem oportet alteram esse veram & alteram falsam, vt docuimus in cap. præced.

Copulatiua affirmatiua falsa est illa, cuius vtraque pars principalis, vel saltē altera est falsa, vt hic, Sortes est asinus & est rudibilis. vtraque pars est falsa, & hic sortes est homo & est asinus. Sed dices ꝑꝑ quid ad veritatem copulatiuæ affirmatiuæ oportet vtranque partē esse verā, ad falsitatem aūt sufficit vnam est falsam. Rn̄detur, quia plura requirunt ad construendum quam destruendū. Nā ad hoc quod homo si sanus, oportet omnes humores esse adæquatos, ad hoc aūt quod ægrotet, sufficit vnū inadæquari, affirmatiua aūt vera est sicut totum cōstructū, negatiua aūt vt destructū, & ideo ad eius constructionē verā, oportet oēs partes esse veras ad destructionem aūt sufficit vnam deficere a veritate. Copulatiua aūt negatiua falsa est illa in qua vtraque pars est falsa, vt hic. Non sortes est homo, & est risibilis, & non sufficit vnam partem esse falsam, qm̄ iam diximus quod ad copulatiuam negatiuam veram sufficit vnam partem esse veram, vt hic non tu es asinus, & tu es homo.

Copulatiua necessaria est illa, cuius vtraque pars principalis est necessaria, vt omnes copulatiuæ factæ in materia naturali, vt hic homo rationalis, & est risibilis.

Copulatiua impossibilis est illa, cuius vtraq; pars est impossibilis, & sunt omnes copulatiuæ factæ in materia remota, vt hic, sortes est asinus, & est rudibilis.

Aduerte tamen, quod sicut ad falsitatem copulatiuæ affirmatiuæ sufficit partem vnam esse falsam, sic & ad impossibilitatem sufficit vnam partem esse impossibilem. Vnde hæc est impossibilis, sortes est homo & sortes est asinus.

Copulatiua possibilis est illa, cuius vtraq; pars est possibilis, vt tu sedes, & tu dormis, nec sufficit vnam partem esse possibilem, quoniā si altera esset impossibilis, iam diximus ꝙ copulatiua esset impossibilis, vt hic, Tu sedes, & tu volas.

Copulatiua cōtingens est, illa, cuius saltem vna pars est contingens, & altera non est impossibilis, nec alteri in com

possibilis. Defectu primæ conditionis, hæc non est contingẽs, sed necessaria, sortes est homo, & est rationalis. Defectu secundæ, hæc non est contingens, sed impossibilis, sortes est albus, & est asinus. Defectu tertiæ, hæc non est contingens, sed impossibilis. Tu es, & tu non es, licet enim sit contingens te esse, quia potes non esse & te non esse, quia potes esse, tamen simul te esse & non esse non est cõtingens immo impossibile, cum sint contradictoria, quæ impossibile est esse simul vera. Hæc de copulatiua dicta sufficiunt.

Quot modis aũt possimus arguere in copulatiua, dicemus in trac. de cõsequẽtiis in c. de hypoteticis cõsequẽtiis.

Quantum ad disiunctiuam tria agenda sunt.

Primo, quid sit.

Secundo, quotuplex sit.

Tertio, q̃d requiritur ad veritatem eius & falsitatẽ, & necessitatẽ, & impossibilitatẽ, & possibilitatẽ & cõtingentiã.

Quantum ad primum sic definitur, hypothetica disiũctiua est propositio, in qua coniungutur plures categoricæ per hanc coniunctionem, vel aut sibi consimilem, vt sortes est homo, vel est asinus.

Primò dr̃, propositio in qua &c. quod intelligendum est sicut in aliis definitionib. datis de cõdõnali & copulatiua.

Secundo dicitur, per hanc coniunctionem vel, ad differẽtiam conditionalis, cuius nota coniunctionis est si, & copulatiuę, cuius nota coniunctionis est, &c.

Tertio dr̃, aut sibi consimilẽ, qm̃ nota disiũctionis apud grãmaticos nõ solũ est vel, sed aut, & si q̃d aliud æq pollet. Sed hic est dubiũ, quia nõ vr̃ ly vel coniungere categoricas sed potius disiũgere, aliter deberet dici propositio hypothetica cõiunctiua & non disiunctiua. Præterea q̃d nõ coniungat, sed disiungat, signũ sumitur ex eo, q̃d vera & propria disiunctiua sit de partib. impossibilib. vt hic, Vel tu es sanus, vel tu es ęger, vel tu es cæcus, vel tu es videns. Quod si fiat de partib. cõpossibilib. nõ est propria. vt hic, tu es hõ, vel in sedes, ergo &c. Ad hoc rñdetur cõi snĩa, ꝙ inter coniunctiones, quædam coniungunt sensum & terminos siue propositiones, quales sunt coniunctiones conditionales, & rõnales & causales & copulatiuæ, & isto constituunt primam & secundam

eandam speciem hypotheticæ,quædam autem coniungunt solũ voces,aut terminos,aut propositiones,sed disiungunt sensum ac significatũ,& tales sunt ly vel,aut, &c. Obiectio quidem concludit,quo ad significatum,non autem quo ad voces,aut term.aut propositiones,&c.
Et aduerte, quod dico quo ad voces & terminos, vt includam disiunctiuam in voce,in mente,in scripto.
Aduerte etiam, ꝙ sicut diximus notã copulationis teneri,aliqñ copulatiua, aliqñ copulatiue, sic & coniunctio disiunctionis,aliqñ tenetur disiũctim,aliquãdo disiunctiue, disiunctim quidem,qñ ponitur inter prædicatũ. aut subiectum.Exemplum primi, Sortes est homo vel asinus, exemplum secundi,Sortes vel Plato currit, & hæc dr̃ categorica de extremo disiũcto, quæ aliquãdo põt resolui in vnã disiũctiuam,vt hic,Sortes vel Plato scribit (nam bene sequitur, sortes scribit,vel Plato scribit,)aliquando aũt nõ,vt hic sortes vel Plato trahunt nauẽ nõ.n.seq̃tur,qđ sortes trahat nauem,aut Plato trahat nauem, supposito quod neuter diuisim sufficiat.Disiunctiuæ aũt tenetur, quando est nota inter duas propositiones categoricas,vt hic, Plato currit,aut Plato qescit.Cõstat igiẽ tibi,q̃d,sit hypothetica disiũctiua.
Quantum ad secundum aduerte,quòd disiunctiua diuiditur in affirmatiuam & negatiuã,in veram & falsam, in necessariam & impossibilem,in possibilem & contingentem. Exemplum de affirmatiua,tu es homo vel asinus, de negatiua. Non tu es homo,vel asinus.De vera tu curris vel quiescis.De falsa,tu es asinus vel rudibilis. De necessaria, Deus est,vel sortes mouetur,de possibili, sortes est asinus, vel tu es Papa,de impossibili,vel Deus non est,vel tu es asinus,de contingenti,Antichristus est albus,vel tu curris. Verum id non sufficit,nec exempla,sed de singulis in specie,agendum est,vt dicemus & immediate sequentibus.
Quantum igitur ad tertium aduerte ꝙ disiunctiua affirmatiua est illa,in qua nota disiũctionis affirmatur, vt tu es homo,vel tu es asinus. Negatiua est illa,in qua nota disiũctionis negatur,negatur aũt si cadit negatio super illam,vt hic,Non tu es homo,vel tu es asinus,potest autẽ cadere dupliciter super illam.Primo,qñ præponitur toti disiunctiuę

vt hic, Non tu es homo, vel tu es asinus. Secũdo quãdo post ponitur primæ categoricæ, sed præcedit notam disiunctionis, vt hic, sortes est asinus non, vel est homo. Sed primus modus est ordinarius & clarior, ideo sequere illum.

Vera est illa, cuius vna pars ē vera, & alia falsa, vt sortes est homo, vel est asinus, & hęc est propria. Nam cũ nota disiunctionis habet disiungere significatum, & coniungere ꝓpositiones, siue voces, aut terminos, si vtraque pars esset vera nõ disiungeret significatum, vt patet hic, Vel tu es homo, vel tu es risibilis, equipollet enim copulatiuę verę, scilicet tu es, & tu es risibilis, & ideo tenendũ est, ꝙ ad verã & propriã disiunctiuã oportet partẽ vnã esse verã, & aliã falsam. Si aũt vtraq; sit vera, erit disiunctiua vera quo ad modũ pronũciandi, sed nõ propria, quo ad significatũ. Falsa est illa, cuius vtraq; pars est falsa. Nã si vna ē falsa, & alia vera, iam diximus, ꝙ disiũctiua esset vera, & propria. Vt ergo distinguat̃ falsa a vera, cũ sit ei opposita, oportet vtrãq; partẽ esse falsa. Vñ hęc ē falsa, Sortes ē asinus, vel hẽt alas.

Necessaria est illa, cuius vtraq; pars est necessaria, vel saltem vna, exemplum primi, Deus est, vel homo est animal, exemplum secũdi, Deus est, vel sortes mouetur. Licet enim vna pars sit necessaria, & altera contingens tñ denominatur à dignori & veriori, q̃ est necessaria. Possibilis est illa, cuius vtraq; pars est possibilis, ut sortes ē albus, vel Plato currit. Nota tamen, quod sufficit vnam partem esse posibilem, vt hic Antichristus est, vel homo est asinus. nã ista, vel est imposibilis, vel posibilis, nõ ĩposibilis, qm̃, vt dicemus, ad imposibilem oportet vtranq; partem esse imposibilẽ, ergo est posibilis. Cõtingẽs est illa, cuius vtraque pars est cõtingẽs, ut sortes est albus, vel ipse scribit. Et ad cognoscẽdum disiunctiuam cõtingẽtem datur vt hęc regula, si copulatiua facta de partibus oppositis partib. disiũctiuæ est contingens, disiunctiua est contingens: v.g. Hæc est cõtingẽs tu curris, vel tu non moueris, sumatur oppositũ de ly tu curris, s. tu nõ curris, & oppositum de ly, tu nõ moueris, s. tu moueris, & formetur hæc copulatiua, Tu non curris, & tu moueris, patet quod est contingens, quoniam cõtingit te non currere, & tamen moueri, vt quando simpliciter ambulas,

bulas, ergo & hęc disiunctiua est contingens. Tu curris, vel non moueris. Hæc de disiunctiua dicta sint, & per consequẽs de omnibus speciebus famosis propositionis hypotheticæ. Quomodo autem & quot modis liceat arguere à disiunctiua, manifestabitur tibi in tractatu de consequentiis.

De propositione categorica modali. Cap. IIII.

IN c. quarto agendum est de propositione: modali categorica, & hic sex agenda sunt.

Primo, in quo distinguitur categorica modalis à simpliciter categorica.

Secũdo, per quos & quot modos fit apud Logicum vera & propria propositio modalis.

Tertio, quid sit.

Quarto, quot fiunt.

Quinto, quomodo sumuntur in eis quattuor genera oppositionum.

Sexto, declarabitur hæc distinctio famosa, Modaliũ, alia est de sensu diuisio, alia de sensu composito.

Quantum ad primum aduerte, quòd simplex categorica est illa, ĩ qua simpliciter & sine limitatione, aut alterius termini appositione prædicatũ dicitur de subiecto, siue sit de secũdo, vel de tertio adiacente, exemplum primi, Deus est, homo est, cęlum est, exemplum secundi, Deus est iustus, homo est animal cęlum est incorruptibile; & huiusmodi categoricæ dicunẽ de inesse, qm̃ sunt de simplici inhærẽtia prædicati ad subiectum. Categorica modalis est illa, in qua prędicator prædicatũ de subiecto cum adiectione termini adiectiuũ determinantis substãtiuum, vel appositione aduerbii ad ipsum verbum. Nã sicut adiectiuum determinat substantiuum, sic aduerbiũ determinat actum verbi, exemplum primi, homo albus currit. nã currere non dr̃ de homine simpliciter, sed de homine sic determinato, s. per album, exemplũ secũdi; sortes currit velociter, currere prædicatur de sorte nõ simpliciter, & qualitercũq;, sed cum velocitate. Dr̃ ergo modalis à tali determinatione, vel limitatione, q̃ apud Logicũ dicitur modus, Vnde sic definiri consueuit. Modus est adiacens rei determinatio, i. modus est limitatio siue restri-

ctio apposita rei, id est substantiuo, quæ limitatio fit p adiectiuũ, vt homo iustus dominatur, homo fortis defensat patriam. Quotuplex ergo est adiectiuũ totuplex est modus. Adiectiuum aũt est duplex, s. nominis & verbi Adiectiuum nominis est omne nomen adiectiuum adiacens nomini substãtiuo, vt bonus Deus, bonus homo, fortis, equus, alba vestis. Adiectiuum verbi, est aduerbium adiacens verbo in oratione. Vt fortes hodie venit, fortes bene currit.

Sed aduerte, q aduerbia quatuor modis modificãt & determinant verbum. Primo gratia compositionis, i. indicant qualiter verbum componat prædicatũ cum subiecto, vtrũ s. necessario, vel contingenter, vel possibiliter, vel veræ vel falsę, & sic per huiusmodi aduerbia qualificatur propositio, vt dicatur necessaria, vel contingẽs & possibilis, &c. Secũdo, modificant, & determinant verbum gratia rei verbi, i. significati, vt aduerbia qualitatis, vt dicẽdo fortes velociter currit, signatur, q rursus, qui importatur per verbum curro, nõ est qualiscunque, sed velox. Tertio, modificant verbũ gratia tpis, & est quãdo significat actum verbi sub differẽtia tpis determinati, vt hodie legam, in vespere, cras disputabo in mane. Quarto, Modificant verbum gratiam modi, vt aduerbia hortandi, vt eya aduocata nostra adiuua nos, quædã gratia optãdi, vt vtinã audias me, & horum quattuor modorũ rõ hinc sumitur. Verbũ quattuor modis consideratur. Primo, vt designat compositionem prędicati cum subiecto, p p q dr copula apud logicum, & vt sic aduerbium determinat verbum gratia compositionis prædicati cum subiecto. Secundo, vt significat actum suum, & vt sic determinãt verbũ aduerbia qualitatis. Tertio, vt significatum cum tpe ad differentiam nominis, vt docuimus in tract. 2. & vt sic determinant verbum aduerbia tpis. Quarto, vt notat actũ suum cum determinato modo, puta per modum imperantis, aut hortantis, aut desiderantis, comminantis, aut miserentis, & vt sic determinant verbũ aduerbia imperãdi, hortandi, optãdi, miserendi, constat igitur quomodo differat simplex categorica à categorica modali, & quid sit modus, & quomodo adiectiuum est modus substantiui, & aduerbium modus verbi, & quot modis aduerbia determ. verbum.

Quantum ad secundum aduerte, quod apud Logicũ tm̃ isti sex modi cõstituũnt propositionem modalem, s. necessario, contingenter, possibiliter, impossibiliter, veræ, & falsæ, qui possunt accipi nominaliter sic, necesse, contingens, possibile, impossibile, verum, falsum, possunt etiam sumi aduerbialiter, vt necessario, contingenter, tamen sumpta nominaliter consueto modo & proprie constituunt propositionem modalem. Soli igitur isti sex apud Logicũ constituunt propositionem modalem, & oẽs alij relinquendi sunt, siue sint nomina adiectiua, siue aduerbia. Sunt.n. magis deseruiẽtes Grammatico, q̃ Logico. Prætereà tm̃ ista sex determinant verbum gratia compositionis prędicati cum subiecto, vt diximus supra. Cum igitur ad Logicum spectet cõsiderare de ꝓpositione, ꝓut ex ea cõponunt syllogismus, eius est considerare quõ isti modi cõstituũt & qualificãt propositionẽ.

Item aduerte, quod licet verum & falsum annumerentur inter istos sex modos, tñ relinquenter, qm̃ oppositio & equipollentia propositionum, quę per eos constituuntur, fit eo dẽ modo sicut in categoricis de inesse, vt tibi declarabitur in c. quinto. Nostra igitur intẽtio versabitur circa hos quatuor, necesse contingens possibile impossibile.

Quantum ad tertium aduerte, quod sic definitur. Propositio modalis est propositio categorica, quæ proprie & vsitate modificatur aliquo istorum quattuor modorũ qui sunt, necesse, contingens, possibile, impossibile, vt sortem currere est contingens, vel sortes currit contingenter.

Primo dicitur, quòd est propositio categorica, quoniam habet subiectum prædicatum, & copulam tanquam partes principales sui. Quòd patet, quando fit per modum sumptum aduerbialiter, vt sortes est homo necessario. Nam sortes est subiectum, homo prædicatum, copula est, necessario aũt neque subiectum, neque prædicatum, neq; copula, sed modus significãs hãc esse necessariam. Sortes est homo. Idẽ paret, si fiat per modum sumptum nominaliter, vt hic sortẽ currere est cõtingẽs. Nam infinitiua oratio est subiectum cõtingens prędicatum, est copula. Secundo dicitur quę proprie & vsitate fit aliquo istorũ quattuor modorũ, ad differentiã earũ, quæ fiũt per hos modos verum & falsum, & ad

diffe-

differētiā; earū, q̄ fiūt ꝑ hos modos, ꝑ se accidēs, vt hic, hō est aīal ꝑ se, sortes currit ꝑ accidēs. Nā licet prima ęq̄pol-leat modali de necesse, & secūda modali de cōtingēti, tamē sunt formaliter modales. E q̄dē quod ęq̄polleāt patet hinc, si hō est aīal per se, ergo necesse est ipsum esse aīal si sortes currit per accidēs, ergo, cō tingēs est ipsum currere. De illis aūt, quæ fiunt per hos modos, verum & falsum, non est curandum quoniam relinquendi sunt ratione supra dicta.

Quātum ad quattum aduerte, quòd si isti quattuor modi sumantur nominaliter quilibet eorum facit quattuor propositiones modales, & sic in summa fient quater quattuor idest sexdecim.

Pro cuius notitia aduerte tria.

Primo, quod omnis modalis facta per modū nominaliter sumptū cōstat ex dicto & modo. Modus quidē tibi iam manifestus est, vt necesse, possibile, contingēs, impossibile. Dictū aūt est orō infinitiua: v.g. sortem currere est contingens, ly sortem currere est dictum, ly cōtingens est modus.

Secundo aduerte, quòd licet dictum possit subiici, idest poni pro subiecto, & modus prędicari, id est pōni pro prędicato & etiam econuerso, vt patet hic sortem currere est cōtingens. Contingens est sortem currere, tamen ordinarie modus debet prædicari, & dictum subiici, dūmodo fiat modalis de sensu composito. Nam sicut se habet copula in categorica de inesse, sic mödus in categorica modali. Cōstat autem, quòd in illa se tenet copula à parte prædicati. Vnde Arist. in 1. perih er. postquā definiuit verbū inquit, Et semper est eorum, quæ de altero prædicantur nota. Ergo & modus in modali debet se tenere à parte prædicati. Dixi dummodo fiat modalis in sensu cōpsito qm̄, vt declarabimus; quando fit in sensu diuiso, melius, est vt mediet inter partes dicti, vt hic album possibile est esse nigrum.

Tertio aduerte, quòd quilibet modus pōt facere quattuor propositiones: quarū prima erit affirmatiua de dicto, & de modo, vt sortem currere est contingens, secunda erit negatiua tantū de dicto, ut sortē non currere est contingēs: tertia erit negatiua tātum de modo, vt sortem currere nō est contingēs: quarta erit negatiua de dicto & de modo, vt

sortem non currere nõ contingẽs, eodem modo formabis quattuor de possibili, & quattuor de necesse. & quattuor de impossibili, & sic omnes simul sumptę erunt sexdecim.

Sed dices, si dictum debet subiici & modus pdicari, quare Arist. in lib. 2. periher. sic situat modalis, q modus semper subiicit, & dictũ prædicabat? Sic enim ordinat eas possibile est sorté currere, possibile est sortem nõ currere, &c.

Rñdetur secundũ verũ ordinẽ dẽt modus pdicari rõne iã dicta. Arist. aũt in 2. periher. nõ tñ attendit ad verũ ordinem quantũ ad declarandũ oppositionis inter modales, oppositio autem clarius & citius deprehenditur si modus subiiciatur nã fit oppositio per negationem additam mõ & non dicto, vt istæ duæ, possibile est sortem currere, nõ possibile est sortem currere, opponuntur. Hac igitur de causa Arist. situat modum in subiecto, & dictum in prædicato.

Quãtum ad quintum aduerte, quòd sicut in categoricis de inesse quædam sunt contrariæ, quædam subcontrariæ, quædam contradictorię, quædã subalternæ, sic & in modalibus. Sed ualde differenter. Nam in categoricis fit oppositio propter signa vniuersalia & particularia apposita subiectis, & propter negationem, v.g. ratione ly omnis, & ratione ly nullus, istæ duæ sunt contrariæ, omnis homo currit, nullus homo currit. Sed in modalibus nõ fit oppositio per signa, sed per modos, qui correspondent signis.

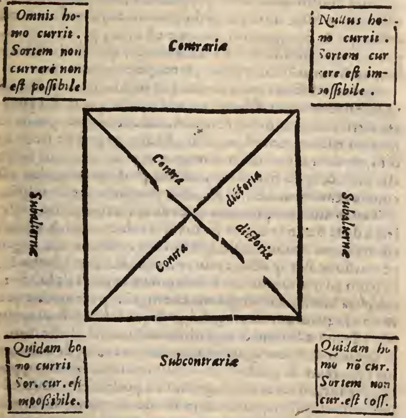
Vnde aduerte, q possibile & contingens correspondent ly quidam, & possibile non, & contingens non, correspondẽt ly quidam non, propter q sicut istę sunt duę, particulares sub contrariæ de inesse. Quidam homo currit quidã homo non currit, sic istæ sunt duæ partic. contrariæ modales, Possibile est sortẽ currere, possibile est sortem nõ currere. Necesse vero, correspondet omni, & possibile nulli. vnde sicut in illis de inesse, istæ duæ sunt contrariæ, oĩs homo est albus, & nullus homo est albus, sic in modalibus istę duæ sunt cõtradictorię. Necesse est hominẽ currere, impossibile est hominem currere. Habitis subcontrariis, & cõtrariis modalibus facile est habere contradictorias & subalternas. Nam sicut in illis de inesse istæ sunt contradictorię, oĩs homo currit quidã homo nõ currit. Nullus hõ currit, quidam

dam homo currit sic in modalibus istæ contradicũt sortem non currere non est possibile, Sortem non currere est possibile, sortem currere nõ est possibile, sortem currere est possibile. Et sicut in illis de inesse istę sũt subalternę, omnis homo currit, quidã homo currit. Nullus homo currit, quidã homo non currit, sic in modalibus, iste sunt subsalternæ, sortẽ nõ currere nõ est possibile, sortem currere est possibile, sortem currere non est possibilem, sortem nõ currere est possibile. Sed dices, ista assignatio contradictoriarũ & subalternarum videtur discordare ab immediate suprapictis. Non assignatæ sunt contrariæ per propositionẽ de necesse esse, & propositionem de impossibile esse ergo & cõtradictoriæ assignãdæ sunt per easdem, vt scilicet dicatur quòd propositio de necesse esse, & propositio de possibile nõ esse contradicunt similiter propositio de impossibile esse, & de possibile esse contradicunt, eodem modo assignandæ sunt subalternæ. Hic autem quattuor genera oppositionum assignata sunt solum secundum quatuor propositiones de possibili, vt patet, ergo assignatio ista discordat à supradicta.

Rñdetur, licet discordet in terminis non tñ in sensu. Nã tota negatiua de possibili æqpollet toti affirmatiuæ de necesse, vt si nõ est possibile sortem nõ currere, necesse est ipsum currere, negat. aũt de modo æqpollet toti affirmatiuæ de impossibili. nã sortẽ currere non est possibile, ergo sortẽ currere est imposs. In sensu ergo p̃ns assignatio nõ discordat à prædicta. In terminis aũt voluimus discordare, vt seruaremus naturam oppositarũ propositionũ. Dictũ est. n. in assignatione quatuor generũ oppositionũ in categ. de inesse, ꝗ oẽs propositiones oppositæ tam contrariæ ꝙ̃ subcontrariæ, tam contradictoriæ, ꝙ̃ subalternæ debent esse eiusdem subiecti & eiusdem prædicati. Et iõ, vt id seruaretur in modalibus, assignauimus, quattuor gñа oppositionum, iuxta quatuor propositiones de possibili, quarum tota negatiua æquipollet toti affirmatiuæ de necesse, vt diximus; & negatiua de modo, toti affirmatiuæ de impossibili. Vt igitur præ oculis habeas quatuor oppositionum genera in modalib. proportionata quatuor generibus oppositionum in categoricis de inesse formauimus figuram sequentem.

Moda-

Modalium ad illas de inesse similitudo.

Hæc de quattuor generibus oppositionum in modalibus dicta sint.

Quantum ad sextum aduerte, ꝙ apud Logicos, & in doctrina peripatetica, Modalis est duplex. Vna in quæ est, de sensu composito, altera de sensu diuiso. Differunt autem. 1. Primo, in modali de sensu cōposito quia modus aut pręponitur aut postponitur toto dicto, vt hic albū esse nigrū est possibile, vel sic, possibile est albū esse nigrum, & vt appareat eius veritas, vel falsitas, debet resolui oratio infinitiua indicatiuam sic. Hæc propositio est possibilis, albū est

nigrum,& sic statim apparet, quod est falsa, quoniam opposita essent in eodem, scilicet albedo & nigredo, in modali autẽ de sensu diuisio modus nec præponitur, nec postponitur: dicto, sed mediat inter partes dicti, vt hic albũ possibile est esse nigrũ & sic exponitur, res, quæ est alba, potest fieri nigra, vel denigrari, & sic est vera, nam res, quæ hodie est alba, potest amittere albedinem; & recipere nigredinem.

Secundo differũt, quia modalis de sensu cõposito dẽt tota sine discontinuitate proferri, vt. s. nõ fiat pausa inter partes dicti, nec inter dictũ & modũ, sed cõtinuetur prolatio sic, albũ esse nigrum est possibile. Ea aũt, quę est de sensu diuiso, proferri dẽt cũ discontinuatione, vt, s. proferatur subiectũ dicti, & in eo fiat pũctũ, deinde proferatur modus cũ copula & reliquo dicti, vt hic, albũ possibile est esse nigrũ.

Tertio differũt, quoniam in ea de sensu composito, subiectũ dicti stat pro re & pro forma sibi inhærente, i. & est sub forma, a qua denominatur, puta in ista. Album esse nigrũ est possibile, stat ly album pro re, vt in se habet albedinẽ, in sensu autem diuiso stat solum pro re vt põt esse sub forma, puta in ista. Album potest esse nigrũ, ly album stat pro re non inquantum est alba, sed pro re in se considerata, quę põt esse sub albedine & nigredine non simul sed diuisim.

Quarto differunt, quia omnes modales factę de dicto, cuius subiectum & prædicatum denominatur a formis oppositis, vt hic, calidum esse frigidum est possibile, in sensu cõposito sunt falsæ, quoniã impossibile est oppositas formas in esse eidẽ cõiunctim. In sensu aũt diuisio sunt verę, qm̃ non inconuenit eidem inesse oppositas formas diuisim siue successiue. Si autem fiant de non oppositis in vtroque sensu possunt esse verę. Nam sumpta re frigida, puta niue. si formetur talis conditionalis in sensu composito, frigidum esse album est possibile est vera, qm̃ non repugnat rei frigidę vt est sub frigiditate, esse albam simul, vt patet de niues & multis lapidibus, si si etiam formetur in sensu diuiso erit vera, sic dicendo, frigidum possibile est esse album, quoniã nõ repugnat rei potenti esse frigidã post frigiditatẽ recipere albedinẽ. Vnde solas modales factas de oppositis formis oportet distinguere per sensum compositum & diuisum,

quoniam

quoniam in vno sunt veræ, in alio falsę, factas autē de non oppositis, non oportet sic distinguere, quoniam vtraque potest esse vera. Hæc pro nunc sufficiant ne tu iuuenis confundaris. Hæc de præsenti cap. dicta sint.

De æquipollentia catogoricarum oppositum de inesse. Cap. V.

IN cap. quinto agendum est de æquipollentiis categoricarum de inesse & modalium. Ordo enim doctrinæ requirit, vt postquā de earum oppositionibus pertractauimus nunc de earum æquipollentiis cōsideremus, & prius quidem de æquipollētiis categoricarū de inesse, qm̄ sunt priores modalibus, vtpote simpliciores. Igitur in præsenti c. de æquipollentii categoricorum de inesse tria agenda sunt.

Primo, quid sit æquipollentia propositionū, de qua hic intendimus,

Secundo quot regulis sufficienter fit, & de singulis regulis in specie pertractandum est.

Tertio, soluentur duo dubia.

Quantum ad primum aduerte, ꝙ sic describitur apud Logicum ęquipollentia est æquiuallentia duarum propositionum in significato, suarum in figura oppositionum per aduentum negationis facta, ita quòd ab vna ad alteram est bona consequentia.

Primo dicitur, æquiuolentia, quoniam est genus & q̄d magis commune. omnis. n. æquiuallentia propositionū est æquiuallentia sed non omnis ęquiuallentia est in propositionibus est enim terminis in complexis, vt duo synonima ęquiualent in significato, est etiam in rebus commutabilibus quo ad precium, aliter in emptione & venditione, non seruaretur æqualitas & iustitia, est & in bonitatibus rerum vnde solemus dicere, hanc medicinam æquiualere illi.

Secundo dicitur, duarum propositionum in significato, vt excludamus propositiones factas de terminis æquocis, quæ licet conueniant in voce, non tamen insignificato, vt hic, omnis canis lucet, nullus canis lucet.

Tertio dicitur, sitarū in figura propositionū, ad differentiam aliqarum propositionem quæ æquiualent in significato

cato vt istæ duæ, tm̃ homo est rationalis, ergo rationale est homo, & tamen non dicuntur proprie æquipollere, qm̃ æquipollentia, de qua hic intẽdimus, est tm̃ inter propositiones alicuius quantitatis, quæ participant vtroque termino eodẽ ordine. Constat aũt hanc, tm̃ homo est rationalis, nõ esse formaliter alicuius quantitatis, nec esse eiusdem subiecti, & prædicati cum ista, omne rõnale est homo, vt patet.

Quarto dicitur, facta per notam negationis quoniam, vt declarabitur ex eo solo quod negatio præponitur & postponitur, aut postponitur & præponitur, duæ præpositiones oppositæ æquipollent, v.g. istæ duæ contradicunt, Nullus homo currit, Quidam homo currit. Si ly nullus præponitur nõ vt nõ nullus homo currit, æquipollet isti, quidam homo currit. Nã bene sequitur, non nullus homo currit, ergo quidam homo currit.

Quinto dicitur, ita ꝙ ab una ad alteram valet consequẽtia, qm̃ cum declaratum fuerit duas præpositiones æquiualere in significato, vna sequitur ad alteram, & ecõuerso, nã bene sequitur, non omnis homo currit, ergo quidam homo non currit, & econuerso, & hęc vltima particula apponitur, vt scias quantum tibi proderit scientia æquipollẽtiarum in arguendo & rñdendo, constat igitur quid sit æquipollentia propositionum categ. de inesse, de qua nunc intendimus.

Quantũ ad secundũ aduerte, ꝙ Logici in tribus regulas cõpræhendendũ æquipollentias oĩum propositionum oppositarum in figura, quarũ quædam sunt contrariæ, quædã subcontrariæ, quædam cõtradictoriæ, quædam subalternę.

Et aduerte, ꝙ per regulas sequentes intendimus ęquipollentiam fieri prædictarum propositionum quo ad qualitatem, & quantitatem, & veritatem, & falsitatem earum.

Prima igitur regula est hæc, negatio præposita signo vniuersali, vel part. facit æquipollere contradictorias, vt nõ omnis homo currit, ergo quidam homo non currit, non nullus homo currit, ergo quidam homo currit. Pro notitia huius regulæ aduerte tria.

Primo, ꝙ Logici conuenienter incipiunt æquipollentias in contradictoriis, quoniam maxime opponuntur. Opponũtur enim in omni materia quo ad qualitatem & quantitẽ, &

& veritatem & falsitatem, vt docuimus supra in c.2.huius tract. Contrariæ vero in nulla materia opponuntur quo ad quantitatem, nec quo ad veritatem & falsitem, nisi in materia naturali & remota. Nam in materia contingenti, ut docuimus in eodem cap. sunt simul falsæ. Subalternæ autē nō oponuntur in qualitate, sed quantitatæ, nec in veritate, & falsitate, possunt.n. esse simul veræ, vt docuimus, in eodem cap subcontrariæ vero nomine opponuntur, & tamen non possumus dare regulam, per quam æquipolleant.

Secūdo aduerte ad hoc, quòd negatio adueniens faciat propositionum oppositarum æquipollentiam, oportet ꝙ sit negatio negans.

Pro cuius notitia aduerte, ꝙ in doct. peripatetica inuenimus triplicem negationem, s. negatiuam, infinitantē, & priuantē. Negans est illa, q̄ quidquid post se inuenit destruit & suum oppositum inducit. Vnde si inuenit propositionē vniuersalem, facit eam particularem, & si affirmatiuā facit eam negatiuam, & econuerso, & si veram, facit eā falsam & ecōuerso, & hoc maxime verificatur in contradictoriis, quorū vnū est verum in omni materia & alterū falsum. Vnde negatio præposita facit æquipollere duas cōtradictorias in qualitate, quātitate, veritate, & falsitate. Negatio infinitās est illa, quę apposita termino finito, facit ipsum infinitū, i. indeterminatum in significato. Quid aūt sit terminus infinitus & terminus finitus, & quæ eorū significata iam docuimus in tract.2. in diuisione septima terminorum. Negatio priuans est negatio habitus, aut formæ, aut qualitatis perficientis subiectum, reliqua tñ aptitudine in subiecto, & sic oīs priuatio vt cæcitas, tenebra, mors, ignorantia &c. dicitur negatio priuans. Negatio infinitas & priuans pro nunc relinquantur donec pertractabimus de cōsequentijs. Nam æquipollentiis propositionum quibus nunc intendimus, sufficienter deseruit negatio negans. De ea igitur vt facit æq̄pollere nō cōtradictoria data est proposita regula.

Tertio aduerte, quòd ideo negatio negās præposita toti subiecto & signo contradictoriarum facit eas æquipollēte, quia, vt diximus, quidquid post se inuenit destruit, & eius oppositum inducit. Inuenit aūt contradictorias discordare

in qualitate, qm̄ vna affirmatiua, altera negatiua, vt oīs hō est albus, & quidā hō est albus: si igitur vniuersali affirmatiuæ præponatur negatio, facit eam negatiuam, vt non oīs hō est albus, est negatiua sicut ista, quidā hō nō est albus, & econuerso, ergo facit eas æquipollere in qualitate. Item inuenit eas discordes in quantitate, qm̄ vna est vniuersalis, altera particularis, si igitur negatio pręponatur vniuersali, facit eam part. & econuerso, vt nō oīs hō est albus, est particularis sicut ista, quidā hō nō est albus, & ecōuerso, facit ergo æquipollere cōtradictoriis in quātitate. Itē inuenit eas discordes in veritate & falsitate, si igitur pręponat propositioni cōtradictorię falsę, facit eam veram: v.g. sit ista falsa, omnis homo est albus, sit ista vera, quidam homo nō est albus, ꝓponatur ergo neg falsę, vt nō omnis homo est albus, destruet falsitatem, & faciet eam verā. vnde ista, Nō omnis homo est albus, est ita vera sicut ista, quidā homo nō est albus. Et ecōuerso, & ꝙ dixi de vniuersali affirmatiua, & particulari negatiua, intellige etiam de vniuersali negatiua, & particulari affirmatiuā. Cōstat igitur veritas primę regulę.

Secunda regula est ista, negatio negans postposita signo vniuersali, & toti subiecto facit ęquipollere duas cōtrarias.

Aduerte, ꝙ hæc regula indiget duplici limitatione.

Prima est, ꝙ ponatur negatio immediate ante copulam, ita quod exerceat virtutem suam super copulam, & totum prædicatum, & ponatur omnino post signum vniuersale, & post totū subiectum, ita quod nullo modo pręualeat supra signum, nec supra subiectum quo ad mutationem quantitatis. Defectu cuius istæ duæ non æquipollent, omnis nō homo est animal, nullus homo est animal, Sed sic dicatur, Omnis homo nō est animal, ergo nullus homo est animal. Vel sic, Nullus homo nō est animal, ergo oīs homo est animal.

Secunda est, ꝙ fiant duæ cōtrariæ, quę teneantur vniformiter, s. distributiuæ, & non altera collectiue, puta vniuersalis affirmatiua, & altera distributiuæ, puta vniuersalis negatiua, vt hic oēs apostoli Christi sunt duodecim. nulli apostoli Christi sunt duodecim, non enim istæ duæ æquipollent, Oēs apostoli Christi non sunt duodecim, ergo nulli apostoli Christi sunt duodecim, nam hęc est vera, nulli apo

stoli Christi sunt duodecim, stat. n. distributiue ly nulli apostoli, hęc autem est falsa, omnes Apostoli Christi nō sunt duodecim, quoniam affirmatiua est vera, s. omnes Apostoli Christi sunt duodecim, quoniam ly omnes apostoli tenetur collectiue. Quod autem hæc secunda regula sit recte & sufficiēter posita ratio hinc sumitur. Contrariæ vniuersaliter & in omni materia sumptę discordant in qualitate, & conueniūt in quantitate. In materia autem naturali, & remota nō solum, in qualitate, sed & in veritate, & falsitate discordant, qm̄, vt docuimus supra, non possunt esse simul veræ, aut simul falsæ. In materia vero contingenti non sic pugnāt, qm̄ ambę possunt esse simul falsæ. Vt ergo non mutetur quātitas, ponitur post signum vniuersale & totū subiectum, neque enim habet vim supra subiectum, neque supra signum nisi cadat supra ipsum, & sic non destruit vniuersalitatem contrarium. Vt autem mutet qualitatem, ita quòd si inuenit affirmatiuā, faciat negatiuam, & econuersò ponatur ante copulam & totū prædicatū, & sic facit vniuersalē affirmatiuam æquipollere vniuersali negatiuæ & econuerso. Vnde ista, Omnis homo non est asinus est negatiua vniuersalis, & æquipollet isti, nullus hō est asinus: & ista, nullus hō non est asinus est affirmatiua vniuersalis & ęquipollet isti, oīs homo est asinus. Constat ergo quō cōtrariæ ęquipollent per positionem negationis post subiectū & ante copulā ac totū prædicatū. Et sic patet veritas secūdę regulę.

Tertia regula est ista, negatio pposita & postposita, facit æquipollere duas subalternas, siue affirmatiuas, siue negatiuas. Hæc regula sic debet intelligi, negatio proposita signo vniuersali vel particulari, tam affirmatiuo, quā negatiuo, ac toti subiecto, & postposita signo ac toti subiecto, tamen ante copulam & totum prædicatū, facit æquipollere subalternas: vt hic, Non omnis homo nō currit, ergo quidam homo currit, & econuerso. Non nullus homo non currit, ergo quidam homo non currit & ecōuerso. Ratio aūt regulę est hæc. Subalternæ cōueniunt in qualitate, & discordāt in quātitate, ergo sic situāda est negatio, q̄ mutet quātitatē, & relinquat eandem qualitatem, ita q̄ non destruat eā. Vt ergo mutetur quātitas, oportet eā pponere, sicut diximus

de contradictoriis, nisi autem postponatur alia negatio, prima mutaret quantitatem & qualitatem, ita ꝙ uniuersalem faceret particularem, & ecõuerso, & affirmatiuã faceret negatiuam, & econuerso. vt ergo impenditaur virtus negationis præpositæ, ne mutet qualitatem, postponitur alia impeditiua primæ. vnde sicut prima per seipsam negat, adiuncta alteri affirmat, quoniam duæ negationis affirmant.

Constat igitur quomodo tres prædictæ regulæ sufficiũt ad æquipollentias de contradictoriis & cõtrariis, & subalternis. Pro quarum notitia Logici hunc versum artificiose composuerunt.

Præ contradict. Post contra. præ postque subalter.

Et sic exponitur præ, i. præposita signo & subiecto contradict. i. facit æquipollere contradictorias: Post, id est posita post signum & totum, subiectum contra, id est facit æquipollere contrarias præ postque, id est prępposita & post posita vt docuimus, facit æqpollere subalternas. Vt aũt oculo videas, prædictas ęquipollentias descripsi figurã sequentẽ.

Omnis homo currit.	Contrariæ repugn.	Nullus homo currit.
Omnis homo non currit.	Contrariæ æquipoll.	Nullus homo currit.
Omnis homo cur.	Cõtradict. repug.	Quidã hõ non cur.
Non omnis hõ currit.	Contradict. æquipol.	Quidam homo non currit.
Nullus homo cur.	Conttadict. repugn.	Quidã hõ cur.
Nõ nullus hõ cur.	Contradict. ęquipoll.	Quidã hõ cur.
Omnis hõ cur.	Subalt. repugnan.	Quidã hõ cur.
Non omnis hõ non currit.	Subalt. æquipollen.	Quidam homo currit.

Nulius hō cur.	Subalt. repugnan.	Quidā hō non cur.
Non nullus hō non currit.	Sublat. æquipollen.	Non quidam hō non currit.

Cōstat igitur tibi in præsenti ordinatione, quomodo cōtrariæ & contradictoriæ & subalternæ ad inuicē repugnāt & adinuicem æquippollent. Quare autem non descripserimus subcontrariarum repugnantiam & æquipollentiam dicemus in immediate sequentibus, vt compleamus tibi notitiam oppositionem & æquipollentiarum in propositionibus categoricis de inesse.

Quātū ad tertiū duo dubia circa prædicta soluēda sunt.

Primum est. Quare nō assignatur quanta regula ꝑ pro æquipollentia subcontrariarum, & præcipue quia repugnāt in qualitate & si non in quantitate, & in materia naturali, & remota repugnant in veritate & falsitate, sicut & contrariæ, licet enim in materia contingenti possint esse simul veræ, sicut & contrariæ simul falsæ, vt docuimus supra, nō tamen in materia naturali quòd remota, sed de necessitate si vna est vera, altera est falsa & econuerso.

Secundum est. Cū proprium sit negationis negare sicut affirmationis affirmare, vnde est, quòd duæ negationes affirmant, & tamen duæ affirmationes non negāt, immo magis affirmant. Idem ergo videtur dicendum de negationib. ꝙ quanto plures sunt, tanto magis negant, sicut priuationes quanto plures, sunt tanto magis destruunt habitū. Vnde videmus quod infirmitates, quanto magis complicātur, tanto magis destruunt sanitatem & disponunt ad mortem.

Ad primum respondetur, quòd, cū ęquipollentiā fiat per aduentum negationis præpositæ, aut post positę, aut pręposiitæ & post positę, & non sint alii modi ponēdi negationē, nullo prędictorum modorum potest fieri ęquipollentia in subcontrariis. Nam negatio pręposita, vt in contradictoriis & pręposita ac postposita, vt in subalternis, mutat quantitatē, sub contrarię vero nō opponuntur secundū quantitatē, ergo per negationem prępositam, aut postpositam, & prępositam, aut postpositam non possunt ęquipollere. si vero

post ponatur vt in æquipollentia contrariarum, aut post ponetur affirmatiuæ aut negatiuæ, non affirmatiuæ, quia tūc nullo modo differret a negatiua, vt si huic, Quidam homo curri, post ponatur negatio, & dicatur, Quidam homo nō currit, patet quòd nullo modo differt a subcontraria negatiuā. Quæ autem æquipollent & si conueniant in significato, differunt tamen in compositione, vt patet in prædictis æquipollētiis, si aūt postponitur negatiuæ fiet negatio dicendo quidā homo non currit, quæ cuitanda est tam a Logico, quàm a Philosopho. Non ergo possunt æquipollere, & ideo tantum tres regulæ inuentæ sunt, quæ quantū valeant ꝑ negationem aduenientem declaratur his versib.

Non omnis, quidam, non; Omnis non, quasi nullus.
Non nullus, quidam, sed nullus non valet omnis.
Alter, neuter non præstat vterque.

Ad secūdum dicitur, quòd negatio, vt negatio, semꝑ negat & destruit, sicut affirmatio vt affirmatio semper affirmat. Quod aūt oppositum inducat, hoc est ex conditione suæ naturæ, quæ est adeo maligna, ꝙ quidquid post se inuenit destruit & oppositum inducit, ex quo sequitur quòd si inuenit affirmatū, facit negatū & econuerso, & hinc est q͞d duæ negationes affirmant. Nam si negatio de nouo adueniens, reperit aliam præcessisse, impedit præcedentē ne amplius neget, & virtutem eius ac effectū destruit, quo destructo inducit oppositum, quod est affirmare, nec valet similitudo sumpta ab affirmatione, quoniā affirmatio habet vim constructiuam, negatio autem destructiuam non solū eius quod affirmatio construxit, sed etiam eius quod alia negatio sibi similis destruxit, & oppositū inducit. Nec est simile de infirmitatibus complicatis, quoniam non sunt puræ negationes, sed qualitates cōtrariantes sanitatibus oppositis. Hæc igitur de æquipollentiis categoricarum de inesse dicta sufficiant, & hic terminatur caput quintum.

De æquipollentijs categoricarum modalium. Cap. VI.

IN sexto cap. agendum est de æquipollentiis propositionum categoricarum modalium. Et hic quattuor agenda sunt.

Primo

Primo, quot sint ordines modalium oppositarum & per quas ordinantur.

Secundo, ponentur regulę, per quas cognoscentur æquipollentię dictorum ordinum.

Tertio, assignabũtur alię regulę, per quas cognoscemus æquipollentias omnium propositionum sexdecim, quę formantur per hos quattuor modos, possibile, impossibile, necessarium & contingens.

Quarto, soluetur dubium de his duobus modis verũ & falsum, quos supra diximus relinquendos.

Quantum ad primum aduerte, quòd modalium ęquipollentium quattuor assignãtur ordines designati per has quatuor dictiones.

Amabimus, Edentuli, Illacæ, Purpurea.

Et qlibet earũ cõtinet quattuor syllabas cũ quattuor vocalibus, s. A, E, I, V. A, signat affirmatiuã de dicto & modo. V, totã negatiuam, de dicto, & de modo, E, negatiuã, de dicto tantum. I, negatiuam de modo tantum. Vnde versus.

Destruit. V. totum, sed A, confirmat vtrunq;. Destruit E dictum, Destruit. I, quę modum. Isti ordines sic disponuntur, quòd Primus est Amabimus, secundus Edẽtuli, tertius Illiacę, quartus Purpurea.

Primus, & secundus opponuntur subcontrariæ, quartus tertius contrariæ, quartus & secundus contrariæ, et tertius & primus cõtradictoriæ, quartus & primus subalterne, tertius & secundus subalternæ. Quilibet horum quatuor ordinũ continet quattuor propositiones, prima est de possibili, secũda de cõtingenti, tertia de impossibili, quarta de necesse. n. quę est de cõtingenti est penitus similis ei, quę est de possibili, ita quòd si ea, quę est de possibili est tota affirmatiua, sic & ea, quę est de contingenti, & si tota negatiua similiter & illa &c. Nam possibile & contingens conuertũtur. Possibile est enim quod potest esse & non esse contingens vero ꝙ contingit esse & non esse. Propterea cuicunq; ęquipollet propositio de possibili, eidẽ æquipollet cũ simili de cõtingenti, vt tibi declarabitur in regulis sequentibus.

Sed aduerte, ꝙ possibile sumitur dupliciter. Primo, absolute. Secundo, contracti, vt distinguitur contra necesse.

Primo modo est, superius ad necesse & ad possibile contractum. Nam possibile absolute est illud quòd potest esse, & vt sic sequitur ad necesse, nã bene sequitur, hoc est necesse esse, ergo est possibile esse. Vel enim est possibile, vel im possibile esse, nõ impossibile, vt patet, ergo possibile. Possibile autem contractum est illud, quòd potest esse & nõ esse, & hoc conuertitur cum contingenti, & apponitur ipsi necesse, nec sequitur ad ipsum. Nam illud est necesse, quòd nõ potest nõn esse, possibile autem contractum, quòd põt esse & non esse. Hic ergo, quando dicimus, quòd possibile & cõtingens conuertuntur, intendimus de possibili contracto, & non de posbili absolute.

Et aduerte, quòd possibile absolute apud Philosophum dicitur possibile altum, idest communius quam necesse & possibile contractum. Possibile autem contractum dicitur possibile contingens, vt declarabitur in libro nono primæ philosophiæ. Hic præpositis descendendum est ad regulas æquipollentiarum.

Quantum igitur ad secũdum aduerte, quatruor regulas, per primã manifestabitur ęquipollentia totius affirmatiuę de possibili cum tota affirmatiua de contingenti, & cũ negatiua, de mõ, de impossibili, & tota negatiua de necesse. Est ergo regula prima talis. Cuicunque dicto affirmato attribuitur possibile, eidem attribuitur contingens, & ab eodem remouetur impossibile, & ab eius opposito, id est a dicto negato remouetur necesse. Sensus regulæ est istæ. Ab affirmatiua tota de possibili, ad affirmatiuam totam de contingenti, valet cõsequentia. Vt sortem currere est possibile ergo sortem currere est contingens. Ab eadem ad negatiuam, de modo, de impossibili, ualet consequentia. Nam si sor. cur. est possibile, ergo sor. cur. non est impossibile. Ab eadem ad totam negatiuam de necesse, valet consequentia. Nam a sortem currere est possibile. Sortem nõ cur. non est necesse, quia potest currere & non currere. Si autẽ esset necesse, eum, currere non posset non currere, patet ergo veritas primæ regulæ.

Et aduerte, ꝙ tota prædicta regula manifestatur per primum ordinẽ dictũ Amabimus, vt patet in figura sequenti.

Figura

Figura primi ordinis.

	A	Sortem cur. est possibile.
Amabi	ma	Ergo Sor. cur. est contingens.
mus.	bi	Ergo Sor. cur. non est impossibile.
	mus.	Ergo Sor. non cur. non est necesse.

Secunda reg. est hæc. Cuicunque dicto negato attribuitur possibile, eidem attribuitur contingens, & ab eodem remouetur impossibile, ab eius opposito, i. à dicto affirmato remouetur necesse. Sensus huius reg. talis est: à negatiua de dicto de possibili, ad negatiuam, de dicto, de contingenti, valet consequentia, nam bene sequitur, si sortem nō cur. est possibile, ergo sor. non cur. est contingens. Ab eadē ad totam negatiuam de impossibili, valet consequentia. Nam bene sequitur si sor. non cur. est possibile, ergo sor. non cur. non est impossibile. Ab eadem ad negatiuam de modo tantum de necesse, valet consequentia. Nam bene sequitur si sor. non cur. est possibile. ergo sor. cur. non est necesse. Ergo regula est vera de qua patet hic figura.

Figura secundi ordinis.

	E	Sor. non cur. est possibile.
Eden	den	Ergo sor. non cur. est contingens.
tuli	tu	Ergo sor. non cur. non est impossibile.
	li.	Ergo sor. cur. non est necesse.

Tertia reg. talis est. A quocunque dicto affirmato remouetur possibile, ab eodem remouetur contingens, & eidem attribuitur impossibile, & eius opposito, i. dicto negato, attribuitur necesse. Sensus huius regulæ talis est, à negatiua de modo de possibili ad negatiuam de modo de contingenti, valet consequentia. Nam bene sequitur. si sor. cur. nō est possibile, Ergo sor. cur. non est contingens. Ab eadē ad totam affirmatiuam de impossibile valet consequentia, nā bene sequitur. si sor. cur. non est possibile, ergo sortem cur. est impossibile. ab eodem ad negatiuam tātum de dicto de

necesse valet consequentia. Nam bene sequitur, si sor. cur. non est possibile, ergo non cur. est necesse, ergo constat veritas regulæ, cuius figura patet hic.

Figura tertij ordinis.

	I	Sor. cur. non est possibile.
Illia	li	Ergo sor. cur. non est contingens.
ce.	a	Ergo sor. cur. est impossibile.
	ce.	Ergo sor. non cur. est necesse.

Quarta regula talis est: A quocunque dicto negato remouetur possibile, ab eodem remouetur contingens, & eidem attribuitur impossibile, & eius opposito, i. dicto affirmato attribuitur necesse. Sensus regulæ est iste. A tota negatiua de possibili ad totam negatiuam de contingenti, valet consequentia. Nam bene sequitur, si sor. non cur. nō est poss. ergo sor. non cur. non est contingens. Ab eadem ad affirmatiuam de dicto tantum de impossibli, valet consequē tia. Nam bene sequitur. si sor. non cur. non est poss. ergo sor. non cur. est impossibile. Ab eadem ad totam affirmatiuam de necesse valet consequentia. Nam bene sequitur si sor. non cur. non est poss. ergo sor. cur. est necesse, & sic constat veritas regulæ: figura eius patet infra.

Figura quarti ordinis.

	Pur	Sor. non cur. non est poss.
Purpu	pu	Ergo sor. non cur. non est conting.
rea.	re	Ergo sor. non cur. non est imposs.
	a.	Ergo sor. cur. est necesse.

Quantum ad tertiū aduerte, ꝙ vltra quatuor præmissas remissas regula, logici inuenerūt alias pro hn̄dis æqpollentiis inter sexdecim ꝓpositiones modales, formatas ex his quatuor modis, possibile impossibile contingens, & necesse. sunt autem tres, quoniam licet propositiones de contingenti, & possibili sunt distinctæ, tamen eodem modo æquipollent, eo quod possibile & contingens conuertuntur modo quo diximus supra. Prima igitur, deseruit propositiones

nes de possibili & impossibili. Secunda, propositionibus de possibili & necesse. Tertia, propositionibus de impossibili & necesse. Quæ autem deseruiunt propositionibus de poss. deseruiunt etiam propositionibus de contingenti, quoniã idem est iudicium de vtriusque.

Prima igitur est hæc, omnes propositiones de possibili & impossibili æquipollẽt verbo similiter se habente, & mõ dissimiliter, pro cuius notitia aduerte, quod dicitur verbũ se habere similiter, quando negatur in vtraque, vel affirmatur in vtraque, si autem affirmatur vna & negatur in alia dissimiliter se habent. Idem intellige de modo se habente similiter vel dissimiliter. Hæc igitur regula sic intelligitur.

Propositio prima, de possibili, quæ est tota affirmatiua æquipollet tertię de impossibili, quę est negatiua de mõ, vt sortẽ cur. est possibile, ergo sortẽ currere nõ est impossib.

Secunda, de possibili, quæ est negatiua de dicto, ęquipollet quartæ de impossibili, quæ est tota negat. vt sortẽ non cur. est possibile. ergo sor. non cur. non est impossibile.

Tertia de possibili, quæ est affirmatiua de dicto & negatiua de modo, æquipollet toti affirmatiuæ de impossibili, vt sor. cur. non est possibile, ergo sor. cur. est impossibile, & hæc est prima de impossibili.

Quarta de possibili, q̃ est tota negatiua ęqpollet secũdę de impossibili, quæ est negatiua de dicto, & affirmatiua de mõ, vt sortẽ nõ cur. nõ est possibile, ergo sor. nõ cur. est impossibile, ęquipollentię huius primæ regulæ parent in figura sequenti.

Consequentia modalium de possibili, ad ipsas de impossibili.

Prima Sor. cur. est pos.	ergo sor. cur. non impos.	3
2 sor. non cur. est pos.	ergo sor. non cur. non est imp.	2
3 sor cur. non est pos.	ergo sor. cur. est impos.	1
4 sor. non cur. nõ est pos.	ergo sor. non cur. est impos.	2

Secunda regula est hæc, omnes quattuor propositiones de possibili & de necesse, æquipollent dicto & modo dissimiliter se habentibus. Hæc regula sic intelligenda est.

Si propositio de possibili, sit tota affirmatiua ꝓpositio de necesse sit tota negatiua, vt hic, sor.cur.est possibile, bene ne sequitur ergo sor.non cur.non est necesse: & sic æquipollent, Prima de possibili, & quarta de necesse.

Si propositio de possibili est negatiua de dicto, & affirmatiua de modo propositio de necesse sit affirmatiua de dicto, & negatiua de modo, vt hic, Sor.non cur.est possibile, ergo sor.cur non est necesse, & sic æquipollent secunda de possibili, & tertia de necesse.

Si propositio de possibili est negatiua de modo, & affirmatiua de dicto, ꝓpositio de necesse sit affirmatiua de modo, & negatiua de dicto. vt hic, Sor. cur. non est possibile, ergo sor. non cur. est necesse, & sic æquipollent, Tertia de possibili, & secunda de necesse.

Si ꝓpositio de possibili est tota negatiua, propositio de necesse sit tota affirmatiua, vt hic sortem non currere non est possibile, ergo sortem currere, est necesse: figura veritatis huius regulæ patet infra.

Possibilium ad eas quæ de necesse.

Prima sor.cur est pos.	ergo sor.nō cur. nō est neces.4.
2 sor.non cur.est pos.	ergo sor. non est neces.3.
3 sor.cur.non est pos.	ergo sor.non cur. est neces. 2.
4 sor.non cur.nō est pos.	ergo sor.cur.est neces.1.

Tertia regula talis est. Omnes propositiones de impossibili & de necesse æquipollent dicto dissimiliter se habente, & modo similiter, Hæc regula sic intelligenda est.

Si propositio de impossibili sit tota affirmatiua, propositio æquipollens de necesse sit negatiua de dicto tātum, & sic æquipollent prima de impossibili, & secunda de necesse. Vt si sortem currere est impossibile, sortem non currere est necesse.

Si propositio de impossibili sit negatiua de dicto tantū propositio æquipollēs de necesse, sit tota affirmatiua, & sic æquipollent secunda de impossibili. & prima de necesse, Vt sortem non currere est impos. ergo sor.currere est necesse.

Si propositio de impossibili est negatiua de modo tantum, propositio de necesse sit tota negatiua, & sic æquipollent tertia de impossibili, & quarta de necesse. Vt fort. currere non est impossibile, ergo for. non curr. non est necesse.

Si propositio de impossibili est tota negatiua, propositio æquipollens de necesse sit negatiua tantum de dicto, & sic æquipollent quarta de impossibili & secunda de necesse. Vt for. non cur. non est imposs. ergo for. currere non est necesse & sic patet veritas.

Tertiæ regulæ, de quattuor autem propositionibus de contingente non datur specialis regula, quoniam idem est iudicium & æquipollentia de eis, sicut de quatuor de possibili. Diximus enim possibile & contingens esse conuertibilia sumendo possibile contractum, & non possibile altum. siue absolutum, modo quo supra docuimus.

De tertia regula, formamus sequentem figuram. Deinde describemus vniuersalem figuram, quo ad oculum videbis æquipollentias oppositionum omninm modalium ?

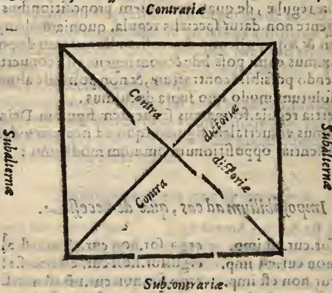
Impossibilium ad eas, quæ de necesse.

Prima	for. cur. est imp.	ergo for. non cur. est necess. 2.
2	for. non cur. est imp.	ergo. for. non cur. est neces. 1.
3	for. cur. non est imp.	ergo for. non cur. nõ est neces. 4.
4	for. nõ cur. nõ est imp.	ergo for. cur. est necesse 3.

Figura

Figura vniuersalis æquipollentiarum in modalib. iuxta regulas quattuor priores.

	Ordo quartus.		Ordo tertius.
Pur	*Sor. non cur. non est poss.*	*E*	*Sor. non cur. est imposs.*
pu	*Sor. nõ cur. nõ est cõting.*	*li*	*Sor. non est contingens.*
re	*Sor. non cur. est imposs.*	*a*	*Sor. cur. est imposs.*
a.	*Sor. cur. est necesse.*	*ce.*	*Sor. non cur. est necess.*

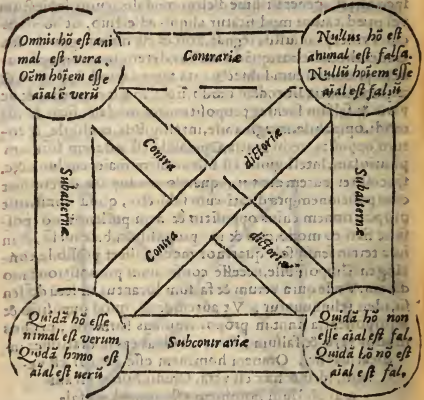
A	*Sor. cur. est poss.*	*E*	*Sor. non cur. est poss.*
ma	*Sor. cur. est contingens.*	*den*	*Sor. cur. est contingens.*
bi	*Sor. cur. non est imposs.*	*tu*	*Sor. non cur. non est imp.*
mus.	*Sor. nõ cur. non est necess.*	*li.*	*Sor. cur. non est necess.*
	Ordo primus.		*Ordo secundus.*

Hæc dicta sint de oppositione & æquipollentia modaliũ.

Quantum ad quartum soluendum est hoc dubium. Cum isti duo modi uerũ, & falsum numerentur inter modos sex facientes propositionem modalem, quare non memorãtur in oppositione, & æquipollentia propositionum modaliũ. Ad hoc respondetur, quod propositio modalis potest sumi tri-

tripliciter. primo generalissime, secundo generaliter, tertio specialiter, generalissime dicitur mudalis, cuius subiectum vel prædicatum modificatur aliquo adiectiuo, ut hō albus cur. Princeps iniustus regnat, Sortes est homo ignorās &c. Generaliter dicitur, quādo modus determinat compositionem prædicati cum subiecto, ita tamen quod oppositio & æquipollentia sit eodem modo, sicut in his de inesse, & sic verū & falsum faciunt propositionem modalē, sicut & isti modi, opinabile, imaginabile, intelligibile, credibile, & eorum opposita, verbi gratia. Opinabile est æstatem futuram pluuiosam, Intelligibile est solem esse maiorem luna, &c. specialiter autem dicitur, quando modus ita determinat compositionem prædicati cum subiecto, quod constituit propositionem cuius oppositio & æquipollentia nō possunt fieri eo modo, quo & in propositionib. de inesse, & in hoc tertio sensū soli quattuor modi, scilicet possibile, contingens, Impossibile, necesse constituunt propositionē modalem. Vnde quia verum & falsum locantur in secū do sensu, ideo relinquuntur. Vt autem scias, quod oppositio & æquipollentia finnt in propositionibus formatis, per hos modos verū, & falsum; Prius resoluas eas in orationes indicatiuas sic. Omnem hominem esse animal est verum, idest & hæc est vera, Omnis homo est animal. Nullum hominem esse animal, est falsum, i. hæc est falsa, Nullus homo est animal eodem modo procedere ad subcontrarias & contradictoria, & subalternas, vt patet in sequenti figura.

Si

Si autem volueris videre æquipollentias, sicut in categoricis de inesse, appones negationem modis, quibus dictũ est in æquipollentiis propositionũ de inesse, s. contradictoriis præpones, contrariis postpones, subalternis præpones, & postpones, subcontrariæ æquipollet non possunt, vt supra oñdimus; v.g. si vis facere æqnipollere in veritate duas cõtrarias in figura præmissa in veritate, sic facies, Omnẽ hominem esse animal est verum, ergo nullum hominem non esse animal est verum, Si autem vis eas facere æquipollere in falsitate sic facies, nullum hominem esse animal est falsum, ergo omnem hominem non esse animal est falsum, eodem modo procedes ad æquipollentiam contradictoriarũ, & subalternarum locãdo negationẽ, sicnt in illis de inesse.

Con-

Constat igitur quare duo modi, s. verum & falsum relinquuntur, nec faciunt propositionem propriissime modalē, nec constituunt aliā oppositionē, nec æquipollentiā, q̄ illæ de inesse, & sic terminamus hic tract. tertium, qui est de propositione categ. simplici & modali, & hypothetica, & earum oppositionib. & æquipollentiis. Hæc de c. vi. d. sint.

De propositione, Tract. III. FINIS.

TRACTATVS QVARTVS, de lib. prædicabilium Porphyrij desumptus.

POSTQVAM consideratione cōpleximus de propositione & speciebus eius, & suis proprietatibus, q̄ sunt conuersio oppositio, equipollentia, ordo doctrinæ consuetus apud Logicæ tractatores præ ordinate instituēdis nouitiis requirit, vt de terminis incomplexis cōibus, & vniuersalibus pertractemus, ex quib. propositiones scientificæ præcipue componuntur, & ex huiusmodi propositionibus formandi sunt doctrinales, & demonstratiui syllogismi. Sunt aūt isti termi. incōplexi quinq; p̄dicabilia, s. genus, species, dr̄ia proprium, & accidens, & decem categoriæ, quæ apud Latinos dn̄r decem p̄dicamēta, s. substantia quantitas, qualitas, relatio, actio, passio, vbi, qn̄, situs, & habitus. Horū igitur notitia sic ordināda est, prius, agendum est de quinque prædicabilibus. Et hoc in præsenti trac. posterius autem de decem prædicamentis, & hoc in sequenti tract. Hunc autem tract. diuidemus in sex cap.

Primo agendum est de aliquibus, quorum præcognitio necessaria est antequam descendamus ad considerationem singuli prædicabilis. Secundum agendum est de genere, Tertio de specie. Quarto de differentia.

Quinto de proprio.
Sexto, de accidente.

De præcognoscendis. Cap. I.

IN hoc primo cap. tria primis præconsideranda sunt, quorum notitia præexigitur, ne tu nouiti absque ordine erudiaris, & eadem sæpius repetere simus astricti. Primo, propter quid prius agendum est de quinque vniuersalib. siue prædicabilibus quàm de prædicamentis. Secundo, vt definiamus vniuersale, & prædicabile, de quo hic intendimus inuestigandum est quot modis dicitur, & sub quo sensu cõsideratus à Logico, nã Metaphysicus & physicus, & logicus de vniuersali considerans. Tertio agendum est de sufficiẽtia quinque vniuersalium, siue prædicabilium.

Quantum ad primum aduerte, ꝙ ideo prius de prædicabilib. agendum est quàm de prædicamentis, qm̃ prædicamẽtum constat ex ordinata collectione plurum prædicabiliũ secundũ sub, & supra in recta linea prædicamentali, & a latere. In recta qdem ordinatur genera & species vsq; ad specialissima. A latere aũt ordinantur differentiæ, vt tibi manifestabitur in quolibet prædicamento, ergo necesse est præcognoscere quid genus, & quotuplex genus, idem dico de specie, & de differentia. Præterea in quolibet prædicamento sunt quædã propria, quæ distinguuntur contra communia, & se hẽnt vt accidẽtia, ergo necesse est præcognoscere qd proprium & quod modis dr̃. Idẽ dico de accidente, aliter esset impossibile scientiam habere de prædicamentis. Rationabiliter igitur tract. præsens, præcedit tract. de prædicamẽtis, & hac de causa composuit Porphyrius Isagogas. Vnde in principio libri sui inquit. [Cum sit necessarium ad eam quæ est apud Arist. prædicamentorum doctrinam, noscere, quid genus, quid species, quid differentia, quid proprium, quid accidens &c. tentabo breuiter, velut introductionis mõ ea, quæ ab antiquis dicta sunt aggredi.] Sed aduerte, ꝙ non solum ad habendam prædicamẽtorum doctrinam oportet præaccipere notitiam de prædicabilibus, sed etiam vt habeatur doctrina definitionis & diuisionis, & demonstrationis teste Porphyrio. Nam definitio vera pro-

pria datur tantum speciei, vt declarabitur infra & definitionem veram ac essentialem non ingrediuntur nisi genus proximum & differentia specifica, & excludendum est propriū & accidens a definitione, vt manifestat in septē li. Metaphy. ergo si volumus recte definire, oportet ista præcognoscere.

Præterea diuisio aliquando est generis in species, aliquādo generis in differentias, aliquando speciei in indiuidua, aliquando subiecti in propria, aliquando subiecti in accidētia communia, ergo ut habeamus doctrinam recte diuidendi atque definiendi, oportet ista præcognoscere.

Præterea, sine notitia istorum non est possibile hīc sciētiam demonstrandi, ex cōsequēti nec aliquam scientiam acquirere, qm̄ sola demonstratio facit scire, vt daclarabitur in tract. de syllogismo demonstratiuo, in demonstratione aūtem oportet subiectum conclusioni esse aut genus, aut speciem, prædicatum vero proprium, & cauere ne fit accidens, medium vero esse definitionem subiecti, aut passionis. Definitionem autem oportet constare ex genere, & differentia, ergo si ne notitia quinque prædicabilium nec syllogismus demonstratiuus, nec aliqua scientia haberi potest. Vt ergo præparetur nobis via ad notitiam prędicamentorum, ad pēritiā definiendi, & diuidendi, & demonstrādi, merito prepōnitur nobis præsens tract. & vt verbo complectamur, qui sine præhabita istorum quinque prædicabilium notitia ad acquirendum cuiusque generis scientiam contendit, est sicut ambulans nesciens quo vadat.

Quantum ad secūdum aduerte, ꝙ in doctrina peripatetica vniuersale multipliciter accipitur vt infra. Primo dr̄, vniuersale signum distributiuum termini, cui apponitur, vt omnis & nullus & quilibet, & de hoc locuti sumus in trac. præced. agentes de quantitate propositionum & oppositione & æquipollentia. Secundo dicitur, vniuersale potentia animæ omnium cognoscitiua & non solū in singulari, sed & in vniuersali, & hic est intellectus, cuius obiectum est ens communissime sumptum, & per oppositum sensus est quid singulare, quoniā non nisi singulare cognoscit, & de hoc cōsideratur a physico in tertio libro de anima. Tertio dicitur vniuersale, ꝙ est in se contentiuum omnium perfectionū,

& causatiuum cuiusque rei extra ipsum & sic Deus benedictus dr̃ vniuersale in essendo, & in causando, & post Deum intelligentiæ cum corporib. cœlestibus, & de hoc consideratur a metaphysico in lib. 2. Quarto dicitur vniuersale illud, quod est omnium, vel plurimum repręsentatiuum, & sic Deus est vniuersale, & species intelligibilis, quæ est repræsentatiua naturæ cõis, & non solum singularis, vt species intelligibilis, qua intellectus intelligit naturam hominis, repræsentat hominem, vt homo est, & nõ solum, vt est hic, vel hic homo, & de hoc vniuersali pertractatur in lib. 3. de anima, sicut & de species sensata. Quinto dicitur, vniuersale, quod in plurib. est, vel est aptum esse in multis, & prædicatur, vel prædicabile est de multis, & sic animal est vniuersale, & hõ, & capra, & leo, Nã natura animalis est in omnis specie animalis & de oĩ eius specie prædicatur, sic & natura hominis est in oĩ indiuiduo humano & de hominib. singularib. pdicatur, vt sortes est homo, Plato est hõ &c & hoc dr̃ vniuersale in pdicando, ꝙ sub diuersa rõne est de cõsideratione Metaphysici & Physici & Logici. Nã si consideratur in quantum definibile est, & quo ad prædicata sua essentialia puta hõ inquantum est animal rationale, spectat ad Metaph. solus. n. considerat ꝙ quid est, vt alias tibi manifestabitur. Si aũt consideratur in quãtum in rerũ natura habet esse in singularibus, & nõ aliter, sic spectat ad physicũ. Vnde prædicata accidentalia verificantur de tali vniuersali vt existit in singularibus, vt hæc est vera, homo sanatur, qa aliqs hõ sanatur, Si aũt nullus hõ existeret esset falsa. Hæc tñ semper vera, etiã nullo homine existente, homo est animal rationale, vt manifestabitur tibi in tract. de suppositionibus, si vero consideratur inquantum tali naturæ communi attribuũtur ab in intellectu prædicata intẽtionalia, quæ scilicet inuenit intellectus postquam appręhendit communitatem, & vniformitatem & conueniẽtiam eius in suis inferioribus, puta postquam intellectus apprehendit animal esse naturam sensitiuam, animatam, corpoream aduertit id conuenire omni speciei animalis, & ideo attribuit sibi ꝙ animal est prędicabile de multis distinctis specie, vt de hoc & leone, ex consequenti attribuit sibi quod est genus ꝙ quidem

dem prędicatum non reale, sed intentionale dicitur, qm̄ est factū est ꝑ opus intellectus speculātis super naturā cōem, quantum sit ex se, & sic consideratur à Logico, & in hoc vltimo sensu habemus hic pertractare de quinque vniuersalibus, s. de naturis, vt stant sub istis conceptibus secūdis, quos dicimus intentione secundas, genus, species, differētia, propriū, accidens. Cōstat igitur relictis aliis modis, quō definiēdū sit vniuersale, de quo intendimus in hoc trac. Assignatis modis, quibus dicitur vniuersale in via peripatetica, assignandi sunt modi, quibus sumitur prædicabile.

Tu igitur aduerte, ꝙ apud Logicum, qui solus modos prædicandi considerat, famosiores sunt tres. Primo, illud dr̄ prædicabile, ꝙ de uno, vel de pluribus aptum est prædicari, siue prædicetur vniuoce, siue ęquiuoce, siue analogice, siue directe siue indirecte, siue per se, siue per accidens. Et hic dr̄ communissimus modus, quō dr̄ prædicabile. Hoc. n. est cōe generi, speciei, indiuiduo, ꝙ saltem de seipso prædicatur, vt sortes est sortes, & de hoc nō intēdimus hic. Secūdo, illud dr̄ ꝑdicabile, ꝙ de multis ꝑdicat̄ siue vniuoce, siue ęquoce, siue analogice, & mō nō intendimus hic. Nā hoc mō sanū, canis ita esset prædicabile vt genus, quòd non est verū, ut declarabitur, sicut animal, & species, sicut homo & capra, & hic dr̄ modus cōis. Tertio, illud ꝑdicabile dicitur, ꝙ de multis & non de vno solo aptum est prædicari vniuoce, & est determinatæ naturæ, puta, aut substantia, aut quātitas, aut qualitas, &c. & sic de prędicabili intendimus hic. Positis igitur modis, quibus prędicabile dicitur & quibus vniuersale, nunc definienda sunt iuxta sensum secundum quem intendimus hic de eis pertractare.

Tu igitur aduerte, quòd vniuersale apud Logicū est natura communis determinata, vt est in multis, vel non repugnat sibi esse in multis, vt animal, homo, lapis, &c. Dicitur natura communis, ad differentiam naturę indiuiduatę & singularis, vt est hic lapis, sortes, & Plato, quæ non est apta esse nisi in vno supposito. Dicitur determinata ad differentiam sex transcendentium, quæ sunt.

Ens, Vnum, Verum, Aliquid, Bonum, Res.

De his formauimus specialem tractatum isagogicum cū

ad Metaphysicam, quem de sex transcendentib. nuncupauimus. Ista transcedentia non possunt dici vniuersalia in sensu, quem intendimus, quoniam ii sunt non solũ in multis, sed in omni re cuiuscunque naturę siue sit res substantiæ, siue accidẽtis, siue increata, siue creata, siue corporea, siue incorporea. in omnibus. n. inueniuntur. Nã & Deus & maxime, ens, verum, bonũ, aliquid, & res. Nõ ergo sunt vniuersalia, sed sup vniuersale, vtpote circũdãtia oẽ genus entis. Dr, vt est multis, vel sibi nõ repugnat esse in multis, qm aliqua natura cõis de facto est ĩ multis, vt hõ capra, leo, & oĩs natura specifica completa in mundo inferiori, quæ recipit perpetuitatẽ ex successione indiuiduorũ, aliq excipiũt phęnicẽ, sed de hoc transeat, aliqua aũt non de facto est in multis, sed ei nõ repugnat esse in multis, vt natura Solis & Lunę & intelligentiarũ, quorũ natura specifica ppetuatur in vno indiuiduo, & id eo nõ est opus eã partiri in multis indiuiduis, est tñ in potentia primi eã multiplicare secũ dũ quod sapiẽtia sua disponeret. Vnde nõ est impossibile creati plures soles, & lunas, &c. ex consequenti nõ repugnat naturæ solis & lunæ cõicari plurib. suppositis, & vt sic est natura vniuersalis Prædicabile aũt alio modo definitur à logico nominali, & à logico reali, ac veræ peripatetico. Nam Logicus nominalis dicit, q̃ prędicabile est terminus vniuocus aptua natus prædicari de pluribus, vt ly aĩal de hoĩe, & asino, & ly hõ, de sorte & Platone. vt sic nullus terminus discretus, siue singularis, vt sortes, nec trãscẽdẽs, & ens & vnũ nec compositus siue cõplexus, vt hominem esse animal, nec æquiuocus potest esse prædicabile, & vniuersale, q̃ idẽ est. Ad hoc ergo, quòd sit p̃dicabile, & vniuersale oportet quod sit terminus communis, simplex, vniuocus aptus de plurib. prædicari. Quid autem sit terminus æquiuocus, & vniuocus, & analogus, manifestabitur tibi in tract. sequenti. Logicus autem realis dicit, quòd prædicabile est natura cõmunis, apta nata prædicari de plurib. vniuoce; id est, est natura communicabilis multis siue speciebus siue indiuiduis, non in se cõsiderata, sed vt stat sub hoc cõceptu, scilicet prędicari de pluribus, actu vel aptitudine & vniuoce, i. secundùm eadem rationem, & non secundum diuersas. Verbi gratia.

Genus est natura cõmunis, & nõ singularis, vt stat sub hoc conceptu secundo, qui dr̃ secunda intentio, s. prædicari de plurib. differentibus specie, vt aĩal de hoĩe, capra, equo, asino, &c. & sic secundum hãc viã vniuersale, & prædicabile, non dicũt naturam cõem absolute & inconsideratam, quia vt sic non cadit sub consideratione Logici, sed Metaphysici, sed dicunt naturã cõem, vt stat sub secunda intentione, quæ est conceptus secundus fundatus super primũ, qui dr̃ prima intentio. Qui conceptus secundus est prædicari de pluribus vniuoce ita quod p̃dicabile nec est natura tm̃, nec conceptus tm̃, quẽ nominales dicũt terminũ mentalẽ, sed natura cõis sub concepti modo, quo uiximus. Et hanc viam intẽdo sequi, & in c. seq. in definitione generis manifestabitur, qũo genus, nec aliud vniuersale definitur, vt terminus mẽtalis, sed vt natura, vt stat sub secunda intentione. Constat igitur quot modis dr̃ vniuersale & prædicabile, & qđ vtiunque sit secũdum illum sensum, quem hic intẽdimus.

Et aduerte, ꝙ vtrunq; est idẽ secundũ rẽ & conuertibiliter, sed differũt ratione. Nã natura communis dicitur, vniuersale inquantum est apta esse in multis, dicitur aũt prædicabile, inquantum est apta prædicari de multis vniuoce.

Quantum ad tertium, aduerte ꝙ vniuersale & prędicabile sumpta in vltimo sensu iuxta distinctiones præpositas, sunt tm̃ quinque, s. genus, species, differentia proprium, & accidens, quorum sufficientia sumitur ex hoc, Omne vniuersale & prędicabile iuxta vltimum p̃posite diuisionis sensum, est in multis, & p̃dicabile de multis, ergo vel est p̃dicabile de multis vniuoce ĩ q̃d, vel in quale. isti. n. sunt vniuersalissimi modi prædicãdi, vt declarabitur tibi in trac. sequẽti, si in quid, hoc põt esse dupliciter, qm̃ vel in quid de pluribus differẽtibus, specie, & sic est genus, vel in quid de pluribus differẽtibus numero, & sic est species, si in quale, hoc dupliciter, quia vel in quale, ꝙ est de essentia rei, & hęc est differẽtia essentialis, vel generica vel specifica, generica qui dẽ vt sensitiuũ, specifica, autem, vt rationale. Vel in quale ꝙ est accidens in re. Et hoc dupliciter, quia vel tale accidẽs est, propriũ fluẽs à natura rei, sicut risibile fluit à natura rationali, & sic est quartũ prædicabile, quòd dr̃ propriũ,

vel tale accidens est cõmune, non fluens, a principiis rei, & sic est quintum prędicabile, ꝙ facit propositionem acciden talem, vt homo est sedens, est currẽs, est sanus, est æger &c.

Sed aduerte, ꝙ accidens siue proprium siue cõmune, cõstituũt quartum, & quintũ prædicabile, non respectu esse, sed respectu modi predicandi; eo quod proprium cõstituit prædicationem per se, accidens autem cõstituit prędicatio nem per accidens, vt tibi declarabitur loco suo; quando, s. tractabimus de differentia quãti & quinti prædicabilis. Cõ stat igitur tibi, quàm sufficiẽs sit diuisio vniuersalis & præ dicabilis in quinque, s. in genus, speciem, differentiam, proprium, & accidens, ita ꝙ hęc conclusio est vera, Tantũ quin que sunt vniuersalia & prædicabilia iuxta sensum intentũ à Logico. Quod si dicas, si tm̃ quinq; sunt vniuersalia & prędicabilia, ergo oĩa vniuersalia & prędicabilia sunt quin que. Hoc aũt est falsum, ꝙ genus esset quinq; pdicabilia, similiter species & differentia &c consequentia patet, quoniam ab exclusiua ad vniuersalem affirmatiuam valet cõsequentia, vt tibi declarabitur in tract de consequentiis.

Respondetur, negãtur consequentia, ad probationem dr̃ ꝙ regula non tenet qñ mutatur suppositio, constat aũt ꝙ ly quinq; in exclusiua tenetur collectiue, in vniuersali aũt affirmatiua videtur teneri distributiue, Vel dic, ꝙ ab exclu siua ad vniuersalem affirmatiuam non valet consequentia in terminis numerabilibus. Hæc de primo cap. dicta sint.

De genere. *Cap. II.*

IN c. 2. agendũ est de genere logico, ꝙ est primum & magis commune inter quinque vniuersalia & prædicabi lia. Et hic tria agenda sunt.

Primo, vt sciamus, ꝙ & quid sit genus logicum, declaran dum est quot modis sumitur genus.

Secundo, definiẽdum est iuxta sensum intentum à Log.

Tertio diuidendum est.

Quantum ad primum aduerte, ꝙ hic non intendimus assignare quoscunq; modos, quibus consueuit sumi genus, sed tm̃ illos, qui nostro proposito deseruiũt. Quod dico, vt præseruem me à modis, quibus sumitur genus apud grãma

ticum, vt genus masculinum, fœmininum, neutrum, promiscuum &c. hæc enim nullam habent similitudinem cum genere Logico, ideo relinquantur. Nostro vero propositio deseruit genus politicū siue ciuile, eo ꝙ, vt declarabitur, assimilationem habet cum genere logico, & ideo assignandi sunt modi, quibus apud ciuilē sumitur genus, vt per ipsos manducamur ad genus logicum.

Tu igitur aduerte, ꝙ genus ciuile duob. modis sumitur. Primo, collectiue, siue aggregatione multorum hominum se hn̄tiū ad inuicē, & ad vnū principiū, à quo esse traxerūt. Pro cuius notitia aduerte, ꝙ genus sic dictum tria requirit. Primo, ꝙ sit hominū multitudo aggregata. Vnde neq; vnus homo, neq; duo, neque tres tantum constituerēt genus ciuiliter, sed oportet ꝙ sit euidēs multitudo, qualis est Romanornm, Græcorum, Hebræorum &c. secundo oportet, ꝙ tales homines habeant inter se ordinē cognationis, siue consanguinitatis, sicut ad hoc ꝙ talis, vel tanta hominum multitudo sic & dicatur exercitur, oportet quod inter eos sit officiorū & potestatuū ordo, aliter nō erit exercitus. Hac de causa, si homines aggregati non haberent ordinem parentelæ ad inuicem, non magis essent genus, quàm cumulus lapidum. tertio oportet, ꝙ habeant ordinem non solū inter se, sed etiam ad unum primū à quo effectiue per successionem traxerunt esse, & à quo denominantur, & in hoc sensu diciturRomanorū genus, q a esse traxerūt à Romulo.

Et aduerte, ꝙ si vna ē his cōditionibus deficeret, nō seruaretur rō generis sic accepti, sicut nec ratio exercitus, prꝫcipue si nō adesset vnus primus Dux, à quo singuli ordines regulātur, & in quo stat plena auctoritas. Secūdo sumitur genus apud ciuilē, pro primo principio generatiuo, vel cōseruatiuo in esse, vniuscuiusq;, i. singulę generationis, vt pater & patria & locus in hoc secundo sensu dicuntur genus.

Pro cuius notitia aduerte, ꝙ genus hoc secūdo modo dictū requirit tria. Primo, ꝙ sit primū principiū, à quo ordinata multitudo per successionē trahit esse. Vn̄ licet sortes pater Platonis dici possit genus Plato. quia est generās Platonem, tn̄ rectus primum generans, a quo multitudo ordinate genita, vt à primo fonte trahit originē, dicēdū est ge-

nus hoc secundo modo, in quo sensu Adam est hominũ genus, Romulus Romanorum genus, habet Hebræorũ genus. Secundo, ꝙ sit primum principium essendi vniuocẽ & eiusdẽ speciei cum multitudine genita. Defectu cuius, nec Dominus, nec cœlum, nec sol potest dici hominum genus, qm̃ sunt principia æquiuoca vniuersalia, nec eiusdẽ naturæ cũ genitis, licet sit verum dicere quod Deus & Cœlum, & Sol generant hominem. Tertio requiritur, ꝙ tale principiũ disiunctiue sit vel productiuum, vel cõseruatiuum talis multitudinis per successionem prouenientis, vt excludamus locum & patriam violentam. Hæc enim non dant nec conseruant, sed potius destruunt genitum. Vnde nec aqua potest dici genus hominum, nec aer pestifer, nec terra infœcunda. Solus ergo locus naturalis meretur dici genus hoc secũdo modo acceptum. Visis modis, quibus dr̃ genus apud ciuilẽ declarandus est modus, quo sumitur apud Logicũ deinde manifestabitur quam similitudinem hẽt, & qui differentiã genus ciuile primo & secũdo mõ sumptũ cũ gñe logico.

Tu igitur aduerte, ꝙ tertio sumitur genus pro eo, cui supponitur species, & hoc est genus logicum, in quo sensu color est genus, quia ei supponitur albedo, vt species & nigredo, & medii colores. idẽ dico de aĩali, cui supponit̃ hõ, capra, leo, canis, &c. Hic declarãdus esset sensus huiusmodi generis & definitionis suæ. Verũ q̃a infra replicabit̃, iõ pro nũc sustine. Viso q̃d sit genus tertio mõ acceptũ, ꝙ est genus logicũ declarandum est quam conuenientiã & differẽtiã hẽt cũ ego, genus ciuile primo, & secundo mõ acceptũ.

Tu igitur aduerte, ꝙ genus ciuile primo modo sumptũ in vno conuenit cum genere logico, sed in duob. differt. Cõuenit quidem in hoc, quod sicut genus ciuile importat collectionem multorũ hominũ ordinatorũ inter se, prout descendunt ab vno primo ad quod respiciunt, sic genus logicũ importat multitudinem specierum, quæ sub ipso cõtinentur actu, aut potentia, vt tibi infra declarabitur & sunt adinuicem ordinatæ. Sunt enim rerum species, vt numeri, vt declaratur in ix. lib. Metaph. inter quas datur vna perfectissima, vt mẽsura aliarum sicut in genere animalis datur hõ, vt perfectissima species, & in gñe metalli datur aurũ.

Differt autẽ in duobus, prima quia genus ciuile primo modo sumptũ est quoddam totũ per modũ totius integralis, cuius partes sunt homines vnius cognationis descendẽtes ab vno primo, sed genus logicũ nõ est totũ integrale, quia totum integrale est cõpositũ ex partib. genus aũt logicũ nõ est cõpositũ ex suis specieb. immo est suę species, iõ dr̃ totũ vniuersale. Qũo aũt differant totum essentiale, & integrale, & vniuersale, & potestatiuũ, manifestabimus in trac. de syllogismo topico: Secũdo differt, quia genus ciuile primo mõ sumptum non prædicatur in recto de his quæ sub eo cõtinentur, quoniã totum integrale non prædicatur in recto de partib. Hæc enim est falsa, paries est domus, sic falsa est ista. Cæsar est genus Romanorum sumptum primo modo, genus autẽ logicum, cum sit totum vniuersale, prædicatur in recto de speciebus sub eo contentis Nam homo est animal, & leo est animal, &c. Et ratio huius est, quia totũ integrale differt realiter à partib. totum autem vniuersale non differt realiter, sed ratione à cõtentis sub eo, vt tibi in philosophia manifestabitur. Constat igitur quomodo conueniunt, & quomodo differunt genus ciuile primo modo sumptum, & genus logicum. Differunt etiã & conueniunt genus ciuile secundo modo sumptum, & genus logicum. Conueniunt quidem in hoc, ꝙ sicut genus ciuile secundo modo sumptũ est principium multitudinis ordinatæ ab eo descendentis, sic & genus logicum est principium suarum specierum constitutiuum, nam animal adducto rationali cõstituit hominem, & adiuncto rationali constituit brutum. Differunt vero in hoc, ꝙ genus ciuile secundo modo sumptum est principium extrinsecum productiuum. Nec est de essentia eorũ, quorum est principium, genus autem logicũ est principium intrinsecum suarũ specierum, & est sicut materia. Vnde spẽs apud Logicum cõstituitur ex genere & differẽtia, sicut apud physicum res naturalis ex materia & forma. Sed pro nunc crede donec in philosophia erudiaris. Cõstant igitur tibi quomodo cõueniunt, & differunt genus ciuile secũdo modo sumptum, & genus logicum. Rationabiliter ergo præmissus tres modos, quibus dicitur genus.

Quantum ad secundũ dimisso genere ciuiliter dicto, definiendum

finiendum est genus logicum.

Tu igitur aduerte, ꝙ apud nominales sic definitur. Genus est terminus vniuocus prædicabilis in quid de plurib. differentibus specie. Primo dicitur terminus, qui debet intelligi terminus mentalis, qui est conceptus intellectus, & non natura rei, quæ concipitur, qm̃ apud eos natura rei nõ est de cõsideratione Logici, sed phylosophi, qui est artifex realis, Logici aũt est considerare cõceptus & voces tam cõplexas, q̃ incomplexas. Secundo dr̃ vniuocus, qm̃ terminus æquiuocus siue analogus, vt diximus supra, non est aliquod vniuersaliũ. Vnde neq; canis, neq; sanũ, neq; ens, nec aliud transcendentium potest esse genus, qm̃ non sunt vniuoca, vt tibi declarabitur in tract. sequenti, in Antepraedicamẽtis. Tertio dicitur prædicabilis, in quid ad differentiã differẽtię & proprii & accidentis, quę prędicantur in quale. Nam facta interrogationẽ, qualis est homo? respõdetur rationalis risibilis, albus, vel niger. Genus aũt prędicat̃ in quid, vt q̃d est homo? respõdetur, est animal. Quid est albedo? r̃ndetur, est color. Quarto dicitur, de pluribus differẽtibus specie, ad differentiam speciei specialissime, quę prædicatur de pluribus differentibus solo numero & non specie, vt homo de hoc & hoc homine, idem intellige de asino & æquo, &c.

Hæc definitio tota acceptatur a Logico reali præter primam particulam. s. ly terminus. Nã apud realem genus nõ est terminus, i. cõceptus mẽtis, sed natura cõis, vt stat sub cõceptu, qui est secũda intẽtio, siue vt alii dicũt genus sumit̃ hic pro re substrata secũdæ intentioni, quę quidẽ res, est ipsa natura cõicabilis plurib. specieb. & ideo Porphyrib. sic definit. Genus est ꝙ prædicatur de plurib. differẽtib. specie in eo, ꝙ q̃d sit, ut aĩal de homine & leone. Primo dr̃ est, ꝙ prędicatur, ly quod, referri illud, ꝙ est genus, illud aũt non est terminus nec conceptus, qm̃ hæc est falsa, homo est terminus, vel cõceptus, dicit aũt Porphyrius, ꝙ id ꝙ est genus, vt animal, prædicatur de homine & de asino: ergo ly quod refert illam rem siue naturam, vt est cõmunicabilis pluribus speciebus & vt sic attribuitur sibi ab intellectu prędicari de pluribus. Nam ex hoc, quod est cõmunicabilis & participabilis a pluribus, sequitur quòd sic prædicabilis de pluribus,

cuius

cuius signum est quòd cum indiuiduum non dicat naturā communicabilem pluribus, non est prædicabile de pluribus sed tantum de vno solo: Sed dices, si genus pro re siue natura, & non pro termino mentali hic definitur, ergo logicus cōsiderat res & nō intētiones quod est falsum, quoniam hoc spectat ad physicum & metaphysicum, qui versatur circa ens reale. Respondetur, Ad Logicum spectet considerare & definire res siue naturas, vt stant sub prædicatis intentionalib. sibi attributis ab intellectu, negociatur circa eas, puta definire & considerare, animal vt genus, hominem vt species est, sortem vt indiuiduum est, & hoc est considerare res & naturas, vt stāt sub intentionib secundis. Ad philosophū aūt spectat considerare & definire rerum naturas, vt de eis verificātur pdicata realia, quæ sibi conueniunt remoto omni opere intellectus, puta animal, inquantum mouet seipsum, & est sensitiuum, & compositum ex materia & forma, &c. Ad obiectionem, ergo nego falsitatem consequentis, ad probatione dico quod nō spectat ad solum physicum & metaphysicū cōsiderare res & naturas nisi in hoc sensu. s. quo ad pdicatā realia. Nā quantum ad prædicata intētionalia, vt diximus spectāt ad logicum. Aliter Aristoteles nō fecisse tracta tū de decē pdicamentis quoniam constat quod sunt entia realia, & vt realia simpliciter considerantur a metaphysico, vt patet in li. 5. metaphysicæ. Secundo dī, quod pdicatur de plurib.

Aduerte hic duo primo ly prędicatur, intelligendum est in aptitudine, & non in actu dicatur sic, Genus est, quòd est prædicabile, vel aptum natum prædicari de pluribus. Nam posito casu quod omne animal desineret esse præter hominem adhuc animal esset genus, quoniam & si de facto natura sensitiua a qua dicitur animal, esset in solo homine & de eo prædicaretur, tamen ex sui naturæ, quæ est cōis, esset aptum est in pluribus & prædicari de pluribus speciebus. Secūdo sub intelligendum est vniuoce & immediate, & per lineā rectā, & non a latere, propter primum excluduntur æquiuoca, vt canis, & cancer, quoniam & si prædicantur de pluribus, non tñ vnica rōne, ideo non sunt genus, propter secundum excluditur pdicatio de indiuiduis. Nam & si genus prædicatur de pluribus indiuiduis, vt hæc est vera, Sortes est animal, Plato

est

est animal, tñ potest dici genus indiuiduorum, quia nõ prędicatur de eis immediate, sed mediante specie. Propter tertium excluditur prædicatio de differentia. Nam genus nõ prædicatur per lineam rectam de illa, sed à latere, neque.n. supponit gñr, sed locatur à latere, vt videbis in arbore, q̃ figurabimus infra, licet ergo genus prædicetur de plurib. differentiis, in quas diuiditur, puta rationale est animal, & irrationale est animal, tñ non dr̃ genus per respectum ad illas, quoniam non est prædicatio per lineam rectam, sed per lateralem. Tertio dicitur, de pluribus differentibus specie.

Pro cuius notitia aduerte, ꝙ licet Porphyrius nõ immoretur ad declarandum hanc particulam differentibus, tamẽ auctor minoris logicæ. Petrus Hisp. propter nouitiorum instructionẽ diffuse hoc immoratur, & q̃ñ idẽ & differens opponũtur: & vnũ oppositorũ cognoscitur per alterũ, ideo prius manifestat modos, quib. dr̃ idẽ, deinde transfert se ad modos quib. dr̃ differẽs. Quãtũ igitur ad modos idẽtitatis ponit tres famosos, & tertium subdiuidit in quattuor. Primus modus dr̃, idẽ genere, Secundus, idẽ species. Tertius, idẽ numero. Idẽ aũt numero partitur quattuor modis. s. idẽ nomine, idem definitione, idem proprio, idem accidente, nunc singuli declarandi sunt, & resoluendi vt infra.

Aduerte igitur, quod illa dicuntur eadẽ genere, quæ sub vno genere continentur, vt homo & asinus sub animali, albedo & nigredo sub colore. Hic modus indiget duplici limitatione. Prima est, ꝙ contineatur sub eodem genere proximo; & nõ sub eodem genere absoluto alitet homo & pomum essent eadem genere, quoniam continetur sub corpore animato. Verum, quia inter hominem, & corpus animatum mediat aliud genus. s. animal, sub quo continetur homo, & non continetur pomum, ideo homo, & pomum non sunt eadem genere. s. proximo, de quo solo hic intendimus. Secundo, ꝙ contineatur saltem sub eodem proximo genere logico, licet non physico, ꝙ dico propter corpus corruptibile, vt terra, & incorruptibile, vt cœlum, quæ licet non sint eadem genere physico, vt declarauimus in x. Metaphy. sunt tamen eadem genere logico, quoniam continetur immediate sub corpore, ꝙ de eis secundum vnam rationem prædi-

prædicatur. Quæ quidem ratio est hæc. Corpus est substantia trina dimensione.i.longitudine, latitudine, & profunditate signata. Hæc autem ratio competit terræ, & cœlo, vt patet. Constat igitur quæ sunt eadem genere.

Eadē specie sunt, quęcunq; sub eadē specie cōtinentur. vt sortes & Plato. Hic modus indiget vnica limitatione. s. q̄ cōtineatur sub eadē specie specialissima, q. s.nō hēt sub se alias species. Defectu huius, sortes & hic asinus non sunt eadē spē, licet contineant sub animali, q̄ est species corporis animati. Nā animal nō est spes specialissima, sed subalterna, vt tibi declarabitur in c. sequenti, pro nūc sustine. Intelligatur ergo sic, eadē spē sunt quę sub eadē spē specialissima continent, vt duo hoīes sub hoīe, duo asini sub asino.

Eadem autē numero sunt quæ non distinguuntur supposito, & in hoc distinguūtur eadē specie, & eadem numero. Nam eadem spetie, licet sint vnum in natura specifica, non tamen sunt vnum suppositum, sed plura, vt Sortes & Plato eadem autem numero sunt vnum supposito, vt Marcus & Tullius &c. & omnia synonima. Eadem autē numero sunt quadruplicia, quoniam quædam nomine, quædam deffinitione quædam proprio, quędam accidente. Et in omnibus istis modis seruatur identitas numeralis, quia seruatur idētitas suppositi. Nā licet multiplicentur nomina synonima, tamē idem suppositum seruatur, vt Marcus Cicero scribit. Similiter licet sortes sit homo, & sit animal rationale, & licet sit homo & risibili, & licet sit homo & sit albus, tamē sortes semper est idē suppositum, q̄m definitio & definitū sunt idem essentialiter. Res autem & proprietas eius, & accidens cōmune existens in ea sunt eadem subiecto, ex cōsequenti non multiplicantur supposito, propterea in omnib. quatuor prædictis modis stat identitas numeralis. Sed dices, quæ sunt eadem proprio, vt sortes risibilis, & eadem accidente, vt sortes albus, non videntur esse eadem numero, quoniam non sunt eadem specie, nec eadem genere. Sortes enim est in specie hominis, & sua albedo in specie coloris, quòd uero non sint eadem genere patet, quoniam sortes est in genere substantię, & albedo in genere accidentis puta in qualitate ergo non sunt eadem nume-

ro

ro probatur consequentia, identitas numeralis est maxima idētitas, maxima autem supponit minorem. Minor vero est: identitas specifica & generica, qm̄ stant cum distinctionem suppositorum, quam excludit idētitas numeralis, ergo &c.

Respondetur, negatur consequentia, ad probationem dico ꝙ identitas maxima non supponit minorem, nisi quādo identitas maxima est essentialis, qualis est inter sinonima. Nam si Marcus Tul. est idem homo numero, est idem specie & idem genere, Verum est enim dicere, ꝙ Marcus Tull. est homo, est animal, &c. Si aūt identitas maxima fit accidentalis non oportet supponere minorē. Hinc est ꝙ stat accidētalis identitas numeralis siue suppositalis inter sortē, & risibilem & albedinem, quæ sunt in eo sine idētitatē eorum specifica, & generica. Positis modis quibus aliqua sunt eadem, cum differens, & idem opponantur & per se inuicē cognoscantur, assignādi sunt modi, quibus aliqua differūt.

Tu igitur aduerte, ꝙ sicut tribus modis iam assignatis dicūtur eadem, sic & tribus modis differentia siue diuersa, Sumitur enim hic differens communiter. Quomodo vero proprie distinguantur diuersum, & differens, declarabitur in cap. de differentia. Igitur quædam sunt differentia genere, quædam specie, quodam numero.

Differentia genere sunt, quæcunq; sub diuersi generib. continentur, vt homo & arbor sub genere, ꝙ est planta, Nam homo continetur sub genere ꝙ est animal, & arbor sub genere quod est planta.

Aduerte hic duo. Primo, ꝙ intelligitur sub diuersis generibus proximis. Non enim inconuenit aliqua esse & contineri sub uno genere remoto, & tñ non dicentur idē gñe, qm̄ continentur sub distinctis gn̄ib. proximis: v.g. licet hō & arbor contineantur sub corpore, ꝙ est unū genus, tñ non dicuntur idem genere, qm̄ proxime, & immediate continētur sub distinctis generibus proximis, quæ sunt animal & planta. Secundo aduerte, ꝙ ad hunc modum reducuntur quæcunque sunt ita diuersa genere, ꝙ neque sub vno, neq; sub distinctis generibus continentur, vt decem prędicamenta, quæ dicuntur genera primo diuersa, & dicuntur decem generalissima, vt declarabitur infra.

Diffe-

Differentia speciei sunt quæcunq; sub diuersis speciebus continentur, vt sortes & hic asinus sortes enim continetur sub homine & hic asinus sub asino.

Aduerte hic duo. Primo, quod intelligit de diuersis speciebus specialissimis & non subalternis. Nã licet sortes, & hic asinus contineantur sub vna specie subalterna, puta sub animali, tamen non dicuntur vnum specie, quoniam non continentur sub vna specie specialissima, sed sub diuersis, quæ sunt homo & asinus.

Secundo aduerte, quòd ad hũc modum reducuntur quæcunq; non solũ sub diuersis speciebus continentur, vt duo indiuidua diuersarum specierum, sed etiam quæcunq; sunt diuersę species specialissimæ, vt homo & asinus, albedo & nigredo, dulcedo & amaritudo &c.

Differẽtia numero sunt quæcunq; diuersum numerum cõstituũt, i. quę sunt plura supposita & nõ vnũ sub vna specie specialissima cõtẽta & sic oĩa indiuidua eiusdẽ speciei differunt numero, vt Sortes, Plato, Petrus, Ioannes &c.

Positis & enumeratis modis, quibus aliqua sunt idem, & quib. aliqua differunt, reuertendũ est ad declarationem definitionis de genere, in qua dr̃ quod prædicatur de pluribus differentibus specie, per quam particulam differt genus a specie specialissima & differentia specifica, & proprio. Hæc enim vt declarabitur tibi infra, prædicatur de differentib. solo numero, vt homo de sorte, & Platone, & rationale, quod est differentia specifica de hoc, & hoc homine, & risibile quod est proprium de hoc, & hoc homine.

Vltimo dicitur, in diffinitione generis, in eo quod quid, vbi nota, quod illud prædicatur in quid, ad quod cõuenienter respondentur per interrogationem factã ꝑ quid sed per genus conuenienter respondentur ad interrogationẽ factã per quid. nam quando interrogatur quid sit homo? conuenieter respondetur quod est animal, quod est genus.

Sed aduerte, quòd hæc ratio sumitur a signo. Sed ex natura rei ideo genus prædicatur in quid quia habet modum substantiæ, & quidditatis, sicut & differentia, & propriũ habent modum qualitatis, ideo non inquit, sed in quale prædicantur, vt dicemus loco suo Constat igitur quomodo de-

finitio pmissa de gñe verificat quo ad singluas particulas.

Rursus sic definitur. Genus est cui supponitur species, id est genus est illud siue illa natura communis modo supra ex-posito, cui supponitur species.

Pro cuius notitia aduerte, quod genus dupliciter cõsiderari põt. Primo, vt est natura cõmunis prædicabilis de multis & ab eis participabilis, quæ differunt specie, & sic data est præmissa, definitio. Secundo, vt respicit speciem sibi inferiorẽ. Nam genus & species sunt relatiua, vt dicemus infra, est. n. genus speciei genus & species generis species, & sic de eo datur hæc secũda definitio, s. Genus est cui supponit species, quæ sic habet ĩtelligi. Genus est cui directe & immediate & tanquam sub superiori supponitur species. Primo dicitur directe, ad differentiã differentiarum diuidentiũ genus, quæ nõ directe, sed lateraliter respiciunt genus, vt ibi manifestabitur in arbore porphyriana, quam, s. Porphyrius adinuenit & ordinauit. Secundo dicitur immediate, ad differentiã indiuiduorum, quæ supponuntur generi, sed mediante specie, vt sortes subiicitur animali, sed mediante specie hominis, & hic asinus subiicitur animali, sed mediante specie asini. Tertio dicitur, & tanquam superiori, ad differentiam indiuidui vagi, cui supponitur indiuiduum signatum, nõ tanquam inferius sub superiori formaliter & essentialiter, sed tanquã singulare certũ sub singulari incerto & indeterminato. in hoc enim distinguuntur indiuiduum signatũ, & indiuiduum vagum, vt tibi declarabitur infra, indiuiduũ autem signatũ est quòd signatur nomine proprio, aut pronomine demõstratiuo, vt sortes & hic homo & hoc facit propositionem singularem. Indiuiduum autem vagum, signatur nomine specifico, siue communi cum signo particulari: vt quidam, ved aliquis homo. Patet igitur, quomodo secũda definitio data de genere est vera. Hæc de definitione generis tam prima, quàm secunda dicta sint.

Quãtum td tertium, scilicet quomodo diuidatur genus apud Logicum & de mente Porphyrii.

Aduerte, quòd diuiditur in genus generalissimum & in genus subalternum, nam cum non sit processu in infinitum ascendendo in quolibet prędicamento in generibus, vt alias

tibi

tibi manifestabitur in 2. Metaph. & in 1. Poster. &c. est deuenire ad vnum primum, quod prædicatur vniuocè de omni contento sub tali, vel tali prædicamento, vt tibi declarabitur in trac. seq. & hoc erit genus generalissimũ, vt substãtia in prędicaméto substantiæ, & quãtitas in pdicaméto q̃titatis, & cũ sit descensus à generalissimo ad speciẽ specialissimã p lineã rectã & p multos gradus, vt tibi manifestabitur in arbore Porphyrii, inter media erũt genera subalterna, quæ prædicãtur de plurib. differentib. specie in eo quo quid & subalternantur, i. supponuntur generi superiori, vt corpus substãtia, & corpus animatũ sub corpore & aĩal sub corpore animato. Videndum est igitur quid sit genus generalissimũ, deinde quid genus sub alternũ, postremo dicitur corollariũ.

Tu igitur aduerte, quòd genus generalissimũ sic describitur apud Logicum & Porphyrium. Genus generalissimũ est illud super quòd non est aliud genus superueniẽs, & sic intellige. Genus generalissimum est illud genus in singulo prędicamento, quòd supra se non habet aliud genus, & sub se continet omnia alia genera illius prædicaméti, vt in prędicamento substantiæ, generalissimum est substantia, quæ licet supra se habeat ens & alia transcedentia, non tamen aliud genus, Trãscendentia enim vt dicemus nõ sunt genera, & sub se continet alia genera in eodem prædicamento. Nam sub substantia est corpus & corpus animatum, & animal. Hæc igit̃ sit prima definitio generis generalissimi, ex qua sequitur secũda, quę est hæc. Genus generalissimum est illud, quod cum sit genus, non potest esse species, pro cuius notitia aduerte, quod genus generalissimũ nõ respicit supius genus, cum non habeat genus supra se, respicit aũt inferiora, quæ diuiditur, vt substantia diuiditur in substantiã corpoream & incorporeã. Omne autem quod potest esse species, respicit aliquid superius, vt genus, respectu cuius dicitur species, vnde substãtia corporea, siue corpus est species substãtiæ. Cum igitur generalissimum non habeat genus supra se, ita est genus quod non potest esse species, species enim est alicuius generis in aliquo determinato prędicamento species, & sic patet quod prima definitio est causa secundæ, quod quidem generalissimum diuiditur in decem capita, decem prædica-

mentorũ, vt tibi manifestabitur in trac. seq. Sunt aũt hæc decem capita, substãtia, quãtitatis, ad aliquid, i. relatio, qualitas, actio, & passio, vbi, quando, situs, & habitus. de quib. pro nunc nihil dicemus, dicemus autem in tract. sequenti.
Genus autem subalternum est illud, quòd cum sit genus, põt esse species, nã est mediũ inter generalissimũ & specialissimũ, vt aĩal est mediũ inter substantiã & hoĩem, & non solũ inter substãtiam, sed inter corpus & hoĩem, & corpus animatum & hoĩem, ex consequãti respicit superius, & inferius, vt respicit superius, est eius species, qm̃ est eius pars subiectiua, vt aĩal est pars subiectiua corporis animati, vt respicit inferius, est eius genus, qm̃ est magis cõe vniuocũ; & sic animal, ꝙ est species respectu corporis animati, est genus respectu hominis & asini & leonis, ideo subalternum dicitur, i. alternatim positum secundum sub, respecto superioris, & secundùm supra, respectu inferioris, & secundum sub, est species, & secundùm supra, est genus, Constat igitur quid sit genus generalissimum, & genus subalternum.
Ex his corollarium sequitur, quòd nec ens, nec alia transcendentia, vt vnũ, verum, bonum, aliquid, & res, licet, sint superiore & prædicentur de generalissimis, tamen non sunt genera, quoniam ad hoc ꝙ aliquid sit genus, oportet vt dicat determinatam naturam, & non verificetur de omni natura, nec contineat omnem naturam. Sed ens & alia trãscendentia non dicunt determinatam naturam, immo cõtinent omnem & verificatur de omni natura, non enim tantũ substantia est ens, vnum, verum, bonũ, &c. sed & quantitatis & ad aliquid & qualitas, & omne contentum in quolibet prædicamento est ens, vnum, verum, &c. Non ergo sunt genera.
Et aduerte, ꝙ Porphyrius aliam rationem adducit dicens quòd decem generalissima non conueniunt in ente vniuoce, sed equiuoce. Genus autem debet esse vniuocum, vt diximus supra ergo ens & alia transcendentia non sunt genera. In 3. autem Metaphysicæ Arist. aliam rationem adducit, quia, scilicet omne genus diuiditur per differentias formales, quæ sunt extra conceptum generis: sed nihil est extra conceptum entis quoniam prædicatur de omnibus, ergo nec ens, nec alia transcendentia sunt genera. Verum,
quia

quia huiusmodi rões potius sunt metaphysicales, q̃ logicæ, ideo sustine, & pro nunc fidẽ habeas sic esse. Hæc de primo p̃dicabili dicta sint, & hic terminatur secundum caput.

De Specie. Cap. III.

IN tertio cap. agendum est de specie, cujus consideratio rationabiliter sequitur considerationem de genere q̃m sunt relatiua, est.n.genus speciei genus, & species generis species, relatiua autem per se inuicem cognoscuntur, sicut per se inuicem definiuntur. De specie igitur tria videnda sunt.

Primo, quot modis sumitur, vt sciamus modum, in quo consideratur a Logico.

Secundo, quid sit secundùm Logicum.

Tertio, quomodo diuiditur apud Logicum.

Quantum ad primum aduerte, quòd species in variis sciẽtiis diuersimode sumitur, apud Grammaticum sumitur pro originali dispositione dictionis, prout originatur a priori dictione vel non originatur. Nam si non, appellatur dictio primitiue speciei, vt celũ; si sic, appellatur dictio deriuatiue speciei, vt cœleste. Apud Rhetores, & Poetas sumitur pro aspectu, & dispositione, q̃ ostendit homo in facie, prout est tristis, aut lætus, aut amicus, aut inimicus. Apud Physicum sumitur pro rei similitudine, & in li.2. de anima sumitur pro rei similitudine, qua res sensibilis sensu apprehẽditur, & dr̃ species sensata, quæ imprimitur in sensu sicut imago in speculo. Idem fit in intellectu, & dicitur species intelligibilis, de qua pertractatur in 3. de anima, vbi inquit Arist. q̃ lapis nõ est in anima, sed species lapidis. Apud Metaphysicum sumitur pro forma exemplari, quæ apud Græcum dicitur Idea, juxta quem sensum, Plato, naturas specificas appellauit Ideas, de quibus satis disputatur in lib. 7 Metahys. Apud cõmuniter loquentes sumitur pro particularitate, & id frequentatum est apud iuristas. nam dicentes, aliquid in specie, intendunt in particulari. Sumitur pro pulchritudine. Vnde famosum est illud, Species Priami digna est imperio, & illud, speciosus forma præ filiis hominum,

Sumitur vulgarissimæ pro aromate. Sed nullus horum modorum consideratur a Logico, nec illi deseruit, præter modum, quo sumitur pro pulchritudine, cuius & meminit Porphyrius in principio capitis de specie dicens. [Species autem dicitur vniuscuiusq; forma, secũdum quàm dictũ est,] Priami quidẽ species digna est imperio. A logico autem sumitur species pro natura cõmunicabili pluribus indiuiduis quę sub determinato & certo genere ponitur, vt homo sub animali, albedo, sub colore, dulcedo sub sapore, & relictis omnibus aliis modis, de hoc vltimo hic intẽdimus, qui aliqualiter assimilatur speciei sumptæ pro pulchritudine. Nã sicut pulchritudo perficit iuuentutem, vt dicit Aristo. in x. Ethic. sic species actuat & perficit genus. Vnde comparatur ad ipsum, vt forma ad materiam, sicut tibi manifestabitur in philosophia, pro nunc sustine.

Quantum ad secundum aduerte, quòd de specie apud Logicum duplex definitio formatur. Prima conuenit soli, specialissimę. Secunda autẽ conuenit cõiter speciei subalternę & specialissimæ, quomodo autem differant dicemus infra.

Prima igitur est hæc. Species est, quæ prædicatur de pluribus differentibus numero tantùm & in quid.

1 Primo dicitur, quæ, idest illa natura communicabilis, ad differentiam naturæ indiuiduæ & in singularis, quæ nõ species, sed suppositum dicitur.

2 Secundo dr̃, quæ prędicatur, aduerte, sicut diximus in definitione generis, intelligẽdũ est non actu, sed aptitudine, vt sic exponatur, q̃ prædicatur, i. apta quãtum sit ex se p̃dicari de pluribus, nã stat, q; sub natura cõicabili plurib. sit tm̃ vnum indiuiduum, & tamen sit species, vt licet creatione hominis fieret tm̃ Adam, adhuc homo est species, quia natura humana ex se est apta cõicari plurib. Idem intellige de sole & aliis erraticis astris, quæ omnia differunt specie, licet sub se de facto nõ habeant nisi vnum indiuiduum. Sed causa huius manifestabitur tibi in libro de Cœlo.

Tertio dicitur, de pluribus differẽtibus numero tantum per quod distinguitur species specialissima à genere, quòd prædicatur de pluribus differentibus specie, & etiam de differẽtibus numero, sed mediate, hæc enim est vera, homo est animal,

animal,& hæc est vera, Plato est animal.

Quarto dicitur, & in quid, vt distinguat à differentia & proprio & accidente, quæ prædicantur in quale & non in quid. Nam si interrogaris quid sit sortes? Respondēs, quòd est homo, ergo species prædicatur in quid. Constat igitur quomodo prædicta definitio est vera.

Sed aduerte, ad hoc quod aliquę natura cōmunis sit species, vltra conditiones positas & declaratas in definitione, requiritur quòd sit natura integra & perfecta, & nō sit pars propterea anima hominis non est species, sed pars speciei Apud Aris. quia anima nō est homo, sed pars essentialis hominis, nec aliqua pars corporis est species, sed pars speciei integralis, & tamen anima prædicatur in quid de hac, & illa, & illa, anima, quæ differunt numero. Similiter manus & caput prædicantur de hac & illa manu, & de hoc & illo capite, & tamen non sunt species ratione dicta.

Secūda definitio est hęc, species est quæ ponitur sub assignato genere, & de qua genus in eo, ꝙ quid est ꝓdicatur.

Aduerte primò, quòd hæc definitio differt à præcedenti, eo quòd est communior, verificatur enim nō solum de specie specialissima sicut præcedens, sed & de subalterna. Nam animal ponitur sub certo & determinato genere, vt sub corpore animato, respectu cuius animal est species subalterna, & sic ascendens vsque in generalissimum, vt tibi manifestabitur in arb. Porph.

Aduerte secundo, in hac definitione sic subintelligēdum est, species est, ꝙ ponitur sub assignato genere directe, & immediate. vt per ly directe excludatur differentia, quæ nō directe secundum ordinem prædicamentalem in ascendēdo ponitur sub genere, sed à latere, ut patet in arb. Porph. & ꝑ ly immediate, excludatur indiuiduum, quòd nō nisi mediāte specie ponitur sub assignato genere nam sortes nō ponitur sub animali nisi mediante homine, neque hic triangulus ponitur sub figura nisi mediante triangulo.

Aduerte tertio, quòd licet secunda definitio generis & secunda definitio speciei videantur circulares, tamen nō sunt inutiles, quoniam licet absoluta non debeant definiri circulariter, hoc non est incōueniens in relatiuis, eo quòd per se

inuicem cognoſcuntur, ex conſequenti per ſe inuicem dent definiri. Genus autem & ſpecies ſunt relatiua: qm̃ vt inqt Porph. genus eſt alicuius ſpeciei, genus, & ſpecies eſt alicuius generis ſpecies. Quo aũt ſecunda pars definitionis ſit vera, in qua dr̃, & de qua genus in eo, qđ quid eſt prædicaẽ; conſtat ex hoc, ꝙ genus de plurib. differentib. ſpecie prædicatur in quid, ergo de qualibet eius ſpẽ, quę ſub eo ponitur prædicatur in quid, nam bene ſequitur, animal prædicatur de homine & aſino & equo, & ſic de ſingulis in quid, ergo & de homine in quid. Conſtat igitur quid ſit ſpecies apud Logicum.

Quantum ad tertiũ, ſ. quo diuidatur ſpẽs. Aduerte, quòd apud logicũ & ad mentẽ Porph. diuiditur ſufficienti diuiſione in ſpecia. ſſimã, & ſubalternã, nec datur mediũ, nã ſicut oẽ genus, vt declaratũ eſt ſupra, eſt generaliſſimũ, aut ſubalternũ, ſic & oĩs ſpẽs eſt ſpecialiſſima, aut ſubalterna.

De ſpecialiſſima dantur quatuor definitiones.

Prima iam dicta eſt, quæ fuit iſta, ſpecies eſt quæ prędicatur de pluribus differentibus numero tantũ in eo, ꝙ quid.

Secunda eſt hæc, ſpecies ſpecialiſſima eſt illa, quę cum ſit ſpecies, non poteſt eſſe genus. Nam ſicut genus generaliſſimum eſt illud, vt diximus ſupra, quòd cum ſit genus nõ poteſt eſſe ſpecies, quia ſub nullo ſuperiori genere cõtinetur, reſpectu cuius dicatur ſpecies; ſic ſpecies ſpecialiſſima eſt illa, quæ cum ſit ſpecies, non poteſt eſſe genus, quia ſub ſe nõ continet aliqua inferiora reſpectu quorum dicatur genus.

Tertia eſt iſta, ſpecies ſpecialisſima eſt illa, ſub quę nõ eſt inferior ſpecies, nam ſicut genus generalisſimum eſt illud, ſicut diximus ſupra, quod non eſt aliud adueniens genus, ſic ſpecies ſpecialisſima eſt illa, ſub qua non eſt inferior ſpecies. Et aduerte, quòd hæc tertia eſt cauſa ſecundę, & ſe habet ad illam, vt antecedens ad conſequens. Nam bene ſequitur, ſpecies ſpecialisſima eſt illa, ſub quæ non eſt inferior ſpecies, ergo ita eſt ſpecies, quę non põt eſſe genus

Quarta eſt iſta, ſpecies ſpecialisſima eſt illa, quæ cum ſit tm̃ ſpecies, non diuiditur in ſpecies, ſed tamen indiuidua, & propter hoc differt a ſpecie ſubalterna, vt ſtatim apparebit.

De ſpecie autẽ ſubalterna, datur duplex deffinitio, qua-

rum prima est ea, quæ præmissa est, s. species est, quæ ponit sub assignato genere. Hæc tamen definitio communis est speciei subalternæ, & speciei specialissimæ, vt supra docuimus, secunda verbo, quæ soli subalternæ competit est hęc, species subalterna est illa, quæ cum sit specie, non potest esse genus, nam sicut genus subalternum, vt supra docuimus, est illud quod cũ sit genus, s. respectu inferioris est species respectu superioris: v.g. corpus animatum comparatum ad animal, vt suum inferius, est genus, comparatum aũt ad corpus, ꝙ est superius, est species, & sic est de subalterna spe, puta de animali, nam comparatum inferioribus, puta vt est homo, asinus, leo, &c est genus, cõparatum aũt superiori, i. corpori animato, est species, quoniam minus cõmune est, quàm corpus animatum, vt videbis in arbore Porphyrij.

Sed dices, quomodo idem potest esse genus, & species, cum sint opposita, sicut magis cõmune, & minus cõmune? Respondetur respectu eiusdem est impossibile, quoniam vt obiectio probat sunt opposita, nec opposita possunt simul inesse eidem. Respectu autem diuersorum nihil prohibet, & vt sic non sunt opposita.

Pro cuius notitia aduerte, ꝙ in prædicabilibus, de quib. nunc loquimur, datur generalissimum & specialissimum & media: generalissimum quidem non respicit nisi inferiora, specialissimum autem tantum superiora, media uero respiciunt superiora & inferiora. Hac de causa generalissimũ ita est genus, ꝙ non species, Specialissimum ita est species, ꝙ non genus. Media vero, vt respiciunt superiora sub quibus continentur sunt illorum species, vt aũt respiciunt inferiora, quæ continet, sunt illorum genera: v.g. in ordinatione pṛdicamenti substantiæ datur vnum generalissimũ, ꝙ est substantia, non habens supra se nisi ens & alia transcẽdentia, quæ vt supra docuimus, non sunt genera, datur substantia, corpus sub corpore, animatum corpus, sub animato corpore animal, sub animali homo sub homine sortes & Plato, omnia intermedia inter substantiam, & hominem, vtpote speciem specialissimam, sunt genera respectu suorum inferiorum, & species respectu suorum superiorum.

Sed dices. Quare species specialissima non est species

sub

subalterna, cum sub se contineat indiuiduum vagum, & indiuiduum signatum, & licet indiuiduum signatum non prędicetur de pluribus sed de vno solo, quoniam nominatur termino proprio siue discreto, vt sortes & Plato, tamen indiuiduum vagum prædicatur de pluribus, sicut species specialissima, quoniam nominatur termino communi cum signo particulari, vt quidam homo currit, ergo hic homo currit, vel hic homo currit & sic de singulis.

Respondetur, species specialissima ideo non est subalterna, quia non diuiditur in sua indiuidua, siue vaga, siue signata, per differentias formales constitutiuas indiuiduorum, sed per materiam, vt tibi declarabitur in philosophia. Sed pro nunc sustine. Ad hoc autem, quod sit species subalterna, oportet, vt diuiduatur per differentias formales constitutiuas inferiorum, vt quia animal diuiditur per rationale, & irrationale, & rationale constituit hominem, rationale vero brutum, ideo est species subalterna, quia vero homo non multiplicatur in suis indiuiduis per differentias formales, sed per diuisionem materiæ, ideo non est species subalterna, sed specialissima, quàm Aristoteles vocat indiuiduam, siue indiuisibilem, quia non est diuisibilis in alias species, sicut diuiditur subalterna. Vt autem omnia prędicta tibi pateant ad oculum descripsi infra figuram quę vocatur arbor Porphyrii.

Arbor Porphirij.

Sortes, Plato, Dion. Indiuidua signata.

Arbor Porphyrii.

De differentia. Cap. IIII.

IN cap. quarto agendum est de differentia, cuius consideratio recte sequitur considerationem generis, & speciei. qm̄ illa praedicantur in quid, differentia aūt in quale: sed sicut quidditas & substantia rei praecidit naturaliter qualitatem rei, quoniā qualitas fundatur in substantia, sic praedicatio in quale posterior est praedicatione in quid. Vnde qui ordinate de aliqua re interrogat, primo interrogat quid sit, secundò qualis, sit Conuenienter post genus, & speciem agendum est differentia. De qua tria uidenda sunt.

Primo, quot modis sumitur, vt sciamus modum, in quo est tertiū uniuersale, siue praedicabile, & possimus diffinire.

Secundo, assignare sunt eius diffinitiones, & declarādae.

Tertio, ponendae sunt diuisiones eius. Quantum ad primum aduerte, q̄ ad mentem Porphyrii, & Petri Hisp. dicit̄ dupliciter, s. communiter proprie & magis proprie.

Differentia communis est omne accidens separabile, quod inest alicui, per quod differt à quocunque alio non habēte illud, uel saltem non aequali gradu, vel differt à seipso, ut Sor. sanus differt à Plat. infirmo, per sanitatē, q̄ non inest Platoni & ipsemet Sor. existens sanus, differt à seipso respectu illius t̄pis, quo erat infirmus. Dixi uel saltē non aequali gradu, puta licet Sor. hodie & heri febricitauerit, si tamē heri intensius, hodie vero remissius, verum est dicere, q̄d sortes hodie febricitans differt à seipso febricitante heri.

Differentia propria est omne accidens proprium, uel cōe inseparabile ab eo, in quo est, per quod differt à quolibet non habente illud, vt Sortes per risibile differt à brunello asino, & coruus per nigredinē differt à cigno, & aduerte, quod tam proprium, q̄ accidens cōe inseparabile faciunt differre d̄fia propria, licet accidens proprium pertineat ad quartum praedicabile, de quo loquemur in cap. 5. & accidēs cōe inseparabile pertineat ad quintum praedicabile, de quo loquemur in c. 6. qm̄ vtrunque est accidens, & extra rei essentiam & diffinitionem, neque etenim proprium, neque accidens commune siue separabile, siue inseparabile, admittendum est in diffinitione, vt alias tibi manifestabitur.

Differentia magis propria est, qua vna res differt ab altera essentialiter quidditatiue, ita quod remoto quocunque accidēte siue proprio siue communi, siue inseparabili, siue separabili adhuc differūt ꝑ aliquod essentiale intrinsecū, vt hō essentialiter ante quodcūq; accidēs differt ab asino per rōnale, vnde rōnale est differētia magis propria, & hęc sola cōtinetur in arbore Porphyrii, eo quod sola diuidit genus essentialiter, & cōstituit speciē, vt declarabitur infra & de hac tm̄ hic agēdū, eo quod cōis & propria nō cōstituūt distinctū ꝑdicabile. Cōtinetur.n.cōis in quinto prædicabili, & propria quo ad accidēs propriū in quarto, & quo ad accidēs cōe inseparabile in quinto. Sed magis propria cōstituit terciū ꝑdicabile, vt manifestabitur tibi in definitione eius.

Quātū ad secūdū aduerte, ꝙ aliter definitur, apud nominales & alias apud reales. Noīales definiūt sic. Dr̄ia magis propria est terminus vniuocus ꝑdicabilis de plurib. in quale essentiale, vt rōnale, qđ prædicatur de sorte & Plat. in eo quod quale, quia ad interrogationē factā per qualis est sortes, respondetur quod est rōnalis. Terminum vniuocum sumūt in eo sensu, quē exposuimus in diffinitione generis data per noīales. Dīt prædicabilis de pluribus, aliter nō esset prędicabile proprie dictū, vt patet ex diffinitione prædicabilis proprie dicti, q̄ assignauimus in primo capitulo huius tractatus. Nō dīt de plurib. differētibus specie, vel numero, sed absolute de pluribus, vt hæc definitio possit verificari de dr̄ia generica, quę prædicatur de plurib. differētibus spē, vt sensitiuū de hoīe & asino, & ęquo & cetera, & de specifica conuertibili cum specie specialissima, quæ prædicatur de pluribus differentibus numero tantū, vt rationale de sorte & Platone. Nam differentia magis propria abstrahit à generica, & specifica, & ideo potest vtriq; applicari, & si applicatur genericæ, & prędicatur de pluribus differentibus specie, si autem applicatur specificæ, prædicatur de pluribus differentibus numero tantum. Dicunt in quale, ad differentiam generis & speciei, quæ prædicantur in quid. Dicunt in quale essentiale ad differentiam proprii, & accidentis, quæ prædicantur in quale accidentale. Hæc diffinitio acceptat à realib. ꝑter primā particulā, qm̄ apud eos & de mente

Porph. vniuersale & pdicabile, vt docuimus in c. de gñe, nõ sunt termini siue, conceptus, sed natura cõicalib: multis vt stat sub secunda intẽtione, mõ quo supra exposuimus; Tu igitur aduerte, quo apud reales, dr̃ia magis propria & de mẽte Porph. quintuplr̃ diffinitur. Primo sic, dr̃ia magis propria est quod pdicatur de plurib. differentibus spẽ in eo qd̃ quale, s. essentiale. Primo dr̃, est quod, i. est illud pdicabile, vel vniuersale, qd̃ pdicatur &c. Secũdo dr̃, de plurib. differẽtib. spẽ, & exẽplificat Porph. de rõnali, sicut & Petrus Hisp. dicit. n. quod rõnale pdicatur de hoĩe & de diis, qm̃ sumus rõnales nos & dii, sed illi immortales, nos aũt mortales, & sic secũdũ ipsũ rõnale est dr̃ia generica, & nõ specifica. Sed hic est dubium, cũ Porph. & Petrus nõ assignẽt aliã diffinitionem de dr̃ia, vt e est quid prædicabile de plurib. vr̃ pt̃ermi sisse verã & specificam dr̃iam conuertibilẽ cũ specie specialissima, cõstat. n. quod cum sit cõuertibilis cũ specie specialissima, non prædicatur nisi de differentib. numero sicut & ipsa species, ergo Porphyr. & Petrus sunt diminuti? Rñdet, Petrus sequitur Porphyrium, est. n. eius breuiator, Porphyr. ĩtẽdit diffinire dr̃iã, q̃ cognoscimus & nõ aliter experimur aũt & est snĩa Arist. quod proprias, & cõuertibiles, & essentiales dr̃ias specificas ignoramus, & ideo Porphyrius nõ diffinit eam, sed sufficit quod diffiniat eã, q̃ cognoscimus, & cõi snĩa nominamus dr̃iam, hæc aũt est generica, vt animatũ & sensitiuũ, & rõnale secũdũ Porph. ex hoc seqtur, qd̃ si Porphyrius specificam cognouisset, eam vtique diffiniisset per prędicari de pluribus differentibus numero in quale essentiale, sicut diffiniuit speciem specialissimã per prædicari de pluribus differentibus numero in quid. Nõ ergo fuit diminutus, quia nõ cognouit specificã, ergo excusatur. Quod si quis tanti fuerit ingenii, vt eã cognoscat recte, vtiq; diffiniet per prædicari de plurib. differentib. numero in quale.

Sed dices, si propria & specifica differentia non est, nota, ergo nulla erit vera & essentialis diffinitio?

Respondetur. Conceditur consequentia. Verũ, quia per multas differentias circumloquimur vnam specificam conuertibilem cũ diffinito, vel accipimus loco differentiæ proprium rei emanans à substãtia, aut forma, aut materia rei,

ideo

ideo dignatur dicere tales diffinitiones esse veras & essentiales. v.g. qa scdm Porphyrium rõnale est cõe diis & homini, & mortale est cõe omni animali, licet vtrũque sit magis cõe quam hõ, tamẽ simul sumpta conuertuntur, & ideo ꝑ vtrunq; simul sumptũ circũloquimur dr̃iam propriã homini, diffiniẽtes.n. dicimus qđ hõ est animal rõnale mortale, & tunc patet qđ licet rõnale per se sumptũ, similiter & mortale, prædicentur de plurib. differentib. spẽ, tamẽ simul sumpta in deffinitione conuertuntur cũ hoĩe, & ꝑdicantur de plurib. differentib. numero tm̃, sicut & homo. Solus.n. homo est aĩal rõnale mortale. Tertio dr̃, in eo, ꝙ quale. s. essentiale, qđ q̃dem declaratur signo & rõne signo quidẽ, qm̃ ad interrogationẽ factã de homine qualis sit? respõdet rõnalis, mortalis factã de asino? respondetur rudibilis &c. aũt, qm̃, vt declarabitur in prędicamento qualitatis dr̃ia habet rõnem qualitatis, ergo sicut qualitas est, per q̃ quales dicimur, sic per dr̃iam efficimur quales. Verum, quia per proprium & accidens cõe separabile & separabile dicimur quales, ideo subintelligitur in deffinitione differentię magis propriæ, in quale essentiale, qm̃ proprium & accidens qualificant accidentaliter, dr̃ia vero magis propria essentialiter, Constat igitur quõ verificatur prima diffinitio data de differentia magis propria. Secunda diffinitio est hæc. Differentia magis propria est illa, qua abundat species a genere. Pro cuius notitia aduerte, ꝙ genus in sui rationes, siue deffinitione nullam differentiam generis diuisiuam actu includit, neque.n. animal, vt animal est rationale, vel irrationale. nam si animal in sui ratione differentias suas diuisiuas actu contineret, in quocuuque inueniretur de eodẽ prædicarentur sicut & genus, puta si animal de sui rõne esset rõnale, cũ asinus sit animal, esset animal rõnale, si autẽ irrationale, cum homo sit animal, esset animal irrationale. Constat ergo quod genus nullam suam differentiam diuisiuã eiusdem includit actu. Sed spẽs includit genus actu. cui subiicitur actu, vltra genus includit alteram dr̃iarum diuisiuarum generis, qm̃ per ipsam constituitur, & per ipsam distinguitur actu, a qualibet alia specie. v.g homo includit animal actu, & includit rõnale actu, eo quod per rationale

consti-

constituitur & diuiditur a quacunque alia, animalis specie.
Cū ergo dr̄. Differentia est qua abundat species a genere, sic intellige, Differentia est, quæ in sui ratione species supra genus actu includit q̄ nō includit genus, & in hoc sēsu dr̄, quod species abundant differētia a genere, eo qđ genus ab vtraq; differentia sui diuisiua abstrahit, quas species oppositæ includunt, vt hō includit rōnale, brutū vero irrōnale, Præterea, Dr̄ differētia, qua abūdat spēs a genere, qm̄ omnia, q̄ sunt de diffinitione generis sunt ēt de diffinitione speciei. Sed spēs vltra oīa illa superaddit propriam differentiā. v.g. Animal sic diffinitur, Animal est substantia corporea, animata, sensitiua. Hęc omnia sunt ēt de diffinitione hominis, sed superaddit rōnale mortale. Nā hō est substantia corporea, animata, sensitiua, rationalis mortalis, ꝓpterea dicitur, q̄ differentia est, qua abundat species a genere.
Tertia diffinitio est ista. Differētia magis propria est illa, quæ apta nata est diuidere genus, & ea, quæ sub genere posita sunt.
Pro cuius notitia aduerte, ꝙ duo sunt actus differentiæ. Primus est, diuidere genus, nā vt probat in x. Metap. quodlibet genus diuiditur duabus primis differentijs contrariis, vt substantia per corpoream & incorpoream, & quantitas per continuam & discretam, & lineam per rectam & obliquam, & hoc tibi patet in arbore Porphyrii supra posita. Secundus actus est, quod differentia simul cum genere constituit speciem siue subalternam siue specialissimam, exēplū primi, corporeū adiunctū substātiæ cōstituit corpus, & incorporeū adiūctū substantię cōstituit substātiā separatam, quā dicimus intelligētiā, & in diuina lege dicimus angelū, exēplū secundi congregatiuū adiūctū colori constituit nigredinē, est n. nigredo color, congregatiuus visus, Disgregatiuū aūt adiunctum colori, constituit albedinem, est n. albedo color disgregatiuus visus ex his ergo cōstat, qđ drię cōtrariæ diuidētes genus, constituunt spēs oppositas cōtentas sub genere diuiso, quæ licet conueniant in genere, tn̄ diuiduntur siue distinguuntur ab inuicē ꝑ differentias, quæ diuiserunt igneus & simul cū genere constituerūt ipsas species. Ideo bene dicitur, quòd differentia magis propria est illa

illa,quæ eſt apta diuidere genus,& ea,quæ ſub genere poſi ta ſunt.

Quarta diffinitio eſt hæc. Differentia magis propria eſt illa,qua differunt a ſe ſingula.

Pro cuius notitia aduerte,ꝙ ſicut apud Phyſicum entia naturalia conueniunt in materia, & differunt a ſe inuicem ſuis propriis formis,vt omnia metalla cõueniũt in acqua. Nam in eis prædominatur aqua, aliter non liquefierẽt, ſed differunt propriis formis,alia eſt enim forma auri, alia argẽti &c. ſic & apud logicum ſingulæ ſpecies contentæ ſub vno genere conueniunt in genere, quod ſe habet vt materia,& differũt a ſeinuicẽ ſuis propriis differentiis, quę emanãt à propriis formis vt rõnale ab anima intellectiua. Conſtat ergo quomodo differẽtia eſt, qua differũt a ſe ſingula.

Quinta diffinitio talis eſt.Differentia magis propria eſt quæ conducit ad eſſe rei,& eius quod eſt eſſe rei pars eſt.

Pro cuius notitia aduerte,ꝙ differentia in duob. aſſimilatur formæ rei. Nã ſicut apud Phyſicum forma dat eſſe cõpoſito ẽt in artificiatis,vt forma gladii dat eſſe gladio (neque,enim ferrũ eſt actu gladius antequam recipiat formã gladii)ſic apud Logicum differentia,quæ ſumitur a forma, dat eſſe ſpeciei.Nã ex eo qđ hõ eſt rõnalis hẽt eſſe hominis & nõ ex eo qđ eſt aĩal. Nam ex eo quod eſt animal, nõ hẽt eſſe niſi aĩalis,in quo nõ differt ab aliis ſpecieb. contentis ſub animali. Similiter forma apud Phyſicum eſt pars eſſentialis rei compoſitæ & ſpectat ad quidditatem eius, ſic apud Logicũ dfia eſt pars eſſentialis ſpeciei.Sicut,enim hõ vt cõpoſitũ naturale componitur ex materia & forma, puta ex corpore & anima,ſic homo,vt ſpecies, cõponitur ex genere & differentia,puta ea animali & rõnali. Hæc tamẽ compoſitio differt ab illa,quoniam apud Phyſicum illa eſt realis diſtinguuntur.n.realiter materia & forma,vt potentia & actus,apud Logicũ aũt eſt compoſitio generis & differẽtiæ ſecundam rõnem,quoniam genus & differentia nõ realiter differunt. Sed pro nunc ſuſtine quoniam iſta non reſoluuntur vltimate, niſi apud Metaphyſicum, vt docuimus in q.noſtris Metaphyſ.Conſtat igitur quomodo differentia cõducit ad eſſe rei, & eſt pars eius, vt diſtinguitur à

proprio & accidēte,quæ & si dāt aliquo mō esse rei, nō tñ essentialiter,nec sunt essentialis pars rei, neq; scđm rē, neque secūdū rōnem,qm̄ nō ingrediuntur definitionē. Dĩa aūt ingreditur & complet,vt alias tibi manifestabitur.Constant igitur tibi omnes definitiones,quæ dari consueuerūt apud Logicū de dĩa magis propria,in quib. oēs conueniūt tam differentiæ genericæ, q̄ specificæ p̄ter prima, quæ, vt sonat,nō conuenit nisi genericæ,licet aliqđ dicāt quod cōuenit ēt vltimæ specificę,nō repugnāter, i. quia non repugnat dĩæ,vt dĩa,est prædicari de plurib.differētib.speciei, aliter repugnaret omni differentiæ,sicut non repugnat cœlo,vt corpus est,diuidi in partes,verum hæc opinio quātū valeat ꝓ nūc relinquatur, ne cōfundātur nouitius,& stādū est in expositione,quam supra posuimus in solutione obiectionis factæ contra primam definitionem datam de dĩa.

Quantum ad tertiam aduerte,ꝙ ad mentem Porphyrii, differentia quintupliciter diuiditur. Prima diuisio est hęc Differentiarum quædam facit alterum,quędam facit aliud Illa facit alterum,quæ facit differre habentem, a nō habēte accidentaliter,vt accidens proprium & accñs commune, siue separabile,siue nō,qm̄ neutrum est de essentia rei differentiis,& id.s.facere alterum,competit differentiæ communiter & propriæ acceptæ,licet magis conueniat differentię cōiter acceptæ quā propriè. Nam propriè accepta & si non secūdū se,tñ in quantū propriū accñs fluit a principiis speciei, vt̄ participare actum dĩæ,magis propriè, quæ facit aliud,qm̄ licet homo differat essentialiter,ab asino ꝑ rationale primo,tñ secūdario differt essentialiter per risibile.Nā bene seq̄tur,homo est risibilis, ergo distinguitur essentialiter & specificæ ab asino,quod non est verum de differentia cōmuni. Nō.n. sequitur.Homo est albus, ergo differt essentialiter a coruo,vt patet. Illa autē facit aliud,quæ facit differre habente a non habente essentialiter, vt differrentiam magis propria,quæ est de essentia rei differētis vt sensitiuū in animali,& rationali in homine. Nam bene sequitur Animal est sensitiuum,ergo differt essentialiter a planta homo est rationalis,ergo differt essentialiter ab asino.

Secunda est Differentiarum quædam est separabili ab eo

qui

qui inest, vt differentia communiter accepta, quæ fit per accidens commune. Quædam inseparabilis, quæ, scilicet fit per accidens proprium, & est differentia propriè dicta, vel per differentiam essentialem, quę dicitur differentia magis propria. Nam & proprietas rei, vt risibile, & differentia essentialis, ut rationale, sunt inseparabiles à re, cui insunt; quoniam alterum fluit ab essentia, alterum est de essentia rei.

Tertia est. Differentiarum inseparabilium quędam sunt per se, quædam per accidens.

Aduerte, quod apud Porph. differentiæ per se sunt illæ, quæ ingrediuntur diffinitionē, & istę sunt magis propriæ, at sensitiuum, quod ingreditur diffinitionem animalis, & rationale, quod ingreditur diffinitionem hominis. Differentiæ autem per accidens sunt illæ, quæ licet prædicetur per se de subiecto, vt risibile de homine, tamen non ingrediuntur diffinitionē rei, nisi sumantur loco differentiæ essentialis, sicut solemus diffinire asinū per rudibile, & equum per innibile, & canē per latrabile, eo quod proprias & essentiales ignoramus differentias. Igitur inter differentias per accidens in sensu dicto, numeramus accidentia propria, de quib. loquemur in cap. seq.

Quarta est. Differentiarum quædam suscipiunt magis & minus, quædam non. Quæ suscipiunt magis & minus sunt differentiæ communiter dictæ, quę fiunt per qualitates cōmunes & præcipue in tertia specie qualitatis, vt sunt colores & sapores & odores, & tāgibiles qualitates. Nam de Socrate verum est dicere, quod differt a Plat. in albedine, quamuis & si vterque fit albus, tamen magis albus est Socr. vel minus quam Plat. Quæ autem non suspiciunt magis & minus sunt differentiæ propriæ & magis propriæ, nō enim dicitur vnus homo magis risibilis, aut magis rationalis quam alius. Quid autē sit recipere magis & minus, declarabitur tibi in tract. sequēti, cum loquemus de proprietatibus prędicamenti substantiæ, pro nunc sustine, ne idem inutiliter repetamus.

Quinta est, differentiarū quędam est diuisiua, quędam cōstitutiua.

Pro notitia huius quintę diuisionis aduerte primo, quod nō datur nisi de differentia magis propria, quoniam illa tantū diuidit genus essentialiter & constituit speciem, vt patet ex definitionibus supra positis.

Aduerte secundo, quòd membra huius diuisionis non oportet esse distincta realiter, sed sufficit ꝙ sint distincta secundùm rationem, nam eadem differentia est diuisiua & cōstitutiua, sed respectu diuersorum, quoniam diuidit genus & constituit speciem, vt aut diuidit dicitur diuisiua. s. gn̄is, vt vero constituit, dicitur constitutiua, scilicet speciei, & sic distinguitur ratione a se ipsa vt diuidit, & constituit, v.g. Rationale & suum oppositū diuidūt animal, vt patet in Arbore Porphyrii, quoniam animalium aliud rationale, aliud irrationale, & vtrūq; istorum simul cum genere constituit speciem, nam rationale additum animali constituit hominem, Irrationale additum animali constituit brutum.

Aduerte tertio, ꝙ drīę magis proprię tres sunt actus. Primus est, diuidere genus, & ab hoc dr̄ diuisiua. Secundus est, constituere speciem, siue subalternam, siue specialissimā, vt sensitiuum constituit animal Rationale cōstituit hominem, & ab hoc dr̄ constitutiua. Tertio, facit differre ab inuicē ea, quæ constituit, vt per rōnale differt homo à bruto, & ab hoc dicitur differentia. Nam quę differūt, drīa differunt.

Aduerte quarto, ꝙ ex eo ꝙ drīa simul cum genere cōstituit speciem sequitur corollariæ, ꝙ sola species diffinitur. Nam vera diffinitio constat ex gn̄e & drīa essentiali. Hæc autem duo cōstituunt speciem, ergo sola species diffinitur. Vnde, quęcunque diffiniuntur & nō sunt species, aut subalternā aut specialissima, qualia sunt decē generalissima, sex transcendentia, oīa indiuidua cuiuscunque prędicamēti nō veræ & proprie diffiniūtur, sed describuntur. Qūo aūt differant vera diffinitio & descriptio, manifestabitur tibi in tracta. de syllogismo topico. Bene ergo dixit Boetius, ꝙ sola spēs diffinitur. Constat ergo tibi diuisiones datæ de differētia simul cū definitionib. suis, eo modo siue illis modis, quibus potest notificari. Hæc de præsenti cap. dicta sint.

De Proprio. Cap. V.

IN quinto cap. agendum est de quarto prædicabili, quòd dicitur proprium. Cuius consideratio ordinate sequitur cōsiderationē generis & speciei & differentiæ. ea nanque prædicātur essentialiter, proprium vero prædicatur acciden-

cidentaliter, sed essentiale præcedit accidentale, ergo post cō siderationem illorum trium ordo doctrinæ requirit, vt tractemus de proprio. Quare autem prius de proprio quam de accidente, cum vtrunque sit accidentale, dicemus in c. seq.

De proprio autem tria videnda sunt.

Primo, quot modis sumitur.

Secūdo, q̄d sit propriū, quod ponit quartū prædicabile.

Tertio, si solus vltimus modus, quo dicitur proprium, est vnum ex quinque prædicabilibus.

Quantum ad primum aduerte, quòd ad mentem Porhyrii, & in doctrina peripatetica, quatuor sunt modi, quib. dicitur proprium. Primo illud dicitur propriū, quod competit soli vni speciei, sed nō omni indiuiduo illius speciei, immo reperitur in minori parte, vt esse Logicū, siue Grāmaticum esse medicum, esse moralis, & honestæ vitæ, cōpetit soli homini, q̄m solus hō inter omnia animalia viget parte intellectiua, hęc autem insunt ei propter intellectum & volūtatem, quæ ad partem intellectiuam spectant. Sed esse Logicum siue medicum est propriū primo modo, dummodo importēt esse actu Logicum, siue Medicum, si enim importarent solam aptitudinem, non essent proprium primo modo, sed quarto modo, sicut & risibile in homine, nā licet soli hoīes & pauci sint actu Logici siue Medici, oēs tñ & soli sunt apti esse logici, &c. aliter illud principium Arist. in 1. suæ Metaph. esset falsum, Omnes homines natura scire desiderant. Desiderium autem sciendi supponit aptitudinē naturalem ad scientiam, aliter vanum esset desiderium.

Et aduerte, quòd est simile deridēte & risibili, nam esse actu ridente conuenit soli homini, sed non omni homini, q̄m non omnes actu ridēt. sunt enim eadem hora aliqui flētes, aliqui ridentes, esse ergo ridentem est propriū homini primo modo, esse vero aptum ad ridendum conuenit soli & omni homini & semper, ergo est proprium hominis quarto modo, vt declarabitur. Secundo illud est proprium, quod omni indiuiduo alicuius speciei & semper conuenit remoto impedimento, & casu, sed non soli speciei sic esse bipedem est proprium hominis secundo modo, nam esse bipedem & grādi duobus pedibus conuenit omni homini, qui

sit verus hō, sed non soli homini, conuenit .n. multis aīalibus & præcipue volatilibus. Dixi remoto impedimento, vt secludantur homines, qui ex infirmitate aut abscisione nō sunt bipedes. Dixi & casu, pp monstra, quorū aliqua, aut nullius aut vnius, aut pluriū quā duorū sunt pedū, de quibus iam locuti sumus in 2. Phys. Dixi verus hō, vt excludā quędā animalia habentia effigiam humanā, vt dr̄, ꝙ in India inueniuntur homines, qui tm̄ vnū hn̄t pedem, & vnum oculum in fronte, qui gradiuntur saltando. Isti non sunt magis homines quam simia, ideo de eis non est hic sermo. Sed aduerte, quòd quando dicitur illud est proprium secundo modo, quod omni, sed non soli conuenit, exponendum est ly conuenit, pro accidit, aliter esse animal esset proprium secundo modo. Conuenit enim omni homini, sed non soli, vt patet, licet autem conueniat omni homini, sed non soli, non tamen accidit homini, sed est de essentia eius, quoniā prędicatur de eo in quid. Tertio, illud est propriū, quòd conuenit soli vni speciei, & omni eius indiuiduo, sed nón omni tempore, imò solum in tali tempore. puta esse canum, vel canescere conuenit soli & omni homini, sed non nisi in senectute, loquendo de canescere natutaliter, idest secundum ordine naturæ, & propriæ. Dico secundū ordinem naturę, quoniam accidit ex aliis causis hominem canescere ante senectutem, & præcipue ex longa & intensa animi tristitia, propterea inquit Boetius in 1. de Consolat. Metro primo, Intempestiui funduntur tempore cani, scilicet capilli, aut propter malam & intemperatam complexionem, qualis est phlegmatica & melancolica. Vtranq; nanq; est frigida, & canicies ex frigiditate prouenit. Nam, ideo non canescit homo in iuuentute, quia calor naturalis superabundat tēperās frigidum, in senectute autem ex defectu caloris superabundat frigidū & humidæ superfluū, iō in senectute canescit homo, & inter alias cōplexiones sanguinea tardius canescit, post ipsam colericam, propter caloris abūdantiam temperantis frigidum & consumentis humidū indigestum siue superfluum. Dico proprie, qm̄ licet aliqua animalia, vt lupos & canis videantur mutare pilos suos naturales in albos, non tamen proprie canescunt, sed potius glisescunt.

Nam

Nã causa ꝓprie caniciei est superabũdãs frigiditas cerebri, quę inest homini super omnia animalia, & iõ male odorat hõ, vt dr̃ in 2. de aĩa, ꝙ aũt aliqua bruta mutẽt pilos in albos, nõ est ex superabũdãti & indigesta frigiditate cerebri cuius signũ est, ꝙ vsq; in finẽ vitæ subtilissimæ odorãt, sed est ex indigestis frigidis humorib. respersis per totũ corpus & pręcipue qñ brutũ est vorax, sicut lupus & canis. Quarto illud est propriũ, ꝙ cõuenit soli uni speciei, & oĩ eius indiuiduo & semper, i. ꝓ oĩ tp̃e & necessario, vt esse risibile est propriũ hominis hoc quarto mõ. Nã homo cum sit rõnalis semper est aptus natus ridere, licet non semper actu rideat.

Et aduerte, quòd ly conuenit exponendum est pro accidit, aliter rõnale esset propriũ quarto modo, qm̃ soli & omni homini & semper & necessariæ, cũ sit gradus eius distinctiuus à bruto. pro tanto autem nõ est proprium, sed dr̃ia, vt docuimus supra, qm̃ est de essentia & de diffinitione hominis, proprio aũt quarto modo id non cõpetit, cum sit accñs fluẽs à forma rei, aut materia, à forma qdem vt risibile & disciplinabile ab anima humana, à materia autem vt corruptibile à cõpositione contrariorum elementorum. Constat igitur quot sint modi, quibus consuętum est sumi propriũ. Nunc autem relictis aliis, immorandum est circa quartum, quoniá solus iste est quartũ prædicabile, vt declarabimus.

Quantum igitur ad secundum manifestandum est, quid sic in via peripatetica.

Tu igitur aduerte, ꝙ nominales sic definiunt, proprium quarto modo est terminus vniuocus prædicabilis de pluribus in eo, quod quale accidentale & conuertibiliter.

Dicitur, terminus vniuocus loco gñis, eo quod est magis communis. nam, vt patet supra, apud nominales & genus & species & dr̃ia sunt terminus vninocus, & tñ non sunt proprium: ergo in plus est esse terminum vniuocũ, q̃ esse proprium quarto modo. Dicitur, prędicabilis de pluribus, aliter non esset vnum prædicabile comparatum inter quinque, vt docuimus in cap. 1. huius tract. Dicitur, de pluribus indistincte non explicando distinctis siue differentibus specie, vel numero, quoniam aliquod proprium cõsequitur genus, vt esse aptum dormire, & vigilare consequitur animal. Solũ

enim aial & oe & semp.s.pro aliquo tpe dormit & vigilat, vt docuimns in lib.de Somno & vigilia. Aliquod autem cõsequitur speciem specialissima. vt risibile & flebile, primũ quidem prędicatur de pluribus differẽtib.spẽ sicut & genus secũdũ aũt de pluribus differentibns numero, sicut & species specialissima. Dr in eo quod quale, vt distinguat à gñe & à specie, quæ prædicãtur in quid. verũ, quia dña prędicat in quale, ideo vt distinguatur ab ea subiungitur, in quale accidentale. Nam dña, vt docuimus supra, pdicatur in quale essentiale, cũ sit de essentia eius cuius est dña propriũ aũt prędicat in quale accidẽtale, cũ sit extra essentiã eius, cuius est propriũ, & nõ sit pars eius. Dr cõuertibiliter, aliter non esset propriũ quarto mõ. Nã si prædicaretur de aliquo, de quo nõ prædicatur illud cuius est propriũ, iã nõ cõueniret solli illi. puta si risibile prędicatur de aliquo, de quo nõ prędicatur hõ, nõ cõueniret soli homini, ex cõsequẽti nõ esset proprium hominis quarto modo, sed secundo modo. Tota hæc diffinitio acceptatur à Logico reali excepta prima particula, qm̃ realis Logicus, vt sæpe diximus, nõ cõcedit prædicabile esse terminum, siue conceptum, sed naturam cõem pluribus, vt stat sub hoc cõceptu, s.prædicari de plurib. vni uoce in quid vel in quale &c. vt docuimus in c.1.& 2.huius tractatus. Posita igitur definitione proprii secundum nominales, videndum est quid sit ad mentem Aristotelis.

Tu igitur aduerte, ꝙ in 1.Top. sic definitur propriũ est quod inest omni soli & semper, & cõuersim prædicatur de re, & non indicat quid est esse rei. Per primam particulam, s.soli omni, & semper distinguitur ab aliis modis proprii, nam iuxta primũ modũ inest soli, sed non oĩa iuxta secũdũ inest omni, sed non soli, iuxta tertiũ inest omni & soli, sed nõ semper, quarto autẽ modo inest soli omni & semp. Per secundam particulam, s.& conuersim, i. conuertibiliter prædicatur de re, & distinguitur ab accidẽte communi, quod est quintum prædicabile, quod nõ conuertitur cũ eo cui inest. Nam licet ista sit vera, Omnis coruus est niger, hæc tamen est falsa, omne nigrum est coruus. In proprio autem quarto modo prædicatio conuertitur. Nam, si omnis homo est risibilis, omne risibile est homo. Per tertiam particu-

lam,f.& non indicat quid eſt eſſe rei,diſtinguif à deffinitio ne.Nam vt declarabitur tibi in tract.de ſyllog.Top. Definitio eſt oratio indicans quid eſt eſſe rei per eſſentialia,i. declarans, eſſentiam & naturam rei definitæ per ſua principia priora & intrinſeca,quæ ſunt genus & differentia. Et, qm̃ proprium non eſt principiũ prius intrinſecum & eſſentiale eius,cuius eſt proprium,ſed eſt,quid poſterius fluens ab ipſis principijs vt riſibile originatur a rõnali , nam ex eo qđ homo eſt rõnalis, naturalis ſequella concluditur, quod eſt riſibilis,& non concluditur econuerſo à priori,ſed à poſteriori,ideo non indicant naturã rei a priori,ſicut indicat vera definitio. Dico à priori,qm̃ cum propriæ rerũ dr̃iæ ſint nobis incognitæ, venamur rerum quidditates per effectus proprios, & per ſuas ꝓprietates, & ut in plurib. aſſumimus propria accidentia in diffinitionib.loco dr̃arũ, ſed hoc eſt indicare quod quid eſt rei à poſteriori,& non à priori. Et qñ dr̃ in diffinitione præmiſſa de proprio , ꝙ non indicat quid eſt eſſe rei,intelligendum eſt à priori ad dr̃ia ueræ diffinitionis, à poſteriori aũt non eſt dubium aliter non verificaretur illud in 1.de Anima, Accidentia,ſ.priora, magnã partem conferunt,i. multum nobis deſeruiũt ad cognoſcẽdum,quod,quid eſt, i.rei eſſentiam & naturam. Verũ quia hæc ſunt altioris negocii primi Metaph. ideo tu nouiti ne deſperes, ſi nunc non penetras, ſufficiat tibi ſuperficialiter apprehendere. Conſtat igitur tibi quid ſit propriũ quarto modo,ſecundum nominales & reales, ſed tu ſequere uiam realium.vt pote magis cõformem doctrinæ peripateticæ.

Quantum ad tertium aduerte,ꝙ proprium non omnib. modis eſt uniuerſale,ſed tantũ quarto modo. Nã ſolũ quarto modo prædicatur accidentaliter cõuertibiliter mõ quo expoſuimus, & ſuum adæquatũ ſubiectũ eſt propriæ ſpẽs ſpecialiſsima,ex cõſequenti ſicut ſpecie ſpecialiſsima ꝓdicatur uniuoce & immediate de pluribus differentib.numero, quæ ſunt eius indiuidua,& prædicatur in quid, ſic eius proprium prædicatur de eiſdem,ſed in quale,ideo facit diſtinctũ prædicabile ab omnib.aliis. Hæc de proprio dicta ſint. Quomodo aũt faciat diſtinctum prædicabile ab accidente cũ & ipſum proprium ſit accidens dicemus in cap. ſequen.

De accidente. Cap. VI.

IN c.6.agēdū est de quinto prędicabili, quod dr̄ accidēs, cuius cōsideratio ordinate sequitur considerationē proprio.qm̄ licet vtrūq; prędicetur de plurib.in quale accidentaliter in quātum vtrunq; est accidēs, tn̄ imperfectiori modi prædicatur quā propriū.Nā propriū prædicatur conuertibiliter nō aūt accidens, vt declarabitur. Item propriū facit propositionem per se,non autem accidens.De accidēte igitur quattuor videnda sunt. Primo,quot modis sumitur,vt sciamus modum,iuxta quem ponitur quintum prædicabilis. Secundo, quid sit, vt est quintum prædicabile. Tertio,quomodo diuiditur. Quarto, quō facit distinctum prædicabile a proprio, cum & proprium sit accidens.

Quantum ad primū aduerte, ꝙ famosiores modi in via Arist.quibus sumitur accidens, sunt quattuor.

Primo sumitur per omni eo, quo non est de ratione alicuius,& sic omnia,quæ non sunt de ratione hominis,sunt accidentia homini,cum igitur risibile nō sit de rōne homi nis nec Sortes,nec Plato sint de intellectu hominis, potest enim intel ligi homo nō intellecto Sorte & Plato. cuius si gnū est,ꝙ hæc est indirecta,homo est Sortes sequitur,ꝙ in hac prima acceptatione & ꝓprietates speciei, & indiuidua sunt accidentia homini,& iuxta hunc modū in trac.de syllogismo sophistico assignabitur fallacia accidentis.

Secundo.sumitur accidens pro omni ente, quod non est substantia, sed inhærens substantia, & diuiditur in nouem prædicamenta,vt declarabitur tibi in trac.sequenti, iuxta quem modum dicimus quantitatem & qualitatem esse accidens, & appellatur accidens prædicamentale. Est alterum membrum diuisionis qua diuiditur ens in substantiam & accidens.Tertio, sumitur accidens pro omni eo, quod euenit præter inter intentionem agentis, vt quando homo fodit agrū vt seminet,si fodiēdo inuenit thesaurum,est accidēs, & hoc accidēs dr̄ fortuna & casus,de quo agitur in 2.Phys.

Quarto,sumitur accidens pro omni eo,quod positum in prędicato facit propositionem per accidēs siue illud sit substātia,siue accidēs prędicamētale,siue nō.Ad hoc aūt quod

ſiat propoſitio p ſe oportet pdicatū eſſe de eſſentia, aut de rōne ſubiecti,aut propriū eius quarto mō, oīa ergo alia pdicata faciūt propoſitionē p accidēs. Vñ hæc eſt p accidēs. Aīal eſt hō, & hęc,hō eſt ſortes,& uniuerſaliter qñ inferius prędicatur de ſuperiori,& oīs propoſitio,in qua prædicatū eſt accidēs cōe, ſiue ſeparabile,ſiue inſeparabile,qm̄ tale accidēs nō eſt de diffinitione ſubiecti, nec eius propriū aliter ſoli ſubiecto coueniret. Vñ hęc eſt ppoſitio p accñs,hō eſt albus,nix eſt alba,ęthiops eſt niger,& ſolū quarto mō eſt pdicabile diſtinctū ab aliis Et q dē, ꝙ ſit prędicabile pbatur, qm̄ prędicaē de plurib. vniuoce differētib. ſiue ſpē, ſiue numero. nā nigrædo prædicaē vniuoce de coruo & carbone & Ethiope, q differunt ſpē,& prędicaē de hoc & illo coruo, q differūt numero. Quod aū t ſit diſtinctum ab aliis patet de genere & ſpecie, qm̄ prædicatur in quale, illa aūt in quid, patet de dr̄ia,qm̄ illa prędicatur in quale eſſentiale,hoc aūt in quale accidentale, de proprio etiam conſtat, quoniā proprium prædicatur in quale accidentaliter conuertibiliter, accidens autem in conuertibiliter. Conſtat ergo quot modis ſumitur accidens, & iuxta quem modum ſit prędicabile.

Quantum ad ſecundum aduerte, quòd apud nominales accidens, vt eſt quintum prædicabile ſic diffinitur. Accidens eſt terminus vniuocus, de pluribus prædicabilis in eo, quod quale accidentale non conuertibiliter. Primo dicitur, termi nus vniuocus, in eodem ſenſu, in quo eſt diffinitum genus, & ſpecies & differentia & proprium ſecundū nominales, & vt in ſecundo c. expoſuimus. Secundo dicitur, de pluribus prædicabilis, qm̄ ex hoc habet, ꝙ ſit prædicabile proprie dictū, modo prędicatur, vniuoce, vt patet ex diffinitione data de prædicabili in c. 1. Et aduerte, ꝙ nō dr̄ de pluribus differentibus ſpē, ſiue numero, qm̄ contingit accidens prædicari de differētibus genere, vt animal eſt album, nix eſt alba. Et de differentib. ſpē, vt coruus eſt niger, & homo eſt niger puta æhtioops., & differentibus, numero. vt ſortes eſt albus, & Berta eſt alba, propter hoc igitur diffinitur accidens prædicabile per prædicari de pluribus indiſtincte, ſiue ſpecie, ſiue numero. Tertio dicitur, in eo, quòd quale, quoniam ad interrogationem factam qualis eſt homo, reſponde-

tur

tur albus,aut niger,aut sanus,aut æger.Quarto dr̃,acciden tale,vt distinguatur à dr̃ia,quæ,vt supra docuimus, p̄dicatur in essentiale, qm̃ est de definitione eius, cuius est dr̃ia. Quinto dr̃ couertibiliter,vt distinguatur à proprio,sicut iã supra docuimus .Hæc diffinitio tota acceptatur à Logico, reali,præter primã particulã : qm̃.vt sępe diximus , Realis Logicus nõ cõcedit prædicabile esse terminũ, vel cõceptũ, sed esse naturã cõmunicabilẽ multis,vt stat sub cõceptu qđ est esse p̄dicabile de multis. Aliæ particulæ oẽs acceptãtur. Apud realem Logicum & ad mentem Porphyrii de accidẽte,vt est quintum prædicabile datur triplex diffinitio .

Prima est hæc . Accidens est , quod adest & abest pręter subiecti corruptionem .

Aduerte, ꝙ hæc diffinitio alio, & alio modo intelligẽda est à logico & à Philosopho.Nam Logicus considerat accidens secundùm modum prædicandi, Philosophus aũt secũdũ modũ essendi.Logicaliter ergo sic intelligatur. Accidẽs est illud prædicabile,quod adest & abest,id est,quod p̄dicatur affirmatiue & negatiue de suo subiecto, præter subiecti corruptionem,i.absque hoc,ꝙ remoueatur subiectum,v.g. esse album,sedere, stare,currere, sunt accidentia homini,q̃a verificãtur de homine affirmatiue & negatiue.nam vtraq; harum est vera, cum sint in definite in materia contingẽti, homo est albus, homo non est albus, & adhuc stat hõ siue sit albus siue nõ sit albus,nõ solum aũt verificã.tur istę duę sumendo hominem, vt stat pro distinctis suppositis , sed ẽt respectu eiusdem,pro diuerso tamen empore , nam verum est dicere , quod hic homo aliquando estalbus , aliquando non est albus, & tamen stat subiectum . Realiter autem & apud Philosophum sic intelligitur.Accidens est ens,quo ad est & abest , id est quod aduenit subiecto iã cõstituto in esse,quo ad substantiam & inest illi,& remouetur ab eo,& tamen subiectum non desinit.Et definitio sic intellecta,verificatur proprie de accidente communi,quod scilicet nõ cõsequitur subiectum ex natura subiecti,vt excludam accidẽs proprium consequens naturam specificam, vt risibile in homine,vel principia indiuiduantia, quibus hic homo est hic homo.Ista enim non remouentur,quin corrumpatur subiectum.

ctum. Hæc enim ſemper eſt falſa, homo nō eſt riſibilis, q̄a licet poſſit intelligi homo non intellecto riſibili cum non ſit de eſſentia eius, tamen non poteſt exiſtere ſine riſibili, quoniam naturaliter fluit a natura hominis, ſicut lux a ſole. Licet autem prædicta diffinitio intelligi poſſit & exponi logicaliter & phyſicæ, in præſenti loco exponēda eſt Logicaliter quoniam Logicus non habet conſiderare accidēs, vt ens eſt, ſed vt prædicabile eſt.

Secunda diffinitio eſt hæc. Accidens eſt, quod contingit eidem, ſcilicet ſubiecto ineſſe & non ineſſe, vt eſſe ſanum, triſtem, lætum, honoratum &c. eſt accidens ſorti, quoniam aliquando eſt ſanus, aliquando æger, aliquando triſtes, aliquando lætus, & hoc modo accidens conuertitur cum contingenti. Contingens eſt, quod poteſt eſſe & non eſſe.

Et aduerte, quod per hāc ſecundam definitionem probatur prima. nam bene ſequitur, Accidens eſt quod poteſt ineſſe & non ineſſe ſubiecto, ergo accidens eſt quod adeſt & abeſt præter ſubiecti corruptionem.

Tertia diffinitio eſt hæc. Accidēs, ſ. prædicabile, eſt illud quod neque eſt genus, neque ſpecies, neque differentia, neque propriū, ineſt aūt alteri. Dicitur, accidēs prædicabile, vt excludam accidens inquantum eſt prędicamentale, puta albedinem in prędicamento qualitatis, corpus & ſuperficiē in prædicamēto quantitatis. Nā albedo eſt ſpecies coloris, corpus & ſuperficies ſunt genera quātitatis continuæ, non inconuenit ergo accidens prædicamētale eſſe ſpecies & genus &c. Sed inquātum eſt prędicabile, id ſibi repugnat. Eſt aūt prædicabile, ex particulari modo prædicandi, qui eſt p̄dicari de pluribus in quale accidentaliter inconuertibiliter, per hūc aūt modum prædicandi negatur ſibi poſſe eſſe genus, & ſpecies, quia prędicantur in quid, ſimiliter eſſet differentia, quia prædicatur in quale eſſentiale, ſimiliter proprium, quia prædicatur in quale accidentale, ſed conuertibiliter. Conſtat igitur tibi, quid ſit accidens. vt prędicabile.

Quātum ad tertium aduerte, ꝙ apud Porphyrium datur tantum vna diuiſio de accidente prædicabili, quod eſt accidens cōe diſtinctum contra proprium, quod eſt quartum prædicabile. Petrus autem Hiſpanus, adiungit ſecundam.

Prima est, accidentium cõium, quæ prædicantur per accidens de subiecto, quoddam est separabile, quoddam inseparabile. Superabile, vt homo est sedens. Inseparabile, vt coruus est niger. Ratio huius diuisionis est, quia aut accidens causat in subiecto à causa naturali fixa & perseuerãte quasi immutabiliter, & sic est accidens cõe inseparabile, vt nigredo in coruo, q̃ causat ex intensa caliditate & siccitate cõplexionali, q̃ pdominantur in eo supra frigidum & humidum. Et nigredo in æthiope, quę cãtur ex adustione regionis, à qua nullo tpe multũ elongatur sol, habitant.n. circa tropicum cancri. Aut cãntur in subiecto à cã instabili diuersimo de se hñte pro diuerso tpe, & sic est accñs separabile, vt albedo & denigratio in forte Italo, nam in æstate ad solẽ denigratur pp accessum ad caput nostrum, in hyeme aũt de albatur p elongationem. Idem intellige de calore, & frigiditate aeris in climate quinto & sexto & septimo & magis vltra. Cõstat igitur quomodo hæc diuisio est sufficiẽs.

Sed aduerte, ꝙ hæc diuisio magis verificatur apud Physicum, q̃ apud Logicum, Physicus.n. considerat accidens prædicamentale & modũ suum realem essendi in subiecto, Logicus aũt considerat accidens sub modo intelligendi & pdicandi. Quantum igitur spectat ad Physicum, Profecto verum est quod aliquod est superabile, vt accidens aduentitium, sicut album & nigrum, calidũ & frigidum in hominem, aliquod aũt est inseparabiliter inhærens, vt calidũ in igne, nigrum in coruo, albũ in niue, dulce, vel austerum in hoc, vel illo pomo, & breuiter omne accidens congenitum fluens à principiis indiuidui, & tali, vel tali commixti oẽm elementorum, apud Logicum aũt omne accidens quãtum ad modum intelligendi, vel prædicandi est separabile, qm̃ subiectum, quo ad essentialia sua põt intelligi & diffiniri, non intellecto accidente siue proprio siue cõi. Proprio quidem, vt possum intelligere ac diffinire hominẽ, nulla facta mentione de risibili, constat.n. prima apprehensio & qdditatiua diffinitio ex solo genere & differentia communi autẽ aduentitio constat. Cõi vero cõgenito, vt nigredine in coruo cõstat qđ possum intelligere & diffinire quo ad principia essentialia, absq; hoc quod fiat mentio de accidẽte congenito,

genito,possum.n.intelligere hominem,qui est Aetiops inqnantũ homo est,vt inquit Porph.nitentẽ candore.Non.n. Aethiops,vt homo, habet nigredinẽ, sed ex regione adusta radiis solis: cuius signũ est, quod si Aetiops deducatur ad regionẽ temperatã,paulatim per successionẽ generationis, geniti albescent. Hæc ergo diuisio accidentis per separabile,& inseparabile,licet in atiquo sensu posset intelligi logicaliter, absolute tñ exponenda est physicæ, quod innuens Porph.posita prædicta diuisione,ne uideretur contradicere diffinitioni datæ,qua dictum est accñs esse illud qđ potest adesse & abesse &c, ex consequenti vr̃ oẽ accñs esse separabile,quasi soluens inquit,põt aũt intelligi & coruus albus & Aethiops nicens candore p̃ter subiecti corruptionem. Ac si dicat, licet physicæ non oẽ accidens post quam aduenit subiecto possit remoueri,tñ logicaliter quantum ad modum intelligendi subiectum põt remoueri modo diximus, nulla ergo est contradicto. Verum ergo est dicere, quod apud Physicum datur accidens separabile, & inseparabile quantum ad inesse,sed apud Logicum omne est separabile quantum ad hoc, quod est intelligere & diffinire subiectum.

Secunda diuisio, quam ponit Petrus Hisp.est hæc, Accidentium quoddam est commune quoddam est proprium.

Aduerte, ꝙ accidens põt dici cõe & propriũ dupliciter. Primo,ꝙ illud dicatur cõe,quod aptum est inueniri in multis subiectis gñe & specie distinctis, vt calidum,frigidum, humidum,& siccum. Asperum,leue,graue,leue. Proprium aũt dicatur illud,quod uni soli generi,vel speciei conuenit conuertibiliter,vt rerum proprietates,ut summa lux in sole, & summum calidum in igne,par & impar numero, risibile in homine. Secundo, vt dicatur adidens commune, cuius subiectum nominatur termino cõi & non discreto, ut homo albus,corpus niger,illud autem dicatur accidẽs proprium,cuius subiectũ nominatur termino discreto, vt sortes albus, vel albedo in sorte. In hac secũda diuisione sumitur cõe & proprium in secũdo significato,& non in primo, nam iuxta primũ distinguitur quartum prædicabile à qnto. Iuxta autem secundum tam cõe,quàm proprium continetur in quinto prædicabili. Constat igitur quo diuidatur

acci-

accidens, apud Logicum in prædicabilibus. dico in prædicabilibus, quoniam alio modo diuidendum est in prædicatis, vt tibi manifestabitur in tract. seq.

Quantum ad quartum, vt scias, quō accidens facit quartū prædicabile distinctū à quinto, cū tñ vtrunq; sit accñs & non substantia. Aduerte, q̄ accidens dupliciter cōsiderari pōt. Primo, vt est, ens, distinctū contra substantiā, & q̄d in tract. seq. distinguemus in nouem prædicamenta accidētium. Secundo, vt dr̄, prædicatū per accidens distinctū contra prædicatū per se, iuxta quē sensum oē quod prædicatur per accidens de altero dr̄ accidens, & oē q̄d prædicat̄ per se, dr̄ per se, & iuxta eundem sensum accidens facit propositionem & prædicationem per accidens, per se aūt facit propositionem per se, quæ qūo & quot modis fiat, declarabitur in tract. de syllogismo demonstratiuo. Iuxta primum sensum non datur mediū inter substantiam & accidens, quia vt manifestum tibi erit in tract. seq. ens sufficienter diuiditur in substantiā & accidēs, nam ens aut est aptū esse in subiecto, vel non in subiecto. Si primū est accidens, si secundum, est substantia. & sicut inter duo cōtradictoria non pōt dari mediū, sic nec inter substantiā & accidens sic accepta pōt dari medium. Iuxta aūt secundum sensum datur mediū inter substantiam & accidens. nam proprium non est substātia, nec est accidens, i. prædicatū per accidens. Non. n. facit p̄dicationē per accidens, sed per se in secundo modo, q̄ modus manifestabitur tibi in tract. de syllogismo demonstratiuo.

Ad propositū ergo dico, quod accidens distinctū contra substantiam non facit quintū prædicabile distinctū à quarto, qm̄ & ipsum proprium continetur sub accidente primo modo sumpto. Accidens aūt sumptum pro prædicato p̄ accidens distincto contra prædicatum per se facit quintū prędicabile distinctū à quarto, qm̄ illud est prædicatum per se, ex quibus sequitur, q̄ omne accidens cōe, inquantum facit prædicationem & propositionem per accidens, continetur in quinto prædicabili, & omne prædicatū prædicationis indirecte, s. quando inferius prædicatur de superiori continetur in eodem prædicabili. In quo sensu dum prædicatur hō de animali, homo est accidens in quinto prædicabili.

Vt aũt ſcias, quę ſit prædicatio indirecta & accidentalis, quæ faciunt quintum prædicabile declarandum eſt quid ſit directa & indirecta, eſſentialis & accidẽtalis apud Logicũ.

Tu igitur aduerte, ꝙ prædicatio directa eſt illa, in qua ſuperius prædicatur de ſuo inferiori, i. magis cõe de minus cõmuni, vel æquale de æquali. Exemplũ primi, hõ eſt animal, aĩal eſt corpus, corpus eſt ſubſtã tia, ſubſtãtia eſt ens: exemplũ ſecundi, hõ eſt riſibilis, aĩal eſt ſenſitiuum, numerus eſt par, vel impar. Indirecta aũt eſt, qñ inferius prædicatur de ſuperiori, i. minus cõe de magis cõi, vt ſubſtãtia eſt corpus, corpus eſt animal, aĩal eſt hõ. Prædicatio eſſentialiter eſt illa, in qua termini ſunt eiuſdẽ prædicamenti, dũ modo ſit directa, vt homo eſt aĩal, qñ ſubiectum & prædicatum ſunt, de prædicamento ſubſtantiæ, & prædicatur ſuperius de inferiori. Idem eſſet ſi prædicaretur æquale de æquali, vt qñ prædicatur dĩa ſpecifica de ſpecie, vt homo eſt rationalis.

Prædicatio accidentalis eſt, in qua termini ſunt diſtinctorum prædicamentorum, vt homo eſt riſibilis, homo eſt albus Nam homo eſt in prædicamento ſubſtantiæ, riſibilitas vero & albedo ſunt in prædicamento qualitatis.

Sed aduerte, ꝙ accidentalis eſt duplex. Quędam enim eſt accidentalis per ſe & fit quando prædicatur proprium accidens de proprio ſubiecto, vt homo eſt riſibilis, numerus eſt par vel impar, & eſt in quarto prædicabili Quædam eſt accidentalis per accidens, & fit quando prædicatur accidens cõmune de ſubiecto, vt hõ eſt albus, coruus eſt niger, & hæc eſt in quinto prædicabili in eodem etiam eſt prędicatio inferioris de ſuperiori, vt animal eſt homo. Accidit. n. animali eſſe hominem. Nam poſito quod homo nõ eſſet, adhuc põt eſſe animal, q̃a põt ſaluari in alia ſpecie, putta in equo, ĩ leone &c. ꝑꝑea hæc & ſimiles ſunt per accidens, & in quinto prædicabili, aĩal eſt hõ, corpus eſt aĩal, ſubſtã tia eſt corpus.

Hæc de ſexto capite dicta ſint, in quo terminatur intẽtio noſtra expoſitiua ſuper quinque prædicabilia. Nec mireris tu nouiti, ſi relinquimus proprietates & cõmunitates, quas aſſignat Porphyrius, & Petrus Hiſp. & differentias quinque prædicabilium ad inuicem comparatorum, quoniam declaratis & expoſitis ſingulorum prædicabiliũ definitionibus,

quo ad ſingulas particulas,vt ſup.expoſuimus,poteris per te ipſum huiuſmodi communitates & differentias comprehendere. Ideo hic ſiſtendum eſt.

TRACTATVS QVINTVS, de Antepręcamentis,& Prædicamentis, & Poſtprædicamentis. Ex libro Prædicamentorum acceptus.

POST habitā conſiderationē de quinque vniuerſalib. ſiuę prędicabilibus, doctrinę ordo requirit,quod de categoriis, quæ apud Latinū prędicamēta dnr pertractemus. Ordinauit.n. Porphyrius iſagogas ad habendā eā prædicamentorū doctrinā, quā tradidit nobis Ariſt.prætererea in trac. præcedenti actum eſt de rationibus & diffinitionibus,ac diuiſionibus quinque vniuerſalium. In tract. autem pręſenti acturi ſumus de ordinatione quinque vniuerſalium qua cōſtituitur prædicamentum,vt dicemus,ergo neceſſe fuit prę ſcire ipſa quinque vniuerſalia, vt in præſenti tract. ſciamus ea ordinare in linea prædicamentali. Vane enim conatur ordinare,qui prius nō nouit ordinabilia. Rationabilitet ergo poſt doctrinam traditam de quinque vniuerſalibus,agēdum eſt in preſenti tractatu de prædicamentis. Quem diuidemur in tres partes, ſicut & Ariſtoteles videtur diuiſiſſe.

Pars prima erit,de Antepræcamentis.

Secunda,de Prædicamentis.

Tertia,de Poſtprædicamentis.

Partem primam diuidemus in quatuor capita.

Primo, ptractāda ſunt q̄dā,q̄ pcognoſcere oportet,ne ꝑ incognita procedamus, aut ſimus coacti ea ſępius repetere.

Secundo,agendum eſt de primo antepræcamento ſumpto in genere,quod continet tres definitiones,ſ.æquiuocorum, vniuocorum, & denominatiuorum.

Tertio, agendum eſt de ſecundo antepræcamento ſum

pto

pto in genere quòd continet duas diuisiones terminorum?

Quarto, agēdū est de tertio antepredicamēto sumpto in genere, ꝙ continet duas regulas, quarū prima valet ad cognoscēdū ea, q̄ locātur secūda sub & supra ordinate, secūda aūt valet ad cognoscēdū impermixtionē prædicamētorū.

De præcognoscendis. Cap. I.

IN primo c. agendum est de his, quorum precognitio necessaria est, antequam descendamus ad tractandum in specie de Antepraedicamentis, & de Praedicamentis, & de postprædicamentis, & sunt quattuor.

Primo, quid sit Prædicamentum?

Secundo, quid Antepraedicamentum.

Tertio, quid Postprædicamentum.

Quarto, si ad Logicum spectat & quomodo tractare de prædicamentis.

Quantū ad primum aduerte, vt scias in quo sensu tracta re intendimus de prædicamentos, quod quatrupliciter sumi potest. Primo, pro omni termino p̄dicabili siue de vno, vt sortes, siue de pluribus, vt homo. Nam, cum prędicamentum à prædicando dicatur, quid de aliquo vel de aliquibus prædicatur, dici potest in hoc primo sensu prædicamentum. Secundo, pro omni termino, quod de pluribus prędicatur, vt ab hoc secundo sensu excludatur terminus discretus. Tertio, pro genere generalissimo cuiuscunque prędicamenti, in quo sensu substantia, quantitas, qualitas, ad aliquid &c. dn̄r prędicamenta. Quarto, pro coordinatione pluriū prædicabilium, quæ se habent, vt inferius & superius essentialiter in linea recta prædicamētali, vt tibi in singulis prędicamentis declarabitur infra, & in hoc quarto sensu acturi sumus de prædicamento diffiniendo quid sit.

Tu igitur aduerte, ꝙ vno modo diffinitur apud nominales, & alio modo apud reales. Nam nominales sic diffiniant prędicamentum est coordinato plurium terminorum secūdū & sub & supra. & per ly plurium terminorū intēdūt pluriū prędicabilium. Nam, vt docuimus in tractatu pręcedenti, tenunt prędicabilia non esse res, siue naturas communicabiles multis, sed terminos siue conceptus, & qm̄ reales non

concedunt prædicabilia esse terminos, sed naturas cões mõ, quo in tract. præcedenti exposuimus, ideo nõ acceptãt prædictã diffinitionẽ nisi aliud addatur. Igitur apud reales sic diffinitur, prædicamentũ est ens dicibile in cõplexum, ordinabile in genere secũdũ sub, & supra, prout substat termino talẽ ordinẽ significanti. Primo dr̃ ens, ac dr̃iam nõ entis, vt est chimera, & negationes, quę non reponuntur in prędicamento. Nam vt probatur in lib. 6. Metaph. solum ens extra animã, quod est ens reale, reponitur in prædicamẽto, & sic excluditur ens rõnis, & ens fictitium, & negationes, & priuationes inquantum sunt negationes. Secundo dr̃, ens dicibile, i de aliquibus prædicabile, ad dr̃iam singularium, quæ non proprie reponuntur in prædicamento, eo quod aliquibus subiiciuntur, i. speciebus, sed de aliquibus nõ prædicantur cum non habeant inferiora. Vnde coordinatio cuiuslibet prædicamenti clauditur inter generalissimum, & specialissimum, Tertio dr̃, incomplexum ad differentiam complexorum, quæ secundũ se tota in nullo vno prædicamẽto reponuntur, sed per partes in distinctis. vt hominem esse album, per ly hominem reponitur in prædicamento substantiæ, per ly album in prædicamento qualitatis. quod si in eodem prædicamento reponitur, nõ tamen in vno de genere, vel uno specie, sed secundũ vnã partẽ reponiẽ in genere, & secũdũ aliã in specie. Vt hoiem esse animal, constat. n. hominem locari in specie, & animal in genere. Quarto dicitur, ordinabile in genere, ad differentiam trãscendentium, quæ licet sint ens prædicabile & incomplexum, tamen nõ reponuntur in aliquo vno prædicamento, sed circundant omne prædicamentum, prædicantur enim de decem generalissimis, & de omnibus cõtentis sub decem generalissimis. Quidquid autem reponitur in prædicamento, non egreditur limites illius prædicamẽti, vt tibi manifestabitur infra. Quinto dr̃, secundum sub & supra. Oportet. n. vt omne per se, & directe reponibile in prędicamento se habeat ad aliud vt inferius ad superius, vel ecõuerso, & dicitur per se & directe. vt per ly per se excludantur ea, quę tm̃ reductiue sunt per se in prædicamento, vt partes essentiales, & integrales, quæ non sunt per se in prędicamento, sed gratia totius. Vnde

de materia,,& forma nō sunt in prædicamēto, nisi quia totum compositum est in prædicamento, & per indirecte excluduntur differentiæ, quę non directā linea, sed à latere, vt patet in arbore Porphyrii, continentur in prædicamento. Sexto dicitur, prout substat termino talem ordinem significanti, vt scias, ꝙ prædicamenta non considerantur à Logico, vt simpliciter sunt entia realia, sicut declarabimus infra, sed vt stāt sub cōceptib. secūdis, qui per terminos significātur, puta cōsideraī substātia vt generalissimū; similiter quātitas, & qualitas, &c. Cōstat igiī tibi q̄d sit prædicamentū.

Quantum ad secundum aduerte, ꝙ Anteprędicamentum est præuium traditum nobis ab Arist. conferens immediate ad prædicamentorum scientiam consequendam.

Pro cuius notitia aduerte, ꝙ & prædicabilia tradita nobis à Porphyrio, & etiam ab Arist. in lib. Top. sub ratione prædicamentorū, & antepredicamenta tradita hic ab Arist. conferunt scientiæ prædicamentorum consequendæ, sed diuersa rōne. Nam prædicabilia conferunt primo & mediate, impossibile est.n. scire ordinem prædicamentalem, nisi præsciamus quid genus, quid species, & multiplices eorum diuisiones, vt docuimus in trac præced. Antepraedicamenta aūt supposita notitia prædicabilium proxime & immediate cōferunt, vt tibi manifestabitur. Sed aduerte, ꝙ & Postpręedicamenta conferunt, aliter non fuisset ab Arist. eorum notitia annexa doctrinæ prædicamētorum, conferūt tamē aliter, q̄ antepredicamenta. Nam ex parte addiscentis Antepraedicamēta sunt propria cognitione, q̄ prædicamēta & Postprędicamenta. Sed postprædicamenta complent notitiam p̄dicamentorū. Vnde antepraedicamenta sunt principium cognitionis p̄dicamētalis, sed postprædicamētalis sunt terminus eiusdē cognitionis. Hinc est, ꝙ aliq̄ dicūt antepraedicamēta cōferre à priori, Postprædicamēta vero à posteriori.

Quantum ad tertium aduerte, ꝙ postprædicamētum, vt ex pręmissis potes coniecturare, est documentum traditum ab Arist. pro complemento doctrinę prædicamentalis. Dicit enim Arist. in prædicamentis assignans proprietates prędicamentorum, puta in prędicamento substantiæ, quòd substantiæ nihil est contrarium, quòd eadē numero substātia,

& si non simul, successiue tamen est receptiua cōtrariorum. hæc autem non possumus perfecte scire, nisi cognoscamus quid sit oppositio, & quæ eius species, cuius una est oppositio contraria. Item oportet scire modos simultatis, & motus, &c. & de singulis agendum est in postprædicamentis. ergo ad complendam prædicamentorum doctrinam, oportet in ultima parte trac. de postprædicamētis agere. cōstat igitur tibi quid sit prædicamentorū, & ad quid ordinatū est.

Quantum ad quartum aduerte, quoniam famosum est, Logicam uersari circa entia rationis & intentiones secundas, prædicamēta autem sunt entia realia & entia extra animam, ut tenet Arist. in lib. 6. Metaph. ideo non uidetur, ꝙ ad Logicum spectet pertractare de prædicamentis, sed ad Metaphysicum, cuius officium est considerare de maxime uniuersalib. in causando, quales sunt substātiæ abstractę, & in prædicando, qualia sunt trāscendentia & uniuersales modi essendi, ut potentia & actus, vnum & multa, finitū & infinitū, necessariū & contingens, per se & per accidēs, &c. Et decē pdicamēta. Vnde Arist. in lib. 5. Metaph. pertractat de substātia & quantitate & de aliquid, & de qualitate, &c.

3 Vt igitur scias in quo sensu spectat ad Logicum considerare, de prædicamētis & in quo, nō. Aduerte duas distinctiones, Prima est hæc. Ens rationis sumitur dupliciter. Primo, solum pro eo, quod fabricatū est ab intellectu, & extra intellectum nullum habet esse, & sic oratio, propositio, syllogismus, consequentia antecedens, consequens, subiectum, prædicatum, vniuersale, singulare, suppositū, genus, species, differētia, & reliqui termini secūdæ intētionis, dicunt pprie entia rōnis. Secundo, sumitur pro omni ente reali nō secūdum se, sed in ordine ad rationem & prout ratio circa illud negotians, attribuit, sibi aliquod fabricatum per rōnē. puta negotians circa animal attribuit sibi cōceptum gnis, & homini conceptum speciei. Et sorti conceptū singularis, & in hoc sensu omne ens reale potest dici ens rationi. Et, quando dicitur, ꝙ Logica versatur circa entia rationis & secundas intentiones, cōcedendum est primo & secundo modo, ita ꝙ nihil consideratur ab ea quin sit ens rationis primo aut secundo modo. Et quando dicitur, ꝙ prædicamēta sunt

entia realia, concedendum est secundum sui naturam, cum quo tamen stat, ꝙ intellectus eis attribuit secundas intētiones, puta conceptum generis generalissimi & subalterni & specialissimi & aliquas proprietates in ordine ad rationem, puta dici de subiecto, & nō esse, vel esse in subiecto, dici possunt entia rōnis secūdo modo, & vt sic cōsiderantur à Logico, secundū aūt naturam suam considerantur à Metaph.

Secunda distinctio est hęc, ens reale potest in aliqua sciētia considerari dupliciter. Primo modo reali, idest in ordine ad passiones reales, puta vt subiicitur motui, vel tēpori, vel loco, aut inquantum esse finitum vel infinitū corruptibile, generabile vel suum oppositum. Secundo mō logicali, puta vt refertur ad subiici & ad prædicari, & vt alia prædicata intētionalia attribuit ei ratio, puta esse ordinabile in genere, aut in specie, &c. Primo modo scientiæ reales considerāt de ente reali, vt physica & mathematica & metaphysica secundo modo scientię rationales, inter quas est Logica, considerat de ente reali, quod, vt diximus sic consideratum potest dici ens rationis. Secundo modo sumptum iuxta distinctionem pręcedentem. Et sic constat tibi quomodo Logicus de prædicamētis, quę sunt entia realia, pertractat modo logicali & non modo reali. Sed dices, immo Logicus cōsiderat prædicamenta modo reali. Nam Arist. ut tibi manifestabitur in pdicamēto substāntiæ & quātitatis & qualitatis considerat eorum proprietates & cōitates reales mō reali, puta ꝙ substātiæ nihil est contrariū, ꝙ est susceptiua contrariorū, qđ non recipit magis & minus, &c. ergo &c.

Respondetur, Logicus habet considerare prædicamenta principaliter & ex proposito modo logicali, ꝙ aūt aliquo modo reali, hoc est secūdario & incidenter, prout, scilicet talis consideratio modo reali confert cōsiderationi pleniori habendæ modo logicali, & hoc non videatur mirum. Nam, ut inquit Arist. in 4. metaphy. circa idem uersatur dialecticus & metaphysicus. Vnde sicut metaphysici est cōsiderare de omnibus, sic & dialectici, sed diuersa ratione, ut tibi manifestabitur. Hic est quod Arist. in scientia reali, puta in Physica, aliquando utitur rationibus logicalibus, quæ dicūtur rationes cōes, & in logica aliquādo procedit mō reali,

vt insinuet vniuersalitatem & conformitatem, quę sunt in logica & metaphysica, ideo dicuntur scientiæ communes. Constat igitur tibi, quod obiectio proposita non præualet determinationi factæ. Hæc de 1. c. huius primæ partis tract. dicta sint. Nunc accedendum est ad specificam considerationem Anteprædicamentorum.

De primo antepraedicamento in genere. Cap. II.

IN c. 2. agendum est de primo antepræedicamento in genere, quod dicitur diffinitio, quoniam tres continet diffinitiones conferentes ad cognitionem prædicamentorum.
Prima, est de æquiuocis.
Secunda, de vniuocis.
Tertia, de denominatiuis, primo igitur, diffinienda sunt æquiuoca; secundo, vniuoca; tertiã denominatiua.

Quantum ad primum antequam deueniamus ad diffinitionem aduerte duo primo voluit Arist. notificare ęquiuoca & vniuoca & denominatiua, vt admoneret addiscentem, nullum æquiuocum reponendum esse in prædicamẽto. Admoneret etiam totam coordinationem vnius prædicamenti debere constare ex vniuocis. Admoneret quoque quõ accidentia reducenda sunt ad substantiam per prædicationem denominationem neq; enim accidentia verificantur de substantia in abstracto, sed in concreto, vt declarabitur. hæc. n. est falsa, hõ est albedo, sed hæc est vera, hõ est albus. Secundo aduerte, quod æquiuocum est duplex, scilicet æquiuocãs & ęquiuocatum, ęquiuocans est nomen siue terminus plura, i. diuersa secũdum naturam significans vt canis significat animal latrans & sidus cęleste, æquiuocatũ est ipsa res, siue natura diuersa per illud nomen significata, vt animal latrãs & sidus cœleste sunt æquiuocata huius nominis canis, eãdem distin. intellige de vniuoco, nam aliquod est uniuocãs aliquod vniuocatum. Vniuocans est nomen siue terminus cõmunis pluribus conuenientibus in vna natura communi siue in vna ratione, idest deffinitione. Vt animal viuũ est vniuocum vniuocans, quoniam prædicatur de omni specie animalis secundũ hanc rationem, s. quod est substantia animata sensitiua. Vniuocata sunt res conuenientes in vno nomine

&

& in natura, vel saltem in vna ratione diffinitiua, vt homo, capra, leo, &c. sunt vniuocata huius nominis animal viuū. Hic Aristot. intendit diffinire æquiuocum æquiuocatum, & non æquiuocans. Idem intellige de vniuoco.

His prænotatis aduerte, ꝙ æquiuoca sic diffiniūtur ęquiuoca. s. æquiuocata dnr, quorum solum nomen est cōe, & ratio substantiæ est diuersa, quę diffinitio sic intelligēda est.

Primo, dicuntur. i. significantur illa, quorum nomen &c.

Et aduerte, ꝙ Arist. diffinit ea per dicuntur, & nō ꝑ sunt qm̄ cum æquiuocata sine entia realia, nō spectat ad logicū considerarę ea quo ad esse, sed quo addici & ꝑdicari, & hoc est considerare ea mō logicali, & nō modo reali, qui ad philosophū spectat, vt diximus in cap. præced. Secundo, quorū solum nomen est cōe, i. quæ in nullo prætērquā in nomine conueniunt, quia sic placuit primo instituēti ea nominare. Et sumitur nomen pro termino per se significatiuo categorematico, siue sit nomē, siue verbū, nam & in verbo datur æquiuocatio. Plura.n. oīno diuersa per idē verbū significantur. vt hoc verbū habeo significat rē tenere, siue possidere, & significat intelligere. Nam cū dicit loquēs audiēti, habes me, intēdit, intelligis me. Tertio rō substantiæ est diuersa.

Aduerte, ꝙ hic non sumitur ratio pro sola & propria diffinitione, sed pro quacūque descriptione siue notificatione quæ manifestatur nobis rei æquiuocatæ natura. Præterea, hic nō sumitur substātia vt distinguitur cōtra accidēs, alioquin in sola substantiā daretur æquiuocatio, ꝙ est falsum, nam magnitudo est æquiuocum nomen & acutum, &c. multa, vt tibi nota erunt locis suis. Sumitur autem substantia, ut extenditur ad significandū cuiuscunque rei essentiam, siue sit veræ substantia, siue quantitas, siue qualitas &c. Est ergo talis prædictæ diffinitionis intellectus, æquiuoca ęquiuocata dicuntur illa, quæ in solo vno nomine conueniunt ꝑ appellationē, sed in ratione notificatiua essentiæ eorum nullo modo cōueniunt, quoniam alia est ratio vnius in intellectu, & alia ratio alterius in eodem intellectu, sicut alia & alia est essentia eorum. Quæ omnia patent in animali latrante & pisce marino & sidere cœlesti, nam licet hęc tria appellentur hoc nomine canis, tamen sicut alia est natura

sideris

ſideris cœleſtis & animalis latrãtis, ſic eſt alia & alia ratio notificatiua eſſentiæ & eorum.conſtat igitur quid ſit ęquiuocatum. Quõ autem diſtinguatur per æquiuocum à conſilio, & æquiuocum à caſu, manifeſtabimus infra.

Quantum ad ſecundum aduerte, ꝙ apud Ariſt. vniuoca vniuocata (de his.n.propriȩ intẽdimus, ſicut diximus etiam de æquiuocis,) ſic diffiniuntur. Vniuoca dicuntur, quorum nomen eſt cõe, & ratio ſubſtantiæ ſecũdũ illud nomen eſt eadem, vt homo bos, & leo ſunt vniuoca reſpectu animalis qm̃ in noĩe & in vna rõne aĩalis cõueniunt. nã hęc eſt vera, hõ eſt aĩal, & hæc, bos eſt aĩal, &c. ergo cõueniũt in vno cõi noĩe, & hęc eſt vera, hõ eſt ſubſtãtia aĩata ſenſitiua, & hæc, bos eſt ſubſtãtia aĩata ſenſitiua, ergo conueniũt in vna cõi rõne ſubſtãtiæ. Sic ergo intelligatur hęc diffinitio. Vniuoca dñr.i. ſignificantur illa, quæ in vno nomine cõi, & vna communi ratione indicatiua ſubſtantiæ.i.eſſentiæ ſiue naturę eorũ cõueniunt, ſiue ſit vera diffinitio, ſiue deſcriptio notificatiua ſubſtantiæ. Quod dico, qm̃ ſi oporteret eorũ rõnem eſſe veram diffinitionem, ſola ſpecies ſpecialiſſima eſſet apud Logicum vniuoca, qm̃, vt diximus in tract. præcedenti ſola ſpecies diffinitur. Verum quia apud Logicum nõ ſolum ſpecie. ſpecialiſſima, ſed & generaliſſimũ & ſubalterna genera vſque ad ſpecialiſſimam ſpeciẽ ſunt vniuoca & tamen non proprie diffiniuntur, ideo ly ratio ſumenda eſt vt ſe extẽdit ad diffinitionẽ, & deſcriptionem & notificationem eſſentiæ, quocunque modo poſſit haberi.

Sed aduerte, ꝙ vniuocum eſt duplex ſ. logicum & phyſicũ quæ in aliquibus conueniunt, & in aliquo differunt: nã conueniunt in tribus. Primo, in vno nomine. Secundo, in vna ratione formata ab intellectu. Tertio, in conuenientia ęqualis illius rationis, oportet enim quòd illa vna ratio æqualiter vniuocatis conueniat, nã ſi prius vni, poſterius alteri conuenit, nõ ſtat vniuocatio, ſed erit analogia, vt dicemus infra. Hac de cauſa ſanũ non eſt vniuocũ qm̃ ratio ſani prius cõueniunt animali ſano, poſterius aũt vrinæ & medicinæ, qm̃ non cõuenit eis niſi in ordine eſt animal ſanum. Hæc tria ergo oportet inueniri in vniuoco cũ logico, quã phyſico, ſed phyſicum addit quartum. quod non eſt neceſſarium

rium in vniuoco logico. Hoc aũt quartũ est vnitas naturæ, nam quæ sunt diuersarum naturarũ nõ vniuocantur in aliquo vno importante diuersas naturas, et quod de eo habeatur vna ratio cõmunis, in qua cõueniunt. Hac de cã corpus non est vniuocũ physicum, sed logicũ tm̃, qm̃ diuiditur per corruptibile, vt est elementum, & per incorruptibile, vt est cęlum, quæ sunt oĩno diuersarũ naturarũ eadẽ cã species specialissima apud physicũ non vniuocantur in genere suo proximo, qm̃ cuiuslibet speciei natura diuersa est formaliter ab alia, quã diuersitatẽ indicant dr̃iæ essentiales diuidẽtes genus, & constituentes speciem. Vnde in 7. Physic. dixit Arist. q᷑ iuxta gña. s apud physicum licet non apud logicũ latẽt ęquiuocationes. Sola aũt species specialissima est vniuoca logicę, & physicę, logicæ quidẽ, qm̃ est vnius nominis & rõnis in quib. conueniunt omnia sua indiuidua æqualiter. Physicæ aũt, quoniã natura specifica ex se est vna, nec est apta plurificari formaliter per differentias formales, sed solum per materiam, qua plurificantur indiuidua, vt tibi manifestabitur in Metaphysica. Sed pro nunc sustine, constat igitur tibi, quid sit vniuocum, & qũo conueniunt ac differunt uniuocum logicum & vniuocum physicum.

Quantum ad tertium, vt scias quid sint denominatiua de quibus hic intendimus, & quorum prænotitiam reputamus opportunam ad habendam prædicamentorum doctrinam præponenda sunt duo notabilia.

Primum est, quod denominatiua sunt triplicia, nam quędam sunt uoce tantum, quędam significatione tantum, quędam voce & significatione simul, ea sunt denominatiua voce tantũ, quæ ita se habẽt quod denominãs & denominatiuum dicũt eandem naturam, sed differunt solum sicut apud grãmaticum per nomen primitiuum & nomen deriuatiuũ & hoc modo hõ & humanitas, animal, & animalitas, Deus & deitas, se hñt vt denominatiuum & denominãs, deriuatẽ em̃ hõ ab humanitate, Deus a deitate, sed hõ non dicit aliã naturã ab humanitate, nec animal ab animalitate nec Deus à deitate alia sunt denominatiua significatione tm̃ quę ita se habent, ꝙ denominans & denominatum conueniunt in significato, sed nõ in nomine, nam aliud nomen imponitur

deno-

denominãti,& aliud denominatiuo, ita qđ non cõueniũt in principio, nec differunt in fine, & hoc mõ apud morales se hñt virtus & studiosus. Dr̃ .n. studiosus ille, qui hẽt & operatur secundùm virtutem, & vulgariter dr̃ virtuosus a virtute ergo vt à denominãte dr̃ studiosus denominatiue secũdùm significationẽ, sed non secundũ vocẽ, qm̃ in voce & prolatione nullo mõ conueniunt virtus & studiosus ea aũt sunt denominatiua voce & significato, quæ cõueniunt in voce siue termino in principio & differunt fine, à denominãte, & dicũt siue addũt aliã naturã a natura denominãtis, nã denominãs dicit accidens, denominatiuũm aũt dicit substantiã in se habẽtẽ tale accidens, hoc mõ se hñt apud logicũ, & physicũ albedo, & albũ, iustitia, & iustus, sapientia, & sapiẽs. Hic nõ intẽdimus loqui de denominatiuis nisi in tertio sensu, qm̃ ea sũt ꝓpriẹ & formaliter denominatiua.

Secundo notãdũ, quod apud Philosophum denominans dicitur abstractum quasi simplex & pura forma, vt albedo, apud Grammaticum dicitur primitiuum, quasi non dependens nec originatũ ab altero. Denominatiuũ autem apud philosophum dicitur concretum quasi compositum ex subiecto & forma, vt album, apud grammaticum autẽ dicitur deriuatiuum quasi descendens ab altero.

Sed aduerte, quòd logicus & grammaticus in hoc valde differũt. Nã logicus dicit illud nõmẽ esse abstractũ, quod significat formã scđm se, & nõ per modũ inhærentis substãtiæ. Nomen autem concretum dicit esse illud, quod significat formam in subiecto vt albũ. Nã licet album purã qualitatẽ significet, vt dicemus infra, tñ subiectum concernit Grammaticus autem, qui uersatur circa dictiones & syllabas, dicit illud esse nomẽ primitiuum, quod est pauciorum syllabarum, deriuatiuum aũt quod est plurium. Vnde apud ipsũm iustus est primitiuum, iustitia est deriuatiuum cũ tamẽ quo ad veritatẽ rei sit oppositum, quoniam dicitur homo iustus a iustitia & non econuerso. Vnde intellectus Logici rationabilior est, vt pote consideratiuus ueri, & falsi.

His prẹnotatis aduerte, ꝙ denominatiua in tertio sensu sic describuntur ab Arist. Denominatiui dicuntur quæcunque ab aliquo solo differentia casu secundum nomen habent

bent appellatione, vt a fortitudine fortis. Hęc descriptio sic intelligenda est; Denominatiua.s.nomina, quæ apud physicū dn̄r concreta, dn̄r esse illa, q̄ sunt dr̄ia ab aliquo.s.nomine denominante, siue abstracto secundū physicum, solo casu.i.sola terminatione, quoniam conuenientes in principio dictionis differunt in fine, vt iustus & iustitia, & secundū illud nomen.s.concretum habent appellationem.i.prædicātur de subiecto nō.n.denominatiua, siue abstracta prædicantur de subiecto, sed denominatiua, siue concreta. Hæc.n. est falsa, hō est iustitia, sed hæc est vera, hō est iustus ex quibus oībus patet, ꝙ ad veram & formalem denominationē acceptam in tertio sensu tres conditiones requiruntur. Prima est, ꝙ abstractū & concretum cōueniant in vno nomine quo ad principium dictionis. Secunda, quòd differant in fine. Tertia, ꝙ concretum dicat aliam rē, siue naturā a subiecto, vt hic, hō est albus, nā hō est substantia, album aūt, qd̄ albedinē cum connotatione subiecti importat, spectat ad prædicamentū qualitatis & sic patet, ꝙ, qn̄ prædicatur differentia essentialis de genere, aut de specie, aut animal est sensitiuum, homo est rationalis, non est vera & propria prędicatio denominatiua, quoniam differentia essentialis non dicit alienam naturam ab eo, cuius est differentia. Restat ergo vt vera denominatio fiat iuxta quartū & quintum prædicabile prædicatione directa, qm̄ vt docuimus in trac. præced. dn̄t naturā accidētalem aduenietē subiecto, quod denominat, vt risibile est prędicamēto qualitatis & album & nigrum &c. Subiectum aūt quod denominatur est in prædicamento substantię. Dixi prędicatione directa, qm̄ indirecta parum existimatur in arte, cum sit mere accidentalis. Hæc de ęquiuocis & vniuocis & denominatiuis, quę comprehenduntur in primo antepraedicamento dicta sufficiant, & in his terminatur secundum caput.

De secundo Antepredicamento. Cap. III.

IN cap. tertio agendum est de secundo Antepręedicamento in genere, quod continet duas diuisiones: quarum prima est de terminis per se significatiuis & categoric. qui de aliquo, vel aliquibus apti sunt prędicari, secunda est de

entibus quę apta sunt in subiecto esse, vel de subiecto dici, & quæ non; Iste autem duæ diuisiones antepraedicamentales hic reponuntur, quoniam cognitioni prædicamentorum omnino opportunæ sunt, nam prima deseruit ad cognoscendum differentiam eorum quæ ponuntur in prædicamento ab his, quæ non ponuntur. secūda autem deseruit ad cognoscendum differentiam eorum ab inuicem, quæ reponuntur in prædicamentis, vt videbis; primo igitur manifestanda est prima diuisio, deinde secunda.

Quantum ad primum aduerte, quòd Arist. intendēs præmonere dicentem ex quibus constet ordinatio & dispositio prædicamentalis, inquit. Eorum quæ dicuntur quædā quidē secundum complexionem dicuntur, quædam sine cōplexionē, quæ secundum complexionem dicuntur sunt homo currit, homo vincit: ea vero, quæ sine complexione dicuntur, sunt, vt homo bos, currit, vincit &c.

Pro notitia huius diuisionis aduerte tria.

Primo, ꝙ coincidit cū ea, quam posuimus in tract. 2. assignantes diuisiones terminorum, & est decima diuisio, quæ fuit hæc. Terminorum alius complexus, alius incomplexus Hic autem dicit Arist. eorum, quæ dicuntur. i. dictionū, quę vocē proferuntur, quædam sunt cum complexione. i. sunt complexæ, quædam sine. i. sunt incomplexæ.

Secundo aduerte, vt scias quid sit vere complexum & qd complexum, de quibus intendit, Arist. hic loqui, quòd complexum est triplex. s. voce tantum, significato tantū voce & significato simul. Complexum voce tantum est, quando ꝑ plures voces ꝑ se significatiuas circūloquimur aliquā vnā rē, ꝗ nescimus vno proprio noīe nominare, vt primogenitus. Socratis filius Atheniensis. Incōplexū tali complexo oppositū est, qñ per vnam vocē per se significatiuam vniuocantem vnam nominamus, ut Socrates, hō, asinus &c.

Complexum significato tantum est, quando vnam vocē tātum quæ tamē plura habet significata proferrimus, vt canis, cancer, sanum, nam sub vna voce plura indistincte completimur. Incomplexum tali complexo oppositum est quādo vnam vocem tantum habentē tm̄ vnum significatū proferrimus, vt homo capra, leo &c. Complexum voce & significato

significato simul est, quando plures voces plura significantes proferuntur, vt homo albus homo currit, homo est animal, & hoc exemplũ semper est oratio aut perfecta, si est cũ copula, vt homo est albus, aut imperfecta, si est sine copula, ut homo albus. Incomplexum huic, complexo oppositum est, quãdo vna vox simplex vel composita significãs vnum profertur exemplũ primi, homo animal, exemplum secundi armiger scutifer, paterfamilias, iconomus.

Aduerte tertio, ꝙ Arist. hãc diuisionẽ fecit vt innueret, ꝙ in prędicamẽto non reponitur secũdũ se totũ complexũ secundo modo, & tertio modo dictũ, qm̃ omni reponibili secundum se totũ in pdicamento dicit vna & determinatã, naturã cũ sit aut genus, aut species, aut differentia: sed complexum secundo, & tertio modo non dicit unam naturam determinatã, sed plures, vt patet de cane, & de hac oratione homo est albus, nam hõ importat substantiam, & albus qualitatem. Dixi secundo, & tertio modo, ut excipiã cõplexum primo mõ, qm̃ re est incõplexũ, licet uoce sit cõplexũ ideo non excluditur a prędicamẽto, sicut nec incõplexũ uoce, & re. Dixi secundum se totum, ux excipiã partes, nã licet totũ hoc cõplexũ, hõ albus non reponatur in aliquo vno pdicamẽto, tñ secũdũ distinctas reponitur in distinctis pdicamẽtis, vt hõ in pdicamẽto substantiæ, & albus in pdicamẽta qualitatis. Restat ergo vt in prædicamentis reponatur sola incõplexa siue significẽtur noie simplici, siue cõposita, siue circumlocuto. Hæc de prima diuisione dicta sint.

Quantũ ad secũdum aduerte, ꝙ Arist. relicto primo mẽbro, primæ diuisionis subdiuidit secũdum. s. incomplexa, & format secundum diuisionem cõtinentem quattuor partes & est talis, eorum quæ sunt, alia de subiecto dñr, sed in subiecto non sunt. Alia in subiecto sunt, sed de subiecto nõ dicuntur. Alia de subiecto dicuntur, & in subiecto sunt. Alia neque de subiecto dñt, neque in subiecto sunt. Pro euidentia huius diuisionis quæ est diuisio incõplexorum tria aduertẽda sunt deinde exponemus singulas partes diuisionis.

Aduerte primo, ꝙ hæc diuisio supponit, vt scias modos generales quib. res dr̃ esse in aliquo, puta an sicut pars in toto, vel sicut totum in partibus, an sicut accidens in subiecto

vel ſicut ſuperius in ſuo inferiori, & q a. Ariſt. modos generales eſſendi innumerauerat in 4. li. Phyſ. agens de loco, noluit hic repetere, qm̃ forte libros de phyſico auditu; prius tradiderat quam artem veterem: verum, quia nouicius in logica libros de phyſico auditu nondum nouit, iõ ad inſtructionem eius ne tendat per incognita, numerandi ſunt hic modi eſſendi in, vt ſcias in quo ſenſu loquitur philoſophus, cum dicit alia ſunt in ſubiecto, &c.

Tu igitur aduerte, vt recolligit Petrus Hiſp. in Antepræ dicamentis, modi eſſendi in, reducuntur ad octo. Primus eſt ſicut pars integralis in toto, vt manus brachium caput in corpore humano. Secũdus eſt, econuerſo, vt corpus humanũ in ſuis mẽbris, & rectũ paries & fundamẽtum in domo & ecõuerſo. Tertius eſt, ſicut ſpecies in genere, vt hõ in animali, & oẽ inferius in ſuo ſuperiori. Quartus eſt, ſicut genus in ſpecie, & oẽ ſuperius in ſuo inferiori. Quintus eſt, ſicut forma in materia, & iſte ſubdiuiditur, qm̃ vt declarabit in 1. Phyſ. forma eſt duplex. ſ. ſubſtantialis, vt aĩa in homine, & accidentalis vt albedo in manu, ſubſtantialis dr̃ proprie eſſe in materia, qm̃ immediate in ea recipitur, accidentalis vero dr̃ proprie eſſe in ſubiecto conſtituto. eſt materia & forma, & dr̃ materia ſecunda. Sed pro nunc ſuſtine donec erudiaris in philoſophia naturali. Sextus eſt, ſicut effectus in cauſa ſufficiente, vt flos in radice, regnum in rege. Septimus eſt, ſicut aliquid in fine, vt virtus in beatitudine. Octauus eſt, ſicut contemptum in continente, vt locatum in loco, & res temporis in tempore. Vnde verſus.

1 2 3 4 5
Inſunt pars, totum, ſpecies, genus, & calor igni.
6 7 8
Rex in regno, res in fine, locoque locatum.

Aſſignatis modis eſſendi in, aduerte ſecundo, quòd, quãdo dicit Ariſt. alia ſunt in ſubiecto, non accipit ſubiectum pro toto, nec pro genere, nec pro ſuperiori, nec pro inferiori, nec pro materia, in qua recipitur forma ſubſtantialis, ſed pro corpore, in quo recipitur accidens, & dicitur ſubiectum inhæſionis, ſiue ſuſtentationis, quoniam accidens non poteſt eſſe Apud Ariſt. ſine ſubiecto.

Aduerte

Aduerte tertio, quod cum dicit Arist. quædam dicuntur de subiecto, per ly dicuntur intendit prędicantur, per ly de subiecto intendit de inferiori, & non intendit de subiecto accidentis, sicut quando dicit, quædā sunt in subiecto. His prænotatis, prædicta diuisio quatrimembris sic debet intelligi, eorum quę sunt, id est entium, siue rerum, quædam dn̄r de subiecto, idest prædicantur de inferiori, vt patet in arb. Porphir. in prædicamento substātiæ descendendo a generalissimo per subalterna vsque ad specialissimum inclusiue, nā substantia prædicatur de corpore, corpus de animato, aīatū de animali, animal de homine, homo de sorte & Platone, in subiecto vero non sunt. i. non inhærent, nec recipiuntur in subiecto, sicut accidentia, quæ sustentantur per subiectum, & hæc pars prima diuisionis cōuenit omnibus generibus & specieb. & differentiis prædicamenti substantiæ. Quædam non dicuntur de subiecto, i. non prædicantur de inferiori, nec sunt in subiecto, i. non recipiuntur nec sustentāt per subiectū, sicut accidentia, & hæc secunda pars diuisionis conuenit omnib. indiuiduis signatis, quæ continentur sub specie specialissima in prædicamento substantiæ, nam sub indiuiduo non datūr inferius, aliter indiuiduum non esset indiuiduum, sed genus aut species. Dixit indiuiduis signatis, vt excipiā indiuiduum vagum, qm̄ & si secundum rem nō prędicatur de inferiori, sicut prædicatur species, tn̄ secundum vocem prædicatur, Prædicatur. n. quidē hō de sorte & Plat. & Io. &c. Quædā dn̄r de subiecto, i. prædicantur de inferiori, vt in prædicamento quantitatis incipiendo a generalissimo vsq; ad specialissimum inclusiue. nam quantitas prędicatur de continua & discreta, & continua prædicatur de linea & superficie, & corpore, & linea prædicatur de linea curua & linea recta, & sunt in subiecto, id est recipiuntur & sustentantur per subiectum, qm̄ sunt accidentia, quorum esse est inesse vt dicemus infra, & hęc tertia pars diuisionis cōuenit oībus generib. & speciebus prędicament. accidentium & eorum differentiis. Quædam aūt nō dn̄r de subiecto. i. non prædicantur de inferiori, vt omnia indiuidua prædicamentorum accidentium, vt hæc albedo, hęc dulcedo, hæc linea hic locus &c. nam cū sint indiuidua, eis repugnat habe-

re inferiora, de quibus prędicētur, ſed ſunt in ſubiecto, qm̄ cum ſint accidentia ſuſtentari nō poſſunt ſine ſubiecto, & hęc quarta pars conuenit omnib. indiuiduis nouem prędicamẽtorum accidentium. Conſtat igitur tibi quis ſit ſenſus ſecundæ diuiſionis antepraedicamentalis. Conſtat etiā quantum deſeruiat cognitioni prædicamentorum, nam ꝑ primam & ſecūdam partem cognoſces quomodo ſe habēt tam ſubſtantiæ vniuerſales quàm ſingulares in prędicamē to ſubſtantiæ per tertiam, & quartam cognoſces quomodo ſe habent accidētia vniuerſalia & ſingularia in nouē ꝑdicamentis accidētiū. Hæc igitur dicta ſint de ſecundo anteprędicamento in genere, & hic terminatur tertium cap.

De Anteprędicamento. Cap. III.

IN cap. quarto agendum eſt de tertio antepraedicamento in genere, quod dúas regulas continet deſeruientes doctrinæ in prædicamentorum, ut tibi manifeſtum erit.

Tu igitur aduerte, quòd prima valet ad cognoſcendum ordinem eorum, quæ in eodem prædicamento ordinantur ſecūdum ſub & ſupra, quomodo, ſcilicet vnā ad altero prædicatur, igitur circa primam regulam dúo agenga ſunt.

Primo, declaranda eſt ſecundum verum ſenſum Ariſt.

Secundo, aſſignandæ ſunt conditionales obſeruandę in ipſa regula, né error in ipſa eueniat.

Quantū ad primum aduerte, ꝙ regula prima apud Ariſ. talis eſt, qñ alterū de altero prædicatur vt de ſubiecto, quę cunque de eo ꝙ prædicatur dñr, omnia ēt de ſubiecto dñr, vt hō prædicatur, de quodā homine, animal vero de homine, ergo & de quodam homine prædicatur animal, quidam enim homo eſt homo, & eſt animal.

Hæc regula ſic intelligenda eſt. Quando ſuperius, de inferiori, vt animal de hoīe quidqd prædicatur de ſuperiori eſſentialiter prædicatur ēt de inferiori, v. g. quia in arb. Porph. homo eſſentialiter prædicatur de ſorte, & de homine eſſentialiter prædicatur animal & de animali corpus aīatū, & de corpore animato corpus, & de corpore ſubſtantia, omnes iſtę conſequētię valent per regulam iſtā, Sortes eſt

homo

homo, homo est animal, ergo sortes est animal. Homo est animal, animal est corpus animatū, ergo homo est corpus animatum, & sic ascende vsque ad generalissimū. Vnde patet quòd hæc regula optime deseruit ad cognoscendum ordinem essentialem inter superiora & inferiora in quolibet prædicamento.

Quantum ad secundum aduerte, ꝙ Arist. hāc regulā nō introduxit infallibilr̄ verā nisi in ordine essentiali superiorū & inferiorū in eodē prædicamēto, in quib. nunquam est error. Qui aūt volunt eā extendere ad illud propositum, conantur apponere diuersas cōditiones, quib. non seruatis regula nō valet. Qđ igit̄ in ordine essentiali p̄dicamētali valeat absolute & sine aliqua limitatione patet ex se. Si autē vis ea vti in aliis ꝓpositis oportet vt serues sex cōditiones.

Prima est, vt arguas in prædicatis per se, prædicatur autē per se genus species differentia & proprium. Vnde bene sequiur, sortes est homo, homo est rationalis, ergo sortes est rationalis. Itē sortes est homo, homo est risibilis, ergo sortes est risibiiis. In prædicatis autē per accidens non valet. Vnde nō sequitur, sortes est homo, homo est albus, ergo sortes est albus. Secunda est, vt arguas in p̄dicatis per se & primæ intētionis, vt hic sortes est homo, hō est animal, ergo sortes est animal. Nam in prædicatis secundæ intentionis non ualet. Nō enim sequitur, Homo est aīal, aīal est genus, ergo homo est genus, Nam genus est terminus secūdę intentionis. Tertia est, vt serues prædicationem directam pręcipue in secunda propositione. Vnde nō sequitur, homo est animal, animal est asinus, ergo hō est asinus. Quarta est, ꝙ non facias utranque propositionem negatiuā. Vnde non sequitur, Homo non est asinus, asinus non est rōnalis, ergo homo non est rōnalis. Quinta est, ꝙ quādo prima propositio fit per verbum adiectiuū, aut per sum, es, est, sed prędicatum est obliquū, primo modo resoluatur in suum participium & totum ꝙ sequitur copulam, fit subiectū propositionis secundæ, aliter sequitur error: ut hic, homo hēt manus, manus sunt duæ, ergo homo est duo. Nō sequitur, sed dicatur sic, homo habet manus, habens manus est duo, ergo &c. arguitur quidem per regulam, sed secunda pro-

poſitio eſt falſa, ideo neganda, ſecundo modo ſumatur participium de ſum, es, eſt, quòd eſt ens cũ ipſo obliquo, & fiat ſubiectum ſecũdæ propoſitionis, aliter ſequitur error, vt hic. Nauis eſt in mari, in mari ſunt piſces, ergo nauis eſt piſcis. Nõ valet, ſed dicatur ſic, nauis eſt in mari, ens in mari eſt piſce, ergo &c. arguitur quidem per regulam, ſed ſecũda propoſitio eſt falſa, neque .n. omne ens in mari eſt piſcis, & ideo neganda eſt. Sexta eſt, vt teneantur termini in vtraq; propoſitione vniformiter. Nam ſi fiat tranſitus a concreto ad abſtratum, aut mutetur ſuppoſitio, ſequitur error, exemplum primi, non ſequitur, homo eſt albus, album eſt accidens vel qualitas, ergo homo eſt accidens, vel homo eſt qualitas, exemplum ſecundi, homo eſt animal, animal eſt triſyllabum ergo homo eſt triſyllabum, fit enim tranſitus a ſuppoſitione formali ad ſuppoſitionem materialem. Ne igitur decipiaris aut cõcede prædictam regulam ſolum in ordine prædicamentali, ſicut eam introduxit Ariſt. aut in aliis propoſitis concede eam cum limitationibus præpoſitis, & non aliter, alioquin erit tibi cauſa deceptionis & non veritatis. Hæc pro prima regula dicta ſint.

Circa regulã ſecundã aduerte, antequam deſcendamus ad eam, ꝙ Ariſt. introduxit eam vt cognoſcas coordinationes prædicamentorũ eſſe penitus impermixtas, ita ꝙ nec idẽ genus, nec eadem ſpecies, nec eadẽ differentia, põt poni in diſtinctis prædicamentis, nec diſtincta genera, nec diſtinctæ differentiæ poſſunt poni in eodem prædicamento, mõ quo tibi exponemus. primo igitur aſſignabitur regula cum vero ſenſu Ariſt. ſecundo defenſabitur.

Quantũ ad primum aduerte, quòd apud Ariſtotelem regula talis eſt, diuerſorum generum & non ſubalternatim poſitorũ, diuerſæ ſunt ſpecies & differẽtiæ, vt aĩalis & ſciẽtiæ, animalis quidem differentiæ ſunt vt greſſibile & volatile & bipes, ſcientiæ vero nulla harũ eſt, neque .n. ſcientia a ſcientia differt in eo quòd eſt bipes. Subalternorum vero gñm nihil prohibet eaſdem eſſe differẽtias. Superiora enim de inferioribus prædicantur, quare quæcunque fuerint prædicati differentiæ, erunt eadem ſubiecti. Pro notitia huius regulæ, declarandum eſt quę ſint genera ſubalternatũ poſita

ta,quæ non,deinde exponetur regula.

Tu igitur aduerte, ꝙ genera subalternatim posita sunt illa,quorum vnum ponitur sub altero immediate,vt animal sub animato,& animatum sub corpore,& corpus sub substantia,vel duo sub vno tertio,vt animal & planta sub corpore,non subalternatim posita sunt illa,quorum vnum nō ponitur subaltero neq; immediate,neque mediate, neque duo sub vno tertio,vtpote quia non ordinantur in eadē linea prædicamētali, sed in diuersis,vt animal & color non subalternantur. Spectat.n.animal ad prædicamentū substātia,& color ad prædicamētum qualitatis.Cōstat igitur qd sit genera subalternari & quid non.Sensus aūt regulæ talis est. Si dantur duo genera,quorum vnum non ponitur sub altero,neque ambo sub tertio, necesse est eorum esse diuersas species,& drīas,ita ꝙ impossibile est eandem speciem locari sub distinctis generib.nō subalternatis, idem intellige de differentia, v.g.asinus nō pōt locari sub animali, & sub colore.Rōnale non pōt locari sub animali, & sub numero, & rō huius regulæ est hæc. Diuersorū principiorū diuersa sunt principata sicut diuersorum causarū.diuersi sunt effectus.Sed genera sunt principia specierum & differentiarum ergo, quādo sunt diuersa genera & non subalternatim posita necesse est esse diuersa species & differentias,ex opposito aūt sequitur ꝙ si duo sint genera subalternatim posita, nō incōuenit eadem spēm sub vtroque locari,sed immediate sub vno mediate sub altero, vt hō immediate locaē sub aīali,mediate aūt sub corpore animato,nā hæc est vera, hō est animal,& hæc,hō est corpus animatum,quia animal est corpus animatū, & hoc est, ꝙ dicit Aristo. quia superiora de inferiorib.prædicantur,differentiæ species erunt eadē.

Quantum ad secundum aduerte,quòd per hanc regulam non intendit,negare quin una & eadem res nō possit locari in diuersis prædicamētis,Hoc enim contradiceret doctrinæ suæ.Tenet enim in.3.Phys.eundem motū locari in prædicamento actionis & in prædicamento passionis,& scientiam, & sensum locari in prædicamento qualitatis & relationis, & hominem generantem in prædicamento substantiæ,& in prædicamento relationis,sed intendit quòd nulla

res sub vna & eadem rône potest sub diuersis prædicamentis locari, ꝙ si locatur, hoc erit propter aliam, & aliam rônẽ: v. g. motus vt est a mouẽte est in prædicamẽto actionis quia mouere est actio mouentis, vt aũt recipitur in mobili est in prædicamẽto passionis, quia mouere est passio moti siue mobilis, & scientia vt qualificat & perficit intellectũ est in ꝑdicamẽto qualitatis, vt aũt refertur ad scibile, est in prædicamento relationis, qm̃ scientia est scibilis scientia, sicut sensus est rei sensatæ sensus, vnde sensus inquantũ est potentia animæ, est in pręmdicamento qualitatis, inquãtum autem respicit obiectum sensatum, est in prædicamento relationis, & hõ vt animal est in prædicamento substãtiæ, vt generans sibi simile & dr̃ pater, vt est in pręmdicamento relationis, licet igitur coordinationes prædicamentorum sint impermixtæ, non tamen res prædicamentales. Sed hęc tibi manifesta erunt in 5. Metaph. Pro nunc autem sustine.

Sed dices, si diuersa genera nõ subalternatim posita hñt diuersas species & differẽtias, quare corpus, ꝙ est spẽs subalterna, vt declaratum est in tract. pręced. locatur in prædicamẽto substãtię, vt patet in arbor. Porph. & in prædicamẽto quãtitatis, vt tibi manifestũ erit in parte sequenti. Similiter, quare rõnale ponitur differentia animalis & differentia sciẽtiæ. Diuiditur. n. animal ꝑ rõnale & irrationale, & sciẽtia ꝑ realẽ, & rõnalẽ. Rñdetur corpus & rõnale non secũdũ eãdẽ rõnem, immo quasi æquoce ad diuersa spectant ꝑdicamẽta, nã corpus, vt est substãtia nõ abstracta à q̃titate, & materia, est in ꝑdicamẽto substãtiæ, & opponitur substãtiæ incorporeæ, vt aũt est trina dimensio. s. lõgitudo, latitudo, & profunditas est in ꝑdicamẽto quãtitatis vt tibi declarabitur in parte sequenti. Rõnale aũt, vt dicit naturã intellectualẽ discursiuam, siue argumentatiuã, qualis inter omnia animalia est homo, est differentia animals, vt autem dicit habitum intellectus versantem circa ens rationis est differentiæ scientiæ, sub qua continetur logica, vt manifestabimur in tract. 1. cap. 5. Hęc de præsenti cap. dicta sint, in quo compleuimus doctrinam de Antepraedicamentis.

Partis I. FINIS.

PARS

PARS SECVNDA, QVAE EST de prædicamentis.

EXPEDITA traditione Antepraedicamentorum, accedendum est ad secūdā partem eiusdem tract. quinti, quę erit de doctrina decem prædicamētorum, tradita nobis ab Arist. à qua nō deuiat Pet. Hisp. sequitur enim viam peripateticam ad vnguem. Hanc igitur secūdam partem distinguemus in xi. cap.

Primo, quid requiritur ad hoc, ꝙ aliquid reponatur secundum se in prædicamento, & quot sint.

Secundo, agendum est, de Substantia.

Tertio, de Quantitate.

Quarto, de Aliquid, id est de Relatione,

Quinto, de Qualitate.

Sexto, de Actione.

Septimo, de Passione.

Octauo, de Quando.

Nono, de Vbi.

Decimo, de Situ.

Vndecimo, de Habitu.

Post hæc aggrediemur doctrinam de Postprædicamentis, vt compleatur intentio nostra in hoc quinto tractatu.

Quid requiratur ad hoc, quòd aliquid sit secundùm se in prædicamento, & quot sint prędicamenta secundùm doctrinam Aristotelem. Cap. I.

IN I. cap. inuestigandum est, quid requiratur ad hoc, ꝙ aliquid secundùm se reponatur in prædicato. Deinde quot sint, & hoc secundùm doctrinam Peripateticam.

Quantum ad primum aduerte, ꝙ quattuor conditiones requiruntur ad hoc, ꝙ aliquid secundum se, siue per seipsum reponatur in prædicamento,

Primo, requiritur, ꝙ sit incomplexum, & huius rationē

assignauimus in parte præcedenti cap. 2. declarantes quare complexum non secundũ se totũ, sed solũ per partes reponitur in prędicamento secundo requiritur, ꝙ sit vniuersale ita ꝙ sit aptũ esse, in multis & prædicari de multis, ex, quo sequitur quod Deus non est reponibile in prædicato. Prophanum.n.est dicere Deum esse quid vniuersale, vel particulare, cũ sit omnino implurificabilis, nec sub aliquo genere, aut specie cõtineatur, vt tibi declarabiẽ in philosophia. Tertio, requiritur, ꝙ sit ens extra intellectum, i. ens reale, & non ens rõnis, quale est ens imaginatum vt chimera, & secundæ intentionis, quas intellectus reb. attribuit, vt intentio generis, & speciei, & subiectum, & prædicatum, & similia. Nam Arist. in 6. Metaph. diuidit ens, in ens in anima, qđ dr̃ ens rationis, & ens extra animam, quod partitur in prędicamento. Quarto requiritur, quod sit ens limitatæ & determinatæ naturæ, puta quod sit substantia, & non quantitas, quod sit quantitas, & non qualitas. Ex quo sequitur, quod sex transcendentia non reponuntur in prædicamentis, sed superiora sunt, & de quolibet prædicantur, nam substãtia, & quãtitas, &c. sunt ens, & verum, & bonũ, & aliquid, &c.

Quantum ad secundum aduerte, quod apud Arist. prædicamenta sunt x. signatam per decem dictiones incõplexas, de quib. inquit Arist. Eorũ, quæ secundam nullã cõplexionem dñr, i. dictorum incomplexorũ singulũ sigñat, aut substantiam, vt hõ æquus, aut quantitatem, vt bicubitum, aut qualitatẽ, vt albũ, aut ad aliqd, vt duplum, aut ibi, vt esse in loco, aut qñ, vt esse in tpe, aut sitũ, vt sedet, iacet, aut habitũ, vt calciatum, esse, armatũ esse, aut facere, vt secare, vrere, aut pati, vt secari, & vri. Horũ quidẽ sufficientiã diuersimode assignant logici, atq; philosophi, vt patet in 3. Phisi. & in 5. Metaph. Verum ne nouicius inuoluaẽ leuiori modo procedentes pro nunc talem sufficientiam assignamus, p̃dicamenta dñr a modis prædicandi, modi autem prædicandi si debent esse veri, & non fictitii, neque chimerici, debent sumi a modis essendi, quot ergo sunt modi gñalissimi p̃dicandi & essendi, tot sunt prædicamenta. Tales autem modi sunt decem, quod sic declaratur. Omnis modus essendi, aut est non in alio, aut in alio, aut ad aliud, si non in alio,

conue-

conuenit ſubſtantiæ, vt dicemus infra, ſi in alio dupliciter, quia aut res exiſtens in alio cõuenit ei rõne materiæ, & ſic eſt quantitas, aut cõuenit ei rõne formæ, & ſic eſt qualitas.

Si ad aliud aduerte, quod ad aliud importat reſpectum, qui eſt duplex, ſ. intrinſecus & extrinſecus. Intrinſecus facit prædicamentum relationis extrinſecus autem facit ſex vltima prædicamenta quæ diſtinguuntur à quattuor primis per dominationem extrinſecam, quæ dominatio aut fit per actionem, & ſic conſtituitur prædicamentum actionis, aut per paſſionem, & ſic conſtituitur prædicamentum paſſionis: aut per tempus, & ſic conſtituitur prædicamentum quã do, aut per locum comparando ipſum ad totum locatũ, & ſic conſtituitur prędicamẽtum vbi: aut comparando locũ ad partes locati & ſic conſtituitur prædicamentũ ſinus, qui & poſitio dicitur, aut per ea, quę adiacẽt corpori humano, vt ſunt veſtes, & arma, & alia tegumenta, & ſic conſtituitur prædicamentum habitus, qui videtur competere ſoli homini, & brutis, vt deputãtur humano obſequio. Hæc pro nũc dicta ſufficiant, neque enim poteris hæc plene capere abſque philoſophia, quæ conſiderant materiam, formam, motũ, actionem, paſſionem, tempus, & locũ. Suſtine igitur, & ſufficiat nobis aſſignaſſe tibi cõditiones requiſitas ad hoc, quòd aliquid reponatur ſecundum ſeipſum in prędicamento, & quot ſint prædicamenta ſuperficialiter exemplando, ſicut explanauit Ariſt.

Et aduerte, quòd hic ſemper loquimur ſecundum doctrinam Ariſt. vt excludam imaginationes Pythagoricas, quas refert Ariſt. in lib. 1. Metaph. Poſuit enim Pythagoras viginti prædicamenta, decem quidem ex parte boni, & decem ex parte mali. Quæ nunc referre ſuperfluum eſt, & inutile præſenti propoſito, ideo per tranſeundum eſt. Hæc de præſenti cap. dicta ſint.

De prędicamento ſubſtantiæ. *Cap. II.*

IN cap. ſecundo agendum eſt de prædicamento ſubſtantiæ, vtpote de primo, & perfectiori, eſt enim fundamentum ſuſtentatiuum omnium accidẽtium, de quibus extant nouem

nouem prædicamenta ſequentia. De prædicamento igitur ſubſtantiæ tria agenda ſunt.

Primo, diuidenda eſt.

Secundo, diffinienda, & eius diffinitiones declarandæ.

Tertio, tractandum eſt de proprietatibus ſubſtantiæ.

Quantum ad primum, vt ſcias in quo ſenſu tractaturi ſumus de ſubſtantia, formabimus duas diſtinctiones, Prima, erit ad mentem philoſophi. Secunda, ad mentem Logici.

Prima ſit hæc, ſubſtãtiæ apud Phyſicum dicuntur prima corpora, ex quibus omnia inferiora componuntur, & ſunt principales partes mundi inferioris, & appellãtur quatuor elementa. Item quod eſt primum fundamentum cuiuſcunque rei conſtitutiuũ, aut ſuſtentatiuum dicitur rei ſubſtantia. In quo ſenſu, fundamentum eſt ſubſtantia domus, & cibus bene nutritiuus eſt ſubſtantia animalis. Item forma rei naturali dicitur ſubſtãtia eius, quoniam datur eſſe rei & cõſeruat ineſſe, & ipſa remota definit res eſſe. In quo ſenſu aĩa eſt ſubſtantia hominis & cuiuſcunque animati. Itẽ eſſentia & natura & quid ditas cuiuſque rei dicitur ſubſtãtia eius. In quo ſenſu ſumpta eſt ſubſtantia in diffinitione vniuocorum & æquiuocorum, vt expoſuimus in parte pręcedẽti. Item ſumitur ſubſtantia pro omni, eo quod ſubſtat accidentibus, in quo ſenſu manus calida eſt ſubſtantia caloris, nix ex ſubſtantia albedinis, anima eſt ſubſtantia ſcienti, & virtutis, & dimiſſis omnibus pręđictis aliis, ſignificatis, quę ad Philoſophum purum pertinent, conſiderandus eſt in logica vltimus ſenſus, quoniam, vt videbis, Ariſtot. deſcribet ſubſtantiam per hoc quod eſt accidentibus ſubſtare.

Secunda igitur diſtinctio ſit hęc. Subſtantia quãtum ad id à quo nomen imponi vt aliquãdo dicitur à ſubſiſtendo, id eſt a per ſe eſſendo, prout per ſe eſſe opponiť ineſſe alteri non ſimpliciter, ſed inhęrenter, & in hoc ſenſu quidquid nõ ineſt alteri, ſed ꝑ ſe ſubſiſtit, vt ſunt ſuppoſita & indiuidua naturalia vt ſortes, hic aſinus, hic lapis, ſunt ſubſtãtia.

Et poſito, quod eſſent in alio, dummodo non inhęreãt, ſicut accidens inhęret ſubiecto, ſunt ſubſtãtia in quo ſenſu partes eſſentiales cõpoſiti naturalis, quę ſunt forma & materia, ſunt ſubſtantia, & partes integrales eiuſdem. vt in homine

mine caput, manus, pedes, oſſa, caro, & nerui ſunt ſubſtātiæ. In eodem ſenſu Deus & intelligentiæ ſunt nobiliſſimæ ſubſtantiæ, quia per ſe & in ſeipſis, & nō in altero, vt partes ſubſiſtunt. Aliquando dicitur ſubſtantia à ſubſtando, quia ſola ſubſtat accidentibus ſuſtentans ea, quoniam, vt dicemus infra, eſſe accidentis eſt non eſſe ens per ſe, ſed in altero, id eſt in ſubiecto, quod eſt ſubſtantia. Et in hoc ſenſu, oīs ſubſtantia præter Deū dr̄ ſubſtantia, oīs.n. ſubſtātia præter Deum ſubſtat aliquib. accidētibus, vt tibi in philoſophia manifeſtabitur. Et, qm̄ oīs noſtra cognitio incipit a notioribus, & ad ſenſum nobis cōſtat ſubſtantias corporales ſubſtare accidētibus, ideo Ariſt. in p̄dicatis cōtētatus eſt notificare ſubſtantiā, vt dr̄ à ſubſtādo relinquēs ſenſum pro nunc, vt dr̄ à ſubſiſtēdo, vtpote magis occultū & ſpectātē ad altiorē ſciētiā, q̄ ſit Logica. Hanc igitur ſubſtantiā à ſubſtando dictā. Ariſt. antequā diffiniat, diuidit in primā & ſecūdā, cuius diuiſionis ratio eſt, quoniam cum ſubſtantia, vt hic cōſideratur, dr̄ à ſubſtando, & alia ſit vniuerſalis, vt animal & hō, alia particularis vt ſortes, & Plat. ſubſtare contingit dupliciter, ſ. per ſe primo & non per ſe primo, ſed per aliud, ſi per ſe primo, ſic eſt prima ſubſtantia, quæ particularis eſt, ſi per aliud, ſic eſt ſubſtantia ſecundæ, quæ eſt uniuerſalis, & hæc tibi manifeſta erunt in diffinitionibus earum.

Sed dices. Quare non prius diffinitur ſubſtantia quam diuidatur in primam & ſecundam.

Reſpondetur, quoniam in ſubſtantia, vt dicitur à ſubſtādo, nō eſt quid vniuocum, ſed analogū. Nam ſubſtare prius conuenit primæ ſubſtantiæ, deinde in ordine ad primā cōuenit ſecundæ, neq; enim homo eſt albus, niſi quia hic vel hic homo eſt albus, omne autem analogū cum declinet ad æquiuocum prius eſt diuidendū, quàm diffiniēdum. Quod autem analogum declinet ad ęquiuocum patet ex eo, quòd vniuocum dicit vnam rationē tantum, & ęqualiter participatam à ſuis vniuocatis, æquiuocum autem dicit plures rōnes omnino diuerſas conuenientes ſuis æquiuocatis, & abſque ordine, vt docuimus in parte præcedenti. Analogū aūt vt medium magis declinans ad æquiuocū quam ad vniuocum, dicit plures rationes, in ordine tamen ad primum

analo-

analogatum,vt fanũ vel vna inæqualiter participat ã, no ꝙ primo & per se cõuenit primo analogato,posteri us autem aliis in ordine ad primum,vt ens, est enim cui deb etur esse, quæ quidem ratio primo & per se conuenit substantię,qm̃ est ens simpliciter,secundario autem conuenit acciden ti in ordine ad substantiã,nã accidẽs nõ est ens,nisi quia est entis,i.nisi quia respicit substantiam vt subiectum sustentatiuum.Et in eodem sensu substantia dicta à substãdo,est ana logum,quoniam eius ratio est hæc,substantia est, quæ substat accidentibus, quæ quidem ratio primo & per se conuenit substantiæ primæ, deinde in ordine ad primam conuenit secundis,vt tibi manifestabitur per diffinitiones sequẽtes,ergo est analogum declinans ad æquiuocum.Et confirmatur,quoniam solet analogum dici æquiuocum à consilio,ergo &c.Hæc de primo dicta sint.

Quantũ ad secũdũ positis prædictis distinctionib. diffinienda est substantia prima & secunda,vt dr̃ substando.

Tu igitur aduerte,ꝙ ad mentem Arist.substantia prima est, quæ propriæ principaliter & maxime substare dicitur. Item substantia prima est,quę neque in subiecto est,neque de subiecto dicitur.

Primo dicitur,quæ proprie.Aduerte,quod subintelligendum est,quæ immediate, vt excludatur materia prima,quę licet sit primũ subiectũ substans formę substantiali & accidentibus eius,non tamen immediate, sed mediante forma substantiali in via nostra. Nam forma substantialis immediate recipitur in materia accidens autem in composito existente actu substãtialiter,vt tibi manifestabitur in philosophia.Dicitur autem proprie ad differẽtiam superficiei,quæ videtur immediate & proprie substare colori, nã vt inquit Arist.infra,quanta est superficies,tantum album dices,& tamen non proprie,sed apparenter substat, quoniam non per seipsam, sed virtute substantię,cui inest.Dicitur principaliter ad differẽtiam secundę substãtiæ, quę est genus aut species,nã licet hæc sit verã,homo est albus, non tamen est vera nisi quia hęc est vera, hic homo vel hic homo est albus, ergo albedo principaliter est in substantia singulari, quę dicitur substantia prima,& secundario in vniuersali quoniam

propter

propter primã, est in substantia vniuersali, quæ dicitur sub stantia secunda. Dicitur maxime, quia est ratio, quod secundæ substantiæ & partes primæ substantiæ substent accidẽtibus, nõ.n. partes ignis sũt calidę, nisi qa toties hic ignis est calidus, nec partes niuis sũt albę, nisi qa tota hęc nix ẽ alba.

Constat ergo quomodo substantia prima est illa quę immediate & proprie & principaliter & maxime dicitur substare, id est subesse accidentibus, tanquam primum eorum subiectum receptiuum.

Pro euidẽtia autem secundę diffinitionis primę substantiæ, qua dicitur, quòd est illa, quę neque de subiecto, neque in subiecto esse dicitur: aduerte, quod per primã particulã differt prima substantia à secunda. Nam cum omnis secunda substantia sit vniuersalis ex consequenti prædicabilis de pluribus oportet quod dicatur de subiecto, i de inferiori, vt genus de species, & species de indiuiduo. Cum autem prima substantia sit singularis & sub singulari non detur inferius, vt patet in arbore Porphyrii, repugnat primæ substantię dici de subiecto, i. de inferiori, siue signetur per indiuiduum vagum, siue per indiuiduum signatum. Nam licet quidam homo dicatur de sorte & Plat. non tamen vt superius de inferiori secundùm rem, sed tantum secundùm vocem. Vtrunque enim dicit naturã singularem, sed alterum indeterminate & alterum determinate. Per secundam autem particulam differt ab omni accidente, quoniam omne accidens siue vniuersale siue particulare est in subiecto, in quo recipitur, nulla aútem substantia siue secũda siue prima est in subiecto cum sit ens per se, neque enim substantia pendet ab accidente, sed accidens à substantia.

Diffinita prima substantia diffinienda est secunda.

Tu igitur aduerte, ꝙ apud Arist. secũdæ supstantię sunt spẽs in quibus sunt primę substantiæ, & genera specierum, vsque ad generalissimum. Nam aliquis homo, puta, sortes, est in homine, sicut indiuiduũ in specie, & homo in animali, ut species in genere & sic ascende vsq; ad generalissimũ. Indiuidua igitur sunt primæ substantię, quia primo & per seipsas substant accidentibus. Species vero & genera sunt secuudæ substantiæ, quia substant secundario accidentibus,

nam

nam sic non existunt in rerũ natura nisi quia hñt esse in primis, sic non substant accidentibus, nisi quia primæ substãt, in quibus sunt. Ideo. n. albedo est in homine, quia est in aliquo homine in quo existit homo. Hoc igitur modo descripta sit secunda substantia, vt dicitur substantia à substãdo.

Sed dices, secundę substantiæ sunt in primis, aliter non prædicarentur in quid de primis. Nam hæc ideo est vera, sortes est homo, quia natura hominis seruatur in sorte, ergo primæ non sunt in secundis, aliter idem esset includens & inclusum, quod est impossibile.

Respondetur, & conceditur, ꝙ secundæ sunt in primis & primæ in secundis, sed diuersa ratione. Nam secũdæ sunt in primis, vt superiora sunt inferioribus iuxta quartũ modum essendi assignatum in parte præcedenti. Primæ, autem sunt in secundis iuxta tertium modum essendi in eadẽ parte præcedenti assignatum. Negatur autem esse impossibile idem esse includens & inclusum respectu diuersorum. sicut non est impossibile idem esse continens & contentũ respectu diuersorum. Nam de anima verum est dicere quod continetur in corpore, sicut forma recepta in materia sua propria. Et verum est dicere, quod continet corpus, quando cõ seruat corpus in esse integro, & viuo quãdiu est in corpore, qua separata corpus defluit in coruptionem.

Assignatis diffinitionibus primæ, & secundæ substãtiæ.

Aduerte duo notabilia, quæ sunt ad mentem, & de sentẽtia Arist. quibus adhuc euidentius declarãtur diffinitiones suprapositæ, quorum primum est hoc. Inter ea, quę dicuntur de subiecto, & ea quę sunt subiecto, est hęc differẽtia, ꝙ q̃ dñr de subiecto, vt superiora de inferiorib. p̃dicãtur de inferiorib. noĩe & rõne, vt aĩal de noĩe & hõ de sorte & Plato. hęc. n. est vera, Sortes est hõ & est aĩal rõnale, nã species prædicatur in quid indiuiduis, ergo essentialiter, ergo noĩe & rõne. Quæ aũt sunt in subiecto, vt accidentia, si sumantur in abstracto non prædicantur de subiecto neque nomine, neque ratione. hęc enim de falsa homo, est albedo, homo est color disgregatiuus visus nam si homo est albedo, ergo est accidens, ergo substantia est accidens, quod implicat contradictionem. Si autem sumatur in concreto, nõ inconuenit

conuenit prædicari nomine de subiecto. Nam hæc est vera, homo est albus, quoniam est habens albedinem, nunquam autem prædicatur ratione, quoniam prædicari ratione est prædicari essentialiter, accidentia autem non prædicātur essentialiter de subiecto, cum sit extra essentia eius, & posſint adesse & abesse præter subiecti corruptionē, vt docuimus in trac. præced. Ex hoc aūt notabili aduerte, ꝙ vtraque diffinitio data de prima substantia pōt probari, & prima q̄dē sic, Illud, de quo oīa p̄dicantur, aut in quo oīa alia sunt, ꝓprie & principaliter & maxime substare dr̄, sed de prima substantia oīa alia superiora prędicant̄, & oīa accidentia in concreto, & in ea sunt, ergo ꝓprie principalr̄ & maxime substare dr̄. Secunda aūt sic, illud de quo oīa superiora prædicantur, & in quo omnia accidentia sunt, neque dicitur de subiecto, neque est in subiecto, sed de prima substantia oīa superiora prædicantur, vt patet in arbore Porphy. & in ea sunt omnia accidentia, quoniam est principale receptiuum accidentium, ergo neque de subiecto dicitur, neque est in subiecto. Et hoc igitur, quod omnia prædicantur aut sunt in prima substantia, sequitur, vt inquit Arist. quod non existentibus in rerum natura primis substantiis, imposſibile est aliquid aliorum remanere, i. existere in rerum natura: nam, si non existeret aliquod in indiuiduum naturæ humanæ, homo vt humo non existeret, quoniam ad mentem Arist. uniuersale non existit nisi in singularibus, ut excludamus imaginatas Ideas Platonicas, de quibus in Logica non est loquendum sed est Officium Metaphysici. Item nullum accidentium inexisteret, quoniam natura communes non subest accidentibus nisi vt habet esse indiuiduis, nam hęc esset falsa, homo est albus, nisi aliquis homo existens esset albus. Primum ergo fundamentum existendi substantiis secundis & inexistendi accidentibus est prima substantia.

Secundum autem notabile est hoc. Sumendo substantiā à substando accidētibus, species specialisſima est magis substantia quàm genus. Omnes autem species specialisſimæ, sub eodem gn̄e contentæ sunt æqualiter substantiæ. Primū declaratur sic. Cū prima substantia sit maxime substātia, ut declaratū est in prima diffintione sua, qm̄ maxime substat

acciden-

accidentibus, ſubſtãtia illi propinquior eſt magis ſubſtãtia quam remotior ab ea, ſed ſpecies ſpecialisſima eſt propinquior primæ ſubſtantiæ quam genus. Prædicatur.n.immediate de prima ſubſtantia genus aũt mediate, ergo eſt magis ſubſtantia quàm genus. Secundum aũt declaratur ſic. Omnes ſpecies ſpecialiſſimæ ſub ſe non habent inferiores ſpecies, aliter non eſſent ſpecialisſimæ, ſed ſubalternæ, ergo omnes ſubſtant accidẽtibus æqualiter, quia immediate ſub ſe continet primas ſubſtantias, quæ maximæ & per ſeipſas ſubſtant. Nec obſtat quod una ſpecies ſubſtat plurib. accidentibus quam alia puta homo, quàm leo, quoniam homo ſubſtat accidentibus corporalibus & ſpiritualibus, leo autẽ tantum corporalib. Hoc, inquam, non obſtat, quoniã hæc æqualitas ſubſtandi non attenditnr pœnes pluralitatẽ aut paucitatem accidentium, ſed pęnes æqualem propinquatio nem ad primas ſubſtantias quæ æqualiter ſeruãtur in ſuis ſpeciebus, nam ſicuti inter hominem & hunc hominẽ non eſt medium, ita inter leonem & hunc leonem. Ex hoc autẽ ſecundo notabili declaratur diffinitio data de ſecunda ſubſtantia, in qua dictum eſt, quod ſecundæ ſubſtantiæ ſunt ſpecies & genera, in quibus ſunt primæ ſubſtantiæ, & dicũtur ſecundæ ſubſtantiæ quia ſecundario ſubſtant.

Dubitaret ergo aliquis cum tam genera quã ſpecies ſint ſecundæ ſubſtantiæ, quia ſecũdario ſubſtant, nunquid ſunt æqualiter, vel inæqualiter ſubſtantiæ?

Reſpondetur, quod genera & ſpecies ſunt inæqualiter, quia ſpecies magis ſubſtat quam genus, omnes autem ſpecies ſpecialisſimæ æqualiter, modo quo diximus.

Conſtat igitur tibi ad mentem Ariſtot. & Logici realis quid ſit prima, & ſecunda ſubſtantia, & earum diffinitiones declaratæ ſunt. Sed dices cũ Ariſt. intẽdat hic pertractare de prædicamentis, quæritur quæ definitio ex ſupradictis cõuenit ſubſtantiæ, ut eſt prædicamentum in ſe continens genus generalisſimum, & genera ſua ſubalterna &c.

Reſpondetur, quod uſque hoc Ariſt. non cõſiderauit ſubſtantiam niſi ut dicitur a ſubſtando, in quo ſenſu, vt docuimus non eſt quid vniuocum, ſed analogum. & quando diuiſit in primam, & ſecundam, non diuiſit eam ut genus gñaliſſimum,

lissimum, sed vt quid analogum in sua analogata, ex consequenti quando diffiniuit prrimã per hoc quod est maxime substare, & secundam per hoc quod est secundario substare, non intendit de genere generalissimo. Quod libet enim genus est vniuocum & non analogum, nec æquiuocum, vt docuimus in tract. præcedenti. Ne igitur substantia, vt constituit prædicamentũ, & vt est quid vniuocum, & vt diuiditur in arbore Porph. remaneat tibi omnino incognita, sic procedemus. Primo. diffiniemus substãtiã vniuersalissime sumptã. Secundo, substantiã cõtractã ad substantiã prædicamẽtalẽ q̃ est generalissimũ. Tertio, ordinabimus prædicamẽtum substantiæ a generalissimo vsque ad indiuiduum.

Quantum ad primum aduerte, quod substantia vniuersalissime sumpta, vt se extendit ad creatam & increatã ad simplicem & compositã, ad eam, quæ est pars, & quæ est totũ, & breuiter, vt distinguitur contra accidẽs, sic definitur. Substantia, vt substantia est ens nõ in subiecto existens, per cuius oppositum accidens, vt accidens est ens in subiecto existens. Hæc substantiæ definitio conuenit Deo & creaturę & quia necesse est genus generalissimum esse vniuocum, constat quod substantia sic definita non est substantia prædicamentalis, sed analoga, sicut ens.

Quantum ad secundum aduerte quod substantia prædicamentalis, & vt est genus generalissimum sic definiẽda est, substantia est ens non in subiecto in esse participato sine finito existens. Per hoc quod dicitur ens non subiecto differt à prædicamento accidentis, per hoc quod dicitur existens in esse participato excipitur Deus gloriosus, qui ex sua infinitate est extra omne genus, & substãtia sic definita prædicatur vniuoce de omni substantia creata, corporea, & incorporea, simplici & composita &c. Cõstat igitur tibi q̃d sit substantia prædicamẽtalis secundum Logicum realem. Si autem vis eam definire ad mentem nominalium, sic eam defínies. Substantiæ predicamentum est coordinatio plurium terminorum vniuocorum significãtium substantiam secundum sub & supra. Nam secundum eos plura prædicabilia, quæ prædicantur de inferioribus inquit significãtia ens non in subiecto ordinata secundum sub & supra à genera-

lissimo ad specialissimũ cõstituunt p̄dicamentũ substãtiæ.

Quantum ad tertium aduerte, ne idẽ significemus omnia,& replicemus inutiliter,quod in tract.præced.inuenies arbo.Porph.in qua totã prædicamenti substantiæ seriẽ formatam videbis,quæ tibi sufficiet. Viso quid sit substãtia, vt est prędicamentũ,accedendũ est tertio loco ad pertractãdum de proprietatib. & cõitatibus substantiæ,q̃ ad mẽtem Arist.sunt sex. Prima est,neq; substantia prima est in subiecto,neq; substantia secunda,& qm̃ oĩs substantia est prima vel secũda,q̃a vel est singulari,vel vniuersalis, si singularis est prima, si vniuersalis est secunda,ergo nulla substãtia est in subiecto. Antequam probemus propositum aduerte, ꝙ hæc est cõmunitas & proprietas substantiæ respectu diuersorum, cõmunitas quidem est,,quoniam non soli substantiæ,sed omni cõuenit,in q uo sensu dicere possumus risibile esse cõe homini, quoniam conuenit omni homini. proprietas aũt est,qm̃ non conuenit nisi substantiæ. Nam cũ omne ens sit substantia vel accidens, & oẽ accidens sit ens in subiecto,soli substantię cõuenit nõ esse in subiecto.Nec obstat ꝙ dicit Arist.hoc non esse proprium substantiæ,qm̃ conuenit differentiis,s. substantialibus, quasi quod nõ sint substantia. Hoc,inquam,non obstat, qm̃ Arist.non excipit differentias,quia nõ sunt substantiæ secundũ rem,sed quia habent modũ qualitatis, & quia non ordinantur per lineã rectam,sed a latere in prędicamento substantiæ.Intẽtio est aũt Arist.in prædicamentis, assignare cõmunitates & proprietates eorum,quæ directe locantur in eis. Vnde si volumus facere hanc esse proprietatem substantiæ ad mentem Arist. sic formanda est, proprium est substantiæ directæ & per lineam rectam locatæ in prædicamento, nõ esse in subiecto,& sic excluduntur differentię quantum ad modum significandi, licet non quantum ad rem significatam.

Hanc autem communitatem & proprietatem substãtiæ modo exposito probat Arist.de prima & secunda substãtia. De prima sic,Secunda diffinitio primæ substãtię data est supra per non esse in subiecto,neq; dici de subiecto, ergo cõuenit omni primæ substantiæ nõ esse in subiecto. cõsequẽtia patet,qm̃ diffinitio debet competere omni cõtento sub

diffini-

diffinitio. De secunda autem probat inductione & syllogis mo. Quid sit inductio & syllogismus dicemus in tractat. se quēti. Inductione igitur sic probatur, nec homo est in subiecto, nec leo, nec aīal, nec corpus, &c. & sic de singulis speciеb. & generib. substantię, ergo nulla secunda substātia est in subiecto. Syllogismo sic, Quod est in subiecto, non prædicatur nomine & ratione de subiecto, hæc declarata est supra in expositione primi notabilis. sed omnis secunda substantia prędicatur nomine, & ratione de subiecto, idest, de inferiori, quod sub ea continetur. nā animal nomine & ratione prędicatur de homine, & homo de suis indiuiduis, ergo nulla substantia secunda est in subiecto.

Et aduerte, quod cum dicit Arist. nullam substātiam esse in subiecto, accipit subiectum pro subiecto inhęsionis, in quo sensu omne & solū accidēs est in subiecto, & est quintus modus essendi est in pro secundo mēbro, vt docuimus in parte pręcedenti. Propterea non obstat huic proprietati, quod partes substantię videtur esse in subiecto, quia non per se, sed in toto habent esse. Hoc inquā non obstat, quoniam intelligimus substantiā non esse in subiecto, iuxta quintum modum essendi in pro secondo membro, partes autem non sunt in toto iuxta quintum modum, sed iuxta primum. Vide tu supra. Hęc de prima cummunitate, & proprietate substantię dicta sint.

Secunda proprietas est hęc. Omnibus secundis substantiis & earum differentiis, s. essentialibus, conuenit vniuoce prædicari. Aduerte ad hoc, quod hęc sit proprietas tria requiruntur. Primo, quod sit cōtracta & restricta ad secūdas substantias tantum. Nam si extendatur ad substātiā, vt est cōis primę & secūdę, & differentiis substantialibus, nō erit proprietas, sed cōitas Nam & prima substantia prędicatur vniuoce de seipsa, & differētia essentialis de indiuiduis. sic ergo intelligatur, propriū est secundis substantiis & earum differentiis essentialib. vniuoce prædicari. Secūdo quod intelligatur prędicari vniuoce & essentialiter, aliter hoc non esset propriū substātię, qm̄, & proprium quarto modo, puta risibile prædicatur vniuoce de hic, quorum, est propriū, sed nō p̄dicatur essentialiter, vt genus & species & dr̄ia, sed

 acci-

accidẽtaliter, vt docuimus in trac. pręcedenti est enim proprium extra essentiam eius, cuius est proprium. Tertio, quod intelligatur prædicari vniuoce, & essentialiter de primis substantiis, vt excludatur accidẽs, puta color & albedo. Nam licet prædicetur vniuoce, & essentialiter de inferioribus suis, vt hæc albedo est albedo, hic color, est color, hæc dulce est dulcedo tñ nõ pręedicatur vniuoce essentialiter de primis substãtiis, hæc enim est falsa, Sortes est albedo. Sic ergo intelligatur hæc proprietas. Proprium est secundis substantiis & earũ differentiis p̃dicari vniuoce & essentialiter de primis. Quæ declarata sic probatur, secũdæ substãtiæ, & earum differentiæ pręedicantur de primis nomine, & rõne. ergo vniuoce. Cõsequẽtia patet ex diffinitione vniuocorũ, quã posuimus in parte pręcedenti. Antecedens probatur, & quidẽ quo ad nomen patet, nam sortes est homo & est animal, & est rationalis. quo ad rationem probatur. Superiora sunt de ratione quidditatiua inferiorum, vt docuimus in tract. præcedenti, sed secundę substantiæ tam genera quàm species sunt superiores ad primas vt patet in arbore Porphyrii, ergo prædicantur ratione de primis. Vnde sortes non solum dicitur homo, sed & animal rationale quæ est ratio hominis, & non solum dicitur animal, sed & substantia animata sensitiua, quę est ratio animalis. Hęc de secunda proprietate dicta sint.

Tertia proprietas habet tres partes. Prima est substantia prima significat hoc aliq̃d. Secũda est, substantia secũda vr̃ significare hoc aliquid sub appellationis figura. Tertia est, substãtia secũda nõ significat hoc aliquid sed quale quid.

Pro euidẽtia primæ partis aduerte, quòd hoc aliquid tria requirit. Primo, quòd sit res singularis, vnde vniuersale non est hoc aliquid. Secundo, quod sit substantia, vnde nullũ accidens neq; in cõcreto, neque in abstracto est hoc aliquid. Tertio, quod sit substãtia singularis perfecta in specie, qualia sunt supposita sub specie specialissima. vnde nulla pars essentialis, nec integralis accepta in singulari, vt hæc aĩa, hæc manus, hoc caput est hoc aliquid, sed solũ indiuiduum, de quo directe prædicatur spẽs, est hoc aliquid, vt sortes, hic leo, hic asinus. Declarata prima particula probatur

batur sic. Prima substantia, significat indiuiduum & vnū numero: ergo significat hoc aliquid. consequentia patet ex conditionib. assignatis. Nam idem est indiuiduū & vnū numero, s. in genere substātię & perfectum in specie, & hoc aliquid Antecedens autem probatur, quoniam prima substantia non prędicatur de inferiori, cum sit vltima & terminus in serię prędicamentali, ergo significat indiuiduū & vnum numero. Vnde dixit Arist. quod a primo substantia nulla est prędicatio. Non enim de subiecto, idest de inferiori dicitur.

Pro euidentia secūdæ particulæ aduerte, ꝙ significare hoc aliquid sub appellationis figura est significare hoc aliquid similitudine nominis. Nā, qñ duo eodem noīe nominantur videntur idem significare. sed eodē noīe nominamus primam & secūdam substantiam. Nam dicimus, quod sortes est hō, & quod homo est homo, ergo non est mirū si secunda substātia vr̄ significare hoc aliquid, sicut prima.

Pro euidentia tertiæ particulę aduerte, quòd significare quale quid, est significare substantiam multis suppositis communicabilem, & directe opponitur ei quod est hoc aliquid, & quoniam & substantia secunda est species aut genus, quæ dicunt naturam communem multis, saltem secundū aptitudinem, hinc est, quod secunda substantia non significat hoc aliquid, i. substantiam incōicabilem, sed quale quid, id est substantiam communicabilem multis, & est ea quæ est apta esse in multis & prædicari de multis vniuoce. Hæc de tertia proprietate dicta sint.

Quarta quæ est communitas est hæc. Substantiæ nihil est contrariū. Dicitur cōitas, quia non solum cōuenit substantiæ, sed ēt quantitati, vt tibi manifestabitur in cap. seq.

Pro euidētiam huius communitatis aduerte tria. Primo, aliud est habere in se contrarium, & habere sibi contrarium, Nam primum est recipere in se formam, cui est alia forma contraria, vt recipere calorem, cui contrariatur frigiditas, & post calorem esse aptum recipere frigitatem, & econuerso. Secundum autem est, aliquid esse talia naturę, quod alia natura sibi contrariatur, vt dulcedo dicitur habere si contrariarum, quoniā est talis naturę, quod ei amaritu

do contrariatur,& quoniam sunt cōtrariæ se mutuo expelunt ab eodem subiecto,& per receptionem vnius corrumpitur altera. In communitate prædicta quando dr̄, substantiæ nihil est cō trarium, intelligitur in secūdo sensu, & nō in primo. Nā de primo dabitur sexta proprietas, vbi declarabitur qđ propriū est substātię recipere in se contratia successiue. Secundo aduerte, quod contraria sunt duplicia quędam cōiter, quædam propriæ communiter sunt illa, quę ita se habent, quod vnum est, ut priuatio, alterum est, vt habitus, quod est, vt priuatio dicitur imperfectū respectu alterius, qđ aūt est vt habitus, dr̄ perfectū respectu alterius imperfecti. Proprie sunt illa, quæ sunt duæ formæ actiuæ, & passiuæ adinuicē succedentes sibi inuicē in eodē subiecto, & se mutuo expellētes ab eodē quales sunt qualitates tertiæ speciei, de quib. dicemus infra, vt calidū, frigidū, humidū, siccum, durū, molle, asperū, leue, dulce, amarū. In cōmunitate prædicta intelligitur, qđ substantia nihil est contrarium in secundo sensu & non in primo, ac si dicatur, substātia non est cōtraria substātiæ contrarietate proprie dicta, qua contrariātur duæ qualitates repugnātes actiuæ & passiuæ adinuicem. Quod aūt vna substātia cōtrarietur alteri in primo sensu nō incōuenit, qm̄ oē genus in prædicamēto substantiæ diuiditur duab. differētiis oppositi, quarum vna est perfectior altera, ex cōsequenti vna est ut habitus, altero vt priuatio, & quæ est perfectior constituit substantiā perfectiorē, vt rōnale hoīem, quæ aūt imperfectior imperfectiorē, vt irrōnale cōstituit brutū. Vnde hō vt substātia in pfectior contrariatur bruto imperfectiori contrarietate in primo sensu, nō aūt in secūdo sensu de quo intēdit Aris.

Tertio aduerte, quod substantia potest imaginari cōtrariari substantiæ contrarietate proprie dicta dupliciter. Primo, secundum se, inquantum est substantia, secundo rōne alicuius sibi intrinseca adiūcti, puta qualitatis actiuæ, aut passiuæ. In primo sensu impossibile est substātiam contrariari substntiæ, ut probabitur, in secūdo sensu verū est, nec id intendit negare Aristo. nam ponit quatuor elementa sibi inuicē cōtraria ꝑ qualitates elementares cōtrarias, vt patet in lib. 2. de generatione. Quarta ergo cōitas substātię

sic

ſic formanda eſt, nulla ſubſtantia contrariatur ſubſtantiæ contrarietate proprie dicta, nec ſecũdum ſe ſed ratione qualitatum contrariarum. Quæ ſic intellecta poteſt hoc modo probari, ſubiecto receptiuo contrariorum, nihil eſt contrarium hanc pro nunc crede, quoniam tibi manifeſtabitur in 1.phyſic. ſed vt videbis in proprietate ſexta ſubſtãtia eſt ſubiectum receptiuum contrariorum, vt anima recipit virtutẽ & vitium, corpus ſanitatem & ægritudinem, aqua calorem & frigiditatem, ergo ſubſtantiæ non contrariatur ſubſtãtia modo ſupra expoſito. Præterea omnia vere & proprie contraria ſunt in ſubiecto per diffinitionem contrariorũ, ſunt enim vere & proprie contraria formæ actiuæ & paſſiuæ eidem ſubiecto aptæ natæ in eſſe, à quo viciſſim, ſe à quo, viciſſim ſe mutuo expellunt, &c. ſed ſubſtantia non eſt in ſubiecto, vt patet per primam proprietatẽ, ergo ſubſtantiæ nõ contrariatur ſubſtantia modo ſupra expoſito.

Quinta cõis eſt, quod ſubſtãtia nõ ſuſcipit magis & minus. Pro cuius euidentia duo aduerte. Primo, qđ dr̃ cõitas, qm̃ nõ eſt propriũ ſubſtantiæ nam vt cognoſces in prædicamẽto quantitatis, quantitas nõ ſuſcipit magis & minus. Secũdo aduerte, ꝙ multum differt ſubſtantiã magis & minus ſubſtare, & ſubſtantiam eſſe maiorẽ & minorẽ, & ſubſtãtiam magis & minus ſuſcipere, nam magis & minus ſubſtare eſt reſpectu accidentium, eſſe maiorem & minorẽ eſt ꝑ maiores & minores extenſiones & dimenſiones, ſuſcipere aũt magis & minus, quo idem eſt, quod intendi, & remitti, ſiue augeri & minui nõ quantitatiue, ſed perfectionaliter, eſt ꝑ perfectius & imperfectius eſſe, quod dat forma ſubiecto & participatur à ſubiecto. Primũ quidẽ cõpetit ſubſtantię, nam declaratum eſt ſupra, quod prima ſubſtãtia maxime ſubſtat, & quod ſpecies magis ſubſtat, quàm genus, vt homo quam animal, quoniam ſpecies propinquior eſt primæ ſubſtantiæ quam genus.

Secũdum etiam competit ſubſtantiæ, nam ad ſenſum videmus, quód vna & eadem ſubſtantia vno tempore eſt minor, vt fructus in principio, & idem fructus maturus eſt maior, tertium autem & de quo proprie intendit Ariſtot. non conuenit ſubſtantiæ nam ſic ſuſcipere magis & minus eſt

formam paulatim recipi in subiecto secundum esse magis ac magis perfectum, & hoc est intendi & augeri perfectionaliter. Minus autem & remitti & diminui perfectionaliter est, formam paulatim expelli à subiecto, ita quod ab esse pfectiori deuenit ad esse minus, & minus perfectũ, quod patet in aqua, quæ dum calefit intenditur calor, dũ frigefit remittitur. Quod igitur hoc tertium non conueniat substantiæ, probat sic Arist. Homo non est magis homo nunc quã prius, nec vnus homo est magis homo, quam alter, sicut per oppositum videmus, quod albũ est magis albũ nunc quàm prius, puta paries de nouo dealbatus; & vnum album est albius, altero, vt nix q̃ paries. Verũ, quia hęc probatio est magis exemplaris, quã scientifica, ideo probanda est hęc cõitas rõne sic. Omne quod suscipit magis, & minus duob. modis contingit, qm̃ aut per remotionẽ à suo cõtrario sicut dicimus, quod calor aquæ intenditur, qñ dum calefit minus admiscet frigiditati, si aũt magis admiscet, remittitur, aut q̃a magis firmatur in subiecto, vt calor ignis receptus in ferro, si aũt debiliter recipitur, velut in superficie, vt calor in manu remittitur, sed substãtia neutro modo põt suscipere magis, & minus, non primo, quia non hẽt contrarium per quartam cõitatem, non secundo per primam proprietatem, qm̃ non est subiecto, nec receptibilis in subiecto, ergo &c. Nec obstat quod vna substantia est perfectior altera, puta hõ, quam asinus, & vna aqua frigidior altera, & vnus hõ rõnalior altero. Nã ad hoc quod substantia recipiat magis, & minus non sufficit, quod sit perfectior, aut imperfectior altera, sed quod vnamet dum generatur, sit apta nata successiue fieri perfectior, aut imperfectior: quod nõ conuenit substantiæ, quoniam nõ fit per motum, sed per generationem instantaneam. Hoc tamen intelligere non potes donec ad 4. lib. Phys. perueneris, aut ad lib. 9. Metaphysic. ideo sustine, ex eo autem quod vna aqua sit frigidior altera, aut ipsamet magis in vno tempore, quam in alio, non arguitur quod aquæ substantia suscipiat magis & minus, sed quod frigiditas, vt est in substãtia aquæ, sicut in subiecto. Similiter ex eo quod vnus homo videtur rationalior altero, vel idem homo magis vno tempore, quam alio, non concluditur

tur intentnm, quia non est rationabilior quo ad substantiã animæ intellectiuę, quæ est vnius speciei in omni homine, sed videtur rationalior, quia subtilius & prudentius vtitur ratione propter organa, & phantasmata magis disposita & ordinata, Sic pro nunc dictum sit, licet in Metaphysica intẽdam sustinere vnam formam substantialem eiusdẽ speciei cum altera, esse perfectiorem quam altera, & tamen non recipere magis & minus. Verum quia hæc transcendũt negocium logicum, ideo non est in eis immorandum. Hæc de quinta communitate dicta sint.

Sexta, quæ est veræ proprietas substantiæ prædicamentalis, est hæc, Maxime proprium est substantiæ esse susceptibile contrariorum, vt eadem manus aliquando est calida, aliquando frigida, Idem homo aliquando paruus, aliquando studiosus, id est virtuosus siue probus. Pro notitia huius ꝓprietatis duo notanda sunt, deinde probabitur. Primo, notandum, quod hæc proprietas non conuenit substantiæ vniuersalissime sumptæ, quoniam non conuenit Deo, in quo nullum suscipitur accidens, siue tale accidens habeat contrarium siue non. Nec conuenit materiæ primæ secundum viã nostram nam primum receptibile est forma substãtialis, & mediante illa recipiuntur accidentia in composito. Sed Arist. intẽdit hanc proprietatem verificari de substantia immediate. Cum igitur non conueniat substantiæ absolutæ sumptæ, oportet vt intelligatur de substantia, quæ ponitur in ꝓdicamento, vt excipiaẽ Deus, & q̃ est actus, vel actu, vt excipiatur materia prima, q̃ nõ est ens, nec substãtia actu ꝑ seipsam, sed in pura potẽtia, vt tibi declarabiẽ ĩ 1. lib. physic.

Secundo, quòd substantia eadem numero manens, successiue & non simul, & per mutationem sui, & non solum per mutationem alterius est apta nata suscipere in se contraria, & si non omnia, saltem aliqua. Dicitur eadem numero manens, quoniam ad verificandam hanc proprietatem esse propriam substantiæ quarto modo, nõ sufficit, quod duę substantiæ suscipiant in se contraria, puta quod sortes recipiat albedinem, & Plato nigredinem, sed quod ipsemet sortes sit aptus recipere vtrunque. Dicitur successiue qm̃ cum contraria se mutuo expellant ab eodẽ subiecto (sunt enim

activa,

actiua, & passiua ad inuicem & corruptiua.) Non se compatiuntur simul in eodem subiecto & pro eadem parte, & in gradibus intensis, licet forte se compatiātur in gradibus remissis, vt in tepido, sicut alias tibi in philosophia declarabitur. Sed nunc sustine. Dī & per mutationē sui, qm̄ cū cōtraria nō se cōpatiantur, simul ī eodē oportet, qđ substātia trāsmutaē ab vno cōtrario, ad illud, ita qđ dū recipit vnū remoueaē aliud, vt aqua ꝑ calefactionē recipit caliditatē, & deꝑdit frigiditatē. Dī & nō per mutationē alterius, per quod soluitur instantia, quam facit Arist. de oratione & opinione, quę eadē numero manēs recipit verū & falsum. Nam hæc oratio, Sortes sedet, est vera forte sedēte, & falsa forte surgēte, quinto hęc proprietas cōuenit alteri à substātia. Hęc inquā instantia nō valet, qm̄ verum & falsum nō recipitur in oratione sicut in subiecto, sed sicut in signo, in re aūt est, vt in causa, sed in intellectu, vt in subiecto, & ideo nō est necesse, quod orō mutetur, sed sufficit rē, quo est causa, mutari, puta, quod sortes sedēs desinat sedere, & surgat, & sic muteē, nā, vt inquid Arist. ab eo quod res est, vel nō est, dī orō vera vel falsa, si aūt orō reciperet verū & falsum, vt subiectū, & non vt signum, necesse esset ipsam mutari. Vnde quia intellectus siue anima intellectiua recipit verā & falsam opinionem & orationem mentalem de re contingenti, necesse est ipsam mutari de vera opinione ad falsam & econuerso, pro varia differentia temporis. Dicitur suscipere in se contraria, hic subintelligendū est in se, vt in subiecto, quod & non quo vel propria virtute, & non virtute alterius, vt excludatur superficies, quæ videtur immediate recipere, cōtrarios colores, quos quidem non recipit vt quod, sed vt quoniam quia substantia non est extensa nisi per quantitatem, & non recipitur color nisi in subiecto extenso, propter hoc substantia recipit cōtrarios colores medio quātitatis, & sic quātitas est subiectū immediatū quo, & virtute substātiæ, substantia aūt est ex sua virtute medium receptiuum quod.

Dicitur & si nō omnia, saltem aliqua, nam sufficit cuilibet substātiæ prædicamētali si est apta suscipere in se cō traria, cōpetentia naturæ suæ, vt natura intellectualis cōtraria intellectualia, puta cōtrarias volitiones, & corpora cęlestia

contra

contraria sibi non repugnātia, qualia sunt, rarum & dēsum clarum & obscurum in luna & contrarias differentias locales, vt sursum & deorsum, dextrum, & sinistrum, ante & retro vt declarabitur tibi in 2. lib. cœli, & elemētis, & elemētatis sufficit recipere contrarias qualitates actiuas & passiuas, vt calidum, frigidū, humidum, siccum, & secundas profluentes a primis, vt tibi manifestabitur ĩ li. 4. Meteor. Hāc proprietatem sit declaratam probat Arist. hoc modo, non videmus aliquid aliorum manens vnum numero suscipere in se contraria, neque enim idem numero color aliquando est albus, aliquando niger, neque eadem numero actio, aliquando bona, aliquādo praua, similiter & in aliis, quæ substantiæ non sunt. Videmus autem ad sensum, quod eandē numero substantia est capax contrariorum, vt idem numero hō aliquādo est calidus, aliqñ frigidus, aliqñ bonus, aliqñ prauus, ergo maxima proprium est substantiæ prædicamentalis esse susceptiuam contrariorum, & hic terminatur consideratio de prædicamento substantiæ ad mentē Arist.

De prædicamento qualitatis. *Cap.* III.

IN cap. tertio agendum est de prædicamento quantitatis ad mentem Arist. & tria agenda sunt.

Primo, ponentur diuisiones communes, quantitatis.

Secundo, de singulis membrum diuisionum agendū est.

b Tertio, agendum est de proprietatibus & communitatibus quantitatis prædicamentalis.

Quantum ad primum vt scias in quo sensu locuturi sumus hic de quantitate aduerte quinque diuisiones.

Prima est quantitatum, alia est perfectionalis siue virtualis; alia dimensiua siue mensuratiua substantiæ, in qua est. Quātitas virtualis est ipsa rei bonitas siue perfectio graduabilis scd'm magis, & minus & maxime, iuxta quē sensū dicimus fortē magnū oratorē, & Demosthenem maximū, & ducem maioris auctoritatis, militē vero minoris, & hæc quantitas est eiusdem vniuersalitatis cum bono transcēdēti, vnde reperitur in Deo maxime & infinitæ, & intelligentiis iuxta earum gradus, & in corporalib. secundum quod se inuicē excedūt in perfectione, substātiali vel accidētali,

& de

& de hac non sumus hic locuturi, quoniam spectat ad prædicamentum qualitatis, pro quāto reperitur in creatis, vt excludamus eam, quę est in Deo, qm̄ sicut diuina substantia non locatur in prædicamento, sic nec aliqua eius perfectio. Quantitas dimēsura siue mēsuratiua substātię in qua est, est accidens, quo redditur subiectum mensurabile continuæ, vel discretę, ita ꝙ per illud dicimur quanti, vel quoti, puta bicubitales, vel tricubitales, decē aut viginti, & de hac tantū locuturi sumus, & consequitur substātiā prædicamentalē materialē, siue corporeā tm̄, nam intellectualis natura, vt intellectualis, denudata est ab huiusmodi quantitate, vt tibi manifestabitur in lib. 8. Phys. in 2. Metaph.

Secunda est, quantitas vel quantum dimēsiuum, duplex est quoniam aliud per se, aliud per accidens, membra diuisionis manifestabimus infra.

Tertia est, quantitatis per se, aliud genus est quantitas continua, aliud discreta.

Quarta est, quantitatis tam continue, quàm discretæ, alia habet positionem, alia positione caret.

Quinta est, quantitatis continuę quinq; sunt species, linea, superficies, corpus, tempus, locus. Discretę vero duę, numerus, & oratio.

Quātū ad secūdū declarāda sunt singula membra singūlarū diuisionū. Relicta igitur quantitate virtuali, quæ ad hoc negociū nō spectat, & quantū dimensiuū primo diuisum est in quantum per se, & quantum per accidens.

Aduerte, quod quantum per se, siue quantitas per se, est illa quę proprie & essentialiter & ex se, etiam remoto quocunq; respectu ad alterum, est diuisibilis quantitatiuæ, vt linea, quæ est essentialiter longitudo, & superficies latitudo: nam in omni longitudine, & latitudine est accipere partes, in quas diuisibiles sunt, vt ad sensum patet. Quātū autē per accidens est illud, quod non proprie & essentialiter nec ex se, sed per respectum ad subiectum, in quo recipitur qđ est ꝑ se quātum, est diuisibilis in partes quantitatiuas, ad diuisionē sui subiecti quāti. In quo sensu qualitates sensibiles receptas in substantia q̄ta siue immediate in superficie, dicimus esse quantas per accidēs, diuiduntur enim ad

diuisio-

diuisionem superficiei, secundum naturam autem suā sunt indiuisibiles. Vnde dicit Arist. quod dicimus album multū, quia superficies, in qua recipitur albedo, est multa, quātā enim superficies fuerint, tantum album dices. Sunt ergo huiusmodi quanta per accidens, quia respiciunt quantum per se puta dicitur actio longa, quia lōgium est tempus, in quo durat: & motus multus quia in multo tempore fit.

Et aduerte, quod non solū qualitates sensibiles recepte in quanto dicuntur quantæ per accidens, sed etiam formæ substantiales receptæ in materia quanta præter animam intellectiuam dicuntur fieri & esse quantæ, & extensæ per accidens, sicut sunt omnes formæ naturales rerum inanimatarum, & animaliarū imperfectorum, vt tibi declarabitur in lib. 2. de Anima. Sed pro nunc sustine.

Quantum ad notitiam partium tertiæ diuisionis aduerte quod apud Arist & Mathematicos, quātitas cōtinua est illa, cuius partes ad vnum terminum cōem copulantur, i. in qua est accipere aliquod vnum indiuisibile, scd̄m talem dimensionē, qd̄ est finis partis præcedētis, & principiū partis sequētis, vt linea est signare punctū, indiuisibilē scd̄m longitudinem, quod est terminus partis lineæ præcedentis & principiū partis sequentis, & tale indiuisibile dr̄ hic terminus cōis, ad quem partes quantitatis cōtinuæ copulantur. Quid aūt sit tale indiuisibile in superficie & corpore, & loco, & t. e dicemus in sequentib. Quātitas discreta est illa, cuius partes nō copulantur ad vnū terminū cōem, sed semper remanet discretæ, separatæ, aduerte, qd̄ partes quātatis discretæ nō ita sunt separatæ ad inuicem, distinctæ, quin sint ordinatæ secundum prius. & posterius, sed dn̄r separatæ, qm̄ nihil, vt cōis terminus copulat eas adinuicem. verbi gratia, summo numerum denariū, cuius partes æquales sunt quinque, & quinque, inæquales aūt sunt septē & tria, sex & quattuor, istæ quidem partes ita ordinatæ sunt, quod vnitates ordine suo componunt ens, puta quinque & quinq; cōsurgentes ex prima, secūda, tertia, quarta, quinta vnitate, non tn̄ ita sunt ordinate, quod tertia vnitas sit finis ternarii, & principiū binari, nec quinta vnitas est finis primi quinarii, & principium secundi quinarii, sed vltima

vnitas

vnitas primii quinarii est finis eius, & prima vnitas secūdi quinarii est principium eius, ideo dñr partes quantitatis discretæ non copulari ad terminum cōem, sed permanere discretæ, i. distinctæ, separatæ, i. nō continuatæ, licet quandiu componūt suum totum sint ordinatæ, sicut milites ordinati sunt quandiu componunt exercitum.

Quantum ad notitiam partium quartæ diuisionis aduerte, quod quantitas habens positionē est illa cuius partes copulantur ad vnum terminum cōem, & sitæ sunt alicubi.

Pro cuius notitia aduerte, quod de ratione quātitatis habentis positionē duo sunt. Primo, quod partes eius copulētur ad vnum terminum cōem modo quo expositum est. Defectu huius, numerus nō est quātitas habens positionē, licet enim partes numeri, quæ sunt vnitates, habeant inter se ordinē, nō tñ positionē, quia nulla vnitas est finis præcedentis vnitatis, & principium sequentis. Secundo, quod partes sint situatæ alicubi, & permanentes, ita quod nō sint in continuo fluxu. Defectu huius nec tp̄s nec motus, nec orō dum profertur sunt quantitates habentes positionē. Consistunt. n. in fieri, & de ipsis nō hr̄ actu nisi indiuisibile, vt in tp̄e instans, in motu mutatum esse in orōne dum profertur syllaba, vel litera, & hæc tibi manifestabuntur in phys. pro nunc sustine, qm̄ hoc negociū transcendunt. Ex his duabus cōditionibus cōstat tibi q̄ sunt quātitates habentes positionem, & quæ nō, nam linea superficies, corpus, & locus, hn̄t positionem, copulantur. n. in eis partes ad vnū terminum cōmunem, vt tibi manifestabitur in sequētibus, & sitę sunt alicubi, quoniam non sunt in continuo fluxu vt patet, numerus vero, & oratio, & tempus, & motus sunt quantitates non habentes positionem, quoniam in nullo eorum seruatur vtraque conditio. Nam & permanentia partium, & continuitas in oratione dum profertur, deficit.

Quantū ad notitiam partiū quintæ diuisionis assignanda est primo sufficientia specierum quantitatis cōtinuę, deinde discretæ, deinde de singulis speciebus agendum est.

Tu igitur aduerte, quod quantitatis continuæ quinque sunt species, s. linea, superficies, corpus, locus, tempus, quarū sufficientia hinc sumitur. Omnis quātitas cōtinua est men-

ſura ſubſtantiæ,aut ergo menſurat intrinſece, aut extrinſece . Menſurare intrinſece eſt menſurare ſubiectum , in quo eſt ſubiectiuę ipſa quantitas mēſuratiua, extrinſece aũt eſt menſurare aliquid, in quo non eſt ſubiectiue ipſa quãtitas menſura ſua,ſed per applicationem,aut continentiam menſurat illud,vt exemplificabimus. Si ergo menſurat intrinſece,hoc eſt tripliciter, q̃m aut ſecundùm longitudinẽ tm̃, & ſic eſt linea,aut ſecundùm longitudinem & latitudinem,& ſic eſt ſuperficies,aut ſecundùm longitudinẽ,& latitudinẽ, & profunditatem,& ſic eſt corpus.Si extrinſece,dupliciter, quia aut menſurat ſubſtantiam ab ea contentam, & circundata,in qua,tñ non eſt ſubiectiue,& ſic eſt locus. Locus.n. vt tibi manifeſtabitur in 4.Phiſ. continet locatum, & non eſt ſubiectiue in eo,ſed in corpore locante,aut mēſurat ſubſtantiam,vt eſt ſub motu,& ſic eſt tempus,quod nõ eſt ſubiectiuę in omni mobili,cuius motum menſurat,ſed in primo mobili,i.primo cœlo moto motu tantũ diurno,vt tibi manifeſtabitur in 4. Phiſ. Conſtat, ergo tibi ratio , quare ſpecies quantitatis continuę ſunt tantum quinque. Quãtitatis autem diſcretæ ſpecies ſunt duæ .ſ. numerus, & orõ, quorum ſufficientia hic ſumitur.Omnis quantitas diſcreta menſurat ſubſtantiam, vt habet partes ſeparatas,i.nõ copulatas ad vnum terminum communem , & habet ordinatas modo,quo expoſuimus ſupra, hoc autem contingit duplr̃, quia aut illæ partes ſeparatæ,licet ordinatæ, ſunt permanẽtes,& ſic eſt numerus,aut ſucceſſiuę,& ſic eſt oratio in prolatione.Poſita ſufficientia ſpecierũ q̃titatis cõtinuæ & diſcretæ, de ſingulis ſpecieb. agendum eſt, & primo de ſpēb. continuæ,ſecundo de ſpecieb.diſcretæ . De ſingulis autem tria videnda ſunt. Primo,quid ſit. Secundo,qđ eſt q̃titas. Tertio,quod eſt continua vel diſcreta . Incipiendo igitur a ſpeciebus quantitatis continuæ prout ordinantur .

Aduerte, quod linea apud Mathematicum ſic diffinitur, linea eſt ſola longitudo , cuius extrema ſunt duo puncta . Dicitur longitudo ſola,quoniam imaginatur cauſari ex fluxu puncti,punctum,aũt cum ſit penitus indiuiſibile,nõ poteſt imaginari fluere niſi in longum , & ideo dicitur quod eſt ſola longitudo,vt diſtinguatur à ſuperficie, & corpore.

Dicitur

Dicitur cuius extrema sunt duo puncta, quoniam cum causetur à fluxu puncti imaginatur incipere à puncto, & terminari ad punctum.

Tu tamen aduerte, quod hæc diffinitio videtur competere soli lineæ rectæ finitæ, & non circulari, nec infinitę. Nã in circulari idem punctum est principium, & finis, & infinita caret extremis. repugnat.n. infinitum terminari secundum quod est infinitum. ideo linea absolute sumpta sit definienda vr̃, Linea est sola longitudo fluxu imaginatio puncti ꝑ longum causata. Quod autem linea sit quantitas per se patet, quia est per se diuisibiis in partes quantitatiuas, & est mensura substantiæ, in qua est. Nam per lineam cognoscitur eius longitudo . Quod vero sit quantitas continua patet, ex eo, quod partes suæ copulantur ad vnum terminum communem, i. idem punctum numero, quod terminat partem præcedentem & initiat partem sequentem.

Superficies sic diffinitur à Mathemathico, Superficies est lõgitudo, & latitudo sine profunditate, cuius extrema sunt duæ lineæ. Dicitur longit. & latit. quoniã imaginatur causari ex fluxo lineæ ad latus ex linea, ergo habet lõgitudinẽ, & ex fluxo eius in latus habet latitudinẽ, & est siue profunditate, vt distinguatur à corpore. Dicĩ cuius extrema sunt duæ lineę, quoniam sicut linea incipit à punctn per longũ & terminatur ad punctum, sic superficies incipit a linea, & terminatur ad lineã, & ideo sicut in linea extrema sunt duo puncta, sic in superficie extrema sunt duę lineæ.

Tu tñ aduerte quod hęc diffinitio nõ vr̃ cõpetere nisi superficiei finitæ, sicut etiã diximus de diffinitione lineæ. Superficies igitur absolule sumpta sic vr̃ diffiniẽda superficies longitudo & latitudo sine profunditate, causata ex imaginario fluxu lineæ in latũ. Quod aũt superficies sit quãtitas ꝑ se, patet ex eo quod elt diuisibilis in partes quãtitatiuas, & est mẽsura substãtiæ in qua est. Nã per superficiẽ cognoscit̃ substãtiæ longitudo & latitudo. Quod vero sit quãtitas cõtinua patet ex eo, quod partes eius copulãtur ad vnũ terminum cõem, qui est vna & eadem linea , quæ est finis præcedentis partis superficiei, & principium sequentis.

Corpus autem sic diffinitur apud Mathematicum. Corpus

pus eſt longitudo cum latitudine, & profunditate, cuius ex trema ſunt duæ ſuperficies. Dicitur longitudo cum latitudine & profunditate, quoniam Mathematicus imaginatur, quod ſicut linea cauſatur ex fluxu puncti in longum, & ſuperficies & fluxu lineę in latum, ſic corpus cauſari, ex fluxu vel protractione ſuperficiei in profundum. Vnde corpus à linea habet longitudinem, à ſuperficie latitudinē, & à protractione ſuperficie profunditatem, & ſic corpus vt eſt ſpecies quantitatis, eſt ipſa trina dimenſio. Dico vt eſt ſpecies quantitatis, vt excipiatur corpus, quod eſt genus ſubalternū in prædicamento ſubſtantiæ, quod non eſt trina dimenſio, ſed ſubſtantia ſubiecta trinæ dimenſioni. Dicitur cuius extrema ſunt duæ ſuperficies, quoniam ille fluxus ſiue protractio ſuperficiei in profundum incipit ab vna & terminatur ad aliam ideo illæ duæ dicuntur extrema corporis.

Te tamen aduerte, quod hæc diffinitio competit corpori infinito, ſicut diximus de linea & ſuperficiæ. nā in corpore infinito repugnat dari duas ſuperficies terminatas. vnde corpus, vt eſt ſpecies quantitatis abſolute ſumptū, ſic vř definiendum. Corpus eſt lōgitudo & latitudo, & profunditas cauſata ex tractatu imaginario ſuperficiei in ꝓfundū. Qđ aūt ſit q̄titas per ſe patet ex eo, quod ſi oīs dimēſio per ſe ſūpta eſt q̄titas, multo magis trina dimenſio ſimul ſūpta, ſed corpus in p̄dicamēto q̄titatis eſt trina dimēſio ꝑ diffinitionē datā, ergo eſt multo magis q̄titas quā linea, & ſupfi cies. Qđ aūt ſit, q̄titas continua patet ex eo, qđ partes ſuæ copulantur ad vnum terminū cōem, quod eſt vna numero ſuperficies, quæ eſt terminus partis ſuperioris, & principiū partis inferioris, & pręterea cōſtat corpus eſſe diuiſibile in partes quantitatiuas, quarum quælibet adhuc eſt diuiſibilis in partes eiuſdem rationis. Locus, qm̄ eſt de conſideratione phyſici, vt patet in 4. Phyſ. ſic diffinitur ab Ariſto. in 4. Phyſ. locus eſt ſuperficies corporis continentis, i. circundantis locatum. Quod aūt ſit quantitas patet ex eo quod menſurat locatum, quod eſt ſubſtantia corporea vt vaſa, puta phiala, aut metreta menſuratur vinum, & ſextario bladum, & ſacco farina. Quod vero ſit quantitas continua patet ex hoc, quod locus eſt ſuperficies, & ſuperficies eſt

quantitas continua, vt docuimus supra, ergo locus est quãtitas continua, ten et argm̃ per regulam antepraedicamenta lem. Quando alterum de altero praedicatur &c. Nec obstat quin locus sit species quantitatis continue distincta à sup̃ficie, licet sit superficies, nam superficies pōt dupliciter con siderari. Primo, inquautum est subiectiue in continente, & sic dicitur quantitas continentis eius superficies. Secūdo, inquantū respicit contentū in continente in rōne contentiua, licet non sit in cōtento subiectiue, & sic dicitur locus.

Tp̄s similiter est de consideratione Physici, & sic diffinit ab Arist. in 4. Phys. Tp̄s est numerus, i. mēsura motus scd̃m prius & posterius & qm̃ sensus huius diffōnis nō est intelligibilis à nouiciis in Logica, iō sustine donec erudiaris in phisicis. qd̄ aūt sit q̃titas patet ex eo qd̄ est mēsura substãtiae mobilis vt stat sub motu. Qd̄ vero sit q̃titas cōtinua. patet qa partes suę copulant̄ ad idē instãs, qd̄ est finis p̄teriti & principiū futuri. Constat igr̄ tibi quo mō sunt quinq; species quantitatis continuae, & quid sit vna quaeque earū.

Post considerationem de speciebus quantitatis continuę agendum est, de speciebus quantitatis discretę. Sunt autem duae, s. numerus & oratio. Numerus est multitudo ordinata aggregata ex vnitatibus. Dicitur multitudo, quoniam sola vnitas non facit numerum, sicut nec solum punctum facit lineam. Praeterea, omnis quantitas est diuisibilis, sed sola vnitas non est diuisibilis, ergo &c. Dicitur ordinata, quoniam oportet quod in numero vnitates consequēter se habeant. Dicitur aggregata ad differentiam partium quantitatis & continuae quę continuantur & non solum aggregātur ad inuicem. Quod autem numerus si quantitas patet ex eo quod mensurat substantiam. Nam per numerum denarium numeramus decē lapides, & per quaternariū quattuor elementa, numerare aūt est mensurare. Quod vero sit quantitas discreta patet ex supradictis, quoniam parte suae non copulantur ad vnum terminum cōem, vt docuimus supra. Quomodo autem distinguatur numerus materialis a numero formali, & qūo solus numerus materialis sit in praedicamento quantitatis, formalis aūt sint transcendens, non est praesentis negocii, sed in lib. 8. Metaph. id tibi mani-

nifestabitur. Ideo pro nunc sustine.

Oratio vt est in prędicamento quantitatis sic diffinitur, oratio est mensura distinctorum sonorum & distinctarum syllabarum atque dictionum prout ore profertur. Dicitur mensura distinctorum sonorum, quoniam soni distincti & voces syllabicatę distinctę, quas oratio dum profertur mensurat sunt immediatū subiectum orationi, & hn̄t vicem substantiæ, sicut & superficies dum recipit colorem, primū vero & principale subiectum est aer expiratus. Dicitur prout ore profertur, ad differentiam orationis in mente, & in scripto. nam in mente est prima specie qualitatis, quoniam perficit & est & subiectiue in intellectu. In scripto autem est in quartā specie qualitatis, quoniam scriptura est species figurationis. Quod autem sit quantitas patet ex eo, quod est mensura substātiæ modo quo dictum est. Quod vero sit discreta patet ex eo quod partes eius, quæ sunt literæ & syllabæ & dictiones non copulantur ad vnum terminum cōem, sed permanentes discretę & ordinato componūt orationē. Licet aūt sit discreta quantitas, est tamen species distincta contra numerum, qm̄ numerus causatur per replicationem vnitatum, oratio autem causatur ordinatione syllabarū & dictionum absque replicatione, nec replicatio eiusdem prolationis numero fieri posset cum sit res successiua. Constat igitur tibi quæ sint species quātitatis discretæ & quid sint.

Quantum ad tertium principale agendum est de proprietatibus & communitatibus quantitatis, & sunt tres.

Prima est, quod quantitati nihil est contrarium, i. quātitati non contrariatur quantitas. sicut nec substātiæ contrariatur substantia vt declaratum est in cap. præcedenti.

Pro cuius euidētia antequam probetur, aduerte. Primo, quoniam quia non habere contrarium ita conuenit substātiæ sicut quantitati, non potest dici proprietas quantitatis quarto modo, sed vel dicetur communitas, cum non conueniat sibi soli, vel dicenda est proprietas secundo modo quia licet non conueniat soli quantitati, conuenit tamen omni.

Secūdo aduerte, & intentio philosophi est loqui de contrarietate perfecta & proprie dicta, quæ tres conditiones requirit. Primo, quod sint repugnātia inter duas formas quæ

ſint eiuſdem generis, vt repugnantia inter albedinem, & nigredinem, quæ continentur ſub colore. Secundo, quod illæ formæ ſint aptæ requiri per motum & diuiſibiliter ſicut calor, & frigiditas quę gradualiter & paulatim acquirũtur in ſubiecto per calefactionẽ & frigefactionẽ, tertio quod inter eas ſit maxima diſtantia, ita quod ſub eodem genere non poſſit maior inueniri, nec intelligi, nec imaginari. Vñ dulcedo, & amaritudo cõtẽtæ ſub ſapore ſunt formę propriæ, & perfectę cõtrarię, qm̃ ſapores magis diſtãtes, & differẽtes nõ poſſunt inueniri nec intelligi, cuius ſignũ eſt, quod oẽs alii ſapores dñr medii, & participiãt de vtroq; aliquo mõ. Iſtæ ſunt conditiones propriæ, & perfectæ contrarietatis, ex quibus ſi vna deeſt, non ſeruatur contrarietas perfecta.

Tertio aduerte, quod philoſophus intendit quãtitati, vt quantitas eſt, id eſt abſolute, & ſimpliciter ſumptæ, nihil eſſe contrarium quod ideo dico, quoniam ſi cõſideretur cõparatiue, vel vt ſtat ſub ratione relatiua, puta ſub ratione magni & parui, & ſub ratione multi, & pauci videtur, primo aſpectu in quantitate eſſe contrarietatem. Nam magnum uidetur contrariari paruo, & multum pauco, tamen in veritate non põt ex his probari veram & propriam contrarietatem eſſe in quantitate, qm̃ magis ſunt in prędicamento relationis q̃ quantis. nam res dr̃ magna comparata alteri, & ſimiliter parua. vt mons eſt magnus cõparatus lapidi, & lapis eſt paruus comparatus montis & centum homines ſunt multi cõparati decem. & decẽ ſunt pauci comparati cẽtum. Intentio ergo philoſophi eſt loqui de contrarietate perfecta, conſiderando quantitatem in ſe & abſolute, & non ſub ratione cõparatiua, & relatiua. Poſita hac declaratione, probatur hæc concluſio. Quantitati vt quantitas eſt, nulla quãtitas proprie & perfecte contrariatur. & primo probat eam Ariſt inductione dices. Manifeſtum eſt, qm̃ nihil eſt contrariũ, vt bicubito tricubito vel ſuperficiei, vel alicui taliũ &c. Verum quia poſſet aliquis negare, idem eſſe iudicũ de omnibus aliis quantitatibus, ideo aliter probandum eſt, & arguitur ratione ſic. Quantitas aut eſt determinata numero, ſicut cubitum, tricubitum, & quatricubitum &c. aut non determinata, vt linea abſolute ſumpta, & ſuperficies &

corpus.

corpus. Si est determinata, deficit sibi conditio secũda posita supra, s. quod oportet perfecta contraria paulatim & diuisibiliter acquiri, hoc aũt repugnat quantitati determinatæ numero, consistit. n. bicubitum in diuisibili, sicut & binarius, similiter tricubitum sicut & ternarius. Si est determinata numero deficit sibi tertia cõditio, quæ est maxima distantia. Neque. n. potest dari linea adeò longa, quin possit intelligi lõgior, & superficies latior, & corpus maius in infinitum. Nec est instantia de differentiis localibus in vniuerso. s. de cẽtro mundi & superficie orbis lunæ cõcaua, q̃ sunt extrema maxima distantia secundum motum grauium & leuium. Hoc inquam non obstat, qm̃ & si sint extrema maxime distantia apud Physicũ, qui cõsiderat motum grauium, & leuium, non tñ apud Methematicũ & Logicum, qui abstrahũt a materia & motu. Vnde Mathematicus & Logicus põt intelligere lineã longiorẽ in infinitũ, q̃ sit linea ducta a cẽtro mũdi ad concauũ orbis lunæ, ex cõsequẽti extrema distãtiora in infinitum, q̃ sit cẽtum mundi cõcauum prædictum, ergo nec quantitas determinata numero, nec indeterminata hẽt aliquid proprie & vere contrariũ.

Sed dices. Si non est vera contrarietas in quantitate, ergo in ea nõ est motus, quod est falsum, vt patet in 5. phys. Patet consequentia, qm̃ Arist. in 5. phys. non alia ratione negat motum in substantia, nisi quia in ea non est contrarietas, vt docuimus in cap. præcedenti, ergo &c.

Respondetur ad hoc, quod inter aliqua duo sit motus, non oportet quod sint perfecte contraria scd̃m tres prædicta cõditiones, sed sufficit quod habeant dua, s. sint termini a quo & ad quẽ eiusdẽ gñis, & sint diuisibiliter ac paulatim acquisibiles, non est autem necesse, ꝙ sint maxime distãtes, nã a calido vt duo, ad calidum, vt octo datur motus calefactionis, & tamẽ non maxime distant, cum sint media inter calidum vt vnum, & summæ calidum. Et qm̃ esse diuisibiliter acquisibile cõuenit quantitati non determinatę numero, vt patet de loco rursum & deorsum, qm̃ sicut paulatim ab vno receditur per motum localẽ, sic paulatim ad alterum acceditur, ideo datur iu quantitate motus, qui est motus augmenti & decrementi Localis autẽ motus est in

prædicamento vt tibi declarabitur in 5. Phyſ. & tangemus de hoc in Poſtprædicamentis. Et quia hæc conditio deficit in ſubſtantia, quoniam cum producatur per generationem producitur indiuiſibiliter, hac de cauſa nõ eſt motus in ſubſtantia. Et ideo non eſt ſimile de quantitate & ſubſtantia. Hæc de prima proprietate dicta ſint.

Secũda eſt, quod quantitas non ſuſcipit magis & minus antequam probetur aduerte duo.

Primo, ꝙ hęc nõ eſt ꝓprietas quarto modo, qm̃ cõuenit alteri, ſ. ſubſtãtiæ, vt docuimus in c. præced. ergo nõ eſt proprietas niſi ſecundo, quia conuenit oĩ, ſed non ſoli. Et ergo cõitas reſpectu quarti modi, & ꝓprietas reſpectu 2. modi.

Aduerte ſecundo, quod aliud eſt ſuſcipere maius & minus, & ſuſcipere maius & minus. Nam primum eſt tendere de eſſe imperfecto ad eſſe perfectius; & perfectius ꝑ motũ acquiſitiuum formæ recipiendæ in ſubiecto, ſecundũ eſt extendi vel contrahi in maiorem, aut minorem dimenſionẽ. Primum dicitur augumentum ſecundum maiorem & maiorem perfectionem, ſecundum autem dicitur augumentum, ſecundum maiorem & maiorem extẽſionem: Philoſophus intendit quãtitatem non ſuſcipere magis & minus ſecũdũ primum ſenſum, & non intendit negare ſecundũ, aliter negaret augumentum & decrementum in quantitate. Non n. eſt aliud augeri quantitatis, q̃ extendi ſecundũ dimenſionem, minui aũt eſt contrahi ſecundum dimenſionem. Verum eſt ergo dicere, quantitatẽ non intendi, ſed extẽdi, non remitti, ſed contrahi. Hanc proprietatem non probat Ariſt. niſi indictione dicens, non vr̃ quantitas magis & minus ſuſcipere, neque enim aliud alio magis cubitum, neque bicubitum, neq; in numero, vt ternarius, & quinarius, nihil. n. magis tria dicẽtur, quàm quinq;: neque tempus aliud alio magis & minus dicitur. quare quantiras non ſuſcipit magis & minus. Verum quia Philoſophus non facit inductionẽ niſi in quãtitate diſcreta, & cõtinua determinata numero, diceret aliquis non eſſe idem iudicium de continua quãtitate non determinata numero, & de numero, quoniam illa nõ ſtat indiuiſibili, hæc autem ſic, ideo bene ſtat illam poſſe intendi & remitti, hanc autem non, propter ꝙ probatur:

intentum de quantitate absolute sumpta tali ratione. Suscipere magis siue intendi causatur per deputationē vnius contrarii ab altero contrario, vt docuimus in cap. præcedenti, magis suscipere autem minus causatur per admixtionem vnius contrarii cum altero contrario. nam calorem intendi est magis ac magis separari à frigiditate, remitti aūt est magis ac magis misceri frigiditati, sed quātitati, vt quātitas est, nihil est contrarium, ergo quantitas vt, quantitas est non suscipit magis & minus. Sic pro nunc dictum sit, si autem aliter videbitur, dicemus in philosophia. Hæc de secunda proprietate quantitatis dicta sint.

Tertia proprietas est hæc. Maxime proprium quantitatis est secundam eam æquale vel inæquale dici.

Pro notitia huius proprietatis aduerte duo, deinde probabitur.

Primo aduerte ad hoc, ꝙ hęc ꝓprietas sit in quarto mō ita qđ oī & soli quātitati cōueniat & semꝑ, oportet intelligere de quātitate finita. Nā sicut inter quātitatē infinitā & finitā nulla datur ꝓportio, sic nec æqualitas aut inęqualitas, sumendo quātitatē infinitam secūdùm se totā. quod dico, quia non inconuenit ex quātitate infinita sumere partē finitā, puta decē cubitorū, & cōparare eā quātitati alteri q̄ sit quinq; cubitorū, tūc constat quod essent inæquales.

Secundo aduerte, quod intendit Philosophus hanc esse proprietatem quantitatis dimensiuæ, qm̄ de hac solùm hic intendit vt excludamus quantitatem perfectionalem, de qua locuti sumus in principio huius capitis, nā & secundū eam dicimur æquales vel inęquales, vt sortes & Plato sunt ęquales in scientia vel auctoritate. Senex & iuuenis sunt inæquales viribus, Immo omne ens actu comparatum alteri potest dici æquale, vel inæquale qm̄ comparatum illi, aut est in eodē gradu bonitatis, & ꝑfectionis, & sic est æquale, aut in maiori vel minori, & sic est inæquale. Hæc proprietas sic declarata probatur ex diffinitione æqualitatis & sui oppositi, & ex diffinitione æqualium, & inęqualium. Nam æqualitas est rerum differentium eadem quātitas. Inæqualitas aūt est rerum differentium diuersa quantitas. Aequalia uero dicuntur, quæ adinuicem comparata nec excedunt

nec exceduntur; Inæqualia vero sunt, quorum vnum excedit aliud. Tunc sit, omnis excessus sumitur ex mensura, & mensura ex quantitate, & solũ per ipsam, cum ipsa sola sit mensura substantiæ; ergo omni & soli quantitati conuenit vt per eã dicatur aliquid æquale, vel inæquale. Hæc de prædicamento quantitatis sint dicta secundum logicos reales, & ad intentionem Arist.

Quantum uero spectat ad nominales breuibus se expediunt, diffiniunt prædicamentum quantitatis, deinde assignant genus generalissimum & genera subalterna vsq, ad specialissima & indiuidua. Diffinientes aũt dicunt, ꝙ prædicamentũ quãtitatis est coordinatio plurium terminorũ, scilicet vniuersalium & vniuocorum significantium quantitatem secundum sub & supra. Termini aũt significantes quantitatem sunt illi per quos respondetur ad interrogationem factam per quantum, aut quot: vt quantus est fortes, respondetur, bicubitalis, quot sunt homines in templo respõdetur, decẽ. Bicubitale & decẽ important quantitatẽ. Verum, quia vt sæpe diximus apud reales, nec prædicabile nec prædicamentum dicunt solos terminos, sed naturam: vt stat sub illis terminis, ideo tu sequere viam realium, vt conformiorem Aristoteli, & viæ Thomisticæ.

Quantũ ad ordinationem prædicamenti, aduerte ꝙ assignant eã sicut Aristoteles, & logici reales, exceptio, ꝙ non nominãt orõnem inter species quantitatis discretæ, sed assignant solũ numerũ, & ne videantur contradicere aut deuiare ab Arist. qui numerat orationẽ in quãtitate discreta. Dicunt ꝙ Arist. non loquitur secundum mẽtẽ propriã, sed iuxta sñiam Architę Tarentini, sicut igitur ipsius pdicamẽti seriẽ disponũt. Quantitas dimensiua est genus generalissimũ. Sed in quantitate sunt duo genera subalterna, & neutrũ est superius ad alterũ, nec prædicatur de altero. s. Quantitas cõtinua, & quãtitas discreta. Subcontinua sunt quinque species, s. linea, superficies, corpus, locus, tẽpus. Horum indiuidua sunt hæc linea, hæc superficies, hoc corpus, hic locus, hoc tps. Subdiscreta est numerus, sub numero sunt spẽs in infinitũ, vt binarius, ternarius, &c. Sub qualibet numeri spẽ, sunt sua indiuidua, vt hic binarius, hic ternarius.

Hæc de prædicamento quantitatis dicta ſint, ad mentem nominalium, & realium.

De prædicamento Ad aliquid, ideſt Relationis. Cap. IIII.

IN cap. 4. agendum eſt de prædicamento ad aliquid, de quo tria videnda ſunt.

Primo, quid ſit.

Secundo, quæ ſunt genera ſiue ſpecies ſuæ.

Tertio, quæ ſint proprietates ſiue communitates ſuæ.

Quantum ad primum aduerte, antequam deueniamus ad diffinitionem ipſius, quòd Ad aliquid, ſiue relatiuũ eſt duplex, ſ. ſcd̃m eſſe & ſcd̃m dici. Relatiuũ ſecũdũ eſſe eſt illud, qđ principaliter & eſſentialiter dicit reſpectũ, ad aliud vt duplum & dimidium, pater & filius. Relatiuũ ſecũdum dici eſt illud, ꝙ principaliter & eſſentialiter dicit abſolutũ puta de gñe qualitatis, vt ſcĩa & ſenſus & opinio, aut de genere ſubſtantiæ, puta manus, caput, pes. nam licet ſcientia & ſenſus & opinio importent principaliter qualitatem & perfectionem, ſiue in prima, ſiue in ſecũda ſpeciei qualitatis, vt declarabitur in cap. ſeq. tamen ſecundario. & connotatione important reſpectũ ad alterum. Scientia .n. eſt ſcibilis ſcĩa, & ſenſus eſt rei ſenſibilis ſenſus, & caput licet prĩcipaliter ĩportet partẽ ſubſtãtię, tñ cõnotat reſpectũ ad alterũ, ẽ.n. caput capitati caput, & manus manuati manus.

His prænotatis aduerte, quòd apud Ariſt. & Logicos reales, datur de aliquid duplex diffinitio, Prima cõpetit, Relatiuis ſcd̃m eſſe & ſcd̃m dici. Secũda aũt Relatiuis ſecũdum eſſe tm̃, & eſt correctiua primæ: nã prima dat̃ ſecũdũ ſnĩam veterũ, ſecũdũ autem dat Ariſt. ſecundũ mentẽ propriam.

Prima igit̃ diffinitio eſt hæc, Ad aliqđ dñr q̃cũq; hoc ipſum ꝙ ſunt, aliorum eſſe dñr, vel quomodolibet aliter ad aliud, vt pater, filii pater, Dñs, ſerui Dñs. Primo, dicit dñr, & nõ dicit ſunt, vt innuat quod hic nõ ſpectat de relatiuis principaliter, vt ſunt entia realia, id enim ſpectat ad Metaphyſicũ. Vnde in li. 5. Metaph. ex propoſitio ꝓtractat Ariſt. de modis relatiuorũ: Pertractat aũt hic de eis intẽtionaliter ſcd̃m ꝙ referunt̃ addici & ꝓdicati. Nõnulli arbitrant̃, ꝙ

Arist. vtatur hoc termino dicūtur, vt innuat quod hæc diffinitio non est ex sua sententia, sed ex sentētia Platonis, & ideo dabit secūdam diffinitionem vt videbis, quæ erit ad mentē suā. Secundo dicit, Quæcunq; hoc ipsum, quod sunt aliorum esse dñr, i. Dicuntur esse omnia illa, quæ secundū illud, quod important vel significat, referuntur ad aliud, vt ad terminum, & dicit aliorum, idest in genitiuo casu, vt duplum refertur ad dimidium & econuerso, dr̄.n. duplum dimidii duplum, & dimidium duplici dimidium, & pater filii pater filius patris filius. Tertio dicit, vel quomodolibet aliter ad aliud. Hoc exponitur dupliciter. Primo sic, uel quomodolibet aliter. i. vel posito, ꝙ non significent solum respectū ad aliud, dummodo connotent respectū, dicuntur ad aliquid, & sic per hanc particulā denotat relatiua secundum dici, per primam autē denotat relatiua secūdum esse. Secundo sic, vel quomodolibet aliter, idest vel referuntur ad aliud vt ad terminum nō solum in genitiuo, sed quomodolibet aliter, puta siue in datiuo, siue in accusatiuo. Nam quædā relatiua dñr ad suū correlatiuū in genitiuo, vt dñs, serui dñs, q̄dam in datiuo, vt similis simili similis, vicinius vicino vicinus, quędā in ablatiuo, vt maius minore maius, q̄dam in accusatiuo, vt mons magnus ad montē paruū. Sensus ergo diffinitionis est iste Relatiua dicuntur quæcunq; essentialiter important respectum, vel connotant respectū ad aliud, ita quòd se referunt in Genitiuo vel Datiuo, vel Accusatiuo, vel Ablatiuo. Hæc est prima diffinitio.

Secunda talis est. Ad aliquid, sunt quibus hoc ipsum esse quòd sunt est ad aliud quodammodo se habere. Hæc diffinitio datur ab Aris. vt correctiua præcedētis, ea nanque, vt diximus, cōmunis est relatiuis simpliciter dictis, quę sunt relatiua secundum esse, quæ proprie reponuntur in prædicamēto ad aliq̄d, & relatiuis secundum quid, quæ sunt relatiua secūdum dici, & quo ad principale significatū sunt in alio p̄dicamēto, q̄ in ad aliquid, vt scientia sensus, opinio in p̄dicamento qualitatis caput aūt & manus & per in prædicamento substantiæ reductiuæ. Dicitur igitur Aris. ꝙ ad aliquid proprie & simpliciter sunt non quæcunque quōlibet ad aliud sunt, vt dicit prima diffinitio, sed quib. hoc ipsum

ſum ꝙ sūt eſt ad aliud ſe hr̃e quodãmodo, i. ſpeciali modo & nõ quocunque modo. Hic autem modus ſpecialis eſt, vt non ſecundario, ſed principaliter & eſſentialiter dicant reſpectũ, vt in hoc diſtinguant̃ relatiua ſcd̃m dici a relatiuis ſecundũ eſſe. Conſtat igitur q̃s ſit ſenſus vtriuſq; diffõnis.

Quantum ad ſecundum aduerte, ꝙ ſub ad aliquid, vt eſt genus generaliſſimum, aſſignantur tria genera ſubalterna, quæ dicuntur relatio æquiparantiæ, relatio ſuperpoſitionis, relatio ſuppoſitionis, & ſic deſcribuntur.

Relatio æquiparantiæ eſt illa, q̃ in utroq; extremo denotat æqualitatem, ita ꝙ neutrũ ut ſic extendit alterũ, nec exceditur, ſpecies huius generis ſunt uicinitas, ſimilitudo, amicitia, æqualitas, & ad denotandum huiuſmodi ęqualitatẽ ſolent relatiua ęquiparantiæ noĩai eodẽ noĩe cum ſuis correlatiuis, quia fundantur ſuper eandẽ formam ſimul cũ ſuis correlatiuis, vt duo albi dicuntur ſimiles, duo eiuſdẽ q̃titatis dñr æquales, duo mutua dilectione dicũtur amici,

Relatio ſuperpoſitionis eſt illa, quæ in ſuo relatiuo denotat maioritatem ſuper correlatiuũ, vt paternitas in patre ſuper filium, Dominium in domino ſuper ſeruum. Vnde relatiua ſuperpoſitionis dicunt reſpectum excidentis ad exceſſum, i. maioris ad minus. Superponitur enim maius minori, vt patet filio, dominus ſeruo, magiſter diſcipulo.

Relatio ſuppoſitionis eſt illa, quæ in ſuo relatiuo denotat minoritatem erga ſuum correlatiuũ, vt filiatio in filio erga patrem, & ſeruitus in ſeruo erga dominum. Vnde relatiua ſuppoſitionis ſunt illa, quorum ſignificata indigniora ſunt ſignificatis correlatiuorũ, vt ſeruus, filius, diſcipulus, eſt enim filius natura inferior patre, & ſeruus domino, &c. Species Relationis æquiparantiæ dictæ ſunt. Species autẽ Relationis ſuperpoſitionis ſunt duplum ad dimidium, triplum ad duplum, & ſic aſcendẽdo in numeris, dominus ad ſeruum, pater ad filium, &c. Species autem ſuppoſitionis ſumuntur ęconuerſo, vt dimidium ad duplum, duplum ad triplum, ſeruus ad dominum. Et aduerte, ꝙ hic non ſumuntur ſuppoſitio, & ſuppoſitio ſecũdũ ſub & ſupra in linea p̃dicamentali, aliter vnum prædicaretur de altero, puta ꝙ ſeruus eſſe dñs, ꝙ eſt impoſſibile, ſed ſumunt̃ ſecundũ ſub & ſupra.

in maioritate & minoritate, ideo vnum non prædicatur de altero, sed opponitur alteri oppositione relatiua, de qua dicemus infra. Constat igitur tibi quæ sint genera subalterna & species in ad aliquid. De modis autem relatiuorũ non est præsentis negocii pertractare, sed spectat ad lib. 5. Metaph.

Quantum ad tertium agendum est de communitatibus, & proprietatibus relatiuorum. Et hic duo agenda sunt. Primo, declarandę sunt communitates & proprietates eorum, quæ sunt quattuor. Secundo, assignanda sunt duo corollaria & declaranda.

Prima, quæ est cõitas est hæc. Contrarietas est in relatione, nam virtus cõtrariatur vitio, & scĩa ignorantiæ, sed hæc sunt relatiua, refertur.n. virtus ad opus virtuosum & uitiũ ad opus vitiosum, & scĩa ad scibile, & ignorantia ad ignoratum, ergo constat quod contratietas est in relatione.

Aduerte, quòd dicitur communitas, quoniam nõ conuenit soli relationi, cõuenit enim qualitati, vt dicemus in c. seq. Item non conuenit omni relationi, quoniam neque duplo, neq; triplo est aliquid cõtrarium. Est ergo cõmunitas.

Sed aduerte, quòd hęc communitas indiget, multa declaratione. Primo, magis seruatur in relatiuis secũdùm dici, q̃ secundum esse. Cuius signum est, ꝙ Arist. exemplificat de relatiuis secundum dici, qualia sunt, & virtus & vitiũ, scientia & ignorantia. Secundo, hæc communitas est vera non ratione ipsorum respectuum, sed ratione fundamẽtorum. Nam quia vitus & vitium sunt qualitates oppositæ, super quas fundantur duo respectus, vnus super virtutem ad actũ vittuosum, alter super vitium ad actum vitiosum, ideo dicitur, quòd in relatione est contrarietas. Tertio aduerte, ꝙ duo relatiua opponuntur relatiue & contrarie. Relatiue quidem vt comparantur ad sua correlatiua, contrariæ autẽ ratione fundamentorum, quæ sunt qualitates contrariæ.

Quarto aduerte, circa exemplum datum de scientia & ignorantia, ꝙ ignorantia non contrariatur scientiæ nisi sit ignorãtia erronea, vt præseruem ignorantiam simplicis negationis, qualis est in idiota. hæc.n. non contrarie, sed priuatiue opponitur scientiæ, vt declarabitur tibi in Postprædicamẽtis. Hæc de prima communitate dicta sint.

Secunda,

Secũda, quę est communitas, talis est. Reliqua suscipiũt magis & minus. vt aliqua duo dicũtur magis similia, quàm alio duo. v. g. duo calida intensa sunt magis similia quàm intensum calidũ & remissum calidũ. Præter linea cubitalis & bicubitalis sunt minus inæquales quã cubitalis & decem cubitorum. Hæc autem est communitas, quia non soli relationi conuenit: nam conuenit qualitati. Item nõ conuenit omni, non enim conueuit relationis denominatis à numero, vt duplo, triplo, & quatruplo. Consistunt enim in indiuisibili, sicut & numeri.

Sed aduerte, ꝙ hæc communitas non verificatur de relatiuis nisi propter fundamenta. Nam si fundamenta non suscipiunt magis & minus, nec etiam relatiua. Vnde, quia qualitates fundãtes similitudinẽ & dissimilitudinem suscipiũt magis & minus, puta quia in uno extremo est perfectior albedo, in alio aũt parũ imperfectior dicentur dissimilia, si autem in alio sic aliud imperfectior dicentur magis dissimilia, ex quib. patet ꝙ contrarietas, & intensio & remissio nõ conueniunt per se, sed per aliud relatiuis, soli aũt qualitati conueniunt primo & per se, vt tibi declarabitur in cap. seq.

Sed dices. Aristoteles vult quòd inæquale sicut dissimile suscipiat, magis & minus, sed inęquale fundatur in quãtitate, de qua diximus in cap. præced. quòd non suscipit magis & minus, ergo inæquale nec per se, nec ratione fundamenti suscipit magis & minus.

Respondetur quòd suscipit magis, & minus ratione fundamenti. Nã licet quãtitas, vt quantitas denominatur à numero, nõ suscipiat magis & minus, tñ nõ incõuenit quantitati nõ denominatę à numero suscipere magis & minus, vt declarabimus in 4. Phys. in c. de vacuo in q. nostris. Vel dicendũ, ꝙ quantitas suscipit magis, & minus extensiue, sicut qualitas intensiue & hoc sufficit ad saluandũ ꝙ relatiua suscipiunt magis & minus. Hæc de secũda cõitate dicta sint.

Tertia, quæ est proprietas talis est. Relatiua dicuntur ad conuertentiam, vt pater, filii pater, & filius, patris filius. Pro cuius notitia declarãdum est quid sit conuertentia, & quid dici ad conuertentiam.

Tu igitur aduerte, quòd differentia est inter conuertentiam

tiam

tiã,& conuertibilitatem,& conuersionem. Nã conuertẽtia est mutua dependentia duorum correlatiuorũ in aliquo casu, puta in Genitiuo vel Datiuo vel Ablatiuo, & dici ad cõuertentiam est aliqua referri inter se secundum mutuã dependentiam in aliquo casu, puta pater dicitur ad filium per conuertentiam, quia pater est filii pater, & econuerso filius est patris filius. In Datiuo autem dicuntur relatiua ęquiperantię ad cõuertentiam, vt æquale est æquali ęquale, simili est simili simile. Amicus est amico amicus &c. Et in hoc sensu conuertentia est proprietas vera relatiuorum, quia non conuenit alicui absoluto vt absolutum est. Conuertibilitas autem est æqualis duorum terminorum conuertibilium verificatio. Sunt autem termini conuertibiles, qui mutuo de se inuicem & ęque ample verificãtur, huiusmodi sunt subiectũ & propria passio, vt homo risibile. Diffinitio & diffinitum. Species & differentia specifica, vt homo & rationale. Nam de quocunque pręedicatur vnum prædicatur alterum; & de se mutuo prædicantur. Et ab vno ad alterum, & econuerso in subsistendo valet cõsequentia. nam bene sequitur, homo est, ergo risibile, est ergo rationale est, ergo animal rõnale est. Et hæc non est proprietas relatiuorũ, sed potius terminorum incomplexorum conuertibiliũ. Conuersa aũt est transmutatio pręedicati in subiectum & econuerso, & est propositionum & nõ terminorum, vt supra docuimus agẽtes de conuersionibus propositionum categoricarum. Constat igitur tibi quid sit relatiua dici ad conuertentiam.

Quarta est proprietas, quæ talis est, Relatiua sunt simul natura, ita ꝙ posito vno ponitur reliquum & remoto vno remouetur reliquum. Neque enim est intelligibile ꝙ ponatur pater & non ponatur filius, aliter non dicerentur ad cõuertentiam. neque est imaginabile ꝙ ponatur duplum & non ponatur dimidium, respectu cuius dicitur dimidium.

Sed aduerte, ꝙ hęc proprietas requirit duas conditiones in esse. Primo, ꝙ sumantur in esse relatiuo, & non quãtum ad eorũ fundamenta, nam quantum ad eorum fundamẽta nõ inconuenit vnum esse prius, alterum posterius, vt pater & filius ratione qua sunt homo. In ratione aũt generantis & geniti sunt simul natura, qm̃ generans est alicuius geniti

gene-

generans,& genitum eſt ab aliquo generante genitum. Secundo, oportet ꝙ intelligatur ſimul natura actu vel potentia. Quod dico propter relatiua ſecundum dici, qualia ſunt ſcientia & ſcibile, ſenſus & ſenſibile, virtus & opus virtuoſum. Nam non eſt neceſſe, ꝙ ſi eſt ſenſibile in actu ſit ſenſus in actu, ſtat.n. lapidē eſſe in fundo maris, & tñ a nullo ſentiri, & ideo ſic intelligendum eſt. Si vtrunque relatiuum in eſſe relatiuo eſt actu, ſunt ſimul natura actu, ſi autem vtrunque in eſſe relatiuo eſt in potentia, ſunt ſimul natura in potentia. Hæc de quarta proprietate dicta ſint.

Poſitis proprietatibus, & cõitatib. relatiuorũ aſſignãda ſunt duo corollaria ad mentē Ariſt. & logicantium realiũ.

Primum eſt. Relatiua poſita ſe ponunt, & perempto vno perimitur reliquum, & ſic intelligitur, ſi ponitur vnũ ponitur reliquum, & corrupto vno, corrũpitur reliquum, & hoc corollarium pendet a quarta proprietate. Nam bene ſequitur, relatiua ſunt ſimul natura, ergo ſimul incipiunt & deſinunt. ea .n. ſunt ſimul natura, quorũ eſt vnus ortus & occaſus, ergo poſita ſe ponunt, & perēpto vno perimitr reliquũ.

Sed aduertæ, quod duæ conditiones reqrũtur. Primo, ꝙ conſiderentur in eſſe relatiuo, & non quo ad fundamēta, ſ. inquantum res abſolutæ ſunt. Nam licet non ponatur filius vt filius niſi ponatur pater, vt pater, neque deſinat eſſe filius, vt filius niſi deſinat pater vt pater, tamē filius vt hõ poteſt poni corrupto patre, vt homo eſt & ecõuerſo. Vnde ſolet dici, ꝙ hoc corollarium verificatur de relatiuis formaliter acceptis, & non materialiter, ſiue fundamentaliter cõſideratis. Secundo, ꝙ ſumatur correlatiuum totaliter, & non ſolum partialiter. Quod dico quoniam correlatiuum patris eſt filius. Vnde poſito ꝙ vnus pater haberet decem filios, & moriantur aliqui, propter hoc non deſinit eſſe pater niſi partialiter, ſ. reſpectu filiorum defunctorũ. Ad hoc autem, ꝙ omnino deſinat eſſe pater, oportet ꝙ omnes filii deficiant, quoniam omnes ſimul ſumpti ſunt totale correlatiuum patris. Sed id ad plenum tibi manifeſtabitur in quinto Metaph. ſecundo viam Thomiſticam.

Secundum eſt, ſi quis definit, id eſt determinat, & reſolute nouerit vnum relatiuorũ, noſcet, & reliquũ. Vt ſi qs determinate

terminate nouit quid sit duplum, nosceт determinate cuius sit duplum, quia dimidii & ratio huius est, quia vnum diffinitur per reliquum & econuerso, ita quòd in diffinitione dupli ponitur dimidium, & econuerso, & in diffinitione domini ponitur seruus, & econuerso. Vnde in eodem instanti fertur intellectus in relatiuum, & sum correlatiuum. Cum igitur diffinitio faciat determinate scire diffinitum, & relatiua mutuo definiantur, ergo mutuo cognoscuntur.

Sed dices, Si mutuo diffiniuntur, ergo est circulus in diffinitionibus, qui reprobatur in 1. Poster.

Respondetur, prohibetur circulus in absolutis, quia non sunt de mutuo intellectu, licet.n.aĩal sit de intellectu hominis non tñ econuerso. Qm̃ aũt relatiua sunt de mutuo intellectu, ideo non inconuenit circulus in eorũ diffinitionib. Hæc de prædic. relationis d. sint ad mentẽ philosophi, & logici realis. Noĩales vero de hoc p̃dicamento cito se expediunt. Nã diffiniunt illud eodẽ mõ sicut & reliqua p̃dicamenta & assignant genus generalissimũ, & gña subalterna, & spẽs specialissimas. Diffiniunt aũt sic. Prædicamentũ ad aliqd est ordinatio pluriũ terminorum.s. vniuocorũ & de plurib. prædicabiliũ secundũ sub & supra, & sigñantiũ relationẽ. Termini aũt sigñantes relatioẽ sunt illi, p quos cõuenieñter rñd. ad interrogationẽ factã de aliquo ad quid est. Nã sicut in p̃dicamẽto interrogatio fit per qd, & in prædicamento quantitatis per quantum, & in prædicamẽto qualitatis per quale, sic in prædicamento relationis fit interrogatio per ad quid. Vt qñ quæritur ad quid refertur, vel dr̃ patri, respondetur ad filium, & dominus ad seruum &c.

Hanc autem huius prædicamenti seriem sic disponũt genus generalissimũ est relatio supple realis, vt excludamus relationẽ rationis, quæ cũ sint eñs rationis in nullo est prædicamento, vt identitas qua sortes est idem sibi ipsi. Sed de hoc agendum est in lib. 5. Metaph. est autẽ realis est prædicamentalis relatio, quæ tres cõditiones habet, primo quod extrema sit entia realia, cuius defectu relatio prædicati ad subiectum, speciei ad genus, non est realis, secundo ꝙ extrema sint entia realia realiter distincta ab inuicẽ, cuius defectu relatio identitatis, quæ est eiusdem ad seipsum, non est

realis

realis. Tertio, ꝙ extrema sint eiusdē ordinis, i. ꝙ mutuā habeant dependentiam ab inuicem, cuius defectu relatio inter Deū & creaturam ex parte Dei nō est realis, quia Deus est penitus inde pendens. Relatio igitur realis est genus generalissimum. Sub relatione sunt tria genera subalterna, s. Relatio æqperātię. Relatio superpositionis. Relatio suppositionis. Sub relatione æquiperantiæ sunt istæ species, Vicinitas, amicitia, æqualitas, similitudo, quarum indiuidua sunt, hęc vicinitas, hæc amicitia, hęc ęqualitas, hæc similitudo. Sub relatione superpositionis sunt istæ species, .s. Paternitas, Dominium, Magisterium, Maioritas, & sua indiuidua sunt hæc, hæc paternitas, hoc dominium, hoc magisterium, hæc maioritas. Sub relatione suppositionis sunt istæ species, s. filiatio, seruitus, disciplinatus, minoritas, & indiuidua sunt hęc, hęc filiatio, hęc seruitus, hęc minoritas hic disciplinatus, & hic terminatur intentio nostra, super prædicamentum ad aliquid.

De prædicamento Qualitatis. *Cap. V.*

IN 5. cap. agendū est de prędicamento qualitatis ad mentem Arist. & logici realis, de quo quatuor vidēda sunt. Primo, de qualitate quid sit.

Secundo, quæ & quot sint species qualitatis.

Tertio, agendum est de concreto qualitatis, ꝙ dr̄ quale.

Quarto, agendum est de communitatibus, & proprietatibus qualitatis.

Quantum ad primum aduerte ꝙ apud Arist. qualitas est secundum quā quales dicimur, vt secundum iustitiam iusti. Quędam quidem diffinitio datur ab effectu & a posteriori, qualitas n. est causa formalis, qua efficimur quales, & si accipiatur vt sonat, & non aliter exponatur, non cōuenit soli qualitati prędicamentali. Nam & per differentiā essentialē dicimur quales, vt qualis est homo, respōdetur, rōnalis. Vnde & Porphyrius dicit in prędicabilibus ꝙ homo differt ab equo rationali qualitate, & per actionem dicimur quales, similiter per passionem. Vt qualis est sortes? respondetur, est scribēs, vel calefactus &c. Vt ergo sit propria

diffinitio qualitatis prædicamentalis, sic intelligenda est. Qualitas est forma accidentalis secundum quam primo, & per se dicimur idest denominamur quales. Per ly forma accidentalia excluditur differentia essentialis, quæ secũdũ rẽ non est qualitas, sed tantum secundum modum prædicandi ideo non est in prædicamento qualitatis, sed substãtiæ. Per ly primo & per se excluditur actio & passio, qm̃ per eas nõ dicimur quales, nisi quia sunt uiæ ad qualitates, vt calefactio a d calorem, & frigefactio ad frigiditatem. Vnde secundario & non primo & per se per eas dicimur quales. Per ly dicimur, non est intentio Aris. intelligere nos solos homines, quasi quod, tantum homo recipiens qualitatem denominatur qualis, sed est modus sic loquendi. Vnde vt extendatur diffinitio vniuersaliter potest sic formali . Qualitas est forma accidental is , secundum quam omne recceptiuũ q ualitatis primo & per se dicitur quale. Et sic declarata & formata conuenit omni & soli qualitati.

Quantum ad secundum aduerte, quòd apud Arist. quattuor sunt species qualitatis, quæ quidem non sunt specialissimæ, sed subalternæ, quoniam quælibet earum est habens sub se species, vt tibi manifestabitur.

Prima est habitus & dispositio, pro cuius resolutione quattuor agenda sunt. Primo quomodo comparatur dispositio ad habitum. Secũdo, quid sit habitus & dispositio, vt sunt duo genera qualitatis distincta. Tertio, In quo differunt & in quo conueniunt. Quarto, quæ qualitates in hac prima specie reponuntur.

Quãtũ ad primũ aduerte, ꝙ dispositio dupliciter considerari põt. Primo, gñaliter pro oĩ qualitate quã disponitur subiectũ ad operãdũ operationes sibi debitas, siue sint perfectæ, si ue sint im pfectæ. Secũdo, particulariter pro oĩ qualitate, quã imperfecta disponitur subiectũ ad operãdũ operõnes sibi debitas, licet imperfectas. In primo sensu dispositio est genus ad dispositionẽ particulariter dictã, & ad habitũ, & in hoc sensu tã habitus q̃ dispositio particulariter dicta sunt dispositio. Vnde in hoc sensu intelligẽdũ est illud ꝙ dicit Aris. ꝙ oĩs habitus est dispositio, qm̃ oĩs habitus disponit subiectum ad operandum, in secundo sensu disposi

tio est species qualitatis distincta contra habitum, sicut distinguitur imperfectum contra perfectum, & non prędicatur de habitu affir.sed negat. Et in hoc sensu intelligitur illud, ꝙ dicit. Arist.dispositiones nõ necesse est habitus esse. Nam qui dispositi sunt, non omnino retinent habitum. Cõstat ergo quõ dispositio est genus ad habitus & dispositionem & quomodo est species distincta contra habitum.

Quantum ad secundum aduerte, ꝙ habitus est qualitas radicata in subiecto de difficili mobilis, qua perfecte & permanenter disponitur subiectum ad operandum operationes sibi conuenientes, tam in bonum q̃ in malum. Vnde oĩs scĩa perfecte acquisita habitus. Oĩs ars, oĩs virtus, oẽ vitiũ cũ radicata hęc fuerint in aĩa, sunt habitus, quia nõ de facili transmutantur, nec remouentur à subiecto. Dispositio vero condistincta contra habitũ, ꝙ Arist. appellat affectionẽ, est qualitas de facili mobilis & cito ꝑmutabilis à subiecto, nõ disponẽs ipsum ad operandũ nisi leuiter & imperfecte. Et exemplificat Arist. de calore & frigiditate, de sanitate & ægritudine, & aliis huiusmodi. Nã inquit Arist. cito efficitur hõ circa eas, & cito permutatur, vt ex calido, fit frigidus & ecõuerso, ex sano æger, & ecõuerso, nisi forte in his quę per tꝑis longitudinẽ in naturã cuiusq; trãsferuntur, vt ægritudo longitudine tꝑis effecta insanabilis, vt ptisis, podagra, hydropisis, paralisis. Tunc enim nõ dispositiones siue affectiones, sed habitus quis vocabit. Constat igitur quid sit habitus, & dispositio, vt sunt species condistinctæ.

Quantum ad tertium aduerte, quòd habitus & dispositio conueniunt in forma significata. Nam eadem qualitas potest dici dispositio & habitus, in quãtum actuat & qualificat subiectum disponens ipsum ad operandum. Sed differũt in modo disponendi. Nam si talis qualitas nondum sit perfecte acquisita nec formata in subiecto, dicitur dispositio, vt scientia & ars & virtus, quãdo incipiunt de nouo, acquiri, sicut contingit in discipulis disponitur.n.subiectum imperfecte per ipsam. Si autem perfecte acquisita fuerit, vt ars in artifice iam exercitato, tunc dispositio transit in habitũ. Et sic cõstat ꝙ habitus differt à dispositione in duobus. Primo, qa habitus est qualitas permanẽtior & diuturnior.

Dispositio autem de facili transiens, nisi longitudine temporis & exercitio transeat in habitum. Secundo differunt, quia habitus potest dici dispositio, sed non econuerso. Nã qui hēt habitũ dispositus & aptus est operari secũdũ habitum remoto impedimēto, & in hoc sensu dispositio est qd superius ad habitũ sicut genus ad speciem, vt docuimus supra. Constat ergo quomodo conueniunt & differunt.

Quantũ ad quartum aduerte, ꝙ in hac prima specie qualitatis cõtinētur oẽs qualitates habilitãtes, & disponẽtes subiectũ ad operandũ operationes sibi cõuenietes, Tales sunt oẽs qualitates & corporales, & spirituales disponentes subiectũ ad operandũ, quæ si firmatæ sunt, dñr habitus, si nõ firmatę, dñr dispositiones. Corporales quidē sunt sanitas, & suũ oppositũ, pulchritudo, suum oppositũ, elegantia, & suũ oppositũ, robur & suũ oppositũ, nam formæ cõtrariæ sub eo. gñe cõtinētur: Spirituales sunt habitus aïæ tã morales quàm intellectuales, Morales quidem sunt temperãtia, fortitudo, iustitia, & prudentia, & alis habitus, de quib. pertractauimus in Tertio, Quarto, Quinto, Eth. & vitia eis cõtraria. Intellectuales sunt, sapientia, sciẽtia, intellectus, i. notitia primorum principiorum, ars tam liberalis quàm mecanica, & opinio, & virtutes infusæ, oïa hęc sunt in prima specie qualitatis, vtpote habilitantia subiectum ad operandũ.

Secũda species, s. subalterna, dicitur naturalis potẽtia vel impotentia, de qua tria vidẽda sunt. Primo, quid sint, Secũdo, quomodo conueniunt, & differunt ab habitu, & dispositione. Tertio, quæ qualitates in hac specie reponantur.

Quantum ad primum aduerte, quòd naturalis potentia est cõgenita & inseparabilis rei proprietas, qua ex sui natura vt principio formali potẽs est operari operationes sibi conuenientes à natura, & potes est resistere cõtrariis & nociuis, vt animal dicitur sanatiuum ex virtute sua naturali, quando potens est operari opera sua naturalia, & põt resistere malis accidentibus ne patiatur ab eis. Naturalis autem impotentia est cõgenita & inseparabilis rei proprietas, qua ex sui natura & cõplexione impotens est ad operãdum operationes sibi debitas, nec resistere potest contrariis & nociuis accidentibus, Vt homo dicitur ęgrotatiuus, quia natura

lem

lem impotentiam habet operãdi opera sua naturali, nec rẽ sistere põt cõtrariis, sed de facili patitur ab eis. Et sicut dictũ est de sanatiuo, & ægrotatiuo, intellige etiã de duro & molli. Durũ.n.dr̃ ꝑ naturalẽ vigorẽ, quo põt redere secãti vel ꝑcutiẽti vel ꝑforãti. Molle vero dr̃ ꝑ naturalẽ debilitatẽ qua nõ põt resistere secãti vel ꝑcutiẽti & cętera, sed facile cędit eis, ita qđ de facili secat̃, aut ꝑcutit̃, aut prosternit̃.

Quantum ad secundum aduerte, quòd habitus & dispositio, & naturalis potentia vel impotentia conueniunt & differunt quidem, quoniam sunt principia formalia subiecto, in quo sunt operandi, vt sibi connenit. Differunt autem in duobus Primo, quoniam habitus & dispositio sunt qualitates aduentitiæ & non cõgenitæ, sed acquiruntur aut exercitio, & consuetudine, sicut habitus corporales & morales, similiter dispositiones, aut intentione aut doctrina, vt habitus & dispositiones intellectuales propterea non sunt inseparabiles à subiecto. Naturalis vero potentia & impotẽtia, nõ exercitio, non inuentione, non disciplina, sed ex forma rei, & ex cõplexione rei, vt patet in naturalibus simplicib. & cõpositis, aut à simplici essentia rei, vt in immaterialib. substantiis emanãt. Iõ sunt cõgenitæ & inseparabiles à subiecto, & dñr naturales habitudines. Secũdo differũt, qm̃ dispositio prædicatur de habitu modo, quo declaratũ est supra, nunquã aũt impotẽtia prædicatur de potẽtia, vt patet.

Quãtum ad tertium aduerte, ꝙ in hac specie reponũtur omnes aptitudines & inclinationes naturales, quibus vnaquęque res mouetur ad operandum, vel cõsequendũ finem suum, vt caliditas in igne, grauitas in lapide, lux in sole, & oẽs rerũ propriæ passiones, vt risibile, rudibile, disciplinabile, &c. & oẽs inclinationes ac dispositiones, quæ insunt diuersis indiuiduis ex in fluxu causarum superiorum, quib. absq; habitu acquisito, apti & inclinati sunt ad varia humana opera & artificia, moralia, & intellectualia, iuxta quas aliqui dñr ex naturali inclinatione iusti, aliqui opposito modo, aliqui naturaliter temperati, fortes magnifici, veraces, aliqui opposito modo & omnes dispositiones corporales ingenitę, quibus redditur homo aptus ad diuersa exercitia corporalia laudabilia absq; habitu acquisitio, vt natu-

raliter cursores pugiles athletæ, gratiosi lusores ex naturali eutropelia. In eadem specie qualitatis sunt omnes animæ vegetatiuæ potentiæ, omnes animæ sensitiuæ potentiæ exteriores & interiores, omnes animæ intellectiuæ potentię, tam appetitiuę quã intellectiuę. Oēs potentię motiuę tã directiuæ, q̃ imperatiuæ & executiuæ, de quib. omnib. plenã notitiã habebis in 2. & 3. de anima in epitomatibus nostris naturalibus. Hæc de secunda specie qualitatis dicta sint.

3 Tertia species dr̃ passio & passibilis qualitas, de qua tria videnda sunt. Primo, quid sit passio & passibilis qualitas, Secundo, quæ & quot qualitates in ea reponuntur. Tertio soluetur dubium.

1 Quantum ad primum, vt scias in quo sensu sumitur passio hic & in quo sensu passibilis, aduerte, quod passio trib. modis sumitur. Primo, inquantũ respicit agens, à quo est actio, cuius effectus est ipsa passio, vt calefactio passiua se hēt ad calefactionē actiuã, vt effectus eius, vt dicetur tibi infra, & in hoc sensu nō est species qualitatis, sed prædicamentũ particulare, vt manifestabimus infra. Secundo sumitur pro motu appetitus sensitiui, quo impellimur ad aliqd agēdũ, & quo alterat corpus, qualis est timor audacia, desiderium, amor, odiũ, spes, ira, de quib. oib. loquemur in tertio de aīa, & sic passio est quidē in pdicamento qualitatis, qm̃ qualificat subiectũ. Interrogamus.n de Socrate qualis est, & rñdetur, q̃ est iratus, aut audax, aut timorosus, aut tristis, &c. sed passio sic dicta est in secũda specie, sicut est potētia aīę appetitiua. Tertio, sumit̃ pro qualitate sensibili, i. aliquo quinq; sensum perceptibili cito trãsiēs, nec denominãs subiectũ quale simplr̃ sed secũdũ quid, vt tibi declarabit̃, & sic de ea est hic sermo habēdus. Sic aũt diffiniēda est. Passio est qualitas cito trãsiens inferens passionem, vel illata ab aliqua passione, vt pallor proueniens ex timore, vel ira, & rubedo ex verecũdia. Passibilis vero qualitas non dr̃ passibilis quasi sit apta pati tanquã subiectũ patiens, aut passibile, sed dicitur passibilis, quia causat passionem in sensu, dum sentitur verum nisi aliud addatur, non distinguetur à qualitate, quę dicitur passio, nã, vt diffiniuimus & ipsa infert passionē vel infertur à passione. Vt ergo distinguatur

sic diffinienda est. Passibilis qualitas, est qualitas firmata in subiecto, difficulter, vel nunquã separabilis a subiecto, inferens passionem sensui dum sentitur, vel illata ab aliqua passione simpliciter denominans subiectum suum quale. Dicitur firmata in subiecto, ad differentiam qualitatis, quæ dicitur passio, quæ quasi transeunter adhæret subiecto, vt rubedo ex verecũda. Dr̃ difficulter, vel nunq̃ separabilis, q̃m aliqua qualitas est congemita subiecto, vt albedo in niue, calor in igne, dulcedo in melle, amaritudo in absinthio, & istę dicuntur qualitates possibiles inseparabiles, aliqua aũt de nouo aduenit subiecto, sed longitudini temporis adeo firmatur, q̃d vix amoueri potest, vt color croceus ex ictericia, & palor ex phthisi, & amaritudo in lingua ex colera adusta.

Dicitur inferens passionem sensui dum sentitur; aduerte, quod vt declaratur in lib. 2. de Anima, sentire est pati, & sensatio est passio, prout sensibile agit in sensum, & sensus recipit impressionẽ a sensibili, ideo passibilis qualitas, quæ est apta ab aliquo sensu sentiri, dicitur inferre passionem. Dicitur simpliciter denominans subiectum quale, vt in hoc distinguatur a qualitate quæ est passio; Nam licet sit essentialiter qualitas, non tamen denominatiue simpliciter, sed tantum aliquo modo. Vnde dicit Arist. quod non dicimus rubei, facti rubei propter verecundiam, sed passi ruborem.

Pro cuius notitia aduerte, quod ad denominationem simpliciter dictam tria requiruntur. Primo, quod forma in sit subiecto pro aliquo gradu intenso, & nõ simpliciter remisse, huius defectu, tepidum non dicitur calidum simpliciter, quoniam in tepido non est calor nisi remisse. Secundo, q̃d forma informet subiectum secundum totum, vel pro maiori parte, huius defectu, licet Aetiops sit albus sine dentes, tantum, tamen nõ dicitur simpliciter albus, sed simpliciter niger, quoniam per totum, præter dentes, est niger, excipitur autem quãdo ex parte est aptum & denominari totum, vt licet simitas sit tantum circa nasum, & gibus circa dorsum, & crispitudo circa capillos, tñ homo denominatur simpliciter simus ex naso, crispus ex capillis, gibosus ex dorso. Tertio q̃ pro aliqua notabili lõgitudine tẽporis forma insit subiecto, huius defectu, nec erubescẽtes dicũtur, rubei,

 nec

nec timentes pallidi, nec lauãtes manus in aqua frigida frigidi, ſed ruborem pallorem, & frigiditatem paſſi. Conſtat ergo qd ſint & in quo differãt paſſio, & paſſibilis qualitas.

Et ſi bene aduertes inuenies, quod ſicut ſe habet in prima ſpecie diſpoſitio ad habitum, ſic in tertia ſpecie, paſſio ad paſſibilem qualitatem.

Quantum ad ſecundũ aduerte, quod in tertia ſpecie qualitatis cõtinentur omnes qualitates, quæ percipiũtur quinque ſenſibus exterioribus, vt color & oẽs ſpecies colorum & ſonus & oẽs ſpecies ſonorum, & odor, & omnes ſpecies odorũ, & ſapor, & omnes ſpecies ſaporum, & omnes qualitates tangibiles primæ, vt calidum, frigidum, humidum, ſiccum: & ſecũdę, vt aſperum & lene, durum, & molle, graue, & leue. Omnes.n. immutant ſenſum, ex conſequenti paſſionem inferunt ſenſui dũ ſentiuntur. Itẽ ſecũdm eas fit alteratio. Alteratio autem maxime fit in tertia ſpecie qualitatis, vt tibi declarabitur in 7. lib. Phyſic. ergo &c. Conſtat igitur tibi quæ qualitates in hac tertia ſpecie contineãtur.

Quantũ ad tertiũ aduerte, ꝙ dubiũ oritur circa pdicta. Nã Ariſt. in prima ſpẽ numerauit calorẽ, & frigiditatẽ, & in ſecunda ſpẽ numerauit durũ & molle, & in tertia ſpẽ, eadẽ numerata ſunt: ſed impoſſibile eſt, diuerſorũ generũ & nõ ſubalternatim poſitorũ eſſe eaſdẽ ſpecies, vt docuimus in Anteprædicamentis, cõnſtat aũt, ꝙ tertiũ genus nõ ſubalternatur ſecũdo, nec ſecũdũ ſubalternatur primo, ergo calor & frigiditas nõ poſſunt contineri in prima, & in tertia ſpẽ, nec durũ & molle poſſunt cõtineri ſub ſecũda, & tertia.

Reſpõdetur calor, & frigus dupliciter ſumuntur. Primo, inquantum ſunt principia actionis. Secũdo, inquantum ꝑcipiuntur ſenſu et paſsionem inferunt ſenſui. Primo modo, continentur in prima ſpecie. Secundo modo, in tertia, eadẽ diſtinctionem intelligere de duro et molli. Primo mõ, ſunt in ſecũda ſpecie. Secundo modo, in tertia, Nec obſtat, ꝙ dicitur, Diuerſorũ generũ, &c. Intelligitur .n. ꝙ eadem res ſub eadẽ ratione, non poteſt eſſe ſpecies diuerſorum, generum ſub diuerſa autem nihil ꝓhibet, ſicut etiam ſcientia inquantum perficit ſubiectum eſt in prædicamẽto qualitatis, inquantum habet reſpectum ad ſcibile eſt in prædicamẽto

ad aliquid. Hæc de tertia specie qualitatis dicta sint.

Quarta species dr̃ forma et circa aliquid cõstãs figura, & tria vidẽda sunt. Primo, q̃ d sint forma & figura. Secundo quæ reponũtur in hac specie. Tertio, remouebitur dubiũ.

Quantum ad primum, vt scias in quo sensu forma constituit quartam speciem qualitatis, & quid sint forma, & figura, & quomodo differant, & conueniunt aduerte, q̃ forma apud philosophum tripliciter sumitur, vt tibi declarabitur in 1. Phys. & in 5. & in 1. de Generatione. Primo, sumitur pro forma substantiali, qua compositum naturale cõstituitur inesse actuali, vt per animam informãtem, homo est homo, leo est leo, & hæc non est in prædicamento qualitatis, quoniam non est accidẽs, sed est in prædicamento substantiæ, non quidem primo, & per se, sed reductiue, vt pars essentialis substantiæ compositæ, sicut docuimus in prędicamẽto substantię, & de hac non est hic sermo, nec intentio Aris. Secundo, sumitur pro omni re, quæ veræ est accidens, quæ dat esse subiecto, postquam constitutum est in esse substantiali, per formam substantialem, ita q̃ est posterior natura vel tempore, q̃ forma substãtialis, natura quidem, vt accidẽtia propria, tp̃e autem, vt accidenti aduẽtitia: & in hoc sensu forma accidẽtalis sumpta vniuersaliter, reperitur in p̃dicamẽtis omnibus nouem accidentium, præcipue aũt in quãtitate, qualitate, & in oĩ specie qualitatis, nam habitus, & dispositio, potentia & impotentia, passio & passibilis qualitas, dant esse accidentale subiecto in quo sunt. Tertio, sumitur particulariter, & specifice pro re accidentali, quæ procedit ex quantitate, sic vel sic terminata lineis, aut superficiebus, ꝓut cõuenit rei naturę, & in hoc tertio sensu est quarta species qualitatis, & sic diffinienda est ad mentem Aris. forma est terminatio siue clausula linearum, & superficierũ in corpore naturali composito, siue animato, siue inanimato, prout forma substantialis requirit: Ideo videmus aliam formam lineamentarem in homine, in equo, in leone, & in humana specie tantam diuersitatem formarum in diuersis indiuiduis. Figura autem est ordinatio, siue terminatio, aut clausula linearũ & superficierũ, nõ vt respicit formã substãtialẽ, cui proportionatur, sed vt respicit quantitatẽ debitã

corpori,

corpori, cuius est figura. Conueniunt aũt forma & figuræ in hoc, ꝙ eadẽ qualitas numero & scd̃m essẽtiã dr̃ forma & figura, sed adinuicẽ comparata differunt in duob. Primo, quia forma respicit formam substantialem, quæ tale linearũ & superficierum lineatione & protractionem requirit figura aũt respicit debitam quantitatẽ corporis. Secundo differunt, quia forma proprie dicitur in rebus naturalib. tam animatis, quàm inanimatis figura vero in reb. artificiatis.

Quantum ad secundum aduerte, ꝙ in hac specie continẽtur omnes figuræ de quibus pertractat Mathematicus, vt Sphæra, triangulus, quadratum, pentagonum, exagonum, & sic in infinitum, & curuitas & rectitudo, quæ sunt circa lineam & concauum & connexum & planum quæ sunt circa superficiem, & sphæricũ, & pyramidale, quæ sunt circa corpus. Nam per hæc omnia dicimur quales, ergo &c.

Quantum ad tertium aduerte, quòd dubium est de raro & denso, de aspero & leni, Nam primo aspectu videntur esse qualitates, quoniam secundum ipsa corpus denominatur quale. Nam si interrogatur quale sit hoc corpus.

Respondetur, rarum, vel densum, asperũ, vel lene. ex alio aũt videntur spectare ad prædicamẽtum situs, sicut manifestabitur ex diffinitionibus suis. Ex alio vñr esse in tertia specie qualitatis, computantur .n. inter qualitates tangibiles, quas supra diximus contineri in tertia specie qualitatis.

Respõdetur, Rarũ & dẽsum, asperũ & lene, tripliciter cõsiderari possunt. Primo, quantum ad illud, quod simpliciter significant, significatũ aũt innotescit ex diffinitione, diffinitiones vero eorum manifeste respiciunt positionem. Nam scd̃m Arist. Rarũ est, cuius partes non cohærent, sed distãt ab inuicem, vt patet in aqua calefacta, vel ebuliente. Dẽsum vero est, cuius partes bene cohærẽt & valde propinq. sunt, vt patet in aqua congelata, & in terra sicca. Lene aũt est, cuius partes æqualiter situatæ sunt, nec vna supereminet alteri. Asperum vero est cuius partes non æqualiter situantur, sed vna superreminet alteri. Quantum ergo ad suum significatũ sumptũ ex diffinitionib. spectant ad prædicamẽtum situs, siue positionis, de quo loquemur infra. Secũdo, possũt considerari inquantũ causantur ex diuersa protractione li-

nearũ & ſuperficierum. Nã. in raro fit maior protractio, in denſo aũt breuior, & in leni fit protractio in rectũ, in aſpero aũt in curuo, aut cõcauo, &c. Et vt ſic ſpectãt ad quartã ſpeciem qualitatis, ſicut rectũ, curuũ, concauũ, planum, &c. Tertio, poſſunt cõſiderari, vt immutãt ſenſũ, tactus, & paſſionẽ cauſant in eo, ſicut ceteræ, qualitates tãgibiles, & vt ſic ſunt in tertia ſpẽ qualitatis, ſicut forma & figura inquãtũ ſunt ſenſibilia cõmunia, vt tibi declarabitur in ſecundo de anima, ſed pro nunc ſuſtine. Cõſtat igitur tibi quæ ſunt quatuor ſpecies ſubalternæ prædicamenti qualitatis, & qd ſit vnaquæque earum & quæ in vnaquaque contineantur. Nunc de quali, ꝙ eſt concretum qualitatis agendum eſt.

Quantum ad tertium principale agendum eſt de concreto qualitatis, quod dicitur quale. De quo tria agenda ſunt. Primo, quid ſit. Secundo, quot modis ſumitur a qualitate. Tertio, quomodo conuenit & differt a qualitate.

Quantũ ad primũ aduerte, ꝙ apud Ariſt. ac ſi diffinitur in plurali. Qualia dñr, ſiue ſunt, q̃ ſecundũ hæc denoĩatiue dñr, vel quolibet aliter ab his. Quæ diffinitio ſic intelligẽda eſt. Qualia ſunt concreta, q̃ ſecundũ hæc, i. ſecundũ has quattuor ſpecies qualitatis, denoĩatiue dñr, vt iuſtus à iuſtitia ſenſitiuus à ſenſu, albus ab albedine, triangularis à triãgulo, vel quolibet aliter ab his, i. vel dñr quocũq; alio mõ a qualitate denoĩatiue, nam vt dicemus, aliqua dñr qualia, quæ tñ non denominantur ab aliqua qualitate, cui ſit nomen impoſitum, vt dicemus de curſore & pugillatore.

Quantum ad ſecundum aduerte, quod quale ſumitur a qualitate tribus modis. Primo, à qualitate nominata noĩe abſtracto, ita quod conuenit cum nomine abſtracto in principio, & differt in fine, vt a iuſtitia iuſtus, & hoc eſt quale ſumptum denominatiue re & nomine à qualitate. Secundo, a qualitate innominata, & hoc modo non dr̃ quale denoĩatum ſic vel ſic a tali qualitate, ex quo illa qualitas eſt innominata, ſed dicitur quale, qm̃ ſecundũ rẽ deriuatur ab aliqua qualitate, quæ ineſt ſubiecto, & hoc modo dicitur quale in ſecunda ſpecie qualitatis reſpectu potentiarum naturalium, quæ non ſunt nominatæ nominibus propriis, vt potentia currendi, & pugillandi, & pugnandi & paleſtrandi

à quib. dñr cursor & pugillator, & pugnator & palestricus, hoc igitur mō dr̄ quale à qualitate non denominatiuæ, sed deriuatiue, nō secundum nomen, sed secundum significatū.

Sed aduerte, quod cursor & pugnator possunt dici ab arte cursoria, & pugnatoria, quod si dicantur ab arte, quæ est in prima specie qualitatis, dicūtur, quales à qualitate denominatiue, quoniam artes nominantur nominibus propriis, si autem à potentiis naturalibus in nominatis dñr à qualitate non denominatiue, sed deriuatiue significato tātum. Tertio, à qualitate nominata, sed non eodem nomine abstracto, cum quo cōcretum conueniat in principio & differat in fine. Et hoc modo studiosus est ęqualis & dr̄ à virtute, quę est qualitas nominata. Verum quia non cōuenit in nomine cū virtute, ideo non est denominatiue formaliter, ab ea, sed tantum realiter; Studiosus est enim qui habet virtutem. Quoniam igitur his tribus modis, quale dicitur à qualitate, siue denominatiue, siue nō verum est dicere, ꝙ qualia sunt absolute & vniuersaliter loquendo, quę à qualitate dicuntur, siue denominatiue, siue aliter.

Quantum ad tertium aduerte, vt scias quomodo conueniunt quale & qualitatis, quod se habent vt concretū & abstractum, quæ conueniunt in vno, & differunt in quatuor. Conueniunt quidam in principali significato quoniam eādem rem, siue essentiam, siue formam dicūt, nam sicut albū secundum Aris. puram albedinem significat, & non substantiam, sic quale puram qualitatem significat.

Differunt autem primo, quoniam abstractum significat eandem formam cum concreto, sed cum pręcisione & exclusione subiecti, concretum autem nō excludit, sed connotat subiectum, in quo est forma, album enim non est simpliciter albedo, sed est albedo, vt in subiecto recepta, vt nix est alba, quia in se recipit albedinem.

Differunt secundo, quoniam abstractum non pręciatur in recto de eo, cui inest, cōcretū autem sic hæc. n. est falsa, Nix est albedo, hęc autem est vera, nix est alba.

Differunt tertio, quoniam abstractum se habet vt causa formalis, concretum autem, vt effectus formalis, nam album albedine est album.

Differunt quarto, quoniam abstractum secundum se est, genus aut species in prędicamento, vt albedo, dulcedo, scientia, triangulus, concretum autem non est species, neque genus, nisi ratione principalis significati, in quo est idem cũ abstracto vt diximus, vt aũt concernit subiectũ est compositum per accidens: Dicitur enim album, vt albedo componitur cum subiecto, non compositione ex his, sed compositione cum his, nullum autem compositum per accidens est per se in pdicamento, ergo nõ est genus, neq; est species. Cõstat ergo quõ cõueniũt & differũt abstractũ & concretũ, ex consequenti quale & qualitas. Hæc de quali dicta sint.

Quantum ad tertium principale aduerte, quod Arist. tria assignat qualitati, ex quib. duo sunt communitates, tertiũ autem est proprietas.

Primum quidem est, quod contrarietas est in qualitate. Constat enim calorem cõtrariari frigiditati, humiditatem siccitati. Pro cuius euidentia aduerte tria.

Primo, ꝙ hæc non est proprietas, sed communitas: neq, enim cõuenit soli qualitati, sed etiam actioni & passioni. nam sicut calor cõtrariatur frigiditati, sic calefacio frigefactioni, vt tibi manifestabitur in cap. sequenti, præterea nõ conuenit omni qualitati. Non enim conuenit quartæ speciei, quoniam sicut quantitati nihil est contrarium, sic nec formis & figuris causatis & fundatis in quantitate, vt supra docuimus. Propterea non conuenit secundùm Aristotelem mediis coloribus, qui sunt medii inter album, & nigrum, vt est color cinericius, pallidus, allurgus, croceus, rubeus &c. nec mediis saporibus, qui mediant inter dulce, & amarum vt ponticus, & austerus, & crassus, &c. Nam contraria sunt quæ sub eadem genere existentia maxime distãt vt declarabitur tibi Postprædicamentis, sed medii colores & medii sapores non maxime distãt sub genere caloris & saporis. magis enim distat album à nigro, quàm pallidũ à nigro, & magis distat dulce ab amaro quam ponticũ ab amaro. & ideo non sunt contraria contrarietate perfecta, qualis est inter extrema.

Secũdo aduerte, quod licet Aristoteles nõ excipiat, à cõtrarietate nisi quartã speciẽ & medias qualitates tertię speciei,

ciei, tamen loquendo de propria, & perfecta contrarietate, quæ requirit quod sint formæ actiuæ & passiuæ adinuicem & secundum eas fiat alteratio, non est prima, & in secunda specie, sed tantum in tertia, vt tibi declarabitur in septimo Physic. sed pro nunc sustine.

Quando autem dicit Aristoteles, quod iustitia est contraria iniustitiæ, ex consequenti omnis virtus vitio sibi opposito, intelligendũ est de contrarietate non propriissime dicta, illa autem est non propriissime dicta, cui deficit saltem vna cõditio propriissimæ cõtrarietatis, q̃ sunt quattuor. Primo, quod sint formæ eiusdẽ generis. Secundo, quod maxime distẽt. Tertio, quod sint actiuæ & passiuæ adinuicem. Quarto, quod non se simul compatiantur in eodem subiecto, sed se mutuo vicissim expellant per motum alterationis. Omnes istæ conditiones inueniuntur in sola tertia speciẽ qualitatis inter extremas qualitates, ideo in ea sola inuenitur omnino perfecta contrarietas. In prima specie, & in secunda deficit tertia conditio, & ideo non est contrarietas perfecta in illis. & sic patet quomodo intelligẽdum sit, quod iustitia sit contraria iniustitiæ.

Tertio aduerte, cum dicit Aristoteles, quod in qualitate est contrarietas; non sumit qualitatem pro genere generalissimo, quoniam qualitas, vt sic non habet genus, sub quo contineatur, necesse est autem contraria sub eodem genere contineri, sumit igitur qualitatem, vt est in speciebus suis, quasi dicat, in generibus, siue speciebus qualitatis est cõtrarietas, vt declaratum est in tertia, & in prima.

Secũdũ est, quod qualitas suscipit magis & minus. Nã inter alba aliquod est albius, & minus albũ altero, & inter iustos aliqs est iustior altero. Pro euidẽtiã huius aduerte duę. Primo quod hæc non est proprietas, non enim conuenit soli qualitati: sed etiã actioni & passioni, vt tibi manifestabitur, in cap. sequenti, nec competit omni qualitati, non. n. conuenit contentis in quarta specie, quæ denominantur à numero, vt triangulus & quadratum & cętera. Nam licet detur maior aut minor triangulus secundum maiorem, aut minorem protractionem linearum, nõ tamen datur magis & minus triãgulus, & ratio huius est, quoniam declaratum

est

eſt in prædicamento quantitas, quod quantitas denominata a numero, vt bicubitum & tricubitũ non ſuſcipit magis & minus, ergo nec formæ & figuræ ſuper quantitatẽ fundatæ. Præterea non conuenit qualitatibus ſecundæ ſpeciei, quæ fluunt a rei eſſentia, qm̃ rei eſſent a conſiſtit in indiuiſibili, ſic proprietas & potentiæ naturales fluentes ab eſſentia. Vnde ſicut vnus homo nõ eſt rõnabilior altero, ſic nec riſibilior, aut minus riſibilis, niſi forte ſecũdũ actũ, ſed tũc nõ dr̃ magis riſibilis, ſed magis ridens. Conuenit aũt maxime qualitatibus tertiæ ſpeciei, & aliquibus primæ, & aliquibus quartæ. Nam iuxta eas, quæ ſunt tertię ſpeciei fit alteratio proprie dicta, vt tibi declarabitur in 7. Phyſic. quod cõueniant aliquibus, quæ ſunt in prima ſpecie vt virtuti morali, & ſcientiæ, & arti, patet, qm̃ perfectius & ꝑfectius & pñt in eſſe ſubiecto, & aliquando in eis proficimus, aliquando deficimus. Quod cõueniat aliquibus quartæ ſpẽi patet ex eo, quo dicimus hanc lineam magis, vel minus curuam, quam illam ſimiliter & corpus. Cõſtat igitur quomodo hæc non eſt proprietas, ſed communitas qualitatis.

Aduerte ſecũdo, quod ſuſcipere magis, & minus non cõuenit qualitati, nec cuicunque alteri formæ accidentali in abſtracto, ſed in concreto. Nam in abſtracto forma eſt in ſimplici, & inuariabili eſſentia conſiſtens. Quod autem in concreto patet ex diffinitione inteſionis & remiſſionis. nã formam intendi, eſt magis ac magis radicari in ſubiecto, & dare eſſe perfectius ac perfectius in ſubiecto, remitti aũt eſt oppoſito modo, clarum eſt ergo, quod forma dum intenditur aut remittitur concernit ſubiectum, non ergo in abſtracto, ſed in concreto ſuſcipit magis & minus. Propterea dicit Ariſt. Iuſtitiam nanque à iuſtitia non multum aiunt maius ac minus dici, nec ſanitatẽ a ſanitate, minus aũt alterũ altero ſanitatem habere, ſic & iuſtitiam, & grammaticam. Grãmaticior. n. alter altero dicitur, ſic & iuſtior & ſanior.

Tertium eſt, quod ſecundum ſolas qualitates dicitur ſimile & diſſimile, vt albus albo ſimilis dicitur, albus autem nigro diſſimilis. Pro notitia huius aduerte duo.

Primo, quod ſimilitudo & ſuum oppoſitum dicuntur dupliciter. ſ. generaliter, & particulariter generaliter quidem

ſumitur

sumitur similitudo pro quacunque conuenientia duorum in aliquo prędicato, siue sit prædicatum substantiale, siue accidentale. Dissimilitudo autem est disconuenientia duorũ in illo prędicato, & iuxta hunc sensum inuenitur simile extra dissimile prędicamentum qualitatis. Nam & duo agentia & duo patientia dicuntur similia, aut dissimilia, & duo homines dicuntur similes in humanitate, & in esse rõnali & duo serui dicũtur similes in seruitute & duo patres in paternitate. Patet ergo quod generaliter loquendo sunt in prędicamento substãtię & qualitatis & ad aliquid & actionis & passionis, particulariter vero sumitur similitudo pro conuenientia aliquorũ in qualitate, quæ sint vnius speciei specialissimę, puta in albedine, aut nigredine aut iustitia, aut grãmatica. Dissimilitudo aũt opposito mõ, & sic est proprietas qualitatis in quarto mõ, q̃ conuenit oĩ & soli, sicut, & ęqualitas & suum oppositum conuenit soli quãtitati. & q̃dem q̃d similitudo, & suũ oppositũ sint in secundo sensu ꝓpria qualitatis, patet ex diffinitionib. earũ, q̃ tibi manifestabuntur in metaphysica. Pro nũc sic accipe ad mentẽ Aris. Similitudo est rerum differẽtium eadẽ qualitas in specie, vt duo lapides albi. Dissimilitudo autem est rerum differentium diuersa qualitas, vt duo homines, quorum vnius iustus, alter iniustus.

Secundo aduerte, q̃ simile & dissimile põt esse trib. mõdis, primo oĩno simile, & secũdo oĩno dissimile, tertio mõ mixto, s. simile & dissimile. Oĩno sunt similia, quæ in eadẽ qualitate specifica, pro eodẽ gradu conueniunt, vt duo pugillinius in albedine. Oĩno dissimilia sunt, q̃ in vna qualitate pro nullo gradu cõueniunt vt nix & fuligo siue carbo extinctus. Mixto mõ similia sunt, quæ in eadẽ qualitate ꝓ diuerso gradu cõueniunt, sicut albũ vt tria, & albũ vt sex. Intẽtio aũt Aristotelis est loq. de similitudine & suo opposito in secũdo sẽsu, & nõ in primo, & hoc siue cõueniãt in eadẽ qualitate pro æquali gradu, siue nõ &c. Hæc de pdicamẽto qualitatis ad mẽtẽ Arist. & logici realis dicta sint. Quid aũt noĩales de eodẽ loquantur, cito me expediam.

Tu igitur aduerte, quod duo tantum de eo pertractant, primo quid sit prędicamentum qualitatis, secundũ quæ & quot

quot ſint genera ſubalterna immediate poſita ſub qualitatevt eſt genus generaliſsimum.

Quantum ad primum ſic diffiniunt, prædicamentū qualitatis eſt ordinatio plurium terminorum vniuerſaliū, & vniuocorum ſecundùm ſub & ſupra ſignificātium qualitatem. Hęc quidem diffinitio, quoniam conformis eſt diffinitionibus aliorum prædicamentorum, quas ſupra aſsignauimus ad mentem nominalium, ideo eodem modo eā intelliges expones ſicut ſupradictas. Termini vero ſignificantes qualitatem ſunt illi, per quos reſpondetur ad interrogātē quærentem de ſubſtantia qualis ſit. vt qualis eſt ſortes, reſpondetur, iuſtus, iuſtus ſignificat qualitatem.

Quantum ad ſecundum aduerte, quod ordinant prædicamentum ipſum conformiter Ariſtoteli. Nam ponūt qualitatem genus generaliſsimum, ſub quo locant quattuor genera ſubalterna, non tamen ſecundum ſub & ſupra. Primū eſt habitus, & diſpoſitio, cuius ſpecies ſunt Grāmatica, Rhethorica, Phyſica virtus moralis, vt Temperātia, Iuſtitia &c. eius indiua ſunt, hæc grammatica, hæc Rhetorica. &c. Secundum eſt naturalis potentia, & impotentia, cuius ſpecies ſunt durum & molle &c. eius idiuidua ſunt hoc durum, hoc molle. Tertium eſt paſsio paſsibilis qualitas, cuius ſpecies ſunt dulcedo, amaritudo, albedo, nigredo &c. indiuidua autem ſunt hęc dulcedo, hęc amaritudo &c. Quantum eſt forma, & circa aliquid conſtans figura, cuius ſpecie ſunt circulus, triāgulus quadratū &c. indiuidua ſunt hic circulus hic triangulus & ſic habes in prædicamento qualitatis generaliſsimum genera ſubalterna ſpecies ſpecialiſsimas & indiuidua. Hæc de prædicamento qualitatis dicta ſint.

De prędicamento Actionis. *Cap. VI.*

POſtquam tractatum eſt à nobis de quatuor primis prædicamentis ad mentem Ariſt. agendum eſt, de ſex vltimis, ſ. de actione & paſsione de qñ & vbi, de ſitu & habitu quæ Ariſt. pertranſiit, quoniam exiſtimauit vt puto quod ex cognitione doctrina quattuor primorum hæc vltima poſsint eſſe nota adiſcenti. Nā ad confirmationē huius dicit poſtquam compleuit tractarum de quattuor primis.

[De reliquis aũt,eo quod manifesta sint,nihil de his aliud dicitur,quàm quod in principio dictum est.] Verum, quia non omnis addiscens potest ex dictis excipere sufficientem doctrinã de his sex vltimis,ideo Gilbertus Porretanus , cõpleuit sex prædicamentorum vltimorũ doctrinam, quę sex principia nominauit,de quibus nunc agere intendimus, iuxta sentẽtiam Gilbertis,quę peripatetica reputatur,licet nõnulli,sed pauci aliter sentiant. Primo igitur agendum est, de prædicamento, actionis. De qua tria agenda sunt .

Primo,distinguendum est de actione, vt scias in quo sensu hic loqui intendimus de actione .

Secundo , diffinienda est actio, vt facit prædicamentum distinctum ab aliis .

Tertio,assignandæ sunt communitates, & proprietates huius prædicamenti prout distinguitur ab aliis .

Quantum ad primum aduerte,quod in doctrina Arist.vt tibi manifestabitur in lib.ix.Metaph. Actio est duplex,s.immanens & trãsiens in manens est illa, quæ remanet in agẽte & perficit ipsũ,& est subiectiuę in ipso,& istę sunt actiones aiæ, vt intelligere, velle desiderare,sentire, & breuiter oẽs actiones morales & intellectuales. Trãsiens est illa,q̃ causatur ab genere,sed recipitur subiectiuæ in passo, ita q̃d licet agens sit eius principiũ,nõ tñ subiectũ, vt calefactio aquæ est ab igne,sed non remanet in igne , sed recipitur in aqua. Idẽ.n.calor per calefactionẽ actiuã est ab igne, & per calefactionem passiuã recipitur in aqua. Actio trãsiẽs solet distingui in actionem & factionẽ actio est illa, per quã nõ vr̃ produci aliq̃s effectus remanens post ipsam vt cãtare,cytharizare,nauigare,factio est illa ꝑ quã ꝓducit̃ effectus remanẽs post ipsam,vt fabricare,edificare. Nã post fabricationem & ædificationem,remanet fabricata, & ædificatũ,idẽ intellige de aliis factionib mechanicis. Hic nõ sumus locuturi de actione immanenti , q̃m vt tibi declarabit̃ in lib.ix. Metaph.est in prædicamento qualitatis in prima specie,cũ sit velut dispositio aut habitus perficiens agentem,ex cõsequenti non est in prædicamento actionis, locuturi ergo sumus tãtum de actiones transeunte diuisa in actionem & factionem. Hæc enim sola constituit prædicamentũ præsens.

Quan-

Quantum ad secūdum aduerte, quod sic diffinitur apud reales. Actio est, secūdū quā in id, quod subiicitur, agere dicimur. Vt secās dr̄ agere in eo quod secat, puta in ligno, & ideo sectio est actio. Hęc diffinitio sic intelligēda est, Actio est forma accidētalis, secūdū quā, velut ꝑ causā formalē. ꝑ modū emanātis & non ꝑmanētis, dr̄ agēs agere, i. causare aliquid in eo quod subiicitur, i. in materia circa quā agit. vt calefactio est actio, qm̄ ignis per illam causat calorem in materia circa quam vel in quā agit puta in manu, vel in ligno, vel in aqua. Dicitur per quam, velut per causam &c.

Pro cuius notitia aduerte, quod agens potest dici agere in passum triplici medio. Primo, per qualitatem sibi intrinsecam, & permanentem, vt ignis per calorem suum agit in aquam, & sol per lucem in hæc inferiora. Secundę ꝑ actionem, cuius principium formale est ipsa qualitas intrinseca agenti. Tertio, per instr̄m, vt secans securi secat lignum. Primo modo dr̄, agere forma permanenti. Secundo modo, forma fluente, vtroque tn̄ modo causa formali. Tertio modo, effectiuo instrumētali in genere causæ efficientis. vt igitur distinguatur actio à forma intrinseca agenti, & à causa effectiua instrumentali, dr̄ in diffinitione, per quam velut per cām formalē ꝑ modum emanantis, siue fluentis ab agēte, & non permanentis intrinsece & subiectiue in agente. Et aduerte, quod hæc diffinitio conuenit omni actioni transeunti, siue post ipsam relinquatur effectus, siue nō, nam licet ꝑ cytharizare nihil relinquatur permanens, tamen ei competit diffinitio, quoniam per cytharizationē cytharizans agit in aerem & nauigans in aquam commouendo ipsam. Constat igitur tibi quid sit actio prædicamentalis.

Quantum ad tertiū aduerte, quod actioni attribuuntur vna proprietas, & duæ communitates. Proprietas quidem est hęc, proprium est actioni ex se inferre passionem.

Pro cuius notitia aduerte, quod inferre passionem non est idem quod causare passionem, aliter hoc non esset proprium actioni, nam ignis in hoc sensu infert passionē in manu, & sensibile in sensu. Vnde dicitur in 2. de aīa quod sentire est pati, est autem proprie inferre passionem, sequi per cōsequentiam infallibiliter passionem ad actionem. Vt sit

sensus posita actione ex parte agentis ponitur passio ex parte patiētis ita quod vno posito vel remoto, ponitur, vel remouetur aliud,& in hoc sensu inferre passionē est propriū quarto modo actionis. Nam licet agens causet passionem non tamen infert,quoniam nō sequitur,ignis est,ergo passio est. Potest enim ignis esse, & tamen nihil actu calefieri vt suprema parte suæ sphæræ. Valet autem consequentia, actio est, ergo passio est, cuius ratio est, quoniam actio, & passio se habent vt causa in actu,& effectus in actu, quę simul sunt,vt tibi declarabitur in 2.Phys.Constat ergo quomodo, & in quo sensu hæc est proprietas actionis.

Prima cōitas est hæc. Recipiunt aūt agere & pati cōtrarietatē,i.vna actio est contraria alteri,similiter passio,nam calefactio est contraria frigefactioni,& ægrotatio sanationi,est aūt cōitas, qm̄ cōuenit ēt qualitati, vt dictū est sup.

Secunda autem communitas est hęc. Recipiunt agere & pati magis minus,i.vna actio est intensior & perfectior altera,similiter passio. Nam calefactio vt octo intensior actiue & passiue quā calefactio vt quattuor, & hoc cōuenit ēt qualitati,vt dictum est supra.Tum tñ aduerte, quod aliter, & aliter conueniunt hæc duo qualitati & actioni, & passioni,nam qualitati conueniunt primo & per se actioni autē, & passioni dependenter a qualitate,ita quod qualitas si est intensa,est causa intensæ actionis,vel passionis, ex quo sequitur,quod si qualitates aliquæ sunt principia actionum, & passionum , & non sunt contrariæ, nec recipiunt magis, & minus,nec actiones, & passiones fundatæ super eas contrariantur,nec intenduntur,nec remittuntur,istę ergo communitates sic intelligendę sunt, Agere & pati contrariātur intenduntur, & remittuntur, si qualitates, super quas fundantur contrariæ sunt & recipiunt magis & minus. Hæc de prædicamento actionis dicta sint ad mentem realium.

Nominales autē cito se expediunt, sicut & de aliis quattuor primis.Nam diffiniunt actionem,vt est prædicamentū cōformiter sicut,& alia & assignant genus generalissimum & sua genera subalterna, & species specialissimas,& indiuidua.Actionē vt est prædicamentū sic diffiniunt prædicamētum actionis est ordinatio plurium terminorum.s.vniuo-

eorum & prędicabilium, significantium actionem ordinatorum secundum sub & supra. Termini aūt significātes actionem sunt illi, per quos rationabiliter respondetur, quærēti de aliquo in quid agit. nā interroganti in hoc prædicamento, assignatur quæsitiuum in quod. Vt in quod agit carpentarius, respōdetur in lignum, & in quod agit statuę factor, respondetur in terram, vel lapidem, vel lignum vel es.

Genera subalterna dñt esse sex locata sub actione, vt est generalissimū. Sunt aūt ista, generare, corrumpere, augere, minuere, alterare, mouere, secūdū locū. Quid sit vnūquoq; eorum dicemus in postprædicamētis in c. de motu. Species primi, & secundi generis sunt generare hoīem, corrumpere ęquū, indiuidua sunt sic gñare, hoīem, sic corrupere ęquū. Quarti, & tertii, generis sunt species, Augere in longū, minuere, in latū, indiuidua aūt sunt, sic augere in lōgū, sic minuere in latū. Quinti generis spēs, sunt calefacere, & frigefacere. Indiuidua aūt sunt, sic, calefacere, sic frigefacere, Sexti aūt generis species sunt, mouere sursum, mouere deorsū, indiuidua aūt sunt sic mouere sursum, sic mouere deorsū. Hæc de actione p̄dicamētali dicta sint secūdū reales, & noīales. Qūo aūt actio sit motus, & qūo subiectiue sit in passio, & nō in agēte, dicetur tibi in 9. lib. Metaph. ꝑ nūc sustine.

De Prædicamento Passionis. Cap. VII.

IN cap. 7. agendum est de prędicamento passionis, & hic tria agenda sunt.

Primo, vt scias in quo sensu passio est prædicamentū declarandum est quot modis sumitur.

Secundo, quid sit.

Tertio de proprietatibus eius.

Quantū ad primum aduerte, quod in doctrina Aris. passio consueuit sumi sex modis. Primo, pro propria qualitate fluente à principiis naturalibus alicuius rei, vt risibilitas in homine, latratus in cane, initus in æquo, & dñt passiones proprie siue specifice siue indiuiduales. Secundo, pro conceptu intellectus, iuxta quem sensum dicit Arist. in 1. Periher. [Sunt autem ea, quæ sunt in voce, earum, quæ sunt in anima passionum notæ] id est voces, sunt signa conceptuum.

Tertio,pro motu appetitus sensitiui,in quo dnt esse animi passiones,de qb.iã ptractauimus in lib.3.de aïa, quales sunt amor,odiũ desideriũ, ira,&c. & isti motus dnr passiones,qm insurgũt cũ alteratione corporis.Vnde dr,quod ira est accẽsio sanguinis circa cor,in primo de aïa. Quarto,pro pęna alicui inflicta siue iuste, siue iniuste.Vnde pęna martyris,dr eius passio,sicut & passio Christi. Quĩto, p qualitate sensibili nõ firmata in subiecto,de qua actũ est in tertia specie qualitatis, vt est rubor ex verecũdia.Sexto,vt causatur, & infertur ex actione fluẽte ab agente,vt calefactio passiua illata ex calefactione actiua emanãte ab igne,vt calidus est. In nullo ex prædictis modis cõstituitur pdicamentũ distinctum ab aliis nisi sexto modo.Nam primo,& secũdo, & tertio,& quinto modo,est in prædicamento qualitatis. Quarto autem modo,continetur in prædicamento passionis tanquã species eius, sicut verberatio aut vlneratio aut occisio passiua. Sexto igitur modo,pertractanda & diffinienda est.

Quantum igitur ad secundum aduerte, ꝙ sic diffinitur sumpta sexto modo. Passio est effectus illatioq; actionis,vt calefieri inferĩ ex calefacere. Pro cuius notitia aduerte tria.

Primo. quod subintelligendum est immediate,vt sit sensus,passio est immediate effectus, &c. Aliter hæc diffinitio nõ cõuenit soli passioni, nã calor causatus in aqua ab igne est effectus calefactionis actiuæ, & tñ distinguitur à calefactione passiua sicut distinguiĩ motus & terminus motus, siue realiter,siue ratione.Verũ quia calor in aqua nõ causaĩ à calefactione actiua,nisi per passionẽ,q̃ est calefactio passiua,ideo hęc diffinitio cõuenit sic intellecta soli passioni.

Secundo aduerte, quod passio alia rõne dicitur effectus actionis,& alia ratione illatio.nã dicitur effectus pro quãto cõparatur ad actionem sicut principatum ad principiũ, & causatum ad causam . Dicitur aut illatio propter bonam consequentiam, nam bene sequitur. Actio est, ergo passio est,nam si calefaciens calefacit aliquid calefit.

Tertio aduerte, quod licet actio & passio sumpta sexto modo constituant duo prædicamenta, tñ non distinguũtur realiter,vt tibi declarabitur in 3.Phys.vbi probabitur quod sunt vnus motus numero sufficit & aũt quod distinguantur

tur ratione, & quoniam hæc transcendunt negocium. Logicum, ideo pro nunc sustine.

Quantum ad tertium aduerte, quòd passione atrribuuntur duæ proprietates. Prima est, quòd passionis propriū est inferri primo & immediate ex actione, hæc iam declarata in diffinitionis. Secūda est, quod passio est subiectiue in patiente, nā passio vel est motus, i. alteratio causata ab agēte in passo, vel forma recepta in passo. Sed vtroq; modo est in passo, nā primo mō est motus, motus aūt est subiectiue in mobili, quod est patiēs, ex 3. Phys. Secūdo aūt mō est, forma recepta ab agēte, receptū aūt est subiectiue in recipiēte, quod est ipsum passum ergo vtroq; mō est in patiēte & nō in agēte. Quod si inueniatur in agente, hoc erit ꝑ accidēs, qm̄ nō est in agente, vt agens est, sed vt repatitur, vel inquātū idē agit in seipso, ita, quod idē est agens & patiēs, vt qñ qs ꝑcutit seipsum. Hęc de passione dicta sint, quo ad reales.

Nominales vero sic diffiniunt prædicamentum passionis, & assignant genus generalissimum, & subalterna, & specialissima & indiuidua vt infra. Prædicamentum passionis est ordinatio plurimum terminorum vniuocorum, & vniuersalium significantium passionem, secūdum sub & supra, illi autem termini significant passionem, per quos conuenienter respondetur ad interrogationem factam per a quo. Quæsitiuum enim huius prædicamenti est ly a quo, vt à quo homo generatur, a quo illuminatur aer, &c.

Sic autem assignant ordinationem huius à prædicamenti. Passio, s. sexto modo sumpta est generalissimū, sub quo sunt ex genera subalterna, s. generari, corrumpi, augeri, minui, alterari, secūdū locū moueri, quorū diffinitiones manifestabuntur tibi in Postprædicamentis in cap. de motu. Primi, & secundi generis specialissima sunt, hominem generari, equum corrumpi, indiuidua autem sunt, hunc hominem generatis, hūc equum corrumpi, tertri generis & quarti specialissima sunt augeri in longum, minui in latū, indiuidua sunt, hoc augeri in lōgū, hoc minui in latū. Quinti generis specialissima sunt calefieri & infrigidari, indiuidua sūt hoc calefieri, hoc infrigidari, sexti generis specialissima sūt, moueri, sursum, moueri deorsum, indiuidua sunt, hoc moueri

 sursum,

sursum, hoc moueri deorsum. Hæc de prędicamento passionis dicta sint.

De Prædicamento quando. *Cap. VIII.*

IN cap. octauo agendum est de prædicamento quando. De quo tria agenda sunt.

Primo, vt scias in quo sensu est prædicamentum declarandum est quot modis sumitur.

Secundo, diffiniendum est in illo sensu in quo est prædicamentum.

Tertio, assignãdę sunt eius proprietates & cõmunitates.

Quantum ad primum aduerte, quod qñ consueuit sumi tribus modis. Primo relatiue, vt Sortes comedit, quãdo Plato legit. i. illo tẽpore sortes comedit, in quo Plato legit. Secũdo interrogatiue, vt si interrogat q̃s, qñ Plato natus est? & respondetur heri. Tertio indefinite, & tunc qñ importat esse in tp̃e, i. mẽsurari aliqua differẽtia tẽporis, vt fuisse, in tp̃e præterito, esse, in tempore pręsenti, fore in tp̃e futuro, ita ꝙ quando æquipollet denominari rem temporalem ab aliqua differentia temporis mensuratiua rei, & esse eius nõ absolute, sed vt est sub motu, vt tibi declarabis in 4. Physi. & in hoc tertio sensu est prædicamentum, in primo autem, & secũdo sensu potius sunt species huius prædicamẽti, quã ipsum genus generalissimum, vt declarabitur tibi infra.

Quãtum ad secundum aduerte, quod in tertio sensu quãdo existens prædicamentum, sic diffinitur: Quãdo est quod ex adiacentia temporis in re temporali derelinquitur.

Pro cuius notitia aduerte, quod sicut ex applicatione vlnæ mensuratur quantitas panni, sic ex applicatione temporis mẽsuratur duratio rei tp̃alis, ex eo autem quod vlna, vt mensura applicatur panno consurgit respectus conformitatis inter vlnam, & panum, qm̃ quanta est vlna semel vel toties replicata, tantus est pannus. Eodem modo ex eo, quod tẽpus applicatur rei tẽporali, & cognoscit eius duratio, consurgit quidam respect us inter tempus, & rem temporalem, qui est respectus mensuræ & mensurati. Qui respectus importatur per quãdo, quod idem est, quod esse in tp̃e, puta esse hodie, fuisse heri, fore cras. Sic ergo intelligenda est diffinitio.

nitio. Quando est respectus, qui ex adiacētia, ideſt ex appli catio ne temporis ad rem temporalem, ſicut mēſuræ ad mē ſuratum derelinquitur in re temporali.

Quantum ad tertium, aduere quod duæ communitates attribuunt ut ipſi quando, & vna proprietas.

Prima cōmunitas eſt, quod quando nihil eſt contrariū. Secunda, quod quando non ſuſcipit magis & minus, ratio eſt, quoniam quando fundatur in tempore, tempus autem neque intenditur, neq; remittitur, licet magis & minus extendatur, neq; tpi eſt aliquid contrarium, cū ſit q̄titas q̄titati aūt, vt docuimus in prædicamento q̄titatis, neq; eſt aliquid veræ & perfectæ contrariū, neque intenditur, & remittitur, licet magis & minus extendatur, pro quanto vna q̄titas eſt maior altera. Propriū aūt qn̄ eſt, quod eſt in omni eo, quod incipit eſſe in tpe, & ratio huius eſt. Quia reſpectus menſuræ eſt in omni eo, quod per menſuram menſuratur, ſed quando eſt reſpectus menſuræ inter tempus & rē & temporalem, ergo eſt in omni eo, quod incipit eſſe in tē pore, i. menſura tempore ſiue ſecundum totum, ſiue ſecundum partes. Quod dico propter cœlum, cuius motus ſi eſſet æternus, non menſuraretur tempore ſecundum totum, quia non habere principium & finem in tempore, menſuratur ta men ſecundum omnes partes, quoniam quælibet circulatio fit in tempore finito, in viginti quattuor horis.

Aduerte vltimo, quod quando ſolet diuidi in ſimplex, & compoſitum, & per quando ſimplex, intelligitur quādo res temporalis mēſuratur tempore imperceptibili, & quaſi momento, vt ictus oculi & per compoſitū intelligitur, qn̄ res temporalis menſuratur notabili tpe, puta hora, die, mēſe, anno. ſed hæc ſunt improprie dicta; qm̄ omne tempus quantumcunque breue, eſt quid continuum, ex conſequenti compoſitum ex partibus quantitatiuis, & ſimiliter dicēdum eſt de qn̄. Hæc de quando dicta ſint ſecūdum reales.

Nominales vero ſic diffiniunt hoc prædicamentū. Prædicamentum quando, eſt ordinatio plurium terminorū vni uocorum, & vniuerſalium ſignificantium qn̄, i. eſſe in tempore, vt heri, hodie, cras, in hora, in die in mēſe, &c. Ordinē huius prædicamenti ſic aſſignant, Genus generaliſsimum

eſt

est quando, sub quo sunt tria genera subalterna. s. esse in tẽ pore, esse in æuo, esse in æternitate, quorũ species sunt heri hodie, cras. Indiuidua sunt nũc, in hodie, in hoc mense, &c.
Sed aduerte, ꝙ hæc assignatio non est vera ad mentem Aris. qm̃ sic, qñ respicit tempus, sicut vbi locũ. Si ait incorporea non sunt in loco, sic eterna, & æuiterna nõ sunt in tẽ pore, ergo sicut de incorporeo non verificatur vbi nisi per quandam similitudinem, sicut. n. nec de æterno, & æuiterno verificatur quando, nisi per quandam consistentiam, vt tibi declarabitur in 4. Physic. tam de vbi, q̃ de quando, sed pro nunc sustine, quoniam excedunt negotium Logicum.

De Vbi. Cap. IX.

IN cap. 9. agendũ est de Vbi, de quo tria videnda sunt.
Primo, vt scias in quo sensu est prædicamentum, & hic diffiniendum declarandum est, quot modis sumitur.
Secundo, quid sit vt est prædicamentum.
Tertio, assignabuntur communitates suæ.

Quantum ad primum aduerte, quòd cum vbi significet esse in loco, tot modis sumitur vbi, quod modis esse in loco, esse aũt in loco sumitur tribus modis. Primo, circunscri ptiuæ, & est quando locatum circũscribitur, & continetur a locante, & hoc modo omne corpus contentum in alio & ab eo circũdatum dicitur esse in loco circũscriptiue, in quo sensu nulla substantia incorporea est in loco, neque sibi cõ petit vbi circunscriptiuæ. Secundo, diffinitiue siue determi natiue, & est qñ virtus agentis incorporei est finita, & ita applicatur vni loco, in quo operatur quod pro tunc nõ po test applicari alteri loco cũ finita, & determinata sit, & hoc modo angelus est in loco, & sibi competit vbi in hoc secũ do sensu, & non primo, quoniam caret quantitate repletiua loci. Tertio, cõtentiue vniuersaliter, siue repletiue vni uersaliter, & est quando virtus agentis est infinita, & opera tur ac influit in omni loco, & hoc modo Deus solus est in loco, & competit sibi vbi solum in hoc tertio sensu. Hic non est sermo de vbi nisi in primo sensu, quoniam in secũ do, & tertio est de consideratione Metaphys.

Quan-

Quātū ad secūdū aduerte, qđ vbi in primo sensu, & in quo facit prædicamentum distinctū ab aliis, sic diffinitur. Vbi est circunscriptio corporis locati, a circunscriptione loci procedens.

Pro cuius notitia aduerte, quod circunscriptio sumitur tripliciter. Primo actiue, & est idem, ꝙ circundatio siue cōtinentia, qua corpus locans circundat & in se concludit corpus locatum, & in hoc sensu est, vt actio, & si est in aliquo prædicamento est in prædicamēto actionis. Secundo passiue, & est idem, ꝙ conclusio qua concluditur locatū a locāte, vt aqua a vase, & in hoc sensu est, vt passio, & si est in aliquo ꝑdicamento, est in prædicamento passionis. Tertio respectiue, & est idē quod ordo locati, ad locū consurgens inter locatum, & locum ex eo quod locus circunscribit, & locatum circunscribitur, & in hoc tertio sensu circunscriptio est ꝑdicamentū distinctū ab aliis. Vtrū aūt vbi & locus distinguat̄ realiter, vel tm̄ rōne declarabit̄ tibi in 5. Metaph.

Quantum ad tertium aduerte, quòd vbi attribuūtur duę communitates, scilicet non habere contrarium, nec recipere magis & minus. & ratio est, quia quantitati nihil est cōtrarium, nec recipit magis & minus, vt dictum est in prædicamento quantitatis. Sed vbi fundatur in quantitate, quoniam in loco, ergo &c. nec obstat quod vbi sursum & vbi deorsum videntur esse contraria. Hoc .n. iam soluimus in prædicamēto quātitatis. Nec obstat, ꝙ in vbi est motus. ergo contrarietas. Nam hoc idē soluimus in prædicamento quātitatis. Hæc de ꝑdicamēto vbi dicta sint, quo ad reales.

Nominales vero sic diffiniūt, ꝑdicamētū vbi est ordinatio pluriū terminorū vniuocorū vniuersaliū, significantiū vbi scđm sub & supra, termini aūt significatiui vbi sunt illi, ꝑ quos cōuenienter rn̄detur ad interrogationē factā per vbi, vt sunt isti termini, hic, illic, istic, in tēplo, in platea, in domo. Assignāt aūt ordinē huius prædicamēti hoc mō. Genus generalissimū est vbi circunscriptiue sumptū, genera eius subalterna sunt vbi simplex, & vbi cōpositū. Vbi simplex est illud, qđ a simplici, i. minimo loco procedit, vt vbi ipsius pūcti. vbi cōpositum est illud, quod a loco composito, idest habente partes manifestas quantitatiuas procedit,

vt

vt lapidis & hnminis, hæc.n. occupant locum manifeste diuisibilẽ. Simplicis vbi specialialissima sũt nobis incognita ex minimo entitate, cõposita aũt vbi specialissima sunt esse in domo, esse in platea. Indiuidua aũt sunt, esse in hac domo, & in hac platea, &c. Hæc de p̄dicamẽto vbi dicta sint.

De prædicamento Situs, siue Positionis. Cap. X.

IN cap. decimo agendum est in Prædicamento Positionis, de quo tria videnda sunt.

Primo, vt scias in quo sensu est prædicamentum, assignandi sunt modi, quibus dicitur positio.

Secundo quid sit.

Tertio, quæ sint eius communitates & proprietates.

Quantum ad primũ aduerte, quod positio tribus modis sumitur. Primo dicitur, positio propositio, q̄ ut verissima ponitur siue supponitur in aliqua scientia ad deducendum conclusionem puta apud Mathematicum hæc est positio, pũctus est, cuius pars non est, & ista, a puncto ad punctũ licet lineã deducere, & de positione in hoc sensu non est hic sermo, sed potius spectat ad librum Poster. Secundo dr̄, positio ordo partium inter se, & per respectum ad totũ & in hoc sensu spectat ad prædicamentum quantitatis, vnde, vt docuimus illic, quædam quantitates dicuntur habere positionẽ, quadã nõ. Tertio dicitur, positio ordinatio partium alicuius corporis locati in loco. Non solum enim locatũm secũdum totum est in loco, sed & partes sunt sic & sic locatæ, qm̄ aliqua sursum, vt caput in homine, aliqua deorsum vt pes, aliqua a latere vt brachium, &c. & in hoc sensu positio est prædicamentum ab aliis distinctum & diffiniendũ.

Quantum ad secundum aduerte, quod sic diffinitur. Positio e[st] quidam situs partium, & generationis ordinatio, vt statio, sessio &c.

Pro cuius notitia aduerte, quod sicut vbi importat ordinem, & respectum totius locati ad totum locum, qui respectus fundatur super circunscriptionem. Cconclusionẽ passiuam locati a loco. sic positio importat ordinem partium ocati, respectũ ad partes. Sicut loci.n. totius locus correspõ

dec

det toti locato, sic partes loci correspondet partib. locati. Nã ab alia parte aeris cõtinet capua,ab alia pectus, ab alia brachiũ, &c. Sicut ergo vbi importat sitũ totius locati in toto loco,sic positio importat situm partium locati in partib.loci correspõdẽter,qui quidẽ situs partiũ põt esse a natura, & ab accidẽte,& a volũtate, a natura qdẽ, vt in hoĩe caput situatur in parte superiori aeris cõtinentis,per aũt in parte,inferiori,ab accidente aũt, vt sic contingant hoĩem cadere capite verso a volũtate,vt si homo eligat sic vel sic stare,vel sic iacere,vel sic sedere.His prænotatis sic intelligẽda est diffinitione.Positio est quidã determinatus situs. i.dispositio,& ordinatio partiũ locati in partibus loci, per q̃ correspondent partes loci partib. locati quo ad conclusionem,& continentiam earum,quæ quidẽ ordinatio põt esse a natura,& dicitur in diffinitione,generationis ordinatio, i.ordinatio competens partib.locati,a generatione rei locatæ.põt ẽt esse ab accidẽte,& a uolũtate, vt docuimus. Iuxta quam partium ordinationem,aliqua dicuntur stãtia aliqua iacentia,aliqua sedẽtia,& denominantur a specieb. positionis,quę sunt iactio,sessio,statio,&c.Constat igitur quid sit positio,vt est prædicamentum.

Quãtũ ad tertiũ aduertæ, qđ duæ cõitates attribuũtur positioni,& vna proprietas. Prima,cõitas est,qđ positioni nihil est contrariũ.Secunda,qđ positio non recipit magis & minus.& rõ est, quia positio fundatur in loco, & locus est quantitas,& quantitati nihil est contrariũ, nec suscipit magis,& minus,ergo nec positio, Proprietas aũt est, quod substantiæ proxime assistit,oĩbus aliis formis suppositis.

Pro cuius notitia aduerte,quod assistere est inhærere,inhæret autem substãtiæ omnibus aliis formis,ideſt prædicamentalibus formis suppositis, quæ præcedunt ipsam positionem. Nam positio supponit vbi ordinatio.n.partium in loco supponit ordinationem totius locati in loco, vbi supponit motum localem,& iste supponit qualitatem & quantitatẽ, vt patet exercitatio,ergo positio adhæret substãtiæ omnibus aliis formis, scillcet accidentalibus suppositis de quibus hactenus locuti sumus in superioribus prędicamentis.Hæc de positione dicta sint secundum reales.

Nominales vero hoc prædicamentum sic diffiniũt. Prædicamentum positionis est ordinatio plurium terminorum vniuocorum & vniuersalium significantium positionem secundum sub & supra. Termini autem significantes positionẽ sunt illi ad quos respondendum per interrogationẽ factã per quõ, vel per qualiter, vt quando interrogatur quis. Quomodo vel qualiter sortes est in loco vtrum iacẽs, vtrum sedem, vel aliquo alio modo. Nam quæsitiuum huius prædicamenti est quõ, vel qualiter. Ordinem vero huius prædicamenti sic assignant. Genus generalissimum est positio tertio modo sumpta. Eius subalterna sunt positio a naturam, positio ab accidente, siue a proposito. Species specialissimæ sunt situari sursum, situari deorsum, situari a dextris, situari a sinistris, situari ante, situari retro. Sessio, statio, iactio &c. Indiuidua uero sunt hęc statio, hęc cessio &c. Hęc de prędicamento positionis dicta sint.

De prædicamento Habitus. Cap. X.

IN hoc cap x. agendum est de prædicamento habitus, q̃d uidetur esse determinatum ad hominem tãtum nam reliqua añimlia nisi ueniunt in obsequium hominis nõ dicuntur habituata, neque enim uestitur æquus, neque armatur, neque fateatur, neque salerat nisi propter sessorem. De habitu igitur tria uidenda sunt.

Primo, vt scias in quo sensu est prędicamẽtum, assignandi, sunt modi, quibus sumitur habitus,

Secundo, diffinietur ut est prædicamentum.

Tertio assignandæ sunt proprietates.

Quantum ad primum aduerte, quod in doctrina Arist. habitus sumitur quinq; modis. Primo, pro qualitate radicata, & vt de difficili est mobilis, & sic est prima species qualitatis. Secundo, pro forma debita alicui subiecto determinato, cui opponitur negatio eiusdem formæ, cum aptitudine derelicta in eodem subiecto, ut oculo debetur, visus cuius negatio est cęcitas, & intellectui debetur scientia, cuius negatio est ignorãtia, & sic de habitu agemus in Post prędicamẽtis, in c. de oppositis. Tertio, sumitur, ut deriuatur ab habere, vel haberi, iuxta quẽ sensu dicit liber est habitus à

me,

me, ſicut & pecunia eſt habita a me, & aurum eſt habitū a me, & in hoc ſenſu tractatur de eo in Poſtpræſentis in cap. de habere. Quarto ſumitur pro ueſte ſic, uel ſic figurata, & inciſa, & conſueta, puta ueſtis militis, ueſtis muliebris, ueſtis monachi, & ſic eſt in prædicamēto ſubſtātiæ quātū ad entitatem, & in quanta ſpecie qualitatis quātum ad figurationem. Quinto ſumitur pro accidente conſurgente ex ueſte, ut ueſtita, & homine, ut ueſtiente ſiue habente ueſtē, & ſolum in hoc vltimo ſenſu eſt prædicamentum diſtinctum ab aliis, & ut ſic diffiniendum eſt.

Quantum ad ſecundum aduerte, quod ſic diffinitur. Habitus eſt adiacentia corporum, & eorum, quæ circa corpus ſunt. Pro cuius notitia aduerte, quòd ly adiacentia debet exponi cauſaliter, ut ſit ſenſus. Habitus eſt accidēs reſpectiuū proueniens ex adiacentia ſiue applicatione mutua corporum, & eorum, quę circa corpus, ſcilicet humanum, ſunt. Sicut ſunt veſtes, arma, caligæ, biretum, caputium &c.

Vnde aduerte, q̄d ſicut qn̄ nō eſt tps mēſurās, nec res tēporalis menſurata, ſed eſt reſpectus conſurgens ex adiacentia, & applicatione tpis ad rē tēporalē. quē reſpectū circum loquimur per hoc, quod eſt eſſe in tpe, ſicut ubi per hoc q̄d eſt eſſe in loco, ſic habitus, nō eſt ueſtis, nec hō, hn̄s ſiue circūdās ſibi ueſtē, ſed eſt reſpectus cōſurgēs, & mediās inter ueſtē, & hoīem, ex eo q̄d ueſtis adiacet & applicatur corpori, quem reſpectū circunloquimur per hoc, q̄d eſt eſſe ueſtitum, eſſe armatū, eſſe calçiatū. Sic ergo intelligēda eſt diffinitio. Habitus eſt accidēs reſpectiuū proueniēs, ex mutua adiacētia corporū humanorū & ueſtiū, & ponitur corporū humanorū & ueſtiū, ut differat habitus a qn̄, & ab ubi, & a ſitu. Dicunt enim reſpectum prouenientem ex adiacentia temporis rei temporali, & ex adiacentia loci rei locatæ, & ex adiacentia partium loci partibus rei locatæ. Conſtat igitur tibi quid ſit habitus, vt eſt prædicamentum.

Quantum ad tertium aduerte, huic prædicamento aſſignantur duæ communitates, & una proprietas.

Prima communitas eſt, quod habitus ſuſcipit magis & minus, ut dux eſt magis, id eſt perfectius ueſtitus quam miles, & æquus eſt armatior pedite.

Sed aduerte, quod cum habitus ut accidens respectiuum non recipit magis, & minus, nisi oratione fundamēti, sicut ēt diximus in pdicamento ad aliquid. Vbi docuimus quod similitudo, & dissimilitudo recipiunt magis & minus, quia qualitas, in qua fundantur, puta albedo & dulcedo suscipit magis & minus. cuius signum est, quod similitudo fundata in quarta specie qualitatis non recipit magis & minus. Nā figuræ, quæ denominantur a numero, non recipiunt magis & minus, vt docuimus in prædicamento qualitatis. Quia igitur vestis, & alia indumēta, & armatura recipiunt magis & minus, quoniam sunt magis & minus præciosa, & magis ac minus decorant hominem, & magis ac minus seruant, & protegunt hominem, ideo habitus dicitur suscipere magis & minus.

Secunda communitas est, quod habitus non habet cōtrariū. cuius rō est, quia hñs, quod est corpus humanū, & habitū, qđ est vestis siue indumentum, sunt substātiæ, substantiæ aūt nihil est contrariū, vt docuimus in prædicamēto substātiæ. ergo habitus qui fundat in habēte, & habito, non hēt contrariū. Præterea posito, & concesso quod habitus fundetur in habente, & habito non ratione substantiæ, sed rōne figuræ, nō pōt habere cōtrariū, quoniā in quarta spē qualitatis nulla est contrarietas, vt docuimus illic. Cū igitur accidens respectiuū non habeant contrariū, neque recipiat magis, & minus nisi rōne fundamenti, cōstat qđ habitus nō pōt habere cōtrariū. Si aūt recipit magis & minus, est quia fundamentū vt diximus recipi, magis & minus.

Proprietas autem est, quod habitus semper est in pluribus existens, est enim in homine habente vestem dum actu vestitus est, & in veste coaptata corpori. Nā habitus, vt diximus, causatur ex adiacentia, & applicatione corporis ad vestem, & econuerso, ergo existit in vtroque.

Sed aduerte, quod hæc proprietas pōt esse falsa, & vera. falsa quidē, si ponatur habitus esse vnum accidens numero puta habitus consurgens ex adiacētia huius vestis ad hoc corpus, & si proprietas intēdat quod sit in plurib. subiectiue, qm̄ vt ibi declarabitur in philosophia, impossibile est vnum accidens esse in pluribus subiectis recipit.n. vnitarē,

& plu-

& pluralitatem a subiecto. Vera autem est, si intelligatur, quod sit in pluribus, sed in vno vt in subiecto, puta in habēte, & in alio vt in termino puta in re habita, vel econuerso quod. s. sic subiectiue in re habita, vt ubi in locato, & actio in re facta, vt in termino aũt sic in habēte, sicut vbi in locāte, & actio in agēte, vt in principio a quo, & hoc verius reputatur. Hæc de p̄dicamēto habitus dicta sint quo reales.

Nominales aũt sic diffiniunt, prædicamentũ habitus est ordinatio plurium terminorũ & vniuersaliũ, significātium habitũ secũdũ sub, & supra. Termini aũt significante habitum sunt illi, per quos conuenienter respondetur ad quæstionē quærentem de aliquo, qualiter est habituatus. Nam hoc prædicamentum caret proprio quæsitiuo, sed circunloquimur ipsum p̄ hoc totũ. s. qualiter est habituatus, & cõueniēter rñdet, qđ est vestitus, vel calciatus, vel armatus.

Ordinē vero huius prædicamenti sic assignāt. Genus generalissimũ est habitus vltimo modo sumptus iuxta distinctionē assignatā supra in principio huius c. Genera subalterna sunt habitus totius, & habitus partis. Totius q̄dē, vt vestitũ esse, togatũ esse, partis aũt vt coronatũ esse, vel calciatũ esse. Spēs specialissimæ sunt: Tunicatũ esse, diploidatũ esse, loricatũ esse, chirotecatũ esse, indiuidua sunt: Sortē sic vestitũ esse; Platonē sic armatũ esse: Sortē sic calciatũ esse: Platonē sic pileatũ, vel biretũ esse. Hæc de habitu p̄dicamēto vltimo dicta sint secũdũm sniam realiũ, & nominaliũ.

De Prædicamentis Partis II. FINIS.

TERTIA PARS, QVAE EST eiusdem de Postprædicamentis.

VT compleatur doctrina decem Prædicamentorum, agendum est de postprædicamentis. quid autem sit Prædicamētum, & Anteprædicamentum, & Postprædicamentum, iam diximus in principio huius tractat. Similiter quomodo, & qua ratione conferant cognitioni decem præ

dicamentorũ,diximus in parte prima huius tract.c.1. Acturi igitur in hac tertia parte de Postpredicamẽtis diuidemus ipsam in quinq; capita,qm̃ quinq, ab Aris.assignãtur Post prædicamẽta,& de sigulis in spẽ agẽdũ est. Sunt aũt hæc, oppositio,prioritas,motus,simultas, habere,siue habitio.

In primo c.agendum est,de oppositione,& singulis eius generibus.

In secundo,de prioritate,& singulis eius modis.

In tertio,de motu,& singulis eius generibus.

In quarto,de simultate,& singulis eius modis.

In quinto,de habitatione,siue de habere,& singulis eius modis.

De Oppositione. Cap. I.

IN primo c.agendum est de oppositione, & singulis eius generibus,& hic sex agenda sunt.

Primo,vt scias in quo sensu hic agendum est,de oppositione,declarandi sunt modi, quib. dicitur, & diffinienda est iuxta sensum,quem intendimus.

Secundo,assignabimus sufficientiam quattuor generum oppositionis.

Tertio,agemus,de oppositione relatiua.

Quarto,de oppositione contraria.

Quinto,de oppositione priuatiue.

Sexto de oppositione contradictoria.

Quãtũ ad primũ aduerte,qđ oppositio est duplex. q̃dã est propositionũ,q̃ repugnant aut in veritate, & falsitatę, aut in quantitate,aut in qualitate,& de hac non est hic sermo,sed de ea pertractamus in tract.2, agẽtes de categoricis est.n.proprietas terminorũ incõplexorũ q̃dã aũt est terminorũ incõplexorũ quorũ significata adinuicẽ repugnãt, vt hõ & nõ hõ lux & tenebre,albedo & nigredo & de hac intẽdimus hic nã tractatus istæ est terminis incõplexis primæ intentionis. Et sic diffinitur. Oppositio est duorũ terminorũ incõplexorũ repugnãtia quo ad significatũ, non permittentium se simul in eodem, neque enim potest idem esse simul videns & cæcum.Et pater & filius respectu eiusdem.

Quan-

Quantum ad secundũ aduerte, quod vniuersalia genera oppositionis incõplexa sunt quattuor, s. relatiua, cõtraria, priuatiua, contradictoria, quorũ sufficientia hinc sumitur. Cũ oppositio sit repugnantia duorum terminorum &c. vel vterq; eorũ significat ens, vel alter ens, & alter non ens, si primo dupliciter, aut quia vterq; vel est terminus absolutus, & sic est oppositio contraria, vt album & nigrum, vel vterq; est terminus relatiuus, & sic est oppositio relatiua, vt pater & filius, seruus & dñs. Si scđo, dupliciter; quia vel alter significant non ens simpliciter, & sic est oppositio cõtradictoria, vel est nõ ens circa determinatum subiectũ, & sic oppositio priuatiua. Nã priuatio dicit negationẽ in subiecto determinato, & nõ absolute, puta cæcitas est negatio visus in oculo. Vnde auris nõ põt dici cæca, q a nõ est apta hr̃e visum, põt aũt dici nõ vidẽs, q a vidẽs & nõ vidẽs sũt cõtradictoria, & de quolibet ente verificaĩ alterũ cõtradictoriorũ. Cõstat igiĩ rõ, quare sunt quattuor oppositionũ gña.

Quantum ad tertium aduerte, quòd oppositio relatiua est repugnantia relatiui & sui corellatiui respectu eiusdem subiecti, quia nõ se cõpatiuntur in eodẽ respectu eiusdem. neque.n. sortes potest esse pater Platonis, & filius eiusdem, quia sequeretur idem esse generans & genitũ respectu eiusdẽ, & sequeretur idem esse maius & minus respectu eiusdẽ, vt si idẽ posset esse duplũ, & dimidium respectu eiusdẽ. Hæc aũt impossibilia sunt & implicãtia contradictionem, vt patet ad sensum, respectu autẽ diuersorum non opponuntur. Nã sortes simul est filius & pater, filius quidẽ A, & pater B.

Quantum ad quartum aduerte, quòd oppositio contraria est repugnantia, duorum contrariorum non se compatientium simul in eodem subiecto, sed mutuo se expellentium ab eodem. Pro cuius notitia aduerte, quæ sint veræ contraria, & quotuplicia sint.

Contraria quidẽ sunt opposita, quæ sub eodem gñe posita. s. proximo, maxime a seinuicem distant distantia formali & non materiali tñ, vt excludamus marem & feminam, & eidem suscepitibili vicim insunt. i. apta nata sunt in eodẽ subiecto numero successiue recipi a quo mutuo se expellũt . s. propria actione, vel mediante aliena, exemplum primi,

vt calidum expellit frigidum, exemplum secundi, vt siccum expellit humidum mediante actione caloris, nisi alterum cõtrariorũ insit subiecto a natura, vt calor igne, grauitas in lapide, albedo in niue: hæc.n. inseparabilia sunt. Contraria sunt duplicia, quædam mediata, quædam immediata mediata sunt, inter quæ est medium eiusdẽ generis, vt inter album, & nigrum est rubeum, & viride, & alii medii colores, nec est necesse semper alterũ inesse subiecto, potest.n. corpus esse rubeum, & non albũ, aut nigrum. Immediata sunt inter quæ non cadit medium eiusdem generis, vt inter sanũ & ægrum, & quia inter ea nõ cadit medium, necesse est alterũ eorũ semper inesse subiecto donec stat subiectum. vnde necesse est omne animal esse, aut sanum, aut ægrum.

Sed aduerte, q̃ dicuntur immediata per remotionẽ medii positiui, non autem per remotionem medii, per abnegationem. nam licet non detur animal, q̃ non sit sanum, aut ægrum, tamen datur lapis, qui non est sanus, nec æger.

Præterea aduerte, q̃ contraria mediata sunt duplicia, nã quædã sunt, quorũ mediis nomina sunt imposita, vt mediis coloribus, mediis saporibus, multis mediis extremorũ moraliũ, quædã aũt sunt, quorũ media sunt, innominata, vt media inter bonũ, & malũ, quæ circunloquimur ꝑ hoc qđ dicimus, hoc non est bonũ, neq; malũ, & multa similia inueniuntur in moralibus, ut tibi declarabitur in æthicis.

Quantum ad quintum aduerte, quòd priuatiua oppositio est repugnantia habitus & priuationis, ita quòd non se compatiuntur in eodem subiecto, nec vicissim possunt eidem inesse. Pro cuius notitia aduerte tria.

Primo, quod habitus est forma realis dans esse reale subiecto determinato, vt lux est habitus aeris quoniã dat aeri esse lucidum, & scientia est habitus intellectus, quoniã dat intellectui esse scientem. Priuatio autem est negatio ipsius habitus in subiecto determinato relinquens in subiecto aptitudinem ad ipsum habitum. non enim aufert principia naturæ, quibus est apta ex sui natura habere habitum, v.g. cæcitas non aufert oculum, tenebra aufert diaphaneitatem ab aere, qua est aptus suscipere lumen.

Secũdo aduerte, q̃ priuatiuæ opposita sunt illa, quę hñt

fieri

fieri circa idem subiectum ordine irregressibile,& tempore determinato a natura. Dicitur ordine irregressibili ad differentiam contrariorum,quæ vicissim sunt eidem subiecto nisi vt diximus alterum insit a natura,nam videmus a quã sæpe calefieri,& sæpe infrigidari & econtra. In priuatiuæ autem oppositis, videmus processum ad habitum ad priuationem,sed non est regressus per virtutem agentis naturalis,vt præseruemus agens diuinum. Nam videmus videntẽ fieri cæcum,& viuentẽ mori,sed non econtra. Dr tempore determinato a natura, quia non omni tempore subiectũ est capax habitus,vt oculus catuli non est aptus videre ante nouum diem, & ideo non nisi post nouum diem potest dici cæcus,nec infans potest dici orbatus potentia generandi,quia non est aptus generare nisi in pubertate.

Tertio aduerte,ꝙ illa propositio. A priuatione ad habitum non est regressus,intelligenda est de habitu naturali, & non aduẽtitio. Est aũt habitus naturalis qui inest rei ex sui natura,& est rei naturam consequens, vt vita inest animali ex natura animalis,& visus in est oculo,& auditus auri ex natura rei. Habitu aũt aduentitius est ille, q aduenit rei ꝓpria acqſitione vel actione agẽtis extrinseci ita ꝙ res ipsa ex sui natura nec habitũ tm̃,nec priuationẽ hẽt, sed est pene differẽs ad vtrunque: talis habitus est lumẽ respectu aeris:nõ.n.ex natura sua est lucidus,sed sic lucidus illumina tione corporis luminosi, similiter se hẽt scĩa ad intellectũ humanũ,q ex natura sua & in suo principio est sicut tabula rasa, vt dicet tibi in li.3.de Aĩa. Vnde nisi via sensus acquirat scĩam,nõ est sciẽs. Dico ergo,ꝙ illa propositio. A priuatione ad habitũ,nõ verificatur nisi de habitu nãli, vt patet ad sensum,nã videmus ignorãtẽ fieri scientiã,& obliuiosum fieri memorẽ, & aerẽ tenebrosum fieri lucidũ, &c.

Quantum ad sextum aduerte, ꝙ contradictoria oppositio est repugnantia duorum terminorum incomplexorum, quorum significata non possunt de aliquo simul esse vera, cuius repugnantiæ non est dare medium,& significatur per eũdẽ terminũ sumptũ affirmatiue,& negatiue,vt homo,& non homo,album,& non album, sedere & non sedere. Ratio autem, propter q̃ non datur medium in contradicto-

riis est,quia vnum extremū est ens,& alterum non ens simpliciter,sed inter ens,& non ens simpliciter non potest dari medium vllo modo,dico vllo modo,quoniam medium est duplex s.per participationē vtriusque extremi, quales sunt medii sapores,& per negationem vtrunque extremi , & est quando inuenitur subiectum,cui neutrum extremum inest. Hoc declarato,aduerte, ꝙ oppositio relatiua hēt mediū per negationem,nā de lapide verū est dicere , ꝙ nec est pater,nec est filius, nec dn̄s,nec seruus &c. Idem inuenitur in priuata.nā de elemento verum est dicere, ꝙ nec est viuum, nec mortuum.Idem inuenitur in cōtraria respectu contrariorum immediatorū:nā de terra verū est dicere, ꝙ nec est sana, nec infirma.Respectu aūt contrariorū mediatorum inuenitur medium vtroque modo , per participationem quidē,vt inter album & nigrum datur rubeū & croceū &c. per negationē aūt,vt de substātia incorporea verū est dicere,ꝙ nec alba,nec nigra, nec aliquo medio colore colorata . De cōtradictoriis aūt neutro modo est verū dicere,ꝙ habeant mediū,quoniam vt probatur in 4.Metaph.de quolibet est vera affirmatio vel negatio . Quid autem sit contradictio iam diximus in tract.3.agentes,de propositionibus contradictoriis.Hæc de 1.Postprædicamento dicta sint.

De Priori,& singulis eius modis. *Cap. II.*

IN cap. 2. agendum est de priori & eius modis.

Tu igitur aduerte , quod apud antiquos quatuor ponuntur modi prioris,& Arist.addit quintum.

Primus, modus dicitur,prius tempore.

Secundus,prius natura.

Tertius,prius ordine.

Quartus,prius dignitate.

Quintus,prius causalitate.

Prius tempore est illud,quod est vel fuit in aliquo tēpore,in quo non fuit aliud,vt Priamus fuit prior tempore Hectore.Respectu autē futuri, illud dicitur prius tempore, ꝙ pro aliquo tempore erit,in quo nōdum erit aliquid aliud, vt prius erit messis quam vindemia,& ad hūc modū reduci

tur

tur esse prius quacũque duratione, vt licet nec Deus nec angelus mensuratur tpe, tñ verum est dicere quod duratione .s. æternitate & æuo sunt priores hoïe. Ad eunddem modũ reducitur esse prius loco, qm̃ locus & tẽpus sunt mensuræ rei extrinsecę. Vnde in descensu a primo cęlo ad vltimũ, verũ est dicere sphęram Saturni esse priorẽ sphæra Iouis &c.

Prius nã est à quo nõ cõuertitur subsistẽdi consequẽtia. i. qñ duo sunt & ab esse vnius ad esse alterius valet cõsequẽtia, sed nõ cõuertitur, tunc inter ea est prioritas naturæ, & hæc prioritas seruatur inter spẽs numeri arguẽdo a maiori numero ad minorẽ, vt bene valet, quatuor sunt, ergo tria sunt, sed nõ valet, tria sunt, ergo quatuor sunt, & iõ tria sũt priora natura q̃ quatuor. Idẽ modus seruatur inter genere & spẽs suas. Nã qa à spẽ ad genus valet cõsequẽtia, sed non ecõtra affirmatiuæ, iõ genus est prius natura spẽs & sic qđlibet magis vniuersale qđlibet minus vniuersali prius est. Nã bene sequitur, hõ est, ergo aĩal est, sed nõ seqtur, animal est, ergo homo est, ideo animal est prius natura, q̃ homo.

Prius ordine est illud, ꝙ præcedit aliud non quocũque modo, sed doctrina & cognitione, & sic principia scientiæ sunt priora quàm scientia, qm̃ præcognoscuntur, & literæ sunt priores syllabis quoniam prius addiscuntur. Dixi non, quocunque modo, quoniam sumẽdo prius ordine indefinite inuenitur in primo modo, & in loco, & in secundo, & dicitur ordine temporis, ordine loci, ordine naturæ &c.

Prius dignitate est illud, quòd præcedit aliud & est eminentibus auctoritate, potẽtia, doctrina, & titulo, sicut Rex est prior duce, & dux priori marchione, & marchio prior ciue, vnde rectores dici cõsueuere priores, & hic modus est maxime vsitatus in moralibus & polyticis, ad eundẽ modũ reducitur prioritas speciei & prioritas formæ respectu generis & materiæ, quoniam species est perfectior genere, & forma est dignior materia, vtpote actus eius.

Prius causalitate est illud, à quo aliud pendet, & non ecõuerso, vt natura rei est causa veritatis propositione, vt quia homo est animal, hæc propositio est vera, hõ est animal, & ideo rei natura prior est causalitate, quàm oratione verã. Hęc de priori & singulis eius modis dicta sint.

De simul, & eius modis. Cap. III.

IN 3.cap.agendũ est de simul, de quo quinq; agẽda sunt.
Primo, quid sit simultas.
Secundo, quot modis sumitur.
Tertio, agendum est de simul tempore.
Quarto, de simul in conuertentia.
Quinto, de simul diuisione.

Quantum ad primum aduerte, ꝙ simultas importat in hoc loco negationem prioritatis & posterioritatis, vt generaliter ea dicantur simul, quorum vtrunq; existit, nec vnũ ꝓcedit aut subsequitur aliud in eo modo, quo sunt simul, v.g. quæ sunt simul tempore incipiunt esse in eodem tempore &c. Dico in eo modo, quo sunt simul, nam bene stat, ꝙ duo sunt simul tempore, & tamen non sint simul natura, immo quod vnum natura sit prius & alterum posterius, vt ignis & calor ignis, subiectum & propria passio.

Quantum ad secundum aduerte, ꝙ hic non intendimus tractare de omnib. modis quib. vniuersaliter aliqua dicunt esse simul. Nam non solum trib. modis hic numerãdis, aliqua dñr esse simul, sed plurib. aliis, puta simul loco, vt q̃ sũt in eodem loco, simul causalitate, vt duo simul trahẽtes nauẽ, simul auctoritate, vt plures rectores, simul vnius populi, quorũ vnus non agit sine altero, simul consensu & volũtate, vt duo veri amici. sed de his modis non est sermo hic. Intendimus aũt tm̃ de modis, qui deseruiũt doctrinæ & cognitioni ꝑdicamentorũ, qui sunt tres. s. tꝑe, cõuertentia, diuisione, & quõo deseruiant cognitioni prædicamẽtorũ dicemus agentes de singulis. Eorum igitur sufficientia sumit hinc, q̃cunq, sunt simul simultate deseruiẽte doctrinę prædicamentorũ aut sunt simul tꝑe, aut simul tꝑe, aut simul natura, si simul tꝑe, sic est primus modus, si simul natura, duplr, q̃a aut cõuertẽtia, vt correlatiua, sic est secũdus modus, aut diuisione, vt dñæ diuisiuæ gñis, & sic est 3. modus.

Quantum ad tertium aduerte secundum Arist. ꝙ ea dñr simul tempore, quorum generatio est in eodem tꝑe, ita ꝙ in eodem instanti incipiũt esse, vt si duo homines in eodẽ

instanti

inſtanti oriantur, dicuntur ſimul tpe ex parte inceptionis, quia vnus nō eſt prior, nec poſterior altero. Idem intellige ex parte deſitionis, vt ſi duo homines in eodem inſtāti moriantur. Poſſunt ergo aliqua eſſe ſimul tpe trib. modis, ſcilicet ex parte inceptionis tantum, & ex parte deſitionis tantum, & ex parte vtriuſque. in eodem modo ſimultatis continentur ſubiectum & propria paſſio, vt homo & riſibile. nā quocūque inſtanti ponitur homo ponitur riſibile per naturalem ſequelam, & quocunque inſtanti deſinit eſſe hō, deſinit eſſe riſibile, qm̄ eſt accidēs, cuius ens eſt ineſſe ſubiecto.

Tu tamen aduerte, quòd licet ſubiectum & paſſio ſint ſimul tempore non tamē natura, quoniam ſubiectum eſt cauſa, à qua paſſio fluit cauſa autem natura eſt prior cauſato. Conſtat igitur quis ſit modus primus ſimultatis deſeruiēs doctrinæ prædicamentorum. Deſeruit autem in hoc quòd, vt ſupra docuimus, in omni prædicamento ſunt quædā ꝓprietates, vt ergo ſciens an ſint tempore ſimultaneæ, vel priores, vel poſteriores his, quorū ſunt proprietates, ponit hic primus modus ſimul. Quantū ad quartū aduerte, ꝙ ſecundus modus ſimul, eſt ſimul in cōuertentia, ea aūt ſunt ſimul in cōuertentia. qn̄ ab vno ad alterū eſt bona conſequētia & econuerſo, tā in ponendo q̄ remouēdo, i. affirmatiue & negatiue, ita ꝙ ſi ponitur vnū ponitur reliquum, & ecōuerſo, & ſi remouetur vnū remouetur reliquum. Et hoc ſecundo modo omnia muta relatiua ſunt ſimul, nam bene ſequitur in ſecundo adiacēte, ſi pater eſt filius eſt & econuerſo. Item ſi pater non eſt filius non eſt, & econuerſo, & ratio huius eſt, quia, vt docuimus in prædicamento ad aliquid, correlatiue per ſe inuicem diffiniuntur & intelliguntur.

Sed aduerte, qđ non ſufficit huic ſecundo modo mutua cōſequentia, ſed ꝙ vnum non ſit cauſa alterius. Et ſic verificatur de omnib. correlatiuis inquantū ſunt correlatiua, qm̄ vt ſic ſunt oppoſita oppoſitione relatiua, nullū aūt oppoſitum eſt per ſe cauſa ſui oppoſiti. Dico inquātum ſunt correlatiua, quoniam ſi ſumantur materialiter, puta inquantum ſubſtantiæ ſunt non incōuenit vnum eſſe cauſam alterius vt ſortes pater inquantum eſt ſubſtantia generat filiū non tamen pater formaliter pater, eſt cauſa, filii formaliter filii

quo

qm dñt respectus oppositos. Et aduerte, ꝙ hic modus secundus valet ad cognoscẽdũ ꝓprietas pdicamẽti ad aliqd, inter quas est ista, ꝙ propriũ est relatiuorũ dici ad cõuertentiã.

Quantum ad quintum aduerte, quod tertius modus est, esse simul in ratione diuisiua, ea autem sunt simul in rõne diuisiua, quæ ex equo & absq; ordine prioris & posterioris diuidunt, & participant aliquid cõmune illis superius, ꝓut respiciunt, illud commune. Sicut duæ differentiæ diuisiuæ vnius generis, & duæ species constitutæ ex illis differẽtiis, & cõstitute sub illo genere, vt rationale & irrationale simili, id est ex equo diuidunt animal, neque enim prius rationale est animal neque magis quam irrationale. Dico prout respiciunt illud commune quoniam si comparentur adinuicem, & non ad commune quod diuidunt, non inconuenit vnam esse priorem altera & perfectiorem, vt rationale irrationali, idem dico de speciebus cõstitutis, vt homine & asino. In ratione autem animalis eque & simul conueniunt; Cõstat igitur tibi qs sit tertius modus simulatis deseruiẽs cognitioni prædicamentorum. Deseruit autem ad cognoscendum, ꝙ in omni prędicamẽto sunt dñię oppositę, simul diuisiuæ sui gñis. Et vniuersaliter oĩa inferiora dñr simul cõtineri sub suis superioribus iuxta hunc tertium ordinem.

Et aduerte, quod secundus & tertius modus dicuntur simul natura, sed distincta ratione. nam secundas dicitur simul natura propter conuertentiam, ita tamen quod vnum non est causa alterius, vt excludamus subiectũ & passionem suam. Tertius, autem est simul natura ꝑꝑ simultantem diuisionem alicuius superioris, vt excludamus diuisionẽ analogicam, in qua vnũ diuidẽs est prius altero, vt substantia est prior accidente. quę diuidunt ens, vt tibi declarabitur in 4. Metaph. & sanũ dictũ de animali, est prius sano dicto de medicina. Hæc de simul, vt est Postprædicamentum dicta sint.

De Motus & eius generibus. *Cap. IIII.*

IN c. 4. agendum est de motu, vt est Postprędicamentum, & hic sex agenda sunt.

Primo, vt scias in quo sensu hic sumitur motus ponendi

di sunt modi, quibus apud philosophum dicitur motus.

Secundo, assignanda sunt gñа modis, & eor sufficiẽtia.

Tertio, agendum est, de generatione, & corruptione.

Quarto, agendum est, de augmento. & decremento.

Quinto, agendum est, de alteratione.

Sexto, agendum est, de motu locali.

Quantum ad primum aduerte, quòd vt tibi declarabit in 6. Physs. mutari siue moueri est aliter rem se habere nun quàm prius motus ergo est dispositio, qua subiecũ aliter se habet nũc quàm prius, omnis ergo variatio subiecti dici tur motus, motus autem dupliciter sum consueuit. quoniã cum sit variatio id potest contingere in anima, & in re corporali, si in anima solet dici motus, qui est actus perfecti q potius est de consideratione Metaphysici q̃ Physici, & logici, & de eo non est hic sermo. Si in re corporali, solet dici motus, qui est actus imperfecti, siue existentis impotentia, de quo pertractat Arist. in 4 & Physs. Hic autem motus dupliciter sumitur. Primo, generaliter. Secundo, specialiter.

Primo modo idem est, quòd mutatio cõmuniter sumpta, siue sit instentanea, i. fias in instãti, ita quod eius terminus acquiratur indiuisibiliter, vel deperdatur indiuisibiliter siue sit successiua, ita quòd eius terminus acquiratur, vel deperdatur diuisibiliter & in tempore.

Secundo modo idem est, ꝙ motus proprie dictus, de cuius ratione est successio, & eius terminus acqritur, siue deperditur diuisibiliter, & necessario fit in tempore, & repugnat ei fieri in instanti. Hic non sumitur motus proprie dictus, quoniam eius tantum tria sunt genera, vt tibi manifestabitur in v. Physs. motus in quantitate, qui dicitur augmẽtum, & decremetum, motus in qualitate, qui dicitur alteratio, motus in vbi, qui dicitur motus localis Hic autẽ de motu recitantur sex species subalternæ, quę etiam sunt genera ergo hic sumitur motus generaliter dictus, vt sub se continet mutationem proprie dictum, quæ est in instanti, vt generatio, & corruptio substantialis, & motum proprie dictũ qui est in tempore & successiue, vt augmentum & decrementum, & alteratio, & motus secundum locum.

Quantũ ad secundum aduerte, ꝙ Arist. in Postprædicamentis

mentis enumerat sex species motus, & sunt iste, generatio, corruptio, augmentum, diminutio, alteratio, secundum locum mutatio, quarum sufficientia hinc sumitur. Omnis motus est via & processus ad aliquem terminus, omnis autem terminus est vel substantia, vel accidens, si substãtia, vel est affirmatiuus, si negatiuus, si affirmatiuus, est generatio, vt tibi declarabitur, si negatiuus, est corruptio. Si est accidens vel est accidens cõnotant respectum, & sic est loci mutatio vel est accidens absolutũ, & hoc dupliciter quia aut est qualitas, & sic est alteratio, aut quantitas, & hoc dupliciter, quia aut est q̃titas pfecta, & sic est augmẽtũ, aut est q̃titas ĩperfecta, & sic est diminutio siue decremẽtũ. Cõstat igĩ tibi propter quid assignantur sex species motus generaliter dicti.

Quantum ad tertiũ aduerte, ꝙ Arist. in post prædicamẽtis non immoratur ad diffiniendum singulas prædictas species motus, id enim reseruat ad lib. 5. Phys. Logici aũt reales, vt disponant nouitium aliqualiter ad Philosophiã diffiniunt eas & præcipue Petrus Hispanus. Incipiens ergo à gñatione inquit. Generatio est progressio à nõ esse ad esse.

Pro cuius notitia aduerte, quod progressio dupliciter sumitur. Primo, pro motu locali in animali, quo animal tẽdit per potẽtiã animæ motiuam de loco ad locũ, & dr̃ motus progressiuus. Secundo, pro quacunque via, qua res acquirit esse. Progressio quidem primo modo dicta est progressio propria, & de ea agitur in tertio de anima, secundo aut modo dicta est per similitudinem. Nam sicut animal ambulãs graditur de loco ad locũ, sic res dũ generatĩ ꝓceditur à non esse ad esse. Nam ante generationem non est, quia si esset nõ generaretur, & post generationem est, & ideo per similitudinem ꝙ generatur dicitur progredi à non esse ad esse.

Sed aduerte, quod ly nõ esse & ly esse debent exponi substantialiter, & non accidentaliter, vt sit sensus. Generatio simpliciter dicta est progressio, id est, via à non esse substantiali, ad esse substantiale. Nam si esset progressio à non esse accidentali ad esse accidentale, non distingueretur ab alteratione, vt tibi manifestabitur in 5. Phis.

Corruptio autem est progressio ab esse substãtiali, ad nõ esse substantiale, nam cum opponatur generationi cõtrario

modo

modo est progressio, & conuenienter dicitur progressio ab esse substantiali ad non esse. qm̃ quod corrumpitur, est & desinit esse, sicut ex opposito, ꝙ generatũ nõ est, sed incipit esse per negationem de præsenti & positionem de futuro, vt tibi manifestabitur in tract. de probationibus terminorum,

Quantum ad quartum aduerte, ꝙ augmentum & diminutio dupliciter considerantur. Primo, vt fiunt in reb. animatis per potentiam animæ augmentatiuam quę est potentia animæ vegetatiuæ. Secundo, vt fiunt in reb. animatis & inanimatis siue ab extrinseco, siue ab intrinseco per additionẽ vel substractionem quãtitatis à quãtitate. hic intẽdimus loqui in secũdo sensu, & nõ tm̃ primo. nã de primo tractaũ in 2. de aĩa. Augmentum igitur in secundo sensu sic diffinitur. Augmentũ siue augmentatio, est pręexistentis quãtitatis additamẽtũ, ꝙ sic probatur, qm̃ augmentũ est motus de minori quãtitate ad maiorẽ, sed nõ põt esse motus, nec terminari à minore quãtitate ad maiorẽ nisi minori superaddatur maior, ergo diffinitio est vera. Decremẽtũ aũt aut diminutio in secundo sensu est præexistentis quantitatis minoramentum: & probatur sic. Decrementum est motus à maiori quantitate ad maiorem & minorem: sed non potest esse motus nec terminari à maiori quantitate ad minorem, nisi minuatur pręexistens quantitas, vt puta si erat quãtitas duorum cubitorum, fiat vnius.

Sed aduerte, ꝙ aliquando fit augmentum in quãtitate sine acquisitione alicuius partis substãtiæ, vt in rarefactione & decrementum, vt in condensatione. Nam quando aqua congelatur fit decrementum in quantitate quoniam dimensiones contrahuntur; & tamen nihil de substantia aquæ deperditur; & quando dissoluitur per calorem augetur, quoniam dimensiones prius contractę extenduntur & tamen nihil de substantia acquæ acquiritur. Aliquando aũt fit augmentum & decrementum cũ acquisitione & deperditione alicuius partis substantiæ, ut quando augetur paries per additionem laterum, & decrescit per subtractionem. Vtrum autem possit fieri augmentum, & decrementum sine alteratione, manifestabitur tibi in libro Octauo Physicorum.

Quantum ad quintum aduerte, ꝙ alteratio dupliciter sumitur

mitur primo pro motu ad quamcunq; qualitatem, siue sit perfectiua subiecti, siue non: & in hoc sensu potest inueniri in prima, & tertia, & quarta specie qualitatis: secundo pro motu ad contrariam vel mediam qualitatem, quę comparata alteri extremo est veluti cõtraria, vt dicemus, & in hoc secundo sensu est alteratio propriæ dicta, & est tantnm in tertia specie qualitatis. Illis enim qualitatib. patitur, & alteratur subiectum tam animatum, q̃ inanimatũ, vt calefactione alteratur aqua, & animal secundũ tactũ, & de hac intẽdimus hic, & sic diffinit. Alteratio est mutatio subiecti à qualitate contraria, vt à termino à quo ad qualitatem contrariam, vel ad mediam, vt ad terminum ad quem.

Pro cuius notitia aduerte, ꝙ alteratio potest esse in qualitatibus contrariis immediatis, & tunc semper est mutatio ab extremo contrario ad extremum contrarium, vt sanatio est mutatio ab ægritudine ad sanitatem, ęgrotatio vero est opposito modo. Et potest esse inter qualitates contrarias mediatas, & tunc verificatur diffinitio, quod est mutatio à qualitate contraria ad contrariam, vel ad mediam, vt patet in coloribus & sonis, & saporibus, & odoribus.

Vnde aduerte, ꝙ in his contingit fieri alteratio trib. modis. Primo, ab extremo ad extremũ, & tunc est simpliciter à contrario in cõtrariũ, vt calefactio, quæ est à frigido ad calidũ. Secũdo, ab extremo ad medium, ꝙ comparatum alteri extremo est velut contrarium, vt qñ mouetur aqua ab intenso frigido ad tepidũ & dr̃ tepefactio. nã tepidũ respũ frigidi intensi est calidum, & vt sic est contrariũ frigido. Tertio, ã medio ad mediũ, & tũc vtrũq; medium est vt contrarium comparatũ extremo, cui magis propinquat, vt qñ mouetur corpus fuscũ ad croceũ. Nã fuscum se tenet ex parte nigri, croceum autem ex parte albi, & ideo virtualiter est motus à contrario ad contrarium, licet non formaliter.

Quãtum ad sextum aduerte, ꝙ motus locatis est duplex .s. rectus. vt motus grauium & leuium & sphæricus, vt motus cęli, qui sic differũt, ꝙ motus rectus est ille, per quẽ mobile mutat locum & secundum totum, & secũdum partes, relinquit enim totaliter primum locum, & tẽdit ad alium, vt lapis descendens, & ignis ascendens. per motum autem

sphæricum

ſphæricum non mutat mobile locum ſecundum totum,qm̄ ſemper mouetur ſuper eoſdem polos,& circa idem centum & ideo ſemper manet in eodem loco ſecundum ſe totum, qm̄ autem partes mutāt locum, qm̄ vna ſucceddit alteri,& ſecundum ꝙ vna recedit,altera ad eundem locum ſuccedit, vt patet in partibus rotę, quæ ſibi inuicem ſuccedūt in puncto ſignato in ſpacio,ideo mutat locum ſecundum partes.

Hoc notato aduerte,ꝙ licet hic ſit ſermo de vtraq; ſpecie motus localis, principaliter tamē primo ſenſu, & ideo ſic diffinitur,motus ſecūdum locum eſt mutatio de vno loco in alterum,ſ.ſecundum totum,ita quod principaliter diffinitur motus localis rectus tanquam notior nobis. Cuius Petrus Hiſp.poſita diffinitione,aſſignat ſex differentias locales,de quibus pertractat Ariſt.in 2. Cęli, ſecundum quas videmus mobile motu recto moueri ſecundū totum & partes,non aūt mobile motu ſphærico ſecundum totum.Neq; enim totū cęlum magis mouetur ſurſum, quàm deorſum, neque magis antequam retro &c.aliter non eſſet motus cęli circa medium præciſe,ſed à medio ad medium,ꝙ nō conuenit mobili ſphęrico, vt ſphæricū eſt,vt tibi declarabitur in primo cęli.Intelligendo ergo de motu recto principaliter ſic definitur.Motus ſecūdum locum eſt mutatio ab vno loco ad alium. Conſtat igitur tibi,quomodo ſunt ſex ſpecies motus,quarum notitia deſeruit doctrinæ decem prædicamentorum. Nam per generationem, & corruptionem cognoſcimus quomodo acquiritur, & deperditur ſubſtantia, per augmentum & decrementum, quomodo acquiritur & deperditur quantitas,per alterationem qualitas, per motum localē,vbi ſiue locus. Rationabiliter igitur motus poniter poſt prædicamentum.

De Habere,& eius ſingulis modis. *Cap. V.*

IN quinto cap.agendum eſt de habere,& hic duo videnda ſunt.

Primo quot ſint recitatiab Ariſtot.modi ipſius habere.
Secundo, ponetur eorum ſufficientia.

Quantum ad primum aduerte,ꝙ Ariſ. non intendit vniuerſaliter,& abſolute numerari modos habēdi,ſed famoſio

res

res & magis consuetos. Vñ inqt in fine. [Forte tñ & alii apparebunt modi de eo q̄ est hr̃e, sed qui consueuerũt dici pęnæ omnes numerati sunt.] Numerati ergo septem modos.

Primo dicitur, quis habere qualitatem, vt sor. habet sciẽtiam, vel virtutem, vel albedinem &c. & hoc habere non est aliud quam informari qualitate sibi inhærente, siue secundùm animam, siue secundùm corpus.

Secundo dicitur, quis habere quantitatem, vt sor. habet quantitatem bicubitalem, & Plato tricubitalem & hoc hẽre non est aliud, quàm extendi vel dimensionari tanta vel tanta quantitate intrinseca sibi inhærente..

Tertio dicitur, quia habere ea, quæ adiacent corpori, & hoc dupliciter, quia aut adiacent toti corpori, vt vestis ad protectionem, aut parti, vt anulus digito, biretũ capiti, calceus pedi ad protectionem, & decorem, & hoc habere constituit vltimum prædicamentum, de quo actum est supra.

Quarto dicitur, quis habere, membrum, vt sor. habet manum, & pedem & vniuersalitar omne totum habet suas partes sicut arbor habet ramos, & domus fundamentum & parietem & tectum. Et hoc habere non est aliud quàm totum ex partibus sibi debitis constare.

Quinto dicitur, quis habere contentum, vt lagena habet vnum & modius triticum, & vniuersaliter continens habet contentum, intelligendo de continentia locali & circũdatiua, vt præferuetur continentia virtualis, vt anima continet corpus, & rex regnum, Hæc enim continentia non est locatiua, sed conseruatiua tantum, & hoc habere non est aliud quàm locare, aut conseruare.

Sexto dicitur, quis habere possessionem, vt agrum, aut vineam, & hoc habere nõ est aliud quam rem suam possidere.

Septimo dicitur, quis habere vxorem, & non est aliud habere vxorem, quàm esse vxoratum, vel cohabitare familiariter cum vxore, & ideo dicit Aris. hũc modũ est alienissimũ, i. minus proprium ceteris modis habendi. Vnde parum de eo curandum est in hoc proposito, qm̃ nõ deseruit doctrinę prædicamentorum. Alii enim manifeste deseruiunt. Nam primus, deseruit prædicamento qualitatis. Secundus, prædicamento quantitatis. Tertius, prædicamento habitus.

Quartus,

Quartus, prædicamento ſubſtantiæ. Quintus, prædicamento vbi. Sextus prædicamento relationis, dicitur enim relatiuę poſſeſſor ad rem poſſeſſam. Septimus, autem vt per ſe cõſt ..., nullo modo deſeruit, ideo, alienus eſt à præſenti propoſito. Non enim hic agitur de habere, niſi vt eſt Poſtprędicamentum, de rõne aũt. Poſtprędicamenti eſt ſecundũ oẽm modum ſuum deſeruire cognitioni prædicamentorum.

Quantum ad ſecundum aduerte, quod ſufficientia prædictorum modorum ſic ſumitur. Habere importat habitudinem habentis ad rem habitam, ſicut amare habitudinem amantis ad rem amatam, haberi autem ſiue amari, econuerſo. Hęc autem habitudo vel eſt ad aliquod intrinſecũ, quod eſt de ſubſtãtia eius, & ſic eſt quintus modus, quo modo totum habet partes, quæ ſunt de ſubſtantia totius, vel ad aliquod extrinſecum, quo ad ſubſtantiam habentis, ita quod non eſt de ſubſtãtia eius, & hoc dupliciter, quia illud extrinſecum à ſubſtantia habentis, vel eſt ſibi inhærens, ſicut accidens, vel nõ: ſi primo modo, aut inhęret ratione formę, & ſic eſt primus modus, qualitas enim formam rei conſequitur, aut inhæret ratione materię, & ſic eſt ſecundus modus, quantitas enim conſequitur materiam, vt tibi declarabitur in 7. & 8. Metaph. Si non eſt inhærens, hoc dupliciter, quoniam licet non ſit inhærens, eſt tamen vnitum vel diſtans ſi vnitum, dupliciter, quoniam aut eſt vnitum vt cõtinens & ambiens, & hic eſt quintus modus, aut eſt vnitum ſolũ, vt adiacens vel adaptatum & ſic eſt tertius modus. Si diſtãs hic eſt ſeptimus modus, quem dicit Ariſt. eſſe alienum, i. improprium, iuxta quem modum vir dicitur habere vxorem quæ non eſt ſibi vnita niſi quo ad actum matrimonialẽ, & cohabitationem. Vnde vxoratus non habitans cum vxore, non copulans ſe vxori, non poteſt dixi iuxta hunc modum habere vxorem, niſi quo ad nexũ matrimonii. Hęc de Poſtprędicãmentis dicta ſint.

De Poſtprędicamentis Par. III. ***FINIS.***

TRACTATVS SEXTVS, ex libris Priorum Arist. acceptus, de Syllogismo Formali.

HActenus pstrinximus, q̄ Aris.tradidit in tota arte, veteri, q̄ cōstat ex libro p̄dicamētorū, & Periерm.& libro p̄dicabiliū, quē superaddidit Porphyrius ut isagogicū ad li.p̄dicamētorū, nūc trāseūdū est ad artē nouā, in qua ptractare debemus de arte argumētādi, cuius in doctrina Arist.quinq; sūt species, Sylloogismus, Cōsequētia, Enthimema, Inductio, Exemplum Syllogismus aūt diuiditur formalé,i. absolute sumptū nō cōtractū ad aliquā materiā, in demōstratiuū ,i. scientificū, in topicū,i.probabilem, in sophisticū,i.fallacē, & deceptorium. De formali pertrectat Arist. in libro Priorum, cui correspondet præsens tractatus. De demonstratiuo pertractat in lib.Poster.Nā secūdū quod innuit Aris.in 1.Priorū cōsideratio & doctrina de Syllogismo formali,immediate & principali intētione ordinatur ad demonstrationē.Vñ inquit.[Postea vero,i.postquā de syllogismo formaliter,& vniuersalitet sumpto tractatū fuerit,dicemus de demonstratione] prius.n.dicendum est de syllogismo quā de demōstratione, eo ꝙ vniuersalior syllogismus.Nā demonstratio sillogismus quidé est, nō omnis aūt sillogismus demonstratio. Qm̄ igitur sillogismi demonstratiui doctrina sequitur immediate librum Priotum, ideo post pręsentem tractatū disponemus tractatū de sillogismo demoustratiuo,cui correspondebit lib.Posteriorū Arist .licet aliter proposuerimus in principio huius compendii. Deinde si Deus Optimus auxiliatus nobis fuerit formabimus tractatu de Sillogismo Topico,postremo de Sillogismo Sophistico .

In præsenti igitur trac acturi de sillogismo,formaliter, & non contracto , ad aliquem materiam diuidemus ipsum in sex capita principaliá .

In primo, agendum est, de præcognoscendis, sine quorũ præcognitione impossibile foret tradi veram, & completã doctrinam de arte syllogizandi.

In secundo, agendum est, de prima figura, & singulis eius modis.

In tertio, agendum est, secunda figura, & singulis eius modis.

In quarto, agendum est, de tertia figura, & singulis eius modis.

In quinto, agendum est, de coniugationibus inutilibus ad mentem Arist.

In sexto, trademus regulas generales defensiuas modorum rectè, & vtiliter concludentium, & præcipue in prima, & secunda figura.

De præcognoscendis. *Cap. I.*

IN capite primo, agendum est, de his, quorũ præcognitio necessario requiritur ad consequendam veram, & completam artem syllogizandi. Sunt autem quinque.

Primo, cum syllogismus sit quoddã totũ constãs ex propositionib. & terminis, agendum est, de partib. eius propinquis, & remotis inuestigãdo quid sint, & quot requirantur.

Secundo, agendum est, de principiis regulatiuis syllogismis. per quæ sciemus syllogismum vtilem, & inutilem.

Tertio, diffiniendus est syllogismus, vt syllogismus est, & singulæ diffin. partes declarandæ.

Quarto, agendum est, de forma syllogismi.

Quinto, agendũ est, de sufficientiam trium figurarũ syllogismi, ita quòd non sunt nisi tres ordinariè, & non possunt esse plures efficaciter & vniuersaliter concludentes.

Quantum ad primum aduerte, quod in omni toto materiali considerando procèdere possumus via constructiua, & via resolutiua, in constructiua quidem incipimus a partib. remotis, & simplicioribus, & deueniemus ad partes propinquas compositas ex remotis, & ex propinquis debite dispositis constituitur totũ, vt patet in arte ædificandi, nã artifex intendens cõstruere domum. Primo, parat lapides idoneos.

Secundo, ex eis sic vel sic ordinatis construit fundamentum & parietes. Tertio, ex his debite approximatis & figuratis facit constare domū. In via aūt resolutiua, procedimus mō opposito. s. a composito ad simplicia. Nam qui destruit do mū, resoluit domū in tectum & parietē & fundamentū destructiue. i. redigit tectum in regulas separatim, & in lingna & in tabulas, & in clauos. Paries aūt & fundamentum redi git in lapides sparsim & separatim. His præmissis aduerte, ꝙ syllogismus est quoddam totum constans ex terminis & propositionibus, vt tibi declarabitur infra: ergo in consideratione eius procedere possumus a partibus ad totum via constructiua, & econuerso via resolutiua. Primo modo processimus in 2. & 3. tractat. vbi actum est de terminis constitutiuis orationis & propositionis, & de propositione ut ordinatur ad cōstitutionē syllogismi, sicut latere ordinantur ad parietem componēdū, & paries ad domū, vt pote par tes domus remotæ & propinque. Secundo autem modo ꝓcessuri sumus hic ad mentē Arist. Vnde sicut in via compositiue incipimus a partib. simplicib. & remotis, & deueniemus ad partes propinquas, & a partibus propinquis ad ipsum totum, ita opposito modo procedimus in via resolutiua. Cum igitur pars propinqua, & immediata sit propositio, remota aūt sit terminus incipiemus primo a propositione assignado q̄d sit & quot requirant a syllogismū, deinde dicemus de termino q̄d sit & quot requirātur ad cōstitutionē veri syllogismi. Hoc. n. ordine processit Aris. in 1. priorū.

Quantū ad propositionem aduerte, ꝙ Aristo. in 1. Priorū sic diffinit eam, propositio est oratio affirmatiua vel negatiua alicuius de aliquo. Et sic debet intelligi. Propositio est oratio. s. perfecta indicatiua, in qua prædicatur aliquod prędicatum de aliquo subiecto affirmatiue, vt homo est animal, vel negatiue, vt homo non est asinus. Et aduerte, q̄d Petrus Hisp. addit, vel alicuius de aliquo, vel alicuius ab aliquo, vt sit sensus clarior, nam in affirmatiua prædicatur p̄dicatū de subiecto attributiue, in negatiua aūt p̄dicatur remotiue. Et ly designat attributiue, & ly absignat remotiue.

Sed dices. Cum vnius rei sit tm̄ vna vera & sufficiens diffinitio, quare Aris. dat de propositione duas diffinitiones?

Vnam

Vnam enim dedit in lib. Periherm. dicens quod est oratio verum vel falsum significans, alteram autem 1. Priorum. quam hic assignauimus.

Respondetur, quod vnius rei est tm̃ vna diffinitio consideratæ sub vna & eadem rõne, si autem consideretur secundum diuersam rationem non inconuenit eam diuersimode diffiniri, Vnde in proposito Arist. dupliciter considerauit propositionem. Primo, inquantum enunciat rem sicut est, vel aliter quam sit, & sic diffiniuit eam in lib. Periherm. per significare verum vel falsum. Secũdo, inquantum cõponit syllogismum & ponitur pro cõclusione probanda, vnde dicitur propositio, quia pro conclusione ponitur, & dicitur præmissa, quia pręmittitur cõclusioni, & sic diffinitur in 1. Priorũ per affirmatiuã, aut negatiuam orationẽ de aliquo.

Sed dices. Quare in 1. Priorum non diffinit eam per verum & falsum, sicut in lib. 1. Periherm.

Respondetur. Quia in lib. Priorum tractatur de syllogismo formali qui abstrahit a veritate & falsitate & ꝓpositionum & conclusionis, nam dummodo fiat syllogismus secundum debitum modnm & figuram est validus de forma, etiã quod præmisse & conclusio sint falsæ; vt patet hic, Omnis homo est asinus, Omnis equus est hõ; ergo omnis equus est asinus. Augumentũ est in barbara, & est verus de forma, licet non de materia. Non aũt abstrahit ab affirmatione & negatione, qm̃ vt dicemus infra, necesse est vtranq; præmissarũ, aut saltem alterã esse affirmatiuã, & si altera præmissarũ fuerit negat. necesse est conclusionem fore negatiuã.

Et ideo rationabiliter Arist. considerans hic propositionem inquantũ est pars propinqua syllogismi diffiniti, diffinit eã per orationẽ affirmat aut negat. & nõ per verũ aut falsum.

Viso quid sit propositio, vt cõponit syllogismum, declarãdo est ex quot propositionib. de necessitate componitur.

Tu igitur aduerte, ꝙ si cõclusio esset intrinseca syllogismo & de essentia eius tres essent necessariũ. s. duæ præmisse & cõclusio. Similiter si syllogismus nõ distingueretur a cõsequentia duæ solæ sufficerent, quæ vocantur antecedẽs & consequens, verum quia vt dicemus infra declarantes diffinitionem syllogismi, conclusio secundum vnam opinionẽ

est extrinseca a syllogismo,& ab eo distinguitur specie consequentia, ideo duæ sufficiunt, quarũ prima dicitur maior, & secunda minor, vt tibi manifestum erit infra, & quomõ tres termini duas propositiones constituunt. Tenentes autem conclusionem esse de essentia syllogismi ponunt ipsum constare ex tribus propositionibus.

Quantum ad terminum aduerte, ꝙ Arist. cõsiderans ipsum non inquantum constituit propositionem, sed in quãtum in ipsum vltimate resoluitur, sic diffinit ipsum in li. 1. Priorum. Terminus est in quem resoluitur, propositio, vt prædicatum.& de quo prædicatur, i. subiectum. Nã sicut domus resoluitur immediate in fundamentum & parietẽ &c. fundamentum autem & paries immediate ac vltimate in lateres, sic syllogismus immediate resoluitur in propositiones & illæ vltimatę in terminos, ideo conuenienter dicitur quod terminus est in quem &c.

Sed aduerte, ꝙ hic non sumit terminũ in illa vniuersalitate, sc͡d m q̄ de eo locuti sumus in 2. tractatu vbi famosiores eius diuisiones assignauimus, sed hic se restringit ad terminũ categorematicũ, & tandem ad nomen & verbum prout possunt componere propositionem vt subiectum & prędicatum & in ipsa resolui. Et sic ab hac diffinitione termini excluduntur termini consignificatiui, & signa vniuersalia, & particularia, & breuiter omnes termini, qui per se sumpti non possunt esse subiectum, aut prædicatum in propositione componente syllogismum. Quot aũt modis sumatur terminus in via Arist. iam diximus in tract. 2. vide tu ille nec est ratio repetendi.

Viso quid sit terminus, vt ingreditur propositionẽ cõponẽtẽ syllogismũ, & in quẽ ipsa propositio resoluitur, declarandũ est ex quot terminis constat syllogismus formalis.

Tu igitur aduerte, ꝙ sicut duæ propositiones requirũtur .s. maior & minor, sic & tres termini, in quos duę ꝓpositiones resoluuntur, quorum primus dicitur medius terminus, secundus dicitur maior extremitas, tertius minor extremitas, quare autem sic vocantur, & quõ diuersimode situati cõstituũt tres syllogismorũ figuras, dicemus infra. Pro nũc supponendum est tres terminos sufficere, qui tñ duas propo

 sitiones

ſitiones non conſtituerēt, niſi vnus eorum, & eſt ille qui vocatur medium, bis ſumeretur, ita ꝙ aſſumitur in maiori & minori propoſitione per replicationem. Nam cum duæ ſint propoſitiones componentes ſyllogiſmum. & quęlibet earū habeat proprium prędicatum, & ſubiectum, neceſſe eſt duas propoſitiones conſtare ex quattuor terminis, aut ex tribus, ex quib. vnus gerat vicem duorum, & hic eſt medius terminus, vt ſic arguatur, Omnis homo eſt animal, Sortes eſt homo, Ergo ſortes eſt animal. Conſtat quod ly homo gerit vicem duorum eſt enim ſubiectum in maiori, & prædicatū in minori. Q̄uare autem tres termini requirantur & non plures nec pauciores, & quare vocentur maior & minor extremitas & medium dicemus infra, pro nunc tibi ſufficiat ſcire quid ſit pars materialis compoſitiua ſyllogiſmi formalis tā propinqua, quàm remota, & quot ſint ex neceſſitate.

Quantum ad ſecūdum, ſ. principia regulatiua ſyllogiſmi, aduerte, ꝙ Ariſt. in 1. Priorum, duo aſſignat, ſ. dici de omni & dici, de nullo, & per dici de omni regulantur ſyllogiſmi affirmatiui, & per dici de nullo, regulantur negatiui.

Et aduerte, ꝙ Ariſt. in 1. Priorū declarans quid ſit dici de oī inquit. [Dicimus aūt de oī prædicari, qñ nihil eſt ſumere ſubiecti, de quo nō dicatur alterū.] Et intendit, ꝙ dici de oī eſt qñ nihil eſt ſumere ſub ſubiecto, de quo nō dicatur p̄dicatū. Et hic ſeruatur in oī propoſitione vniuerſali affirmatiua, ſub cuius ſubiecto licet deſcendere diſtributiue. Et hoc principium æquipollet huic maxime, quidquid dr̄ de ſubiecto diſtributo, dr̄ de quolibet ſumpto ſubiecto, pro quo facta fuit diſtributio, vt in iſta, Oīs hō eſt riſibilis, & iſti ſunt oēs hoīes, ergo iſte, & iſte & iſte, & ſic de ſingulis eſt riſibilis. Declarās aūt Ariſt. q̄d ſit dici de nullo inquit. [Et de nullo ſimiliter. [Et intēdit, ꝙ dici de nullo eſt qñ nihil eſt ſumere ſub ſubiecto, à quo nō remoueatur prædicatū. Et hoc principium ęquipollet huic maxime, Quidquid remouetur, ſiue negatur à ſubiecto diſtributo, negatur ab omni cōtēto ſub tali ſubiecto. Et id ſeruatur in oī vniuerſali negatiua vt in iſta, Nullus homo eſt lapis, & iſti ſunt omnes hoīes, ergo nec iſte, nec iſte &c. eſt lapis. Et iſti deſcēſus diſtributiui affirmatiui, & negatiui, manifeſti tibi fiet in trac. de Sup-

positionib. Cōstat igit tibi qd sit dici de oī, & dici de nullo.

Sed aduerte, vt scias quomodo hæc duo principia sufficiēter regulant syllogismos, ꝙ indigent trib. limitationib. Primo, non regulans per se, & immediate nisi syllogismos perfectos, qui fiūt per quattuor modos primæ figurę, eo ꝙ non reducuntur ad alios, syllogismos autem concludentes indirecte, & secundę, & tertiæ figuræ nō regulant nisi prius reducantur ad quattuor primos primæ figuræ. Vnde Arist. in 1. Priorum, antequam traderet duo principia regulatiua, distinxit syllogismum in perfectum, & imperfectū, deinde dedit prędicta duo principia regulatiua perfectorum, postea subiunxit vnum principium regulatiuum imperfectiorum, s. conuersionem propositionum. Nam, vt tibi manifestabitur infra, modi concludentes indirecte, & modo secundæ, ac tertiæ figuræ reducuntur ad quattuor primos per cōuersionem simplicem, aut per accidens, qui reducti regulātur per dici de omni, & de nullo, sicut & quattuor primi. Secundo, non regulant nisi syllogismos factos ad intellectū, & non ad sensum, & voco syllogismum ad intellectum, in quo medium est vniuersale, ad sensum, aut in quo medium est singulare tantum singulariter, vt est syllogismus expositorius, cuius pręmissæ sunt duæ singulares, & ideo ibi non est dici, de omni, nec de nullo. In syllogismo autem facto ad intellectum, necesse est aut vtranq; præmissarum, aut alteram esse vniuersalem affirmatiuam, aut negatiuā, qm̄, vt tibi manifestabitur ex puris particularibus indefinitis, aut singularibus, non fit syllogismus validus ad intellectum, ex consequenti ergo necesse est in omni syllogismo ad intellectum seruari dici de omni, aut de nullo. Tertio, alio modo seruatur dici, de omni, & de nullo in syllogismo concludente in materia necessaria, & remota, & alio modo concludente in materia contingenti. Nam primo modo seruatur de omni, & de nullo absolute, s. pro omni differentia tēporis. In materia. n. necessaria prędicatum semper conuenit subiecto etiam remoto esse existētiæ subiecti vnde hæc est vera, Adam est homo, est animal, est substantia &c. Secundo autem modo nō seruatur de omni, & de nullo, nisi pro exigētia temporis, puta pro tempore præsenti, in quo subiectum

existit,

existit, qm̄ prædicata cōtingentia nō verificantur de subiecto, nisi cū consistentia subiecti. V̄ n̄ hæc nō est vera, nisi ꝑ hoībus existentibus, Oīs hō currit. Hæc aūt est semper vera, Oīs hō est aīal, vt tibi alias declarabitur. Ex his, ergo sequitur, quod si quid arguat sic. Oīs hō currit, Adā est hō, Ergo Adā currit. Nō valet, qm̄ in maiori nō verificatur de omni, nisi pro hominibus existētibus, in minori autem sub homine sumitur Adam, prout sumitur absolute, & non solum, pro tempore præsenti. Vnde magis ample sumitur homo, in minori, q̄ in maiori, ideo non sequitur argumentum. Nam dicemus in regulis generalibus defensiuis syllogismorum, quod oportet terminos teneri æque ample, & ęque stricte in pręmissis, & in conclusione, aliter sequitur multiplex error. His igiē limitationib. obseruatis, inuenies quod ꝑdicta duo principia sufficiēter regulāt syllogismos.

Quantum ad tertium, s. quid sit syllogismus formaliter sumptus aduerte, ꝙ Arist. ī 1. Prior. sic diffinit, Syllogismus est oratio, in qua positis quibusdam aliud quidā ex necessitate contingit, quàm diffinitionē Petrus Hisp. magis explicans inquit. Sillogismus est oratio, in qua quibusdam positis, & concessis, necesse est aliud accidere, per ea quæ posita sunt, & concessa.

Primo dicitur, oratio, & ponitur loco generis quoniam magis communis est. Nam omnis syllogismus est oratio, sed non econuerso.

Sed aduerte, quod nō est oratio vna categorica. Constat enim ex duabus præmissis, quarnm vtraque vt in pluribus est categorica, Vnde respectu categoricæ, verius diceretur, quod est oratione, s. maior ordinate in modo, & in figura, quam quod si oratio. Vt igitur scias quomodo est oratio, aduerte, quod hic est duplex opinio. Quidam dicunt, quod est oratio non, simpliciter dicta, sed est oratio argumentatiua, quæ complectitur duas categoricas debite dispositas in modo, & in figura, & sic syllogismus est vna oratio complexiue, sed est duæ orationes separatim accepte. Quidam autem dn̄t, quod est vna oratio categorica vt patet, sed hypothetica complectens plures categoricas coniunctas, vt principales partes sui. Quæ aūt hypothetica sit, an copulatiua,

an conditionalis est duplex sententia. Quidam dicũt quod est copulatiua, quoniam maior & minor debent coniungi per coniunctionem copulatiuam, vt sic arguendo, in barbara. Omne animal est substantia, & omnis homo est animal ergo omnis homo est substantia. Quidam vero dicũt quod est hypothetica rationales, quoniam maior & minor coniunguntur cum conclusione per hanc coniunctionem ergo Rationalis aũt reducitur ad conclusionem vt docuimus in tractatu 3. Siue autem teneas primam sententiam siue secũdam constant quõ syllogismus est oratio, & nõ orationes.

Secundo dicitur, in qua quibusdam positis, i. duabus præmissis, s. maiore & minore, bene ac debite ordinatis in modo & in figura, vt declarabitur, infra.

Tertio dicitur, & concessis. Aduerte, quod Aristot. non ponit hanc particulam; sed Boetius eam addidit & Petrus Hisp. imitatus est Boetium. Ratio autem propter quam Aristoteles non posuit, sed Boetius est hęc, quoniam Aristoteles diffinit syllogismum simpliciter, prout ordinatus ad syllogismum demonstratiuũ. Boetius autem ipsum diffinit vt ordinatur ad syllogismum dialecticum siue probabilem. Distinguitur autem demonstrator à dialecto in hoc, quod demonstrator non petit ab eo contra quem arguit, an concedat præmissas antequam conclusionem inferat, sed simpliciter ea ponit; quoniam procedit ex necessariis & de necessitate concludit. Dialecticus autem quoniam non ex necessariis, sed ex probabilibus procedit, quæ põt negari antequã concludat p̃missas positas in modo & in figura, petit ab eo contra quẽ arguit, an concedat eas, qm̃ si non concedit concludere nõ poterit. Respectu ergo syllogismi dialectici efficacis dr̃ in diffinitione, in qua quibusdã positis & concessis.

Quarto dicitur, necesse, est. Aduerte, quod per hoc distinguitur syllogismus ab exemplo, quod solã habet probabilitatem, vt dicit Arist. in 1. Posteriorum, eo quod sit argumentum rhetoricum, id est suasiuum & non vltra, & ideo ex eo non ex necessitate infertur intentum.

Quinto dr̃, aliud accidere. Aduerte, quod ly aliud stat pro cõclusione, ac si dicat, syllogismus est oratio hypothetica siue argumentatiua, in qua præmissis debite positis & con-

cessis

cessis de necessitate conclusio sequitur, quæ est distincta a duabus præmissis. Sed hic sunt duo dubia, primum est circa ly aliud, secundum est circa ly necesse.

Circa ly aliud dubitatur quomodo conclusio sit aliud a præmissis, cum componatur eisdem termini, ex quib. præmisse, excepto medio, vt tibi manifestabitur infra. Item si ita est aliud quod non sit de essentia syllogismi.

Rñdetur si conclusio, cõsideretur quo ad materiã q sunt termini cõponẽtes, non est aliud ꝑmissis, vt argumẽtũ probat, si aũt quo ad formã, sic est aliud, nã maior & minor extremitas non cõponunt ꝑmissas nisi assumãtur cũ medio, & disponãtur in debito mõ & figura. Cõponunt aũt conclusionẽ relicto medio & iõ conclusio est tertia ꝓpositio realiter & essentialiter distincta a duab. ꝑmissis & q̃m Arist. considerauit conclusionẽ quo ad formã, ideo dixit eã esse aliud.

Quantum ad illud, vtrum, ita sit aliud quod nõ sit de essentia syllogismi aduerte, quod ibi sunt duæ sententiæ. Vna tenet partem negatiuam, cuius ratio est, quia remota cõclusione, adhuc remanet syllogismus perfectus in specie sua, remanet enim in debito modo, & debita figura, cũ ibi sit debita dispositio trium terminorum & duarum propositionũ vt disponũtur in barbara & celarent &c. ergo cõclusio non est de essentia syllogismi, sed potius sequẽs necessario ad illum. Altera autem tenet partem affirmatiuam. cuius ratio est, quia syllogismus est consequẽtia formalis, est.n. orõ hypotetica a rationalis, in qua cõiunguntur tres categoricæ per notam illationis. s. per ergo, aut igitur. in omni aũt cõsequẽtia formali requirũtur essentialiter añs & consequẽs antecedens autem sunt duæ permisse & consequens est conclusio illata per notam illatiuam, ergo conclusio est de essentia syllogismi, & q̃m hæc sñia est probabilior, ideo tenẽda est. Nec obstat quod dicit Arist. necesse est aliud, id est cõclusionem sequi, non enim intendit conclusionẽ esse aliud a syllogismo, sed aliud a præmissis modo præexposito. Ad argumentum autem alterius opinionis negatur antecedens, ad probationem dico, quod probat seruari omnia quę requiruntur, ad verum antecedens requisitum in syllogismo inquantum est consequentia formalis, sed non seruãtur

omnia quæ ad totum syllogismum requiruntur,nisi ex prę missis vt ex antecedente,inferatur conclusio,vt c onsequēs requisitum ad perfectam consequentiam.

Circa ly necesse dubitatur, quia aliquando concluditur conclusio contingēs vt hic,Omnis hō currit,Sortes est homo,ergo sortes currit,aliqñ conclusio impossibilis,vt hic, Omnis homo est asinus , Sortes est hō, ergo sortes est asinus.Sed contingens & impossibile nō necessario sequitur. Quod enim necessario sequitur,necessariū est, sed nec cōtingens nec impossibile est necessarium, ergo non est verū quod semper sit necesse conclusionem sequi,nisi quādo cōclusio est necessaria,& syllogizatur ex pręmissis necessariis

Respondetur. Hoc dubium soluitur per distinctionem de necessitate consequentię,& consequentis, concludit quidem argumentum de necessitate consequentis,sed non consequentiæ,& de hac intendimus in diffinitione syllogismi. Quid aūt sit vtraque necessitas,& quomodo differant, tetigimns in tract.3.loquentes de conditionali, de qua diximus in quo sensu omnis conditionalis sit necessaria,& omnis falsa impossibilis. Cōstat igitur tibi quid syllogismus formaliter sumptus Et aduerte,qđ oēs particulæ diffinitionis præter primā ponuntur loco dñiæ,vt.s. distinguatur syllogismus ab aliis argumentationib.speciebus, vt a cōsequētia,enthimemate,inductione,& exēplo. Quid sit consequētia,manifestabit tibi in trac.de cōsequētiis. Enthimema autē est syllogismus trūcatus,in quo tacita altera p̄missarū & p̄cipue minore,infert statim cōclusio vt hic,Oīs hō est animal,ergo sortes est aīal , tacet aūt minor.s.sortes est hō Inductio vero est progressus a particularib. sufficiēter numeratis,ab vniuersale cōcludēdū,vt hic,Istæ hō & istæ,& istę. & sic de singulis est bipes,ergo oīs hō est bipes . Exemplū vero est quod singulariter propositū,aliud singulare ostendere cōtendit per aliquid simile in vtroq; repertum,vt hic, Decet Rege uel Imperatorē obliuisci iniuriarū,sicut & Cęsarē decuit.Oēs aūt huiusmodi argumentationes differunt à syllogismo,qm̄ aut in eis nō ponuntur plures præmissæ, aut si ponuntur non disponuntur in modo & in figura .

Quantū ad quartum aduerte,quod sicut est duplex materia

teria syllogismi, scilicet propinqua, vt propositio, & remota, vt terminus, sicut declarauimus, sic duplex est eius forma, s. propinqua & remota, propinqua eidem est modus, vt barbara, celarent. Remota aũt est figura, vt prima figura, vel secunda &c. Modus autem est ordinatio duarum præmissarum, s. maioris, & minoris secũdũ debitam qualitatẽ & quantitatem. Debita autem qualitas est, quod vtraq; sit affirmatiua, vel saltem altera, quoniam ex puris negatiuis, non fit validus syllogismus. Nam quando ex præmissis veris cõcluditur, conclusio falsa, non est validus syllogismus. Contingit autem ex pręmissis negatiuis ueris concludi falsum, vt hic, Nullus homo est lapis, nullus laspis est homo, ergo nullus laspis est lapis. Constat præmissas esse veras, conclusionẽ aũt falsam, ergo ex prius negatiuis est inualidus syllogismus. Debita vero quantitas est quod vtraq; præmissarum sit vniuersalis, vel saltem vna, quoniam ex puris particularib. indefinitis, & singularib. nihil sequitur. Contingit enim ex puris particularibus veris concludi falsum, vt hic, animal est asinus, homo est animal, ergo homo est asinus, ergo &c. Præterea ad debitam quantitatem spectat quod si aliqua præmissarum fuerit particularis, conclusio sit particularis, non tamen oportet esse econuerso, Nam contingit conclusionem esse particularem, & tamẽ vtraq; pręmissarũ est vniuersalis, vt patet in baralip. & in darapti. & in felapton. Ratio aũt huius regulæ est, quia talis debet esse vnio maioris & minoris extremitatis in conclusione, qualis sint in medio. Sed, quando altera præmissarũ est particularis, vnio cũ medio est particularis, vt patet in darii & ferio ex parte minoris, ergo & cõclusione vnio extremitatũ dẽt esse particularis. Præterea, ad debitã qualitatẽ spectat, qđ si altera præmissarũ fuerit negatiua, conclusio sit negatiua & ecõuerso. cuius regulæ rõ est, quia vnio uel separatio extremitarũ in conclusione sequitur vnionẽ cũ medio, vel separationẽ a medio in præmissis. Sed, qñ vna præmissarũ est affirmatiua, & altera negatiua, duæ præmissæ & separantur in medio, ex eo qđ vna coniũgitur medio a quo alia separatur, ergo oportet illas extremitates separari ab inuicẽ in cõclusione, & sic conclusionẽ esse negatiuã.

Figura

Figura autem est debita ordinatio trium terminorũ, scilicet maioris extremitatis, & minoris, & medii secundum subiectionem & prędicationem. Quæ quidem ordinatio cõsistit in hoc, quod medium sumatur cũ maiori extremitate in præmissa prima, quę dicitur propositio maiori deinde sumatur cum minori extremitate in præmissa secunda, quę dicitur propositio minor, deinde excludatur a cõclusione. Neque enim medium potest intrare conclusionem, aliter conclusio non differret ab altera præmissarum. Nam, si medium, in conclusione coniungeretur cum maiori extremitate, non differret conclusio a propositione maiori, & si coniungeretur cum minori extremitate, non differret a propositione minori, vt ergo seruetur differentia inter præmissas & conclusionem medium excludendũ est a conclusione. Cõstat igitur quę sit forma syllogismi ꝓpinqua & remota.

Quantum ad quintum aduerte antequam descendamus ad specificam considerationem figurarum, & modorum cuiuslibet figuræ inuestigandum est quod sint validæ syllogismorũ figuræ. Et hic inuenio duas sententias, quarũ vna est Arist. in 1. priorum. Secunda attribuitur Galeno.

Secundum Arist. sunt tm̃ tres, qm̃ cũ figura sit ordinatio siue dispositio trium terminorum secundum debitam subiectionẽ & ꝑdicationẽ, quorũ principale est mediũ, tot erũt validæ syllogismorũ figuræ, quot modis contingit debite variari mediũ secũdum subiectionẽ & ꝑdicationẽ in vtraq; præmissarũ. Hæc aũt variatio contingit fieri vtiliter tribus modis. Primo, contingit mediũ subiici in propositione maiori, & ꝑdicari in propositione minori, & sic cõstituitur prima figura sic arguẽdo. Oĩs hõ est aĩal. Sortes est hõ. Ergo Sortes est animal. Secũdo, cõtingit mediũ ꝑdicari in vtrãq; præmissarum, & extremitates subiici, & sic constituitur secũda figura sic arguendo, Nullus lapis est animal. Oĩs homo est animal. Ergo nullus homo est lapis. Tertio contingit medium subiici in vtraque præmissarum, & extremitates prædicari, & sic constituitur tertia figura sic arguẽdo, Quędam animal non est homo Omne animal est substantia. Ergo quædam substantia nõ est homo. Et cum secundũ Arist. non possit pluribus modis variari mediũ vtiliter & vniuer

saliter,

saliter, ita quòd syllogismus valeat in omnibus consimili forma arguendi retenta, vt declarabitur, sequitur quod tantum tres sunt syllogismorum figurę.

Secundum Gal. autem tribus prædictis additur quarta, in qua medium prædicatur in maiori, & subiicitur in minori sic arguẽdo. Omnis homo est animal, Omne animal est substantia, Ergo omnis homo est substantia. Sed hęc regula nō est necessaria, quoniam æquipollet regulę antepredicamentali, in qua dictum est ad mentem Arist. [Quando alterum de altero prædicatur, quidquid prædicatur de prædicato, & prædicatur de subiecto] & in antepraedicamentis assignauimus limitationes eius ne contingat error, Vide tu illic, & ideo non est opus addere quartam, tres ergo cum prędicta regula antepraedicamentalis sufficiunt. Hæc de præcognoscendis pro acquirẽda doctrina syllogismi forma dicta sint, & hic terminatur caput primum.

De Prima figura & singulis eius modis. Cap. II.

IN secundo cap. agendum est de prima figura, de qua tria videnda sunt.

Primo, an sit perfectio, vel imperfectior secunda, & tertia.

Secundo, assignadæ sunt regulę obseruandæ in prima figura, ne circa eam contingat error in arguendo.

Tertio agendum est, de singulis eius modis tam directe, quàm indirecte concludentibus.

Quantum ad primum aduerte, quod vt diximus in cap. præcedenti. Prima figura est, in qua medium subiicitur in ma. & prædicatur in minori. Cuius perfectio super secundam tertiam & præcipue quo ad quatuor primos modos directe concludentes ostenditur ex tribus. Primo, ex eo quod per eam cōcluduntur omnia conclusionum genera, scilicet affirmatiua & vniuersalis vt in barbara, & negatiua vniuersalis, vt in celarẽt, & partic. affirm. vt in darii, & parti. nega. vt inferior. In secunda autem figura non concluduntur nisi vniuersalis negatiua & particularis negatiua, vt tibi manifestabitur. In materia autem nō concluduntur vniuersalis, sed tantum particularis affirmatiua, & negatiua.

Quo-

Quoniā igitur in prima concluduntur omnium conclusionum genera, merito perfectior est. Vnde vt ostendemus in tract. de Syllogismo demonstratiuo, est magis scientifica, & pręcipue quia per illam tantum concludimus conclusionē vniuersalem affirmatiuam, de qua proprie est scientia, quæ est de vniuersalibus. Secundo, est perfectior ex parte medii. Nam solum in prima figura medius terminus mediat inter maiorem & minorem extremitatem & coniungit eas, ita quod & positione siue situ & cōiūctione est verę medium. In secunda autem figuræ & tertia, non est medium positione inter extremitate, cum in secunda prædicetur in vtraq; præmissarum, & in terti a subiiciatur. Est autem medium solum quo ad coniunctionem. Nam maior & minor extremitas in secūda figura coniunguntur in vno prædicato, quod est medium, & in tertia cōiungūtur in vno subiecto, quod similiter est medium, ex parte. ergo medii termini prima figura est perfectior. Tertio, est perfectior ex eo quod quattuor primi modi non reducuntur ad priores, sed omnes alii secundæ & tertiæ figuræ, & quinque indirecte concludētes reducuntur ad quattuor primos primæ figuræ, vt tibi manifestabitur. Constat ergo quomodo ex tribus causis est perfectior, & ideo merito ponitur primo loco.

Quantum ad secundum aduerte, quod duæ generales regulæ obseruandæ sunt in prima figura quo ad quattuor primos modo directe concludentes.

Prima est. In prima figura minore existente negatiua, nihil sequit̄, i. nō fit validus syllogismus formalis, q̄ teneat ī oīb. seruato tali mō arguēdi. Cuius rō est, q̄s cōtingere ex p̄missis veris cōcludi falsū, vt hic. Oīs asinus est aīal. Nullus hō est asinus, ergo nullus hō est aīal. Cōstat p̄missas esse veras, & cōclusionē falsā. Diximus aūt supra quoties ex veris concluditur falsū, esse inualidū modū arguēdi, eadē regula seruāda est in oīb. modis tertiæ figuræ, vt tibi declarabitur.

Secunda est. Maiori existēti particulari indefinita vel singulari in prima figura, nihil sequit̄, id est inualidus est syllogismus, ratione supradicta, vt hic. Quoddā animal est homo, omnis asinus est animal, ergo omnis asinus est homo. Constat præmissas esse veras, & conclusionem falsam, ergo

est

est in validus syllogismus, eadem regula obseruanda est in 2. figura, & tibi declarabitur quo ad omnes modos. Dixi no tanter quo ad primos quatuor modos concludentes obiecte, quoniam istæ regulæ non sunt necessariæ in modus indirecte. Nam in fapesmo, minor est in negatiua, infrisesomorum maior est particularis. Quid autem sit directe, & indirecte concludere, dicemus in sequentibus.

Quantũ ad tertiũ aduerte, q̃ modi expressi ab Aris. in 1. Prio. & vt principales ac naturalī, cõcludẽtes sũt quatuor, s.

Barbara. Celarent. Darii. Ferio.

Quibus Boetius in lib. de syllogis. categ. ex auctoritate Theophrasti, & Eudemi, & assensu Porph. addit quinq; modos concludẽtes indirecte, vnde Boetius in prædicto suo libro, inquit. Quattuor primos modos in analyticis suis, i. in lib. 1. Prio. posuit Aris. Ceteros vero quinque Theophastus, & Eudemus addiderunt, quibus Porph. vir grauissimæ auctoritatis visus est cõsensisse.

Sunt autem isti quinque modi.

Baralipton. Cœlantes. Dabitis. Fapesmo. Frisesomorũ.

Tu tamen aduerte, quòd Theophrastus, & Eudemus non fuerunt primi inuentores modorum omnium cõcludentiũ indirecte. Nam Arist. in 1. Prio. manifeste ponit quartũ, & quintũ, s. fapesmo, & frisesomorũ. Sic enim inquit. [Cum autem prædicatiuus, & priuatiuus, & vniuersaliter sumptus priuatiuus, semper syllogismus fit minoris extremitatis ad maiorem, vt si à quidem omni, b vel alicui, b autem nulli c, conuersis propositionibus necesse est c, alicui à non inesse. Similiter autem, & in aliis figuris. Semper enim per conuersionem fit syllogismus] & intẽdit Arist. quod, quando vna propositio, i. maior est vniuersalis affirmatiua, altera vero, i. minor vniuersalis negatiua, erit syllogismus concludens minorem extremitatem de maiore in prima figura, & hoc est indirecte concludere. Nam sicut directe concludere, est maiorem extremitatem prædicari de minorem in conclusione, sic indirecte cõcludere est minorem extremitatem prædicari de maiori in conclusione. Hoc autem quod dixit Arist. fit in fapesino. Sic enim arguitur, Omnis homo est animal, Nullus asinus est ho-

mo, Ergo quoddam animal non est asinus. Cõstat ꝙ maior est vniuersalis affirm. & min. vniuersalis nega. & conclusio particularis neg. indirecta, ergo Arist. posuit Fapesmo. Itẽ dicit, ꝙ qñ vna p̄missarũ, i. maior est particularis affirmatiua. & altera, i. minor vniuersalis negatiua, erit syllogismus cõcludẽs minorẽ extremitatẽ de maiori in prima figura, ex cõsequẽti cõludet indirecte, & hoc fit in frisesomorum, sic enim arguitur. Aliqua virtus est bona, Nullus vitiũ est virtus, Ergo aliquod bonum non est vitium. ergo Aris. posuit frisesomorũ, ex quinque ergo modis primæ figuræ concludẽtib. indirecte, duos habemus ab Ari. alios aũt tres aduertere potuerũt Theophrastus, & Eudemus, quod innuit Boetius, vt supra. Sic. n. inquid. Hoc quod nuper diximus in 2. Priorũ analyticorũ lib. ab Arist. monstrat. Quod soli Theophrastus, & Eudemus principium capientes, ad alios in prima figura sillogismos adiiciendos animum adiacere. Licet ergo Arist. omnes modos indirecte concludentes non expresserit virtualiter tamen ab eo processerunt.

Descendẽtes igitur ad singulos modos aduerte, prius pro vniuersali intelligentia omnium modorum primæ, & secũdæ, tertię figuræ, quod continentur his versibus.

Barbara, Cœlarent, Darii, Ferio, Baralipton,
Cœlantes, Dabitis, Fapesmo, Frisesomorum,
Cæsare, Camestres, Festino, Barocco, Darapti,
Felapton, Disamis, Darisi, Brocardo, Ferison.

In oĩb. his modis cõtinet aliqua ex his quattuor vocalib. a, e, i, o, A, signat vniuersalẽ affirmatiuã. E, vniuersalẽ negatiuã. I, particularẽ affirmatiuã. O, particularẽ negatiuam.

Omnes isti modi continent tres syllabas. Prima, signat propositionem maiorem. Secunda, minorem. Tertia, cõclusionem. Si quis autẽ modus continet quattuor syllabas, vt Baralipton, vel quinque, vt frisesomorum, tm̃ tres primę deseruiunt, aliæ autem sunt propter complementũ versus,

Quatuor primi primæ figurę incipiunt ab his literis b, c, d, f, & omnes sequentes tam primo, quàm secundę tertiæ figuræ incipiunt ab eisdem, & denotatur quod incipientes à b, reducuntur ad Barbara, & incipientes à c, ad Cęlarent, & incipientes à d, ad Darii, & incipientes ab f, ad ferio.

In

In omnibus modis exceptis quattuor primis ponitur ali qua ex his quattuor literis, s, p, m, c: s, signat quod ille modus reducitur per conuersionem simplicem, p, signat quod ille modus reducitur per conuersionem per accidens, m, signat quod ille modus debet reduci per transpositionē præ missarū, vt, scilicet maior fiat minor, & econuerso, c, signat quod ille modus reducitur per impossibile. Vnde versus.
Simpliciter veri vult s, p. vero per acci.
M, vult transponi, c, per impossibile duci.

His prænotatis descendamus ad quattuor primos primę figuræ, per quos secundum Arist. in 1. Priorum fiunt sillogismi perfecti, per omnes autem alios sequentes, & secundæ, & tertiæ figuræ fiunt imperfecti. Non enim quattuor indigent firmari, neq; reduci ad alios, omnes autem alii reducendi sunt ad quattuor primos, vt firmentur per illos, sicut tibi declarabitur qaattuor ergo primi sunt perfecti, reli qui vero per quattuor primos perficiuntur.

Primus & perfectior est Barbara, eo ꝙ in eo solo conclu ditur vniaersalis affirmatiua, & facit magis scire, vt tibi de clarabitur in tract. sequenti. Constat autem Barbara ex tribus a, signantibus maiorem, & minorem, & conclusionem vniuersales affirmatiuas, & sic arguitur.

Bar	Omne animal est mortale,
ba	Omnis homo est animal;
ra.	Ergo omnis homo est mortalis,

Regulæ obseruandæ vt defendatur modus arguendi in Barbara ponentur in vlt. cap. huius tract.

Secundus modus primæ figuræ, per quem concludit vni uarsalis negatiua e.

Cœ	Nullum animal est lapis,
la	Omnis homo est animal,
rent.	Ergo nullus homo est lapis.

Regulę defensiuæ modi arguẽdi in cęlarēt ponenť in vlt. c.

Tertius modus primæ figuræ, per quem concluditur par ticularis affirmatiua est.

Da	Omnis homo est rationalis,
ri	Sortes est homo.
i.	Ergo sortes est rationalis.

Regulæ defensiuæ modi arguēdi in Darii ponetur in c.vlt.

Quartus modus primæ fig. per quem concluditur particularis negatiua est:

Fe Nullum bonum est malum,
ti Viuere est bonum,
o. Ergò viuere non est malum.

Regulę defensiuę modi arguēdi in ferio, ponēt in c.vlt.

Primus modus primæ figurę concludens particularis affirmatiua, indirectè est baralipton.

Ba Omne animal est viuens,
rali Omnis homo est animal,
pton. Ergo quoddam viuens est homo.

Aduerte, ꝙ reducitur ad barbara per conuersionem conclusionis per accidens, nam tertiæ syllabæ apponitur.

P. Sic aūt reducitur, Omne animal est viuēs, Omnis homo est animal, Ergo omnes homo est viuens, Nā vniuersalis affirmatiua, conuertitur in particularē affirmatiua per accñs, vt docuimus in tract. 3. agentes de speciebus conuersionis. Sed aduerte, qñ dr̄ ꝙ Baralipton reducitur ad barbara per conuersionē cōclusionis per accidens; id pōt hr̄e duplicem sensum. Primūs est, quod conclusio de Baralipton conuertatur per accidens in vniuersalem affirmatiuam. & hic sensus est falsus, qm̄ cū sit propositio particularis affirmatiua, nō conuertitur nisi per cōuersionem simplicem in particularē affirmatiuā. Secundus est quod conclusio de Baralipton cōuertat vniuersalem affirmatiuam per accidens, & hic sensus est verus, qm̄ vniuersalis affirmatiua, cōuertitur per accidēs in part. affirm. ita qđ vniuersalis est ecōuersa & particularis est cōuertēs, est ergo sensus qđ Baraliptō reducitur ab Barbara per conuersionem conclusionis actiuam per accidens, & non passiuam, quia & si nō conuertatur in vniuersalem affirmatiuā, conuertit tn̄ vniuersalē affirmatiuā ꝑ accidēs, & hic est sensus Boetii in libro suo de syllogismo categorico, Vbi positis quattuor primis modis primæ figuræ agens de quinto, qui hic nominatur Baraliptō inqt, quintus modus ex duabus vniuersalibus affirmatiuis est, particularem colligēs hoc modo. Si à fuerit in omni b, & b, fuerit in omni c, posset equidem concludi quod a, esset in omni c. Sed

quo-

quoniā ista vniuersalis propositio, vt dictum est particulariter.i.in particularem conuertitur, prætermisso eo quòd à terminis de omni c, termino prædicatur, cõclusio esse dicitur quod c; terminus de quoddam à termino prædicatur. Quod hoc exemplo monstradum est. Si.n. sint propositones sic Omne iustum bonum est, Omnis virtus iustum est, posset etiam concludi quod, Omnis virtus bonum est. Sed qm̄ ista propositio sibi particulariter cõuertitur.i.cõuerti tur in particularem, fit vt quoddam bonum sit virtus, & sic conclusio particularis syllogismi colligitur ex duabus vniuersalibus affirmatiuis. Hæc Boet. ex quib. cõstat, q̄ particularis affirmatiua, quæ est conclusio in Baralip. non est cõuersa in vniuersalem affirmatiuā, vt reducatur ad Barbara, sed qm̄ est cõuertens uniuersalē affirmtiuā, vñ pōt cõcludi vniuersalis affirmtiua, q̄ est ecõuersa, & tūc syllogismus est in Barbara, & potest concludi partic. affirm. quæ est con uertens vniuersalem affirmatiuam; & tunc argumentum est in Baralipton. Secundus modus primæ figuræ concludens indirecte uniuersalem negatiuam est.

Cœ Nullum animal est lapis,
lan Omnis homo est animal,
tes. Ergo nullus lapis est homo.

Reducitur ad cœlarent, si conuertatur conclusio simpliciter, i. uniuersalem negatiuam, sic. Nullum animal est lapis, Omnis homo est animal,
Ergo nullus homo est lapis.

Regula defensiua modi arguendi in Cœlantes, ponetur in cap. vltimo.

Tertius modus primæ fig. cõcludens indirecte par. affir.

Da Omne animal est viuens.
bi Quid homo est animal,
tis. Ergo quoddam viuens est homo.

Reducitur ad Darii conuersa conclusione simpliciter, i. in par. affir. siue indefinitam sic. Omne animal est uiuens, Homo est animal; Ergo homo est uiuens.

Reg. defensiua modi arguendi in dabitis, ponet̄ in c. ult.

Quartus modus primæ figuræ concludens indirecte par ticularem negatiuam.

Fa Omne animal est substantia,
pes Nullus lapis est animal,
mo. Ergo quædam substantia non est lapis.

Reducitur ad Ferio maiore conuersa per accidens,i.par. affirm.vt oē aīal est substantia,quædam substantia est aīal, & minore conuersa simpliciter.i.in vniuersalem negatiuā, vt nullus lapis est aīal, nullum aīal est lapis,& per transpositionē prȩmissarū sic cōuersarum,vt.s. minor cōuersa fiat maior, & maior conuersa fiat minor. Tunc.n.sillogismus erit in Ferio sic arguendo.Nullum animal est lapis, Quędā substantia est animal, Ergo quædam substantia non est lapis. Regula defensiua modi arguendi in Fapesmo ponetur in cap.vltimo.

Quintus modus primæ figuræ concludens indirecte par ti.negat.

Frise Quidam homo est animal,
somo Nullus asinus est homo,
rum. Ergo quoddam animal non est asinus.

Reducitur ad Ferio, maiore cōuersa simpliciter.i.in par. affirm.vt quidā hō est aīal,quoddā aīal est hō, & minore cōuersa simpliciter.i.in vniuersalē negatiuā,vt nullus asinus est hō,nullus hō est asinus,& per transpositionem prȩmissarum conuersarum,vt.s.minor ecōuersa fiat maior, & maior conuersa fiat minor, & tunc argm̄ erit in Ferio. Sic arguendo.Nullus hō est asinus, Quoddam animal est hō, Ergo quoddam animal non est asinus. Hęc de modis primę figuræ tam directe,q̄ indirecte concludentibus dicta sint.

De Secunda figura, & singulis eius modis. Cap. III

IN tertio cap.agendum est de secunda figura, in qua tria agenda sunt.

Primo, quomodo se habet secunda ad primam, & ad tertiam,quoad perfectionem.

Secundo,ponendæ sunt regulæ generales obseruandæ, ne fiat in error in arguendo in secunda figura.

Tertio,agendum est de sigulis eius modis.

Quantum ad primum aduerte,quod est media secū dum

per

perfectionem inter primam,& tertiam,nã est imperfectior prima quoad quattuor modos directe concludentes,qm̃ in prima concluditur vniuersalis affirmatiua,in secunda autẽ non. Præterea medium in prima verę mediat inter extrema positione,& coniunctione,in secunda aũt tm̃ cõiunctione, qm̃ pdicatur in vtraq; præmissarũ. Præterea, modi secũdæ reducũtur ad modos primę,vt tibi manifestabitur tanq̃ imperfecti ad perfectos,& non econuerso,ergo, constat secũdam esse imperfectiorẽ prima,est aũt pfectior tertia,qm̃ in secũda cõcluditur vniuersalis negatiua,& par.negat.in tertia aũt solum particularis affirmatiua, negatiua,ergo facit minus scire,q̃ secunda. Præterea in secunda medium prędicatur in vtraque,in tertia vero subiicitur,nobilius est autẽ prædicari,q̃ subiici,quoniam prędicatum habet rationem formæ,subiectum vero rationem materiæ. Cõstat ergo, ꝙ est media quoad perfectionem inter primam, & tertiam.

Quantum ad secundum aduerte,ꝙ tres regulæ obseruãdæ sunt,ne contingat error in arguendo in secũda figura.

Prima est,in secunda figura nunq̃ maior sit particularis.

Secunda est,non sit vtraq; pręmissa affirm. sed vna affirmatiua,& altera negatiua.

Tertia est,semper conclusio sit negatiua.

Ratio primæ regulæ,& secundæ,& tertiæ est,quia cõtingeret præmissas esse veras,& conclusionem falsam,ergo esset inutilis modus arguendi. Diximus.n.supra, ꝙ in vero, & formali modo arguendi,ex veris non concluditur nisi verum. Quod autem maiori existente particulari,contingat ex veris concludi falsum, patet hic.

Homo est albus,
Nullus Aethiops est albus,
Ergo nullus Aethiops est homo,

Constat ma.esse veram cum sit indefinita, & min.esse veram ad sensum,& tamen conclusio est manifeste falsa.

Quod vero existente vtraque præmissarum affirm.cõtingat ex veris concludi falsum,patet hic.

Omnis homo est animal,
Omnis asinus est animal,
Ergo omnis asinus est homo.

Constat utranq; præmissarum esse veram, qm̄ animal prædicatur essentialiter de omnibus specieb. suis, vt declaratū est in trac. 4. conclusionem aūt esse falsam nemo dubitat. Quod etiam si conclusio fiat affirm. contingat ex veris cōcludi falsum patet in argumento pręcedenti. Præterea; regula tertia sequitur ex necessitate a secunda, nam si est necesse in secunda figura, alteram pręmissarum esse negatiuā, oportet conclusionem negatiuam, & conclusionem fieri affirmatiuam, vt patet discurrenti. Constat igitur prædictas tres regulas obseruandas esse in secunda figura.

Quantum ad tertium aduerte, q secunda figura cōtinet quattuor modos directe concludentes, ex quib. duo primi concludunt vniuersalem negatiuam, & duo sequentes particularem.

Primus est.

Cæ Nullum vitium est virtus,
sa Omni iustitia est virtus
re. Ergo iustitia est vitium.

Reducit ad cœlarent ma. conuersa simpliciter, i. vniuersalem negatiuam sic, nulla uirtus est vitium, omnis iustitia est virtus, ergo nulla iustitia est vitium.

Regula defensiua modi arguendi in Cæsare, ponetur in vltimo cap.

Secundus modus est.

Ca Omnes animal est viuens,
me Nullus lapis est viuens;
stres. Ergo nullus lapis est animal.

Reducitur ad cœlarent, conuertendo minorem simpliciter, & in vniuersalem negatiua, & conclusionem simpliciter, i. in uniuersalem negatiuam; & transponendo minorē in maiorem, & maiorem in minorem sic arguendo. Nullū viuens est lapis. Omne animal est uiuens. Ergo nullū animal est lapis. Regula defensiua modi arguendi in camestres, ponetur in ult. cap.

Tertius modus est.

Fe Nullus asinus est homo,
sti Sortes est homo,
no. Ergo sortes non est asinus.

 Reducitur

Reducitur ad ferio maiore conuersa simpliciter, i. in vniuersalem negatiuam sic, nullus homo est asinus, sortes est homo, ergo sortes non est asinus.

Regula defensiua modi arguendi in festino, ponetur in cap. vltimo.

Quartus modus est.

Ba	Omnis virtus est laudabilis,
ro	Auaritia non est laudabilis,
co.	Ergo auaritia non est virtus.

Reducitur ad Barbara per impossibile. Est aũt reducere impossibile sumere oppositum conclusionis, & alterũ pręmissarum & inferre oppositum alterius præmissæ, v. g. in argumento præposito conclusio est hæc, Auaritia nõ est virtus; sumatur oppositum contradictorium, s. omnis auaritia est virtus; maior est hæc, omnis virtus est laudabilis, minor est hæc auaritia non est laudabilis, oppositum contradictorium est hoc, omnis auaritia est laudabilis. Arguatur ergo sic, omnis virtus est laudabilis, omnis auaritia est virtus, ergo omnis auaritia est laudabilis, quod est oppositum minoris. Regula defensiua modi arguendi in Baroco, ponetur in cap. vlt. Hæc de modis secundæ figuræ dicta sint.

De Tertia figura, & singulis eius modis. Cap. IIII.

IN c. quarto agendum est de tertia figura, quę est imperfectior secunda, quoniam per eam concluditur solum part. affir. & neg. & de singulis eius modis. De ea igitur duo agenda sunt.

Primo, ponentur duæ regulæ generales obseruandæ, ne fiat in tertia figura, sillogismus inutilis.

Secundo agendum est, de singulis eius modis.

Quantum ad primum, aduerte duas regulas obseruandas ne fiat error. Prima est, quod minor non sit negatiua, aliter ex veris concluderetur falsum. vt hic: Omnis homo est animal. Nullus homo est asinus, Ergo asinus non est animal. Constat præmissas esse veras, & conclusionem falsam, ergo istæ modus arguendi est inutilis in tertia figura.

Secunda est hæc, nunquam conclusione vniuersalis, aliter ex veris concluderetur falsum. vt hic, oĩs homo est animal,

mal, omnis hō est substātia, ergo omnis substantia est aīal. Constat præmissas esse veras, & conclusionem falsam, ergo esset inutilis modus arguendi. Necesse est ergo in tertia figura minorem esse affirmatiuam, & cōclusionem esse particularem, siue affirmatiuam, & negatiuam.

Quantum ad secundum aduerte, quòd primus modus tertiæ figuræ, dicitur.

Da	Omnis homo est substantia,
ra	Omnis homo est animal,
pti.	Ergo quoddam animal est substantia.

Reducitur ad darii minore cōuersa per accidens, i. in par. affirm. vt hic, Omnis homo est substantia. Quoddam animal est homo. Ergo quoddam animal est substantia.

Regula defensiua modi arguendi in darapti, ponetur in cap. vltimo.

Secundus modus dicitur.

Fœ	Nullum animal est mortuum,
lap	Omne animal est viuum,
ton.	Ergo viuum non est mortuum.

Reducitur ad ferio minore conuersa per accidens, id est in par. affirm. ut hic. Nullum animal est mortuum, Quoddam viuum est animal. Ergo quoddam viuum non est mortuum.

Regula defensiua modi arguendi in fœlapton, ponetur in cap. vltimo.

Tertius modus dicitur.

Di	Quidam homo est iustus,
sa	Omnis homo est animal.
mis.	Ergo quodam animal est iustum.

Reducitur ad darii cōuersa maiore simpliciter, i. in part. affirm. & conuersa conclusione simpliciter, id est in part. affirm. & transponēdo præmissas, ita quod minor fiat maior, & maior cōuersa simpliciter fiat minor, & concludatur cōclusio cōuersa simpliciter, vt hic, Omnis homo est animal, Quoddam iustum est homo. Ergo quoddam iustum est animal.

Regula defensiua modi arguendi in disamis ponetur in vltimo cap.

Quartus

Quartus modus dicitur.

Da Omnis homo est substantia,
ti Quidam homo est animal,
si. Ergo quoddam animal est substantia.

Reducitur ad Darii, conuersa minore simpliciter in prima par. affir. vt hic, Omnis homo est substantia, Quoddam animal est homo, Ergo quoddam animal est substantia.

Regula defensiua modi arguendi in Datisi, ponetur in cap. vltimo.

Quintus modus dicitur.

Bro Quidam homo non est iustus,
car Omnis homo est rationalis,
do. Ergo quoddam rationale non est iustum.

Reducitur ad Barbara per impossibile. Sic autem reducetur, sumatur oppositum conclusionis, quod est hoc, Omne rationale est iustum, Sumatur minor ut stat, s. Omnis homo est rationalis, & concludatur oppositū maioris, qđ est hoc, Omnis homo est iustus, tūc patet quod argumētū erit in Barbara, sic syllogizando, Omne rationale est iustū, Omnis homo est rationalis, Ergo omnis homo est iustus.

Regula defensiua modi arguendi in Brocardo, ponetur in cap. vltimo.

Sextus modus dicitur.

Fe Nullum vitium est uirtus,
ri Quoddam uitium est pessimum,
son. Ergo quoddam pessimus non est virtus,

Reducitur ad ferio conuersa minore simpliciter, i. in par. affir. ut patet hic. Nullum vitium est uirtus, Quoddam pessimum est uitium, Ergo quoddam pessimum non est uirtus.

Regula defensiua modi arguendi in ferison ponetur in cap. vltimo.

Hæc de tertia figura, & singulis eius modis dicta sint.

De coniugationibus inutilib. ad mentem Arist.

Cap. V.

IN cap. 5. tangendū est summariæ de cōbinationib. inutilibus, de quib. pertractat Arist. in lib. Prior. satis diffuse. Tu igitur aduerte, quòd coniugatio, siue combinatio sumitur

mitur hic pro dispositione trium terminorum.s.maioris,& minoris extremitatis & medii,& duarũ præmissarum ad inferendam cõclusionem. Talis igr̃ combinatio duplex est.s. vtilis,& inutilis.vtilis est,qñ ex tribus termiuis, & duabus præmissis veris recte dispositis semper sequitur conclusio vera seruata eadem forma arguendi, ita qđ impossibile, est ex eadem arguendi forma stantibus præmissis veris sequi conclusionẽ falsam. Quod si concludetur falsa aliqua p̄missarum erit falsa,vel omnes,vt sic arguendo in darii. Omnis hõ est asinus. Sortes est homo,ergo sortes est asinus. Combinatio quidem est vtilis quod ad formam, sed peccat in mã,& ideo non est mirum si ex maior falsa cõcluditur conclusio falsa, & qm̃ in omnibus modis trium figurarum ex veris nunq̃ cõcluditur falsum, sed verum ex veris, & falsũ ex falsis,seruatis regulis gñalibus,de quib.actum est supra, ideo sunt cõbinationes vtiles. Combinatio aũt inutilis,cognoscitur, qñ consimili forma arguendi seruata ex p̄missis veris cõcluditur conclusio aliqñ vera,aliqñ falsa.v.g. Si in prima figura sumatur minor negatiua,ex veris cõcludetur verũ & falsũ. Verũ quidẽ,si sumatur species,& genus cum termino extraneo qui est alterius gñis,vt hõ aĩal lapis,& arguatur sic, oĩs hõ est aĩal,nullius lapis est hõ, ergo nullus lapis est aĩal, falsum aũt.Si sumantur duæ species cũ genere,vt homo asinus,& animal,& arguatur sic, omnis homo est animal, nullus asinus est homo, ergo nullus asinus est animal. Præterea. Cognoscitur combinatio inutilis,ex eo quod in ea dantur termini in quibus omni & quib. nulli. Dari terminos in quibus nulli, est dari tres terminos, ex quibus fiunt duæ præmissæ veræ secundum aliquam cõbinationem cum quibus stat vniuersalis negatiua vera: v.g. si quis dicat quod arguere ex puris particularibus,est combinatio vtilis,sumat animal,& hominem,& asinum, & arguat sic. Quoddam animal est asinus,quidam homo est animal,ergo quidam homo est asinus. Certum est quod cũ his duabus præmissis veris stat vniuersalis negatiua vera,s.nullus homo est asinus,ex quo sequitur hanc combinationem esse manifeste inutilem, qm̃ tu concedis p̄p illa dũo cõtradictoria esse simul vera,nã constat hanc esse veram, nullus

homo

hō est asinus , & tu concedis hanc esse veram quidā hō est asinus, qm̄ est conclusa ex duab. præmissis particularib. veris, quam cōbinationē tenet esse vtilem. Sed istæ sunt contradictoriæ, nullus homo est asinus quidā hō est asinus. Ergo tu concedit duo contradictoria esse simul vera. Dari terminos in quib. omni, est dari terminos, ex quib. fiant duæ præmissæ veræ secundum aliq̄ combinationem, cum quib. stat uniuersalis affirmatiua vera: v.g. si tu dicis, quod arguere in prima figura ex maiori particulari est combinatio vtilis, sumas speciem, & genus suum & terminum extraneum à genere, puta hominem animal lapidem, & arguas sic. Lapis non est animal, nullus homo est lapis. Ergo nullus homo est animal, certum est quòd cum his duabus præmissis veris, stat vniuersalis affirmatiua vera, s. Omnis homo est animal, ex quo sequitur prædictam cōbinationem esse inutilem, quoniā tu concedis duas propositiones cōtrarias in materia naturali esse simul veras. Constat.n. hanc esse verā, Omnis homo est animal, & tu concedis per prædictam cōbinationem, quam reputas esse vtilem, hanc esse veram, nullus homo est animal , & istæ sunt duæ contrariæ in materia naturali. ergo &c. Vlterius concedis duas contradictorias esse simul veras, nā ad istam . Nullus homo est animal sequitur, Quod alis homo non sit animal, sed omnis homo est animal, & aliquis homo non est animal, contradicūt ergo concedit contradictoria simul esse vera, quod cū sit impossibile, sequitur prędictam combinationem esse inutilē. Constat igitur tibi quid sit combinatio vtilis, & inutilis, & ex quibus depræhenditur. Hæc de quinto cap. dicta sint.

De Regulis defensiuis syllogismorum. Cap. VI.

IN 6. cap. ponendæ sunt regulę defensiue modorū trium figurarum, quibus obseruatis non fiet error in aliquo prædictorum modorum, ita quod semper concludetur verum ex veris, aut falsum ex falsis, & nunquam falsum ex veris. Sed antequam descendamus ad modos speciales, ponendæ sunt regulæ generales deseruientes omni figuræ, &

omni modo sunt nouem.

Prima est, nũquam medium sit terminus æquiuocus, nec analogus analogia plurium rationum, & propterea hic syllogismus non valet, Omnis canis latrat, Stella est canis, Ergo stella latrat, neq; istæ valet, Omne sanũ est animal, Vrina est sana, Ergo vrina est animal. Dixi analogus, analogia plurium rationum, qm̃ si analogum dicat tantum vnam rationem, sed inæqualiter participatum, quale est ens in via Thomistica, non impedit quin sit verum medium, & verus syllogismus. vt hic, cuilibet enti debetur esse, Substantia est ens, ergo substantiæ debetur esse, idem concluditur de accidente, necesse est ergo medium esse vniuocum, vel analogũ analogia vnius rationis inæqualiter participatæ.

Secunda est, ꝙ neutra præmissarũ sic hypothetica, sed vtraq; categorica, qm̃ modi, & figuræ, de quib. locuti sumus dantur ab Arist. de syllogismo categorico, & nõ hypothetico, sillogismus autem categoricus constare debet, ex categoricis, & non ex hypotheticis, & ꝑpea hic sillogismus nõ valet in barbara. Oẽ aĩal si est rudibile est asinus. Omnis hõ est animal sic est rudibile, ergo omnis hõ est asinus. Nõ valet, qm̃ præmissæ sunt hypotheticę, & conclusio est categorica.

Tertia est, maior, & minor extremitas, teneanẽ impermixtę in præmissis ita qđ maior extremitas, neq; secundùm partẽ, neq; scđm totũ replicet in minori. & ꝑpea nõ seqtur in Barbaras, Oẽ scđm immediate seqtur primũ, oẽ tertiũ immediate seqtur scđm, ergo omne tertium immediate sequitur primum non valet, qm̃ maior extremitas, quæ est hoc totũ, immediate seqtur primũ, replicatur scđm partem in minori, sed dẽt sic formari minor, oẽ tertiũ est secundũ, & tunc argumentum valet in Barbara, sed minor est falsa,

Quarta, teneantur termini in præmissis, & in conclusione æque ample, & æque stricte. nam si in præmissis teneantur ampliatiue, & in conclusione restrictiue, siue ɔconuerso nunq̃ argm̃ valet & hoc tibi manifestabiẽ infra in multis.

Quinta est, non fiat argumentum ex quattuor terminis, neque expresse, neque impliciter, aliter argumentum non tenet, vt tibi manifestabitur.

Sexta est, nunq̃ imponatur mediũ, neq; pars medii in cõ-

clusio-

clusione, vnde nõ sequitur in Barocco. Omnis hõ differt ab asino. Brunellus nõ differt ab asino cũ sit asinus. Ergo Brunel lus non differt ab homine, non valet, quoniam mediũ, est hoc, differt ab asino, cuius pars ponitur in conclusione, s. differt, vnde debet sic concludi, ergo Brunellus nõ est ho mo, quod est verum.

Septima, non fiat transitus a suppositione ad suppositionem sibi repugnantem. Repugnat autem materialis formalis, simplex personali. Determinata, siue confusa tantũ distributiue, distributiua collectiuæ. Distributiua absoluta distributiuæ accommodæ.

Octaua est, ut syncategoremata recte disponantur in pręmissis, & conclusione, & defectu huius regulæ, multi committuntur errores in modis arguendi, vt tibi manifestabitur in sequentibus.

Nona est, concludatur conclusio, vt præcise sequitur ex præmissis, & non aliter defectu cuius multi tibi manifestã tur errores in prædictis modis arguendi

Positis regulis generalibus obseruandis, descendendum est ad modos particulares, in quib. committitur error propter defectum alicuius regulæ ex prædictis.

In barbara hoc argumentum non valet, propter defectũ secundæ regulę. Omne rationale, vel irrationale est homo. Hæc est vera, quoniam cum sit disiunctiua, vna pars est vera, & sufficit omnis asinus est rationalis, vel irrationalis, & hæc est vera eadem ratione, quoniam vna pars est vera, & tamen conclusio est falsa, scilicet omnis homo est asinus.

Hoc argumentum nõ valet, quoniam cum conclusio sit categorica debet concludi ex categoricis, & nõ ex hypotheticis, cõstat autem maior, & minor esse hypotheticas disiũ ctiuas. Vnde deberet sic argui. Omne rationale est homo. Omnis asinus est rationalis. Ergo omnis asinus est hõ. Et tunc argumentum veræ est in Barbaba, sed minor est falsa,

Item in Barbara hoc argumentum non valet propter defectum quintæ regulæ, quicũque dicit sortem esse animal, dicit verum, quicunque dicit sortem esse asinum, dicit sortem esse animal, quoniam asinus est animal, ergo quicũq, dicit sortem esse asinum dicit verum.

Hoc

Hoc argō nō valet, qm̄ cō ſtat ex quattuor terminis virtualiter, ſtat enim aīal in ma: pro animali rōnali tm̄, & in min. pro animali irrationali tm̄. Conſtat autem quod non eſt idem animal rōnale & irrationale ex ſignificato. Quod ſi ſumatur animal in vtraq; premiſſarum pro eodem ſignificato, conſtat minorem eſſe falſam, & ideo argumentū non valet de forma, quod ſi de forma valet minor eſt falſa.

In Cœlarent hoc argumentum non valet, propter defectum tertiæ regulæ, nullū animal dum dormit vigilat, omnis homo eſt animal dum dormit, ergo nullus homo vigilat, non valet quoniam replicatur pars maioris extremitatis in minoris propoſitione, ſcilicet ly dum dormit, ſed ſic formari debet minor. Omnis homo eſt animal, Ergo nullus homo dum dormit vigilat.

In Darii hoc argumentum non valet propter defectum ſeptimæ regulę, omne indiuiduū alicuius ſpeciei eſt aſinus. Nam demonſtrata hac ſpecie, puta aſinina. Omne indiuiduum illius ſpeciei aſininæ eſt aſinus. Sortes eſt indiuiduū alicuius ſpeciei, vt patet, Ergo ſortes eſt aſinus. Non ſequitur, quoniam ſubſumitur minor, ac ſi ly alicuius ſpeciei ſtaret diſtributiue in maiori, quod nō eſt verū, ſed ſtat & ſupponit determinate, aut diſcrete, Vnde arguitur à non diſtributo ad diſtributum. Si autem deberet valere, oportet ſic arguere. Omne indiuiduum omnis ſpeciei eſt aſinus, Sortes eſt indiuiduum huius ſpeciei puta humanæ. Ergo ſortes eſt aſinus. Argumentum valet de forma, ſed maior eſt falſa.

Item in Darii, hoc argumentum non valet popter defectum eiuſdem regulæ. Omnes Apoſtoli ſunt duodecim, Petrus, & Paulus ſunt Apoſtoli, Ergo Petrus, & Paulus ſunt duodecim. Non ſequitur quoniam fit tranſitus à ſuppoſitione collectiua ad diſtributiuam, nam ly Apoſtoli ſtat collectiue in maiori, & tamen ſubſumitur Petrus & Paulus, ac ſi ſtaret diſtributiue.

Item in Darii hoc argm̄ non valet propter defectum octauæ regulæ. Omne riſibile eſt animal, Præciſe homo eſt riſibilis, Ergo præciſe homo eſt animal. Non ſequitur, qm̄ ly præciſe non debet poni in cōcluſione, eſt enim regula generaliis, ꝙ non debet plus poni in concluſione cum maiori

extre-

extremitate q̃ positũ fuerit in propositione maiori cũ prædicato illius: constat aũt ꝙ hoc syncategorema præcise nõ fuit positum in propositione maiori, ergo non debet poni in cõclusione, sed debet sic cõcludi, ergo homo est animal.

In Ferio hoc argumentũ non valet ꝑꝑ defectũ tertiæ regulæ. Denariũ non valet solidũ, Ducatũ valet denariũ, Ergo uocatũ non valet solidũ, non sequitur, qm̃ pars maioris extremitatis replicaẽ in minori propositione, scilicet valet. Sed debet formari sic minor. Ducatũ est denariũ, ergo &c. Tunc argumentum valet de forma, sed minor est falsa.

In Baralipton hoc argumentum non valet propter defectum quintæ regulæ. Omne album est qualitas, Omnis nix est alba, Ergo quædam qualitas est nix. Non sequitur, qm̃ in maiori stat albũ abstracte. i. pro albedine, iuxta sensum, quem dicit Arist. in prædicamento, qualitatis, ꝙ album puram qualitatem significat, aliter maior esset falsa, in minori autem si debet esse vera oportet quod stet concrete. i. pro re siue substantia alba, secundum quod dicimus hominẽ album, niuem albam, & sic cõstat ꝙ aut maior aut minor est falsa, aut argumentum est ex quattuor terminis implicite.

In Cœlantes hoc argumentum non valet propter defectum quintæ regulæ. Pono casum, ꝙ nulla rosa sit in mũdo, puta in hieme, & arguitur sic. Nullum spirans odorem est rosa, quia per casum rosa nõ est. Omnis flos est spirans odorem, hæc est vera, posito, ꝙ non semper sentiatur a nobis, Ergo nulla rosa est flos. Non sequitur qm̃ argumentũ est ex quattuor terminis, nam rosa iu ma. stat. pro rosa existente, in conclusione autem stat pro rosa, vt rosa, ita ꝙ abstraxit ab existente & non existente, & quoniam hæc est in primo modo per se, rosa est flos, sicut ista, homo est aĩal, iõ est sempiternæ veritatis. Cũ igitur non stet rosa pro eodẽ in ma. & in conuersione argumentum non valet.

In Dabitis non valet hoc argumentum propter defectũ septimæ regulæ. Omnis homo est iudiuiduus siue singularis, aliqua species animalis est hõ, quia animal prædicatur de homine in quid, ergo aliqua species animalis est indiuidua siue singularis. Non sequitur, qm̃ fit transitus a suppositione personali ad suppositionẽ simplicem, nam hõ in

ma.ſupponit perſonaliter diſtributiue, in min.autem ſupponit ſimpliciter,ſiue vt dicũt nominales materialiter.hęc autem tibi manifeſta erit in tractatu de ſuppoſitionibus.

In Fapeſmo nõ vr̃ ualidus modus arguendi eo ꝙ in vtraque pmiſſarũ eſt uniuerſalis,& tñ cõcluſio eſt particularis, ꝙ vr̃ repugnare Ariſ.in lib.Priorũ. Vult.n. Ariſ.ꝙ cõcluſio aſſimilari debeat alicui præmiſſarũ, hic aũt nulli ex pmiſſis aſſimilatur cũ ſit particularis,& ambæ pmiſſæ ſunt vniuerſales. Pręterea in Fapeſmo minor eſt negatiua,ꝙ eſt cõtra regulam generalem poſitam in prima figura, in qua dictum eſt,quòd in prima figura minore axiſtente negatiua nihil ſeqtur,ergo ſyllogiſmus in Fapeſmo eſt inutilis.

Reſpondetur.Quando dicit Ariſ.in 1.Priorum,ꝙ opportet concluſionẽ aſſimilari alicui ex præmiſſis,intendit quo ad qualitatem & non quo ad quantitatem,& intendit ꝙ ſi aliqua concluſio ſit negatiua oportet aliquam præmiſſarũ eſſe negatiuam,& hoc verificatur in Fapeſmo, nam qm̃ cõcluſio eſt negatiua,altera præmiſſarũ.i.min. eſt negatiua, nõ autem intendit quo ad quantitatem, nam & in tertia figura, Darapti conſtat ex duabus vniuerſalibus, & tm̃ concluſio eſt particularis.Nec obſtat etiam ꝙ min ſit negatiua qm̃ regula poſita,ſ.ꝙ in prima figura min.exiſtente negatiua nihil ſequitur intelligitur de quatuor primis modis cõcludẽtib.directe.In Fapeſmo aũt ſicut & in Friſeſomorum concludimus indirecte,ideo nihil obſtat mi.eſſe negatiuã. Cõſtat igitur,ꝙ ſyllogiſmus in Fapeſmo nõ eſt inualidus.

In Friſeſomorum nõ videtur validus modus arguẽdi duplici de cauſa. Primo,qm̃ maior eſt particularis,qđ eſt contra regulam poſitam vt generalem in prima fig. Dictũ eſt enim,quod in prima figura ma.exiſtente indefinita particulari vel ſing. nihil ſequitur. ſecunda quia non repgulatur per dici de oĩ vel dici de nullo,nã cũ ma.ſit particularis non ſit ſubſumptio in min.ſub ſubiecto diſtributionis.Cõſtat enim,ꝙ ſubiectum ma.non ſtat diſtributiue, ſed determinate,ergo ſyllogiſmus in Friſeſomorũ non eſt validus.

Reſpondetur regula poſita in prima figura, quòd maior non ſit particula.intelligitur de quatuor modis primis directe cõcludẽtibus, Friſeſomorum autem concludit indirecte,

cte, ideo non obstat. Preterea, non obstat, ꝙ per se nõ regu letur de omni vel de nullo, quoniam cum sit syllogismus imperfectus, & perficiatur per reductionem ad ferio, sufficit, ꝙ mediante reductione ad ferio reguletur, constat aũt ꝙ ferio hẽt maiorẽ vniuersalẽ negatiuam, & sic constat, ꝙ frisesomorum licet non reguletur per se ipsum per dici de omni, vel de nullo, quoniam habet maiorem particularẽ, tamen regulatur per reductionem ad ferio, neque enim dici de omni, & dici de nullo sunt regulatiua omnium syllogismorum trium figurarũ per se & immediate, sed quattuor primorum modorum primæ figuræ, aliorum autem per reductionem ad quattuor primos. Hinc est, ꝙ Aris. in 1. Priorum vocat syllogismos quatuor primorũ modorum, syllogismos perfectos respectu aliorum, qm̃ quatuor non perficiuntur per alios, sed econuerso. Constat ergo non obstantib. prædictis syllogismum in frisesomorum esse validum. Hęc pro defensione nouẽ modorũ primæ figurę dicta sint.

Secundo loco, defensandi sunt quattuor modi secundæ figuræ, in quibus multi solent fieri paralogismi propter nõ obseruantium prędictarum regularum.

In Cæsare hoc argm̃ non valet, ꝑꝑ defectum septimæ regulæ, Nullũ dextrũ est sinistrũ, cuiuslibet hominis manus est sinistra, ergo nullius hominis manus est dextra. Præmissæ quidẽ vñr veræ. De maiore patet, qm̃ oppositũ non prædicatur de opposito. De min. etiã patet, supposito qđ hõ habeat duas manus, vnã dexteram, alteram sinistrã, & tamẽ conclusio est falsa, qm̃ homo vt hõ remoto impedimento habet manum vnam, vnam dextram, alteram sinistram.

Hoc argumentum non valet, quoniã sit transitus a suppositione determinata ad suppositionem distributiuã, nã manus in minore supponit determinate, in cõclusione aũt distributiue, & sic arguitur a nõ distributiuo ad distributũ & ideo argm̃ est inualidum, nec est in Cæs. nisi apparenter.

In Camestres hoc argumẽtũ nõ valet ꝑꝑ defectũ quartæ regulæ, omne mortuum siue corruptũ est non ens, nam corruptio est progressus ab esse ad nõ esse, nullus homo est non ens, ergo nullus homo est mortuus, siue corruptus, nõ ualet, quoniam ly homo non tenetur æque ample & æque

ſtricte in minori & concluſione. Nam in minori ſtat pro præſentibus tantum, in concluſione autem ratione participii de præterito ſtat pro præſentibus & præteritis vt tibi declarabitur in tract. de ampliatione & appellatione.

In Feſtino hoc argumentum non valet propter defectũ nonæ regulæ. Nullum animal pręter hominem eſt rationale. Riſibile eſt rationale, ergo riſibile non eſt animal. Non ſequitur, quia in minori non debet ſubſumi riſibile. Sed aliquod diuerſum ab homine, quoniã in maiori exceptuatus eſt homo, ex conſequenti exceptuatur riſibile. Debet ergo ſubſumi aliquod quòd non ſit homo, puta aſinus, & ſic formare min, aſinus eſt rationalis & tunc argumentum eſt bonum de forma, ſed min. eſt falſa.

Aduerte inſuper, quod argumentum nõ valet q̃m non tota maior extremitas ponitur in concluſione. Nã ly p̃ter hoĩem, eſt pars maioris extremitatis, quę tñ nõ ponitur in concluſione, ideo argumentum non eſt bonum de forma.

In Baroco hoc argumentum non valet propter defectũ ſextæ regulæ. Omnis aſinus eſt aliud ab homine, quoniam differt eſſentialiter ab eo, Sortes non eſt aliud ab homine, q̃m homo pr̨edicatur in q̨d eſſentialiter de ſorte, & de quolibet homine ſingulari. Ergo ſortes non eſt aliud ab aſino, Non ſequitur, quoniam pars medii .i. ly aliud, ponitur in cõcluſione. Sed debet ſic concludi. Ergo ſortes non eſt aſinus. Hæc pro defendendis modis ſecundæ figuræ dicta ſint.

Tertio loco, defenſandi ſunt modi tertię figurę, qui ſunt ſex. In Darapti hæc argumentum non valet propter defectum ſeptimæ regulæ. Cuiuslibet hominis alter eſt oculus dexter, Cuiuslibet hominis alter eſt oculus ſiniſter, Ergo oculus ſiniſter eſt oculus dexter. Non ſequitur quia arguit̃ a ſuppoſitione determinata ad diſtributiuum. Nam oculus non diſtribuitur in maiori, ſed tantum ly hominis, & tamẽ ſubſumitur oculus in min. ac ſi diſtribueretur in ma. Nõ debet ergo ſubſumi oculus, ſed aliud, formare ſic argumentum. Cuislibet homini alter, eſt oculus dexter, Quilibet homo eſt animal, Ergo animalis alter eſt oculus dexter. Eodem modo intelligendum eſt hoc, Cuiuslibet contradictionis altera eſt pars vera, Cuiuslibet cõtradictionis altera eſt

pars

pars falsa, Ergo pars falsa est pars vera non debet sic formari min. sed sic, Quælibet cōtradictio est oppositio, Ergo oppositionis altera est pars vera.

Item non valet hoc argumentum ex defectu eiusdem regulæ in Darapti. Omnem hominem esse rationalem est necesse, Omnem hominem esse animal est necesse, Ergo animal esse rationale est necesse. Non sequitur, qm̄ anima in mi. supponit simpliciter, in conclusione personaliter. Tu tn̄ potes totum concedere, & argm̄ valere de forma & de materia, & conclusionem esse veram. Nam licet hæc vniuersalis est falsa, Omne animal esse rationale est necesse, nihil tn̄ prohibet particularem siue indefinitam esse veram. Hęc autem conclusio in Darapti est indefinita, animal esse rōnale est necesse, & ęquippollet huic particulari, aliquod animal, puta hominem esse rationale, est necesse.

In Felapton non valet hoc argm̄ pp defectum se primę regulæ. Nullus homo est genus, Omnis homo est animal, Ergo animal non est genus. Non sequitur, quia fit trāsitus a suppositione personali ad suppositionem simplicem siue vt dicunt nominales, ad suppositionem materialem, nā animal in min. supponit personaliter, in conclusione simpliciter secundum reales, & materialiter secundum nominales.

In Disamis non valet hoc argm̄ pp defectū nonæ regulæ. Alicui homini inest sanitas, Oī homini inest risibilitas. Ergo risibilitas est sanitas, Non bene concluditur, sed debet sic concludi, Ergo cui inest sanitas, ei inest risibilitas.

Eodem modo dicendum est ad hoc. Ab aliquo homine videtur asinus, Ab omni homine videtur vna Ergo a luna videtur asinus. Non bene concluditur, sed concludatur sic, Ergo a quo videtur luna ab eo videtur asinus.

In Darisi hoc argm̄ non valet propter defectum decimę regulæ. Omne animal est in mundo, Aliquod animal est in domo, Ergo domus est mundus. Non valet, quia antequem concludatur debet sic resolui. ma. & min. Omne animal est ens in mundo, aliquod animal est ens in domo, & tunc sic bene concludetur, ergo ens in domo est ens in mundo, quoniam domus est pars mundi, & pars continetur in toto.

In Brocardo hoc argumentum non valet pp defectum

quintæ regulę. Sortes non est minor forte, Totus sortes est minor sorte, Ergo minor sorte nō est minor sorte, ꝙ implicat contradictionem. Non sequitur, qm̄ sortes non tenet in eodem significato in ma.& min.nam in ma.tenetur pro ipso supposito sortis,& est vera,& in min.tenetur pro partib.integralibus sortis, quarū nulla sigillatim sumpta est æqualis sorti,& hoc est tenere totū syncategorematice, vt tibi declarabitur in tract. de probationib.terminorū, & iō cum argm̄ sit virtualiter ex quattuor terminis, nō valet.

In Ferison hoc argm̄ non valet propter defectum septimę regulę. Nullum futurum est, Aliquod futurū est homo, Ergo homo nō est Non sequitur, qm̄ in min.stat homo ꝓ homine futuro.i.generando, in conclusióne aūt stat pro homine præsente. Et sic homo in min.stat ampliatiue, in conclusione aūt appellatiue. Hæc pro defensione aliquali omniū modorum primę, & secundę,& tertię figurę dicta sint.

Tu tamen aduerte nouiti, ꝙ prædictas defensiones seruare nō poteris, donec intellexeris tract. suppositionum, & ampliationum,& appellationum, & probationū terminorum. Ideo pro nunc sustine. Cum aūt prædictos tract. intellexeris, reuertere ad prædictas regulas defensiuas, & tunc absq; dubio tibi manifeste erunt, discesq; absq; difficultate sustinere,& defensare tres figuras, & singulos eorū modos syllogizādi. Et hic terminat trac.de syllogismo formali categorico. Quod dico, vt excipiā syllogismū hypotheticū, qui cōstituitur est ꝑmissis hypotheticis de quo nūc nō intēdimus tractare, ne nouitii ingenium cōfundat. Pro nūc sufficit habere notitiā de categorico, cuius duo sunt modi; s. Syllogismus categoricus de inesse,& Syllogismus categoricus modalis. Primus, cōstat ex categoricis de inesse. Secūdus ex categoricis modalibus. Categoricus de inesse est duplex.s.ostēsiuus & ad impossibile. Ostēsiuus est ille, q tātū vnū cōtinet discursum ex duab. præmissit vnā conclusionē cōcludēte, sicut docuimus supra in singulis modis triū figurarū Syllogismus ducēs ad impossibile est ille, q principaliter cōtinet duos discursus, quorū primus a est præmissis ad cōclusionē, secundus aūt est a contradictorio cōclusionis ad contradictoriū alterius ꝑmissæ, vt tibi manifestabimus

bimus in tractatu de syllogismo demonstratiuo, Tunc.n. ostẽdimus quō fit demōstratio ducens ad impossibile &c.

De syllogismo formali Tract. VI. FINIS.

TRACTATVS SEPTIMVS, de Suppositionibus, ex paruis Logicalibus excerptus.

Post doctrinam de arte syllogizãdi re solute a nobis ordinatã, super est vt tractemus de his, quæ communiter apud Logicos parua logicalia dicu. Sicut enim in philosophia naturali post ordinarios libros habemus parua naturalia, veluti parua opuscula, in quib. de sensu & sensato, de somno & vigilia, de memoria & reminiscentia &c. ptractatur; in quib. cõpletur rerũ naturaliũ & doctrina, sic & in arte logices post ordinarios artis veteris. & nouæ libros cõposita sunt per summos dialecticos innitẽtes fundamẽtis, & principiis peripateticis, quædã opuscula, quæ parua Logicalia nuncupantur, sine quibus pene impossibile est assequi verã, & perfectã syllogizandi ac disputandi sciam, est aũt logica ars siue scĩa argumentatiua atque disputatiua. De his igitur nũc agẽdũ est, & primo de suppositionibus, & secundo loco de ampliationibus, & tertio loco de appellationibus. Nã sine horũ notitia tractatus de syllogismo formali, remanet apud nouitiũ non intellectus. Diximus.n. in illo tract.c.6 ꝙ nõ oportet fieri transitũ a suppositione ad suppositionẽ sibi repugnantem, & quod termini teneantur in præmissis; & in conclusione æque ample, & æque stricte.

Post hæc agemus de consequẽtiis, & vltimo loco de probationibus, & terminorum, sine quib. tract. de consequentiis ad plenum formari & intelligi nõ posset. Singuli horũ tractatuum, & si non habeantur expresse ab Aristot. tamen

doctrinæ peripateticæ consonăt, vt tibi constabit postquă in Arist. disciplina tam in logicalibus, quàm in physicis atque metaphysicis eruditus fueris. Reliqua verò parua logicalia, quæ sophistæ inuenerunt nō sciendi gratia, sed aut decipiendi, aut confundēdi, vt pote non ordinata ad aliarū scientiarum acquisitionem, postponēda sunt, non enim intendimus nisi logicam peripateticam, vt regulam & artem omnium veræ scientiarum directiuam.

In hoc igitur tract. acturi de suppositionibus ad mentē realiū, quos existimamus magis inhærere mente ac doctrinæ Arist. diuidemus ipsum in nouem capita.

Primo quid sit supposito.

Secundo, ponentur omnes diuisiones generales suppositionis.

Tertio, tractabitur de suppositione materiali.

Quarto, de formali naturali.

Quinto, de accidentali simplici.

Sexto, de accidentali personali.

Septimo, de terminus habentibus virtutem confundendi & distribuendi.

Octauo, de pluribus signis distributiuis.

Nono, de suppositio celatiua.

Quid sit suppositio. *Cap. I.*

IN cap. primo inuestigādū est quid sit suppositio. Verum quia hic terminus suppositio multipliciter sumitǔ in doctrina Arist. iō vt scies in quo sensu hic diffiniēda est & de ea pertractādū. Aduerte, ꝙ quattuor modis pōt sumi.

Primo, dicitur suppositio propositio, quæ in aliqua sciētia acceptatur, vt manifeste vera, nec indiget in illa sciētia demonstrari, sed est velut principium suppositū ac firmatū in tali scientia, vt apud Geometrā, hęc est suppositio, Omne totum est maius sua parte, apud physicum hęc est suppositio, Motus est, apud Metaphysicū hæc est suppositio, ens est cui debetur esse; apud Logicum hæc est suppositio, uoces sunt signa conceptuum. & de suppositione hoc mō dicta, iā actum est in trac. de syllogismo demonstratiuo, vbi

de

de primis principiis actum est.

Secundo, dr̃ suppositio relatio inferioris ad superiorẽ, vt q̃ est filii ad patrẽ, serui ad dominũ. Nã sicut relatio superioris ad inferiorẽ dr̃ superpositio, sic opposita dr̃ suppositio, qm̃ inferior ponitur sub superiori, & de hac locuti sumus in p̃dicamento ad aliquid, vbi assignauimus tres relationis species, s. æquiparantiæ superpositionibus, suppositionis.

Tertio, dicitur suppositio positio termini sub termino linea prędicamentali, in quo sensu indiuiduum supponitur speciei, & species generi, & genus inferius generi superiori & sic ascendendo vsq; ad generalissimũ, & de hac satis actũ est in tract. de prædicamentis, quoniam prædicementũ est ordinatio plurium prædicabilium secundum sub & supra.

Quarto dicitur suppositio positio termini pro alio, idest pro aliquo suo significato, in quo sensu dicimus, quòd in hac oratione, Deus est bonus, ly Deus ponitur pro suo significato, vt sit sensus, id quod significatur per ly Deus, est bonum. Et in hoc quarto modo considerandum est hic de suppositioue, & primo diffinienda est.

Quantũ ad diffinitionem eius aduerte, quod diuersimode solet diffiniri, nam Petrus Hispanus dicit, quod suppositio est acceptio, termini substantiui pro aliquod, id est pro aliqua re significat per terminum ex quo sequitur secundũ ipsum, quod termini non significatiui non supponũt, nec adiectiua, vt adiectiua sunt, sed id magis declarabitur infra. Petrus autem Mantuanus|sic eam diffinit, suppositio est statio termini in oratione, & declarâns se inquit. Terminus æqualiter significat in oratione & extra orationem, sed nõ supponit nisi in oratione, qm̃ à se nullus terminus hẽt u, supponat, sed à verbo, vel participio trahit suppositionẽ, sic à verbo, vel participio, ergo in propositione, constat enim propositio ex nomine & verbo, Paulus autẽ sic diffinit suppositio est acceptio termini propositione, pro aliquo, vel pro aliquibus. Exemplum primi, Petrus scribit, exemplum secundi, sortes & Plato currunt. Formalis autem & completa diffinitio, q̃ intẽdo seruare & declarare sit hęc suppositio ꝫ acceptio termini substantiui, vel substantiue tenti in propositione extrẹmaliter se habentis, pro aliquo suo significa-

to.

to. Primo, ponitur acceptio loco generis, est enim in plus, q̃ suppositio vt patet, nã acceptio põt sumi actiue, & passiue, & neutraliter, actiue qdẽ dicit actũ siue actionẽ accipiẽtis nã qui accidit accipit acceptione accipit, sicut qui calefacit, calefactione actiua calefacit passiue aũt dicit passionẽ accepti, sicut calefactio passiua dicit receptionẽ caloris incalefactio. Neutraliter aũt nõ dicit acceptionẽ actu actiuã neque passiuã, sed aptitudinalẽ, sicut risibilitas, & hęc est ꝓprietas teris substãtiui, s. ꝙ sit aptus natus accipi in ꝓpositione ꝓ aliquo suo significato. Est ergo suppositio aptitudinalis sumptio passiua termini substãtiui &c. Secũdo dr̃, termini substantiui ad drĩam termini adiecti, qm̃ adiectiua proprie non supponunt, sed copulant. nõ quod vniant plures terminos ad inuicẽ, hoc enim modo copulant coniunctiones, ut nota copulationis vel conditionalis, vel rationalis sed quia vniunt se substantiuis, quib. adiacent & quæ determinãt. Tertio dr̃, vel substantiue tenti, quoniam licet adiectiuum vt adiectiuum non supponat, tamen vt includit substantiuum, vel ponitur loco substantiui supponit, tunc enim est virtualiter substãtiuũ, vt hic iustus erit in memoria ęterna.

Pro cuius notitia aduerte, ꝙ adiectiuum quĩnq; modis potest supponere. Primo, qñ est relatiuũ, qm̃ ponitur loco sui antecedentis, ꝙ est substantiuũ, vt homo qui currit mouetur, ly q̃ supponit sicut ly homo, qm̃ ponitur loco eius. Secundo, qñ sumitur in neutro genere absque suo substãtiuo, tunc. n. substãtiuatur, vt album currit, i. res albedinẽ habens currit. Tertio, qñ est pronomen demonstratiuum, qm̃ indicat substantiuum, vt ille currit demonstrato sorte. quarto quando est adiectiuum superlatiuum, ꝙ propriẽ de vno inter multos verificatur, vt fortissimus defendit Troiam, i. Hector inter Troianos. quinto quando adiectiuum est participium, significant enim actum existentem in substãtiuo, vt currens mouetur, idest homo qui currit, vel cui inest amus currendi mouetur. His igitus quinque modis potest adiectiuum supponere, quoniã habet in se vim substãtiui. Quoties autem tenetur mere adiectiue & hoc est quãdo ponitur in propositione cum suo substãtiuo, habet vim copulatiuam modo quo supra diximus, & nõ supponendi. Quar.

to dicitur, in propositione ad differentiam significationis, qm̄ terminus substantiuus in propositione, & extra per se sumptus significat, sed non supponit nisi in propositione. Pro cuius notitia aduerte, ꝙ significare p̄cedit supponere, & supponere præcedit verificari. Nam significare est imponere terminum siue vocem ad aliquid certi repræsentandum. Sicut quando imponitur lȳ hō ad significandum hominem apud latinos, & lytheos ad significādum Deū apud græcos. Vn̄ facere significare spectat ad primos auctores, qui reb. nomina imponunt. Constat aūt, ꝙ author antequā propositionem formet, pōt ordinare & statuere talē rē per talē terminū repræsentandā & intelligendā, ergo significare est rē repræsentare siue extra propositionem, siue in propositione. Supponere aūt est accipere terminū iam impositum ad significādū, vt stet in propositionē pro aliquo suo significato vel supposito. Vn̄ sicut facere significare spectat ad primos authores, sic facere supponere spectat ad formantes propositionē. Nā formans propositionem singularē intēdit subiectū aliter supponere quàm qn̄ formet propositionem indefinitā, vt tibi declarabitur infra. Verificari aūt restringit supponere, v.g. in hac propositione, hō currit, ly homo supponit determinate, sub quo licet descendere disiūctiue, vt tibi declarabitur infra licet possit supponere, pro pluribus, qm̄ non inconuenit, ꝙ plures currant. modo non omnes homines currant, tamen sufficit ꝙ verificetur pro vno. Nam dummodo sortes solus currat, hæc est vera, homo currit. Ex quibus omnibus constat, quòd significat est in plus quàm supponere, & supponere quam verificari. Supponere tamen & verificari est respectu propositionis tantum.

Disputant hic Thomistæ. Si est verum Tho. terminum supponere intus & extra ꝓpositionē, vel tm̄ in propositione, Aliqui tenent partē affirmatiuam, s. ꝙ intus & extra, alii quì aūt negatiuam, s. ꝙ non nisi in propositione. Primi, fundant se super dictū B. Thom. in prima parte q. 39. art. 4. vbi inquit ꝙ hoc nomē Deus habet ex modo significādi ꝙ possit supponere pro persona, sicut & hoc nomen homo, & in responsione ad tertium, dicit quòd homo per se supponit pro persona. Deus autem per se supponit, pro natura. Si ergo

go homo per se & Deus per se supponunt, sequitur ꝙ terminus substantiuus per se sumptus extra propositionē supponit. Qui autem tenent partem negatiuam dicunt intētionem B. Thom. esse quod nec Deus, nec homo nec aliud substantiuum, habet vim supponendi nisi in ordine ad propositionem, quod constat in eodem loco, in quo se fundat præcedens opinio. Nam postquam B. Thom. dixerat, ꝙ Deus non supponit per se pro natura, statim declarās huiusmodi suppositionem format hāc propositionem, vt cum dicitur, Deus erat. Declarans etiam quomodo supponit pro persona, format propositionem, vt cum dicitur, Deus generat, Deus spirat, & quoniā hæc opinio est vniuersalior, ideo intendo sequi eam. Nec obstat ꝙ dicit B. Tho. quod Deus per se supponit pro natura & homo per se supponit pro persona. Nam per ly per se non intendit ꝙ per se sumptus extra propositionem supponat, sed intēdit ꝙ ex se respectu cuiuscūq; prædicati absoluti supponit pro natura, vt Deus creat, Deus prouidet, Deus est bonus, Deus est sapiens &c. Nunquam autē supponit pro persona, nisi determinetur per prędicatum relatiuum, vt Deus generat, Deus est pater, Deus est filius, ergo Deus non ex sed respectu talis prædicati supponit pro persona. Quinto dicitur, extremitaliter sed habētis, ad differentiam verbi, q, non supponit, sed est extremorum supponentium, i. subiecti & pędicati, vnitiuum. Vnde dr̄ copula, quoniam copulat prædicatum cum subiecto.

Sed aduerte, quòd hoc intelligitur tantum de verbo sumes est, quoniā est irresolubile in prius verbū, ideo ipsum solum est primo & per se copula. Reliqua autem quę dicūtur verba adiectiua, vt scribo, pugno, curro, quoniam resoluuntur in sum es est & in participium suum, ideo licet non supponant ratione sum es est, qm̄ vt sic sunt copula, & non extremum, tamen ratione participii supponunt, qm̄ participium est prædicetum, vt patet hanc resoluendo, hō currit. homo est currens. Sexto dicitur pro aliquo suo significato, ad differentiam termini nō significatiui, & syncategorematis, quòd formaliter sumptū nihil per se significat, vt signa vniuersalia & particularia & dictio exclusiua, & exceptiua &c. v. g. si dico, aliquis homo currit, omnis homo currit,

tantum

tantum homo currit, ly aliquis non ſupponit, nec ly omnis nec ly, tantnm qualificat ſuppoſitionem. Nam aliquis trahet ſubiectū ad ſuppoſitionem determinatam, omnis ad diſtributiuam, tantum ad confuſam. Hęc pro declaratione diffinitionis dictæ de ſuppoſitione dicta ſint.

De generalibus diuiſionibus ſuppoſitionis. Cap. II.

IN Secundo capite, antequā deueniamus ad ſpecificā cōſiderationē de ſpeciebus ſuppoſitionis, aſſignādæ ſunt generales eius diuiſionis, tu igitur has diuiſiones aduerte.

Prima ſuppoſitionū, alia abſoluta, alia relatiua. Abſoluta eſt, q̄ fit de terminis abſolutis ſumptis in propoſitione, vt omnis homo eſt animal, nullus homo eſt lapis &c. Relatiua eſt, quæ fit per terminos relatiuos grammaticaliter ſumptos, vt qui, talis, qualis, alius alter, vt homo qui legit diſputat. Dixi grammaticaliter ſumptos, vt excipiam relatiuum logicum, de quo actum eſt in prædicamento ad aliquid, cuiuſmodi ſunt pater filius, dominus ſeruus, ęqualis ſimilis &c. Nam huiuſmodi termini ita ſupponunt ſicut abſoluti. Vnde ſicut in iſta, omnis homo eſt animal. ly hō ſtat diſtributiue, ſic & in iſta, omnis dominus eſt ſuperior ſeruo. De abſoluta igitur acturi ſumus in præſenti, de relatiua autem in fine tract.

Secunda ſuppoſitio abſoluta duplex eſt, ſ. propria & impropria. Propria eſt, quoniam terminus ſupponit pro ſuo proprio & ordinatio ſignificato, vt hęc eſt propria, homo eſt rōnalis, qm̄ id, ꝙ eſt homo, eſt rationale. Impropria autem eſt, qm̄ terminus ſupponit nō pro ſuo proprio & ꝑ ſe ſignificato, ſꝫd ſibi accommodato ſecundùm cōem vſum loquendi. v.g. Apoſtolus ſignificat adifferenter Apoſtolos, & poeta indifferenter poetas, & tamē accōmodatur ſoli Paulo, & Poeta ſoli Virgilio, ſicut Philoſophus ſoli Ariſtoteli. Vñ in hac propoſitione, Apoſtolus prædicat. Apoſtolus ſecūdùm ſuppoſitionem propriā ſupponit determinate, ſecūdū aūt impropriam ſopponit diſcrete quoniā intelligitur Paulus. Quandocunque ergo terminus ſumitur in propoſitione pro alio quàm pro ſuo proprio ſignificato, erit ſuppoſitio

positio impropria, vt in hac propositione monasterium regitur bono capite, caput q̄dē sumitur proprie pro principali parte animalis, in qua vigent sensus, hic autem sumitur pro prelato, ideo supponit improprie. Idē intellige, q̄n sumitur pars ꝑ toto, vel totū pro parte, & q̄n sumitur cōtinēs pro con ēto. In oīb. his seruatur suppositio impropria, quę q̄m parū deseruit tractatui de sillogismis, & acquisitioni scientiarū realiū, sed est magis de consideratione Grāmatici & Rhetoricis & Poetæ. iō circa eā nō immorabimus. Hac igitur relicta reuertētes ad absolutā propriā diuidimus eā prima diuisione in materialē & formalē, cuius diuisionis rō est. Quia, cum suppositio fit acceptio termini substātiui in propositione extra materialiter se habentis pro aliquo suo significato quotuplex est significatū termini supponentis, totuplex erit suppositio, significatum autem termini est tā tum duplex, s. materiale & formale, ergo suppositio absoluta propria prima diuisione est tātum duplex, s. materialis & formalis, est autem significatum formale termini illud, ad quod significandum principaliter fuit impositū, & de quo verificatur sine signo materialitatis, vt significatū formale hominis est animal rationale, & lapidis est corpus durū offendēs, & verificatur per seipsum non apposito signo materialitatis, sunt autē hæc signa materialitatis, ly, hæc dictio, Hoc nomen, hic terminus: nam hæc est vera, homo est animal rationale, lapis est corpus durum. Quod si apponeretur signum materialitatis, essent falsæ. Constat enim ꝙ hæc est falsa, istæ terminus, homo est animal rationale & hæc, hic terminus lapis est corpus durum. Significatum autem materiale termini est ipsemet terminus, & dicitur significatū naturale, quoniam vnumquodq; prius & naturaliter significat ac repræsentat seipsum, quam aliq̄d extra se. Signum autem quādo supponit terminus pro seipso aut sibi consimili est hoc quod nō verificatur nisi apposito signo materialitatis vt ly homo est nomen, ly homo est bisyllabū, ly homo, est declinabile. Si autem sumatur sine signo materialitatis. omnes sunt falsę, vt homo est nomen. Nam homo ex vi sui significati formalis est animal rationale, & nō vt sic est nomē, sed substātia, corporea &c. Constat ergo ratio, ꝑ q̄uā

suppo-

suppositio absoluta propria diuidit prima diuisione in materialem & formalem.

Suppositio aūt formalis secūdum terministas coincidit conuertibiliter cū personali, ita quod oēs formalis est personalis & ecōuerso, ex cōsequēti Terministe nō diuidūt vlterius formalē nisi in propositionē discretā & cōem. cōem aūt indeterminatā & cōfusam, vt tibi infra declarabitur. Verū apud reales nō coincidit cū ꝑsonali, sed est magis cōmunis & antequā deueniāt ad ꝑsonale diuidūt suppositionē formalē in naturalē & accidentalē. Est aūt huius diuisionis rō, quia cùm diffinitio suppositionis formalis sit acceptio &c. pro suo formali significato, vel accipit terminus in ꝑpositione respectu ꝑdicati per se, quod cōuenit subiecto essentialiter vel consequitur subiecti essentiā, & sic in oī propositione per se tam primo ꝙ secūdo mō datur suppositio naturalis siue essentialis, vt hic, hō est aīal, hō est rōnalis, hō est risibilis, vel accipitur terminus in propositione respectu, prædicati sibi conueniētis accidentaliter, vt homo est albus, homo currit. Et hanc diuisionem, s. naturalē & accidentalem, ponit B. Thom. in 3. sen. dist. 1. q. 2. art. 4.

Suppositio autem accidentalis apud reales diuiditur in personalem & simplicem, cuius diuisionis ratio est hęc. Suppositio accidentalis est respectu prædicati conuenientis subiecto accidentaliter, vel ergo conuenit subiecto vt habet esse extra animal in suppositis & sic est personalis, q̄a verificatur prædicatum pro supposito vel suppositis, vt aliq̄s homo currit, ergo iste vel iste currit, vel conuenit subiecto nō inquantum habet esse in suppositis, sed vt habet esse in anima, puta inquantum intellectus intelligit naturam cōmunem vt prędicabilem de multis, & non vt habet esse in hoc vel illo supposito, vt q̄n dicit quod homo est species, aīal est genus, substātia est genus generalissimum, rōnale est differentia, risibile est proprium. Album est accidens. Primo modo dicitur, suppositio personalis, quia stat prędicatū pro suppositis. Secundo modo dr̄, simplex quia stat prędicatum pro natura simplici & in se considerata, & prout intellectus attribuit sibi ītētionē vniuersalitatis, puta speciei aūt gn̄is.

Et aduerte, quod terministæ reponunt suppositionem

ſimplicem ſub materiali. Vnde apud eos ſicut in iſta, Ly hō eſt nomen, ly hō ſupponit materialiter, ſic & in iſta, homo eſt ſpecies, aīal eſt genus, quorum fundamentū eſt quod nō exiſtimāt vniuerſalia vt genus & ſpecies eſſe naturas reales, ut ſtant ſub ſecundis intētionibus, ſed eſſe terminos vniuocos prædicabiles de plurib. &c. In hac ergo propoſitione, hō eſt ſpecies ſecūdū eos hō nō ſupponit pro natura cōi, ſed ꝓ termino, talis aūt ſuppoſitio eſt materialis, & ideo quàm dnt reales ſimplicē, dnt ipſi materialē. Verū, q̄a magis eſt cō ſonū viæ peripateticæ vniuerſalia eſſe naturas quā terminos non quidē extra ſingularia, vt Ariſ. in tota doctr. ſua imponit Platoni & pręcipue in 7. lib. Metaph. ideo realiū quo ad ſuppoſitionem ſimplicem, ſententiā ſequi debemus. Hęc de primis & generalibus diuiſionibus ſuppoſitionis, nunc accedendum eſt ad cuiuſcunque membri conſiderationem, incipiemus igitur à materiali abſoluta & propria.

De abſoluta & propria ſuppoſitione materiali. *Cap. III.*

IN tertio c. iuxta ordinem diuiſionum, quæ ſupra diſpoſitæ & ordinatę ſunt, agendum eſt de ſuppoſitione materiali, de qua tria videnda ſunt.

Primo, quid ſit.

Secundo, quomodo & in quæ diuiditur.

Tertio, aſſignandæ ſunt generales regulæ, quib cognoſces quando termini ſupponunt materialiter, & quādo nō.

Quātum ad primum aduerte, quod ſic diffinitur. Suppoſitio materialis eſt acceptio termini ſubſtantiui in propoſitione extremaliter ſe habētis pro ſua materiali ſignificato. Tota hæc diffinitio quo ad ſingulas particulas, manifeſtata eſt in diffinitione ſuppoſitionis, vt ſuppoſitio eſt. Vltima particula, ſ. pro materiali ſignificato ponit̄, vt diſtinguat̄ à formali ſuppoſitione, Eſt aūt materiale ſignificatum termini, qn̄ ſumitur ſolum pro ſeipſo & ſibi conſimili, & nō pro eo, ad quod ſignicandū principaliter eſt impoſitum, vt docuimus ſupra, vt qn̄ dicitur homo eſt nomē, animal eſt triſyllabum, conſtat ꝙ ly homo & ly animal ſumūtur, vt ſunt termini & non pro re ad quam ſignificandā ſunt impoſita,

Hæc enim est falsa, hic terminus homo est res, quæ est homo, neque enim res quæ est homo est nomen, sed substãtia rationalis. Idem intellige de animali.

Quantũ ad secundum aduerte, ꝙ terministe diuidũt suppositionem materialem in discretam & communem. Communem in determinatam & confusam. Confusam in cõfusam tantum & confusam distributiuam. Confusam tantum in confusam tm̃ mobilem, & cõfusam tãtum immobilem, Confusam distributiuam in confusam distributiuam mobilem, & confusam distributiuã immobilem, quas diuisiones & singularum partium diffinitiones & exempla vide tu in Paulo Veneto, q̃a nolo esse hic merus recitator, & singula eius exempla recipies exceptis his; homo est species, animal est genus, &c. Nam qñ prædicatum est aliquod quinque vniuersalium, subiectũ apud reales supponit simpliciter & nõ materialiter. Nos autem intendimus sequi viam realium.

Reales autem non multiplicant, tot diuisiones de suppositione materiali, sed existimant sufficere addiscendi, si diuidant eam in discretam, & communem, & illic sistere.

Aduertũt enim, quod suppositio materialis magis deseruit grammatico, qui versatur circa nomina quo ad articulos & declinationes & suppositiones & deriuationes, & circa huiusmodi versatur suppositio materialis. Cũ igitur in Logica, & in aliis scientiis acquirendis per Logicam sequẽdo viam peripateticam & non sophisticam, suppositio materialis non sit multum necessaria, sufficit vt ad mentem realium, vt diuidamus eam in discretam & communem.

Materialis discreta est acceptio termini substantiui materialiter supponentis, cum pronomine demonstratiuo. Nam pronomina demonstratiua primitiuæ speciei faciũt propositionem, singularem, cuius subiectum tãtum vni cõuenit, vt docuimus in trac. 2. agentes de quantitatem propositionũ. In omni aũt propositione singulari sicut subiectũ est terminus discretus vel æqpollet termino discreto, sic supponit discrete. Vt hæc est materialis discreta, iste terminus homo, quem nunc scribo, est nomen, est bisyllabum, est declinationes tertiæ, est numeri singularis, est generis cõis.

Materialis cõmunis est acceptio termini substãtiui mate-

rialiter supponentis sine pronomine demonstratiuo. Nam talis terminis non limitatus per pronomen demõstratiuũ, est terminis communis, vt ibi, homo est nomen, iste terminus homo ideo est communis, quia cõuenit huic termino homo hic scripto, & huic termino homo ore nũc prolato. Idem intellige de quolibet nomine proprio, vt de sorte & Petro &c. Nam licet quo ad significatum formale sint terminis singularis, quia tñ vni cõueniunt, qđ est indiuiduũ signatũ, tñ quo ad significatũ materiale sunt termini cões, possunt. n. conuenire termino in scripto & in ore & in mẽte. Vnde in hac ꝓpositione, Petrus est nomẽ subiectũ supponit suppositione materiali cõi, põt. n. verificari de hoc termino Petrus in voce, in scripto, in mẽte &c. vnde vtraque istarũ est vera, Petrus est nomen, Petrus nõ est nomẽ. Sensus secundæ est, Res, quæ est Petrus, nõ est nomẽ, quia est subiecta, Sensus primæ est hic terminus, Petrus est nomen, quia declinatur per genus & casum. Reliquas igit̃ diuisiones suppositionis materialis, vt pote nõ multũ necessarias, nec vsitatas in sciẽtiis realib. relinquamus terminiſtis.

Quantum ad tertium aduerte tres regulas generales, quibus cognoscitur suppositio naturalis.

Prima est. Omnis terminus habẽs solum vnum significatum, s. formale, nunquam supponit materialiter, sed formaliter, Probatur, quia non potest supponere nisi pro significato qđ, habet sed habet tãtum formale, ergo nunquã supponit materialiter. Tales termini sunt termini trãscẽdẽtes vt ens, vnum, aliquid, res, qui ideo non habent nisi significatũ formale, quoniã quocũque mõ sumantur siue cũ signo, siue sine signo materialitatis de omnibus & se ipsis verificantur. Nam sicut ista est vera, ens est ens, ita & ista, ens est aliquid, est res, est vnũ, ly ens. i. hic terminus ens est ens, & est aliquid & est res, & est quid vnum, ens. n. & unum cõuertuntur, ut tibi in philosophia prima manifabitur.

Secunda est. Omnis terminus habens vtrunq; significatũ si apponitur ei signũ materialitatis trahitur ad suppositionem materialem, vt ly homo est nomen. Si autem non apponitur ei signum materialitatis trahitur ad suppositionẽ formalem & tunc aliquando propositio est vera, vt hõ est

animal,

animal, aliqñ falsa, vt homo est nomen, quoniã homo sine signo materialitatis supponit pro significato formali, de homine autem sumpto formaliter falsum est dicere quod sit nomen, quoniam vt sic est substantia rationalis.

3. Tertia est, signum particulare & uniuersale affirmatiuũ & negatiuum si est eiusdem generis cum termino substantiuo cui additur, trahi terminum ad suppositionem personalem, vt aliquis hõ currit. Si aũt sumantur in neutro genere trahũt terminũ ad suppositionem materialẽ, vt aliqđ hõ est nomẽ. i. aliquis ter. & rõ huius regulæ est, quia termini, vt supponũt materialiter sunt neutri generis & indeclinabiles, vt distinguãtur qñ supponunt formaliter, Tunc. n. sumuntur in suo proprio gñe, siue masculino, siue fœminino &c. & sunt declinabiles, vt oĩs homo est bipes, aliqua auis est nigra aliquod lignum est durũ. Qm̃ igitur qñ supponunt materialiter sunt neutri generis & indeclinabiles, ideo conuenienter apponiť eis in neutro genere signũ vniuersale, vel particulare. Ex quib. seqtur, ꝙ hæc est vera, oẽ hõ est nomen, hæc autem est falsa, omnis homo est nomẽ.

Tres istæ regulæ sufficiant tibi pro notitia termini quando supponit materialiter, & quando non. Si alias vis, quære tu in terministis, has reputo sufficere prout cõtingit vti suppositione materiali in acquisitione scientiarum.

De suppositione formali naturali. Cap. IIII.

IN cap. quarto agendum est de suppositione formali naturali, de qua tria videnda sunt.

Primo, quid sit?

Secundo quomodo diuiditur apud reales.

Tertio assignabuntur regulæ generales de illa.

Quantum ad primum aduerte, quòd sic diffinitur Suppositio formalis naturalis est acceptio termini &c. respectu prædicati essentialis, vel cõsequentis essentiã subiecti.

Pro cuius notitia aduerte, ꝙ suppositio formalis naturalis est acceptio termini substãtiui in ꝓpositione extremaliter se habetis ꝓ suo significato formali, respectu ꝑdicati essentialis, vel consequentis essentiam subiecti. Dr aũt ꝑdica-

tum essentiale dupliciter. Primo, quia prædicatur in quid essentialiter de subiecto, vt animal de homine hō. de sorte. Secundo, in quale essentialiter, vt rationale de homine, sensitiuum de animali. Dicitur vero prædicatū consequēs essentiam subiecti, quod licet non sit de essentia, fluit tamē a principiis essentie, i. vel a forma, vt homo est risibilis, sequitur. n. risibile animam intellectiuam; vel a materia, vt homo, est corruptibilis, procedit. n. corruptibile a compositione contrariorum, qualiā sunt elementa, ex quibus homo componitur. in vtroque sensu est suppositio formalis naturalis. Et pro regula generali accipe, quod in omni propositione facta in materia naturali est suppositio formalis naturalis, quia naturaliter prædicatum verificatur de subiecto, & non accidentaliter. Et aduerte, ꝙ in tract. de syllog. demonstratiuo, prædicatum naturale est prædicatum per se in primo & secundo modo per se.

Quantū ad secundum aduerte, ꝙ terministæ non diuidunt suppositionem formalem naturalem, qm̄ eam nō ponunt distinctam a personali, ideo non aliter diuiditur apud eos quam suppositio personalis, de cuius diuisionibus dicemus infra. Ratio aūt, propter quam non ponunt eam distinctam a personali est, quia non concedunt prædicatum reale siue sit essentiale siue accidentale, verificari de subiecto, nisi subiectū existat in rerū natura: iō sicut ista est personalis, aliquis homo currit, sic ista, aliquis homo est animal, & sicut descendere sub illa licet disiūctiue, sic sub ista, & sicut illa est falsa nullo homo existēte, sic & ista, apud reales aūt in prædicatis essentialibus non requiritur existētia subiecti, quoniam propositio per se est sempiternæ veritatis, vt tibi declarabitur in prima philosophia. In prædicatis aūt accidentalibus requiritur existentia subiecti, qm̄ nō verificantur de subiecto nisi subiectum existat, & ideo distinguunt reales inter suppositionē formalē naturalem & formalem, accidentalē, quæ est respectu prædicati accidētalis.

Tu tamen aduerte, quod aliter datur suppositio accidentalis respectu prædicati accidētalis conueniens subiecto vt habet esse extra animam, & vt habet esse in anima, vt tibi manifestabitur infra.

Cum

Cum igitur reales teneant suppositionem naturalem distinctam a personali alio, & alio modo distinguunt eas & diuidunt in sua inferiora, Naturalē igitur sic diuidūt, Suppositionis naturalis alia discreta, alia cōis. Discreta est acceptio termini, discreti vel sibi æquiualentis respectu pdicati essentialis, vt sortes, est hō est aīal, est corpus, est substātia, est ens, vel æquiualentis, vt hic homo est rationalis, Sophroniæ filius primogenitus & disciplinabilis. Communis alia indefinita, alia determinata, īdefinita est acceptio termini cōi respectu prædicati essentialis siue aliquo signo, vt homo est animal, lapis est innanimatus, determinata est acceptio termini cōis respectu prædicati essentialis cum aliquo signo, vt quidam homo est animal, & diuiditur in particularem & confusam. Particularis est acceptio termini cōmunis respectu prædicati essentialis cum signo particulari, vt aliquis homo est risibilis, siue rationalis. Confusa diuiditur in confusam tantum & confusam distributiuam siue vniuersalem. Confusa est acceptio termini cōis respectu pdicati essentialis, cum aliquo syncategoremate hñte vim confundendi, vt si homo est animal, est sensitiuus, tantum homo est rationalis. Distributiua siue vniuersalis est acceptio termini cōis respectu prædicati essentialis cum signo vniuersali, vt omnis homo est animal, omne animal est viuens. Sed dices, quare in suppositione natturali non fit mētio de descensu sub termino cōi ad sua inferiora siue supposita disiunctiue vel disiuncti, vel copulatiue, sicut fiet descensus in suppositione personali, vt declarabitur.

Respondetur, Ideo non fit descensu, quia apud reales ad veritatem propositionis per se non requiritur consistentia suppositorum. Vnde nullo homine existente, hæc est vera semper, homo est animal, animal est substantia. Ido autem fiet descensus in personali, quoniam personalis proprie apud reales est respectu prædicati accidentalis, quod inest naturæ communi, vt habet esse in suppositis. Hæc .n. non est vera, homo est albus, nisi quia hic vel hic est albus, Constat igitur quid sit suppositio formalis naturalis & quomodo diuidatur. Quantum ad tertium aduerte quatuor regulas deseruientes suppositioni formali naturali.

1 Prima est, In omni propositione, in qua prædicatũ prædicatur per se de subiecto in primo modo, vel secundo, vel quarto, semper subiectũ supponit naturaliter. Qui sint, & quot modi per se, iã diximus in tract. de syllogismo demõstratiuo. Exemplũ primi, hõ est aĩal rõnale, exeplũ secũdi, homo est risibilis, Exẽplum quarti, paries albet albedine.

2 Aduerte, quòd nõ sit mẽtio de tertio modo per se, quia non est modus prædicandi, sed modus essendi siue existendi. Vnde cum dicitur, sortes est per se in domo, sic intelligitur, Sortes est solus in domo, ita ꝙ ly per se dicit priuationem consortii. Et hæc propositio, sortes est per se, id est solus in domo, non signat subiectum supponere naturaliter, sed personaliter, quoniam ly solus est prædicatum accidentale, & separabile a subiecto, vt patet. Ratio autem huius regulæ est, quoniam prędicatũ per se aũt est de essentia subiecti, aũt consequitur eius essentiam, nam in primo modo est de essentia, in secundo & quarto consequitur essentiam, vt tibi declaratum est tract. de syllogismo demonstratiuo.

3 Secũda regula est, Omnis propositio, cuius subiectũ supponit naturaliter est semper & vniuersaliter vera, ẽt si subiecto nõ apponatur signũ uniuersale, vt hic, Homo est animal quidam homo est animal, nam omnis talis propositio est in materiali, in quã prædicatum conuenit omni & semper contento sub subiecto. Vnde licet prioristice, hęc non sit propositio vniuersalis, sed indefinita, homo est animal, est tñ vniuersalis posterioristice loquẽdo. Nõ sic aũt contingit in suppositione personalem, qm̃ propositiones in q̃bus subiectum supponit personaliter, vt in pluribus formãtur in materia contingenti, & ideo nec pro omnibus, nec semper verificatur prædicatum de subiecto. Vnde prioristice & posterioristice hæc est indefinita. Homo est albus.

4 Tertia regula est, in suppositione naturali, non valet cõsequentia a propositione de tertio, ad iacente ad eam, quæ est de secundæ: vt non valet, homo est animal, ergo homo est. & rõ huius regulæ est. quia in propositionib. per se p̄dicatum spectat ad essentiam & non ad existentiã, essentia aũt abstrahit ab existentia, & non existentia, ut tibi in prima philosophia declarabitur. Præterea ly est in tertio adiacente in

te in propositionibus per se dicit habitudinem & conueniẽtiam naturalem prædicati cum subiecto. Et ideo siue subiectum existat siue non semꝑ prædicatũ per se est aptũ verificari de subiecto, sed ly est secundo adiacente dicit existentiam, & ideo nisi subiectum putã homo existat, hæc est falsa, hõ est, & in hoc discordant terministæ & reales, nam vt declarabitur tibi in tract. de consequentiis terministe volunt quod a tertio adiacẽte ad secũdũ affirmatiue si in pdicatis ꝑ se, siue in prędicatis accidentalib. valeat cõsequẽtia dummodo prædicatũ nõ sit terminus distrahẽs neq; diminutus, sed ꝓ nũc sustine, donec erudiaris in cõsequẽtiis.

Quarta regula est, pendens a tertia, in quacunque propositione subiectũ supponit naturaliter, ad eius veritatem nõ reqritur qđ extrema existãt in rerũ natura, nã hæc, semper fuit, & erit vera, homo est aĩal rõnale, ẽt posito qđ nec hõ, nec animal existerent. Et rõ huius regulæ est apud reales; quia ad veritatẽ affirmatiuæ per se, sufficit habitudo & vnio prædicati cum subiecto immutabiliter sed; sed siue extrema existant siue non, hęc habitudo & unio immutabiliter seruatur, ita quod oppositum ei repugnat, ergo regula est uera, & peripatetica, vt tibi manifestabit in prima philosophia. Hæc de suppositioni formali naturali dicta sint.

De suppositioni Accidentali simplici. Cap. V.

IN cap. v. agendum est suppositione accidentali simplici. nam in 2. cap. diuisimus formalem accidentalem in simplicem & personalem, quoniam licet vtraq; sit respectu prædicati accidentalis, in hoc tamen distinguuntur, quod simplex est respectu prædicati intentionalis, quod non cõuenit alicui ex suppositis alicuius superioris, vt esse speciẽ non conuenit alicui homini; sed homini, ut homo est, psonalis aũt est respectu prædicati realis, qđ conuenit alicui superiori siue uniuersali rõne suorũ suppositorũ, ut hoiem esse albũ; conuenit homini, non vt homo est; sed quia cõuenit illi, vel illi homini. De simplici igitur agẽdũ est in pręsenti capite. Dę personali vero in cap. sequẽti de simplici autem tria videnda sunt.

Primo, quid sit.

Secundo, quomodo diuiditur.

Tertio assignabuntur regulæ generalis. de illa.

Quantū ad primū aduerte, ꝙ sic diffinitur apud reales, suppositio simplex acceptio termini substantiui in propositione extremaliter se habentis pro suo formali significato respectu prædicati conuenientes subiecto; non vt habet esse ad extra in suppositis, sed vt habet esse in anima per abstractionem ab omni suo supposito. Pro cuius notitia aduerte, ꝙ natura cōis, puta homo, animal, corpus dupliciter pōt considerari ab intellectu. Primo, vt habet esse & diuersificatur in suppositis, & sic intellectus attribuit ei prædicata realia, quæ conueniunt naturæ cōi rōne suorum suppositorum, vt homo est albus, est sanus, est æger, & hæc faciūt suppositionem personalem. Secundo, vt est cōis multis, & prædicabilis de multis, quę conueniunt in eadem ratione diffinitiua ipsius naturæ cōis, & vt sic considerata est vna quoniam vt sic non respicit supposita, per quæ diuersificatur, sed abstrahit ab eis, & in hoc sensu attribuit ei intellectus prædicata intentionalia, quæ explicantur per aliquod quinque vniuersalium, vt homo est species, animal est genus, rationale est differentia &c. & hæc faciunt suppositionem simplicem apud reales. Quæ dicitur suppositio simplex a cōi natura simpliciter & abstracte sumpta & considerata. Constat igitur quid sit, & respectu cuius prædicati.

Quantum ad secundum aduerte, quoniā suppositio simplex non conuenit ter, supponenti respectu suppositorum, immo conuenit vt abstrahit a suppositis, non est diuidenda, vt diuidetur suppositio personalis, s. indiscretam, & cōmunem, & indeterminatam & confusam &c.

Nam omnia hęc diuisionum membra respiciunt supposita, & pōt ad ea fieri descensus præterquam in discretam, vt tibi manifestabitur, ergo diuidenda est iuxta diuisionē prędicati, ꝙ conuenit naturæ cōi, vt cōsideratur ab intellectu. potest autem iuxta triplicem actum intellectus, tripliciter considerari. Primo, vt est diffinibilis siue intelligibilis. Secundo, vt prædicabilis de pluribus. Tertio, vt de ea est aliqua proprietas demonstrabilis. & iuxta hanc triplicem con

siderationem assignatur triplex suppositio simplex, prima fit iuxta primũ actum intellectus, vt homo est diffinibilis, & intelligibilis, de eo potest hr̃ scientia, in omnibus his ꝓpositionibus supponit homo simpliciter, quia nõ licet descendere ad sua inferiora, cum abstrahat ab eis, vt stat sub prædictis prædicatis. Neque enim homo, vt est istæ vel illæ, sed vt homo, diffinibilis intelligibilis scibilis est. Supponit aũt simpliciter iuxta primum actum intellectus, qui est simpliciter apprehendere. Secunda fit iuxta, secundũ actũ intellectus, qui est componere est diuidere, vt homo est species, animal est genus, rationale est differẽtia. Tertia fit iuxta, tertium actum intellectus, qui est discursus siue argumẽtari, vt risibile demonstratur de homine. Sic igitur diuidatur suppositio simplex. Quantum ad tertium aduerte tres regulas generales pro suppositione simplici.

Prima est, Term. supponenti. simpliciter non est apponẽdum signum particulare, nec vniuersale, neque eiusdẽ gñis, neq; alterius generis. Ratio huius regulæ est, quia signa apposita termino cõi in eodẽ genere trahunt ipsum ad suppositionem personale, vt aliquis homo est. Si aũt in alio gñe puta in neutro trahũt ipsum ad suppositionem materialẽ, vt aliquod homo est nomen, oẽ homo est bisyllabũ. Cum igitur terminus supponens simpliciter non supponat personaliter, quia non respicit supposita, nec materialiter, quia stat pro natura in se cõsiderata, vt cõis pluribus, nullo modo apponendum est signum particulare, nec vniuersale, sed simpliciter enunciandum est, quod homo est species, quod animal est genus, quod rationale est differentia.

Secunda regula est. Omnis terminus supponens respectu prædicati concernentis actum animæ siue spectet ad actũ primum, siue secundum, siue tertium, supponit simpliciter, ut homo diffinitur, homo intelligitur, homo prędicatur de pluribus differentibus numero. Ratio huius regulæ constat ex diffinitione data de suppositione simplici.

Tertia reg. Omnis propositio, cuius subiectum supponit simpliciter est singularis. Nã cum sit categorica, vt hõ est species, oportet, quod sit alicuius q̃titatis, ut declarat ũ est in 2. trac. nõ potest esse uniuersalis, nec particularis, qm̃

nullum

nullum apponitur signum, nec indefinita, quoniam cū non respiciat supposita non potest sub subiecto fieri aliquis descensus. Sed sub subiecto cuiuslibet indefinitæ licet descendere disiunctiue, vt tibi declarabitur in cap. sequenti, ergo a sufficienti diuisione est singularis.

Sed dices. In hac propositione, homo est species, subiectum est terminus communis, cum sit aptus prędicari de pluribus, ergo non potest esse propositio singularis. Consequentia patet ex diffinitione propositionis singularis.

Respondetur. In hac propositione, homo est species, ly homo non est terminus communis, quia non respicit supposita, ut superius inferiora, sed tenetur discrete, quia stat pro natura apprehensa ab intellectu, vt vna, & vt sic est singularis, quoniā excludit omnia sua supposita. Vnde se hēt vt forma abstrata a materia, quę in se est vna. Et hęc natura intelligitur denudata ab omni conditione indiuiduali, per q̄ diuersificatur in suppositis, ideo ęquipollet singulari abstracto, & terminus supponens pro ea stat singulariter. In hac igitur, homo est species, & in hac, animal est genus, & in hac, Substantia est generalissimum, & in hac, ens est transcendens, subiectum tenetur singulariter, & hęc tibi manifestabuntur in 7. lib. primę philosophię, pro nunc tu nouiti supponus sic esse. Hęc de suppositione simplici dicta sint.

De suppositione accidentali personali. Cap. VI.

IN cap. vi. agendum est de suppositione accidētali personali, cuius vsus frequentior est in scientiis realibus. de ea igitur tria videnda sunt.

Primo, quid sit.

Secundo, ponentur oēs diuisiones suæ vsitate in sciētiis.

Tertio, assignabuntur regulæ generales de illa.

Quantū ad primum aduerte, quod sic diffinitur Suppositio accidentalis personalis est acceptio termini supstātiui vel substantiuæ tenti in propositione extra materialiter se hn̄tis, pro suo formali significato respectu prædicati accidentalis realis conueniētis subiecto, vt habet esse ad extra.

Istæ partic prædicati accidentalis, & realis, vt habet esse ad extra ponuntur, vt distinguatur suppositio personalis à

naturali & simplici & intellige, vt habet esse ad extra, id est in rerū natura pro aliqua differentia temporis, quoniā, vt tibi manifestabitur in tract. de ampliatione, subiectum in suppositione personali aliquando, tenetur pro eo quod est, aliquando pro eo quod est, vel fuit, aliquando pro eo quod est vel erit, aliquando pro eo quod est, vel potest esse, & tūc exemplificabitur. In hac igitur propositione, homo est iustus, homo supponit personaliter, quoniam prædicatū iustus est prædicatum reale, & accidentale, & conuenit homini pro aliquo suo supposito existenti. Hęc enim est vera, homo est iustus, quia hic, vel hic est iustus. Constat igitur tibi q̄d sit suppositio personalis distincta a naturali & simplici. Quod distinguatur a materiali, nemini est dubiū, q̄m in illa stat termi. ꝓ materiali significato, hic aūt pro formali.

Quantum ad secundum aduerte, quod diuisiones suppositionis personalis sic ordinantur, Suppositio personalis, prima diuisione diuiditur in discretam & communē. Discreta est acceptio termini substantiui discreti, vel term communis cū pro nomine demōstratiuo in singulari numero &c. respectu prædicati realis accidentalis conuenientis subiecto, vt habet esse ad extra, exemplū primi, sortes est iustus, exemplum secundi, iste homo est iustus, in petra scribis. & aduerte quod si propositio cōuertatur simpliciter, sicut subiectum in conuersa supponit personaliter discretæ, sic prędicatum in conuertente eodem mōdo supponit. vt hic sortes est iustus, iustus est sortes, & hic, ille homo currit, vel tu currit, currens est ille homo, vel currens es tu.

Communis diuiditur in determinatam, & confusam. Determinata est acceptio term. communis substantiui &c. sine signo, vel cūm signo particulari tm̄ sub quo licet descēdere ad sua supposita disiunctiue, vt hō est albus, & licet sic descendere, & iste sunt omnes homines, ergo iste homo, vel istæ, vel istæ, & sic de singulis est albus, ergo hō est albus, & sicut de hac ĩdefinita, sic intellige de hac particulari. Quidam homo est albus, Quod si de nullo verificaretur prędicatum, propositio esset falsa, quoniam prædicatum non conuenit subiecto nisi ratione alicuius suppositi.

Confusa est acceptio termini substantiui communis &c.

sub

ſub quo non licet deſcendere diſiunctiue, ſed ſi diſcendatur deſcendetur diſiunctim.

Pro cuius notitia aduerte, quod deſcendere diſiunctiue eſt formare plures diſiũctiuas ſingulares, ex quibus neceſſe eſt vnam eſſe determinate ueram. v. g. Sub hac, Quidam hõ currit ſic deſcenditur diſiunctiue, & iſti ſunt omnes hoĩes, ergo vel iſte homo currit, vel iſtæ homo currit, vel iſte homo currit &c. ita quod neceſſe eſt vnam ex his eſſe determinare veram, & dummodo vnus currat hæc eſt vera, aliquis homo currit. Deſcendere autem diſiunctim eſt formare vnã categoricam de extremo diſiuncto, quam nõ eſt neceſſe verificari determinate pro vno, ſed poteſt verificari pro pluribus, & pro omnibus in confuſo & diſtincte, v. g. In iſta, tñ hõ eſt ſapiens, ly hõ ſupponit confuſe, & licet deſcendere ſub eo diſiunctim, ſi & iſti ſunt omnes homines, ergo vel hic homo. vel hic homo, vel hic hõ eſt iuſtus, hæc eſt vna, categórica de ſubiecto diſiuncto; & non inconuenit quod verificetur pro pluribus hominibus, vel etiam pro omnibus indiſtincte nam cum ſoli homini conueniat iuſtitia inter omnia animalia nihil obſtat quin reperiatur in pluribus, nec repugnat quin reperiatur in omnibus.

Confuſa diuiditur in confuſa tantum, & confuſam vniuerſalem Exemplum primæ, tantum homo eſt iuſtus, tantum homo eſt figuræ rectę. Exemplum ſecundæ, Omnis homo e[illegible] iuſtus.

Confuſa tantum diuiditur in mobilẽ, & in immobilem.

Cõfuſa tãtum mobilis eſt acceptio homini &c. ſub quo licet deſcendere diſiunctim, vt tantum homo eſt iuſtus, ergo tantum hic, vel hic vel hic eſt iuſtus.

Confuſa immobilis eſt acceptio termini ſubſtantiui, &c. ſub quo nullo modo licet deſcendere, vt in iſta. Tantũ tres. ciues ſeruant patriam. Non licet deſcendere, quoniam omnes iſtæ ſunt falſæ, ergo tantum iſte ſeruat patriam, vel tãtum iſte ſeruat patriam. Nec valet diſiunctim ergo tantum iſte, vel iſte, vel iſte, quoniam tres ciues collectiue, & nõ diſiunctiue ſeruant patriam, poſito caſu quod ſic ſit.

Et aduerte, quod terminiſtæ exemplificantes de confuſa tantum immobili formant hac propoſitionem, neceſſario

homo

homo est animal, sub qua dicunt non licere descendere disiunctim ex parte subiecti, quoniam nullus homo singularis necessario est animal, sed contingenter, quoniam potest nõ esse. Id non recipiunt reales, quoniam dicunt illam esse suppositionem naturalem, in qua prædicatũ est de essentia subiecti, & prædicatur essentialiter de omni contento subiecto, ergo necessariò & semper & immutabiliter. Vnde ita est necessaria ista, Sortes est animal, sicut ista, Homo est animal. Nec obstat quod sortes possit non esse, quia in suppositione naturali non requiritur existentia extremorum, sed immutabilis habitudo & vnio prædicati cum subiecto. Vnde hęc cõsequentia non valet, Sortes contingenter est, Ergo contingenter est animal. Nec ista, Sortes necessario est animal, Ergo necessario est, quia in prima fit trãsitus ab esse existẽtię ad esse essentię, in secũdę aũt fit trãsitus ecõuerso.

Cõfusa vniuersalis diuidit̃ in distributiuã & collectiuã.

Distributiua diuiditur in mobilem & in immobilem.

Distributiua mobilis est acceptio termini &c. sub quo licet descẽdere copulatiua ad omnia sua supposita, vt omnis homo est mendax, ergo hic homo est mendax, & hic homo est mendax & sic de aliis omnibus.

Distributiua immobilis est acceptio termini &c, sub quo non licet descendere copulatiue, vt si omne animal currit, omnis homo currit. Non enim sequitur, ergo si hoc animal, puta asinus currit, omnis hõ currit, & si hoc animal, puta equus currit, omnis homo currit. Constat. n. conditionalem esse veram, & tñ omnis copulatiua formata est falsa.

Distributiua mobilis diuiditur in absolutam & accommodam.

Absolutam est acceptio termini &c. sub quo licet descendere copulatiue absolute, & nulla suppositione facta, vt omnis nix est alba, omnis stella lucet, ergo ista stella, & ista, & ista, & sic de omnibus, nulla exceptuata lucet.

Accõmoda est acceptio termini &c. sub quo non licet descẽdere copulatiue absolute, sed appositione facta, vel pro tali aut tali, gñe, vt omnes diligunt munera, scilicet iudices iniusti, oẽs homines resurgent, s. qui fuerint mortui, oẽs q petit, accipit, s. si debite & rationabiliter petit, & hæc sup-

positio distributiua accommoda, necessaria est pro intelligentia Sacræ scripturæ, & in politicis legibus ac decretis.

Vniuersalis collectiua est acceptio termini &c. sub quo non licet descendere copulatiue, sed aut non descēdere, aut descendere copulatim; vt oēs Apostoli sunt duodecim. Nō sequitur, ergo iste est duodecim, & iste est duodecim, & iste & iste, omnes sunt falsæ, vt patet, sed descendatur sic, ergo iste, & iste, & iste, & oēs alii simul sumpti sunt duodecim.

Et aduerte, quod descendere copulatiue est descendere per propositiones copulatiuas singulares.

Copulatim autem est descendere per vnam categoricam de extremo copulatiuo. Exemplum primi, omnis nix est alba, ergo & hęc nix est alba, & hęc est alba &c. Exemplum secundi, Omnia elemēta sunt quattuor, ergo & hoc & hoc, & hoc, & hoc simul sumpta sunt quattuor. Constat igitur qd sit suppositio formalis personalis, & quot sint eius diuisiones famosę; & qd sit singulū membrū singulæ diuisionis.

Quantum, ad tertium aduerte quod singulis membris diuisionum suppositionis, personalis assignantur certæ regulæ, vniuersales, per quas cognosces quomodo, & in qua specie personalis suppositionis termini supponunt.

Incipientes igitur à personali discreta, assignamus ei talem regulam.

Omnis terminus discretus, vel communi cum pronomine demonstratiuo singularis numeri, vel circumlocutus existens pars orationis siue ex parte subiecti, siue ex parte prædicati, siue præcedat signū particulare, siue vniuersale siue affirmatiuum, siue negatiuū supponens personaliter, supponit discrete. Exemplum primi, ex parte, subiecti, Sortes currit, iste homo currit, sophronici primogenitus currit. Exemplum secundi, ex parte prædicati; sine signo vniuersali; aliquod currens est sortes, aliquod currens est iste homo, aliquod currens est sophronici primogenitus. Cum signo autem vniuersali affirmatiuo, vt hic omnes peccauerunt in Adam, omnes peccauerunt in primo homine, oēs peccauerunt in primo creato ad imaginē Dei, cum signo vniuersali negatiuo, vt hic, nullus asinus est sortes, nullus asinus est iste hō nullus asinus est primogenitus sophronici, in om-

nibus his datur suppositio discreta personalis in omnibus exemplis primi modi ex parte subiecti, & in omnibus exẽplis secundi modi ex parte prædicati.

Determinatę personali assignatur hæc regula. Omnis terminus, quem nullum signum precedit, vel si præcedit est signum particulare affirmatiuum, supponens personaliter, supponit determinate, tam a parte subiecti, quàm a parte p̃dicati. Exemplum primi, homo est iustus, tam sub subiecto q̃ prædicato licet descendere disiunctiue, vt patet exercitato, ergo tam subiectum quàm prędicatum supponunt determinate: exemplum secũdi, Aliquis homo est iustus, tam prędicatum, quàm subiectum eodem modo supponunt.

Confusę tantum mobili assignantur istæ regulæ, vt generales. Cuiuslibet vniuersalis affirmatiuæ prędicatum, si est terminus communis, supponens personaliter supponit confusę tantum mobiliter. Vt omnis homo est bipes, ly bipes stat confusę tantum mobiliter, quia licet descendere disiunctim: nam bene sequitur omnis homo est bipes, ergo vel est hic bipes, vel hic bipes, vel hic bipes.

Dicitur affirmatiue, quoniam in vniuersali negatiua distribuitur subiectum, prędicatum, vt hic, nullus homo est lapis, ut tibi manifestabitur in cap. sequenti.

Dicitur terminus cõis, quoniam si prædicatum esset terminus, discretus, suppone discrete, vt dictum est in regula assignata suppositioni personalis discretæ. Alia regula. Cuiuslibet propositionis exclusiuæ tam affirmatiuæ q̃ negatiuæ primi ordinis, dummodo negatio non cadat super nõtam exclusionis subiectũ supponens personaliter supponit confuse tantum mobiliter, quia licet sub subiecto descẽdere disiunctim: nam bene sequitur; tantum homo est albus per casum, ergo tantum hic homo, vel hic homo est albus.

Dicitur, tam affirmatiuæ quàm negatiuæ, quoniã sicut in ista, tantum homo est albus, homo supponit confuse tãtum mobiliter, sic & in ista, tantum homo non est albus.

Dicitur, dummodo negatio non cadat &c. qm̃ si negatio cadit super notã exclusionis ꝓpositio erit tota negatiua, vt non tm̃ homo est albus, & tũc mutatur suppositio subiecti.

Dicitur primi ordinis, quoniã, vt tibi manifestabitur in tract.

tract.de prob.ter.exclusiua fit trib.modis. Primo, qñ nota exclusionis antecedit subiectũ ita ꝙ cadit super illud, vt tã tum hõ est risibilis, & hæc est primi ordinis. Secũdo, qñ ipsa nota mediat inter subiectum, & prædicatũ, siue antecedat verbum, siue subsequatur. Exemplũ primi, vt Plato tantum scribit. Exemplũ secundi, Sortes comędit tantũ panẽ, & hæc est secũdi ordinis, ergo qñ in tertio ponitur nota exclusionis. Vt, habeo vnum librũ tantũ, & hęc est tertii ord.

Regula posita, intelligenda est de exclusiua primi ord. quoniam æquipollet vniuersali affirmatiuæ de terminis transumptis, vt tantum homo est risibilis, ergo omne risibile est homo, & in hac vniuersali prædicatum supponit confusæ tantum mobiliter, vt tibi declarabitur in sequentib.

Confusæ tantum immobili assignatur hæc regula, quandocunque prædicatum nõ potest verificari de cõtentis sub subiecto diuisim, sed solum coniunctim, supponit subiectũ confusæ tantum immobiliter, vt hic elementa mundi sunt quatuor. Planetæ sunt septem, prædicamenta sunt decem: nam si fiat descensus disiunctim sub subiecto prædictarum propositionum, manifeste erit falsus: v.g. fiat sic descensus sub prima, & omnia hęc sunt elementa mundi, ergo hoc elementum, vel hoc, vel hoc est quatuor, manifestum est, qđ descensus est falsus. quoniã prædicatũ numerale nõ verificatur de subiecto nisi coniunctim, idẽ intellige de subiecto aliarum propositionum. Similiter hic est suppositio confusa immobilis, Duo homines trahunt nauem, & hic, tres personæ sunt trinus Dus, & hic, Pater, & filius sunt vnũ principium Spiritus sancti. Qui vero sint termini, qui communiter confundunt immobiliter declarabuntur in cap. seq.

Confusæ distributiuæ mobili assignatur hæc regula, omnis propositionis vniuersalis affirmatiuæ, & negatiuæ subiectum supponit confusæ distributiuæ mobiliter, & licet descẽdere sub eo copulatiue, vt oĩs homo currit, nullus hõ currit, ex parte uero prędicati, in affirmatiua stat cõfusę tm mobiliter, in negatiua autem distributiue, vt omnis homo est albus, ly albus stat confusæ tantum mobiliter, quia licet descendere disiunctim, nullus hõ est lapis, ly lapis distribuitur, quia licet descendere copulatiue; idem intellige

de

de pdicato particularis negatiuæ. Nam licet subiectum stet determinate si est terminis cõis tamẽ prædicatũ stat distributiue pp negationẽ habentẽ vim distributiuã si nõ sit impedita. Vnde in ista, aliquis homo non est albus, homo stat determinate, quia licet descẽdere disiunctiue, & ly albus distribuitur, quia licet descendere copulatiue. Descende tu.

Confusæ distributiuæ immobili assignatur hæc regula. In omni conditionali, cuius subiectum præcedit signũ vniuersale affirmatiua, vel negatiua, supponit subiectũ distributiuæ immobiliter in ordine ad totam conditionalem, vt hic. Si omne animal currit, Omnis homo currit. & hic. Si nullum animal currit, Nullus homo currit. Non enim possunt sic descendere, Ergo si hoc animal currit, Omni homo currit, quia hoc animal non est omnis homo, idẽ intellige ex parte negatiuæ. Non.n. sequitur, hoc animal demonstrato brunello, non currit, ergo nullus homo currit, potest .n. sortes currere, non currente brunello.

De distributiua absoluta mobili, iam data est regula de accõmoda aũt datur hęc. Qñcunq; prędicatũ vniuersalis affirmatiuæ, vel negatiuæ nõ verificat̃ de subiecto absolute, sed p appositionẽ, subiectũ supponit distributiuæ accõmode, vt hic. Oẽs hoĩes indigẽt pęnitẽtia appositiue peccãtes, nam infans est hõ, quia est animal rationale, & tamen indiget pęnitentia, quia non peccat, & hic, non est inuentus, qui placeret Deo appositione in filiis peccatorum.

Collectiuæ assignat̃ talis regula, in propositione vniuersali affirmatiua in qua prædicatũ num verificatur de subiecto pro omnibus contentis sub eo nisi simul sumptis, subiectum supponit collectiue, vt omnes Apostoli sunt duodecim, omnes Senatores regunt ciuitatem, constat enim, ꝙ omnes simul, & non aliquid diuisim regit ciuitatem.

Hæc pro regulis assignandis cuilibet membro singulę diuisionis personalis suppositionis dicta sint.

De terminis habentibus virtutem confundendi tantum mobiliter & distribuendi mobiliter, & immobiliter. Cap. VII.

In cap. septimo agendum est de signis, & syncategore-

matibus, & terminis, siue sint nomina, siue verba, quæ habent virtutem confundendi, & distribuendi mobiliter, vel immobiliter. Et primo, expediemus nos de terminis confusiuis tantum, siue mobiliter, siue immobiliter, secunda de terminis distributiuis.

Quantum ad primum ponuntur octo regulæ.

Prima est, dictio exclusiua confudit confusæ mobiliter tantum, terminum immediate sequentem si est terminus communis, vt tantum homo est risibilis, quia sub ly homo licet descendere disiunctim, vt patet.

Secunda est, dictio exceptiua confudit confusæ tantum mobiliter suum casuale, si est est terminus cōis, quia licet descendere sub eo disiuncti, vt nullū aīal præter hoīem est loquens, ly præter hominem stat confusæ tantū mobiliter.

Tertia est, dictio reduplicatiua confundit suū causale cō fusæ tantum mobiliter, & prædicatum confusę tantum immobiliter, vt hō inquantum hō est rationalis, ly homo stat confusæ tantum mobiliter, & ly rationalis immobiliter.

Quarta est, verba cōcermentia actum mentis, vt scire, intelligere velle, credere, desiderare, & opinari, & dubitare, & imaginari, confundunt confusæ tātū mobiliter terminū immediate sequentem, si est terminus communis, & non supponet simpliciter, vt ego scio aliquam conclusionem, ergo hanc vel hanc. Dico si est terminus communis, quoniā si esset terminus discretus, vel communis cum pronomine demonstratiuo, supponeret discrete, vt scio hanc conclusionem credo. Socrati imaginor Cæsarem. Dixi, & non supponat simpliciter, quoniam sub termino communi supponenti simpliciter non fit aliquis descensus, stat enim natura vt vna in se considerata. Vnde sub ista, intelligo hominem, scio rosam, nullus debet fieri descensus, quoniam sumitur homo, vt homo, rosa vt rosa, vt diximus supra.

Quinta regula aduerbia numeralia localia, temporalia, si adhærent verbo, cuius actus super idem numero reiterari pōt confundunt confusæ tantum mobiliter terminum immediate sequētem, vrbis vidi hominem, ergo bis vidi hūc, vel hunc, vel hūc hominem. Hic, & illic videtur hō, semper erant elementa, &c. Si autem adhærent verbo, cuius actus

super

super idem numero reiterari non potest, confundunt confuse tantum immobiliter, vt bis comœdi panem, ly panem stat immobiliter, quia hic descensus est falsus, bis comœdi hunc, vel hũc, vel hunc panem. quia panis semel comœstus non est iteratio comœstibilis, vt patet, idem intellige hic; Hic & Romæ venditur piper. Vbique est corpus, & hic semper erit hõ, neq; .n. idẽ piper numero simul vẽdit hic, & Romæ, cũ nõ possit esse idẽ corpus in duob. locis, nec idẽ corpus numero, occupat oẽm locũ, neq; idẽ hõ numero erit sẽ ꝑ secũdũ cursũ naturæ, cũ sit natura corruptibilis vt patet.

Sexto regula est, termini modales excepto necesse nominaliter sumpti, & aduerbialiter, confundunt confuse tantũ mobiliter oẽs terminos cões non distributos, siue præcedant modum, siue sequantur, ita tamen ꝙ fiat modalis de sensu composito. Exemplum, quando modus præcedit, contingens est hominem esse album, impossibile est hominem esse lapidem, Exemplum, quãdo modus subsequitur, Hominem esse album est contingens, Hominem esse lapidem est impossibile. Apud reales contingit descedere disiunctim tam sub subiecto, quàm sub prædicato ipsius dicti. Nã bene sequitur contingens, vel possibile est hoĩem esse album, ergo vel hunc vel hunc hominem, ergo vel hoc album. Item bene sequitur, impossibile est hominem esse lapidem, ergo impossibile est hunc vel hunc hominem esse lapidem, eodẽ modo descende sub lapide. Dixi termini modales excepto necesse, quoniã propositio de necesse si est vera, est in materia naturali, in qua prædicatum est de essentia, vel consequitur essentiam subiecti, vt necesse est hominem esse animal, uel rõnale, vel risibile &c. tũc suppositio est naturalis in qua non fit aliquis descensus, vt docuimus cap. 4. Vnde in ista, necesse est homine esse animal tam ly hominem quam ly animal stat immobiliter, quoniam in suppositione naturali non requiritur existentia extremorũ, & in hoc discordant reales a terministis, vt docuimus in eodem cap. Dixit ter. cões, vt excipiam discretos, vt hic contingens est sortem esse album, vel impossibile est sortẽ esse asinũ. Terminus enim discretas non est capax suppositionis confuse est autẽ capax suppositionis discretæ. Dixi nõ distributiua.

quoniã si fiat propositio modalis vniuersalis de dicto, siue affirmatiua, siue negatiua extrema dicti supponũt sicut extrema categoricę vniuersalis affirmatiue, vel negatiue.quẽ modum supponendi declarauimus in cap.praecedenti, & in sequentib. magis declarabimus. Dixi ita quod fiat in sensu cõposito, quoniam non est eadẽ rõ de modali in sensu cõposito,& de ea in sensu diuiso, nam diuersimode probatur vt tibi declarabitur in tract. de probationibus terminorũ, ideo non seruatur eadem suppositio, in quo aũt differant, & in quot iam diximus in tract.3.c.4. Vide tu illic.

Septima regula. Hæc verba promitto,debeo,obligor,terminum communem non distributum,quem regunt cõfundunt confusæ tantum immobiliter. vt sortes promittit tibi denarium,ly denarium stat immobiliter, quia hic descẽsus est falsus, promitto tibi hunc, vel hunc vel hunc denarium. Nam possum tibi promittere denarium,qui nondum confectus aut formatus est, ideo non licet descendere.

Octaua regula, dictio conditionis vt si,& rationis,vt ergo omnes suos terminos communes non distributos confundunt confusæ tantum immobiliter,& hoc in ordine ad hytpotheticam,vt si homo est,animal est. Homo currit erho animal currit, tam ly homo,quàm ly animal confuse tã tum immobiliter in vtraq; supponunt modo sumantur in ordine ad hypotheticam.

Pro cuius notitia aduerte,ꝙ ly homo, & ly animal dupliciter considerari possunt,primo vt sunt partes categoricæ, nam hæc est categorica,homo currit,cuius pars est ly hõ,& hæc est categorica,animal currit, & vt sic ly homo,ly animal supponunt determinate, & licet descẽdere disiunctiue, cum sint duæ indefinitæ,secundo,vt sunt partes hypotheticæ, & intẽdo, ꝙ considerentur non inquantum componũt has, duas categoricas, vt categoricas sed inquantum componunt has,vt partes hypoteticæ per notã conditionis,vel rõnis,& hoc est sumere in ordine ad hypotheticam,& non in ordine ad categoricam,vt categorica est, & in hoc sensu intelligendũ est,quod cõfundũt confuse tm̃ immobiliter.

Sed dices. Videtur hic discensus esse bonus, Si homo est, animal est, ergo si hic hõ, vel hic homo est animal est, repugnat

pugnat.n. ponere hominem, sine animali, cum animal sit prædicatum per se in primo modo de homine.

Respondetur pro nunc, ꝙ regula intendit de descensu valido de forma, & non de materia, valet autem prædictus descensus de materia, sed non de forma. De materia quidē valet, quia in vtraq; propositione prædicta homo est animal supponunt personaliter. Si aūt, formētur duæ propositiones de tertio adiacente, in quibus homo, & animal habeant suppositionem naturalem, vt hic. Si homo est animal, hō est sensitiuus, non licet aliquis descensus, quia oīs descēsus est ad supposita. Sed, vt docuimus supra, in naturali suppositione non requiruntur supposita, nec existentia suppositorum, Hæc.n. conditionalis est vera ante creationem mūdi. si hō est aial, hō est sensitiuus. Hæc de regulis pro terminis confusiuis tantum mobiliter vel immobiliter dicta sint.

Quantum ad secundum, vt scias terminos habentes vim distribuendi mobiliter, vel immobiliter ponuntur quatuor regulæ generales.

Prima regula. Omne signum vniuersale affirmatiuū positum in recto terminum immediate sequentem facit stare distributiue, & immediate sequentem confusæ tantum, dū modo sit terminus communis, & signum non sit impeditū per aliud superueniens signum distributiuum, vt omnis hō est albus ly hō distribuitur, quoniā licet descendere sub eo copulatiue, & ly albus confunditur confusæ tantū mobiliter, quoniam licet descendere sub eo disiunctim. Dixi positum, in recto, vt excipiam has propositiones, videns oēm hominem est animal. Nec ly vidēt distribibuitur, nec ly animal confunditur, quoniam est vna indefinita, in qua prædicatum, & subiectum supponunt determinate. Nec obstat ly omnem hominem, quoniam cum nō sit subiectum, sed pars subiecti, virtus signi non transit ad prædicatum. Se cus esset si diceretur omnis videns hominem est animal tunc ly videns distribueretur, & ly animal cōfunderetur. Item intelli ge in hac, Cuiuslibet hominis asinus est currens, ly asinus nō distribuitur, nec ly currens cōfunditur sed stet vtrunq; determinate, quoniā virtus signi vniuersalis positi in obliquo non transit super ea, solum ly hominis distr ibuitur,

quoniam est eiusdem obliqui cũ signo vniuersali. Dixi dũ modo sit terminus cõis, quoniam discretus non est capax distributionis, nec confusionis, cum non habeat inferiora, ad quæ fiat descensus. Dixi, & signũ nõ sit impeditũ, quoniam si aliud signum, vel syncategorema distributiuum superuenerit mutat suppositionem, v.g. In ista, omnis homo est albus, ly homo distribuitur, & albus confunditur. Si aũt superueniat non, & dicatur non omnis homo est albus, cũ hæc æquipolleat huic, quidam homo nõ est albus ly homo stat determinate, & ly albus distribuitur propter negationẽ q̃ hẽt vĩ distribuẽdi, si nõ est impedita, vt dicemũs ĩ re. seq.

Secunda regula. Omnia signa vniuersalia negatiua, & omnis negatio non impedita faciunt stare distributiue mobiliter terminum cõem mediate, & immediate sequentem, ita quod distribuunt subiectũ, & prædicatũ, remoto impedimento, vt nullus hõ est albus, tam subiectum, quam prædicatum distribuitur, quoniã licet sub vtroque descẽdere copulatiue. Dixi terminum cõmunem, vt excludam discretum. Dixi mediate, & immediate sequentem, vt distinguatur a signo uniuersali affirmatiuo, q nõ distribuit nisi terminum immediate sequentem. Dixi remoto impedimento quod potest esse duplex. Primo, si signum non apponatur subiecto in recto, sed parti subiecti in obliquo, vt hic, Nullius hominis asinus currit, nec ly asinus, nec ly currẽs distribuitur, sed tantum ly hominis, quoniam virtus signi negatiui non se extendit vltra obliquum, cui apponitur. Vnde cum hæc sit indefinita asinus currit, stat subiectum, & prædicatum terminate. Secundo si aliud distributiuũ superueniat, vt hic, nonnullus hõ currit, Ly non impedit distributionem factam per nullius, & facit æquipollere particularẽ affirmatiuã, nam æquipollet isti, Quidam hõ currit in qua constat subiectum, & prædicatum supponere determinate.

Tertia regula. Quæ continet quattuor partes est hæc. Gradus comparatiuus, & superlatiuus cõfundũt distributiua terminum rectum ex natura cõparationis, terminum autem rectum ex natura excessus cõfundunt cõfusẽ tantũ mobiliter. Super terminum aũt rectum a parte ante. i. Positũ in subiecto, nullã habent vim, v.g. æquis est maior asino

altitudine

altitudine cubiti, ly asino stat distributiue, ly altitudine cubiti stat cōfusæ, tantū mobiliter. Ly æquus stat determinate, cū sit propositio indefinita. Si aūt apponatur signū vniuersale stabit distributiue ꝑ primā regulā, vt oīs æquus est maior asino. Hæc est prima pars regulæ. Secunda pars est hæc, Istæ dictiones ita sicut, tā, & quā, terminū immediate sequentē distribuunt, vt Hercules est ita fortis, sicut leo, ly leo stat distributiue, canis est tā velox, q̄ lepus, ly lepus distribuitur, hæc est secunda pars. Tertia pars est hæc, Hoc verbum differt, & isti termini aliud, non idem diuersum, diuisum distinctum, distribuūt terminum sequentem aliquid prędictorum, vt asinus differt ab homine, est aliud ab hoīe, nō est idē homini, est diuersus, & diuisus, & distinctus ab hoīe. ly hoīe in oīb. ꝑdictis distribuit, & rō huius assignabitur infra. Quarta pars est hæc, Ista verba egeo, indigeo, careo distribuūt terminū immediate sequentē capacē distributionis, i. cōem deducto omni impedimēto, quod ēt dēt intelligi in partib. ꝑcedētib. v.g. Sortes caret veste, eget pecunia, ly veste, & pecunia stāt distributiue qm̄ hęc propositio. Sortes carēt vestę æquipollet huic, sortes nō hēt vestē. Negatio aūt ꝑ secūda regulā distribuit terminū sequentē. Vnde aduerte, ꝙ ratio istius regulę quo ad oēs partes ꝑdictas stat in hoc, quia oēs termini prænominati includūt negationem vt tibi manifestabitur in tractatu de probationibus terminorum, ideo habent ex negatione inclusa virtutem distribuendi terminum sequentem.

Quarta regula est hæc. Dictio exclusiue terminū sequentem mediate, i. prædicatum, si est terminus cōis distribuit, vt tantū hō est rationalis ly rationalis distribuitur, & ratio huius regulæ est, quia exclusiua æquipollet vniuersali affirmatiuæ, de terminis transpositis, vt tantum homo est rationalis, ergo oē rationale est homo. Constant quod rationale distribuitur per primam regulam. Hæc de reliquis pro terminis habentibus vim distribuendi dicta sint.

De pluribus singnis distributiuis. Cap. VIII.

In octauo cap. agendum est de pluribus signis, qua po-

nuntur in eadem propositione,& habent vim distribuendi. Hic igit pro vniuersali se resolutione tria aduertenda sunt.

Primo aduerte, φ si subiectũ propositionis sit terminus cõis non distributus puta, quia est subiectum indefinitæ, vel particularis, adueniente signo distributiuo, distribuitur, v.g. in ista, hõ currit, ly hõ stat det determinate. Si adueniat signũ vniuersale affirmatiuum, vel negatiuũ distribuitur, vt oĩs hõ currit, nullus hõ currit. Si aũt signo distributiuo adueniat aliud distributiuo. impedit distributionẽ, & aliã suppositionẽ inducit, v.g. in ista, oĩs hõ currit, ly oĩs causat distributionẽ. Si aũt addas aliud distributiuũ, puta ly, nõ ĩpedit virtus distributiua de ly oĩs, vt dicẽdo, nõ oĩs nõ currit, ly hõ nõ amplius distribuitur, sed stat determinate, qm̃ æquipollet isti. Quidam homo non currit, in qua cum sit indefinita ly homo stat determinate: ex prædictis ergo infertur apud Logicum, hoc vniuersalissimũ principium, & vt vniuersalissima lex, Quicquid mobilitat immobilitatum immobilitat mobilitatum. Cuius sensus est istæ, Quodcunque signum distribuit terminum nõ distributum impedit distributionem distributi, v.g. in hac propositione homo est alb. ly homo est terminus non distributus si præponatur sibi signum vniuersale, affirmatiuum vel negatiuũ distribuetur, vt omnis homo est albus, vel nullus homo est albus. Si aũt adueniat, aliud signũ distributiuum impedit distributionẽ termini prius distributi, puta huic omnis est albus, superueniat, non & dicatur sic, non omnis homo est albus, ly non impedit ne distribuatur homo, qui prius distribuebatur per signum vniuersale affirmatiuum, sensus ergo illius principii erit iste, Quidquid distribuit, non distributum immobilitat, idest impedit distributum.

Secũdo aduerte, quòd ex illo principio vniuersalissimo, trahuntur istæ regulæ, si duo signa affirmatiua distributiua cadant immediate, ita quod virtus vtriusque signi æque primo cadat super eundem terminum, faciunt ipsum stare non distributiue, sed determinata, vt asinus est differens ab omni homine, ly homine stat determinate. Si vnũ sit affir. alterũ negatiuum faciũt similiter stare determinat, vt non omnis homo est albus. Si vtrunque sit negat. faciunt stare

simili-

ſimiliter determinate, vt nonnullus hō eſt albus. Dixi, ꝙ cadāt immediate, quoniā ſi inter illa mediat terminus diſtributus nō faciūt ſtare terminum, ſuper quē cadūt terminate, ſed cōfuſe tantum, vt in iſta, nullus hō non eſt albus, ly albus nō ſtat determinate, ſed cōfuſæ tātum, nam æquipollet iſti, Quilibet hō eſt albus in qua cōſtat, quod ly albus ſtat cōfuſæ tantum, ſit prædicatum vniuerſalis affirmatiuę. Dixi ita, quòd virtus vtriuſque ſigni æque primo cadat ſuper illum terminum, quoniam ſi quodam ordine caderet ita quòd prius ſuper aliquod præcedens terminum, quam ſupra ipſum terminū, nō faceret ſtare ipſum determinate, vt hic nullus hō eſt oīs homo, ly homo a parte prædicati nō ſtat determinate, quia licet ſupra ipſum cadant duo ſigna, ſ. nullus, & omnis, non tamen ęque primo, ſed nullus cadit primo ſuper hominē in ſubiecto, deinde ſuper hominem in prędicato. Similiter in iſta, nullum differens ab ente eſt ens, ly ab ente nō ſtat determinate, licet cadant ſuꝑ ipſum duo diſtributiua, ſ. nullum, & differēs, quoniam ly nullum prius cadit ſuper differens, quàm ſuper ly ente.

Tertio aduerte, quòd ſi duo ſigna diſtributiua cadāt ſuper aliquē terminū, quorū nō quodlibet per ſe ſumptū diſtribuit terminū, ſuper quē cadit, vnū nō impedit diſtributionem alterius, vt hic. Omnis hō oē riſibile eſt, ly riſibile ſtat diſtributiuæ, qm̄ licet duo ſigna diſtributiua ꝑcedāt ipſum, ſ. oīs, & oē, tn̄ primū per ſe ſumptum nō diſtribueret ipſum, dicēdo, omnis hō riſibilis eſt, nam cum ſit prædicatū vniuerſalis affirmatiuę, ſtat cōfuſæ tantum mobiliter. Si aūt duo ſigna diſtributiua, quorum quodlibet per ſe ſumptū eſt aptum diſtribuere terminū ſequentem, cadāt ſuper eundē terminū, vnum impedit aliud ne diſtributio fiat ter. vltimo, vt hic Hector eſt fortior oī hoīe, ly hoīe nō diſtribuitur, quia cadūt ſuper ipſum ly fortior, & ly oī, quorū vtrunq; per ſe ſumptum diſtribuit hominem. vt hic Hector eſt fortior homine, & hic, Deus illuminat omnē hominem. &c. Hæc de pluribus ſignis cadentibus ſuper eundem terminum habentibus vim diſtribuēdi dicta ſint, & hic terminatur conſideratio noſtra de ſuppoſitione abſoluta.

De suppositione relatiua. Cap. IX.

IN hoc cap. agendum est de suppositione termini relatiui, sumendo relatiuum grāmaticum, vt qui, qualis, quātus, alius, &c. Nam relatuum logicum de quo actum est in prædicamēto ad aliquid, supponit sicut terminus absolutus. Vnde in ista, nullus pater est filius, ly pater est, & ly filius ista stant distributiue mobiliter, sicut in ista, nullū nigrum est album. De suppositione igitur, & de modis supponēdi relatiuorum terminorum apud Grammaticum hic agendum est; & hic agenda sunt quattuor.

Primo, q̄d sit relatiuū grāmaticale, de quo hic ītēdimus.

Secundo, quotuplex sit.

Tertio, qui sint modi generalis, quibus supponit.

Quarto, qui sint modi speciales, q̄bus supponit, scilicet an discrete, an determinate, an confuse, &c.

Quantum ad primum aduerte, ꝙ apud Grammaticū sic diffinitur. Relatiuum est rei ante lætæ. i. antepositæ repræsentatiuum, siue recordatiuū. Nam relatio apud Grāmaticū est rei antę lætæ. i. positæ, siue rei pręposite recordatio, v. g. in hac propositione, Sortes, q̄ loquitur orat ly. q̄ est relatiuum, quia repræsentat sortem ante positum in propositione. Sic enim exponitur, Sortes, qui. s. sortes loqtur orat. Sed dices, cum Grammatica, & logica sint distinctæ scientiæ non habent considerare de eodem, quoniam versantur circa distincta obiecta, vt Grāmaticus circa congruū, & incongruum. Logicus circa verū, & falsum. Sed Grāmaticus, considerat de terminis relatiuis Grāmaticalibus, vt patet in Prisciano, ergo non spectat ad logicū considerare de eodē.

Respondetur. Licet ralatiuum, de quo hic intendimus, consideretur a Grammatico, & a logico, non tamen eadem ratione. nam consideratur a Grammatico, vt per ipsum potest fieri oratio cōgrua, & incōgrua, vt hic Sortes, qui currit mouetur, hæc est congrua, hic autem est incongrua. Sortes quod currit mouetur. Apud logicum autem cōsideratur inquantū ex diuerso modo supponēdi, ut tibi declarabitur potest reddere propositionem veram, & falsam. Constat

igitur tibi quid ſit relatiuum Grammaticale .

Quantum ad ſecundum aduerte, quod vſitatę & famoſę diuiſiones generales relatiui Grammaticales ſunt iſtæ .

Prima eſt. Relatiuorum quoddam eſt relatiuum ſubſtãtiæ, vt, qui, quæ, quod. quoddam eſt relatiuum accidentis, vt talis qualis, tantus quantus .

Secunda eſt. Relatiuorum ſubſtantiæ, quoddam eſt relatiuum identitatis, vt qui, quoddam, diuerſitatis, vt alius .

Tertia eſt. Relatiuorum ſubſtantiæ identitatis, quædam ſunt nomina vt quis, qui, quæ, quod quædam ſunt pro nomina, vt ille, ipſe, iſte, & is .

Quarta eſt, relatiuorum ſubſtã tiæ identita tis, quæ ſunt pronomina, quædã ſunt reciproca, vt ſui, ſibi, & poſſeſſiuũ ſuus, ſua, ſuum, quædam non reciproca, vt ille iſte hic, & is.

Quinta eſt. Relatiuorum accidentis aliud eſt identitatis vt talis, qualis, tantus, quantus, aliud eſt diuerſitatis, vt alter, & alterius modi .

Sexta. Relatiuorum accident is identitatis, quædam ſunt qualitatis, vt talis, qualis, quædam ſunt quantitatis continuæ, diſcreto. Continuæ ut tantus, quantus diſcretæ, vt tot quot .

Septima . Relatiua accidentis identitatis. aliquando ſignantur per nomina, vt talis, qualis, tantus, quantus aliquando per aduerbia, vt taliter, qualiter, tantum, quantum toties, quoties .

Poſitis his diuiſionibus aſſignandæ ſunt deſcriptiones ſuorum membrorum principalium .

Relatiuum ſubſtantiæ eſt, illud, quod refert idem numero cum ſuo antecedente, vt ſortes, qui diſputat. eſt doctus, ly qui refert ſortem. Item homo, qui comœdit uiuit .

Relatiuum accidẽtis eſt illud , qđ refert idem in ſpecie & nõ idẽ in numero cũ ſuo antecedente, vt ſortes eſt albus & talis eſt. Plato. Dico idẽ in ſpecie, & nõ idẽ in numero, quia idẽ accidens numero, puta eadẽ albedo in numero nõ põt eſſe in diſtinctis ſubiectis, ergo nec in ſorte, & Platone.

Relatiuum identitatis ſubſtantiæ eſt, quod refert, & ſupponit pro eodem numero, pro quo ſupponit ſuum antecedens, vt Plato, qui currit mouetur ly, qui refert Platonem

ſuppon

supponit pro eo.

Relatiuũ diuersitatis substantiæ est illud, ꝙ refert, idẽ numero cum suo antecedẽte, sed supponit pro alio, vt Plato disputat, & alius puta sortes, qui est alius a Platone, legit. ly alius refert Platonem, sed non supponit pro Platone sed pro sorte.

Relatiuũ identitatis substantiæ reciprocum est illud, ꝙ refert antecedens per modum patientis, vt sortes percutit se, ly se refert sortem per modum patientis, quia percussio recipitur in sorte.

Et aduerte, ꝙ relatiuum reciprocum semper ponitur in obliquo, quoniam apud Grammaticum, licet nominatiuũ possit esse patiens, vt sortes verberatur, non tamen potest habere modum patientis, vnde modus patientis semper est in obliquis.

Relatiuũ idẽtitatis substãtiæ non reciprocũ est illud, ꝙ refert, & supponit absolute pro eadem re numero, & non per modum patientis, vt sortes disputat, & ipse est doctus, ly ipse refert, & supponit absolute pro sorte.

Relatiuum accidentis identitatis est illud, quòd refert eadem qualitatem, aut quantitatem in specie, & supponit pro eadem in specie, vt sortes est doctus, & talis est Plato. sortes est magnus, & tantus est Plato.

Relatiuum accidentis diuersitatis est illud, ꝙ refert eandem qualitatem, aut quantitatem in specie, sed supponit pro alia distinctæ speciei, vt sortes est albus, & alterius modi est Plato, puta quia niger. Sortes est bicubitalis, & alterius modi est Plato, quia cubitalis.

Quantum ad tertium, vt scias modos generales, quibus supponunt diuersa relatiua iuxta diuisiones prædictas, aduerte quinque regulas.

Prima est. Relatiuum identitatis substantiæ reciprocum & non reciprocum, dũmodo non sit possessiuũ supponit ꝓ eodẽ numero, pro quo supponit suũ antecedẽs, in cõparatione tñ ad alterũ extremorũ. exemplũ de nõ reciproco nõ possessiuo, ut aliqs hõ est iustus, & ille defendit iustitiam. ly ille non supponit absolute, & in determinate pro aliquo homine, sed pro aliquo homine iusto, & ꝓpterea secunda pars

copu-

copulatiue.s.& ille descendit iustitiã, nõ significat absolu te,& indistincte, ꝙ aliquis hõ defendit iustitiam, sed quod aliquis hõ est iustus defendit iustitiam, & hoc est dictũ in cõparationẽ ad alterum extremorũ. Nã ly iustus est extremum primæ categoricæ, q a est eius prædicatum, ex hoc se qtur, ꝙ hæc copulatiua est falsa, aliquis homo est animal, & asinus est illud. Nã secũda categorica est falsa. Significat enim ꝙ asinus sit illud animal ꝙ est aliquis hõ, & hoc est falsum, vt patet. Hæc autem est vera, Plato est hõ, & sortes nõ est ille, quia ly, ille significat quod sortes licet sit hõ, nõ tñ est hõ qui est Plato, sed alius. Exemplum de reciproco. Omnis homo videt se. Sicut ly homo distribuitur sic ly se. Sed intelligendum est, ꝙ non est sensus, quod omnis hõ videat absolute omnem hominem, sed referendo singulos ad seipsos. Sic descendendo. Omnis homo videt se, ergo iste homo videt seipsum, & ille videt seipsum, & ille, &c.

Secunda regula. Relatiuum diuersitatis substantiæ, & relatiuum possessiuum nõ supponit pro eodẽ, pro quo supponit suum antecedens, sed pro alio. Exemplum de primo. Duorum contrariorum immediatorum vnum est in subiecto alterum non. Patet ꝙ pro alio contrario supponit ly vnum, & pro alio supponit ly alterum, puta ly vnum supponit pro sano, & ly alterum supponit pro ægro. Exemplum de secundo, idest possessiuo, aliquis homo currit, & suus asinus dormit. Constat ꝙ antecedens supponit pro homine, & relatiuum suus supponit pro asino.

Tu tamen aduerte, ꝙ relatiuum possessiuũ duo significat, unum in recto.s. rem possessam, alterũ in obliquo.s. possessorẽ, vt qñ dr̃, Sortes currit, & suus asinus dormit, ly suus in recto significat asinum possessum, & in obliquo sortem possessorẽ. Sic.n. intelligitur, & suus asinus.i. asinus sortis, siue possessus a sorte dormit. Cũ igit̃ relatiuũ possessiuum duo significet, põt pro duob. supponere.s. pro re possessa in recto, & pro possessore in obliquo. Et sic erit verum, ꝙ relatiuum possessiuum supponit pro eodẽ, pro quo suu añs, sed in obliquo, & pro alio sed in recto, vt docuimus. Verũ quia suppositio in recto est principalior, ideo regula nõ facis mentionem de suppositione in obliquo.

Tertia regula Relatiuum identitatis accidentis nō supponit pro eodē numero, pro quo supponit suū antecedēs, sed pro alio simili, aut æquali, vt sortes est albus, qualis est Plato, ly qualis non supponit pro sorte albo, sed pro Platone albo, q. est alius a sorte albo. Et hic, Sortes est cubitalis, quātus ē Plato, ly quātus nō supponit pro sorte, sed pro Platone.

Sed dices. Si non supponit pro eodem, pro quo suum antecedens, ergo non debet dici relatiuū identitatis. Est enim relatiuum identitatis quod refert, & supponit pro eodem quo suum antecedens.

Respōdetur. Differt relatiuum identitatis substantiæ a relatiuo identitatis accidētis, & cōuenit. Cōuenit quidē in hoc, quod utrunq; refert idem aliquo mō identitatis. est.n. idētitatis triplex. s. in substantia, quę absolute dr̄ identitas. & identitas in qualitate, quę dr̄ similitudo. Est.n. similitudo rerū differentium eadē qualitas & idētitas in quantitate, quę dr̄ equalitas, est.n. ęqualitas rerū differētium eadem quantitas. Differt aūt in hoc quòd relatiū identitatis substantię refert, & supponit pro eodē numero substātialiter, pro quo suū antecedens supponit, vt sortes qui disputat est doctus. Relatiuū aūt idētitatis accidētis supponit pro eodē accidētaliter, qa pro idētitatis in qualitate, vt talis & qualis. uel pro idētitate in quantitate, ut tātus, & quantus. Verū qa idētitas accidētalis nō est simpliciter idētitas, sicut est idētitas substātialis, iō dr̄ in regula apud logicū, quod relatiuū idētitas accidētis nō supponit pro eodē numero, pro quo supponit suum añs, sed pro simili aut ęquali. Et hoc est quòd diximus supra, quod supponit pro eodem in specie.

Quarta regula, Relatiuū diuersitatis accidētis supponit pro dissimili illi, aut inęquali illi, pro quo supponit suū añs vt nix est alba, & aliusmodi est fuligo, ly aliusmodi nō supponunt pro re alba, sed pro nigra, quę est dissimilis rei albę.

Quinta regula. Omne relatiuum supponit eodem modo generali quo supponit suum antecedens. Nam modi generales supponendi sunt isti materialiter, naturaliter, simpliciter, personaliter. Intendit ergo hæc regula. quòd si añs supponit materialiter, sic & suū relatium, vt ibi, Ly homo est nomē quòd est primitiuū. Ly quod supponit materialiter,

sicut

ſicut homo. Si antecedens ſupponit naturaliter, ſic & relatiuum, vt homo eſt animal, qui. ſ. homo eſt ſubſtãtia. Si antecedẽs ſupponit ſimpliciter, ſic & relatiuũ, vt animal eſt genus, ꝙ eſt prædicabile de pluribus. Idem intellige de ſuppoſitione perſonali, ut homo currit qui mouetur. Hæc dicta ſint de modis generalibus, quibus relatiua ſupponunt.

Quantum ad quartum, vt ſcias modos ſpeciales ſupponendi relatiuorum, aduerte quinque regulas.

Prima regula: Oẽ relatiuum identitatis ſubſtantiæ in eadem categorica ſui antecedentis, ſemper ſupponit eodẽ modo particulari, qui ſupponit ſuum antecedens, ita ꝙ ſi antecedens ſupponit distributiue, ſic & relatiuũ, ſi confuſe confuſe, ſi determinate determinate, ſi diſcrete diſcrete, ꝙ probatur inductiue, vt hic. Omnis homo qui currit mouetur, ly homo, & ly qui ſtant diſtributiue, & hic. Omnis non eſt animal, ꝙ eſt rõnale, ly animal, & ly ꝙ ſtant confuſe tm̃. Et hic, homo, qui currit, mouetur, ly homo, & ly qui ſtant determinate, & hic, Sortes qui dormit quieſcit, ly ſortes, & ly qui ſtãt diſcrete. Idẽ intellige de relatiuo idẽtitatis ſubſtantiæ reciproco tam non poſſeſſiuo quam poſſeſſiuo. Exemplum de non poſſeſſiuo, ut omnis homo uidet ſe, ly hõ, & ly ſe ſtant diſtributiue. Nã bene ſequitur, Ois hõ videt ſe, ergo iſte videt ſe, & iſte videt ſe, & ſic de ſingulis, nõ abſolute, ſed referendo ſingulos ad ſemetipſos. Exemplum de poſſeſſiuo, aliquis homo diligit filium ſuum, ly homo, & ly ſuũ ſtant determinate. Et in iſta. Pater ſortis uocauit illum, ly ſortis, & ly illum ſtant diſcrete. Et aduerte, ꝙ ex hac regula extrahuntur tres concluſiones.

Prima eſt, datur aliqua propoſitio vniuerſalis affirmatiua, cuius prædicatum ita diſtribuitur ſicut ſubiectum, vt in iſta. Omnis homo videt ſe.

Secunda eſt, qñ prædicatũ eſt relatiuũ identitatis ſubſtãtiæ, ſignũ vniuerſa. affirmatiuũ, ita hẽt uirtutẽ diſtribuẽdi prædicatũ ſicut ſubiectũ, vt patet in propoſitionẽ præmiſſa. Dixi qñ prædicatũ eſt relatiuũ. vt excipiã abſolutũ. Dictũ eſt. n. ſupra, ꝙ in abſolutis ſignum vniuerſale affirmatiuum diſtribuit terminum immediate ſequentẽ, & mediate ſequentem confundit ut in iſta. Omnis homo eſt animal,

Ter-

Tertia est dantur duo termini communes sequentes signū vniuersale affirmatiuum non impeditū par aliud signum distributiuū superueniens; ex quib.remotior a signo distribuitur, & non propinquior, vt patet in ista. Omnis hō est vidēs se, ly videns, ꝙ est propinquius signo uniuersali affirmatiuo, confunditur, & ly se, ꝙ est remotus, distribuitur.

Secunda regula. Omne relatiuum diuersitatis substātię, non semper supponit eodem modo particulari, quo supponit suum antecedens, sed diuersimode, eodē quidem modo supponit vt hic. Vnus hō currit, & alius dormit, ly homo, & ly alius supponunt determinata. & in hac, Omnis homo doctus docte loquitur, & omnis alius ruditer loquitur, ly hō & ly alius stant distributiue. Diuerso modo supponunt vt hic. Omnis hō iustus iuste uiuit, & alius iniuste, ly hō distribuitur, & ly alius stat determinate. Aliquando antecedens supponit confusius, quàm relatiuum, vt in propositione præmissa, aliqnando econuero, vt hic, Aliquis homo disputat, & tantum alius currit, ly homo supponit determinate, & ly alius confuse propter notam exclusionis.

Tertia regula; Omne relatiuum idētitatis substantiæ relatiuum hypothetice ad suum antecedens supponēs cōfusę tantum non supponit eodem modo, sed determinate, habito respectn ad totam suppositionē sui antecedentis, ut hic, Omnis homo est animal, & illud est rationale, ly animal stat confusæ, & ly illud stat determinate. & ideo hęc secunda categorica. s. & illud est rationale, est falsa. Significat. n. ꝙ illud, ꝙ est oīs homo, est rationale, & hoc est falsum significatā, quoniam nullum est animal, ꝙ sic omnis homo. Vnde non potest vere dici, quòd illud est rationale.

Quarta regula: Omne relatiuum identitatis substantiæ, hypothetice relatum ad suum antecedens, supponēs discretæ, aut determinatæ, aut distributiuæ, supponit eodem mō vt suū antecedens, habito respectu ad totam cōpositionem sui antecedētis, vel ad alterū extremorū. Exēplū de suppositione discreta, Sortes est hoc aīal, ꝙ est hoc rōnale, ly animal in antecedente, & ly hoc in secunda categorica stant discrete. Exemplum de suppositione determinata, aliquis homo currit, & tu es ille. ly homo, & ly ille stāt, determinate.

Exemplum

Exemplum de diſtributiua: Quilibet homo eſt animal, & idem eſt rationalis. Senſus eſt quilibet homo eſt animal & idem, ideſt quilibet homo eſt rationalis.

Quinta regula, Relatiuum accidentis, ſiue idẽtitatis, ſiue diuerſitatis, non ſemper ſupponit eodem modo particulari, quo ſupponit ſuum antecedens, ſed ſecundum exigentiam ſui ſigni eodem modo ſupponit, vt in iſta, aliquis homo eſt albus, & talis eſt cignus, ly albus, & ly cignus ſuppo nũt determiuate. Et in iſta, Omnis homo rudis arat, & nullus tales diſputat, ly rudis, & ly talis ſtant diſtributiue. Diuerſo autem modo, vt hic, Omnis homo albus currit, & talis diſputat, ly homo albus ſtat diſtributiuæ, & ly talis confuſo tantum, aliquando autem antecedens ſupponit determinate, & relatiuum diſtributiue, vt hic aliquis homo eſt albus & nullus talis eſt ęthiops, ly albus ſupponit determinate, & ly talis diſtributiue. Et hic aliquis homo eſt niger, & omnis æthiops eſt talis, ly niger ſtat determinate, & ly talis ſtat cõfuſæ tm̃. Idem intellige de relatiuo diuerſitatis; accidentis. Nam aliquando ſupponit, eodem modo, vt ſuũ antecedens, vt hic, aliquis homo eſt albus, & aliuſmodi eſt ætiops, ly albus, & ly aliuſmodi ſtant determinate. Aliquã do aũt ſupponunt diuerſo modo, vt hic, Aliquis homo eſt niger, & non aliuſmodi eſt coruus; ly niger ſtat determinate, & ly aliuſmodi ſtat diſtributiue, propter negationẽ, quæ non impedita diſtribuit terminũ commune immediate, & mediate ſequentem, vt declaratum eſt ſupra. Hæc dicta ſint de modo ſpeciali ſupponendi relatiuorum, & hic terminatur intentio noſtra de Suppoſitionibus tam abſolutis pro proprijs; & improprijs, quàm relatiuis.

De Suppoſitionibus. Tract. VII. FINIS.

TRACTATVS OCTAVVS, de ampliationibus, & appellationibus, & ex doctissimorum virorum Logicalibus desumptus, & ordinatus.

POst tractatum de suppositionibus expedit tractare de Ampliationib. & Appellationibus, q̄m vt docuimus in tra cta. de syllogismo formali, sicut propter transitū a suppositione ad suppositionem sibi repugnantem committūtur multi errores, & quāplures fallaciæ in arte syllogistica, sic & a trāsitu ab ampliatione ad appellationē. Nā nisi teneātur termini in præmissis & in cōclusione æque amplæ, & æque strictæ, syllogismus semper est inualidus, & ita potest concludi cōclusio vera ex præmissis falsis, sicut ex veris. Vt ergo scias uitare errores in arte syllogizandi, qui eueniunt ꝑpter ampliationē & appellationē terminorum, tradēda est resoluta doctrina in hoc tractatu de ampliationibus, & appellationibus. Diuidemus igitur ipsum in duo capita.

In primo, agendum est, de Ampliatione.

In secundo, de Appellatione.

De Ampliatione. *Cap. I.*

IN primo cap. agendum est de ampliatione. Hic ergo tria videnda sunt.

Primo, q̄d sit ampliatio termini de qua hic intēdimus.

Secundo, q̄. & quot sit vniuersalis regulæ ampliationū.

Tertio, soluentur quędam dubia.

Quantum ad primum aduerte, quod de ampliatione inuenio apud Logicos duas descriptiones, quarum vtraque recipi & defensari potest.

Prima est hæc. Ampliatio est extensio termini communis a minoris suppositione ad maiorem, ut cū dicitur, homo potest esse antichristus, ly homo non solum supponit

pro

pro præsentibus, sed etiam pro futuris.

Aduerte, ꝙ ly extensio ponitur loco generis, tanquam quid magis cõe, & sumitur pro similitudinem. Nã extensio propriè est dilatatio alicuius quanti, vt qñ ipsum quantũ trahitur ad maiores dimensiones, v.g. cera cõgelata si liquefiat extenditur, qm̃ recipit maiores dimensiones, & occupat maiorem locũ. Per similitudinem aũt in proposito, est dilatatio termini cõis inquantum sumitur in aliqua ꝓpositione ad supponendum pro pluribus suppositis quàm ante. nam ampliatio attenditur principaliter in suppositione personali, quæ est respectu suppositorum, vt diximus in tract. præced. Dicitur extensio termini communis, ad differentiã termini discreti qui non potest supponere aliqñ pro pluribus aliquando pro paucioribus, sed tm̃ pro vno solo; & ideo iuxta terminũ discretũ non fiat ampliatio, neque appellatio. Dr̃ a minori suppositione ad maiorẽ non intẽsiue, sed extẽsiue. Est aũt minor suppositio personalis, extensiue, quam stat ter. communis in propositione pro paucioribus suppositis, vt hic. Homo est albus, ly homo stat tãtũ pro præsentib. maior autem est, qñ stat pro plurib. vt hic, Homo põt esse albus, ly homo stat pro eo, qui est homo vel potest esse homo, vt tibi manifestabitur infra. Vnde in prima homo restringitur, in secunda ampliatur.

Et aduerte per ly a minore suppositione, &c. distinguitur ampliatio ab appellatione, vt tibi erit notum in cap. sequen. hæc est prima descriptio.

Secunda talis est, Ampliatio est acceptio termini in propositione temporaliter supponentis vltra consignificationẽ verbi principalis, vel participii eiusdem pro cuius notitia aduerte, ꝙ ampliatio termini, est ampliata suppositio termini respectu uerbi, cui cõiũgit̃ pro diuersa differentia tp̃is: v.g. Hic terminus hõ si cõiugit̃ verbo p̃sentis tp̃is, vt dicemus in c. seq. stat solũ ꝓ p̃sentibus, vt hõ currit. Si aũt cõiungitur verbo præteriti vel futuri tp̃is, stat pro præsentibus, vel præteritis vel futuris, vt albũ fuit nigrũ, vel albũ erit nigrũ. Cõstat igitur quid sit ampliatio apud logicũ.

Quantum ad secundum aduerte quattuor regulas generales, Prima est, Omnis terminus supponens a parte ante re-

ſpectu verbi de pręterito vel ſui participii ſupponit pro eo, ꝙ eſt vel fuit, v.g. In hac propoſitione homo, fuit ab æterno, Ly hō nō ſupponit ſolum pro homine, qui nūc eſt, nec ſolum pro homine, qui fuit, licet pro hoc diſiuncto, homo qui eſt vel fuit homo, fuit ab æterno, & ſecunda pars eſt vera, ſuppoſitio quod mūdus ſit æternus in via peripatetica.

Pro confirmatione huius regulæ aduerte, ꝙ idem dicendum eſt de verbo præteriti imperfecti. ſicut præteriti perfecti. Vnde in iſta, homo currebat, ly homo ſupponit ampliatiue pro eo, qui eſt vel erat homo hoc aūt non verificatur ratione ſui participii, quoniā præſens, & præteritū imperfectum habent idem participium. Verbū aūtem præſentis temporis vt dicemus in ca. ſeq. reſtringit terminum ad ſupponendum ſolum pro eo quod eſt. Sit & participium eius inquantum deſeruit tempori præſenti. Aduerte etiam, ꝙ regula debet ſic intelligi. Omnis terminus ſupponens à parte ante reſpectu verbi de ptæterito, vel eius participio ſuponit, pro eo quod eſt vel fuit, niſi talis terminus reſtringatur, vt hic, homo, qui nunc eſt, fuit, ly homo nō ampliatur, ſed ſtat ſolum pro præſentibus per ly, qui nunc eſt. Quare aūt magis ampliatur à parte ante q̃ à parte poſt dicā infra.

Ex iſta regula trahitur veritas harum ꝓpoſitionū Puer fuit uir. Nam qui eſt vel fuit puer, fuit vir, & ſecunda pars eſt verá, qui enim eſt vir in trigeſimo anno, fuit puer in decimo anno. Virgo concepit, namquæ eſt vel fuit virgo, cōcepit. Quæ enim fuit virgo in decimoquarto anno concepit, licet nunc non, ſit virgo. Quod dictū eſt de uerbo pręteriti temporis, intellige de participio eiuſdem. Nā in iſta, homo eſt ſuſcitatus à mortuis, ly homo ſupponit pro eo, q eſt vel fuit, hō & ſecunda pars eſt vera, & in iſta. Cæcus eſt illuminatus, ly cæcus ſupponit pro eo, q eſt vel fuit cęcus. & ſecunda pars eſt vera. Vnde vt diximus, in tract. de ſyllogiſmo formali, hoc argumētū nō valet in Darii, Oīs cęcus eſt illuminatus. Sortes eſt cæcus, ergo ſortes eſt illuminatus. Nā in maiori ſupponit cęcus ꝓ eo q eſt vel fuit cęcus, in minori aūt ſolū pro eo, qui eſt cæcus, vt declarabitur in cap. ſeq. vnde cum in mat. ſte t ampliatiue, & in mi. reſtricti ue non ualet argumentum. Hęc de prima regula dicta ſint.

Secunda

Secunda regula est. Oĩs terminus supponens a parte respectu uerbi de futuro, uel sui participii ampliatur ad supponendum pro eo, quod est uel erit vt hic. Homo generabitur. i. qui est uel qui erit hõ generabitur, & secunda pars est vera. Nam homo qui est, iã genitus est, ergo n õ generabitur. Qui uero erit homo, & nondum est, ille generabitur. Hæc regula resoluta est apud logicos, nec indiget alia expositione, aut limitatione, & ex ea sequitur harum propositionũ, veritas, Magnus erit paruus. i. qui est uel erit magnus. erit paruus, & secũda pars est vera nã si puer quinque annorũ, qui in secundo anno erit magnus, in decimo anno erit paruus. Corrupta erit virgo, Meretrix erit uirgo. Nam q̃ est vel erit corrupta, & quæ est vel erit meretrix, erit virgo, fit in. puella quinque annorũ, q̃ sit futura meretrix, aut corrupta in decimoquarto anno, ista q̃ est erit meretrix in decimotertio anno, erit adhuc virgo in decimo anno. Mortuus ambulabit. i. qui uel erit mortuus, ambulabit, & sc̃d̃a pars est uera. Nam sit hõ, q hinc ad annum morietur. Verũ est dicere, ꝙ hinc ad mẽsem ambulabit, & forte hodie uel cras.

Tertia regula. Omnis terminus supponens a parte ante vel a parte post respectu horum verborum incipit, & desinit, potest, & contingit, & suorum participiorũ, & nominũ verbalium desinẽtium in bilis, vel in bile, vel in or, ampliatur ad supponendum, pro eo quod est, vel incipit, vel desinit, vel contingit, vel potest esse; exẽplum incipit, Album incipit esse. i. ꝙ est albu, vel incipit esse, album incipit esse. Exemplum de desinit, calidũ debuit esse. i. ꝙ est calidũ, uel desinit esse calidũ, desinit esse. Exemplum de põt, albũ põt esse nigrũ, i. quòd est vel põt esse album, potest esse nigrũ. Exemplum contingit. Calidum contingit esse frigidum. i. ꝙ est vel contingit, esse calidum, contingit esse frigidum. Exempla de eorum participiis, & verbalibus nominib. quia non sunt multum in usu, ideo pertranseo, quære tu.

Sed aduerte, quòd licet secũdũ omnia prędicta verba possit fieri ampliatio, præcipue tamen per uerbum potest, & ꝑ nomen verbale terminatum in bile, vt possibile. Nã potest & possibile faciunt propositionẽ de sensu composito, & diuiso, vt tibi declarabitur in tractatu de probationib. termi-

norum, & ideo eorum ampliatio eſt magis in vſu, & reſtrictio. Ex hac regula ſequitur veritas harum propoſitionũ, Dulciſſimum poteſt eſſe dulcius, i. quod eſt dulciſſimum poteſt eſſe dulciſſimum, poteſt eſſe dulcius, & ſecunda pars eſt vera. Nam ſumpta vna quãdo incipit matutari, & eſt aliquantulum dulcis, eritq; hinc ad menſem dulciſſima hodie verum eſt dicere, quod poteſt eſſe dulciſſima, & hinc ad decem dies erit dulcior, ergo verum eſt dicere, quod dulciſſimum, i. quod poteſt eſſe dulciſſimum, poteſt eſſe dulcius. Infimum poteſt eſſe inferius, i. quod eſt infinitũ, vel poteſt eſſe infimum, põt eſſe inferius, & ſecũda pars eſt vera, & declaretur ſicut præcedẽs. v.g. Sumatur lapis, qui debeat deſcẽdere a loco ſupremo ad infimũ per tria media, A, B, C, & D, ſit locus infimus, quando lapis erit in B, verum erit dicere, quod lapis eſt, vel poteſt eſſe infimus, & qñ erit in C, erit inferior & continue erit inferior, donec perueniat ad D, tũc enim erit infimus, quia de facto erit in loco infimo. Ergo infimum. i. quod põt eſſe infimum põt eſſe inferius. Ex eadem regula patet veritas harum propoſitionũ, reſpectu participii & nominis verbalis. Genitum eſt generabile, ideſt quod eſt genitum, uel poteſt eſſe genitum, eſt generabile, & ſecũda pars eſt vera, nam ſicut quod põt eſſe calefactũ, eſt calefactibile, ſic quod põt eſſe genitũ eſſe generabile. Corruptum eſt corruptibile, i. quod eſt corruptum, vel poteſt eſſe corruptum, eſt corruptibile. i. poteſt corrumpi, & ſecunda pars eſt vera. Nam ſicut, quod poteſt eſſe uiſum eſſe viſibile, aliter non poſſet eſſe viſum niſi eſſet viſibile, ſic nihil põt eſſe corruptum, niſi ſit corruptibile, ergo iſta eſt uera, corruptum eſt corruptibile modo præexpoſito.

Quarta regula. Omnis terminus ſupponens a parte poſt in verbo actiuo, uel a parte ante in verbo paſſiuo reſpectu verbi extendentis actum ſuum tam ad rem exiſtentem, q̃ nõ exiſtentẽ, vt ſunt iſta verba cognoſco, intelligo, imaginor, opinor, ampliatur ad ſupponendum pro eo, ꝙ eſt, vel eſt cognoſcibile, aut intelligibile, aut imaginabile, aut opinabile, aut poſſibile eſſe. Vt in iſtis, intelligo roſam, vel roſa intelligitur, Imaginor montẽ aureũ, opinor alterũ mundũ, prædicatũ ampliatur ad ſtandũ pro eo, quod eſt, vel eſt

possibile, vel intelligibile, &c. dato, quòd non sit in rerum natura. Vnde rosa non existente, vt in hieme, si dico, intelligo rosam, sic habet intelligi, intelligo rosam, quæ est, vel pōt esse. Si dico, opinor alterum mundum, sic habet intelligi, opinor alterum mūdum, qui est, vel opinabilis est esse. Si dico imaginor montem aureum, sic habet intellige, imaginor montem aureum, qui est, vel qui est imaginabilis esse. Istę sunt præcipuæ, & magis famosæ regulæ ampliationū, apud Logicum, ex quibus omnibus sequūtur tria corollaria. Primum, qñ subiectum, vel prædicatum est terminus ampliatiuus siue sit participium siue nomen, nō valet cōsequentia a tertio adiacente ad secundum adiacēs. Exemplum de participio, non sequitur, homo est mortuus, ergo homo est, homo est generandus, ergo homo est. Nam in antecedente homo ampliatur, vt patet per primam, & secūdā regulam, in consequēte autem restringitur ad hominem præsentem, & ideo antecedens est verum, & consequens falsum, exemplū de nomine. Rosa est intellecta a me, ergo rosa est, non sequitur, quoniam in antecedente ampliatur rosa ad supponendū pro rosa, quæ est, vel pōt esse, vt est intelligibilis, in consequente aūt restringitur ad rosam existentem de præsenti, propter copulam præsentis temporis.

Secundum. Hæc conuersio non valet, Aliquis homo est futurus, ergo aliquod futurum est homo sed debet sic conuerti, ergo aliquod futurum est, vel erit homo.

Tertiū. Hic syllogismus nō valet, Omne præteritū fuit, Diluuiū est præteritū, ergo diluuiū est, qm̄ in minori tenetur diluuium ampliatiue pro eo, ꝙ est vel fuit, in cōclusione aūt tenetur restricte ad tp̄s præsens, ergo syllogismus non valet. Documus. n. in tract. de syllogismo formali; ꝙ argm̄ non tenet, qñ termini non tenentur æque ample, & æque stricte. Hæc pro regulis ampliationum dicta sint.

Quantum ad tertiū aduerte, ꝙ in prædictis regulis multa videntur dici ad placitum, & absque ratione, & ideo multi non admittunt has regulas, & dicunt terminum non supponere nisi iuxta differentia temporis, cui adiūgitur, v.g. Si iungitur tempori præsenti supponit pro tēpore pręsenti si præterito, pro præterito, si futuro pro futuro.

Primum dictum ad placitum est, ꝙ verbum de preterito vel de futuro, vel eorum principia ampliant terminū a parte ante, & non sit mentio de termino a parte post, cū tamē videatur eadem ratio. Nā ista, puer fuit senex, tā subiectū, quam prædicatum supponunt determinate, ergo qua rōne ampliatur subiectum, eadem ratione, & prædicatum.

Secūdum dictum ad placitum est, ꝙ terminus supponēs respectu verbi de preterito, vel de futuro, ampliatur ad stādum pro his, qui sunt, vel fuerunt, vel erūt, non autem terminus supponens respectu verbi de præsenti, quoniam ille stat tantum pro his, qui sunt. Hæc autem differentia videtur mere voluntaria, quoniam pro ea nulla adducitur ratio in regulis supradictis.

Tertium dictum ad placitum est, ꝙ ista verba potest, incipit, desinit contingit, habent particularem vim ampliādi terminum a parte ante, & a parte post, quod nō hēt verbū substantiuum, nec alia verba, & precipue in tempore pṡenti modi indicatiui, vt excipiam verbū substantiuum, & multa alia verba, quæ habent vim ampliandi in tempore prȩterito, & futuro, vt patet per primam, & secundam regulam. Cum ergo non assignetur causa talis regulæ, quæ est in tertia in ordine, videtur voluntarie posita.

Quartum dictum ad placitum est, ꝙ solus terminus rectus a parte post verbi actiui, uel a parte ante uerbi passiui uel eius participii habentis naturam transeundi indifferenter ad possibile, & imaginabile, ampliatur ad standum pro eo ꝙ est, vel est possibile esse, uel imaginabile. Hoc aūt dictū vr̄ mere uoluntariū, cū non assignatur ratio ꝑꝑ quam appareat, ꝙ id magis conuenit tali termino, quam alii.

Ad primum dicitur, ꝙ regulas ampliationum non oportet fundare tam in aperte ratione, q̄ in vsu primorū auctorum, nam quia primi auctores vidētur loqui secūdum hos modos ampliatiuos ideo posteriores eos recipiunt, & quidē, ꝙ auctores primi vtātur his modis patet præcipue apud Arist. nam in 1. Priorum vtitur ampliatiue hoc verbo contingit, & in primo elenchorū hoc futuro sanabitur. & in secundo Periherm. hoc verbo potest. Quod igitur respectu verbi de præterito, uel de futuro, vel respectu suorū participiorum

cipiorum terminus rectus a parte ante amplietur, & nulla fiat mentio de termino recto a parte post, alia nõ est manifesta ratio, nisi quia auctores primi sic vsi sunt loqui. Nec id debet mirum videri; quoniam cum tractatus ampliationũ multũ adhæreat grammaticæ, in quã magis attẽditur auctoritas primorũ instituentium, quàm euidẽs ratio, sufficere debet pro appobationẽ regularum ampliationum eadem auctoritas.

Quidam tamen cupientes satisfacere his, qui in omnib. rationem quærunt, quos reprehendit Arist. in 2. Metaphy. quoniam, in multis oportet credere primis inuentoribus, dicunt huius rationem esse, quia terminus rectus a parte ante supponit de per se respectu huius verbi inclusi est in uerbo ampliatiuo sed terminus sequens verbum nõ supponit de per se respectu huius uerbi est, sed solũ respectu participii, a quo determinatur. Verum si aduertis hæc ratio vr ad placitum adducta, sicut & regula ampliationũ. & iõ melius est assentire primis auctoribus, q̃ rationi ineuidenti.

Ad secundum dicitur, ꝙ & si principaliter inhærendum sit primis auctoribus, tamen aliquantulum euidenter ratio haberi potest, quàm in antedictis, & ratio quidem est hæc verbum substantiuũ de præterito, & futuro includit idem verbum de præsenti, vt patet resoluendo in suũ participiũ, vt hic. Homo fuit. i. homo, q ex preteritis homo erit. i. homo est futurus. Quod enim fuit verum fuit aliquãdo dicere, hoc est, & quod erit. Verum erit aliquãdo dicere, hoc est Verbum autem substantiuum præsentis temporis, vt ly est non includit præteritum, & futurum Stat enim, vt declarabitur tibi in sexto Phys. ꝙ aliquod pro hoc instanti sit, qđ tamen ante hoc instans non fuit, nec post hoc instans erit Non est ergo eadem ratio de verbo præterito, & futuro, & de uerbo præsentis temporis.

Ad tertium dicitur ut supra, sed & aliqualis ratio est in promptu. Nam ista uerba incipit, & desinit cõtingit potest sunt talis naturę, ꝙ eorum actus possunt se extendere ad rẽ actu existentem, & non existentem. i. ad rem preteritã, uel futuram. Nam, ut declarabitur in tract. de probationibus terminorum aliqua incipiunt esse per positionẽ de p̄senti, &

& negationem de præterito, vt hic. Homo incipit esse, Homo nunc est, & ante hoc nunc non fuit, ergo homo incipit esse. Aliqua aũt incipiunt esse per negationem de præsenti, & positionem de futuro, vt motus incipit esse. Motus nunc non est, & post hoc nunc immediate, erit ergo motus incipit esse. Item intellige de hoc verbo desinit. Nam quædam desinunt per positionem de præterito, & negationem de præsenti quædam autem per positionem de præsenti, & negationem de futuro, & hæc omnia tibi manifesta erunt in tract. de probationibus terminorum.

Similiter actus istorum verborum potest & contingit, & suorum participiorum, & suorum nominum verbalium, vt possibile, & contingens, possunt transire super rem actu existentem & actu non existentem. Nã hæc est vera homo currens pōt currere: nam si non posset currere, non curreret, & hæc est vera, Homo sedens pōt currere. Nam remoto impedimento, per potẽtiam motiuã, potest homo quiescere per sessionem, & velociter moueri per cursum. De cõtingit hęc est vera, Hominem sedere contingens est, & hæc est vera, rosam generari in V ere contingens est, in prima verificatur contingens de homine existente, in secunda verificatur de rosa nõ existente, & ideo nõ est mirũ si pdicta verba habẽt vim ampliandi q̃ non habent cõiter omnia alia verba.

Ad quartam dicendum est, vt ad tertium. nam verba, quę concernunt actum animę cognoscitiuæ, ita verificantur de existente, sicut de non existente, dummodo non existens sit intelligibile aut opinabile, aut imaginabile, ideo non est mirum si sunt verba ampliatiua. Et quidem, quòd talia verba puta intelligo, cognosco, opinor, imaginor, somnior, verificentur tam de re existenti, quàm non existẽti, declaratũ est in regula quarta, & eadem tibi manifestiora erũt in lib. 3. de anima. Hæc de ampliationibus dicta sint pro quanto eas incipiunt logici communiter. Quod dixerim, quoniam Petrus Mãtuanus terminista, apparuit negans absolute ampliationem termini respectu cuiuscunque verbi, & tẽporis verbi, vt patet in logica. Verũ ne nouitiis intellectus confundatur, hoc ptranseo. Si tamen tibi est appetitus id vidẽdi & intelligendi, quæ in Meng. in parte 2. vbi defensat am

pliatio-

pliationem terminorum contra Petrum Mant. & illic inuenies fundamenta, & arg. Petri Mant. & Mengi Fauentini satis resolutas respõsiones. Hæc de Ampliationib. dicta sint.

De Appellationibus. Cap. II.

IN secundo cap. agendum est de appellationibus, de quibus tria videnda sunt.

Primo, quot sint modi famosi quibus dr̃ appelatio.

Secũdo, q̃d sit appellatio in sensu, de quo hic intẽdimus.

Tertio, quæ & quot sint regulæ magis vsitatæ de appellatione.

Quantum ad primum aduerte, ꝙ appellatio solet communiter dici quattuor modis. Primo dicitur, recursus a minori iudice suspecto ad maiorem propter iniustitiam latæ sententiæ, & de hac considerat Ciuilis, nõ autem Logicus, neque Physicus, neque Mathematicus, neq; Metaphysicus. Secundo dicitur, appellatio communicatio multorum in aliquo vno nomine, & sic appellatione dicitur nomen appellatiuum, quod pluribus cõuenit, vt homo, animal corpus, & de hac considerat grammaticus distinguens nomen in proprium & appellatiuum, quod dicitur apud Logicum terminus discretus, & terminus communis. Tertio dicitur, denominatio alicuius ab aliquo accidentalis, tam ab intrinseco, quàm ab extrinseco, vt nix appellatur alba, i. denominatur alba ab albedine. Dixi tam ab intrinseco, quàm ab extrinseco, quoniã res aliquãdo appellatur talis ab accidente sibi inhærente, vt aqua calida a calore sibi intrinseco, aliquando aũt ab accidente inhærente alteri, vt res appellatur locata a loco, & tñ locus non est subiectiue in loco, sed in locante. Idem intellige de re t̃pali, vt denominaĩ a t̃pe, & de agente, vt denominaĩ ab actione. Et hæc tibi manifestabuntur in 3. & 4. Phys. Et de hoc modo appellationis locuti sumus in Ante predicamentis tractantes de denominatiuis. Quarto dicitur, restrictio termini supponentis, & vt sic opponitur ampliationi. Nã sicut ampliatio est extensio termini a minori ad maiorem suppositionẽ, mõ quo exposuimus in c. p̃ced. sic appellatio opposito mõ est restrictio termini a maiori ad minorẽ suppõnem, vt tibi manifestabi

tur infra, & de hoc quarto modo tantum agendū est hic.

Quantum ad secundū aduerte, ꝙ appellatio quarto modo sumpta, & vt opponitur ampliationi sic diffinitur. Appellatio est acceptio termini in propositione supponentis tm̄ pro dn̄a t.pis verbi, cui adiungitur, ita qđ si adiungitur verbo præsentis t.pis, supponit solū pro præsentibus, vt hō currit. Si verbo præteriti t.pis, pro eo quod fuit si verbo futuri t.pis, pro eo quod erit, vt tibi declarabitur in seq. Et aduerte, ꝙ hæc descriptio non discordat ab ea, q̃ ponunt reales, dicētes, ꝙ appellatio est restrictio termini cōis a maiori ad minorē suppositionē. Nā in ampliatione supponit terminus pro pluribus, cū plurib. dn̄is t.pis, vt pro eo quod est vel fuit, aut pro eo, qđ est vel erit aut pro eo, quod est vel pōt esse, vel est intelligibile, vel opinabile, vel imaginabile esse. Ex consequenti supponit pro pluribus suppositis, q̄m pro p̄sentibus, aut præteritis, aut futuris, aut possibilibus, aut imaginabilibus. In appellatione autem supponit terminus pro paucioribus quoniam pro his tantum, q̃ sunt sub vna differētia temporis, vt pro præsentibus, aut præteritis, & futuris, & possibilibus tantum. Et ideo bene dicitur, qđ est restrictio termini a maiore ad minorem suppositionē, quia in appellatione terminus supponit pro paucioribus suppositis modo quo dictum est.

Quantum ad tertium aduerte, ꝙ de appellationibus datur talis diuisio. Appellationum quædam est appellatio temporis quædam ampliationis, quædam formæ.

Appellatio t.pis est acceptio termini in ꝓpositione pro aliquo, vel pro aliquib. scd̄m solā cōsignificationē verbi, cui coniungitur, vel sui participii, vt hō currit, ly hō appellat tēpus præsens, quia supponit solum pro præsentibus.

De appellatione tēporis dantur duæ regulæ generales,

Prima est. Oīs terminus supponēs respectu verbi de præsenti nō ampliatiui, nec distracti per participium ampliatiuum, tam subiectum, q̃ p̄dicatū appellat tempus præsens, i. supponūt solū pro præsentibus, vt homo est albus, homo currit. Dicitur nō ampliatiui, vt excipiantur ista verba incipit, & desinit, contingit potest, & verba concernētia actum mentis, vt intelligo, cognosco, quę vt docuimus in cap. pręcedenti

cedenti, in tertia, & quarta regula, habent vim ampliandi etiam in tempore præsenti, vt album potest esse nigrum, ly album stat pro eo, quod est vel potest esse album. &c. Dicitur, nec distracti per participium ampliatiuum, vt excipiantur participia præteriti, & futuri, temporis, vt hic. Homo est genitus, hō est generandus. ly homo stat pro homine, q est, vel fuit, vel erit, quia licet coniungatur verbo substātiuo præsentis temporis, tamen rationem participii præteriti & futuri, nō appellat tēpus pręsens, sed stat ampliatiue.

Secunda regula est hęc, Oīs terminus sequēs verbū præteriti, vel futuri tpis solūmodo, appellat tps pteritū vel futurū, i. supponit tm̄ pro pteritis, siue pro futuris, vt hic albū fuit nigrū, albū erit nigrū, ly nigrū appellat tps præteritū in prima propositione, supponit n. solū pro eo qđ fuit nigrū, & in secunda appellat tempus futurum, qm̄ supponit solum pro eo quod erit nigrū. Dr terminus sequēs, ad differentiam termini præcedentis, qui regitur à parte, ante quoniam, vt tibi declaratum est in cap. præcedenti in regula prima, & secunda ampliatur, ad supponēdum pro eo quod est vel fuit, vel erit. Vnde in ista album fuit nigrum ly album stat ampliatiue, & ly nigrum appellatiue.

Appellatio ampliationis est acceptio terminis in propositione limitati per verbū, quod habet vim ampliandi, tā à parte, antequàm à parte post vel per suum participium. Verba autem habentia vim ampliandi à parte ante, & post sunt ista. Incipit, desinit, contingit, potest, v. g. Hō incipit esse iustus, tam ly homo, quàm ly iustus stant ampliatiue ratione verbi incipit, & supponūt pro eo quod est, vel incipit esse tamē ly iustus appellat, & restringit inceptionē, ita quod licet stet, & possit verificari pro eo quod est, vel incipit esse iustum, tamē restringitur ad stādum pro eo solum, quod incipit esse iustum. Subiectum vero stat simpliciter ampliatiue, scilicet pro eo, qui est, vel incipit esse homo.

Pro appellatione ampliationis datur hæc vniuersalis regula. Omnis terminus rectus à parte post, ita ꝙ sequatur verbū aliquod est istis, incipit desinit, potest, cōtingit, &c. vel suum participium, vel suū verbale appellat, i. restringit illorum ampliationem, vt patet in exēplo dato de homine

incipiente esse iusto, ita quod verum est dicere, quod incipit vel desinit, vel contingit vel potest esse iustum.

Appellatio formæ est acceptio termini in propositione sequentis verbum, vel eius participium, quod concernit actum mentis, Sunt aũt huiusmodi verba intelligo, volo, cognosco, scio, opinor, imaginor, &c. Terminus igitur sequens aliquod istorum verborum dicitur appellare formã, i. stare pro sua rationale formali, quam insinuamus per dictionem reduplicatiuam, vt cognosco patrem meum, i. sub ratione qua pater ratio autem est, quia genuit me. Dico ergo cognoscere patrem meum, si cognosco eum inquantum genuit me. Similiter cognosco hominem sit cognosco eum inquantum est homo, i. vt est animal rationale.

Et aduerte ꝙ appellatio formæ semper est ex parte prędicati. vnde dicimus quod prædicatum formã appellat, i. stat formaliter, subiectum aũt materialiter. Hac de causa multæ sunt propositiones, quæ aliquando sunt vere, & aliquando sunt falsæ factæ per verba concernentia actum mentis secundum quod terminus præcedit aut subsequit verbum, v.g. si dico, Deum trinum cognouit Arist. est vera quoniã Arist. cognouit Deum qui est trinus. Si autem dico Arist. cognouit Deum trinum, est falsa, quoniam licet cognoueris Deum, qui ęst trinus, non tamen cognouit eum inquantum est trinus, i. prout est vna substantia in tribus suppositis, nã hoc negasset Arist. Itẽ si dico, cibũ venenosũ desidero põt esse vera, qa posũ desiderare fongiũ, q est venenosus licet nesciã esse venenosũ. Si aũt dico, desidero cibũ venenosũ, ẽ falsa, qm̃ sẽsus est, Desidero cibũ ĩquãtũ scio ipsũ esse venenosũ & mortiferũ, quẽ nullus sanę mẽtis desiderat

Item aduerte, ꝙ inter species appellationis prima & tertia est satis in vsu apud doctores, & maxime tertia, vt tibi declarabitur in tractatu de sillogismo sophistico. Secunda autem minime est in vsu.

Item aduerte, ꝙ regulæ præpositæ de appellatione temporis & ampliationis, magis acceptantur ex auctoritate priorum auctorum, quam est euidenti ratione. Sicut etiam diximus de regulis ampliationum. Et ideo non est hic immorãdũ ad inuestigandũ, quæ sit efficax & manifesta apud

intelle-

intellectum ratio de prædictis, sed sufficit quod recipiantur ex firmato vsu apud auctores. Hæc de Appellationibus dicta sufficiant.

De Appellationibus. Tract. VIII. FINIS.

TRACTATVS NONVS, de Consequentijs.

IN hoc nostro Trac. de consequentiis non est intentio nostra immorari in recitandis modernorum Logicorum variis & captiosis sententiis, q̄ magis inuolunt quam illuminent addiscentis intellectum. Nostra ergo intētio est agere de Consequentiis ad viam peripateticam, prout sunt nobis via in acquirendis aliis scientiis, & compendiosius ac efficacius quacunq; alia via argumentatiua. Hunc igitur tractatum diuidemus in quatuor cap.

Primo diffinietur consequentia.

Secundo, ponentur suæ diuisione vniuersales.

Tertio, assignabuntur regulæ generale consequentiæ formalis.

Quarto descendemus ad regulas particulares.

Quid sit consequentia. Cap. I.

IN 1. c. ne tēdamus per incognita, inuestigādum est q̄d sit cōsequentia. Sed antequā deueniā ad diffinitionē aduerte, quod consequentia potest tripliciter considerari.

Primo absolute, vt consequentia est, non contrahendo ipsum ad bonā, nec ad malam, sed vt ab vtraque abstrahit.

Secundo, vt contrahitur ad bonam.

Tertio, vt contrahitur ad malam.

Item aduerte, ꝙ consequentia absolute sumpta dupliciter

ter poteſt diffiniri,ſ. quo ad materiam, & quo ad formam, ſicut & domus.nam ſi dicatur quod domus eſt quid cõpoſitum ex lapidibus,& lignis,& cemento eſt diffinitio per materiam, quæ & materialis dicitur, ſi aũt dicatur ꝙ domus eſt habitaculum prohibens nos à frigore,& ab æſtu pluuia & niue,&c.eſt ꝑ formã,quę ẽt dr̃ diffinitio formalis,ſiue ꝑ finẽ, Hic igitur ad vniuerſalẽ doctrinã hñdam de conſequẽtia diffinienda eſt primo abſolute vt eſt abſtrahens à bona, & à mala,ſiue vt eſt communis bonæ,& malæ,ſecundo diffinietur conſequentia,vt eſt bona tertio,vt eſt mala.

Quantum ad primum aduerte, ꝙ materialiter ſic diffinitur conſequentia eſt oratio plures cõtinens propoſitiones coniunctos per notam illationis denotãtem ſequelã vnius ad alteram,vt homo eſt rationalis,ergo eſt riſibilis.

Primo ly oratio ponitur loco generis, eſt.n, magis communis, quàm cõſequentia, nam & ſillogiſmus eſt oratio, non tñ eſt conſequentia; ſecundo dr̃ plures cõtinens propoſitiones,vt diſtinguatur ab oratione categorica,nam cõſequẽtia ab oratio hypothetica,hypothetica aũt oratio cõtinet plures categoricas coniunctas per aliq̃ coniunctionẽ,

Sed aduerte,ꝙ per ly plures intelligũtur duæ, vna præcedens notam illations, altera ſubſequens, nam ſi plures quã duæ,& ordinarentur in modo, & in figura iam nõ eſſet cõſequentia,ſed ſillogiſmus,vt docuimus in tract.de ſillogiſmo formali.tertio dicitur cõiunctas per notam illationis, id eſt per ly ergo,vel igitur,qm̃ denotat quod ſecunda propoſitio ſequitur ex prima vere aut putatiue Vere quidem, vt hic, Sol eſt ſuper terrã, ergo dies eſt, putatiue autem vt hic,Deus creauit mundum,ergo creauit ab æterno.

Formaliter autem ſic diffinitur, conſequentia eſt habitudo vera vel exiſtimata ſubſequentis propoſitionis ad pręcedentem deſignata per notam illationis illatiue tentam.

Primo dicitur habitudo,quoniã ſequentia, & ſequela,& conſequentia dr̃ formaliter reſpectum, reſpectus autem eſt habitudo apud Logicum,vt docuimus in prædicamento ad aliquid,ſicut paternitas eſt reſpectus: & habitudo patris ad filiũ, & filiatio ecõuerſo, Sic & conſequentia eſt habitudo ſubſequẽtis propoſitionis ad præcedentẽ,vt hic, Hõ currit,

ergo hõ mouetur, nã ex eo quod currit sequitur ꝙ mouet, qm̃ cursus est species motus, & de quocunq; prædicatur species prædicatur genus, secũdo dr̃ habitudo vera vel existimata, qm̃ hic diffinitur cõsequẽtia vt cõis est bonæ malæ, in vtraq; aũt denotatur habitudo sed differenter, qm̃ in vera cõsequentia est vera habitudo, in mala aũt est putatiua, siue existimata, & ideo vt scias quod hic diffinitur cõsequẽtia vt cõis est bonæ, & malæ, dr̃ disiunctim quod est habitudo vera vel existimata, tertio dr̃ designata per notã illationis illatiue tantã qm̃ nota illationis hẽt vim cõclusiuã ex sui natura, dũmodo teneatur illatiue, quoniã si teneretur materialiter, non designaret illationem, vt in hac propositione, ergo est coniunctio, siue ergo est indeclinabile.

Quantum ad secundum aduerte, quod diffinitio bonæ consequentiæ, si diffiniatur quo ad materiã est hęc, Consequentia bona est oratio, s. hypothetica rationis habens verum antecedens, & verũ consequẽs eiusdem antecedẽtis tãquam principales partes sui, & notã illationis illatiue tentã, vt sortes est homo, ergo sortes est animal. Antecedẽs est propositio, quæ in bona consequentia præcedit notam illationis, vt sortes est hõ cõsequẽs est propositio subsequens notã illationis, vel quæ infertur ex antecedẽte mediãte nota illatiua, vt ergo sortes est animal. Si autem diffiniatur quo ad formam sic diffinienda est. Consequentia bona est cõsequentia, in qua est vera illatio siue vera sequela veri cõsequẽtis ex vero antecedente per notã illationis designata.

Primo, ly consequentia ponitur loco generis, quoniã est in plus, quam consequẽtia bona, secundo dicitur, in qua est vera illatio & totum residuum dicitur ad differentiam consequentiæ malæ, in qua est illatio nõ vera, sed existimata, nec prima propositio est verum antecedẽs nec secũda est verum consequens, nec nota illationis vere infert, sed hęc omnia tantũ sunt apparenter, siue superficialiter in consequentia mala, vt tibi manifestabitur.

Quantum ad tertium aduerte, quoniam cõsequentia bona & mala sunt oppositæ, cognitio quid sit consequentia bona, de facili, tibi constat quid sit mala, nam omnes cõditiones oppositæ cõditionib. conuenientibus consequentiæ

pars possibilis, tu es homo, & tu non vigilas.

Et aduerte, quod reales & terministæ in hoc non dissentiunt, sed conueniunt secundum sensum. Nam si in consequentia bona antecedens non potest esse verum sine consequente, ergo oppositum cõsequentis repugnat antecedenti, & si in consequentia mala antecedens potest esse verũ sine consequente, ergo oppositũ cõsequentis stat cũ antecedente, vt exẽplificatũ est. Cõstat igitur quid sit consequentia vt est cõis bonæ & malæ, & quid sit bona, & quid mala, & ꝑ quid essentialiter differũt & infabiliter cognoscũtur.

De generali diuisione consequentiæ bonæ. Cap. II.

IN hoc secundo cap. relicta consequentia mala, quæ proprie non est consequentia, vt docuimus in cap. præcedenti, & quæ nobis non deseruit in scientiis acquirendis, sed potius est causa erroris, immorandum est circa diuisiones generales bonæ consequentiæ.

Tu igitur aduerte, ꝙ apud terministas & reales prima diuisio est in bonam, malam, siue in veram & falsam. & quid vtraque sit & quõ differant dictum est in cap. præcedenti.

Secunda diuisio est, bona consequentia prima diuisione diuiditur in formalem & materialem.

Formalis quidem est illa, in qua oppositum consequẽtis formaliter & manifeste repugnat antecedenti, ita, qđ apud nullum vtentem ratione, & scientem terminos imaginabile nõ est, nec opinabile, quod oppositũ consequentis possit stare cũ antecedẽte. Vnde hæc est bona formalis, hõ currit ergo homo velociter mouetur. Nam nullus vtens ratione & sciens significatum huius termini currit, potest concipere nec imaginari quod homo currat, & quod non velociter moueatur, nam motus velox est de ratione cursus est.

Materialis est illa, in qua oppositum consequentis repugnat antecedẽti, sed non manifeste. potest.n. quis imaginari & opinari quod stet oppositum consequentis cũ antecedente, licet imaginatio & opinio sit falsa. Vnde hæc est materialis, Hõ est, ergo aĩa eius est immoralis. Nã oppositum cõsequẽtis nõ manifeste & ad sensũ repugnat antecedẽti.

Multi enim,licet falso opinãtur hanc copulatiuã esse verã, hõ est,& aïa eius est mortalis. Similiter hæc est materialis, Deus nõ est, ergo nullus hõ est,qm licet in veritate opposi tũ cõsequẽtis repugnat antecedẽti, tñ apud multos est ima ginabile quod stet cũ antecedente,.vt apud illos,qui negãt Deũ esse, vnde ipsi reputant hanc copulatiuã esse possibilẽ Deus nõ est, & aliquis hõ est. Qui tamen seipsos decipiũt. Patet igitur quid sit consequentia formalis & materialis.

Vsque huc reales & terministæ conueniunt, Discordant autem reales a terministis in duabus regulis datis de cõse quentia bona materiali. Dicunt enim terministæ, quod ex impossibili sequitur quodlibet, id est si antecedens sit propositio impossibilis, consequens potest esse quæcunq; alia propositio,& consequentia erit bona materialis.vt hic, Asi nus est hõ,ergo baculus est in angulo, & hic, Deus nõ est, ergo gallus cantat.Dicunt ẽt quod necessarium sequitur ad quodlibet,i.Quacunq; propositione posita pro antecedente,si inconsequente ponitur propositio necessaria, cõsequẽ tia erit bona materialis,ut hic gallus cantat,ergo bomo est rationalis. Has regulas non concedunt reales, ut sonant, id est in sua uniuersalitate,quoniã diffinitio bonę cõsequẽ tiæ non seruatur per eas.Diximus.n.quod bona consequen tia est uera illatio & sequela consequentis ex antecedente.

Per has autem regulas constat apud sane mentis uirum non seruari ueram sequelam, nec dependentiam consequen tis ex antecedente in consequentiis prædictis,nec oppositũ consequentis repugnat antecedente. Nam hæc duo non repugnans. Asinus est homo, & baculus non est in angulo. Nec ista duo repugnat, gallus cantat, & homo non est rationales. Reales igitur non concedunt primam,nisi in hoc sensu. Ex antecedente impossibili sequitur quolibet impossibile inclusum in tali antecedẽte impossibili. Nã bene sequitur,hõ est asinus ergo est irrationalis,ergo est rudibilis,ergo est indisciplinabils, ergo est iumentũ, ergo est quadrupes.Nam hęc oïa prædicantur de asino, & ideo concesso pmo impossibili sequuntur prędicta omnia impossibilia, secundam autem regulam concedunt in hoc sensu.Si consequens est necessarium sequitur ad quodlibet antecedens ne

cessa-

cessarium includens ipsum consequens. Nam, quia hoc consequens est necessarium, ergo homo est risibilis sequitur ad hoc antecedens, homo est rationalis. & ad hoc homo est animal rationale, & adhoc homo est animal admiratiuum. In hoc igitur sensu reales concederent prædictas regulas & non vniuersaliter. Verum, si bene aduertis in sensu dicto faciunt consequentiam formalem, quoniam oppositum formaliter repugnat antecedenti, ita quod non est imaginabile a viro sanæ mentis oppositum cõsequentis posse stare cum antecedente. Nam posito per impossibile hominem esse asinum sequitur infallibiliter, aliud impossibile, ergo est rudibilis, & posito hoc cõsequente necessario, homo est risibilis, antecedit ad ipsum ineuitabiliter, quod homo est rationalis. Vnde apud reales nõ datur cõsequentia materialis, nisi quæ dr̄ bona de materia, de qua statim loquemur.

Tertia diuisio est ista. Consequentia bona formalis est duplex, scilicet bona de forma, & bona de materia.

Bona de forma est illa, in qua oppositum consequentis non potest, nec est imaginabile posse stare cum antecedente. & talis modus arguendi valet in omni materia, nulla exceptione facta. vt quando arguitur ab inferiori ad suum superius affirmatiue, & sine distributioni. & in oī modo arguendi, quem assignabimus in cap. 4. seruatis debitis limitationibus, vt tibi declarabitur. Nã sicut seruatis mõ & figura, de quib. actũ est in trac. de syllogismo formali, semper fit validus syllogismus, quo ad formã, sic seruatis regulis, de q̄bus agemus ĩfra, sem̄ p̄ fit valida cõsequẽtia quo ad formã.

Bona de materia est illa, in qua oppositum cõsequentis repugnat antecedenti, nec est imaginabile stare cũ antecedẽte, & tamen non quælibet sibi consimilis seruato eodẽ modo arguendi est bona, v.g. hæc est bona de materia. Tu non es homo, ergo tu non es aĩal, & tamen hic modus arguendi non tenet in omni materia. Nam hæc est similis in modo arguendi. Hoc, demonstrato asino, non est homo, ergo non est animal, & tamen non valet, quoniam antecedens est verũ, & cõsequens falsum, vt patet. Similiter hęc est bona materia. Si tu es homo, tu es risibilis, ergo si tu non es homo, non es risibilis. Nam hæc est similis in modo arguendi, s. a

destructione antecedentis ad destructionem consequentis. Si tu es homo, tu es animal, & tamen non valet, ergo si tu non es homo, tu non es animal, quoniam demonstrato asino, antecedens est verum, & consequens falsum.

Vsque huc conueniunt reales & terministæ. Sed terministæ eliciunt ex prædictis. quod istæ duæ sunt consequentiæ bonæ formales sed nõ de forma. Tãtum pater est, ergo non tantũ pater est. Tu scis te esse lapidem, ergo tu nõ scis te esse lapidem. Reales aũt negant eas, quoniam non sunt neque bonæ, neque formales, neq; bonæ de forma, quoniã per nullam consequentiam bonam concluduntur contradictoria. Nam in omni consequentia bona formali si antecedens est verum consequens est verum, vt tibi manifestabitur infra Nõ.n. ex vero cõcludit nisi verũ stãte valido mõ arguendi, vt docuimus in trac de syllogismo formali, ergo in pdicta cõsequẽtia si añs est verũ, consequens est verum. Sed añs & consequens sunt contradictoria, ergo contradictoria sunt simul vera, quod est cõtra primum principium.

Et quoniam sequentes viam terministarum conãtur eas probare, ideo recitandæ sunt eorum probationes & soluentur. Hanc. s. tantum pater est, ergo non tantum pater est, sic deducunt. Tantum pater est, ergo pater est. Nam ab exclusiua ad suam præiacentem valet consequentia, quoniam bene sequitur, tantum homo est risibilis, ergo homo est risibilis. Tunc vltra pater est, ergo filius est. Nam ab vno correllatiuo ad aliud in propositione de secundo adiacente valet consequentia, vt dicemus infra. Vnde bene sequitur, pater est, ergo filius est, & econuerso, & negatiuè, ut pater nõ est, ergo filius non est, & econuerso. Tunc vltra, filius est, ergo aliud a patre est. nã filius est aliud suppositũ a patre, vt patet, quia nihil seipsum generat, Tũc vltra aliud a patre est, ergo non tantum pater est quoniam dictio exclusiua excludit quãdocunq; aliud a termino cui additur. Valet ergo a primo ad vltimũ. Tantũ pater est, ergo non tãtũ pater est.

Istam vero, tu scis te esse lapidem. ergo tu nõ scis te esse lapidem, sic deducunt. Tu scis te esse lapidem, ergo est verũ te esse lapidẽ, quia nihil scitur nisi verum, vt tibi alias declarabitur. Si est verum te esse lapidem ergo tu non es homo

quia lapidis & homo sunt termini disparati. sed ab vno disparato affirmatiuæ, ad aliud negatiuæ ualet cõsequentia, vt patebit infra. Nam bene sequitur. Tu es lapis, ergo tu nõ es homo. Tunc vltra, tu non est homo, ergo tu nõ es sciẽs. Nam inter omnia inferiora tantum homo est sciẽs, ergo si non es homo, non ens sciens, Tunc vltra, Tu non es sciens, ergo tu non scis te esse lapidem, ergo a primo ad vltimum. tu scis te esse lapidem, ergo tu non scis te esse lapidem.

Ad primum, nego hanc consequentiam, tãtum pater est ergo pater, imo sequitur negatiua. s. ergo pater nõ est, quoniam dictio exclusiua excludit, quodcunque aliud suppositum a termino cui additur, ergo excludit filiũ, cũ sit aliud suppositum a patre. Si excludit filiũ, ergo pater nõ est, quoniam remoto vno correllatiuo remouetur reliquũ. ergo excluso filio pater non est, & qñ probatur consequentia quoniã ab exclusiua ad suã præiacẽtem valet cõsequẽtia, illa regula nõ ualet in correllatiuis de secũdo adiacẽte, valet aũt vniuersaliter inter absolutis, ut tibi declarabit ĩfra.

Ad secundam dico, ut inquit Arist. in 1. Phys. arguẽs antiquos ponentes tantum vnum ens, Dato inconuenienti multa sequuntur. Vnde dato antecedente, sequitur contradictoria esse simul vera, scilicet tu scis te esse lapidem, ergo non scis te esse lapidem, cum igitur non sit cõcedendũ cõtradictoria posse esse simul vera. i. nullo modo est concedendum añs, quo nõ concesso, nõ sequitur, ergo tu es lapis, nec sequitur, tu nõ es homo, nec sequitur, tu nõ es sciẽs nec sequitur ultimate, ergo tu nõ scis te esse lapidem, & sic patet, quod non valet consequentia a primo ad vltimum.

Hæc igitur dicta sint de diuisionibus generalibus consequentiæ bonæ.

De regulis generalibus consequentiæ formalis. Cap. III.

IN tertio cap. relicta consequentia materiali, quoniam aut non datur, aut parum deseruit pro aliis scientiis acquirendis, assignandæ sunt regulæ generales magis famosæ, quæ solent dari de consequẽtia bona formali.

Prima est. Omnis consequentia, in qua contradictorium consequentis infert contradictoriũ antecedentis est bona.

& formalis, vt hic. Aliquis homo currit, ergo aliquod animal currit. Nam bene sequitur, nullum animal currit, ergo nullus homo currit implicat enim contradictionem quod nullum animal, & quod aliquis homo currat. Nã si aliquis homo currit, aliquod animal currit, qa homo est animal, sed istæ duæ sunt contradictoriæ, aliquod animal currit & nullum animal currit. ergo constat quod implicatur contradictio. Si autẽ contradictoriũ consequentis non infert contradictorium antecedentis, sed stat cum antecedente cõsequentia est mala, & nulla, & semper neganda, vt hic, tu es homo, ergo tu es doctus. Nam non sequitur, tu non es doctus, ergo tu non es homo, immo stat, & de facto est, quod ꝓ maiori parte hoĩes nõ sunt docti, & tamẽ sunt homines.

Secunda regula, Omnis consequentia, in qua antecedens est verum, & consequens verum, & in qua antecedẽs, & cõsequens sunt falsa, est bona & formalis. Exemplum primi. Tu curris, ergo tu moueris. Exemplum secundi. Tu es asinus, ergo tu es irrationalis, & hæc secunda regula fundatur in prima, quia scilicet cõtradictorium consequentis infert contradictorium antecedentis. Nam bene sequitur, tu non moueris, ergo tu non curris. & bene sequitur tu non es irrationalis, ergo tu non es asinus. Si autem antecedens est verum, & consequens falsum, consequentia non est bona, quoniam, stante debito modo arguẽdi, ut inquit Aristoteles in primo priorũ, ex veris nõ sequitur nisi verũ, quod si est veris cõcludatur falsum, neq; syllogismus, neq; consequẽtia valet, vt docuimus in tractatu de syllogismo formali. Vnde hæc non est bona, Tu es homo, ergo tu es Papa, & rõ huius fundatur in secunda parte primæ regulæ, s. qm̃ cõtradictoriũ cõsequentis non infert cõtradictoriũ antecedentis. Non.n. sequitur, tu non es Papa, ergo tu non es hõ, immo stat de facto, quod tu nõ es Papa, & tamen tu es hõ.

Tertia est. Omnis consequentia, in qua antecedens, & consequens sunt necessaria, vel vtrunq; non necessariũ, est bona & formalis. Exemplum primi, Homo est animal, ergo est habens aĩam. Exemplum secundi, Homo dormit, ergo quiescit. & ratio huius regulæ fundatur in prima, quoniã .s. cõtradictoriũ cõsequẽtis infert cõtradictoriũ accidẽtis.

Nam

Nam respectu primi bene sequitur, homo non est habens animā, ergo non est animal, & respectu secundi bene sequitur, homo non quiescit, ergo homo non dormit, si autem antecedens, sit necessarium, & consequens non necessariū, cōsequentia nō est bona, ut homo hic, Homo est animal, ergo hō est videns, & rō huius fundatur in secunda parte primę regulę, s. quoniā contradictorium cōsequentis nō infert contradictorium antecedentis. Non enim sequitur Homo est videns, ergo non est animal, immo de facto videmus, quod aliquis homo non est videns vt cæcus, & tamen est animal, quoniam sentit, & mouetur.

Quarta est. Omnis consequentia, in qua antecedens, & consequens sunt possibilia. Vel vtrūq; impossibile, est bona & formalis. Exemplum primi, tu es dux belli, ergo tu habes exercitum. Exemplum secundi, tu es lapis, ergo tu es inanimatus. Et ratio huius fundatur super primam, nam contradictorium consequentis infert contradictorium antecedentis, qm̄ bene sequitur, tu non habes exercitum, ergo tu non es dux belli. Exemplum secundi Tu es lapis, ergo tu es inanimatus, & fundatur super idem: nā bene sequitur, tu non es inanimatus, ergo tu non es lapis, si aūt añs sit possibile, & consequens impossibile, consequentia non est bona, nec formalis, ut hic, Homo vigilat, ergo lapis vigilat, uel sic, Homo loquitur, ergo mutus loquitur. Non ualet qm̄ contradictoriū cōsequētis, nō infert contradictorium antecedētis, immo stat cū antecedēte. nā bene stat, qđ lapis nō vigilet & qđ hō vigilet, & bene stat, ꝙ mutus non loquatur, & homo loquatur quoniam stat homo indefinite.

Quinta est. Omnis consequentia, in qua quidquid antecedit ad antecedent, antecedit ad consequens, & quidquid sequitur ad consequens, sequitur est antecedens, est bona & formalis. Exemplum primi. Hęc est consequētia bona formalis. Homo currit, ergo animal currit. Ad antecedēs antecedit ista, Plato currit, & antecedit ad consequens. Nā sic vt ista est vera. Homo currit, ergo animal currit, sic ista est vera. Plato currit, ergo animal currit, quoniam Plato est homo ergo est animal. Similiter valet hic, Homo currit, ergo animal currit, ad consequens sequitut ista, ergo corpus

currit

currit, & ista; ergo substantia currit, & idē sequitur ad antecedēs. Nam bene sequitur, Hō currit, ergo corpus, ergo substantia currit. Nam sicut corpus prædicatur de animali, & de corpore substantia, vt patet in arbore Porphirii, sic prędicantur de homine. Ex hac regula sequitur illa famosissima a primo antecedente ad vltimum consequens, quando consequentiæ intermediæ sunt bonæ & formales, & non variatæ est bona & formalis consequentia, quod manifeste & infallibiliter patet in linea prædicamentali. Nam fiat hæc cōsequentia, sortes est homo, ergo sortes est substātia. Et probatur sic. Sortes est homo, ergo est animal, si est animal, ergo corpus, si corpus, ergo est substantia, ergo a primo ad vltimum, sortes est homo, ergo est substantia.

Et aduerte, quod valet dummodo consequentię intermediæ sint bonæ & formales & nō variatæ. Nam si aliqua ex intermediis non sit bona, & formalis, consequentia non valet a primo ad vltimum: vnde hæc non valet, sortes bene bibit ergo sortes saluabitur. Solet enim sic probari, sortes bene bibit, ergo bene dormit, si bene dormit non peccat si non peccat saluabitur, ergo a primo ad vltimum sortes bene bibit, ergo saluabitur. Non valet inquam, quoniam prima non est bona, stat enim, quod non bene dormiat, & tamen bene bibat. Similiter secunda non est bona, quoniā & si dum dormit non peccat, potest vigilans peccare. Dicitur & non variatæ.

Pro cuius notitia aduerte, quod non variatur si consequens prioris consequentiæ est præcise antecedens posterioris, vt patet in tota linea prędicamentali arguendo a specialissimo ad generalissimum. Si autem aliquid addatur, variantur intermediæ, & tunc non valet cōsequentia a primo ad vltimum. Vnde, hæc nō valet, tu in nullo loco es, ergo in aliquo loco es. Sic enim solet probari, tu in nullo loco es, ergo tu non es Romæ, si non es Romæ, & alibi es, ergo alibi es, si alibi es, ergo in aliquo loco es, ergo primo ad vltimum, tu in nullo loco es, ergo in aliquo loco es. Non valet inquam, quoniam secunda est variata, nam ans secundæ continet plus quam consequens primæ, scilicet, & alibi es.

Sexta est. Omnis consequentiæ bonæ, si antecedens est

conce

concedendum,& consequens similiter, & si antecedens est negandum,& consequens similiter, dummodo consequentia sit scita esse bona. Exemplum primi. Tu es homo, ergo tu es risibilis, nam cum risibile sequatur ad hominem, vt proprium quarto modo, qua ratione concedis antecedens, debes concedere consequens. Exemplum secundi. Tn non es asinus, ergo tu non es rudibilis. Nam sicut risibils sequitur ad hominem,sic rudibile ad asinum, ergo qua ratione negandum est antecedens negandnm est & consequens, si autem antecedens est concedendũ,& consequens negandũ, consequentis non est bona,ut hic, animal sentit,ergo planta sentit,non valet, quoniam contradictorium consequentis stat cum antecedente.nam bene stat, quod planta non sentiat,quoniam caret anima sensitiua,& quod animal sentiat, quoniam constituitur animal per animam sensitiuam vt tibi hæc declarabuntur in libro de aĩa, dicitur dũmodo consequentia sit scita esse bona ab eo cui sit consequentia. nam si hæc consequentia fiat philosopho. sol eclipsatur, ergo luna interponitur inter solem & aspectum nostrum, cõcedet totum, quoniam scit eam esse bonam, si autem fiat idiotæ, concedet quidem antecedens, quoniam vide ad sensum solem obscurari,sed negabit consequẽs, quoniã nescit cãm huius eclipsis. Istę sunt regulę famosę & general. cõsequẽtię formalis,quas admittũt logici reales, & terminiſtę.

De regulis particularib. consequentiæ formalis. C.IIII.

IN cap. 4. ponendæ sunt particulares regulæ consequentiæ formalis. Ordo enim doctrinę exigit vt ab vniuersalibus reguli ad particulares descendamus. Diuidemus autem præsens caput in septem partes.

In prima, ponentur regulæ pęnes superius & inferius.

In secũda ponentur regulæ pęnes ꝓpositiones quantas.

In tertia, ponuntur regulæ pœnes propositiones non quantas.

In quarta, ponentur regulæ pœnes terminos pertinentes & impertinentes.

In quinta,ponentur regulæ pœnes probationes propositionum.

In

In sexta, ponentur regulæ pœnes hypotheticas copulatiuas & disiunctiuas.

In septima, ponenť regulæ, pęnas hypothet. cōdōnales.

Et aduerte, quod omnes regulæ quæ infra ordinabūtur, fundamentum habent in via peripatetica, vt tibi notum erit, cum exercitatus fueris in doctrina Arist.

Prima pars. De conesquentia superioris, & inferioris.

IN parte prima huius capitis assignandæ sunt regulæ particulares consequentiæ formalis iuxta superius & inferius. Et aduerte, quod arguendo ab inferiori ad superius assignatur tres regulæ,& tres a superiori ad inferius.

Prima est, ab inferiori per se ad suum superius per se affirmatiuę & sine distributione,& sine signo immobilitate, & in suppositione personali, valet consequentia formalis, tu es homo,ergo tu es animal.

Primo dicitur, ab inferiori per se, pro quot nota, qđ ea se habent, vt superius & inferius ꝑ se & econuerso, quæ in linea prædicamentali ita se habent, quod unū subordinať alteri, vt ascendendo a specialissimo ad generalissimum. Vnde hæc est vera cōsequentia, homo est animal,ergo homo est corps animatū. & hæc, Homo dormit, ergo animal dormit.Ea autem se habent, vt inferius & superius per accidens,quorum vnum est minus cōmune, & alterum magis, sed non subordinantur in linea prædicamentali, nec magis prædicatur de minus communi per se & essentialiter, sed ꝑ accidens, & hoc modo se habent, homo,& album.Nam de multis prædicatur album,de quibus non prędicatur homo. In his igitur non valet consequentia ab inferiori ad superius. Non enim sequitur, homo currit,ergo album currit. Stat enim quod nullum album currt,& quod homo, puta æthiops currat.

Secundo dicitur, affirmatiuæ, quia non valet negatiuæ. Non enim sequitur, nullus homo est quadrupes, ergo nullum animal estquadruplex.

Tertio dicitur, sine distributione, quoniā cum signo distributiuo non valet, neque affirmatiuæ, neque negatiuæ.

Non enim sequitur, Omnis homo est risibilis, ergo omne animal est risibile, neque sequitur, nullus homo est asinus, ergo nullum animal est asinus.

Quarto dicitur, sine signo.i. sine dictione immobilitan te. Non enim sequitur, si tu es asinus, tu es rudibilis. ergo si tu es animal, tu es rudibilis. Stat .n. quod tu sis animal demostrando canem, & tamen non sis rudibilis, quia canis nō est rudibilis.

Quinto dicitur, in suppositione personali, quoniam in suppositione materiali non valet, vt hic, Hō est bisyllabū, ergo animal est bisyllabū, nec in simplici, vt hic, Hō est species specialissima. ergo animal est species specialissima.

Secunda regula, ab inferiori ad suum superius, licet non valeat distributiue nisi gratia materiæ, valet tamen in suppositione confusa mobili.

Primo dicitur, licet nō valet distributiue. s. ordinariæ & formaliter, vt docuimus in regula præced. valet tamen gratia materiæ, vt hic, Nullus numerus binarius est, ergo nullus numerus est, Nam quia binarius est primus numerus, remoto primo remouent̄ subsequētes includētes primū. Omnis enim numeros sequens binarium includit binarium.

Secundo dicitur, valet tamen in suppositione confusa mobili. Nam quod non ualeat in supositione confusa immobili, diximus in regula præcedenti, quod autem valeat in suppoositione confusa mobili, patet hic. Omnis homo est aīal, ergo omnis hō est aīatus est corpus, est substantia.

Tertia regula ab inferiori, & suum superius, negatione non proposita, sed postposita inferiori, & superiori, stante suppositione discreta vel determinatā & personali, & cum debito medio, valet consequentia

Dicitur, negatione nō proposita, quoniam præposita distribuit terminum immediate & mediate sequentem, vt docuimus in tractatu suppositionum. Diximus autē in prima regula, quod ab inferiori ad suum superius non valet consequētia cū distributione. Vnde nō valet, nō aliquis homo currit, ergo nō aliquod animal currit, Stat enim q᷑ aliquod animal currat, puta canis, & tamē nō aliquis homo currat. Dicitur, stāte suppositione discreta, vel determinata, quia

in suppo

in suppositione distributiua & confusa mobili, non valet. Exemplum primi, Omnis homo non currit, omnis homo est animal, ergo omne animal non currit. Exemplum secundi, tantum substantia non est accidens, & omnis substantia est, alquid, ergo tantum aliquid est accidens.

Dicitur, & personali, quoniam in suppositione simplici non valet, non enim sequitur. Homo non est genus, & homo est animal, ergo animal non est genus.

Dicitur, enim debito &c. quoniam sine eo nō valet, & probatur, sic pono quod omne animal currat, & uolo quod demonstretur homo mortuus, puta sortes, & arguatur sic, ille homo. s. sortes mortuus nō currit, & homo est animal, ergo animal non currit. Non valet, qm̃ antecedens est verum & consequens falsum per casum positum. s. quod oẽs animal currat. Nō valet inquam, qm̃ non sumitur debitū medium, nam debitum medium nō est hoc, & homo est animal, sed est hoc, & ille homo. s. sortes mortuos est existens animal, Iste sunt tres regulæ generales arguendo ab inferiori ad suum superius modo præexposito. Econuerso autem sunt aliæ tres regulæ.

Prima est a superiori ad suum inferius sine distributione non valet consequentia. Vnde non sequitur, animal currit, ergo homo currit, potest enim animal puta asinus currere, & tamen homo non curret.

Sed aduerte, qđ licet nō valeat de forma, valet tñ in aliqua materia, vt in genere numeri, nã bene seq̃tur, numerus est ergo binarius est, qm̃ oĩs, numerus supponit binarium.

Secunda est, à superiori ad suum inferius distributiue affirmatiue cum debito medio valet consequentia. Vt omne animal currit, ergo for. currit.

Dicitur distributiue, quoniam sine distributione non valet per primam regulam, nec sufficit suppositio cõfusa, non enim valet tantum animal currit, ergo tãtum homo currit nam patet consequens esse falsum, & antecedens verum.

Dicitur, cum debito, medio quia sine eo nō valet vniuersaliter, Non enim sequitur, tu differs ab asino, ergo differs a brunello, sed dicatur sic tu differs ab asino, brunellus est asinus, ergo tu differs ad brunello.

Tertia est, a superiori ad suū inferius negatione præpo sitā, & distribuente valet consequentia. Nam bene sequitur nullum animal currit, ergo nullus homo currit.

Dicitur, negatione præpositā, scilicet ad superius, quia si postponatur non valet, non enim sequitur animal non currit, ergo homo non currit, nam bene stat, quod aliquis homo currat, & qđ aliquod animal, puta brunellus nō currat, stat enim animal & homo determinate. & nō distributiue.

Dicitur, distribuēte, quoniā negatio præponitur superiori, & impeditur per aliam negationem, quod nō distribuat ipsum superius, consequentia non ualet, ut hic. Nonnullū animal currit, ergo nonnullus homo currit, nā ly animal & ly homo non stāt distributiue, sed determinate, vt docuimus in tractatu de suppositionibus. Vnde æquipollēt istis aliquod animal non currit, ergo aliquis homo non currit. constat autem hanc consequentium non valet vt diximus. Idem iudicium est de ista consequentia, non omne animal currit, ergo non omnis homo currit, non valet, quoniam ly non, non distribuit ly animal, sed stat determinate. Quare, &c. Hæc de regulis penes superius & inferius dicta sint.

Pars secunda. De consequentia propositionum alicuius qualitatis.

IN parte secunda, assignandæ sunt regulæ consequentiæ formalis pœnes propositiones alicuius quantitatis, quæ scilicet sunt vniuersales, uel particulares, vel indefinitæ, vel singulares.

Et aduerte, quod ex parte vniuersalium dantur tres regulæ & ex parte particularium indefinitarum & singularium dantur quattuor regulæ.

Prima, ex parte vniuersalium est hæc, ab vniuersali affirmatiua & negatiua ad suas subalternas, valet consequētia. Exemplum primi, bene sequitur, Omnis homo est albus, ergo homo est albus, quæ est sua indefinita, ergo quidam homo est albus, quę est sua particularis, ergo hic homo est albus, quæ est sua singularis. Exemplum secundi. Nullus homo est albus, ergo homo non est albus, ergo quidā homo non est albus, ergo hic homo non est albus.

Secun-

Secunda est, Ab vniuersali affirmatiua ad omnes suas singulares tam collectiue quàm diuisiue est bona cõsequẽtia collectiue quidẽ, vt hic omnis homo currit, & isti sunt omnes homines, ergo & iste homo currit, & iste & iste & sic de omnibus aliis. Diuisiue autẽ sic, omnis homo currit ergo tu curris.

Et aduerte, quod ratio regula est hæc, quoniam ut docuimus in tractatu de suppositionibus sub termino communi stante, & supponeare distributiue, licet descendere ad omnia sua supposita copulatiua, Vide tu illic.

Sed aduerte, quòd reales terministe in hac regula conueniunt & disconueniunt. Conueniunt quidem in hoc ꝙ quando fit vniuersalis affirmatiua in materia contingenti regula valet cũ debito medio, vt hic, omnis homo currit, & isti sunt oẽs homines; ergo iste currit & iste & sic de singulis. Nam sicut antecedens est cõtingens, sic & cõsequẽs. Disconueniunt autem quando fit vniuersali affirmatiue in materia naturali, vt omnis homo est animal. Dicunt.n.terministe regulam non ualere nisi aliquãdo gratia materiæ, quoniam antecedens esset necessarium: s. omnis homo est animal, & cõsequens contingens, scilicet iste homo, & iste est animal. Nolunt enim aliquam singularem in rebus corruptibilib. esse necessariam, quoniam quodlibet singulare corruptibile aliquando est, & aliquando non est. Reales autem dicũt singulares in materia naturali esse necessarias eo quod prędicatum semper verificatur de subiecto, posito quod subiectum non existat, quoniam in tali propositione ly est, nõ dicit existentiam subiecti; sed habitudinẽ prædicati ad subiectum. In materia vero contingenti, ly est dicit existentiam & habitudinem, quare nõ est simile, Tenet ergo regula uniuersaliter, & nõ solum gratia materiæ, & hanc uiam sequimur in doctrina peripatetica.

Tertia est, ab vniuersali negatiua ad qualibet singularẽ. est semp & vniuersaliter bona cõsequentia. Nã bene sequitur in oĩ, materia tam naturali quam cõtingenti, quam remota, vt hic, nullus hõ est rõnalis, ergo nec iste, nec iste & sic de singulis, nullus hõ est sapiẽs, ergo nec iste nec iste, & sic de singulis nullus hõ est asinus, ergo nec iste nec iste &c.

Et

Et aduerte, quod ratio huius regulę eſt eadem cũ ratione ſecundæ, quoniam, ſcilicet ſub termino diſtributo, licet deſcendere copulatiue tam affirmatiue quam negatiue.

Iſtę ſunt tres reg. gñales pęnes propoſitiones vniuerſales.

Ex parte autem paritcularium indefinitarum, & ſingularium, ſit hæc prima regula. A particulari vel indefinita vel ſingulari ad vniuerſalem, non valet conſequẽtia, niſi gratia materiæ. Non enim ſequitur, aliquis homo eſt albus, ergo omnis homo eſt albus, Dico niſi gratia materiæ, quoniam licet non valeat, in materia contingenti, valet tamen in materia naturali & in materia remota. Nam prædicatum in materia naturali conuenit inſeparabiliter omni contento ſub ſubiecto, & in materia remota remouetur immutabiliter ab omni contento ſub ſubiecto. Vnde in vtraque materia particularis, & indefinita, & ſingularis infert vniuerſalẽ. nam bene ſequitur, aliquis homo, & homo, & hic homo eſt animal, ergo omnis homo eſt animal. & bene ſequitur in materia remota, aliquis homo, & homo, & hic hõ nõ eſt aſinus, ergo nullus hõ eſt aſinus, vnde docuimus in tract. de ſyllogiſmo demonſtratiuo, quomodo propoſitio per ſe eſt de omni, etiam quod non apponatur ſignum vniuerſale. vt hæc eſt per ſe, & de omni, homo eſt riſibilis, aliquis homo eſt rationalis, quoniam ſunt virtualiter vniuerſales.

Secunda eſt, à particulari ad ſuam indefinitam, & ecõuerſo, & affirmatiue, & negatiue, & in omni materia tã naturali, quam contingenti, quam remota tenet conſequentia. nam bene ſequitur, aliquis homo currit, ergo homo currit & ecõuerſo, aliquis homo non currit, ergo homo nõ currit, & econuerſo. & in materia naturali aliquis homo eſt rationalis, ergo homo eſt rationalis, & econuerſo. & in materia remota, aliquis homo non eſt aſinus, ergo homo nõ eſt aſinus, & ecunuerſo. & ratio huius regulę eſt, quia ſubiectũ propoſitionis particularis, & indefinitæ ſi eſt terminus cõmunis eandem ſuppoſitionem habet, ſcilicet determinatã, vt docuimus in tract. de ſuppoſicionibus.

Tertia eſt, à particulari, vel indefinita ad omnes ſuas ſingulares diſiunctiue ſumptas eſt bonã cõſequentia. nã bene ſeqtur, aliqs homo currit, ergo hic, vel hic, vel hic currit.

idem intellige de infinita. Nam bene sequitur, homo currit, ergo hic vel hic &c. & ratio huius regulæ est, quia subiectũ propositionis particularis, & indefinitæ si sit terminus communis, supponit determinate, sub quo licet descendere ad sua singularia disiunctiue, vt docuimus in tractatu de suppositionibus.

Sed aduerte, quod in hac regulæ sicut in secunda suprapositarespectu propositionum vniuersalium differunt terministæ, & reales. nam terministæ nolunt hanc regulam valere nisi in materia contingenti. Dicũt enim in materia naturali hanc non valere, Homo est animal, ergo hic hõ est animal, vel hic homo est animal &c. quoniam secundum eos antecedens est necessariũ, consequens contingens, quoniã vt iã diximus, nolunt aliquam singularem esse necessarium, in his corruptibiles. Reales autem volunt hãc regulã valere in omni materia quoniã in materia cõtingenti sicut antecedens est contingens, sic & consequẽs. In materia naturali, sicut antecedens est necessariũ, sic & cõsequens, quoniã copula nõ dicit existẽtiã, sed necessariã habitudinẽ pdicati ad subiectũ. ĩ materia aũt remota sicut antecedẽs ẽ ĩpossibile, sic & cõsequens, & hãc viã sequimus vt peripateticã.

Quarta est, ab omnibus singularibus sufficienter enumeratis ad suam vniuersale tã affirmatiue quam negatiue, valet consequentia. nã bene sequitur. Hic homo currit, & hic, & hic, & sic de singulis nullo excepto, ergo omnis hõ currit idem intellige negatiue, & hæc valet in omni materia vt patet, & aduerte, quod hæc regula coincidit cum illa, in qua dicitur, quod ab inducentibus ad inductam valet consequentia. Inducentes enim sunt singuleres sufficienter acceptæ, inducta autem est vniuersalis tam affirmatiue quam negatiua. Hæc de reliquis consequentiæ formalis pœnes propositiones quanta dicta sint.

Pars tertia. De Consequentia propositionum non alicuius quantitatis.

IN tertia parte, assignandæ sunt regulæ cõsequẽtię formalis pęnes propositiones nõ quãtas, qualess ũt illę in quibus ingreditur dictio exclusiua vel exceptiua, quarum

prima est ista. Prima regula, ab exclusiua propositione pri mi ordinis affirmatiua ad suã vniuersalẽ affirmatiua de ter minis transpositis existentib. in recto, valet cõsequẽtia vt tm̃ hõ.i. solus hõ, est risibilis, ergo oẽ risibile est homo.

Dicitur primi ordinis, nam exclusiua habet tres ordines ut docuimus in tractatu de suppositionibus, & diffusius dicemus in tractatu de probationibus terminorũ, & tu uide illic. Dicitur igitur in præsenti regula ab exclusiua primi ordinis quoniã si fiat secundi, aut tertii ordinis, non valet cõsequẽtia exẽplũ secũdi ordinis, homo tm̃ est animal ergo omne animal est homo. Nam consequens est falsum vt patet, & antecedens est verum, vt tibi declarabitur in tract. secundi, quoniam exponemus exclusiuam primi, & secundi & tertii ordinis. Dicitur affirmatiua, quia in negatiua, non ualet, siue negatio præcedat notam exclusionis, siue subsequatur modo fiat ꝓpositio negatiua, exẽplũ primi, non valet, non tantũ homo est animal, ergo omne animal est homo, constat enim antecedens esse uerum, & consequens falsum. exemplum secundi non ualet, tantum accidens non est substãtia, ergo omnis substantia est accidẽs nam consequens est falsum ut patet antecedens uero est verum, quoniã inter omnia entia, solum accidẽs non est substantia. Dicitur ad suam uniuersalem affirmatiuã quoniam ad negatiuã nõ ualet, vt hic, tm̃ homo currit, ergo nullum currens est homo, constat.n. antecedens esse verum vel saltẽ, possibile, consequẽs aũt est falsum, vt ad sensum patet.

Dicitur de terminis trãspositio. quoniam subiectum exclusiue fit prędicatum vniuersalis affirmatiuæ, & prædicatũ exclusiue fit subiectũ vniuersalis affirmatiue ut hic, tãtũ homo est rationalis, ergo omne rationale est homo.

Dicitur terminis existentibus in recto, quoniam in obliquo nõ valet, vt hic, tãtũ pecunia est hominis, ergo quilibet homo habet pecuniam, nam antecedens est uerum posito ꝙ homo non aliud possideat quam pecuniam, & tamen cõsequẽs est falsũ, aliter nullus esset egenus, ergo nõ valet.

Secunda regula ab exceptiua negatiua ad exclusiuam affirmatiuam, sibi correspõdentem, valet cõsequẽtia, ut hic nullum animal præter hominem esse risibile, ergo tantum

homo est animal risibile. Dicitur ab exceptiua negatiua, quia ab affirmatiua nō valet, vt hic, oīs hō præter Christū est mendax, ergo tantum Cristus est homo mendax, constat enim antecedens esse verum, & tamen consequens est falsum, & detestabile.

Dicitur ad exclusiuam, sibi correspōdentem. Pro quo aduerte, quod tunc exceptiua negatiua correspondet exclusiuæ, quando pars extra capta sit subiectum exclusinæ, & aggregatum ex subiecto, & prædicato exceptiuæ sit prædicatum exclusiuæ. Vnde hæc est correspondens huic exceptiuæ, nullus homo præter sortem est sapiens, ergo tātum sortes est aliquis homo est sapiens, hæc autem non bene correspondet, nullum animal præter hominem intelligit, ergo tantum homo intelligit, nam prædicatum huius exclusiuæ non continet subiectum, & prædicatum exceptiuę, sed tantum prædicatum. Vt igitur bene correspondeat formetur sic ergo tantum homo est animal intelligens.

Tertia est, ab inferiori ad suū superius affirmatiuæ dictione exclusiua apposita subiecto, valet consequētia, vt tm̄ hō currit, ergo tm̄ aīal currit. Dr̄ ad suū superius affirmatiuæ. Nō.n. valet negatiue, ut hic non tm̄ homo est sensitiuus, ergo non tantum animal est sensitium, est.n. antecedens uerum, ut patet, & consequens falsum.

Quarta est, ab inferiori ad suum superius ex parte prędicati, & dictione exclusiua addita subiectis, non ualet consequentia. Nō.n. sequitur, tm̄ homo currit, & mouetur, ergo tantum homo mouetur. Nā resoluēdo currit, & mouetur in sua participia, & formando vniuersalem affirmatiuā de terminis transpositis, constat tibi manifeste quod arguitur ab inferiori ad suum superius distributiue, quod non valet vt docuimus supra, verbi gratia, tantū homo est currens, ergo tātum homo est motus. Dico quod ly currens quod est inferius ad motum, & ly motus stāt distributiue, ut patet per vniuersales de terminis trāspositis ut hic, Omne currēs est homo, ergo omne motum, est homo. Cōstant quod nō sequitur, quoniam antecedēs est verū per casum possibilē. & tamen consequens est falsum, non enim inconuenit solū hominem currere, & asinum qui non est homo moueri.

Quinta

Quinta eſt, a termino ſtante confuſe tantum mobiliter vel determinate ad eundem ſtantem diſtributiue per appoſitionem dictionis excluſiuę, non ualet conſequentie exemplum primi, non ſequitur, omnis homo eſt animal, ergo tantum homo eſt animal. Nam animal in antecedente ſtat confuſe tantum mobiliter, & in conſequente diſtributiue, & conſtat antecedens eſſe verum, & conſequens falſum, exemplum ſecundi. Non ſequitur, Homo eſt animal, ergo tantũ homo eſt animal. Nam animal ſtat in antecedente determinate & in conſequente diſtributiue, & conſtat antecedens eſſe verum, & conſequens falſum.

Sexta eſt, a termino ſtante confuſe diſtributiue ex parte prędicati, dictione excluſiua addita ſubiecto, ad eundẽ ſtantem determinate valet conſequentia, nam bene ſequitur, tantum homo eſt animal, ergo homo eſt animal. Nam in prima animal diſtribuitur, in ſecunda ſtat determinate.

Septima eſt, a termino ſtante cõfuſe tantum mobiliter, ad eundem ſtantem determinate, reſpectu eiuſdem ſyncategorematis vel diſtributionis, non valet conſequentia. non enim ſequitur, tantum homo eſt animal, ergo animal, eſt omnis homo. Hęc de regulis conſequentię formalis pœnes propoſitiones non quantas, dicta ſint.

Pars quarta. De formali conſequentia terminorum Pertinentium, & Impertinentium.

IN parte quarta agendũ eſt de regulis cõſequẽtiæ formalis, penes terminos pertinẽtes, & impertinẽtes, ſed prius aduerte, qđ termini pertinenter dñr illi, quorũ ſignificata nullam habent repugnãtiã adinuicẽ, & poſſunt ſimul in eſſe, vt album, & dulce, hõ, & iuſtũ, ſiue iniuſtũ, hõ & riſibile, &c. Impertinẽtes ſunt illi, quorũ ſignificata habẽt oppoſitionẽ, & non ſe cõpatiuntur reſpectu, eiuſdẽ vt qualitates contrarię, & ſpẽs eiuſdẽ generis, q̃ dñr canis diſparatę oppoſite, ut hõ, & canis, equus, & aſinus, & priuatiue oppoſita, & relatiue oppoſita, vt cęcus, & videns ſeruus, & dominus. His pręnotatis aſſignandę ſunt quinque regulę.

Prima eſt, ab affirmatiua vnius cõtrarii, vel diſparati, ad

negatiuam ulterius contrarii, uel disparati est bona conse quentia. sed non econuerso, nisi in contrariis immediate. Exemplum primi, tu es albus, ergo tu nõ es niger. Exemplũ secundi, tu es homo ergo tu non es asinus, sed econuerso non vales, nisi in contrariis immediatis. Nõ enim sequitur, tu non es niger, ergo tu es albus. Nam inter albũ & nigrũ sunt medii colores, qui possunt affirmari sine albo. Posito enim quod tu non sis niger, potes esse rubeus, croceus, pallidus, &c. Dicitur nisi in contrariis immediatis, quoniã in illis ualet consequentia ab affirmatiua ad negatiuã, & econuerso, cũ cõsistentia subiecti. Nam bene sequitur, sortes est sanus, ergo non est æger, & econuerso sortes non est æger, ergo est sanus, & hic, sor. iudex est iustus, ergo non est iniustus, & ecõuerso, sor. iudex non est iniustus, ergo est iustus.

Secunda est, ab uno cõuertibili ad reliquum affirmatiue & negatiue, & seruata eadẽ qualitate, & quantitate, & suppositione in propositionibus ualet consequentia, vt sortes est hõ, ergo est risibilis brunellus nõ est hõ, ergo nõ est risibilis, & ualet, ecõuerso, quia vnũ infert reliquũ affirmatiue & negatiue. Dr seruata eadem qualitate propositionis. i. qđ vtraq; sit affirmatiua, aut negatiua. Vnde nõ sequitur, hõ currit, ergo risibile nõ currit. Dicitur seruata eadẽ quãtitate, ita qđ si vna est uniuersalis, altera sit uniuersalis, &c. & si in vna subiectũ supponit determinate. & in altera. similiter. Vnde nõ sequitur, hõ currit, ergo tm̃ risibile, currit. Nã ly hõ supponit determinate, & risibile confuse tm̃ mobiliter, neq; sequitur hic, hõ currit, ergo oẽ risibile currit. Supponit enim homo determinate & risibile distributiue.

Et aduerte, quod ista regula cõplectitur quæcunque cõuertibilia, siue sint transcendenda, vt ens, & vnũ, siue generica essentialia, vt aĩal, & sensitiuum, siue specifica essentialiá, vt homo, & rationale, siue alterum cõuertibile sit pe rse quelam naturalẽ, vt homo, & risibile, asinus, & rudibile.

Tertia est, ab uno correlatiuo totali ad alterũ correlatiuó totale tã affirmatiue, quã negatiue stante propositione de secundo adiacente, ualet cõsequentia pro omni differentia temporis, vt pater, uel mater est, ergo filius vel filius est neque. n. pater tãtum, neque mater tantũ, sed uterque, neq;

filius

filius tãtum,neque filia tantum,ſed vterque ſunt adinuicẽ correlatiua.Dicitur affirmatiue,& negatiue, qm̃ vt docuimus in p̃dicamẽto ad aliquid,poſito vno correllatiuo,ponitur,& reliquum remoto uno,remouetur reliquum,Dr̃ ſtante propoſitione,de ſecundo adiacente,qm̃ de tertio non valet.non.n.ſequitur pater eſt ſenex,ergo filius eſt ſenex,immo vt in plurib.ſeqtur negatiua.Dr̃ pro oĩ differẽtia tꝑis.ſ.præteriti præſentis,& futuri,nã bene ſequitur,pater fuit,& nunc non eſt,ergo filius fuit,& nũc non eſt ſumendo patrem,& filiũ formaliter,& non materialiter.Item ſequitur pater eſt,ergo filius eſt.Item ſequitur,pater erit,ergo filius erit,& rõnem huius regulæ aduerte hinc pendere, quia in rõne patris ſumpti formaliter ſumitur filius , & in ratione filii ſumitur pater,ergo quo ad eſſe,& nõ eſſe,fuiſſe, & non fuiſſe,fore,& non fore,ſeinuicem mutuo conſequuntur inſeparabiliter. Qui aũt tenet,quod regula non ualet, niſi ꝑ tempore præſenti non conſiderant correllatiua formaliter, ſed materialiter,& ideo non ſunt audiendi .

Quarta eſt,a termino priuatiuo ad terminum infinitum propoſitionibus exiſtentibus affirmatiuis ualet conſequentia,ſed non econuerſo,ut ſortes eſt iniuſtus,ergo eſt non iuſtus.Dicitur propoſitionibus exiſtentibus affirmatiuis,q̃a in negatiuis non ſequitur,vt hic. Lapis non eſt iniuſtus,ergo non eſt non iniuſtus;Cõſtat enim antecedens eſſe uerũ quia lapis non eſt aptus eſſe iuſtus, ergo non eſt iniuſtus. Conſequens aũt eſt falſum,quoniã negatio iuſtitiæ eſt in lapide,licet non priuatio.Nam iuſtus,& non iuſtus ſunt cõtradictoria,quorum alterum de quolibet ente uerificatur. Cũ igitur lapis non ſit iuſtus , eſt non iuſtus, hæc ergo eſt falſa,lapis non eſt non iuſtus.Dicitur, ſed non econuerſo Non.n.ſequitur,hoc animal eſt non vidẽs,puta catulus ante nouum diem,ergo eſt ad cęcum.Nam adhoc,quod ſit nõ videns,ſufficit quod non uideat,adhoc autem, quod ſit cœcum oportet,quod non uideat eo tempore quo eſt aptũ videre. Sed catulus ante nonum diem non eſt aptus uidere,& ideo licet ſit non videns,non tamen poteſt dici cæcus .

Quinta eſt,ab affirmatiua de p̃dicato infinito uel priuatiuo,ad negatiuã de prædicato finito,valet cõſequẽtia, ſed

non econuerſo niſi cum debito medio. Nam bene ſequitur ſortes eſt non videns,uel cæcus,ergo non eſt videns, lapis eſt non homo,ergo nõ eſt homo. Sed econuerſo nõ valet, quoniam ordinariæ ex negatiua non ſequitur affirmatiua. Quod ſi ſequitur erit cum debito medio. ut hic, tu non es homo demonſtrato aſino,& tu es,ergo tu es nõ homo. Hæc de regulis conſequentiæ formalis pœnes terminos pertinentes & impertinentes dicta ſint.

Pars quinta. De conesquentia pœnes propoſitionum probationem.

IN parte quinta aſſignandæ ſunt regulæ conſequentiæ formalis quæ ſumuntur ex probationib.propoſitionũ. Sed aduerte, quod has regulas non intelliges, niſi prius cognoueris modos vniuerſales, quib. propoſitiones probantur modi Logico. Sunt autem iſti modi quinque, nã omnis propoſitio mediata,i. quæ per aliquod medium poteſt probari,aut probatur reſolubiliter, aut exponibiliter,aut officiabiliter,aut deſtriptibiliter,aut ꝑ cauſas ueritatis, & de his quinque modis facturi ſumus in tract.ſeq.q. erit de probationibus terminorum. Pro nunc igitur ſuſtine, donec in prędicto tractatu exercitatus fueris.Hic autem aſſignandæ ſunt decem regulæ.

Prima eſt,ab oĩbus propoſitionib.exponẽtib.ſimul ſumptis,ad ſuã expoſitã,valet cõſequẽtia, v.g. Hæc ptopoſitio vniuerſalis, omnis hõ eſt animal, habet duas exponentes. Prima eſt iſta,homo eſt animal.ſecunda eſt iſta, & nihil eſt homo, quin illud ſit animal,ab his duab.ſimul ſumptis ad expoſitam,valet conſequentia.nã bene ſequitur, homo eſt animal,& nihil eſt homo quin illud ſit animal,ergo omnis homo eſt animal. Dicitur ſimul ſumptis,q̃a diuiſim nõ valet, non.n.ſequitur homo currit,ergo omnis homo currit,quoniã ab indefinita ad vniuerſalem non valet cõſequẽtia niſi gratia materiæ, vt docuimus in parte ſecunda.

Secunda eſt,a propoſitione expoſita ſine exponibili, ad ſingulas ſuas exponentes diuiſiue,& ſimul ſumptas eſt bona conſequentia. Exemplum de diuiſiue ſumptis, Nam bene

ne ſequitur,oĩs hõ currit,ergo hõ currit,ergo nihil eſt hõ, quin illud currat.Exẽplũ de ſimul ſumptis.Omnis currit,er go homo currit,& nihil eſt homo,quin illud currat .

Tertia eſt , ex contradictoria propoſitionis exponentis , ſequitur contradictorium propoſitionis expoſitæ.Nam be ne ſequitur,Homo currit, & aliquid, quòd non eſt homo, currit , ergo non tantum homo currit .

Et aduerte,ꝙ regula ſupponit propoſitionem expoſitam ſiue exponibilem eſſe excluſiuam , cuius exponentes ſunt iſte,homo currit,& nihil non homo currit, ergo tãtum ho mo cur.Contradictoria huius exponentis,nihil non homo eſt iſta, aliquid non homo, vel aliquid quòd non eſt homo currit,& ex iſta bene infertur contradictoria expoſitæ,ſcili cet non tantum homo currit .

Quarta eſt,a propoſitionibus reſoluentibus ad reſolutã, ſiue reſolubilem eſt bona conſequentia , & econuerſo tam in materia contingenti, quàm naturali .

Pro cuius notitia aduerte , quòd probatio propoſitionis per reſolutionem fit per duas ſingulares factas non per terminum diſcretum , ſed per pronomen demonſtratiuum , & propoſitio reſolubilis eſt indefinita,vel particularis, vel ſin gularis, non ſubiectum eſt terminus diſcretus,v.g. Hæc indefinita, homo currit reſoluendo ſic probatur,Hoc currit, & hoc eſt homo,ergo homo cur. Dicitur igitur in regula , A reſoluentibus, ſcilicet ſimul ſumptis, ad reſolutam valet conſequentia.Nam bene ſequitur, hoc currit,& hoc eſt homo, ergo homo cur. Dicitur,& econuerſo, ideſt a reſoluta ad reſoluentes, nam bene ſequitur in materia contingenti, homo cur.ergo hoc currit,& hoc eſt homo,demõſtrato ſor te. Item ſequitur in materia naturali, homo eſt animal, ergo hoc eſt animal,& hoc eſt homo .

Sed aduerte , ꝙ Terminiſtæ diſcordant in hoc a realibus Dicunt.n.Terminiſtæ prædictam conſequentiam non vale re, quoniã ſecundũ eos antecedẽs, ſ.homo eſt aĩal eſt neceſſarium.Sed conſequẽs,ſ.hoc eſt animal,& hoc eſt homo,ſe cundũ eos eſt contingens,quia non cõcedunt aliquã ſingularẽ in his corruptibilibus eſſe neceſſariã. Reales autem dicunt ipſum valere , qm̃ antecedens , & conſequens ſunt ne-

ceſſa-

cessaria, & negant, quin singulares in materia naturali sint necessariæ, quando sunt de tertio adiacente, neque enim copula denotat existentiam extremorũ, sed habitudinẽ prædicati ad subiectum, vt sepe diximus, & hanc viam sequimur.

Quinta est. Ab officiãtib. ad officiatã, valet consequẽtia.

Pro cuius notitia aduerte, ꝙ propositio officiabilis est illa, cuius oratio indefinitiua determinatur per aliquem terminum modalem, scilicet per possibile, aut contingẽs aut impossibile, aut necesse, & sic probatur. Verbi gratia hæc est officiabilis, necesse est Deum esse, & probatur sic, Hæc propositio est necessaria Deus est, quæ adæquate significat Deum esse, ergo necesse est Deum esse. Dicit igitur regula a propositionibus officiantibus ad propositionem officiatã valet consequentia, vt hic, Hæc propositio est contingens, homo currit, quæ adæquante significat hominem currere, istæ sunt officiantes, tertio contingens est hominem currere, hæc est officiata.

Sexta est, a descriptione ad descriptum valet consequentia, & econuerso, vel sic a propositione describẽte ad propositionem descriptam valet consequentia & econuerso.

Pro cuius notitia aduerte, quod propositio describtibilis est illa, in qua verbum concernens actum mentis determinat in completum. Verba autem concernentia actum mentis sunt hæc, scio, cognosco, intelligo, imaginor, &c. Sic aũt probatur, v.g. scio Deũ, sic describitur, scio aliquid ea ratione, qua Deus, ergo scio Deum. Antecedens est propositio describens, & consequẽs propositio descripta siue describtibilis. Dicit igitur regula, a describente ad descriptam valet consequentia. Nam bene sequitur cognosco aliquid sub ratione qua cęlum, ergo cognosco cęlum, & valet econuerso vt cognosco cęlũ, ergo cognosco aliqd sub rõne qua cęlũ.

Septima est, a propositione de sensu composito ad propositionem de sensu diuiso non valet consequentia, nec econuerso.

Pro cuius notitia aduerte, ꝙ propositio de sensu composito & diuiso consueuit fieri, vt in pluri b. per terminũ modalem, vt possibile est sortem currere, sed tũc dicitur de sensu composito, qñ modus præponatur dicto, aut postponitur,

tur, vt possibile, est album esse nigrum, vel sic, album esse nigrū est possibile. Dr aūt de sensu diuiso, qñ modus mediat inter partes dicti, vt albū possibile est esse nigrum vel sic album potest esse nigrū. Dicit igitur regula, quod a sensu composito ad sensum diuisum nō valet cōsequētia, nec ecōuerso, qm añs erit falsum & cōsequens verū, ecōuerso aūt añs erit verū & cōsequēs falsum. Nō.n. sequitur, possibile est album esse nigrū ergo albū pōt esse nigrum. nā añs est falsum & impossibile. Sensus enim est, Res quæ est alba, i. inquantum stat sub albedine, potest esse nigra, ita quod, hęc potest esse vera, album est nigrum, hoc aūt est impossibile, cū sint contraria, quorū vnum est incōpossibile alteri Consequēs autem est verum, sensus enim est, res quæ est alba, i. quę est subiectum albedinis, potest esse subiectum nigredinis, non quidem simul, sed successiue. Nam, vt diximus in tract. de prædicamentis, proprium est substantiæ esse susceptiuā contrariorum, constat ergo, quod consequens erit verum. Constat etiam, quod econuerso antecedens erit verum & consequens falsum & impossibile sic arguendo album potest esse nigrum, ergo possibile est album esse nigrum.

Sed aduerte quod regula intēdit cōsequentiam non valere, quādo dictum propositionis modalis cōstat ex terminis disparatis, siue oppositis, quorum significata nō simul verificātur de eodem, nam si fiat modalis, cuius dictum nō constet ex terminis oppositis, valet consequentia a modali de sensu composito ad eam, quæ est de sensu diuiso. Nam bene sequitur, necesse est Deum esse. ergo Deum necesse est esse, & econuerso, & hic, Contingenter homo currit, ergo homo contingenter currit.

Octaua est, ab vna causa veritatis, ad propositionem habētem illam, causam est bona cōsequētia, sed nō econuerso.

Pro cuius notitia aduerte, ꝙ propositio probabilis ꝑ causas veritatis, est illa, quæ hēt multas cās veritatis disiūctiue sumptas, vt tibi declarabitur in tractatu de probationib. terminorum. Dicit igitur regula, ꝙ ab vna causa veritatis ad propositionē habētem illam, est bona cōsequētia & nō ecōuerso. Nā bene sequitur, dū homo currit, risibile currit ergo hoīe cūrrēte risibile currit. Implicat.n. cōtradictionē,

quod

quod pro aliquo tempore homo currat, & in illo risibile nō currat, cum omnis hō sit risibilis infallibiliter & per se. Dicitur ab vna causa veritatis, quoniam a pluribus nō valet. v.g. quod hō habeat pulsum cōcitatum pōt esse à pluribus causis, puta ab ira, a labore, a cibo, a febre. vnde sic arguere, Sortes habet pulsum cōcitatum, ergo bene comedit & bibit, nō valet cōsequētia, quia pōt esse ab alia causa, vt tibi declarabitur, in tract. de Syllogismo sophistico. Dī & nō ecōuerso, quia nō sequitur, Hoīe currēte risibile currit, ergo dum hō currit risibile currit. Nam posito ꝙ nihil currat, tūc consequēs est falsum, cum afferat hoīem currere, & antecedēs est verum, quia cōcluditur eius veritas per aliam causam veritatis, scilicet per conditionalem, quæ est hæc si homo currit, risibile currit. Nam propositio denominata ab ablatiuo in cōsequētia pōt hr̄e tres causas veritatis, s. conditionalem, temporalem, causalem. Exemplum primi, homine currente, risibile currit, i. Si homo currit, risibile currit. Exemplum secundi, Homine currente, risibile currit, i. dum homo currit, risibile currit. Exemplum tertii, homine currente risibile currit, i. quia homo currit, risibile currit.

Nona est, a propositione verbi actiui, ad sibi correspondentem verbi passiui, est bona consequentia & econuerso. Nam bene sequitur, ego amo Deum, ergo Deus amator, à me. Hæc regula est vera vniuersaliter, dummodo seruetur eadem suppositio terminorum, vt homo videt lupum, ergo lupus videtur ab homine. Nam in vtraque homo, & lupus supponunt determinate. Si autem mutatur suppositio, non valet, vt hic promitto tibi denarium, ergo denarius promittitur a me tibi. Nam in prima ly denarium stat confuse, vt docuimus in trac. de Suppositionibus, in secunda autem determinate. vt ergo seruetur eadem suppositio, fiat passiua sic. A me tibi promittitur denarius.

Decima est, a propositione, de tertio adiacente, ad eā q̄ est de secundo, valet consequentia affirmatiue arguendo, dummodo nō sit exclusiua, nec in materia naturali, nec prædicatum sit terminus distrahens nec verificabilis, tam de ente, quàm de nō ente, & seruetur eadem suppositio. Dicitur affirmatiue, quia negatiue non valet. non enim sequitur.

Nullus

Nullus homo est asinus, ergo nullus homo est. Dicitur dū modo non sit exclusiua, quia in exclusiuis non tenet. non enim sequitur, tantum homo est statutæ rectæ, ergo tantū homo est. Dicitur, nec in matera naturali, quia copula non dicit existentiam, sed habitudinem prædicati ab subiectum. Vnde semper est vera siue extrema existant, siue non. In secundo autem adiacendo copula dicit existentiam. vnde nō sequitur, homo est animal, ergo homo est. Nam prima est sempiternæ ueritatis etiam ante mundi creationem, secunda autem non vera nisi homine existente, & in hac conditione discordant terministæ a realistis. Tenent enim terministæ regulam valere tam in materia naturali quam contingenti. Reales vero tantum in materia contingenti. Dicitur nec prædicatum sit terminus distrahens, i. cum quo non stat præsens existentia subiecti. Tales termini sunt ista participia, præteritus, futurus, mortuus, interfectus, generādus & generabilis: in his omnibus regula non tenet nō.n. sequitur, homo est pręteritus siue mortus siue occisus, ergo homo est nec sequitur, homo est generandus, vel generabilis, ergo homo est. Dicitur nec verificabilis &c. Tales termini sunt opinabile imaginabile fingibile &c. Vnde non seq̨tur. Mons aureus est imaginabilis, ergo mons aureus est, nec sequitur, alter mūdus est opinabilis, ergo alterū mūdus est. Nam opinari & imaginari possumus tam existētia quā non existētia, sicut & somniari. Dicitur, & seruetur eadem suppositio. vnde nō sequitur, homo est nomen, ergo homo est, quoniam in antecedēte supponit materialiter, in consequente personaliter. Nec sequitur, homo est species, ergo homo est, quoniam in antecedente supponit simpliciter, in consequente autem personaliter. Hæc de regulis consequentie formalis pœnes probationes propositionum dicta sint.

Pars sexta. De Hypotheticorum consequentijs.

IN parte sexta assignandæ sunt regulæ consequentię formalis pœnes propositiones hypotheticas copulatiuas, & disiunctiua & sunt sex.

Prima est. A tota copulatiua affirmatiua diuisiua, ad quā libet

libet eius parte, valet consequentia sed non econuerso, nisi in aliquo casu, Nā bene sequitur, sortes loquitur, & Plato audit, ergo sortes loquitur, ergo Plato audit. Dicitur affirmatiua quoniā in negatiua nō valet, non.n.sequitur, nō tu es hō, & tu es asinus, ergo non tu es homo. Stat enim quod tu sis homo, & non sis asinus. Dicitur diuisiua, quoniam a copulatiua collectiua non valet. nō enim sequitur sortes trahit nauem, & Plato trahit nauem, ergo sortes trahit nauem. Nam simul & non diuisim trahunt nauem supposito, quod neuter per se solū sufficiat trahere nauē. Dr̄, sed non econuerso s.a qualibet parte ad totam copulatiuā, Non.n.sequitur, sortes comedit, ergo sortes comedit & loquitur, stat.n.quod comedat, & nō loquatur. Dr̄ in aliquo casu. Casus aūt est, qn̄ ad partem copulatiuę antecedit essentialiter aliud quod de parte ipsa prędicatur, & sine quo pars ipsa nō sequitur, vt hic, Homo currit, ergo currit, & mouetur. Nam siue motu nō ponitur cursus, & hæc est per se cursus est motus istæ est per se, homo est animal. In hoc igitur casu consequentia valet a parte copulatiuæ ad totam copulatiuam, regulariter autem, & formaliter non valet.

Secunda est a propositione de toto copulato tam a parte subiecti, quàm a parte prędicati diuisim tento & affirmatiue, ad quamlibet eius partem, valet consequentia, sed non econuerso, nisi in eo casu, in quo dictum est in regula præcedenti, Nam bene sequitur ex parte subiecti, sortes & Plato comedunt ergo sortes comedit, ergo Plato comedit, ex parte autem prædicati sic. Sortes comedit. & loquitur, ergo loquitur ergo comedit. Dicitur tento diuisim, quoniam tēto collectiuæ non valet, vt hic sortes & Plato sunt duo, ergo sortes est duo, & hic sortes & Plato ferunt hoc pondus, ergo sortes fert hoc pondus. Dicitur affirmatiue, quoniam negatiuæ non valet, non enim sequitur, nō sortes & Plato trahunt nauem; ergo Plato trahit nauem. Dicitur, sed non econuerso, quia non sequitur sortes comedit, ergo sortes comedit & bibit. Dicitur nisi in eo casu &c. Nam bene sequitur, sortes est homo, ergo est homo & animal. Sortes dormit, ergo dormit & quiescit.

Tertia est, a parte principale disiunctiuæ affirmatiuæ ad

totam

totam disiunctiuam valet consequentia sed non econuerso nisi gratia materiæ. Nam bene sequitur tu es homo, ergo tu es homo, vel tu es asinus, quia ad veritarem disiunctiuę sufficit vnam partem esse veram, vt docuimus, in tractatu tertio agentes de propositionibus hypotheticis, econuerso autem non sequitur, scilicet à tota disiunctiua ad quālibet partem. Non enim valet, tu es homo vel asinus, ergo tu es asinus, aliquando autem valet gratia materiæ, puta quando vna pars disiunctiuæ sequitur ad alteram, ita quod vtraque pars est vera, & tunc potest vtraque pars inferri indifferenter ex tota disiunctiua, vt hic, tu es homo, vel animal, ergo tu es animal, ergo tu es homo. Sed aduerte, qđ apud reales, vt docuimus in tractatu tertio disiūctiua cuius vtra que pars est vera, non est propria, sed impropria. Nam propria disiunctiua vera est illa, cuius vna pars est vera, reliqua aūt nō, dī. n. disiunctiua, q̄a disiūgit sensum apud logicum. Vñ apud reales stante disiūctiua ꝓpria, ꝓ nullo casu licet arguere à tota disiunctiua ad partē. Et hanc viā sequimur.

Iterū aduerte, ꝙ diximus de disiunctiua verificatur de propositione, cuius subiectum est totum disiunctū. vel prędicatum. Nam ex parte subiecti bene sequitur, Sortes currit, ergo sortes vel Plato currit, ex parte prædicati bene sequitur, Sortes comedit, ergo sortes comedit, vel est asinus. Econuerso autem non in propositione de proprio disiūctō nō. n. sequitur, Sortes comedit, vel est asinus, ergo ē asinus.

Quarta est à tota disiunctiua affirmatiua cū destructione vnius partis ad positionem alterius valet consequentia, Nam bene sequitur, tu es mortuus, vel viuus, sed tu non es mortuus, ergo tu es viuus.

Pro cuius notitia aduerte, quod destruere vnam partem est negare illā, & ponere altera est affirmare. Vnde qui sic arguunt, tu es asinus, vel tu nō es asinus. sed tu, nō es asinus ergo tu es asinus, non arguunt per regulam, quia nullā partem destruunt. Quod si dicant, destruimus primam partem & concludimus alterā, ergo sic habent arguere, tu es asinus vel tu nō es asinus. Sed tu non es asinus, ergo tu non es asinus, & tunc nil falsi concluditur, sed tamen ineptæ. Dicitur, à tota disiunctiuæ affirmatiua, quia in negatiua, non

valet

valet,non enim ſequitur,non tu es aſinus,vel tu es aſinus. Sed tu non es aſinus,ergo tu es aſinus.

Quinta eſt. A copulatiua negatiua ad diſiunctiuam affirmatiuam factam de partibus contradictoriis copulatiue affirmatiuæ eſt bona conſequentiæ,& econuerſo.Nam bene ſequitur,non tu es homo,& tu es aſinus,ergo tu non es homo,vel tu non es aſinus,& econuerſo, nam bene ſequitur, tu non es homo,vel tu non es aſinus,ergo non tu es homo & tu es aſinus.

Secunda eſt. Adiunctiua negatiua ad copulatiuam affirmatiuam factum de partibus cõtradictoriis diſiunctiuę negatiuæ,valet conſequentia,& econuerſo.Nam bene ſequitur,non tu es aſinus, vel tu es capra,ergo tu non es aſinus, & tu non es capra, & econuerſo. Et aduerte, ꝙ ratio huius regulæ ac præcedentis eſt, quia copulatiua, & diſiunctiua compoſitæ de partibus contradictoriis contradicunt,ſed vt docuimus in tract. iii.agentes de æquipollẽtiis negatio prę poſita facit æquipollere ſunt cõtradictorio, & ideo vtraq; regula eſt benepoſita.Hæc de regulis conſequentiæ formalis pęnes hypoteticas copulatiuas, & diſiũctiuas dicta ſint.

Pars ſeptima. De conſequentijs pęnes hypotheticas conditionales.

IN parte ſeptima aſſignandæ ſunt regulæ conſequentiæ formalis pęnes hypotheticas cõdõnales,& ſunt iſte duę.

Prima eſt. In cõditionali affirmatiua, à poſitione antecedentis,ad poſitionem conſequentis valet conſequentia,ſed non econuerſo niſi gratia materiæ. Nam bene ſequitur, Si tu es homo, tu es animal, ſed tu es homo ergo tu es animal. Dicitur in conditionali affirmatiua, quia de negatiua non valet.Non enim ſequitur, non ſi tu es homo,tu eſt aſinus,ſed tu es aſinus. Dicitur,ſed non econuerſo, non enim ſequitur,ſi tu curris tu moueris ſed tu moueris,ergo tu curris. Dicitur niſi gratia materię quoniam ſi fiat conditionalis de terminis conuertibilibus valet conſequentia, & econuerſo. Nam bene ſequitur, ſi tu es homo, tu es rationalis, ſed tu es homo, ergo tu es rationalis,& ecõuerſo.Sed tu es rationalis, ergo tu es homo . Valet ergo quãdo formatur

conditio

cōditionalis ex diffinitio & proprio ex ſubiecto, & propria differentia, ex diffinitio, & diffinitione. Item valet quando formatur de duob. correlatiuis per ſecūdum adiacens. Nam bene ſequitur, ſi pater eſt, filius eſt, Sed pater eſt ergo filius eſt, & econuerſo, ſed filius eſt, ergo pater eſt.

Secunda eſt, in conditionali, affirmatiua a deſtructione, id eſt negatione conſequentis, ad deſtructiomem ſiue negationem antecedentis, eſt bona conſequentia, ſed non econuerſo niſi gratia materiæ nam bene ſequitur. Si lapis eſt viuus, lapis eſt animatus, ſed lapis non eſt animatus ergo nō eſt viuus Dicitur, in cōditionalis affirmatiua, quoniam in negatiua non valet, vt hic. non ſi tu es homo, tu es aſinus, ſed tu non es aſinus ergo tu non es homo. Dicitur ſed non ecōuerſo, ſcilicet à deſtructione antecedentis, ad deſtructionem cōſequētis, nō enim ſequitur, ſi tu curris, tu moueris, ſed tu nō curris, ergo tu nō moueris, ſtat enim quod tu nō curras, & tamen quod mouearis, vt ſi lente ambulas. Dicitur niſi gratia materiæ, nam tenet in terminis conuertibilibus, & in correlatiuis de ſecundo adiacente, ſicut & præcedens regula, nam bene ſequitur, ſi tu es aſinus, tu es rudibilis, ſed tu non es aſinus, ergo tu non es rudibilis, item ſequitur, ſi pater eſt, filius eſt, ſed pater non eſt, ergo filius nō eſt nam ſicut poſito vno correlatiuo ponitur reliquum, ſic remoto non remouetur reliquum, vt docuimus in tract. de prædicamentis. Hæc de regulis conſequentiæ formalis pœnes hypotheticas conditionales dicta ſint, & hic terminatur intentio noſtra de conſequentiis, prout exiſtimamus ad mentem peripateticam ſatis eſſe.

De Conſequentijs. Tract. IX. FINIS.

TRACTATVS DECIMVS, de varijs ac multiplicibus terminorum probationibus.

IN hoc tractatu intẽdo ordinare doctrinam de probationibus terminorũ consuetam apud logicos,& vt deseruit non sophisticis altercationibus, sed euidentiori notitię de probationibus propositionum,& terminorũ probabiliũ habẽdæ,diuidemus igitur p̄sentẽ tractatũ in sex capita.

In primo ordinabuntur præcognoscennda, sine quibus huius tractatus doctrinam, nouitius habere non posset.

In secundo,agendum est,de propositione resolubili.

In tertio,de propositioni exponibili,& de omnibus terminis exponibilibus.

In quarto de propositione officiabili.

In quinto,de propositione describtibili.

In sexto,de propositione probabili per causas veritatis.

De Præcognoscendis. *Cap.* I.

IN primo cap.declaranda sunt tria,sine quib.huius trac. doctrina haberi non posset.

Primum est, quot sint generales modi probandi propositionem,vel termini pœnes quos variatur propositio.

Secundum est,quæ & quales sint propositiones siue termini,quæ vel qui probari possunt.

Tertium est, quot modis apud Logicum propositio vel terminus probari potest.

Quãtũ ad primũ aduerte,ꝙ in doctrina peripatetica quatuor inueniunt modi gñales probãdi aliquã propositionẽ.

Primus est, per causam, & hic est perfectissimus & facias vere,scire,v.g.hæc propositio,homo est risibilis, ꝑ causam sic probatur, omne animal rationale est risibile, homo est animal rationale, ergo homo est risibilis.

Secundus est,per effectum,& hic est frequẽtior in sciẽtia natura-

nāli qm̄ in ea ꝓcedimus à ſenſatis,& ab effectib. nobis manifeſtiorib.q̄ ſint cauſæ nāles,vt tibi notū erit in *li.2.Phy.*

Tertius eſt,per ſimile,aut per oppoſitum cōtradictoriū, vt tibi declaratū eſt in tract. de ſyllogiſ. topico,quartus eſt per reductionem per aliquando, vel aliquas propoſitiones notiores nobis, quàm ſit ipſa propoſitio probanda, v.g. ſi tu dubitat vtrum iſta ſit vera, tantum homo eſt rationali, manifeſtabitur tibi per has duas propoſitiones notiores,ſcilicet homo eſt rationalis,& nihil aliud ab homine eſt rationale,ergo tantum homo eſt rationalis,ſic autem manifeſtare eſt propoſitionem ineuidentem probare. Nam ſicut reprobare vel improbare propoſitionem eſt eius falſitatē notificare,ſic probare eſt per aliam,aut alias euidentiores nobis eius veritatem declarare, ex his autem quattuor modis probatiuis ꝓpoſitionū primus, & ſecūdus, & tertius ſunt reales,& ſpectant ad ſcientias reales,quales ſunt mathematica, & phyſica & metaphyſica, vt cognoſces tempore ſuo.

Quartus autem eſt,modus logicus,& de hoc ſolo intēdimus pertractare in præſenti tractatu, intentio enim noſtra eſt declarare quomodo per vna, aut ꝑ duas propoſitiones notiores nobis probetur quælibet propoſitio probabilis, vel terminus faciens propoſitionem probabilem, ſicut sūt ſigna vniuerſalia dictione excluſiue, vel exceptiue,termini concernentes actum mentis,& multa alia,vt tibi manifeſtabuntur intra deſcendentes ad particularia.

Quantum ad ſecūdum aduerte, ꝙ propoſitionem,& terminorum apud Logicum quædam ſunt immediatæ,& quędam mediate,ſimiliter terminorum quidā ſunt immediati & quidam mediati,propoſitiones immediate ſunt illę,quę per alias notiores nobis nō poſſunt manifeſtari, & iſtę sūt propoſitiones, quę non ſunt per alias,ſed per ſe ipſas manifeſtæ,quales ſunt ꝓpoſitiones ſingulares factę cum pronomine demōſtratiuo, vt hoc himo cur. non.n.eſt reſolubilis in priorē, ꝑ quàm poſſit clarius manifeſtari, quoniā,vt docuimus in tract.de ſyllogiſmo demōſtratiuo, omnis noſtra cognitio ortum habet à ſenſu nihil aūt eſt notius ſenſui,q̄ ſingulare demonſtratum,mediate autē propoſitiones ſunt illæ, quæ per aliam, aut alias notiores poſſunt manifeſtari

 reſoluen

resoluendo aut exponendo, aut alio modo vt patebit infra. Termini immediati sunt termini simplices nō resolubiles in aliquid notius, & tales apud Logicum sunt pronomina demōstratiua singularis num. vt ego, tu, ipse, iste, ille, hic & is, & aduerbia demonstrandi. huiusmodi enim carent medio, per quod possint probari, & per notius, quoniam nullus est terminus notior istis. Mediati autē sunt omnes termini resolubiles in aliquid prius & notius, & sunt omnes termini præter prędictos, siue sint communes, siue discreti, Nam, vt tibi manifestabitur, etiam terminus discretus facit propositionem probabilem, v. g. sortes currit, potest sic probari, hoc currit, & hoc est sortes, ergo sortes cur. & hęc potest probari. Tātum Petrus est caput ecclesiæ, nā Petrus est caput ecclesiæ, & nullus alius à Petrus est caput ecclesiæ ergo tantum Petrus est caput ecclesiæ. Cōstat igitur quæ, & quales propositiones sint probabiles. similiter qui, & quales termini.

Quantum ad tertium aduerte, ꝙ apud Logicum omnis propositio mediata, & omnis terminus mediatus pōt vno quinque modorum probari, quorū primus est resoluendo, secundus exponendo: tertius officiando: quartus describendo, quintus per causas veritatis. Omnis igitur propositio ꝓbabilis, siue terminus, vel est resolubilis, vel exponibilis, vel officiabilis, vel descriptibilis, vel ꝑ causas veritatis notificabilis, & sic de his quinque modis tractabimus ordinate.

De Propositione Resolubili. Cap. II.

IN capite secundo agendum est, de propositione, quæ probanda est per resolutionem. & hic tria agenda sunt. Primo, quid significat in hoc loco resolutio.

Secundo, quod propositiones sint resolubiles, id est probande per resolutionem.

Tertio, quomodo fit huiusmodi resolutio.

Quantum ad primum aduerte quòd resolutio in hoc loco significat reductionem propositionis probabilis in sua singularia principia, ex quib. notificatur eius veritas. Vnde sicut resolutio cōpositi, puta domus importat reductionē domus in sua prima principia, ex q̃b. cōstat, puta in lapides & ligna &c. sic probatio propositionis per resolutionē importat

portat reductionem talis propositionis in sua prima principia, quæ sunt propositiones nobis notiores, ex quibus ipsa propositio manifestatur, vt tibi paulo post declarabitur.

Quantum ad secundum aduerte, q apud Logicum tres species propositionum probātur resolubiliter, affirmatiuæ, & negatiuę, siue sint ampliatiuæ, siue nō. Iste autem sunt, indefinita & particularis, & singularis, modo nō fiat ꝑ pronomen demonstratiuum. Illa .n. est immediata, vt diximus in cap. præcedenti, & de omnibus exemplificabimus infra.

Quantum ad tertium aduerte, q probatio per resolutionem sic fienda est sumendæ sunt duæ probationes singulares factæ cum pronomine demōstratiuo, ita quod in prima prædicetur prædicatum, propositionis resoluendę siue resolubilis, & in secunda prædicetur subiectum eiusdem, & ex his duabus inferatur propositio resolubilis. Exemplum de indefinita affirmatiua, homo est albus, sic probatur. hoc est album, & hoc est hō, ergo hō est albus. Exemplū de particulari affirmatiua, aliquis hō currit, hoc currit, & hoc est aliquis hō, ergo aliquis homo currit. Exēplū de singulari, Plato currit, hoc currit, & hoc est Plato, ergo Plato currit itē vnigenitus fortis filius currit, hoc currit, & hoc est vnigenitus. Sortis filius, ergo vnigenitus, Sortis filius currit. Hoc igitur mō probātur apud Logicū affirmatiua indefinita particularis, & singularis, cuius subiectum est terminus discretus, vel circūlocutus. Negatiua aūt dupliciter probari pōt. Primo resolutorie, sicut affirmatiua, qñ subiectū ꝑ aliquo supposito demonstrato supponit, vt hic. Hō nō est lapis, sic resoluitur. Hoc nō est lapis, & hoc est hō, ergo hō nō est lapis, si autem subiectum pro nullo supposito demonstrato supponit, non potest probari resolutorie, quia secūda resoluens semper erit falsa, vt hic, Chimera non est homo, hoc non est homo, & hoc est chimera, ergo chimera non est homo. patet, quòd secunda est falsa, quoniam nullum ens demonstratum est chimera, cum sit quid fictitium, siue imaginatum tantum. Tunc ergo probanda est per suam oppositam contradictoriam sic, hæc duo contradicunt, chimera est hō, chimera nō est homo sed affirmatiua est falsa, ergo negatiua est vera. Consequētia patet, quoniā duorum con-

tradictorium, si vnum est falsum, reliquum est verum, & econuerso. Patet igitur quomodo duobus modis probari potest indef.& part. & sing.neg.

Sed aduerte, ꝙ nō solum simplex categorica affirmatiua indefinita partic.& singul.probatur resolutione, sed etiam ampliatiua, vt homo est mortuus, sic ꝓbatur. Hoc est mortuum, & hoc est, vel fuit homo, ergo homo est mortuus, & ista. Homo incipit comedere, hoc incipit comedere, & hoc est vel incipit esse homo, ergo homo incipit comedere, eodem modo probatur indefinita partic.& singu.cuius subiectum est terminus obliquus, siue in Genitiuo, siue in Datiuo, siue in Accusatiuo, siue in ablatiuo, v.g. Hominis interest bene viuere. Huius interest bene viuere, & hoc est homo, ergo &c. Sorti placet virtus Platonem delectat legere. A Deo regitur mundus, omnes has resolue modo supradicto, eodem modo firmatur indefin.part.& sing. quorū subiectum sit, cū aduerbio, ꝙ hēt aduerbiū inferius, v.g. Aliqñ tu legis, sic probatur, nūc tu legis & nunc est aliqñ, ergo aliqñ tu legis. Alicubi tu es, sic ꝓbatur, tibi tu es, & ibi est alicubi, ergo alicubi tu es, eodē modo probāda est indefinita, & part.& sing. qñ prædicatum est participium præteritum, vel futurum, v.g. Adam est præteritus, sic probatur. Hoc est præteritum, & hoc est vel fuit Adam, ergo Adam est præteritus Antichristus est venturus, sic probatur. Hoc est venturum, & hoc est, vel erit Antichristus, ergo &c. eodem modo probanda est indefinita, & par.& sing. de subiecto copulato, & disiuncto. Exemplum primi, Sortes & Plato currunt, sic probatur. Isti currunt, & isti sunt Plato, & sortes, ergo sortes, & Plato currūt. Exemplum secundi, hoc vel asinus est asinus, sic probatur. Hō vel asinus est asinus, & hoc est homo, ergo hō vel asinus est asinus. Constat igitur tibi quomodo resolubiliter probanda est indefinita & part. & sing. siue sit simplex categorica, siue ampliatiue, &c.

Et aduerte, ꝙ ex hoc modo probādi manifestabitur veritas multarum propositionū ampliatiuarū, q̄ primo aspectu videntur omnino falsæ, inter quas istæ sunt præcipue.

Prima, senex erit puer, probatur. Summo puerum decem annorum, qui viuat per septuaginta annos, & qui in duode

cim annos adhuc erit puer, & arguitur sic. Hoc erit puer, quia in duodecimo anno adhuc erit puer & hoc est, vel erit senex, & secunda pars est vera, quia in septuagesimo anno erit sanex, ergo senex erit puer.

Secunda, puer fuit senex: probatur, summo senem centum annorum, qui cum esset septuagesima annorum, etiam erat senex, & cum esset decem annorum erat, puer, & arguitur sic. Hoc fuit senex, quia cum nunc sit centum annorum, existēs septuagesima annorum fuit senex, & hoc est, vel fuit puer, & secunda pars est vera, quoniam cum esset decem annorum, erat puer, ergo puer fuit senex.

Tertia, candela lucens est extincta, probatur, summo candelam prius lucentem, nunc autem extinctam, & arguitur sic, Hoc est extinctum, & hoc est, vel fuit candela lucens. & secunda pars est vera, ergo candela lucens est extincta.

Quarta, uiuū est mortuum: probatur, sūmo mortuū puta Adam, qui aliquando fuit viuus, & arguitur sic. Hoc est mortuum, demonstrando Adam, & hoc est, vel fuit viuum, & secunda pars est vera, Ergo viuum est mortuum.

Multas consimiles inueniet in libris Terministarū, quas tu quęres ad libitum, nec intendo hic tempus cōterere quoniam huiusmodi ampliationes & similes probationes parū perficiunt intellectū quærentē ei veritatem per veram & essentialem probationem propositionis probandæ, sed magis detinent intellectum in captiunculis inutilibus.

De propositione exponibili. *Cap. III.*

IN capite tertio agendum est de probatione propositionum & terminorum per modum exponibile, siue per expositionem, & hic tria agenda sunt.

Primo, declarādū est in quo sensu hic sumitur expositio.

Secūdo, quę & quot propositiones, similiter, qui & quot termini per expositionem probandi sunt.

Tertio, descēdemus ad particulares propositiones & terminos ostendentes, quoniam exponibiliter probantur.

Quantum ad primum aduerte, quod expositio proprie sumitur propositione ad extra alicuius rei prius latentis. Vnde dicitur exponi pecunia, quæ prius latebat in capsa

vel bursa, qñ expēditur. Per similitudinē ergo dr̄ expositio. qñ aliqua scīa, vel propositio, vel terminus, per aliquid magis notū declaratur: & in hoc sensu sumitur hic expositio, & ab expositione denominatur propositio exponibilis. Huiusmodi aūt expositio propositionis fit per duas propositiones, quarū prima dr̄ præiacens, & secunda dr̄ vniuersalis negatiua sibi correspondens. Et ex his duabus infertur propositio exponenda, siue exponibilis, v.g. hæc vniuersalis affirmatiua, Omnis homo est risibilis, sic probatur exponibiliter apud Logicum. Homo est risibilis, & nihil est homo, quin illud sit risibile. Ergo omnis homo est risibilis.

Quantum ad secundum aduerte, quod genera propositionum probantur exponibiliter, scilicet.

Vniuersalis affirmatiua quocunque modo fiat.

Vniuersalis autem negatiua non exponitur, sed alio modo probatur, vt dicemus.

Exceptiua affirmatiua, & negatiua.

Exclusiua affirmatiua, & negatiua.

Reduplicatiua affirmatiua.

Termini autem probandi exponibiliter sunt isti.

Immediate.
Necessario.
Contingenter.
Ab ęterno.
Semper.
Totus, ta, tum.
Infinitum.
Incipit.
Desinit.
Differt.
Gradus positiuus.
Gradus comparatiuus.
Gradus superlatiuus.

Isti sunt termini exponendis, siue exponibiliter probandi de quibus sigillatim pertractabimus infra.

Quantum ad tertium, incipiēdum est ab vniuersali affirmatiua, secundo loco agemus de exceptiua, tertio loco de exclusiua, quarto loco de reduplicatiua.

Vt autem habes uniuersalem notitiam exponibiliter probandi vniuersalem affirmatiuam aduerte, quod potest fieri quatuor modis.

Primo, in recto tam in singulari, quàm in plurali.

Secundo, per verbum ampliatiuum.

Tertio, per participium verbi ampliatiui.

Quarto, per subiectum compositum.

Si fiat in recto, & non per uerbũ ampliatiuum tam in singulari, q̃ in plurali, debet exponi per duas exponentes .s. p suã præiacẽtem, & per uniuersalem negatiuam, in qua ponitur hæc dictio quiu inter subiectum & prædicatum, & ei subiungitur pronomen relatiuum ille illa illud, ut hic. Omnis homo currit, sic exponitur, Homo currit, & nullus est homo q̃n ille currat, ergo omnis homo currat. In plurali sic. Oẽs homines currunt homines currunt, & nulli sunt homines, quin illi currant, ergo omnes homines currũt. Cõ simili modo exponatur si fiat in obliquo, excepto q̃d in exponẽte in vniuersali negatiua, ponet semp in recto subiectũ exponendæ, & relatiuum in consimili obliquo cũ obliquo exponendæ tam in singulari, quàm in plurali. In singulari, vt hic. Cuiuslibet hoĩs asinus currit, sic exponitur, Hominis asinus currit, & nullus est hõ, q̃n illius asinus currat ergo cuiuslibet hoĩs asinus currit. In plurali, vt hic, oĩum cõtradictoriũ altera pars est vera, altera falsa, exponĩt sic, cõtradictoriorũ altera pars est vera, altera falsa, & nulla sunt cõtradictoria, q̃n illorũ, altera pars sit vera, & altera falsa, ergo oĩum cõtradictoriorũ, altera pars est vera, altera falsa.

Si fiat uniuersalis affirmatiua per uerbum ampliatiuum eodem modo exponenda est, excepto quod in vniuersali negatiua exponente, verbum sumetur disiunctũ, v.g. omnis homo morietur, sic exponitur. Homo morietur, & nullus est, uel erit homo, q̃n ille morietur, ergo omnis homo morietur, eodem modo exponetur, si fiat in plurali, si fiat in obliquo. Exerce te ipsum in exemplis.

Si fiat per participium verbi ampliatiui. eodem penitus modo exponenda est, v.g. Omnis homo est præteritus, sic exponitur. Homo est præteritus, & nullus est, uel fuit hõ quin sit prꝍteritus, ergo omnis homo est præteritus, Item

omnis homo est generandus,homo est generandus,& nullus est uel erit homo,quin ille sit generandus,ergo omnis homo est generandus.

Si fiat de subiecto composito,puta de subiecto disiũcto, potest dupliciter exponi,secundum,ꝙ subiectũ potest esse totum disiunctim,vel solum prima pars disiuncti,si primo modo sic exponitur. Omnis homo,vel asinus,est asinus,homo uel asinus est asinus,& nihil est homo uel asinus,quin illud sit asinus , ergo omnis homo uel asinus est asinus . Si secundo modo,sic exponitur . Omnis hõ vel asinus,est asinus,Homo uel asinus est asinus, & nihil est homo quin illud vel asinus sit asinus,ergo omnis hõ, vel asinus est asinus,& hic secundus modus exponendi est melior,quoniam in primo vniuersalis negatiua exponens est falsa in secundo aũt est uera, & ideo exponenda est secundo modo.

Cõstat igitur tibi quomodo omnis propositio vniuersalis affirmatiua,quocunq; mõ fiat ꝓbãda est,exconibiliter,

Et aduerte,quod ex hoc modo probandi,Terministę saluant multas propositiones,quæ primo aspectu vidẽtur falsæ.Sicut sunt istæ. Omne qđ fuit est. Omne quod erit est. Omne,quod potest esse est.Omne quod nõ erit est. Omne quod non potuit nec poterit esse est. Quomodo aũt saluẽtur,uide tu in tractatu Pauli Veneti de Probationibus terminorũ.Nã quia huiusmodi parum nobis deseruiũt in acquisitione scientiarum realium,non est in eis immorandum ꝗ

Reliquum est dicendum de vniuersali negatiua quocunque modo fiat,quomodo probanda est,an exponibiliter,an alio modo.

Aduerte igitur, quod apud Logicos non probatur exponibiliter,sed aut per inductionem, aut per suum oppositũ contradictorium per inductionem, aut per suum oppositum contradictorium,per inductionem sic , Nullus homo est asinus,nec iste hõ est asinus,nec iste,nec iste, nec iste,& sic de singulis,ergo nullus homo est asinus. Per oppositum cõtradictorium sic, Hæc est falsa.Aliquis homo est asinus. quia non inuenitur suppositũ,de quo verificetur, ergo ista est vera,nullus homo est asinus. Consequentia patet,quia istę duæ sunt contradictoriæ,Aliquis homo est asinus nullus

lus homo est asinus, & in omni materia, vt docuimus iu tractatu tertio, necesse est vnam esse veram, & alteram falsam, cum igitur hæc sit falsa, vt ad sensum patet, aliquis homo est asinus, ista erit vera. Nullus homo est asinus. Hæc de probatione vniuersalis affirmatiuæ, & vniuersalis negatiuæ modo Logico, dictnm sit.

Secundo loco agendum est, de probatione exponibiliter propositionis exceptiuæ tam affirmatiuæ, quam nagatiuæ. Pro cuius notitia tria agenda sunt. Primo quæ, & quot sint dictiones facientes exceptiuam. Secundo, quotuplex sit exceptiua. Tertio, quomodo probanda est apud Logicum.

Quantum ad primum aduerte, quod dictiones facientes exceptiuam sunt iste, præter, siue præterquam, & nisi, differenter tamen constituunt eam, quoniam præter & præterquam constituunt tam affirmatiuā, quā negatiuam. Nam hæc est vera, & congrua exceptiua, Omnis homo prerer sortem currit, & hæc, Omne animal præter hominem est irrationale, & hæc nullus homo, præterquam Christianus saluatur. Hæc autem dictio nisi, non constituit proprie loquēdo exceptiuam affirmatiuam, sed tantum negatiuam. Non enim congruæ dicimus, Omnis homo nisi sortes currit, sed negatiuæ sic, Nullus homo nisi sortes currit.

Sed aduerte; quod hæc dictio præter non in omni sensu constituit exceptiuam, similiter nec nisi. nam præter solet sumi quattuor modis. Primo, sumitur pro sine, vt Rex potest regere populum præter auxilium alterius .i. sine auxilio alterius. Secundo, sumitur per additionem. V t me oportet soluere Mercatori decem ducatos præter solutos, idest vltra vel supra solutos. Tertio, sumitur per remotionem alicuius partis a toto, vt quādo dicimus, quattuor pter vnū idest extracto vno, remanent tria. Sumitur exceptiuæ, vt quando a consortio prædicati excipitur aliqua pars subiectiua alicuius communis. Verbi gratia, omnes homines prę ter Christianos sunt infideles, & solū in hoc quarto sensu, constituit propositionem exceptiuam. Dicitur enim exceptiua, quando capitur pars extra totum, quæ non participat cum toto respectu alicuius prædicati.

Hęc dictio nisi solet sumi dupliciter. Primo, cōditionaliter,

ter,& ęquipollet huic,si non, vt quando dicimus,nisi domi nus custodierit ciuitatem,id est si dominus nõ custodierit ciuitatem,frustra vigilat,&c.Secũdo sumitur exceptiuæ,vt quando dicimur, omns homo nisi Christus peccauit, idest excepto Christo, & tamẽ si aduertis magis proprie dicitur. Omnis homo præter Christum peccauit. Diximus enim su pra,quod nisi exceptiuæ sumptum,non constituit congru ę loquendo nisi exceptiuam negatiuam,vt hic,non est inuen tus fidelis patriæ nisi Marcus Cato,idest nullus præter Marcum Catonem.

Quantum ad secundum aduerte,,quod exceptiua est duplex,scilicet propria,& impropria,propria habet duas cõditiones,& vnam proprietatem. Prima,quidem conditio est, quod subiectum,a quo fit exceptio,supponat distributiuæ. vt omne animal præter hominem est irrationale,ly animal distrbuitur, a quo excipitur homo, secunda est, quod pars extra capta signetur per terminum minus communẽ,quam illud a quo excipitur,vt oĩs hõ præter æthiopem est albus.

Quod si illud,a quo fit exceptio,non supponat distributiue nec signetur pars extra capta termino minus communi erit impropria,vt hic, homo præter sortem, siue aliquis homo præter sortem currit. Nã ly homo, & aliquis homo stat determinate & nõ distributiue,& hic,homo præter hominem currit:nam pars extra capta, est æque communis sicut subiectũ,a quo excipitur,& ideo vtraque est impropria.

Proprietas aũt exceptiuę,propriæ,modo sit negatiua,est hæc,quod conuertitur cum exclusiua,siue ęquipollet exclusiuæ,affirmatiuæ,dummodo subiectũ exclusiuæ sit pars extra capta,& prędicatum sit quid compositum ex sobiecto & prædicato exceptiuæ sic præcise supponente. Nam bene sequitur, nullus homo præter sortem currit, ergo tantũ sortes e i homo currens. Dicitur & prædicatum sit quid compositum ex subiecto & prædicato exceptiuæ, aliter non sequitur:vt hic,nullum animal,præter hominẽ intelligit,ergo tattum homo intelligit,antecedens enim est verum,sed consequens falsum, sed dicatur sic, ergo tantum homo est animal intelligẽs. Dicitur, sic præcise supponente, quoniã si in exclusiua magis ample supponeret quam in exceptiua

consequentia non ualeret, vt hic, Nullus homo pręter sortem currit, ergo tantum sortes est homo currens. Non ualet, quoniam in exceptiua homo supponit pro masculis solum, in exclusiua autem supponit pro masculis, & fœminis vt ergo in utraque eodem modo supponat, fiat sic exclusiua, ergo tantum sortes est aliquis homo currens.

Quantum ad tertium aduerte, quod exceptiua propria affirmatiua probatur per duas exponentes, in quarum prima remouetur pręd icatum a parte extra capra, & in secunda affirmatur prædicatum vniuersaliter de subiecto exceptiuæ sumpto cum parte extra capra infinitata, uel negata, vt hic, omnis homo præter sortem currit, sortes non currit, & omnis homo non sortes, vel qui non est sortes currit, ergo omnis homo præter sortem currit.

Exceptiua aũt propria negatiua probatur per duas ex ponẽtes, in quarum prima prædicatũ exceptiuę affirmatur de parte extra capra, & negaт̃ vniuersaliter in secũda de subiecto exceptiuæ sumpto cũ parte extra capta infinitata, vel negata, ut hic, nullũ aĩal pter hoĩem est rõnale, Homo est rõnalis & nullũ aĩal non hõ, vel qđ non est hõ, est rõnale, ergo nullũ animal præter homiuem est rationale. Cõstat igitur qũo exponibiliter probanda est exceptiua propria tã affirmatiua quàm negatiua. De conclusionib. quas inferũt terministæ ex prędicto modo probandi, vide tu ad placitũ in Paulo in tract. de probationibus terminorum.

Tertio loco agendum est, de probatione exclusiuarum, & hic tria agenda sunt. Primo, quæ & quot sint dictiones, per qnas fit exclusiua. Secundo, quot modis fit exclusiua. Tertio, quo modo probatur singula species exclusiue.

Quantum ad primum aduerte, quod dicti ones cõstituẽtes propositionem exclusiuam sunt istæ, solum, solummodo, præcise, & tantum

Sed aduerte, quod ly tantum dupliciter sumi consueuit in uia peripatetica, scilicet relatiuæ, & exceptiuæ. Relatiuę quidem, vt quando docuimus, tantum scio, quoniam tu, tã debeo tibi tum, quantum tu mihi, Exclusiuæ autem, v quando dicimus tantum iustus saluabitur, tantum becessaria victui volo. In secuudo sensu, & non in primo con-

ſtituit propoſitionem excluſiuam.

Quantum ad ſecũdum aduerte, quod communiter apud Lögicos, aſſignatur triplex excluſiua, ſcilicet excluſiua primi ordinis, excluſiua ſecundi ordinis, excluſiua tertii ordinis & hos quidem ordines facit dictio excluſiua ſecundum quòd diuerſimode ſituatur in propoſitione. Excluſiua primi ordinis conſtituitur per dictionem excluſiuam præpoſi tam ſubiecto, & poteſt fieri affirmatiua, & negatiua. Affir matiua vt hic, tantum homo eſt rationalis, negatiua ut hic non tantum homo eſt bipes.

Sed aduerte, quod excluſiua primi ordinis tam affirmatiua quam negatiua poteſt fieri duob. modis. Primo, per ſimplicem ſiue ſolam dictionem excluſiuam, quã nulla dictio probabilis præcedit, vt hic, tãtum homo currit, non tãtum homo currit, ſecundo per dictionem probabilem præceden tem dictionem excluſiuam, vt hic neceſſario tantum homo eſt rationalis, non neceſſario tantum homo eſt rationalis.

Item aduerte, quod excluſiua primi ordinis conuertitur cũ vniuerſali affirmatiua de term. trãſpoſitis, ita qđ ab vna ad aliã eſt bona cõſequentia, ut documus in tractatu de cõ ſequẽtiis, & ſi vna eſt vera, altera ſimiliter, ut hic, tñ homo eſt rõnalis, ergo omne rõnale eſt homo, & ſi una eſt falſa, altera ſimiliter, ut hic, tantum homo eſt animal, ergo omne animal eſt homo. Conſtat igitur tibi quæ ſit excluſiua primi ordinis & quot modis fiat, & cui æquipolleat.

Excluſiua ſecundi ordinis conſtituitur pet dictionem ex cluſiuam mediantem inter ſubiectum, & prædicatum, ſiue præcedat copulam, ſiue ſubſequatur. exemplum primi. homo tantum eſt animal. exemplum ſecundi, homo eſt tantũ creatura. Et poteſt fieri duobus modis ſicut excluſiua primi ordinis. Primo modo ſic, homo tantum eſt riſibilis. Secundo ſic. omnis homo tantum eſt riſibilis.

Excluſiua tertii ordinis conſtituitur per dictionem exclu ſiuam mediãtem inter partes prædicati, vt hic, ſortes eſt ha bens tantum vnam veſtem. & poteſt fieri duobus modis, ſicut ea quæ eſt primi, & ſecundi ordinis. Primo modo ſic ſortes eſt comœdens tñ ſiue ſolummodo panem. Secundo modo ſic, aliqua propoſitio ſignificat præciſe ſicut eſt.

Quan-

Quantum ad tertium aduerte, qđ exclusiua affirmatiua primi ordinis probatur per duas exponentes. quarum prima est sua præiacēs, & secunda est vniuersales negatiua de subiecto exclusiuæ infinitato vel negato. vt hic tantum homo est rationalis, & nihil nō homo, uel nihil quod nō est homo, est rationale, ergo tantum homo est rationalis.

Exclusiua aūt affirmatiua primi ordinis, quæ fit per dictionem probabilem præcedentem notam exclusionis, nō probatur rōne dictionis exclusiuę, sed rōne dictionis pręcedentis. v.g. necessario tantum hō est hō sic probatur. Tātū homo est homo, & non potest aliter esse, quin tantum homo sit homo, ergo necessario tantum homo est homo.

Exclusiua aūt secundi ordinis affirmatiua probatur sic Homo est tantum homo, homo est homo, & homo nō est non homo, ergo homo est tantum homo.

Exclusiua autem secundi ordinis facta secundo modo supradicto non probatur ratione dictionis exclusiue, sed ratione dictione præcedentis, v.g. omnis homo tantum est rationalis, sic probatur, homo tantum est rationalis & nihil est homo quin illud sit rationale, ergo omnis hō tantum est rationalis, & sic exponitur, vt vniuersalis affirmatiua ratione ly omnis.

Exclusiua autem tertii odinis affirmatiua sic exponitur, verbi gratia sortes est animal tantū bipes, ꝓbatur sic, sortes est aīal bipes & sortes non est animal non bipes, uel nō est animal quod non sit bipes, ergo sortes est animal tantum bipes, & aduerte, vt infinitatio. siue negatio semper cadat super eūdē terminū, super quē cadit dictio exclusiua. Exclusiua uero tertii ordinis affirmatiua facta secundo modo supradicto cum sit particularis affirmatiua, vt hic, aliqua propositio significat præcise sicut est, non exponibiliter, sed resolubiliter probanda est, & sic hoc significat præcise sicut, est, & hoc est aliqua propositio, ergo aliquo propositio significat pręcise sicut est, Constat igitur tibi quomodo exclusiuæ affirmatiuæ trium ordinum primo, & secundo modo factæ probari debeant modo logico.

Negatiua autem exclusiua primi ordinis fit duobus modis. Primo, quādo præponitur negatio dictioni exclusiuę,

ut

vt hic. Non tm̃ hō est animal. Secūdo, qñ postponitur, ita tñ quod præcedit copulam, ut hic, tantū hō non currit. Primo modo probatur sic, exponibiliter, hō currit, & aliud ab homine currit puta asinus, ergo non tantū hō currit. Secundo modo probatur sic, Tantum homo, non currit, homo non currit, & quodlibet non hō, vel omne animal qđ non est homo currit, ergo tantum homo non currit.

Negatiua exclusiua secundi ordinis fit, quando dictio exclusiua subsequitur subiectum, & negatio subsequitur eā, & præcedit copulam, vt hic, Sortes tantū non est defensas patriam, quæ ęquipollet huic, Sortes solus non est defensans patriā. & probatur sic sortes nō est defensas patriā & sortes est quilibes non defensas patriam, ergo sortes tantum non est defensas patriam.

Negatiua exclusiua tertii ordinis, non est exponibiliter probabilis, quia negatio non præcedit copulam, sed subsequitur, & ideo habet rationem potius infinitatis, quam negantis terminum cui apponitur. Vnde non fit negat. sed affir. ut hic. Sortes est non tantum disputans, neque enim fit negatiua, nisi negatio cadat supra copulā, vt docuimus in tract. tertius & propterea est probanda resolubiliter, vt sortes est non tantum disputans. Hoc est nō tantum disputās, & hoc est sortes, ergo sortes est non tantum disputans. Cōstat igitur tibi quomodo probanda est exclusiua negatiua primi, & secundi ordinis, & quomodo ea quę est tertii ordinis licet non sit uere negatiua, vt docuimus. De cōclusionibus, quas eliciunt, & probant terministæ esse ueras ex prędictis regulis probatiuis exclusiuarum, vide tu ad placitum in Paulo in tract. de probationibus terminorum.

Quarto loco agendum est de reduplicatiuis, & hic tria agenda sunt. Primo, quæ sint dictiones, ex quibus fit propositio reduplicatiua, & in quo sensu faciunt illam. Secundo quomodo probanda est reduplicatiua affirmatiua. Tertio quomodo probanda reduplicatiua negatiua.

Quantum ad primum aduerte, quod dictiones constituētes reduplicatiuam sunt istæ, inquantum, secundum quod, prout, & sumuntur dupliciter. Primo specificatiue, vt quando dicimus, sortes, inquantum hæres Platonis, debet

mihi centum, Secundo reduplicatiue, vt quando dicimus, Homo inquātum animal est sensitiuus primo modo propositio constituta non est probanda exponibiliter, sed descriptibiliter, v.g. Sortes inquantum hæres debet mihi cētum, sic probatur, sortes ea ratione qua est hæres debes mihi cētum, ergo inquantum hærens dent mihi centum. Secundo, modo, facit veram reduplicatiuam, de qua hic intendimus ostendere quomodo probanda sit.

Quantum ad secundum aduerte, quod redub. affir. probanda est exponibiliter per tres exponentes, duas quidē absolutas, & tertiam conditionatam, in quarum prima prædicatur affirmatiuę terminus reduplicatiuus de subiecto in secunda prædicatur prædicatum reduplicatiuæ propositionis de eodem subiecto. In tertio, autem prædicatur idē prædicatū conditionaliter de termino reduplicato per terminū transcendentem, scilicet per aliquid, quod cōnumeratur inter sex transcendentia, quæ sunt hæc, ens vnū verum bonum aliquid, & res, verbi gratia, Papa inquantum Pontifex est primus sacerdos, sic exponitur. Papa ex pōtifex, & Papa est primus sacerdos & si aliqd est pōtifex, illud est primus sacerdos, ergo Papa inquantum pontifex ex primus sacerdos. Eodem modo exponitur vniuersalis affirmatiua redupli. & indefinita, v.g. Omnis homo inquantum animal est sensitiuus, sit exponitur. Homo est aīal, hō est sensitiuus, & si aliquid est animal, illud est sensitiuum, ergo oīs hō inquantum animal, est sensitiuus, eodem modo tu expones istā, hō inquātū est rōnalis syllogizat. Constat igitur tibi, qūo probanda sit reduplicatiua affirmatiua siue sit singularis de termino discreto siue vniuersalis, siue indefinita.

Quantum ad tertium aduerte, quod reduplicatiua negatiua fit duobus modis, primo quando negatio præcedit dictionem reduplicatiuam, vt hic, Sortes non inquantum homo est iniustus, secundo quādo negatio subsequitur dictionem reduplicatiuam, vt hic. Homo inquantum homo non est angelus. Quando negatio pręcedit dictionem reduplicatiuam non est probanda propositio exponibiliter, sed per suum oppositum cōtradictorium, v.g. homo non inquātū homo est iniustus, sic probatur, sua cōtradictoria est falsa,

ſcilicet homo inquatum homo eſt iniuſtus, quoniam ſi inquantum homo eſt iniuſtus, ergo omnis homo eſſet iniuſtus, per regulam generalem, qua dicitur quod cõuenit alicui tali inquantum tale conuenit omni tali, ergo ſi conuenit homini inquantum homo eſſe iniuſtum, omnis homo eſſet iniuſtus, quod eſt manifeſte falſum. Quando autem negatio ſubſequitur dictionem reduplicatiuam exponitur ſicut affirmatiua, vt hic, ſortes inquantum homo nõ eſt aſinus, Sortes eſt homo, & ſortes nõ eſt aſinus, & ſi aliqd eſt homo illud non eſt aſinus, ergo ſortes inquantũ homo nõ eſt aſinus. Conſtat igitur tibi quomodo probanda eſt exponibiliter propoſitio reduplicatiua affirmatiua, & negat.

Concluſiones, quas terminiſtę inferũt ex hoc modo probandi vide in Paulo, in tract. de probationibus terminorũ.

Poſtquã docuimus quomodo propoſitio uniuerſalis affirmatiua, & exceptiua, & excluſiua, & reduplicatiua probãdæ ſunt exponibiliter ſupereſt proſequi de probationes terminorum, quos in principio huius capitis numerauimus & incipiemus a termino poſitiuo ſumpto comparabiliter, ut quãdo dicimus, ego ſum ita ſiue æque fortis, ſicut Hector.

Tu igitur aduerte, quod poſitiuum ſumptum comparabiliter per hanc dictionẽ ita vel æque, debet exponi ꝑ tres exponentes, per duas quidem ambo extrema adinuicẽ cõparata conueniunt, & per tertiam negatiuam, ex negatiue ſui cõparatiui, v.g. ego ſum ita fortis ſicut aliquid homo mundi, ſic exponitur, ego ſum fortis, & aliquis homo mũdi eſt forti, & nõ aliquis hõ mũdi eſt fortior me, ergo ſum ita fortis, ſicut aliquis hõ mũdi. ſi aũt ſic formetur propoſitio ergo ſum ita fortis, ſicut omnis homo mũdi ſic exponatur ergo sũ fortis, & hõ mũdi eſt fortis, & nõ omnis hõ mũdi eſt fortior me, ergo ego ſum ita forris, ſicut oĩs hõ mundi.

Sed aduerte, quod poſitiuus gradus comparabiliter ſumptus, poteſt tripliciter accipi in propoſitione. Primo, cũ ly magis. Secũdo cum ly minus. Tertio, cum ly æque, vel ita. Exemplum primi, ego ſum magis ſapiens quam tu. Exemplum ſecundi, ego ſum minus ſapiens quam tu. Exemplum tertii, ego ſum æque ſapiẽs, ſicut tu. Tertio modo probatur ſicut diximus, primo & ſecũdo mõ probatur ſicut gra-

dus

dus comparariuus,de quo dicemus infra,& si dicas propter quid oportet gradum positiuum sumptum comparabiliter exponi per tres exponentes.

Respondetur,hoc ideo oportere,quoniam in omni vera comparatione requiritur,primo quod res,in qua fit comparatio,participietur ab vtroq; termino, secundo requiritur quod res illa participietur ab altero termino magis,vel minus,vel æqualiter.propter primum datur prima,& secunda exponēs,propter secundum datur tertia. Cōstat igitur tibi quomodo probandus sit exponibiliter gradus positiuus cōparabiliter sumptus per hanc conditionem æque, vel ita.

Conclusiones admirabiles, quas ex hoc modo probandi inferunt Terministę. Vide tu in Paulo in tract.de probationibus terminorum.

Gradus cōparatiuus sumitur dupliciter sicut, & cōparatio,s.impropric.Improprie quidē fit duob.modis precipue. Primo,participatione.Secūdo significatione, participatione quidē fit, qñ res in qua fit cōparatio nō participatur ab vtroq, termino.vt qñ dicimus,mel est dulcius fellæ,nix est albior coruo,ignis est calidior glacie. significatione aūt fit trib.modis. Primo, qñ gradus siue nomen cōparatiuū non plus significat quam suum positiuum. vt qñ dicimus, pete consilium a seniore,& sumitur senior pro sene,& qñ sumitur iunior pro iuuene. Secundo, quando minus significat quam suum positiuum, ut quando dicemus, Socrates est sub tristior,vel subalbior,id est parum tristis, vel parum albus. Tertio,quando significat oppositum,& tunc fit comparatio quasi ironica,vt quando dicimus, fel est dulcius absinthio,vel aloë.De gradu comparatiuo improprie sumpto non intendimus hic,spectat enim ad grammaticum, & rhetorem.Gradus autem proprie comparatiuus sumitur, quando significat magis quam suus positiuus,aut minus, & participatur ab vtroque extremo, & fit tribus modis. Primo, per nomen comparatiuum,vt fortior. Secundo,per nomen positiuum cum magis, vt fortes est magis sapiens quando Plato.Tertio,per nomē positiuū cū minus,vt fortes est minus diues quam Plato.Hic igitur intēdimus declarare quomodo gradus cōparatiuus ꝓprie sumptus in triplici modo

prædicto probandus est exponibiliter.

Tu igitur aduerte, quod per tres exponentes probandus est, per duas quidem, in quibus ambo comparationis extre ma conueniunt,& per tertiam in qua secūdū extremū nega tur à primo per positiuum comparabiliter sumptum cū no ta æqualitatis, quæ est hæc dictio ita,v.g.sortes est fortior Platone, sic exponitur, Sortes est fortis,& Plato est fortis, & Plato nō est ita fortis sicut sortes,ergo sortes,est fortior Platone,& ista.Tu es fortior aliquo homine, sic exponitur Tu es fortis, & aliquis homo est fortis, & non aliquis homo est ita fortis sicut tu ergo tu es fortior aliquo homine. Ista aūt,Tu es fortior omni homine, sic exponenda est,Tu es fortis,& homo est fortis,& non omnis homo est ita fortis sicut tu, ergo tu es fortior omni homine.

Eodem modo exponendum est positiuum comparabiliter sumptum cum magis, vt ego sum magis sapiens, quàm tu, sic exponitur. Ego sum sapiens, & tu es sapiens, & tu nō es ita sapiens sicut ego, ergo ego sū magis sapiēs ꝙ tu.

Si autem sumatur cum minus, vt hic, tu es minus fortis quàm Hector, exponit̃ sic, tu es fortis,& Hector est fortis & tu non es ita fortis sicut Hector, ergo tu es minus fortis quàm Hector. Constat igitur tibi quomodo gradus compa ratiuus,& positiuum comparabiliter sumptum cum magis, aut minus exponi debeant. Conclusiones, quas inferunt Terministæ ex hoc modo probandi, Vide in Paulo in tra ctatu de Probationibus terminorum.

Superlatiuus gradus, siue terminus,vt sapiētissimus, du pliciter accipi potest.s.absolute,& in genere. Absolute quidem sumitur, quando in propositione post terminū superlatiuum nil aliud sequitur,vt quādo dicimus Deus est opti mus, Deus est sapientissimus. In genere sumitur, quando est terminum superlatiuum sequitur aliud,vt quando post terminum dicimus.Hector est fortissimus Troianorum.

Item terminus superlatinus sūptus in genere, siue vt dicunt alii sumptus respectiue,dupliciter potest accipi.s.positiuæ,& negatiuæ.Positiuæ quidem sumitur,quando per ex cessum aliorum sumitur,& tūc cōuenit vni soli,& verificatur illud, Quod per supetabundantiam dicitur, vni soli con

uenit

uenit,& in hoc sensu, hęc intelligenda est, Socrates est sapietissimus hominum,ut tibi manifestabitur in propositione sua, Negatiuæ autem sumitur, non per excessum aliorum,sed quia non exceditur ab aliis,& in hoc sensu, gradus superlatiuus potest conuenire multis. Puta non inconuenit,quod inter Romanos sint decem fortissimi, quia non dantur fortiores illis.

His præmissis aduerte,quod alio modo exponitur gradus superlatiuus absolute sumptus,& alio modo respectiue positiue,alio modo respectiue.

Absolute sumptus exponitur per duas exponētes,vt hic Deus est potentissimus,sic exponitur, Deus est potens, & nihil est,nec potest esse potentius,nec æque potens in tota latitudine entium sicut Deus, ergo Deus potentissimus.

Et aduerte,ꝙ apud Aris. superlatiuus absolute sumptus dicitur per hyperbolem,& est proprietas diuina,ut tibi declarabitur in prima philosophia.

Respectiue,positiue sumptus exponitur per tres exponētes,vt hic.Hector est fortissimus Troianorū, sic exponitur Hector est fortis. Troiani sunt fortes,& nullus ex Troianis est ita fortis sicut Hector est fortis,ergo Hector est fortissimus Troianorum.

Respectiue,negatiue sumptus exponitur per tres exponētes,vt hic Achilles est fortissimus Græcorū, Sic exponitur Achilles est fortis.Græci sunt fortes,& nullus Græcorū est fortior Achille,ergo Achilles est fortissimus Græcorū, & si aduertis isti duo modi exponendi conueniunt in duabus primis exponentibus,& differunt in tertia.nā in primo modo,tertia fit per negatiuā positiui comparabiliter sumpti per hanc dictionem ita siue æque,sed in secundo modo tertia fit per negat. gradus cōparatiui, fortissimus omnium.

Eodem modo,exponenda est ista, Socrates est fortissimus hominum positiue quidem sic,Socrates est fortis,homines sunt fortes,& non omnes hoīes sunt ita fortes,sicut Socrates,ergo Socrates est fortissi.oīum hoīum. Negatiue uūt sic,fortes est fortis,& hoīes sunt fortes,& nō omnis homo est fortior sorte,ergo sortes est fortissimus omniū hominum. Constat igitur tibi quibus modis exponendus est

gradus superlatiuus tā absolute, quàm respectiue sumptus positiue, & negatiue.

Cōclusiones quas ex hoc mō probandi inferunt Termini ſtæ. Vide in Paulo in tract. de probarionibus, terminorū.

Differt, Aliud, & non idem probantur per tres exponentes, quarum duæ sunt affirmatiuę de secūdo adiacēte, & tertia est negatiua. in qua negatur prædicatum a subiecto, vt hic. Homo differt ab asino, exponitur sic, Homo est, asinus est, & homo nō est asinus, ergo homo differt ab asino, ergo homo est aliud ab asino, ergo homo non est idem cū asino.

Ista autem sortes differt ab omni homine sic exponitur, sortes est, homo est, & sortes non est omnis homo, ergo sortes differt, & est aliud, & non idem ab omni homine.

Hæc autem de pręterito sortes fuit aliud a Platone sic exponitur, sortes fuit & Plato fuit, quādo sortes fuit, & sortes non fuit Plato, ergo sortes fuit aliud a Platone.

Hæc vero de futuro, sortes differt ab Antichristo, sic exponitur, sortes erit, & Antichristus erit, qñ sortes erit, & sortes non erit Antichristus, ergo sortes differet, ab Antichristo. & per consequens erit aliud ab Antichristo, & non idē cum Antichristo. Constat igitur tibi quō isti ter. Differt, aliud, non idem exponendi sunt.

Sed aduerte, quod differt potest dupliciter sumi, scilicet positiue, & negatiue.

Positiue quidē sumitur, qñ extrema, quę differūt possūt esse in eodē tpe, vt sorte existente in eodē tempore, in quo existit Plato dicimus, quod sortes differt a Platone.

Negatiue autem sumitur, quando negat vnum extremū ab alio, dato quod utrunque extremum, non existat in eodem tempore, in quo sensū concedimus, quod sortes senex differt a se ipso puero, licet non sit amplius puer, hęc enim negatiua est vera, sortes senex non est ipsemet puer, ergo differt a seipso puero. Quando igitur tenetur positiue, exponitur per tres exponentes, vt docuimus, quando autem tenetur negatiue probatur, vt diximus.

Item aduerte, quod aliud & nō idem substātiue, siue in neutro genere important distinctionem essentialem, sed in masculino in genere, siue adiectiue important distinctionē

non essentialem, sed personalem, siue suppositalem. Vnde ut tibi declabitur in sacra Theologia conceditur, quod pater non est aliud a filio, sed alius, & conceditur, quod est alia persona & aliud suppositum a persona & supposito filii &c.

Conclusiones, quas Terministæ inferunt de ly differt ex prædicto modo probandi, quando tenetur positiuè. Vide Paulo in tract. de probationibus terminorum.

De hoc termino immediate vidēdum est quomodo eius propositio, quam ingreditur, exponenda sit.

Tu igitur aduerte, quod hic terminus immediate dupliciter sumi in doctrina peripatetica cōsueuit. Primo, vt est nomen, s. immediatus immediata immediatum, & plurale est immediati immediatæ immediata. Secundo, ut est aduerbium. In primo sensu, significat rem sine medio. In secū do sensu, importat statim.

Iuxta primum sensum dicimus, quod in continuo partes sunt immediatæ, quoniam inter eas non cadit medium neque eiusdem, neque alterius generis, sed copulātur ad vnū terminum commune, per oppositum quæ consequenter se habent, vt digiti in manu, non dicuntur immediate, quoniā inter ea cadit medium saltem alterius generis, vt aqua & aer, vel aliud, vt tibi declarabitur in v. lib. Phys. & in 2. de anima, sed pro nunc sustine.

Iuxta secundum sensum importat negationem interpositionis alicuius instantis, aut temporis, vt tibi declarabitur in exponendo.

Iuxta primum sensum propositio immediate, scilicet tento nominaliter, probanda est per consequentiam, cuius antecedens sit cum negatione medii, vt hic, sphæræ cęleste sunt immediatæ, sic probatur, inter sphærā, & sphæram nō datur, nec est dabile medium, ergo sunt immediatæ.

Sed aduerte, quoniā huiusmodi probatio spectat ad philosophū naturalē, iō Logici de hac mētionē non faciunt.

Iuxta autem secundum sensum propositio, de immediate, scilicet sumpto aduerbialiter, qualiter probanda sit hic est inuestigandum.

Tu igitur aduerte, ꝙ potest esse affimatiua & negatiua,

si affirmatiua, uel de pterito, vel de futuro, si negatiua, vel negatione postposita, vel negatione preposita ly imediate.

Si est affirmatiua de præterito, probanda est per duas exponentes, quarũ prima est præiacens, & secunda est vniuersalis negatiua sibi correspondens, ut hic. Immediate ante hoc instans fuit pluuia, sic exponitur. Ante hoc instans fuit pluuia, & nullum fuit instans ante hoc, quin inter illud & hoc fuerit pluuia, ergo immediate ante hoc instãs fuit pluuia. Similiter probanda est affirmatiua de futuro, vt hic, immediate post hoc instans erit bellum, sic exponitur. Post hoc instans erit bellum, & nullum erit instans, post hoc, quin inter illud & hoc erit bellum, ergo immediate post hoc instans erit bellum.

Si est negatiua cũ negatione postposita ly immediate, siue de præterito, siue de futuro exponenda est eodem modo sicut affirmatiua, ut hic, immediate post hoc instans non erit pax ciuitati, & nullum erit instans post hoc, quin inter illud & hoc nõ erit pax ciuitati, ergo immediate post instãs non erit pax ciuitati. De præterito exponenda est eodem modo, vt hic. Immediate ante hoc instans non fuit æstas, sic exponitur. Ante hoc instans non fuit æstas, & nullum fuit instans ante hoc, qui inter hoc & illud nõ fuerit ęstas, ergo immediate ante hoc instans non fuit ęstas.

Si est negatiua negatione proposita ly immediate, non est exponenda, sed per suum oppositum probanda, vt hic, non immediate post hoc instans tu eris doctus, sic probanda est.

Hæc est falsa, immediate post hoc instans tu eris doctus ergo ista est vera, non immediate post hoc instans tu eris doctus.

Constat igitur tibi, quomodo propositio de immediate sumpto aduerbialiter tam affirmatiua, quàm negatiua exponenda est.

Conclusiones quas Terministæ inferunt ex prędicto mõ probãdi, Vide in Paulo in trac. de probationib. terminorũ.

De hoc termino necessario, & de suo opposito, s. de contingenti, pertractandum est; quomodo scilicet probanda sit propositio quam ingrediuntur.

Tu

Tu igitur aduerte, quod vt docuimus in tract. tertio agētes de modalibus possunt sumi nominaliter & aduerbialiter. Exēplum de primo, Deum esse est necessarium. Rosam esse est contingens, Exemplū de secundo. Necessario celum mouetur, contingenter hō currit. Hic nō est cōsiderandum de eis nisi aduerbialiter, quoniā vt sic faciunt propositionem exponibilem. Si aūt sumantur nominaliter faciunt propositionem officiabilem, vt tibi declarabitur infra.

Item aduerte, quod aduerbialiter sumpta aliquando cōstituunt propositionē affirmatiuā, aliquando negatiuam. Si negatiuam, dupliciter, quia aut per negationem sequentem, aut præcedentem.

Item aduerte, quod aliquādo cōstituunt propositionem in sensu composito, vt quando totaliter præponūtur, vt necessario Deus est, vel totaliter subsequūtur, vt homo currit contingenter, aliquando in sensu diuiso, vt quando mediāt inter subiectum & verbum, vt homo necessario est animal, vel mediant inter verbum & prædicatum, vt homo est contingenter currens. Si fiat propositio affirmatiua tam de necessario, quàm de contingenter probanda est per duas exponentes, scilicet per primam præiacentem, & per secūdas qualitates per oppositas, quoniam si prima est affirmatiua, secunda est negatiua, & secundum exigentiam verbi, puta si verbū principale propositionis exponendæ est præsentis tēporis, vel præteriti, vel futuri eodem modo se habeat in secunda exponente, v.g. de tempore præsenti, necessario cęlū mouetur, exponatur sic, cęlum mouetur, & non potest esse quin moueatur, ergo necessario cęlū mouetur. De tempore præterito, necessario fuit diluuium, sic exponatur, diluuium fuit, & non potuit esse, quin diluuium fuerit, ergo necessario diluuium fuit. De tempore futuro, necessario iudicium erit, exponatur sic iudicium erit, & non poterit esse quin iudicium, erit ergo necessario iudicium erit.

Affirmatiua de contingenter eodem modo exponitur. Verbi gratia, contingenter sortes currit, sic exponatur, sortes currit, & potest esse quod non currit, ergo &c. Eodem modo exponatur ista de præterito, contingenter Cęsar fuit Imperator, & ista de futuro cōtingenter bellū erit.

Si

Si fiat negatiua cũ negatione postposita sic exponatur, v.g. necessario vacuum non est, vacuum non est, & non potest esse, quod vacuum sit, ergo &c. Si fiat de contingenter exponatur sic. Contingenter tu non curris, tu non curris, & potest esse, quod tu curras, siue tu potes currere, ergo &c. Eodem modo exponantur de præterito, & de futuro.

Si fiat negatiua cum negatione præposita, non est exponenda, sed probanda, vel reprobanda per suum contradictorium, v.g. non necessario sortes saluatur. Probatur sic, hæc est falsa, necessario sortes saluatur, ergo ista est vera, nõ necessario sortes saluatur, patet consequẽtia, quoniã cum sint cõtradictorię, oportet vnam esse veram & alteram falsam. De contingenter autem eodem modo probetur. v.g. non cõtingenter cœlum mouetur, sic probatur. Hæc est falsa, contingenter cęlum mouetur, ergo ista est vera, non contingenter cœlum mouetur. Patet consequentia ex lege contradictoriarum. Si aũt fiat propositio affir. vel neg. negatione præcedente, vel subsequente de necessario & contingenter, in sensu composito, probanda est, vt dictum est. Si vero fiat in sensu diuiso, vt hic, homo necesserio est animal, hõ contingenter currit, probanda est secundũ exigentiam termini præcedentis, v.g. homo necessario est animal cum sit indefinita resoluenda est hoc modo, hoc necessario est animal, & hoc est homo, ergo homo necessario est animal, prima vero resoluens, exponenda est hoc modo. Hoc est animal, & non potest esse quin sit animal, ergo hoc necessario est animal. Eodem modo probanda est propositio de contingenter facta in sensu diuiso, vt homo contingenter sedet, resoluenda est hoc modo. Hoc contingenter sedet, & hoc est homo, ergo &c. prima vero exponenda est hoc modo, hoc sedet, & potest esse, quod non sedeat, ergo hoc contingenter sedet.

Constat igitur tibi quomodo propositio de necessario & de contingẽter tam affirmatiua quam negatiua tam in sensu composito quam diuiso, probanda sit.

Conclusiones autem, quæ ex his inferũtur, ũide in Paulo, in tract. de probationibus terminorum.

De hoc termino ab æterno est ũidendũ, quomodo propositio

positio quam ingreditur probanda sit.

Tu igitur aduerte, quod dupliciter sumi potest, scilicet nominaliter & est ablatiuus casus, & aduerbialiter, & idē est, quod æternaliter, in æternū, & perpetuo. Si nominaliter, propositio non est exponenda, sed resoluēda, est enim indefinita, vel particularis, vt hic, ab æterno mūdus est creatus, sic resoluitur, Ab hoc mūdus est creatus, & hoc est ęternus, per ly hoc demonstrando Deum, ergo ab æterno mundus est creatus si sumitur aduerbialiter est idem, quod æternaliter, & tunc autem propositio est affirmatiua, aut negatiua, si affirmatiua est exponēda, vt hic Ab æterno fuit Deus, sic exponitur, ante aliquod tempus fuit Deus; & nullum fuit tempus, quin ante illud fuerit Deus, ergo &c. De futuro sic exponitur, in æternum erit Deus. post aliquod tempus erit Deus, & nullum erit tempus, quin post illud erit Deus ergo, &c. Si negatiua aut negatio subsequitur, aut precedit, si subsequitur est hoc modo exponenda, in eternum cœlum nō mouetur; aliquo tempore cęlum mouebitur, ergo &c. Si autem negatio præcedit, non est exponenda, sed per suū contradictorium probanda, vt hic, non in perpetuum Deus irascetur. Hæc est falsa, in perpetuum Deus irascentur, ergo hæc est vera, non in perpetuum Deus irascetur. Patet consequentia per legem contradictorium.

Constat igitur tibi quomodo probanda est propositio, in qua ingreditur hic terminus ab æterno, siue nominaliter siue aduerbialiter sumatur, &c.

Conclusiones, q̄ hinc inferūtur. vide in Paulo vbi supra.

De hoc termino semper videndum est quomodo probanda sit propositio quàm ingreditur.

Tu igitur aduerte, quod ly semper conuertitur cum omni tempore, vt idem sit semper esse & omni tēpore esse. Ly autem semper siue ly omni tempore dupliciter sumitur, s. absolute & respectiue. Absolute quidem, quando complectitur omnem temporis differentiam, s. præteriti, præsentis, & futuri, sicut quando dicimus, Deus qui est, fuit, & erit absque pr incipio & fine.

Respectiue autem sumitur, quando pro tota vna differentia temporis verificatur, vt quando dicimus ad mentē

Aristotelis,Mundus semper fuit,Generatio semper erit,elementa semper permanent.

Si igitu r fiat propositio de semper absolute sumpto. Sic exponenda est,v.g.Deus semper est, Deus aliquo tp̄e est,& nō est neq; fuit, neq; erit aliquod tp̄s, in quo Deus nō sit. ergo Deus semper est. Si fiat propositio de semper respectiue sumpto,aut est affirmatiua, aut negatiua, si affirmatiua sic exponenda est,semper fuit mundus, aliquo tp̄e fuit mūdus,& non fuit aliquod tp̄s,in quo non fuerit mundus, ergo semper fuit mundus. De futuro aūt sic: semper erit Sol, vel semper sol lucebit,vel semꝑ beati videbūt Deū. Aliquo tp̄e erit sol,& nō erit,aliquod tp̄s,in quo non erit sol,ergo semper erit sol, eodem modo expone secundā & tertiam.

Si negatiua, aut negatio subsequitur ly semper respectiue sumptum,aut præcedit,si subsequitur sic exponenda est, verbi gratia. Semper non fuit Arist. aliquo tempore, fuit Aristoteles, & fuit aliquod tempus, in quo non fuit Arist. ergo semper, id est omni tempore præterito non fuit Aris. De futuro aūt sic exponenda est,semper non erit abundantia. Aliquo tempore erit abundantia & erit aliquod tempus,in quo nō erit abundantia, ergo semper non erit abundantia. Si vero negatio præcedat, non est exponenda, sed per suum oppositum probanda,v.g. Nō semper erit pax, sic probatur,hæc est falsa,semper erit pax,ergo ista est vera,nō semper erit pax,patet consequentia per legem contradictoriarum,Constat igitur tibi quomodo probanda sit propositio de semper,siue absolute,siue respectiue teneatur,siue affirmatiue, siue negatiue.

Conclusione quas inferunt terministæ ex hoc modo probandi,vide in Paulo,vbi supra.

De hoc terminos totus videndum est,quomodo probanda sit propositio,quam ingreditur.

Tu igitur aduerte, ꝙ apud Aristot. dupliciter sumitur. Primo,pro ente completo, siue perfecto, in quo sensu dicimus totū esse illud cui nihil deest, quod spectet ad sui integritatē, secūdo sumitur pro qualibet parte alicuius totius. In primo sensu,dicunt logici totū categorematicē,in secūdo autem sensu dicunt totum syncategorematice.In primo sensu,

ſenſu, cõmuniter locatur inter ſubiectũ & verbum, vt hic; nix tota eſt alba, vel inter verbũ & prædicatũ, vt hic, Deus eſt totus bonus. In ſecundo autem ſenſu, præcedit ſubiectũ, vt hic, totus ſortes eſt minor ſorte, id eſt quælibet pars ſortis eſt minor ſorte. In primo ſenſu, non exponitur, ſed hic probatur. Nix ex tota alba, nix eſt perfecte alba, ita quod nullus gradus albedinis ſibi deeſt, ergo eſt tota alba, eodem modo probãdæ ſunt iſtę, ignis eſt totus calidus, Deus eſt totus bonus. In ſecundo ſenſu, debet probari exponibiliter hoc modo, tota domus eſt minor domo, aliqua pars domus eſt minor domo, & nulla eſt pars domus, quæ nõ ſit minor domo, ergo tota domus eſt minor domo.

Hoc modo probanda eſt propoſitio affirmatiua de toto ſyncategorematice ſumpto. Si autem fiat negatiua negatione præpoſita, vt hic, non tota domus eſt minor domo, non eſt exponenda, ſed per ſuam contradictoriam probanda vel improbanda, vt patet hic. Hæc eſt vera, tota domus eſt minor domo, ergo hæc eſt falſa, non tota domus eſt minor domo, patet conſequentia per legem contradictoriarũ. Si vero poſtponatur negatio, vt hic, tota domus non eſt alba. nõ eſt exponenda, ſed per contradictoriam probanda hoc modo, hæc eſt vera tota domus eſt alba, ergo hæc eſt falſa, tota domus non eſt alba patet conſequentia per legem contradictoriarũ. Nonnulli nolũt ꝙ probetur, vt vniuerſalis negat. eo ꝙ æquipollet illi, quõ aũt illa probetur, diximus in c. 3. huius tractatus. vide tu illic. Conſtat igitur tibi, quomodo probanda ſit ſuppoſitio de toto categorice, & ſyncategorematica ſumpto, ſiue ſit affirmatiua, ſiue negatiua.

Concluſiones hinc illatas apud terminiſtas, vide Paulo vbi ſupra.

De hoc termino infinito videndum eſt, quomodo propoſitio, quam ingreditur ſit probanda.

Tu igitur aduerte, ꝙ infinitum apud Logicum dupliciter ſumitur, ſ. categorematice, & ſyncategorematice, categorematice ſignificat ens quod non hẽt principiũ, neq; finem, & ponitur in propoſitione a parte ꝑdicati, vt Deus eſt infinitus, motus cęli, & tempus ſunt infinita, ſuppoſito quod mundus ſit ęternus ad mentẽ Ariſtotelis ſyncategoremati-

ce significat quod quocunque ente dato potest dari maius, vel quibuscunque datis possunt dari plura, & ponitur in principio propositionis, vt infinitum corpus est, infinitum spacium est extra cęlum. infinitum sumptum categ. non facit propositionem exponibilem, sed resolubilē, vt Deus est infinitus. hoc est infinitū, & hoc est Deus, ergo Deus est infinitus. sumptū autē syncategorematice facit propositionē dupliciter probabilem, primo exponibiliter, vt hic, Infinitū corpus est, aliquantum corpus est, & non tantum quin maius, & maius, & sic in infinitum, ergo infinitum corpus est eodem modo exponēda est ista de præterito, infinitum corpus fuit, & de futuro, infinitum corpus erit, in plurali autē sic exponēda est, infinitæ stellæ sunt, aliquod stellæ sunt, & non tot quin plures in infinitum, ergo infinitæ stellę sunt. Eodem modo expone istam de præterito, infiniti dies fuerunt, & istam de futuro, infiniti dies erunt supposita ęternitate motus cœli secūdo probatur sic, infinitū corpus est, aliquantum corpus est, & duplum ad aliud, & triplum ad aliud, & quadruplum ad illud, & sic infinitum. ergo infinitū corpus est. in plurali autem sic, infinita sidera sunt. Duo sunt, & tria, & quattuor, & quinque, & sic in infinitū, ergo infinita sidera sunt. vterque istorum modorum vsitatus, & validus est licet forte secundus sit manifestior.

Constat igitur tibi quomodo probāda sit propositio de infinito categorematice, & syncategorematice sumpto.

Conclusiones deducta ex hoc modo probādi, vide in Paulo vbi supra, & hæc dicta sint de propositio exponibili.

De propositione Officiabili. *Cap. IIII.*

IN cap. quarto videndum est, quomodo propositio officiabilis probanda sit, & hic tria agenda sunt.

Primo, quid sit.

Secundo, quot modis sit.

Tertio, quomodo probatur.

Quantum ad primum aduerte quod propositio officiabilis est illa, cuius dictum siue oratio infinitiuo determinatur aliquo sex terminorum modalium, vel verbo concernēte actū mentis. exemplum primi, necesse est Deum esse exē-

plum

plum secundi, credo Deū esse omnipotētem. Termini enim siue verba concernentia actum mentis sunt ista. Scio intelligo, credo, opinor, imaginor, volo, desidero &c.

Sed aduerte, quod termini modales, & verba concernentia actum mētis possunt in duplici sensu facere propositionem, scilicet in sensu composito, & in sensu diuiso. In sensu quidem composito præcedunt, aut subsequuntur orationē indefinitiuā. vt hic, necesse est Deū esse, vel sic, Deū esse est, necesse. & hic. Scio hominem esse risibilem, vel sic hominem esse risibilem intelligo.

Quantum ad secundum aduerte, quod propositio officiabilis in sensu composito potest fieri duobus modis, primo. p terminū modalē, & verbum importans actum animæ, vt prædiximus. secundo per hos terminos, per se, per accidens, per se primo, per se non primo, vt declarabitur.

Quantum ad tertium aduertē, quod propositio officiabilis siue fiat per terminum modalem, siue per verbum significans actum mentis, siue per hos terminos per se. per accidens, per se primo, per se non primo, dummodo fiat in sensu composito sic officienda, id est, probanda est.

Necesse est Deum esse sic probatur, hęc propositio est necessaria, Deus est, quę adęquare significat Deū esse, ergo necesse est Deum esse. Scio hominem esse immortalē secūdum animam, sic probatur, hæc propositio est scita à me, hō est immortalis secundum animam, quę adęquare significat hominem esse immortalem secundum animam, ergo scio hominem esse immortalem secundum animam.

Per se, primo homo est risibilis, probatur sic, hæc propositio est per se primo homo est risibilis, quæ adæquatæ significat hominem esse risibilem, ergo per se primo homo est risibilis.

Per se nō primo, sortes est risibilis, sic probatur, hæc propositio per se non primo sortes est risibilis, quæ adæquate significat sortem esse risibilē, ergo &c. Per accidens hō currit, sic probatur. Hęc propositio est per accidens hō currit, quæ adæquate significat hominem currere, ergo &c.

Dixi dummodo fiat in sensu composito, quoniam in sensu diuiso non est officianda, sed probanda secundum exigen-

tiam termini præcedentis terminum modalem, aut verbum concernens actum mentis, v.g. Deum necesse est esse. Hæc est resoluēda hoc mō, hoc necesse est esse, & hoc est Deus, ergo Deum necesse est esse. Hæc autem, omnem hominem possibile est esse album, exponēda est sicut vniuersalis affirmatiua, exponatur ergo sic, hominem possibile est esse album & nihil est homo, quin illud possit esse album, ergo omnem hominem possibile est esse album.

Cōstat igitur tibi quid sic propositio officiabilis, & quotuplex sit, & quomodo probanda.

Conclusiones illatas & hoc modo probandi, vide in Paulo in tract. de probationibus terminorum.

De Propositione Descriptibili. Cap. V.

IN hoc cap. agendum est de propositione descriptibili, & hic quatuor agenda;

Primo, quomodo sumitur hic descriptio, à qua denominatur propositio descriptibilis.

Secundo, quid sit propositio descriptibilis.

Tertio, quot modis fit.

Quarto quomodo probatur.

Quantum ad primum aduerte, quod descriptio dupliciter sumitur.

Primo, pro oratione, in qua continetur genus, & rei proprietas, vt istæ est hominis descriptio, homo est animal risibile, & per ly. rei proprietates differt descriptio a vera diffinitione, quoniā illa datur per genus & propriam differentiā essentialem vt homo est animal rationale. Secundo, sumitur pro quidam rei denominatione, nam rem sic vel sic denominare, est eam describere. in hoc loco non dicitur propositio descriptibilis a descriptione de primo modo sumpta, sed secūdo modo, Nā de descriptione, & descriptio, siue descriptibili primo mō acturi sumus in trac. de syllogismo topico, sicut, & de diffinitione, & diffinitio, siue diffinibili.

Quantum ad secundum aduerte, quod propositio descriptibilis sic diffinitur, ꝓpositio descriptibilis est illa, in qua verbum concernens actum mentis determinat incomplexum positum in prædicato, dummodo nullus terminus mediatus

diatus præcedat verbum concernens actum mentis vt ista est descriptibilis, ego cognosco rosam.

Dicitur, incomplexũ posito in prædicato, qm̃ si ponitur in subiecto stat materialiter, & nõ formaliter vt rosam cognosco, patrẽ meũ cognosco, & tales ꝓpositiones nõ sunt descriptibiles, sed resolubiles sicut ĩdefinita aut singulares.

Dicitur dummodo nullus terminus mediatus præcedat &c. quoniam si talis terminus præcedat verbum concernẽs actum mentis, talis propositio non est probanda descriptibiliter, sed secundum exigentiam termini medianti præcedentis, nam si fiat propositio indefinita vel particularis, vel singularis per terminum discretũ, resoluenda est, vt hic, homo cognoscit seipsum, aliquis homo cognoscit seipsum, sortes cognoscit seipsum. Si autem fiat vniuersalis affirmatiua, exponenda est vt hic, Omnis homo desiderat scientiã.

Quis autem dicatur terminus mediatus, & immediatus, docuimus in primo cap. huius tract.

Quantum ad tertiũ aduerte, quod propositio descriptibilis potest fieri duobus modis. Primo, per terminum incomplexum, cui correspondet incomplexum, vt intelligo vel cognosco cęlũ, desidero panem, nolo bellum. Secundo, per terminum incomplexum, cui corrfespondet cõplexum, vt scio a conclusionem, scio syllogismum, scio consequentiam, scio inductionem &c. Descriptibilis, primo modo, cõgruæ fit per hæc verba intelligo, cognosco, desidero, volo, nolo, quoniã indifferenter terminatur incomplexũ ex parte, rei. Nam cõgruę dicimus cognosco sortem, & cognosco. sortem esse risibilem. Secundo autem modo, fit per hæc verba, scio, credo, opinor, dubito, nam obiectum eorum est cõplexum ex parte rei, vt scio hominem esse animal, credo Deum esse omnium creatorem, dubito Papam esse Romæ.

Quantum ad quartũ aduerte, quòd propositio descripti bilis tam primo, quàm secũdo modo probãda est, vt infra.

Primo modo sic, cognosco sortẽ, cognosco aliquid sub ratione qua sortes, ergo cognosco sortem. Tu intelligis cœlum, tu intelligis aliquid sub ratione qua cœlum, ergo tu intelligis cœlum..

Secundo autem modo sic, Scio a præpositionem, scio ad

æquatum significatum præpositioni, quod scio adequate significari per a præpositionem. Credo hanc propositionem Deus est trinus, & vnus. Credo adæquatum significatū huius propositionis Deus est trinus, & vnus, qđ scio adæquate significari per hanc propositionem, Deus est trinus, & vnus ergo &c. Dubito hanc propositionem, scilicet Cęlum est incorruptibile. Dubito adæquatum significatum huius propositionis, scilicet Cœlum est incorruptibile, quod scio adæquate significari per hanc propositionem, scilicet Cœlum est incorruptibile, ergo &c.

Constat igitur, quid sit propositio descriptibilis, & quot modis fit, & quo modo probansta est.

Conclusiones illata ex hoc modo probandi. Vide in Paulo vbi supra.

De Propositione Probabili per causas ueritatis. C. VI.

IN hoc c. agendum est de propositionibus, quæ probandæ sunt per causas veritatis. & hic tria agenda sunt.

Primo, q̃d sit propositio probādę per causas veritatis.

Secundo, quæ sint huiusmodi propositiones.

Tertio, quomodo probandæ sint.

Quantum ad primum aduerte, quod propositio probabilis per causas veritatis est illa, cui possunt assignari multæ causæ disiunctiuæ, per quas redditur vera: v.g. sortes habet pulsum concitatum, huius possunt esse plures causæ, puta quia iratus est, quia velociter ambulauit, quia multum comedit, quia febricitat, &c.

Quantum ad secundum aduerte, quod huiusmodi propositiones sunt illæ, quæ constituuntur per hæc verba incipit & desinit & per ablatiuum acceptum in consequentia. Exemplum de incipis, sortes incipit esse iustus. Exemplum de desinit, si Sortes desinit esse iniustus. Exemplum de ablatiuo in consequentia, Sole existente in ariete fit æquinoctium.

Quātum ad tertium aduerte, quod alio modo probatur propositio de incipit, & alio modo propositio de desinit, & alio modo propositio de ablatiuo in consequentia. Nam propositio de incipit probatur per disiunctiuam cōpositam ex duabus copulatiuis, quarū copulatiuarū prima sit ex categori-

tegorica affirmatiua de præsenti, & negatiua de præterito, secunda autem ex negatiua de præsenti, & affirmatiua de futuro. Exemplum primi, Rosa incipit florere, sic probatur, Rosa nunc floret, & ante hoc nunc præsens immediate non floruit, ergo rosa incipit florere, & hic modus probādi, qui dicitur per positionem de præsenti, & per negationem de præterito, deseruit rebus permanentibus, in quibus ex parte inceptionis est dare primum instans esse, vt tibi declarauimus in tract. de primo & ult. instanti in lib. Phys. Exemplum secundi, Sol incipit moueri, sic probatur, Sol nunc nō mouetur, & post hoc nunc præsens immediate mouebitur, ergo sol incipit moueri & hic modus probandi, qui dicitur per negationem de præsentis & positionē de futuro deseruit rebus successiuis, quales sunt motus, tempus, alteratio, motus localis, augmentum, & decrementum, in quibus nō est dare primum sui esse ex parte inceptionis, sed vltimum sui non esse, vt tibi declarauimus in tract. prædicto.

Propositio de desinit probaē per disiunctiuam cōpositā ex duab. copulatiuis, quarū prima fit excategorica negatiua de præsenti, & categorica affirmatiua de præterito, secūda aūt fit ex categorica affirmatiua de præsenti negatiua de futuro. Exemplum primi, Rosa desinit florere, sic probatur. rosa nunc nō floret, & immediate ante hoc nūc præsens floruit, ergo rosa desinit florere. Exemplū secundi, Sortes desinit esse, sic probatur. Sortes nūc est, & immediate post hoc nunc pñs non erit, ergo sortis desinit esse. Primus modus deseruit rebus successiuis. Nam hæc cursus sortis desinit esse, sic probatur. nūc non est cursus fortis, & immediate ante hoc instās præsens fuit cursus sortis, ergo cursus sortis desinit esse. Secūdus aūt modus deseruit reb. permanētibus, & rō horū est hęc, Quia in reb. successiuis non est dabile vltimum sui esse, sed primū sui non esse. In permanentibus aūt est dabile vltimū sui esse &c. Sed pro nunc sustine, quoniā hæc tibi declarabuntur in trac. de primo & vlti. instanti quę ordinauimus in lib. 8. Phys. in Epist. nostris.

Propositio de ablatino in consequentia, probatur per disiunctiuam compositam ex causali, vel temporali, vel conditionali. Exemplum, Sole Oriente fit dies, sic probatur.

Quia Sol oritur, fit dies, vel quando Sol oritur, fit dies v si Sol oritur, fit dies. Prima categorica, est causalis. Secunda, temporalis. Tertia, conditionalis.

Cōstat igitur tibi quid sit proposit io probabilis per causa ueritatis, & quomodo probantur p ropositiones de incipit, & desinit, tam in permanentibus quàm in successiuis, & quomodo probatur ablatiuus in consequentia.

Conclusiones illatas ex his modis probandi. Vide in Paulo vbi supra.

De Terminorum Probationib. Tract. X. FINIS.

TRACTATVS VNDECIMVS, de syllogismo Demonstratiuo, ex libris Posteriorum Analytic. Arist. sumptus.

POst considerationem de Syllogismo formali, & nō contracto ad aliquā materiam acturi sumus in præsenti tractatu de Syllogismo Demonstratiuo, de quo pertractat Aris in libris Poster. Talē nāq; ordinē proposuit Aris. in priorū, vbi inqt. Dicendum est per quæ, & qñ, & qūo fit omnis syllogismus, i. formalis, & absolute sumptus, postea vero dicimus de demōstratione prius. n. dicendum est de syllogismo quā de demonstratione eo q̄d vniuersalior est syllogismus. Nā demonstratio quidam syllogismus est, syllogismus vero non omnis demonstratio. Hęc Arist. ex quibus constat libros Poster. immediate seq libros Priorum. Rationabiliter ergo post tract. de syllogismo formali, expedit ordinare p̄senti tractatū q correspōdebit libris Poster. sicut p̄cedens correspondet libris priorū.

Et aduerte, quod qui composuerunt sumulas in Logica breuiantes Logicā Arist. nullum tractatum correspōden-

tem libris Poster. ordinarunt vt patet in Logica Petri Hispani, cuius rationem duplicem assignant eius expositores.

Prima est, ꝙ scīa de demōstratione tradita in lib. Poster. est nimis difficilis iuuenibus, q nouitii incipiūt erudiri in Logicalib. ex cōsequēti nō sunt capaces tātæ difficultatis, ideo nō oportuit facere trac. de syllogismo demōstratiuo.

Secunda est, quod scientia de syllogismo demonstratiuo est adeo fructuosa, & fertilis in lib. Posteriorum, ꝙ abbreuiari non potuit.

Sed si bene aduertis, vtraque ratio potius deberet cōcludere oppositum nam quia sciētia libri Poster. est maxime difficilis, & inacquisibilis nouitiis eo modo quo traditur illic, ideo expedit resolutum, & plano stilo formare tractatū introductoriū ad libros Poster. in quo ingeniū nouitii, aliquantulum exercitatum potentius euadet ad intelligendum libros Poster. Secunda ratio parum valet, nam licet doctrina posterioristica fructuosa, & abundans sit, tamen non inconuenit eam breuiare, dimissis maioribus difficultatib. pro nunc, quæ tractantur ab Arist. in libris Poster. Nam & Priscianus, & Donatus abbreuiati sunt. Præterea, breuiati sunt libri Arist. naturales, qui abūdātes & fertilissimi sunt, ergo & libri Poster. breuiari possunt. Conabimur igitur in præsenti trac. compendiose enucleare mentem & doctrinā Arist. quā diffuse tradidit in libris Posteriorū, & præcipue in primo. Hūc igit̄ tractatū diuidimus in tredecim capita.

In primo, resoluenda sunt aliqua, vt prima fundamenta, siue quibus vera scientia de demonstratione in via peripatetica haberi non potest.

In secundo, diffinienda est demonstratio per causam finalem, & materialem, & duo errores extremi reprobādi sunt.

In tertio, ex quib. præmissis fiat demōstratio potissima.

In quarto, ex quibus, & qualibus nō fit demonstratio.

In quinto, ex quibus & qualibus principiis fit demonstratio virtualiter.

In sexto quomodo omnes scientiæ conueniūt, & disconueniunt in principiis communibus & propriis.

In septimo, de differentia inter demonstrationem propter quid, & demonstrationem, quia.

In octauo, in qua figura syllogistica fiat præcipua demõstratio, quæ facit scire simpliciter.

In nono, de syllogismo generante in nobis ignorãtiam.

In decimo, de processũ demonstrationis in infinitum.

In vndecimo, de comparatione demõstrationum adinuicem quo ad perfectionem, & nobilitatem.

In duodecimo, de comparatione scientiarũ adinuicem.

In decimotertio, de medio in demõstratione potissima.

De Præcognoscendis ante demonstrationem. Cap. I.

IN primo cap. agendũ est de illis, quorũ notitia p̃supponitur demonstrationi. Hæc autem sunt quattuor.

Primum est, hoc, principium, omnis doctrina, & omnis disciplina intellectiua fit ex præexistenti, id est præhabita cognitione.

Pro cuius notitia aduerte, quod apud antiquos de scientia nostra duplex fuit opinio. Vna quidẽ Heracliti & Socr. Tenuit Heraclitus, vt innuit Arist. in 8. Phys. de nullo inferiori & corruptibili ante posse haberi scientiam, quoniam sunt in continuo fluxu, & nunquam in eodem statu permanente, vt patet in elementatis & elementatis alterabilibus: scientia autem est de re inuariabili, & quę non potest aliter se habere, vt declarabimus infra, ergo &c. Socr. autẽ tenuit quod donec viuimus, non possumus de aliquo habere scientiam, propter fallaciam sensuum, a quibus magis illudimur quàm erudiamur, vt patet in Phedone de anima. Secundo opinio fuit Plato. qui concedit, quod de entibus scientiam habere possumus, sed non de nouo, quoniam arbitratus est, animam creari cum omnibus scientiis, sed cum vnitur corpori quasi soporata, omnium obliuiscitur, donec paulatim per viam sensuũ reminiscatur: propterea tenuit in Phedro nostrum scire non fieri de nouo per viam sensuum, sed esse quoddam expergisci, & reminisci. Sed de his plenã notitiã habebis in libris de Anima, & in 7. lib. Metaph. ideo pertrãseo. Contra igitur vtranque opinionem, ponit Arist. hanc conclusionem, omnis doctrina, & omnis disciplina intellectiua fit ex præexstenti cognitione, quæ antequam probetur declaranda est.

Aduerte igitur, quod eadem cognitio intellectiua, quæ habetur per acquisitionẽ dicitur doctrina & disciplina, sed diuerso respectu, nam vt est a magistro docẽte discipulum dicitur doctrina, est enim doctrina actus ducentis, vt autem recipitur in discipulo à docente, dicitur disciplina. Vnde doctrina & disciplina se habent, vt calefactio actiua, & calefactio passiua. Dixi quæ habetur per acquisitionem, quoniam cognitio, quæ habetur per propriam inuentionem, non est doctrina neque disciplina, illa enim non habetur ab aliquo docẽte, sed per propriũ studiũ venatione sensuum, & virtute intellectus agentis, vt tibi manifestabitur in lib. de Aĩa.

Itẽ aduerte, quod per doctrinã & disciplinã intellectiuã non intendit Arist. solam scientiã proprie dictam, sed omnem cognitionem intellectiuam, siue necessariam & certã, qualis scientia, siue probabilem qualis est opinio, & prudentia, vt tibi manifestabitur.

Item aduerte, quod dicit omnem doctrinam &c. fieri ex præexistenti, i. ex prius habita cognitione indistincte sumpta. Nam quædã fit ex præexistẽti cognitione intellectiue, vt cognitio conclusionis fit ex præexistenti cognitione primorum principiorum quæ est cognitio intellectiua, quę habetur lumine intellectus agentis, vt tibi declarabitur infra. Cognitio aũt primorum principiorum causatur ex cognitione sensitiua, in qua est status, neq; .n. necesse est sensitiuam causari ex priori sensitiua, aliter procederetur in infinitũ. Sensus ergo cõclusionis est iste, oĩs cognitio intellectiua acquisita per doctrinã & disciplinã, fit ex priori cognitione intellectiua, vel sẽsitiua, ex intellectiua qdẽ, vt cognitio cõclusionis, ex sẽsitiua aũt, vt cognitio primorũ pricipiorũ.

Hanc igitur conclusionem sic declaratam, probat per inductionem Arist. hoc modo. Scientiæ mathematicæ causantur ex priori cognitione. Nam, vt patet in principio Euclidis, præponuntur quædam principia naturaliter cognita ex cognitione terminorum per viam sensus, vt punctus est cuius pars nõ est, totũ est maius sua parte. circulus est figura vna linea cõtẽta. Et ex his principiis præcognitis. Mathemat. deducit conclusiones suas, ergo doctrina, & disciplina Mathematica fit ex præexistenti cognitione.

Doctrina dialectica siue disputatiua, per quam acquiritur opinio, & quæ vtitur syllogismo & inductione, fit ex prius cognitis. Nã per syllogismũ cõcluditur cõclusio ex præmissis notiorib. Aliter syllogismus esset frustra, si pmissę nõ essēt prius & magis notæ, quã cõclusio, vt tibi declarabit̃ infra.

Doctrina persuasiua, quæ est ipsa rhetorica, quæ propter incertitudinem non vtitur syllogismo, nec inductione, sed enthymemate & exemplo, fit ex prius cognitis. Nam rhetoricus & orator per vnũ exemplũ priùs cognitũ, aut per plura iam experta, concludit aliud singulare pro tempore futuro, v.g. Dicit orator, Dyonisius petēs munitiones & fortalitia tyrannizauit, & alius petens idem tyrannizauit, ergo & iste quia petit idem tyrannizabit. Enthymemate autem sic arguit. Sortes vicit palæstram, ergo mœretur coronari.

Constat ergo, quod omnis cognitio intellectiua siue sit vera scientia, vt in mathematicis, siue sit probabilis opinio, vt in dialecticis & disputatiuis & orationibus rhetoricis, quę acquiritur per doctrinam & disciplinam, fit ex præexistenti cognitione, siue ex aliquibus prius cognitis.

Secundum est hæc, conclusio veluti correlarie sequēs ex præcedenti principio, & est hæc. Antequam probetur cõclusionis per syllogismum demonstratiuum, oportet duo præ cognoscere. s. quia est, & quid est.

Pro cuius notitia aduerte, quòd ad demonstrationẽ tria requiruntur. Primo, requiritur aliquod principium complexum verum, quod in demõstratione est propositio siue præmissa, & tale principium appellatur maxima siue dignitas propter apertam veritatem, & super quàm tota demonstratio fundatur, vt tibi declarabitur infra. Secundo, requiritur prædicatum proprium, quod est propria passio siue habens modum proprię passionis, & hæc est maior extremitas. Tertio, requiritur subiectum siue natura illa, de qua demonstrãda est propria passio, & tale subiectum est minor extremitas, & ex subiecto & propria passione componitur conclusio demonstrabilis, v.g. volo demonstrare, omnem hominẽ esse risibilem, hæc est conclusio, omnis homo est risibilis, & demonstratur sic, omne animal rationale est risibile, hoc est principium complexum, cuius prædicatum est propria passio..

sio. Omnis homo est animal rationale, huius minoris subiectum de quo demonstratur passio est homo, ergo omnis homo est risibilis. Hæc est conclusio demonstrata constans ex passione, & subiecto suo.

Cum igitur omnis doctrina & disciplina intellectiua, inter quas ea, quæ habetur ꝑ demōstrationē, est pręcipua, fiat ex aliquibus præcognitis, oportet antequam demōstretur conclusio, præcognoscere principia ex quibus procedit demonstratio, & passionem demonstrabilem de subiecto, & subiectum de quo demonstranda est propria passio.

Vt autem scias quid de principiis cōplexis & de passione & de subiecto præcognoscendum sit, aduerte, ꝙ cū duæ tantum sint præcognitiones. s. quia est & quid est oportet de principiis & subiecto, & passione, aut vtrunque præcognoscere, aut alio & alio modo. Primum non pōt esse, qm̄ de principiis complexis non possumus præcognoscere quid sint, sed tantum quia sunt, idest quia, uera sunt, & ideo super veritatem eorum præcognita fundatur cōclusionis demonstrandæ veritas, nā cum principia quas dignitates dicimus sint notissimæ veritatis, nō oportet ea diffinire. Datur. n. diffinitio causa innotescendi. Præterea notificabitur tibi in septimo metaphysicę, ꝙ cōplexa sunt indiffinibilia.

De principiis ergo præcognoscitur, quia sunt vera, & nō pręcognoscitur quid sunt, quoniam sunt indiffinibilia, vt de hoc principio, de vnoquoq; est vera affirmatio vel negatio præcognoscitur ante omnem demonstrationem, quod est verissimum.

De passione autem puta de risibili oportet præcognoscere, quid est, saltem quod dicitur, idest quid significatur per nomen. Nam cum sit quid incomplexum, & non sit per accidens, est diffinibilis.

De ea autem non oportet præcognoscere, quia est, quia per demonstrationem passionem in esse subiecto concluditur, vt risibile inesse homini. Quod autem concluditur, per demonstrationem, non præcognoscitur, sed post, ergo de passione non præcognoscitur, sed concluditur, quia est.

De subiecto autem oportet præcognoscere vtrunque. s. quid est, & quia est. Quid est quidem, quoniam in demonstratio-

stratione potissima, vt tibi declarabitur infra mediū est diffinitio & quid subiecti. Medium autem oportet præcognoscere, aliter procederemus ex ignotū ad ignotum. Nam nisi præcognoscerem hominem esse animal rationale ineuidenter concluderem hominem esse risibilem. Oportet etiā præcognoscere de subiecto, quia est, vel saltem non repugnat sibi esse. Nam cum de non ente non habeatur sciētia, quoniam vniuersalissimū obiectum intellectus est ens necesse est omne scibile esse ens. Ens autem est, quod est, vel potest esse, vel sibi non repugnat esse, ergo de quolibet subiecto scibili oportet præcognoscere non solum quid est sed etiam quia.

Constat ergo tibi, quod ante demonstrationem oportet prçcognoscere, quia de prçmissis, & quid nominis de passione, & de subiecto quid & quia. Dico autem de subiecto quid rei, & non solum quid nominis, ad differentiam de qd nominis, quod passione præcognoscitur.

Tertio declarādus est ordo præcognitionis, qui est inter principia, idest præmissas & conclusionem. Nam dictum est quod antequam deducatur conclusio ex principiis, id est ex præmissis, oportet ea p̄cognoscere, quia sunt, scilicet vera, vt procedamus ex notioribus, aliquid autem potest esse prius cognitum conclusione duobus modis, scilicet prius tempore, & prius natura. Declarandum est ergo si præmissæ prius t͞pe cognoscuntur cōclusione, vel solū natura.

Tu igitur aduerte, quod in demōstratione sunt duo principia ex quibus deducitur conclusio, scilicet propositio maior, quæ debet esse vniuersalis, & propositio minor, quæ potest esse vniuersalis vel particularis. Et quidē si loquamur de maiori, dicit Arist. quod præcognoscitur tempore, v. g. Facio hanc demonstrationem. Omnis homo est risibilis. Sortes est homo, ergo sortes risibilis.

Constat, quod iandiu possum scire maiorem, & nunc scio conclusionem, quoniam ante deductionem nesciebam sortem esse risibile. Nam bene stant, quod scientiam habeā in vniuersali, & non in particulari, quoniam forte non aduertet hoc particulare contineri sub vniuersali. Si autem loquimur de præcognitione propositionis minoris, dicit

Arist.

Arist: quod si demonstrans aduertit minorem cōtineri sub maiori, non præcognoscitur tempore, sed simul & in eodē instanti cum conclusione. Cum hoc tamen stat, quod præcognoscitur prius natura, quoniam cognitio conclusionis pendet a cognitione præmissarum, & non econuerso. Stat ergo resolutio in hoc, quod maior, & minor cognoscuntur prius natura conclusione, sed maior non solum natura, sed etiam tempore. Minor autem cognita contineri sub maiori, tantum prius natura. Nam cognita maiori, & minori, ut contenta sub maiori, statim, & in eodem instanti, cognoscitur conclusio. Notanter dixi, cognita minori, vt contenta sub maiori, quoniam si in minori assumatur aliquid contentum sub vniuersali maiori, & hoc non constet demonstranti non statim habetur conclusionis cognitio, sed prius oportet manifestare per aliquod medium, quod assumptum in minori continetur in vniuersali assumptū in maiori, v.g. Assumitur in minori, quod omnis triāgulus habet tres æquales duobus rectis, & subsumitur, quod figura descripta in semicirculo est triangulus. Si demonstranti cō stat minorem contineri sub maiori. puta, quia aduertit figuram descriptam in semicirculo esse triangulum, statim cognoscit conclusionem. Si autem non aduertit, oportet eā probare, & sic non cognoscetur conclusio donec probatum fuerit minorem contineri sub maiori, & in eo casu, maior, & minor cognoscuntur prius natura, & tēpe ipsa cōclusione.

Constat igitur tibi quomodo principia siue præmissæ, præcognoscuntur conclusione, & qua proprietate.

Quarto declarandū est, vtrum sicut præmissæ præcognoscuntur conclusione, sic conclusio præcognoscatur anteq̄ per inductionem vel per syllogismum demōstratiuum probetur. Huic quidem dubio respondens Arist. determinat veritatem, deinde soluit argumentum Plato. qui videtur arguere contra determinationem fiendam.

Tu igitur aduerte, quod mēs Aristotelis est, quod cognitio conclusionis antequam demonstretur, est sicut esse effectus naturalis in causis suis præexistentibus. De illo autem constat, quod habet esse in potētia siue in virtute in causis suis, scilicet in efficiente & in materia antequā producatur.

Non

Non autem habet esse actu in rerum natura extra causas suas, nisi postquam productus fuerit habere autem esse in potentia siue in virtute est habere esse secundum quid, quoniam est medium inter non esse simpliciter, & esse simpliciter. Habere uero esse in actu per productionem, est habere esse simpliciter. Sic in proposito cõclusio antequam demõstretur est cognita secundum quid, id est, in uirtute principiis suis. Nam qui cognoscit hoc principium, omnis triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis, cognoscit virtualiter quod omnis species triãguli, puta Isocheles Isopleuros, & scalenon habet tres æquales duobus rectis.

Actu autẽ & simpliciter non est cognita, nisi postquam per inductionem, aut demonstrationem & probata fuerit, sicut nec effectus naturalis habet esse actu, & simpliciter nisi postquam extra causas productus fuerit. Hęc est determinatio Arist. quæ est media inter duas sententias extremas, quarum vna fuit Heracliti, vt tibi declarabitur in 8. Physicorum, qui tenuit quod de nulla re possumus habere scientiam, ex consequenti conclusio nescitur neque secũdũ quid ante demonstrationem, neque simpliciter post demonstrationem. Altera fuit Plat. in libro Memnonis, qui tenet, q̃d cõclusio ante demõstrationẽ est simpliciter scita, ita quòd per demõstrationem non addiscimur de nouo cõclusionem sed tãtum reducitur ad memoriam, & sic nostrum scire est tñ reminisci. Hanc aũt imaginatione, Plato sic conatur probare. Sumatur aliquis imperitus Geometriæ, & proponãtur sibi aliqua conclusio geometrica, puta quod quadratũ hẽt quatuor angulos rectos & interrogetur si scit hanc conclusionẽ. Si rñdet, q̃d sic, ergo ante demonstrationem scit eam simpliciter ex consequẽti non addiscit eam de nouo, est. n. contradictio, addiscere, quod scimus, si respondet quod nõ, interrogetur ordinatæ incipiẽdo a primis principiis geometrię, & procedatur ordinate per interrogationes & respõsiones vsq; ad conclusionem sibi propositum, & videbis quod cũ ad conclusionem deuentũ fuerit dicet se eam scire, ergo & ante sciebat, sed quia oblitus erat, per interrogationes & responsiones ordinatas reducitur ad memoriam, ergo per argumẽtationẽ nõ fit in nobis noua scĩa, sed reminiscẽtia.

Hoc igitur in Plat. argumentum soles Aris. dicit quod nõ inconuenit id quod de nouo addiscitur, fuisse prius scitum, sed non eodem modo. Nam nihil prohibet fuisse prius scitum in uirtute, id est in primis principiis, quæ sunt nobis naturaliter nota, & addisci de nouo quo ad cognitionem actualem, & propriam per deductionẽ conclusionis ex suis principiis. Vnde imperitus geometricę, cui proponitur prędicta conclusio, respondere potest, quod ante deductionem ex principiis scit eam in uirtute, & secundum quid, inquantum lumine naturali cognoscit prima principia, in quorũ cognitione virtualiter continetur cognitio conclusionis. Post deductionem autem ex principiis scit eam actu, & simpliciter, & distincte, si sic patet quod non sequitur quod addiscamus id quod prius erat actu scitum vt arbitratur. Plato, sed quod prius erat scitũ in potẽtia. Hoc autem non est inconueniens. Sicut non inconuenit rosam habẽtẽ esse potẽtiale in radice deduci ad esse actuale per causas naturales. Ex consequenti non inconuenit id quod ens est, de nouo generari, sic intelligẽdo, id qđ est ens in potentia, de nouo generali vt hẽat esse actu. Cõstat igitur tibi quõ in via peripatetica hæc quattuor dẽnt esse tibi nota, antequã demõstres. Primo, ꝙ oĩs doctrina, & disciplina intellectiua, causatur in nobis ex aliquorum pręcognitione. Secundo, quod de principiis cõplexis præcognoscendũ est, quia & nõ quid de passione quid, & non quia, de subiecto aut quid, & quia, modo quo declarabimus. Tertio, quod præmisse præcognoscũtur cõclusione, sed maior prius tp̃e. minor aũt si cognoscitur cõtineri sub maiori, cognoscitur simul tp̃e cum conclusione, sed prius natura. Quarto, contra Platonẽ, ꝙ cõclusio anteq̃ demonstretur præcognoscitur, secundum quid in suis principiis, post demõstrationem autẽ cognoscitur, & scit̃ simpliciter, & actu & propria, distincta cognitione.

Hæc de præcognoscendis ante demonstrationem dicta sint, & hic terminamus primum cap. Post quod inuestigãdum est, quid sit demonstratio.

De Demonstratione quid sit. Cap. II.

In secundo capitulo inuestigãdum est quid sit demonstratio,

tio, quod est principale consideratũ in hoc trac. & ab Arist. in lib. Poster. Hic igitur tria agenda sunt.

Primo, antequam diffiniatur demonstratio, diffiniendũ est ipsum scire, quoniam ad causam siue acquirendum, sciẽtiam ordinatur demonstratio sicut instrumẽtum ad finem prius oportet autem oportet cognoscere quid sit finis, quam medium ad finem.

Secundo diffinienda est demonstratio per causam finalem, & materialem, & vtraque diffinitio per singulas particulas est manifestanda.

Tertio, est determinandis excludẽdi sunt duo errores extremi, & media via est vera, vt tibi declarabit in loco suo.

Quantum ad primum, vt scias in quo sensu Arist. intendit diffinire ipsum scire, vt est finis demonstrationis aduerte, quod in via peripatetica scire sumitur duobus modis, scilicet scire per se, scire per accidens.

Scire per se est cognoscere conclusionem ex propositionibus, & præmissis per se, vt quando cognosco hominẽ esse risibilem per hanc maiorẽ, animal rationale est risibile, quę est in secundo modo per se, & per hanc minorem, homo est animal rationale, quæ est in primo modo per se, vt tibi declarabitur infra, & ex his præmissis per se concluditur, hominem esse risibilem.

Scire per accidens est rem cognoscere per præmissas per accidens, vt quãdo probatur quod homo ædificat sic arguẽdo, album ædificat, homo est albus, ergo homo ædificat. Hoc est scire per accidens, quoniam conclusio, & præmissæ sunt propositiones per accñs, nec est verũ scire, sed apparẽs, & mõ sophistico, vt tibi declarabitur in fallacia accidentis.

Scire autem per se est verum scire. sed est duplex, scilicet scire simpliciter, & scire secundum quid scire simpliciter est scire conclusionem per causam propriam, & immediatam, vt quando scio hominem esse risibilem, quia est rationalis Rõnalitas enim est ꝓpria, & immediata causa risibilitatis.

Scire autem per se, sed secundum quid, est scire cõclusionem per signum, aut per effectum, aut per causam vniuersalem, & remotam, & hæc omnia tibi manifesta erunt infra, quãdo loquemur de demonstratione ꝓꝑ quid, & demõstra

tione

tione quia. Nam demonstratio propter quid facit scire per se simpliciter,& perfectissimo modo. Demonstratio autem quia facit scire per se,secundum quid, & valde imperfecte.

His præmissis aduerte. quod Arist.non intendit hic diffinire ipsum scire vniuersaliter sumptum, sed contractum ad scire per se,& simpliciter & perfectissime.. Sic enim est finis demonstrationis potissime. quæ est sola demonstratio propter quid. Sic igitur diffiniens ipsum scire modo prædicto inquit. Scire opinamur simpliciter vnumquodque, & nō sophistico modo,quod est scire secundum accidens, cum arbitramur causam cognoscere, propter quam res est, & quoniam illius est causa,& non contingit hoc aliter se habere.

Primo dicitur,quod scire simpliciter est rem per causam cognoscere,vt p hoc distinguatur a scire per effectū, vt quā scimus ignē esse calidū in summo,qm̄ nō solū calefacit,sed etiam comburrit,& destruit quidquid in eo immittitur.

Secundo dicitur,quoniā illius est causa, idest causa eius propria,& non cōmunis tali rei scibilis, & alteri;vt per hoc distinguatur a scire per causam vniuersalē, & remotam, vt quando scimus lapidem non respirare, quia non est animatus,sed esse animatum non est causa propria respirādi,quoniam multa sunt animata,quæ non respirant,vt arbores,& animalia imperfecta,vt vermes,& propria, autem causa respirandi est habere pulmonem. Vnde,quando scio hominē respirare,quia habet pulmonem scio simpliciter, quoniam scio per causam, quæ est illius respirationis causa.

Tertio dicitur,& non contingit aliter se habere id est, & causa illius est infallibilis,& necessariá,vt per hoc distinguatur a scire per signa probabilia.ut quando scimus infirmum sanandum,quoniam urina est clara,& apparet vt urina sani, hoc enim signum falax,& potest ac sæpe cōtingit aliter se habere,Nā vrina sæpe apparet ut sani,& tamen infirmus tēdit ad mortem,oportet igitur causam, pp quam aliquid sci mus simpliciter, idest mediū conclusionis,esse necessariam, & quoniam scibile ac scientia sunt correlatiua, oportet qđ sicut causa sciendi est necessaria ita scibile, quod est,conclusio,sic necessaria. Vnde conclusionem contingentem nō possumus simpliciter scire, sed de ea opinionem habere.

Constat

Constat igitur quod scire simpliciter est per causam propriã & necessariam, & de cõclusionem necessaria, quam causam, & quam conclusionem non cõtingit aliter se habere.

Prædicta igitur diffinitio de scire simpliciter sic sit manifestata, quàm Arist. notificata signo famoso, & cõmuni hominum sententia, quod est hoc, tam scientes, quam nescientes arbitrantes tamẽ, & fundantes sibi se scire opinant se scire, qñ rem per causam propriã, & necessariam cognoscunt, ergo cum famosum non sit falsum scire est per causam cognoscere, quoniam illius est causa. & non contingit eã aliter se habere, Hæc de scire simpliciter, & imperfectissimo mõ quid sit dicta sint. De scire aũt secũdum qd, id est ab effectũ, & per causam remotã dicemus infra, quãdo loquemur de demonstratione quia, siue a posteriori.

Quantum ad secundum, diffinienda est demonstratio, quæ est instrumẽtũ intellectus ad scire, & scientiã acquirẽdã. Sed, antequam diffiniamus eã, aduerte, ꝙ sit vt nõ diffinitur scire vniuersaliter sumptum, sed scire per se, & perfectissimæ acceptum, sic intẽdit hic diffinire demõstrationẽ potissimam, quæ causat scire supra diffinitũ & ex quibus, & qualibet præmissis constat. Hæc autem dicitur demonstratio a priori & demõstratione ꝑꝑ quid. De aũt qa quid sit, & qũo faciat scire, & ea quibus constet, & quare dicitur demonstratio a posteriori, siue ab effectu declarabimus infra. His præmissis aduerte, qđ Aristoteles duplicẽ assignat diffinitionem de demonstratione ꝑꝑ quid siue potissima. Vnã quidẽ per causam finalẽ, alteram per causam materialem. Nã sicut domus diffinitur per finẽ sic, Domus est quid protegens nos a frigore, & ab æstu, & pluuia &c. Nam propter has causas ædificamus domum, & diffinitur per materiam sic, domus est quid cõpositum ex lapidibus & lignis, & cemento &c. Sic diffinitur demonstratio propter quid per finẽ sic. Demonstratio est syllogismus scientialis. i. causans in nobis scire, quod supra est diffinitum.

Et aduerte quod ly. Sillogismus, ponitur vt genus, est. n. in plus quoniã oĩs demõstratio est syllogismus, sed nõ ecõuerso ly sciẽtia'is est differẽtia, qua differt demonstratio a syllogismo dialectico, & sophistico. Nã dialectitus nõ cãt,

in nobis scientiam, sed opinionē Sophisticus vero nec scien tiam, nec opinionem, sed errorem & fallaciam, vt patet in lib. Elenchorum.

Per causam materialem sic diffinitur ab Arist. demōstratio est syllogismus constans ex pręmissis veris primis immediatis, notioribus, & potioribus causisq; conclusionis. Hanc Arist. dupliciter probat. Primo, per diffinitionem datam per causam finalem sic, omnis syllogismus faciens scire, & simpliciter, & perfectissimo mō, est ex pmissis veris primis &c. Sed demonstratio propter quid facit scire, & simpliciter, & pfectissimo modo, ergo est ex veris primis immediatis &c. Minor quidem patet, quoniā est diffinitio date de demonstratione propter quid per causam finalem. Maior autem manifestabitur statim probando, & declarando singulas partes diffinitionis date per causam materialem. Pro cuius euidentia ponuntur tres conclusiones.

Prima est, omnis demonstratio faciens scire simpliciter est ex veris.

Secunda est, omnis demonstratio faciens scire simpliciter est ex primis, & immediatis.

Tertia est, omnis demonstratio faciens scire simpliciter est ex prioribus, & notioribus, & causis conclusionis.

Prima, sic probatur ad mentē Arist. Omne quod demonstrat est verū, qm̄ est ens, sed ens, & verū conuertūtur, qm̄ vtrunque est transcendens. tunc vltra, si oē quod demōstratur est, verum ergo demonstratio, q̄ facit simpliciter scire, est ex veris. patet consequentia. Nam si demonstratio faciēs scire esset ex falsis, ergo falsitas esset cā sciētiæ, quod est impossibile, quoniā cū scīa sit uera cognitio, & causetur ex demonstratione, si demonstratio est falsis, ergo oppositum esset causa oppositi, s. falsitas esset causa veritatis, qđ est impossibile, ergo cōstat quod necesse est demonstrationem facientem simpliciter scire esse, ex præmissis veris.

Secunda conclusio probatur sic. Omnis demonstratio faciens scire simpliciter est ex his, sine quibus scientia haberi non potest. hæc manifesta est. sed sine pręmissis veris, & primis & immediatis, non potest haberi scientia, ergo &c. Minor probatur, qđ sine præmissis ueris nō possit haberi scié

tia, iam probatum est, quod sine primis, probatur sic. Si demonstratio faciens scire simpliciter non esset ex primis, ergo non esset ex propriis principiis, ex consequenti non faciet scire simpliciter, sed secundum quid, & secundum accidens, vt declarauimus in dictione data de scire simpliciter.

Pro euidentia consequentiæ quæ fuit hæc, si non est ex primis, ergo non est ex propriis principiis, aduerte, quod ly primis exponi potest dupliciter.

Primo ex primis, idest vniuersalissimus q̃ dicuntur principia prima, & dignitates, & maxime, vt non sunt contradictoria simul vera, impossibile est idem simul esse, & nõ esse & de his non intendit hic Aristoteles, quoniã vt declarabitur infra, tales primę propositiones nõ ingrediuntur formaliter demonstrationem, sed tãtum virtualiter. Hic autẽ loquimur de ingredientibus formaliter demonstrationẽ.

Secundo, ex primis, idest proximis, ex quibus proxime infertur conclusio, verbi gratia: Hæc conclusio homo est risibilis, proxime infertur ex eo quod est aĩal rõnale. Vnde sic demonstratur. Oẽ aĩal ronale est risibile, Omnis hõ est animal rationale. Istæ duæ præmissæ sunt primæ, i. proximæ ex quib. infertur hæc conclusio, Ergo omnis hõ est risibilis. Constat ergo quomodo demonstratio est ex primis.

Quod autem non possit esse demonstratio sine pręmissis immediatis, probatur sic. Si esset demonstratio, & non esset ex præmissis immediatis, idest indemõstrabilibus, nõ faceret scire, & sic esset frustra, Probatur cõsequentia si nõ esset ex immediatis, ergo esset ex mediatis, & demonstrabilib. Si ex demonstrabilibus, ergo nondum essent demõstratę; si nondum demonstrate, ergo essent incognitę. Si incognitę, ergo nõ esset cã sciẽdi cõclusionẽ, ex cõsequẽti talis demõstratio non faceret scire, quoniã oĩs nostra sciẽtia fit ex aliquo notiori, & prius cognito, vt docuimus ĩ primic. Oportet ergo demõstrationẽ cõstare ex p̃missis imediatis vel tãdẽ resolui ad immediatas, vt tibi declarabitur infra.

Tertia conclusio sic probatur ad mentem Arist. Omnis demõstratio potissima est ex his, sine quibus nõ possumus aliquid simpliciter scire. Hęc patet quoniã talis demonstratio est ordinata ad scire simpliciter, ergo si non esset ex his

sine

sine quibus non contingit aliquid scire simpliciter, talis demonstratio frustra fieret. Sed sine causis prioribus, & notioribus, causis dico conclusionis, non possumus aliquid scire simpliciter, ergo necesse est demonstrationem potissimam esse ex causis &c. Minor ꝓbat, & primo qđ sine causis cōclusionis nō possumus scire simpliciter cōclusionē arguit sic.

Sire simpliciter est rē per causam illius rei cognoscere vt docuimus supra in diffinitione ipsius scire simpliciter, ergo si demonstratio potissima non procederet ex causis conclusionis, non faceret scire conclusionem simpliciter, istæ autē causæ sunt ipsæ præmissæ quę non solum sunt causæ in cognoscendo, siue in inferendo conclusionem, sed etiam in essendo, vt hæc conclusio; Homo est risibilis, deducitur ex eo quod animal rationale est risibile, & ex eo quod homo est animal rationale, & utraque præmissa est causa in essendo ipsius conclusionis. Risibilitas enim hominis emanat à natura rationali, vt à causa formali. Secūdo ex eo, quod demonstratio potissima est ex causis conclusionis in essendo, & non solum in inferendo, sequitur quod est ex prioribus omnis enim causa in essendo est prior suo effectu, quoniā effectus pendet à causa, & non econuerso, si igitur demonstratio potissima est ex præmissis, quæ sunt causæ in essendo conclusionis, non solum est ex causis, sed etiam ex prioribus ipsa conclusione. Tertio ex hoc, quod demonstratio potissima est ex causis prioribus conclusionis sequitur qđ etiam sit ex causis notioribus ipsa conclusione. Nam vt declarabitur tibi in 1. Phys. innata est nobis via procedendi ex notioribus ad minus nota, aliter si procederemus ab ignotis, vel æque notis ad conclusionem, nullam acquireremus scientiam, oportet ergo demonstrationem potissimam vt facit scire procedere ex præmissis, quæ sint causæ in essendo conclusionis demonstrabilis, & quæ sint ex consequenti priores, & notiores conclusione.

Sed aduerte, quod cum demonstratio sit duplex scilicet ꝓpter q̄d, de qua hic intēdimus, & quia de qua loquemur vtraque est ex notioribus, sed differēter, quoniam in demōstratione quia sufficit eam esse ex notioribus nobis, sed posterioribus secundū naturā quales sunt effectus naturales,

& sensati per quos demonstramus causas naturales, vt tibi declarabitur in physicis, in demonstratione autem propter quid, oportet esse ex notioribus, & prioribus quo ad nos, & secundum naturam, quales sunt demonstrationes mathematicæ, & metaphysicæ, vt tibi declarabitur infra, ponendo differentiam inter demonstrationem propter quid, & quia. Quoniam hic igitur diffinita est demõstratio propter quid intellige quod est ex notioribus non solum nobis, sed etiã secundum naturam. Nam ex eo quod notius est nobis, & prius ac notius secundum naturam, hominem esse rationalem, quam hominem esse risibilem, ideo demonstramus à priori & notiori hominem esse risibilẽ, quia est rationalis. Et quadratum constare ex quattuor angulis rectis, quoniã quattuor lineæ rectę cadunt perpendiculariter supra se inuicem. Hoc igitur modo manifestata tibi sit diffinitio data per materiam demonstrationis potissimæ & propter quid.

Sed aduerte, quoniam videbatur Aristoteli, se non declarasse, quid intendat per hoc quod dixit demõstrationem esse ex veris & primis, & per hoc quod dixerat ex immediatis & per hoc quod dixerat ex notioribus, ideo hæc tria declarat in particulari. Et primo, quid intẽdat per ly primis. Secũdo, quid per ly immediatis. Tertio, quid per ly notioribus.

Quantum ad primum aduerte, quod Arist. per ly ex primis dicit se intelligere ex ꝓpriis principiis, vt excludat vniuersalissima principia, quæ dicuntur dignitates, quæ non ingrediuntur demonstrationem formaliter, sed tantum virtualiter, vt tibi declarabitur. Nam per principia vniuersalissima, conclusio non scitur distincte & simpliciter, vt tibi manifestabitur infra, principia autem propria, ex quibus constare debet demõstratio propter quid, est diffinitio subiecti vel passionis, vel vtraqꝫ, vt huius cõclusionis, homo est risibilis, demonstratio fiet propter quid, si medium erit diffinitio hominis, aut diffinitio risibilis, aut vtraqꝫ, vt dicemus infra. Tunc erit demonstratio ex primis, id est ex propriis principiis, & faciet scire simpliciter, quoniam sciemus causam propriam, & distinctam conclusionis. Constat igitur tibi, quid intendat Arist. per ly ex primis.

Quantum ad secundum aduerte, quod Arist. per ly immediatis

mediatis intendit propositionem immediatam, quam dicit esse principium demonstrationis. Vt autem habeas claram notitiam de propositione immediata, Arist. diffinit eam deinde diuidit in species suas.

Vt aũt scias quid sit aduerte, quod propositio mediata est illa, quã est altera prior secundũ naturam, per quam potest demonstrari a priori, idest demõstratione propter quid & non solum demonstratione, quia verbi gratia. Hæc propositio est mediata, homo est risibilis, quoniam habet priorem, scilicet homo est animal rationale, per quam potest demonstrari, nam quod homo sit risibilis pẽdet ex hoc, quod est animal rationale, & non econuerso. Propositio ergo immediata opposito modo diffiniẽda est, ita, s. quod sit propositio, qua nõ sit altera prior, per quam possit demonstrari a priori, v.g. Hęc est immediata, homo est animal rationale, quoniam inter diffinitionem & diffinitum, nullum est medium, prius, quod possit esse proprium principium demonstrationes, ex quo sequitur, quod omnis propositio, cuius prædicatũ est ratio, siue diffinitio subiecti, est immediata, & indemõstrabilis, bene ergo dicitur quod propositio immediata est propositio qua non est altera prior.

Sed quæres, quid sit propositio, quæ ingreditur diffinitionem propositionis immediatæ, ideo Arist. diffinit eam dicens. Propositio est enunciationis altera pars, vnum de vno significans.

Pro cuius notitia aduerte, qđ Aris. nõ diffinit hic ꝓpositionẽ in sua vniuersalitate, vt diffinit in lib. 1. Perih. dicẽs, quod est orõ verũ vel falsum indicando & quã distinxit in affirmatiuam & negatiuã, sed diffinit eã, vt sumitur in syllogismo, vt est præmissa pro conclusione, & ut sic est altera pars enũciationis, cuius sunt duæ partes, s. affirmatiua & negatiua. Intẽdit ergo Aris. qđ propositio, quæ est p̃missa in syllogismo, est determinatæ altera pars enũciationis, qm̃ determinatæ, est affimatiua uel negatiua, ita ꝙ non põt in differẽter esse affirmatiua vel negatiua. Nam in barbara p̃missæ sunt affirmatiuę, & nõ possũt esse negatiuę. Inferior maior est negatiua, & minor affirmatiua, & nõ possunt aliter esse. Sensus ergo Arist. est quod propositio, quę est præ-

missa in syllogismo, si altera pars enũciationis, idest, sit determinatæ enunciatio affirmatiua, aut negatiua, prout requirit fig. & modus syllogizãdi, de quibus actum est in tractatu de syllogismo formali. Dicit autem, significans vnũ de vno, quoniam vt declaratũ est in lib. Periher. datur enũciatio vna, & enunciatio plures. Enunciatio vna est, in qua prædicatur vnum prædicatũ re & nomine de uno subiecto ut homo est animal, animal est substantia, plures autẽ est in qua plura prædicantur de vno, vel vnũ de pluribus, exẽplum primi, Sortes est albus & doctus, exemplum secundi, Sortes & Plato sunt homo, vel sortes & Plato trahunt nauem. Intendit ergo Arist. quod propositio, quæ est præmissa in syllogismo, non solum debet altera pars enunciationis modo quo exposuimus, sed debet significare vnum de vno, quoniam sicut in syllogismo cõcluditur vnum, idest, una conclusio: sic propositio, quæ est in syllogismo principium & præmissa debet esse vna & non plures. Vna autem est, quæ vt diximus significat vnum de uno, ex consequenti excluditur propositio plures. Sed dices, cum Arist. diffinita propositionem per enunciationem, quæritur, quod sit enunciatio per quam diffinita est propositio. Respõdetur, quod secundum Aris. in hoc loco, enunciatio est, quę quamlibet partem contradictionis assumit.

Pro cuius notitia aduerte, qđ contradictionis altera pars est affirmat. & altera negat. item altera pars est uera; & altera falsa. Intẽdit ergo Arist. qđ enunciatio oĩs est affir. uel negatiua, vera uel falsa. Hæc de causa dicitur cõplecti partẽ quãlibet contradictionis; quoniam in se continet affirmatiuam & negatiuam verã & falsam. Sed dices, cũ Arist. diffiniat in hoc loco enunciationem per contradictionem, quæritur quid sit contradictio. Ideo Arist. respondens inquit, contradictio est oppositio, cuius secundum se non est inuenire mediam, cuius vna pars est affirmatiua, & altera negatiua, & una pars est uera, & altera falsa in oĩ materia, s. naturali, & remota & contingenti. Et per hoc distinguitur oppositio contradictoria ab oĩ alia oppositione, vt docuimus in post prædicamentis, & in tract. de propositione.

Constat igitur tibi quid sit propositio apud demõstratorem

rem, & quid enunciatio, & quid contradictio. Et hæc oĩa dicta sunt, vt scias resolute, quid sit propositio immediata, ex qua demonstratio procedit.

Posita diffinitione propositionis immediatæ. Arist. accedit ad diuidendum eam in species suas.

Pro cuius notitia aduerte, quod Arist. principium immediatum, in quattuor species diuidit, quarum prima dicitur positio, secũda dignitas vel maxima, tertia suppositio, quarta diffinitio. Nam ista quattuor sunt indemonstrabilia, mo do quo dicetur.

Positio secundum Arist. est oratio, quam non oportet demonstrare, sed ponere & acceptare tãquam verã, vt apud geometram, istæ sunt propositiones, a puncto ad punctum cõtingit lineam rectam ducere, Anguli recti sunt æquales. Omne totum est maius sua parte. Dico quam non oportet demonstrare, quoniam pro veritate est demonstrabilis, cũ prædicatum non sit de ratione subiecti, tamen non est necesse eam demonstrare in scientia, in qua est positio, & in qua acceptatur, vt uera per se. Nõ incõuenit aũt eã demonstrari in alia scientia, vt in physica demonstratur ista, quod inter quælibet duo puncta cadit medium. ex consequẽti cadit lineã, quoniam medium inter duo puncta nõ est nisi linea. Positio ergo est propositio indemonstrabilis, ex consequenti est immediata in illa scientia, in qua est positio, & in qua assumitur, vt in principium, & præmissa syllogismi demonstratiui, v.g. Geometra volens demõstrare, quod anguli quadrati sunt æquales, sic arguit. oẽs anguli recti sunt æquales, sed anguli quadrati sunt recti, ergo &c Maiorem geometra non demõstrat, qm̃ apud ipsum est positio, & acceptat, vt per se vera, minorẽ vero probat, qm̃ in quadrato linea sup lineã pẽdiculariter cadit, ergo cõstituũt angulis recti. Cõstat ergo tibi quid sit positio apud demõstratorẽ.

Dignitas siue maxima est propositio, quã necesse est omnem addiscentẽ acceptare, & illi statim cognitis terminis absq; alio discursu & argumẽtatione assentiri, eo quod fit per se nota euidentia terminorum. Et ista sunt principia prima, quæ se habent in acquisitione scientiarũ, sicut ianua in domo, vt vult Aristot. in 2. Metaph. Nam sicut

ianua domos omnibus patet, sic & ista principia omni ratio ne ut enti. Sunt autē hęc duo omnium principiorum & dignitatum vniuersalissima, & notissima, de quibus disputat Arist. in quarto metaphys. contra negantes ea. Vnum quidem est affirmatiuum, & est hoc, de quolibet uerum est esse vel non esse. Alterum autem negatiuum, & est hoc, nō contingit idem simul esse & non esse. Et ly non contingit æquipollet ly non potest, vel impossibile. Hęc igitur est dignitas siue maxima, quę differt a positione in duobus. Primo, quia dignitas est omnino indemonstrabilis p̄p suam notissimā veritatē, quæ nobis naturaliter inserta est. Et ideo nō pōt per notiora principia notificari, positio aūt licet acceptetur vt nota & indemōstrabilis in scientia, in qua est positio, tamen in alia scientia est demonstrabilis, vt diximus supra. Tu tamen aduerte, quod differentia proprie stat in hoc. Repugnat dignitati posse demonstrari, quia non esset naturaliter cognita, non autem repugnat positioni, quoniam & si non demonstretur in scientia, in qua est positio, demonstrari potest in alia, vt diximus, propter hoc tamen non inconuenit aliquam positionem esse simpliciter indemonstrabilem propter suam maximam euidentiam, vt hic. Si ab æqualibus ęqualia demas, quæ remanent sunt ęqualia. Paralellæ non concurrunt. Idem etiam intellige de istis. Ignis est calidus, terra est graui, quoniā ad sensum patent, & ideo non possunt demonstrari per notiora. Quod si aliquis negat ea, aut proteruia, aut carentia vsus rationis, negas ea. Secundo differt, quoniam dignitatem necesse est omnem addiscentem & docentem habere & statim auditam approbare absque alio discursu, positionem autem nō est necesse omnem addiscentem approbare statim, quoniā cū constet ex terminis specialibus potest notificari per notiora, vt per dignitates, quæ constant ex terminis generalissimis, inter quos primo est ens, quod est primum, quod concipitur in mēte, ex consequenti est primum cognitum. Et hāc differentiam secundam ponit Aristot. in tex. vbi de positione inquit, quam non est demonstrare, sed ponere, neque necesse est habere aliquem docendum. De dignitate autem inquit. Quam uero necesse est docendum habere, aliquem docen-

docendum.habere, dignitatem vel maximam consueuimus dicere. Suppositiuo apud Arist. est pars subiectiua .i. species positionis superaddēs positioni affirmationē & negationē.

Pro cuius notitia aduerte, quod est aliqua propositio, cui statim notis terminis, & absque aliquo discursu, intellectus assentit. Et hæc dicitur dignitas. & est aliqua ꝓpositio, cui intellectus assentit, absque discursu & demonstratione in scientia, cui incūbit addiscēs, licet in alia scientia possint demonstrari, & hæc dicitur positio, quia ponitur & acceptatur, vt vera absq; alia probatione in tali vel tali sciētia. Hec autem positio diuiditur ab Arist. in suppositionem & diffinitionem. Nam licet vtraque sit positio, tamen differunt in hoc, quod suppositio addit supra positionem affirmationem vel negationem, i. dicit esse vel non esse.

Vnde suppositio est ꝓpositio affirmatiua, vel negatiua indemonstrabilis in illa scientia, in qua sumitur, cuius veritas ab addiscente supponitur, etiam quod sibi non cōstaret ex euidentia terminorum. Vt in Geometria hęc est suppositio a puncto ad punctum contingit lineam deducere. Diffinitio autem non addit esse vel non esse supra positionē, co quod licet diffinitio sit indemonstrabilis de definito, nō tamen est propositio affirmatiua, vel negatiua, sed est oratio absque copula, constans ex solo genere & differentia. Vnde diffinitio hominis est hoc complexum, animal rationale. Nec vnqam apponitur copula, nisi quando actu prædicatur diffinitio de diffinito. Vt quando dicimus, quod homo est animal rationale, & dicit Arithmeticus, quod vnitas est quid omnino indiuisibile secumdum quantitatem.

Cōstat, ergo quomodo supdositio & diffinitio sunt duæ species positionis, & quomodo differunt ab inuicem. Et sic patet quomodo Arist. rationabiliter diuisit principium demonstrationes immediatum in quattuor species, scilicet in positionem, & dignitatem, & suppositionem, & diffinitionem. Sed dices. Non videtur diffinitio esse species principii immediati, quoniam principium immediatum est propositio immediata, cuius signum est, quod Arist. statim, ꝗ diffiniuit propositionem immediatam, & notificauit particulas diffinitionis, diuidit principium immediatum demonstrationis

ſtrationis in quattuor prędictas ſpecies. Sed iam declaratũ eſt diffinitionem non eſſe propoſitionem. Conſtat enim ex ſolo genere & differentia abſque copule, vt animal ratio nale eſt diffinitio hominis, ergo diffinitio non videtur ſpe cies principii immediati.

Reſpondetur, licet ante diuiſionem principii immediati prępoſuerit Ariſt. diffinitionem propoſitionis immediatę, non tamen ſubdiuidit principium immediatum in ſpecies ſuas, ut eſt idem pręciſe cum propoſitione immediate, ſed vt eſt plus. nam oĩs propoſitio immediata eſt principium demonſtrationis, ſed non econuerſo, quoniam tam propoſi tio imme diata, quam complexum immediatũ, quale eſt dif finitio, poteſt eſſe principium demonſtrationis immedia- tum cuius ſignum eſt, quod medium demõſtrationis eſt principiũ, ex quo demonſtramus cõcluſionem, & tñ mediũ non eſt ꝓpoſitio, ſed terminus cõplexus, qm̃ eſt diffinitio ſubiecti, aut paſſionis, vt determinabimus infra.

Ex prędictis igitur conſtat, quomodo demonſtratio eſt ex veris, & primis, & immediatis.

Quantum ad tertium, ſcilicet quomodo oporteat demõ ſtrationem fieri ex notioribus, declarat Ariſt. per duas con cluſiones, quarum prima eſt, quod oportet demonſtrantem magis credere & aſſentire & magis cognoſcere principia eſ ſe vera, ex quibus demonſtramus concluſionem, quam ip- ſam concluſionem. Quam quidem concluſionem ſic pro bat Ariſt. Propter quod vnum quodque, & illud magis, vt ſi propter diſcipulum amo magiſtrum, multo magis amo di ſcipulũ. Et ſi propter ſolem reliquę ſtellę lucent, ſol magis lucet. Sed propter principia, ex quibus demonſtramus con cluſionem credimus, & aſſentimus concluſioni, & eam co- gnoſcimus eſſe veram, ergo multo magis oportet credere, & aſſentire principiis, quã cõcluſioni, & magis cognoſcere ea eſſe vera, ergo demonſtratio procedit ex principiis notio ribusque ſit ipſa concluſio.

Secunda concluſio eſt hęc. Non ſolum oportet demon- ſtrantem magis cognoſcere principia & illis magis credere quam concluſioni, ſed etiam oportet quod demonſtranti ni hil ſit magis certum, quã quod oppoſita principiis ſint fal-

sa, v.g. Nō solum oportet me cognoscere, quod hoc principium est maxime verum. De vno quoque est vera affirmatio vel negatio, sed quod etiam teneam suū oppositū esse falsissimum, ita quod nihil est eo magis falsum, s. quod contradictoria simul verificantur de eodem. Et rō quidem huius conclusionis est hæc, dictum est, quod oportet demonstrantem firmissime assentire & inhærere principiis, ex quibus demonstrat sed non posset eis firmissime inhærere, si dubitaret, & non esset certissimus, quod eorum opposita sunt maxime falsa. Experimur enim, quod si dubitamus de falsitate vnius oppositi, non possumus absq; dubio adhærere veritati alterius oppositi, sed semper timemus de eius veritate, donec nobis fiat euidentissima sui oppositi falsitas. Constat ergo quō demonstratio ad mentem Arist. est ex notioribus, & certioribus principiis, quàm sit ipsa conclusio.

Sed aduerte quod propositio maior, quam assumit Aris. in probatione primæ conclusionis, primo aspectu videtur falsa. Non enim sequitur, propter albedinem homo est albus, ergo albedo est magis alba, &c.

Tu igitur aduerte, quod illa propositio est vera regulariter, & solum in causis efficientibus principalibus, quæ sunt causæ efficientes formaliter vel virtualiter sui effectus, exēplum de efficiente formaliter, manus propter ignem fit calida, ergo ignis est magis calidus, exemplum de efficientem virtualiter. terra in æstate fit calida, & sicca propter solem, ergo sol virtualiter, licet non formaliter, est magis calidus & siccus, q̄ terra, est autem virtualiter magis calidus, & siccus, quoniam per maximam lucem suam, & motum producit, calorem, & siccitatem in inferioribus, vt tibi declarabitur in secundo lib. de cœlo, & quoniam præmissæ sunt causæ efficientes principales notitiæ conclusionis, ideo oportet eas esse prius, & magis notas apud demonstrātem, quam ipsa conclusio.

In hoc igitur sensu dicta ꝑpositio est infallibiliter vera. Quod si volueris eam applicare causæ formali, aut materiali, aut effectiuæ instrumentali, aut finali, non valet, sed plerunque concludes falsum. Nam in causa formali non tenet, vt hic, nix est alba propter albedinem, non sequitur,

ergo

ergo albedo est magis alba. Nec in causa materiali, vt hic, homo est corruptibilis, propter materiam, non valet, ergo materia est magis corruptibilis. Nam vt tibi declarabitur in 1.phys. materia est incorruptibilis, & tamen propter eam omnia inferiora sunt corruptibilia. nec in causa efficiẽte instrumentali, vt hic. Artifex fabricat gladium propter malleum, non sequitur, ergo malleus magis fabricat gladium q̃ artifex. nec in causa finali, vt hic, Sortes deambulat pp sanitatem, ergo sanitas magis deambulat. Constat igitur tibi in quo sensu valeat prædicta propositio, & in quo non.

Quantum ad tertium principale, quod proposuimus in principio huius capitis, aduerte, quod ex eo, quod determinauimus demonstrationem procedere oportere ex principiis prius & magis cognitis, quàm conclusio, orti sunt duo errores circa scientiam apud antiquos, quarum vtrunque reprobat Arist.

Primus est eorum, qui dixerunt, quòd si oportet demonstrationem ad hoc, quòd acquirat sciẽtiam de conclusione prius cognoscere & magis principia, quàm conclusionem, de nullo poterit habere scientia, quia nulla conclusio poterit demonstrari.

Secundus autem error est eorum, qui dixerunt, quod nõ obstante determinata veritate de præcognitione principiorum, de omnibus potest haberi scientia, & omnis conclusio potest demonstrari. Ratio primi erroris stat in hoc, supponitur, ꝙ nihil potest sciri nisi per demonstrationem, ita ꝙ si aliqua propositio est indemonstrabilis, illa remanet incognita, & nescita.

Posita hac radice arguitur sic, principia, ex quibus procedit demonstratio aut tendunt in infinitum, aut nõ, ita q̃d est status in illis, si primũ, ergo nesciuntur prima principia, quoniam in infinito, & in processu in infinitum, nõ est dabile primum cum igitur demonstratio debeat procedere ex primis & prius ac magis cognitis principiis quàm sit cognita conclusio sequitur quòd de nullo erit demonstratio, ex consequenti de nullo erit scientia, quoniam scientia per demõstrationẽ acquiritur, cũ sit syllogismus faciens scire, vt supra declaratum est. Si secundum, ergo prima principia, ad

quæ

quæ est status, nesciuntur, nam nihil scitur, nisi per demonstrationem, sed prima principia non sunt demostrabilia. Determinatum est.n. ꝙ demonstratio procedit ex priorib. & notioribus, sed nihil est prius ac notius, per quod possint demonstrari prima principia, aliter nō essent prima, si haberent priora, & notiora, ergo prima principia nō possunt demonstrari, ergo nesciuntur & ignorantur. Sed ignoratis primis principiis, ignoratur, & conclusio, cuius notitia pendet ex notitia clara primorū principiorū. Bene ergo sequtur quod siue principia demonstrationis tēdāt in infinitū, siue nō impossibile, est de aliquo haberi sciā. Hæc fuit rō auctorum primi erroris, qui, s. dñt de nullo posse haberi scientiā.

Ratio autem auctorum secundi erroris stat in hoc. Concesso quod scire sit tantum per demonstrationē, adhuc stat quod de omnibus potest haberi scientia, quoniam de omnibus potest haberi demonstratio, s. tam de principiis, quàm de cōclusionibus, quoniam & si non posint omnia indirectum demonstrari, possunt tamen per circulum, puta ꝙ per principium demonstremus conclusionem, & per conclusionem demonstratam, demonstremus principium, modo quo declarabimus infra fieri demonstrationem circularem.

Vtrunque errorem reprobat Arist. destruens vtriusque erroris radicem. Primi erroris radicem, quę fuit quod nihil scitur nisi per demonstrationem destruit dicēs, quod contingit aliqua scire absque demōstratione, sed sciū tur ex clara euidentia terminorum, ita quod cognitio significato terminorum statim, & absq; aliqua argumetatione illis essentimus, & sunt prima principia quorum notitia adeo clara, & firma est, quod est causa notitiæ omnium conclusionū.

Stante hoc fundamento, quòd aliquid scitur absque demonstratione, constat quod ratio auctorum primi erroris nihil cōcluditur. Nam conceditur quòd nō est processus in infinitum in principiis demonstrationis, sed est status, ita quod est deuenire ad prima. & quādo arguitur, ergo prima principia nesciuntur, negatur consequentia, & ad probationē negatur quod nihil sciatur nisi per demōstrationē. Hoc .n. verificatur solum de conclusione, sed non de principiis, quoniā, & si non demōstratione, tamen ex euidentia signi-

ficati

ficati terminorum cognoſcũtur, vt cognito, quid ſignificetur per totum, & per partem; ſtatim innoteſcit nobis lumine intellectus agẽtis, quod totum eſt maius ſua parte, & ſic conſtat quod ratio auctorum primi erroris nihil cõcludit.

Ratio autem auctorum ſecundi erroris, longe minus cõcludit, quoniam fundatur in falſo, ſ. q; licet demonſtrationem fieri circularem. Id namq; reprobat Ariſt. ſatis diffuſe in 1. Poſter. quo reprobatio cõſtabit rõne eorũ eſſe penitus inualidã. Quod aũt nõ valet demonſtratio circularis, ꝓbãdũ eſt ad mẽtẽ Ariſt. ſed ne ꝑ incognita procedamus prius declarãdũ eſt qd ſit circulariter ſyllogizare & dẽmõſtrare.

Tu igitur aduerte, quod tunc circulariter argumentamur quando primo probamus ex præmiſſis concluſionem, vt hic, Omne aïal rationale eſt riſibile, Omnis hõ eſt aïal rationale. Ergo omnis homo eſt riſibilis. Deinde ex concluſione vt principio, & minore conuerſa probamus maiorem ſic; Omnis homo eſt riſibilis, Omne animal rõnale, eſt homo, hæc eſt minor conuerſa: Ergo omne animal rationale eſt riſibile, & hæc fuit maior primi ſyllogiſmi; & hic tibi conſtat quomodo. Committitur circulus, quoniam maior eſt probans in primo ſyllogiſmo, & in ſecundo eſt probata. Item quod fuit cõcluſum in primo ſyllogiſmo, ſumitur vt concludens in ſecundo. Committitur igitur circulus ad ſimilitudinem motus circularis naturalis. Nam ſicut in illo eſt progreſſus ab eodem ad idem, vt tibi manifeſtabitur in lib. 8. Phyſ. ſic in tali modo ſyllogizandi procedit intellectus ab eadem propoſitione probante, puta maiore, ad eandem probandam per regreſſum à concluſione ad eandem.

Declarato quid ſit circulariter ſyllogizare probatur ad mentem Ariſt. in 1 Poſter. quod demonſtrare per circulum ſit penitus inutilis modus, & vanus, quoniam per ipſum nõ acquiritur ſcientia, quæ eſt finis demonſtrationis, vt docuimus ſupra. Quod ſic probatur, ſuppono primo quod in ſyllogiſmo circulari idẽ ſit concluſio, ſ. in primo ſyllogiſmo & principiũ, ſ. in ſecundo ſyllogiſmo. Hoc iam manifeſtatũ eſt. Suppono ſecũdo quod principiũ demonſtrationis ſem per ſit prius, & notius cõcluſione, & nõ ſolum quo ad nos, ſed etiam ſimpliciter, & hoc in demonſtratione potiſſima,

& a priori, de qua hic intendimus, & hoc iam manifestaui-mus supra notificantes diffinitionem datam de scire simpliciter, & diffinitionem datam de demõstratione per causam materialem. His suppositis arguitur sic si fiat demõstratio circuralis, ergo idem respectu eiusdẽ erit prius, & posterius non solum quo ad nos sed etiam simpliciter, & erit notius ac ignotius, sed hoc est impossibile, quoniã vt patet. Implicat contradictionem, ergo & demonstratio circularis erit impossibilis, & si fiat carebit fine suo, qui est acquisitio sciẽtiæ. Prima consequentia patet ex eo, quod in demonstratione circulari idem est principium, puta minor in primo syllogismo, & vt sic est notius, & prius ex secundo supposito, & idem est conclusio, s. eadem maior in secundo syllogismo, & vt sic est posterius, & minus notum, vt patet ex supradictis, ergo si fiat demonstratio circularis idem respectu eiusdem erit prius, & posterius, notius, & ignotius simpliciter, & quo ad nos. quod cũ sit implicãs cõtradictionẽ, & nullũ tale sit admittẽdũ, nec demõstratio circularis est admittẽda. Constat igitur qđ nec radix primi erroris, nec ea q̃ est secũdi erroris veræ sunt. Vtraq; ergo sententia reprobata, vtpote extrema, tenenda est media, quæ est Arist. s. quod aliquorum est scientia, & aliquorum non. Nam dicemus infra quod de ente necessario, & per se, potest haberi scientia, nõ autem de ente contingenti, nec de ente per accidens.

Sed aduerte, quod hic duo insurgunt dubia. Primum est circa illud, quod dixi Arist. in reprobatione radicis primi erroris. Dixit enim quod non omnis scientia acquiritur per demonstrationem. nam scientia primorum principiorum non acquiritur per demonstrationem, quoniã cum sint prima, non habent priora, per quæ demonstrari possint. Sed ipsa scimus inquãtum terminos cognoscimus. Sed ex hoc nõ vr̃ saluari diffinitio data de scientia ab Arist. in lib. vi. Eth. vbi vult, quod scientia sit habitus conclusionis per demonstrationem acquisitus. Cum igitur diffinitio debeat cõpetere oĩ cõtento sub diffinito, necesse est vt oĩs sciã per demonstrationem acquiratur, & quoniam prima principia non possunt demonstrari, ideo sequitur quod non sciantur.

Respondetur scientia in via Aristot. dupliciter sumitur.

Primo pro certa,& firma, & clara rei notitia quocunq; mō habeatur,siue experimento sensus, siue euidentia terminorū,siue syllogismo demōstratiuo. secūdo pro certa,& firma rei notitia,nō quocūq; modo habita, sed tm̄ per demōstrationē.In primo sensu est,scīa cōiter dicta. In secūdo,aūt est scīa proprie dicta,s.vt distinguitur à quolibet habitu intellectus,vt ab habitu primorū principiorū,& opinione,& arte,& prudentia,& sapientia &c. In primo Poste. intendit de scientia in primo sensu, prout sub se continet habitum primorum principiorum tanquam euidentissimam notitiam & terminis,& scientiam proprie dictam,quæ causatur ex demonstratione. In 6.autem Ethic. intendit de scientia in secundo sensu,prout distinguitur ab habitu primorum principiorum eo ꝙ scientia proprie dicta causatur per demonstrationem. Habitus autem primorum principiorum causatur nō ex aliquo discursu, nec syllogismo,sed ex sola cognitione terminorū, & sic constat ꝙ nulla est cōtrarietas interdictum Arist.in 1.Poster. & dictum eiusdem in vi.lib.Ethic.

Secundum dubium consurgit ex eo, quòd diximus in destructione secundi erroris, scilicet quod circulus fit in syllogizando,quando ex conclusione sumpta vt principio,& minore conuersa probamus maiorem. vt postquàm conclusimus primum syllogismum, Omnem hominem esse risibilem reuertitur ad probandum maiorem, scilicet. Omne animal rationale est risibile, & conuertimus hanc minorē, Omnis homo est animal rationale. Sic autem conuertimus. Omne animal rationale est homo, sed hæc conuersio non valet,quoniam, vt docuimus in tractatu 3. agentes de conuersione,vniuersalis affirmatiua nō conuertitur,in vniuersalem affirmatiuam, sed in particularem affirmatiuam per conuersionem per accidens, ergo &c.

Respondetur, licet ordinariæ, & vniuersaliter non conuertatur vniuersalis affirmatiua in vniuersalē affirmatiuā quoniam non valet, Omnis homo est animal, Ergo omne animal est homo, tamen in particulari materia conuertitur vt quando conuersa,& conuertens constat ex terminis conuertibilibus, sicut est in proposito. nam animal rationale, & hō,& risibile,sunt termini conuertibiles, & ideo cum in

prædicto

prædicto syllogismo, tam primo, q̄ secūdo sint tres propositiones vniuersales affirmatiue, formatæ de terminis conuertibilibus, possunt oēs cōuerti in vniuersalē affirmatiuā, & sic patet, quod obiecto facta nihil valet. Concludit.n. de terminis non conuertibilibus, quales sunt hō, & animal, & vniuersaliter species, & genus. Nos aūt intēdimus de terminis conuertibilibus, quales sunt diffinitio, vt diffinitū, subiectum, & propria passio. Hæc de secundo capite dicta sint.

Ex qualibus præmissis fiat demonstratio potissima. C. III.

IN tertio capite declarandū est ex qualibus præmissis fiat demonstratio potissima quæ est demonstratio propter quid, Nā ordo scientiæ requirit, quod postquam declaratum est in capi præcedenti ex quibus est tanquam ex materia. puta quia est ex veris primis immediatis & notioribus, nūc declaremus earum qualitatem, quæ habet rationē formæ, puta vtrum præmisse demonstrationis debeant esse necessariæ, & vniuersales, & per se, & secundū quod ipsum. Hic igitur ad mentem Aristoteli sunt quatuor conclusiones probandæ. Prima est, demonstratio propter quid habet esse ex præmissis necessariis. Secunda est, debet esse ex præmissis quæ sint de omni. Tertia est, debet esse ex præmissis quæ sint per se. Quarta est, debet esse ex præmissis, quæ sint secundum quod ipsum. Verum ne procedamus per incognita, & ne simus coacti idem sępius repetere, prius declarabimus quid sit propositio necessaria, quid de omni, quid per se, quid secūdum quo ipsum. Deinde singulas conclusiones probabimus.

Tu igitur aduerte, ꝙ propositio necessaria est ea, quę ita est vera, quod non potest esse falsa, sed est immutabilis veritatis, vt omnis homo est rationalis. Nam sicut ens necessarium est illud, quod est, & non potest non esse, sic propositio necessaria, est quæ est vera, & non potest non esse vera, & in hoc distinguitur à propositione de possibili, & de contingenti, quæ potest aliquando esse vera, & aliquādo falsa.

Propositio de omni, loquendo posterioristicę, est illa cuius prædicatum, verificatur de omni cōtento sub subiecto,

& omni tempore. vt homo, est animal. linea est longitudo; & habetur, quando prædicatum est diffinitio, vel pars diffinitionis subiecti, vel proprium eius, dummodo subiectum sit terminus communis de pluribus prædicabilis, siue præcedat signum vniuersale affirmatiuum, siue non. Vnde posterioristice ita est de omni ista, homo est anamal. sicut ista omnis homo est animal. Dixi posterioristicæ, vt distinguat propositio de omni prioristica, ab ea, quæ est posterioristica. Nam non est de omni prioristica, nisi præponatur subiectũ signũ vniuersale, nec est necesse quod prædicatũ omni tempore dicatur de subiecto, sed sufficit quod dicatur de omni contento sub subiecto. Vnde hæc est de omni prioristica, omnis homo currit, nõ autem posterioristica, & hæc non est de oĩ prioristica, hõ est animal. sed est indefinita, est aũt de omni posterioristica, quoniam prædicatum dicitur de omni contento sub subiecto, & omni tempore.

Et aduerte, ꝙ omnis propositio de omni posterioristica est necessaria, sed non econuerso. Nam hæc necessaria est, Deus est, & ista. Sortes est homo, & tamen non sunt de omni, qm̃ subiectum est terminus discretus, ꝗ non est cõis pluribus, nec actu, nec aptitudine. Constat igit̃ tibi ꝗd sit ꝓpositio de omni posterioristica, de qua solum hic intendimus.

Propositio per se est illa cuius prædicatũ est diffinitio, vel pars diffinitionis subiecti, vel econuerso, i. cuius subiectum de diffinitione prædicati, vel cuius subiectum exprimit causam prædicati. Vnde omnes istæ sunt per se, homo est animal rationale, homo est risibilis, Interfectus interiit interfectione, Album albet albedine, medicus medicatur arte medicatiua &c.

Pro quorum notitia aduerte, ꝙ Arist. in 1. Poster. assignat quattuor modos per se, ex quibus primus, & secũdus, & quartus sunt modi prædicandi per se, tertius autem est modus existendi per se.

Primus est, quando prædicatum inest subiecto, vt diffinitio, vel pars diffinitionis, siue in recto, siue in obliquo. Exemplum primi, Homo est animal rationale mortale. Exemplum secundi, Homo est animal. Exemplum tertii. Triangulus est figura. Exemplum quarti, Triangulus est

ex tribus lineis facientibus angulos.

Secunda est, quãdo subiectum est de diffinitione prædicati, & ipsum subiectum est propria materia receptiua prædicati, & prædicatum est proprium, siue proprietas subiecti in quarto modo dicendi proprium. Vnde istæ sunt per se in secundo modo, homo est risibilis, linea est recta, vel curua, numerus est par, vel impar.

Tertius modus per se, qui est modus existendi potius quam prędicandi, est, quando ly per se dicit solitudinem, id est negat consortium à subiecto, vt quando sortes solus est in domo, dicitur sortes per se, i. nõ cum alio est in domo, & quando quis aliquid sine socio operatur dicitur per se hoc tertio modo, vt sortes per se trahit nauem, i. solus, & sortes per se cantat, i. non cum alio, & quando subiectum non est in alio, nec dicitur de alio. Vnde hoc tertio modo primæ substantiæ sunt per se, quoniam de dicuntnr de inferiori, vt secundæ substantiæ, nec sunt in subiecto, vt accidentia.

Quartus modus per se est, quando subiectum exprimit causam prędicati, vt interfectus interiit interfectione. Interfectio. n. est propria causa interiectus, & ideo hæc propositio est per se quarto modo, interfectus interfectione interiit. Si autem subiectum non exprimit causam prædicati, nec est propria causa prædicati, propositio erit per accidẽs. sic vt hic, Sortes ambulante coruscauit. neque enim ambulatio sortis est propria, nec per se causa coruscationis.

Et aduerte, ꝙ in hoc quarto modo sunt aliquę ꝓpositiones essentialiter, & aliquæ reductiuæ. essentialiter quidem sunt istæ, Medicus sanat, ædificator ædificat, ægrotans moritur, nam subiectum dicit manifestæ causam propriã prędicati. Nã si quæratur, propter quid medicus sanat, respondetur, quia est medicus. Hæc autem est per accidens, homo sanat, quia homo vt homo non sanat, sed inquantum medicus, & Reductiue autem suas istæ, risibile, ridet, visibile vr̃, Oculus videt auditus audit, audibile audit̃, tãgibile tãgit̃, & per oppositũ istę sunt per accidẽs, Policletus facit statuã, album ædificat, nõ. n. Policletus, vt Policletus, sed vt artifex talis, facit statuã, nec albũ, vt albũ, sed vt ædificator ædificat.

Constat igitur tibi q̃d sit propositio per se & quot sint

modi per,& aduerte,ꝙ ſicut omnis ꝓpoſitio poſterioriſticade omni eſt neceſſaria; ita eſt per ſe,ſed non econuerſo. Nā hæc eſt per ſe, hic homo eſt animal,& tñ non eſt de omni.cū ſit diſcreta,& hæc eſt per ſe,ſortes eſt riſibilis, & hæc hic interfectus interiit, & tamen non eſt de omni vt patet.

Propoſitio ſecūdum,quòd ipſum,eſt illa quæ eſt de omni.& per ſe, cuius prædicatum conuenit ſubiecto adęquate & primo,id eſt,conuertibiliter,& non per aliud ſed inquantum tale.& per ſę ipſum. Quod prædicatū dicitur vniuerſale poſterioriſticum,vt hæc eſt ſecundùm quòd ipſum,triangulus habet tres angulus æquales duobus rectis & hęc,homo eſt riſibilis,& breuiter quandocunque prædicatum conuenit ſubiecto,inquantum tale,& nō propter aliquid aliud eſt propoſitio ſecundum quòd ipſum. Si autem conuenit ſubiecto non per ſeipſum, ſed per aliud, non eſt propoſitio ſecundum quod ipſum. Vnde hæc non eſt ſecundum quòd ipſum, figura habet tres angulos, quoniam figura non inquantum figura, ſed inquantum hæc figura, puta inquantum triangulus habet tres angulus. Nec iſta eſt ſecundum quod ipſum, yſochelle habet tres angulos, quoniam yſochelles non inquantum yſochelles, ſed inquantum triangulus habet tres angulos.

Tu igitur aduerte, pro regula generali, quòd quandocunque prædicatum verificatur de ſubiecto adæquate, & reduplicato ſuper ſeipſum, fit propoſitio ſecundum quòd ipſum,vt hic,homo inquantum homo eſt rationalis, eſt riſibilis,eſt ſtatutæ rectæ.Hæc autem non eſt ſecundum quòd ipſum,homo inquantum homo eſt animal, quoniam prędicatum non adæquatur ſubiecto, nec conuenit homini inquantum homo, id eſt ratione qua homo, ſed ratione qua animatum ſenſitiuum eſt animal.

Diximus,quod propoſitio ſecundum quod ipſum eſt de omni,quoniam cum prædicatum adæquetur ſubiecto, conuenit omni contento ſub ſubiecto, nam bene ſequitur, homo inquantum homo eſt riſibilis,ergo omnis homo eſt riſibilis. Quod enim conuenit alicui tali inquantum tale, conuenit omni tali.

Diximus ꝙ eſt per ſe,qm̄ in propoſitione ſecūdùm quod ipſum

ipsum prędicatū est diffinitio, vel de diffinitione subiectū, & sic est primus modus per se, vel est proprietas, seu habēs modum proprietatis, & sic est in secundo modo per se.

Diximus, ꝙ prædicatum est vniuersale posterioristicū ꝓ cuius notitia aduerte, ꝙ vniuersale sumitur dupliciter primo ꝓ quolibet superiori respectu sui inferioris, in quo sensu dicitur genus esse vniuersale respectu suarum speciesū & species respectu horum indiuiduorum, & in hoc sensu locuti sumus de vniuersali in tract. de prædicabilibus, secūdo sumitur pro ꝓdicato adæquato, & conuertibili cū subiecto, ꝙ dr̄ vniuersale, non quia sint in multis, aut dicatur de multis. hoc.n. est vniuersale in primo sensu, sed q̄a est versum, & receptum in vno subiecto, extra qđ nō inuenitur, vt q̄a risibile, & rōnale est receptū in solo hoīe, ita quod extra hominem nō inuenitur, dr̄ prædicatū vniuersale de hoīe. Idē intelligēde hr̄e tres respectu triāguli, & essem parē, vel imparē respectu numeri, & in hoc secundo sensu intēdit Aris. de vniuersali in 1. Poster. qn̄ dicit, vniuersale autem dico, quod cum de omni sit, & per se & secundū quod ipsum est.

Viso, quæ sit propositio necessaria, & quæ de omni, & quæ per se, & quæ secundum, quod ipsum, probandum est.

Primo, ꝙ demonstratio potissima, & absoluta sit ex præmissis necessariis.

Secundo, ꝙ sit ex præmissis de omni.

Tertio, ꝙ sit ex præmissis per se.

Quarto, ꝙ sit ex præmissis secundum ꝙ ipsum.

Primū ꝓbaī sic, demōstratio potissima est ex his, q̄ non possunt aliter se habere, ergo est ex necessariis, cōsequentia patet ex rōne necessarii. Antecedēs probaī demōstratio potissima est syllogismus faciēs scire, vt patet ex diffinitione data de demōstratione ꝓ cā finalē, sed scire est rē, i. cōclusionē cognoscere per cām, i. per p̄missas, q̄ nō possunt aliter se hr̄e, ergo demonstratio potissima est ex p̄missis, q̄ nō possunt aliter se hr̄e ex consequēti est ex præmissis necessariis.

Secundum probatur sic. Demonstratio potissima est ex præmissis, quarum prædicatum verificatur de omni contēto sub subiecto, & semper, & infallibiliter ergo est ex præmissis de oī, patet consequētia ex diffintione superius data

de propositione de omni. Añs aũt probatur,qm̃ si in præmissis assumptis in demõstratione potissima prædicatũ nõ verificaretur de oĩ cõtento sub subiecto & semper,& infallibiliter,nõ esset demõstratio necessariis,vt patet, sed cõclusũ est demõstrationẽ potissimã esse ex necessariis,ergo &c.

Tertium probatur sic.Conclusio demõstrationis potissimæ est propositio per se,ergo præmissæ debent esse per se. Consequentia quidem patet,quoniam sicut non scitur conclusio vera nisi ex præmissis veris,sic non demonstratur cõclusio per se nisi ex præmissis per se, licet enim possit syllogizari ex præmissis per accidens, non tamen demonstrari nec sciri.nisi ex præmissis per se. Antecedens autem declaratur sic de mente Arist.Conclusio demonstrabilis est propositio, cuius prædicatum se habet ad subiectum, vt ꝓpria passio vel habens modum passionis,sed quando prędicatur propria passio de subiecto,est propositio in secundo modo per se,vt declaratum est supra,ergo cõclusio demonstrationis potissimæ est propositio per se. Quot vero modi per se ingrediantur demonstrationem potissimam dicemus alias.

Quartum probatur sic.Demõstratio cõstat ex duab.pręmissis,& cõclusione q̃ sunt propositiones per se,vt dictum est,quarũ termini sunt conuertibiles, & adæquati,vt patet hic. Omne animal rõnale est risibile, omnis hõ est animal rationale,ergo omnis homo est risibilis.Sed quando termini sunt conuertibiles,& adæquati,pręmissæ sunt secundum, ꝙ ipsum,& earũ prædicatum est vniuersale posterioristicũ, vt docuimus,ergo demonstratio potissima, de qua tantum nunc intendimus,est ex præmissis secundum quod ipsum, & confirmatur,quia vt declarabimus infra demõstratio huiusmodi fit in prima figura in primo modo,& maior cõstat est diffinitione subiecti,& propria eius passione, vt omne animal rationale est risibile. Minor aũt constat est diffinitio, & diffinitione, vt omnis homo est animal rationale. Conclusio vero constat ex subiecto,& sua passione,vt ergo omnis homo est risibilis.

Constat aũt quod isti tres termini,homo, animal,rationale risibile,sunt adæquati, ergo constituũt propositiones secundum quod ipsum. Hæc de tertio capite dicta sint.

Ex

Ex quib. & qualib. non est demonstratio. C. IIII.

IN 4.c. inuestigandum est ex quibus, & qualibus non est demonstratio. Nam ex quo in præcedenti c. inuestigatū est quib. & qualibus est, consequens est inquirere ex quibus, & qualibus non fit. Hic igitur ad mentem Arist. quinque conclusiones determinandæ sunt.

Prima est, demonstratio non est ex contingentibus, neq; possibilibus aliter se habere.

Secūda est demōstratio nō est ex his, quę sunt per accñs.

Tertia est, demonstratio non est ex extraneis.

Quarta, est demonstratio non est ex corruptibilibus.

Quinta est, demonstratio non est ex principiis cōibus.

Prima conclusio probatur sic ad mentem Arist. Demonstratio potissima est ex pręmissis necessariis, ergo nō est ex contingentibus, neque possibilibus aliter se habere Consequentia patet, quoniam necessarium, & contingens opponuntur, ergo si est ex necessariis, non est ex contingentibus. Antecedens vero tripliciter probatur de nouo licet, & in c. præcedenti iam probatum sit, tamen pro maiori doctrina iterum probandum est.

Primo sic. Demonstratio est ex his, quę sunt per se, vt ꝓbatum est in cap. præcedenti, ergo est ex necessariis. Patet consequentia, quoniam omnis oppositio per se est necessaria, prædicatum enim semper, & immutabiliter dicitur de subiecto, vt homo est animal rationale, homo est risibilis.

Secundo sic. Conclusio demonstrationis est necessaria. quoniam est ea, quæ scitur per demonstrationem. Sed quod scitur non potest aliter se habere per diffinitionē ipsius scire, ergo quod scitur, idest, ipsa conclusio, est necessaria, ergo est ex præmissis necessariis. Probatur consequentia, quoniam vt tibi declarabitur in 2. Phys. conclusio comparatur ad præmissas, vt effectus ad causam, sed effectus necessarius non potest esse a causa contingenti, aliter effectus esset potior quam sua causa, ergo conclusio non potest demonstrari nisi ꝑ præmissas necessarias. Dico demonstrari, quoniam, vt inquit Arist. Contingit syllogizare necessariū

ex non necessariis, sicut verum ex non veris, non autem demonstrare, exemplum primi, omne currens est animal omnis homo est currens per casum, ergo omnis homo est animal: exemplum secundi, omnis lapis est animal, omnis homo est lapis, ergo omnis homo est animal.

Tertio sic, & est argumentum à signo. Dicit Arist. signũ aũt est, ꝙ demonstratio sic ex necessariis, quoniam qñ volumus inferre instantia contra arguẽtẽ qñ disputamus, dicimus, tu non demonstrans, ẽt quod opineris te demonstrare, qm̃ tu non procedis ex necessariis, ergo cõstat, qđ oportet demonstrationem esse ex necessariis, aliter non distingueretur simplex syllogizator a demonstatore. Hinc patet inquit Arist. q̃ stulti sint sophistæ illi, qui existimant se demonstrare, & scientiã acquirente, si habeant principiũ probabile, & verũ. Seipsos decipiunt, quoniam non acquiritur scientia, & quæ est certa, & euidens de conclusione notitia per principium probabile verũ, sed per necessarium infallibiliter verũ. Constat ergo demonstrationẽ non esse ex contingentib, nec possibilib. aliter se habere, sed ex necessariis.

Secunda conclusio. s. quòd demonstratio non fit ex præmissis, quę sunt propositiones per accidens, probatur tripliciter ad mentem Arist.

Sed aduerte, ꝙ Arist. per ly per accidens intendit de propositionibus, quarum prædicatum est accidens commune siue separabile, siue inseparabile, quæ sunt in v. prædicabili de quo actum est in tract. de prædicabilibus. De his. n. non habetur demonstratio neq; scientia, quoniam possunt adesse, & abesse pręter subiecti corruptionẽ, modo quo exposuimus in prędicto tract. ergo possunt aliter se habere, ex consequenti non possunt sciri ex diffinitione ipsius scire. Non ergo intendit Arist. de accidente proprio, quod fluit ex natura rei, quale est risibile in homine, simũ, & aquilũ in naso, crispum in capite. Siccũ leue simpliciter, & calidũ in summo igne. Ista enim, & si sint accidentia, & in prædicamẽto qualitatis quo ad entitatem, tamen constituũt propositionem per se in secũdo modo per se, & semper insunt subiecto emanantia a principiis subiecti, & ideo de eis potest esse scientia, & per ea, & de eis potest esse demõstratio.

Declaratis igitur his probatur præposita cōclusio tripliciter. Primo sic, omnis vera demonstratio est ex præmissis, & cōclusione necessariis, quæ infallibiliter sunt ueræ, qđ nō contingit earum pdicata aliquādo inesse, & aliquando non inesse, sed semper & immutabiliter inesse, sed ppositiones per accidens, non semper, & infallibiliter sunt ueræ, quoniā earum prædicatum contingit adesse, & abesse præter subiecti corruptionē, loquendo de accidentibus cōibus, vt nunc intendit Arist. ergo constat, quod demonstratio non pōt esse ex præmissis per accidens, nec de conclusione per accidens. Vnde de hac non potest haberi demonstratio homo est albus. Thesaurus inueniretur in agro Sub cane pluet, ægrotus sanabit sortes addiscēs erit pfectus philosophus. Secundo probatur sic, Omnis demonstratio est ex præmissis per se, & secundū quod ipsum, vt manifestatum est in c. præcedenti, sed propositiones per accidens, quæ constant ex accidētibus cōibus, vt docuimus non sunt, nec possunt esse præmissæ per se, ergo ex eis non potest fieri demonstratio. Tertio probatur sic, omnis vera demōstratio, & potissima, de qua hic solū intendimus, facit scire per se per causam, & pp quid, vt docuimus in 2. cap. Sed syllogismus procedens ex præmissis per accidens, non facit scire per se, per causam. per pp quid, nam quando syllogismus est ex præmissis per accid[ens], neq; maior extremitas inest medio per se, neq; medium inest minori extremitati per se, vt patet hic, oē currēs e[st] albū, oīs hō est currens, ergo omnis homo est albus, nā casu dato, quod omnis homo sit currens, & omnis hō sit albus, & oē album sit currens, neq; album inest per se currenti, neque currens inest per se homini, ergo &c. Constat ergo quod demonstratio non est ex his quæ sunt per accidēs.

Tertia conclusio. s. quòd demonstratio non sit ex extraneis probanda est ad mentem Aris. Sed antequam probetur duo prænotanda sunt primo, quid sit demonstrare ex extraneis, & ex propriis, secundo duo supponenda sunt.

Quantum ad primum aduerte, quòd tribus modis possumus imaginari demonstrationem esse ex extraneis, primo quando probatur passio extranea a subiecto, vt si geometra velit probare lineā a. esse pulchrā visu. Nā pulchrū aut

de

de forme visu non est de consideratione Geometrę. sed pro spectiui, rectū aut obliquū est passio ꝓpria, lineæ vt cadit sub scientia Geometrica. Vnde cū Geometrā probans pulchrū visu de linea, tendit ad extranea, qui aūt probat curuū aut rectum de ea, sistit in propriis, secūdo qn̄ in aliqua scīa probatur aliquid de subiecto alterius scientiæ, vt si Geometra probat aliquid de numero, quod est subiectū Arithmeticæ, uel de ente, aut corpore mobili, quod non considератur a Geometra, sed physico, tertio quando in aliqua scīa probatur conclusio spectās ad illā sciētiā non per medium propriū illius sciētiæ, sed per mediū spectans ad aliā scientiam, vt si physicus probet aliquā suam conclusionē per mediū mathematicum, aut metaphysicū, His ergo tribus modis contingit demōstrationē fieri nō ex propriis, sed ex extraneis, sed tertius modus est proprie ad intentionē Arist.

Quantum ad secundum aduerte duo supposita, quæ pręponit Arist. antequam ad probationem præpositę cōclusionis deueniam, primum est quod in omni demonstratione tria sunt. Primum est cōclusio, quæ demōstratur, puta, omnis homo est risibilis, cuius prædicatum est propria passio, quæ per se inest subiecto, secūdum sunt dignitates. i. principia, ex quibus probatur cōclusio, tertium est subiectum, de quo demonstratur passio, puta triangulus, de quo demonstratur habere tres angulos, &c. Secundum suppositum est, quod licet eadem sint principia communia, quæ dignitates appellantur diuersis sciētiis, puta hoc principium, omne totum est maius sua parte, & hoc, si ab æqualibus æqualia demas, residua sunt æqualia, sunt enim cōmunia Geometræ & Arithmetico. Nam verificantur de lineis, & numeris: tn̄ idē subiectum non est cōe diuersis scientiis. Sed q̄libet scīa habet proprium subiectum, iuxta quod distinguitur a quacunque alia. Sed hoc tibi manifestabitur infra. His pręmissis probatur sic conclusio præposita. Non conuenit demonstrantem descendere de vno genere in aliud genus, idest de scientia in scientiam distinctam genere a scientia, in qua est demonstrans puta non licet demōstrante descendere de Geometria in Arithmeticam, aut de Physicam Moralē, aut de Logica in Physicā, sed sisteret in terminis, & principiis

suæ

suæ scientiæ, ergo non conuenit demonstrationem fieri ex traneis, sed ex propriis. Consequẽtia patet, quĩ si aliqua demonstratio posset esse ex extraneis, hoc maxime esset ex eo, quia esset terminorũ diuersarũ scientiarum ex descensu unius artificis a propria scientia ad aliam distinctam omnino, puta a Geometria ad Physicam. Dico omnino, vt præseruem descensum a scientia subalternante ad scientiã subalternatam. Nam hic descensus licet, ut tibi manifestabitur infra, Añs aũt tripliciter probatur. Primo, ex parte subiecti. Secundo, ex parte medii. Tertio, ex parte passionis.

Ex parte subiecti sic. Si licet demonstrantem descendere de genere genus ex parte subiecti, ergo liceret Arithmetico demonstrare aliquid contentũ sub quantitate cõtinua quæ est subiectum Geometrię, puta quod circulus caret angulis, sed hoc est falsum, quia continuũ, de quo est Geometria, & discretum, de quo est Arithmetica, sunt duo genera subalterna quantitatis, quorum vnum non ponitur sub alio ergo non licet demonstrantem in Arithmetica, descendere in Geometriam ex parte subiecti, puta probando aliquid de continuo, quod non est subiectum, nec continetur sub subiecto Arithmeticæ.

Et parte medii. sic. In omni demonstratione oportet, qđ medium, per quod probatur conclusio, extrema, idest maior & minor extremitas, sine eiusdem generis, quoniã dicunt de se inuicem verificari per se, & secundũ quod ipsum vt docuimus supra. Sed passiones, & subiecta diuersarũ sciẽtiarum sunt diuersorum generum. nam sicut differunt genere linea & ternarius, sic eorum passiones, quæ sunt rectũ & curuum, par vel impar. Ergo eis nõ potest applicari vnũ commune medium, per quod probetur passio de linea, & passio de ternario, nam tale commune medium, aut falso prædicaretur de vtraque, aut per accidens.

Tu tamen aduerte, quod, vt declarabimus infra, quando vna sciẽtia subalternatur alteri, vt Perspectiua Geometriæ & Musica Arithmeticæ, licet ex principiis subalternantis aliquid demonstrare in subalternata, quoniã subiectũ subalternatę continetur sub subiecto subalternantis, vt tibi declarabitur infra, nec tunc est descensus de genere in genus,

sed de genere, quasi in speciem generis, vt quando descẽdimus de linea simpliciter, quę consideratur a geometra, ad lineam visualem, quæ consideratur a prospectiuo.

Ex parte passionis sic, in omni demonstratione passio prædicatur per se de suo subiecto. vt in Geometria habere tres per se prædicatur de triãgulo, sed passio subiecti vnius scientię non prædicatur per se, sed aut nullo modo, aut per accidens de subiecto alterius scientiæ. Nam ut exemplificat Arist. non spectat ad geometram demonstrare lineã rectam esse pulcherrimam linearum, quoniam esse pulchrũ non prædicatur ꝑ se de linea, sed esse curuũ aut rectũ. Nec spectat ad eundem demonstrare, quod linea recta contrariatur circulari, quoniam contrarietas non est de cõsideratione geometræ, sed metaphysici, vt tibi declarabitur in li. x. Metaph. Constat igitur tibi, quod non licet, demonstranti descẽdere de vno genere scientiæ in aliud genus sciẽtiæ, tã ex parte subiecti, q̃ medii passionis, sed oportet ipsum versari tm̃ circa proprium subiectum, & proprias passiones sui subiecti, & circa propria media, ex quib. habet demõstrare proprias passiones de proprio subiecto. Hinc sequitur corollariæ paucissimos esse veræ sciẽtes, qm̃ pro maiori parte, credẽtes se demostrare procedũt nõ ex propriis, sed ex extraneis & præcipue ex mediis extraneis, aut communibus, vt declarauimus infra.

Quarta conclusio. s. quod demonstratio non fit ex corruptibilibus, probatur tripliciter ad mentem Arist. deinde remouendum est quoddam dubium.

Primo probaĩ sic. Cõclusio veræ demõstrationis est perpetua, & incorruptibilib. ergo est ex p̃misis ꝑpetuis, & in corruptibilib. quæ. s. sunt ꝑpetuæ & veritatis. Cõsequẽtia patet, qm̃ sicut nõ põt demõstrari cõclusio necessaria ex p̃misis cõtingẽtibus, vt docuimus supra, sic nõ põt demonstrari cõclusio perpetua, & incorruptibilis ex pręmisis nõ perpetuis, & corruptibilibus, aliter semꝑ verũ demonstrarẽt ex nõ semper vero, qđ patet esse impossibile. Añs autẽ sic ꝓbaĩ, in demõstratione potissima, de qua hic intẽdimus conclusio constat ex propria passione, & proprio subiecto, vt homo est risibilis, triangulus habet tres angulos, sed

propria

propria passio semper conuenit proprio subiecto, & omni contenro sub eo, cum sit proprium quarto modo, ergo constituunt propositionē perpetue veritatis, quæ est conclusio demonstrationis potissimę, Cōstat ergo veram demonstrationem esse de cōclusione perpetua, & incorruptibili, & ex præmissis perpetuis. Non ergo demonstratio est corruptibilium, nec ex parte conclusionis, nec ex parte præmissarum.

Secundo probatur sic. Omnis demonstratio potissima est de his, & ex his quę sciuntur ꝑ se, & non per accidens. nam omnis propositio per se scitur per se, cum sit immutabilis veritatis. Dictum est autem tam conclusionem, quam præmissas demonstrationis potissima esse propositiones per se ergo sciuntur per se. Sed corruptibilia, vt corruptibilia sciũtur non per se, sed per accidens, quoniam cum sint singularia, non directe, sed reflexe intelliguntur, ergo vniuersalia sciuntur per se, cum sint perpetua, & singularia sciuntur per accidens, cum sint corruptibilia, loquendo de singularibns naturalib. inferioribus. Ergo demonstratio non est de corruptibilibus, nec ex corruptibilibus.

Tertio probatur sic. Omnis demonstratio potissima est ex his, quæ sunt de omni posterioristico, vt docuimus supra sed corruptibilia nō sunt de omni posterioristico. nō enim semper sunt, sed aliquando sic, aliquando non aliter non essent corruptibilia. De omni autem posterioristico importat sempiternitatem temporis, & vniuersalitatem suppositorum. Ergo demonstratio potissima nō est corruptibiliũ.

Et aduerte, quòd apud Aristotelem ex prędictis cōclusione infertur hoc corollarium. Sicut demōstratio non est corruptibilium, sic nec diffinitio, nam diffinitio aut est principium demonstrationis, vt quando est medium, per quod demonstratur cōclusio, vt per rationale demonstratur hominem esse risibilem, aut est tota demonstratione positioné id est ordine differens. vt quando de redatur duplex diffinitio, vna per materiam, alia per formam, siue per finem. Nã ea quæ per materiam datur, est conclusio demonstrationis quę autem per formam est medium: v. g. de ira datur duplex diffinitio. Vna per materiam, quę est hęc, Ira est accensio sanguinis circa cor. Altera per finem, quæ est hæc,

Ira est appetitus vindictæ. Et his duabus potest aggregari vna quæ erit hæc, Ira est accẽsio sanguinis circa cor, ꝓpter appetitum vindictæ, & hæc est virtualiter tota demonstratio, licet differat positione, id est ordine, quia vt hic nondũ est disposita in modo, & in figura syllogismi. Si autẽ sumatur diffinitio per materiam pro conclusione, & ea quæ est per formam pro medio, tunc fiet demonstratio, ordinata in modo & in figura. vt hic, Omnis appetitus vindictæ est accensio sanguinis circa cor, sed ita est appetitus vindictæ. Ergo ira est accẽsio sanguinis circa cor. Cum igitur diffinitio sit virtualiter ipsa demonstratio, aut principium. i. medium demonstrationis sicut demonstratio non est corruptibiliũ sic nec diffinitio, ex consequenti nec scientia.

Probata igitur quarta conclusione, & ex ea deducto corollario, aduerte quòd Arist. contra determinata mouet dubium, & soluit. Dubium quidem est tale, dictum est demonstrationem non esse corruptibilium, quæ aliquãdo sunt, aliquando nõ sunt, sed perpetuorum, quę semper sunt. Ex hoc ergo sequitur de eclipsi Lunæ, & Solis, & de tonitruo, & de naturalibus nullam posse fieri demonstrationem, neque haberi scientiam, quoniam constat, quod nõ semper sunt, sed aliquando sic, aliquando non.

Ad hoc respondens Arist. inquit, ꝙ secundum quod sunt hmõi, id est secundum quod de eis habetur demõstratio & scientia, semper sunt, secundũ autẽ quod sunt particulari in se cõsiderata, de eis nõ habetur demonstratio nec scientia.

Pro cuius solutionis notitia aduerte, quòd defectus Lunæ, & Solis, & res naturales inferiores dupliciter considerari possunt. Primo, in se & in singulari, puta hæc eclipsis inquantum hæc, & hæc rosa inquantum hæc. Secundo, per respectum ad causam suam naturalem.

Primo quidem modo constat quod nõ sunt semper, quoniã hæc vel illa eclipsis, & hæc vel illa rosa per determinatum tempus habet esse, quo transacto non sunt, & vt sic de eis non est demonstratio, nec scientia.

Secundo, autem modo dicuntur esse semper. nam causa eorum est certa & determinata, & sufficiẽs, ita quod ea posita infallibiliter sequitur effectus, puta causa eclipsis Lunæ, est in-

est interpositio diametralis terræ inter Solē & Lunam, & causa eclipsis Solis est interpositio Lunæ inter Solem, & aspectum nostrum, ut tibi declarabitur in tractatu Spheræ quibus causis positis & quandocunque ponuntur, infallibiliter sequitur eclipsis, & vt sic de eis habetur demōstratio & scientia, quoniam ut sic infallibiliter determinatis temporib. existant semper. De naturalibus aūt, puta de rosa, aut niue, aut tonitruo eodem modo dicendum est. Nam licet in se considerata, & vt singularia sunt, non sint semper, tamen relata ad causas suas uniuersales remoto impedimento, determino tempore sunt semper, vt in Vere semper generatur rosa, in æstate tonitruum, in hyeme nix, &c.

Constat ergo quomodo scientia, & demonstratio est eorum, quæ sunt semper, & non est corruptibilium.

Quinta conclusio, s. quod demonstratio non est ex principiis communibus probatur, ad mentem Aristotelis.

Sed antequam probetur aduerte, quod per principia cōmunia intēdit prima, & vniuersalia principia, quæ dicimus dignitates, & quæ diuersis scientiis applicari possunt, v.g. Omne totum est maius suā parte, non sunt opposita in eodem. Vbi est maius, & minus, ibi est æquale. Hæc enim possunt applicari conclusione Geometricę, Arithmeticę, & Physicæ &c. Sed id tibi plenius declarabitur in capite sequenti. His pręnotatis probatur conclusio prępositā quatrupliciter.

Primo sic, nulla principia communia faciunt scire per se. & simpliciter id quod demonstratur, sed tantū in confuso. Omnis demonstratio potissima facit scire per se, & simpliciter, & non tantum in confuso id quod demonstratur, ergo nulla demonstratio potissima, & ex principiis communib. sed ꝓpriis, Minor patet ex diffinitione superius data de demonstratione potissima. Maior autem sic declaratur, scire rem per principia cōia, est scire in genere, sicut quin scit hominem inquantum ex substantia & non ultra, scire autem per principia propria est scire in specie, ut quando scitur homo per rationale, quod est scire distincte, & simpliciter. vt igitur demonstratio potissima faciat scire per se, & simpliciter, non sufficit quod sit ex ueris communibus: sed

ex veris

ex veris propriis indemonſtrabilibus, & immediatis, id eſt proximis.

Secundo ſic; ſi ſufficerent principia communia a demonſtrandum, ergo Briſſo demonſtraſſet quadratura circuli, id eſt quadratum æquale circulo, quod eſt falſum, probatur conſequentia. Briſſo aſſumebat hoc principiũ cõe. Vbi eſt dare maius, & minus, eſt dare æquale. Deinde ſub ſumebat. Sed eſt dare quadratũ maius circulo, puta ſi figuratur circulus intra quadratũ. Et eſt dare minus quadratum circulo, puta ſi deſcribatur quadratum in circulo vt hic.

Ergo eſt dare quadratum ęquale circulo. Sed quod Briſſo non demonſtret patet ex eo, quod hoc principium, Vbi eſt dare maius, & minus &c. eſt commune geometræ, & arithmetico. eodem enim principio probari poteſt quod vbi

vbi est maior, minor numerus, est et dabilis æqualis. Idem intellige apud Physicũ de velocitate, & tarditate motus, & apud moralem de maiori & minori vitio ac virtute. Cum igitur illud principium non sit proprium geometriæ, non facit scire simpliciter, & per se, ideo Brisso non demonstrauit intentuum suum.

Tertio sic, probatum est demonstrationem non esse ex principiis extraneis, nec diuersorum generum, id est quæ ad diuersa genera scientiarum possunt applicari, sed sunt propria illi scientiæ, in qua assumuntur, vt diffinitio figuræ & vnitatis, & numeri sunt propria in scientiis in quibus cõsideratur figura puta geometriæ, & vnitas, & numerus puta arithmeticæ. Sed principia communia sunt extranea, & diuersorum generum, applicantur enim scientiis distinctis genere, puta hoc principium: Si ab æqualibus æqualia demas, quæ remanent sunt æqualia, potest applicari magnitudini, & motui & tempore & numero, ergo ex principiis cõmunibus non potest fieri demonstratio.

Quarto sic. In omni vera demonstratione oportet quod medium, idest principium, per quod demonstratur conclusio, & extrema, ex quibus constat conclusio, id est maior, & minor extremitas sint æque proxima, & eiusdẽ generis. Declaratum est enim supra, quod nõ licet demonstranti descendere de genere in genus, & maxime ex parte medii, nisi in scientiis subalternantibus, & subalternatis, de quibus loquemur infra. Sed principia communia, per quæ probatur conclusio in aliqua particulari scientia, nõ sunt æque proxima, nec eiusdem generis cum extremis, aliter non possent applicari distinctis conclusionibus diuersarum scientiarũ, ergo demonstratio non potest esse ex principiis communibus, sed ex propriis, aliter nunquã erit vera, & potissima demõstratio. Cõstat ergo demõstrationẽ verã, & potissimam non esse ex principiis cõibus, sed propriis, & proximis, & quæ sint eiusdẽ generis cũ conclusione, quæ demonstrat.

Et aduerte, quòd Aristoteles ex præposita & probata cõclusionẽ deducit quattuor corollaria.

Primum est. Quælibet scientia particularis vt Physica Geometria, & Arithmetica, respicit Metaphysicam, vt supe-

riorem, & quoniam ipsa probat principia propria sciẽtiarũ particularium. Scientiæ enim particulares non probãt principia sua, sed supponunt ea ut uera, & tamen cum non constent ex terminis communissimis, vt primæ dignitates, probabilia sunt, & cum non probentur, sed supponantur a sciẽtia particulari, in qua sunt principia ,ꝓpria ; nec in alia sciã particulari, quĩn non est maior ratio in vna, quam in alia imò minor, Nã si nõ probantur in ea, in qua sunt, principia multo minus in quacũq; alia particularis in qua non sunt principia. spectat ergo eorum probatio ad superiorẽ sciam, quam particulares respiciunt, vt reginam, & hæc est Metaphysica, vt tibi declarabitur in 4. Metaph. & in 6.

Secundum est, quod Metaphysica est magis, & maxime scientia super omnes alias particulares. Nam ipsa pro subiecto habet ens inquantum ens, particulares autem sciẽtię habent pro subiecto partẽ entis, puta ens naturale, siue mobile, vt physica, ens quantum continuum, ut geometria, ens quantum discretum, vt arithmetica, & hoc tibi declarabitur in 4. Metaph. Itẽ Metaphysica versatur circa vniuersalissimas, & primas causas, particulares autẽ circa particulares causas, & hoc tibi declarabitur in proœmio primi Metaphisicæ. Item finis Metaphysicæ est diuinorum entiũ cognitio, particularium autẽ finis, & cognitio naturaliũ entiũ, & aut entis quanti continui, aut entis discreti. Ex omnibus ergo his constat. Metaphysicam esse maximam scientiã super omnes alia particulares, ideo Arist. in proœmio primi Metaph. uocat eam sapiẽtiam, & de eam sciẽtiarum.

Tertium est, Metaphysica descendit in omnes scientias particulares sicut Geometria in prospectiuam, & Arithmetica in musicã, sicut enim Geometria probat principia prospectiua, & Arithmetica musicę, sic Metaphysica probat stabilendo principia scientiarum particularium. Item omnia subiecti aliarum scientiarum sunt veluti partes subiectiue subiecti Metaphysicæ, vt tibi declarabitur in 4. Metaphys. Item Metaphysica considerat de omnibus terminis sciẽtiarum particularium, puta de substantia, vt substantia, de corpore vt corpus, de quanto vt quantũ, de quali ut quale, ut tibi declarabitur in 5. Metaph. particulares autem scientiæ

non descendunt in Metaphysicam, ergo dignior & excellen tior est.

Quartũ est. Difficile est cognoscere, si nos aliquid uere scimus; Dictum est enim quod non scimus nisi per principia propria, sed difficillimum est scire, si principia, per quę probamus aliquam conclusionem, sint propria. Opinamur enim scire, dummodo habeamus syllogismum ex aliquib. veris, & primis, sed non sufficit nisi habeamus ex propriis proximis. Hæc de pręsenti capita sint dicta.

Ex quibus & qualibus principijs est demonstratio virtualiter. Cap. V.

IN quinto cap. inuestigandum est quæ principia ingrediãtur demonstrationem virtualiter tanquam prima semina & fundamenta verę scientię quę causatur in nobis ex demonstratione. Ordo enim requirit doctrinæ, vt postquam ostendimus ex cap. tertio, quę principia ingrediuntur demonstrationem formaliter, & in cap. 4. quæ non nũc inuestigamus quæ uirtualiter ingrediũtur, & quoniam determinabimus quod principia & communia & vniuersalissima quę appellantur dignitates, sunt illa quæ virtualiter ingrediuntur, & super quę demonstratio omnis scientifica firmatur. Ne deducamus addiscentem per incognita hic tria agenda sunt.

Primo, assignanda est differentia inter principia communia & propria.

Secundo, explicandum est in specie quę principia cõia.

Tertio, declarandum est quomodo scientię particulares in demonstrationibus suis vtuntur principiis communib.

Quantum ad primum antequam assignemus differẽtiã inter principia communia & propria, prius declarandũ est quid sit principium demonstrationis absolute sumptũ, id est vt sub se cõtinet principium cõmune & principiũ proprium, & quomodo differt a non principio deinde assignabimur differentiam inter principia communia, & propria.

Tu igitur aduerte, quòd principium, vt principiũ demõstrationis ad mentem Aristot. est propositio uera, & necessaria

saria indemonstrabilis absolute, vel saltē in scientia in qua habetur ac recipitur pro principio. Primo dr, vera, & necessaria, ad differentiam propositiones falsæ aut contingentis, nam cum principio demonstrationis sit causa scientiæ, q̄ est vera, & firma de visibili notitia, nō pōt cāri ex falso nec ex cōtingēti q̄ pōt aliter se habere, & aliqñ est verū, aliquando falsum, ergo propositio falsa aut cōtingens, nō potest esse principium demonstrationis. Secundo dicitur indemonstrabilis, et distinguatur principium a conclusione. Nam principium, vt principium demonstrat, sed non demonstratur. Conclusio autem vt conclusio demonstratur, sed non demonstrat inquantum conclusio. Dico inquā tum conclusiō, qm̄ non inconuenit conclusionem demonstratam in superiori scientia puta in geomtaria, assumi, vt principium in inferiori puta in perfectiua. Tertio dicitur, in scientia in qua est principium, ne suadeas tibi omne in principium in qu acunque scientia, esse omnino, & simpliciter indemonstrabile, sed sufficit ipsum esse indemonstrabile in sciētia in qua est principium, vt in geometria hoc sumitur, vt principium, a puncto ad punctum lineam rectam ducere contingit, & tamen est demonstrabile simpliciter. Vnde demonstratur in sexto physicorum eo quod duo pū ctā non possunt se tangere sed semper datur medium quod est linea. Sufficit ergo tibi quod omne principium demonstrationis, vt principium, est indemonstrabile, & quidem si sit indemonstrabile simpliciter est principiū simpliciter, vt primæ dignitates. Si sit indemonstrabile, secundū quid, puta, in tali vel tali scientia, est principium secūdum quid. Viso quid sit principiū demonstrationis, de facili constat tibi cōuenientia, & dñia inter principiū, & non principium quod est conclusio demōstrabilis. Côueniunt quidē in hoc quod tā de principio quām de conclusione, oportet addiscentem cognoscere quid significant, aliter vane laboraret addiscens. Significatum. n. terminorum, est prima ianua intelligentię. Differunt aūt, quoniam ex principiis, alia demonstrantur, s. quæ sunt conclusiones. Ipsa autem principia non demonstrantur saltem in scientia in qua sumuntur, principia, aliter non essent propria. Vnde sic

ut

ut apud Mathematicũ de vnitate, & triãgulo, & recto supponitur quid significent, ita de principiis, & de conclusione & in hoc conueniunt, & sicut vnitas, & magnitudo non demonstratur, sed alia ex his, ita dicendum est de principiis, & cõclusione, & in hoc differunt principia a nõ principiis.

Viso quid sit principium demõstrationis absolute sumptum, & quomodo cõuenit, & differt a non principio, idest a conclusione, & diuidendum est in principium proprium, & principium commune, & vtrunque diffiniendũ, ex qua diffinitione apparebit eorum differentia abinuicem.

Tu igitur aduerte, ꝙ sicut animal est genus cõtinẽs sub se species, puta hominem, & leonem. sic principium demonstrationis est genus, sub se continens principium propriũ, & commune. Principium quidem proprium ad mentem Aristot. est illud quod est principium tantum in vna scien tia, in eo, quod principium: verbi gratia, apud Geometram tantum, hoc est vnum ex suis principiis proprium, linea est longitudo absque latitudine, & profunditate, & hoc, rectũ est illud, cuius medium nõ discrepat ad extremis. Hęc enim extra Geometriam non verificantur. Dixi in eo quod principium, quoniam non inconuenit eandem propositionem in vna scientia esse principium, in alia esse cõclusionem, vt declarabitur tibi infra in scientia subalternante, & subalternata. In ratione vero principii, non potest esse principium proprium, nisi in vna scientia tantum. Principium vero cõmune est, quod in pluribus sciẽtiis, potest assumi, vt principium ad probandum conclusiones diuersarum scientiarũ, vt sunt ista, si ab æqualibus æqualia demas, residua sunt æqualia. Omne totum est maius sua parte. De quolibet est vera affirmatio, vel negatio. Possunt autem applicari diuersis scientiis, si sumantur contracta ad propriã materiam diuersarum scientiarum, verbi gratia. Hoc principiorum. Si ab æqualibus, &c. sic applicatur geometriæ. Si ab æquali bus magnitudinibus, vel lineis, vel sũꝑficiebus æquales ma gnitudines, vel lineas, vel superficies demas, residua sunt æqualia. Idem intellige de hoc, omne totum est maius sua parte. Nam geometra sic trahit ad se, omne totum continuum puta corpus aut linea, est maius sua parte. Arithmetĩ

cus autem sic trahit ad se, omnis totius numerus est maior sua parte. Sicut etiam trahit ad se superius principium dicens, si ab æqualibus numeris æquales numeros demas, residui sunt ęquales, vt si a duobus denariis, demas duo, residui sunt ęquales, puta octo, & octo.

Quantum ad secundum, manifestādum est in specie quę sint principia communia & propriā, & quomodo differant communia a propriis, & quomodo propria distinguuntur per suppositionem, & petitionem, & quęstionem & diffinitionem, & quam differentiam habeant ab inuicem, pro resolutione igitur pręmissorum, ponuntur tres conclusiones ad mentem Arist.

Prima conclusio est hęc: Principia communia sunt dignitates, idest primę propositiones, quæ constat ex vniuersalissimis terminis. vt de quolibet ente est uera affirmatio vel negatio. Impossibile est idem simul esse, & non esse. Non sunt opposita in eodem simul. Hæc probatur sic. Principia cōmunia sunt propositiones necessarię verę, & per se intelligibiles, id est non per rationem exteriorem, id est argumentationem, sed per rationem interiorem, id est solo lumine intellectus, ita quod sola intelligentia terminorū, quilibet sane mentis acquiescit illis, nec potest, mente negare, licet forte voce neget ex proteruia, vt quidā ex antiqs cōtra quos disputat Arist. Sed istę cōditione, & excellētię nō cōpetūt nisi dignitatibus, & maximis, sup quas oīs vera scīa, fundat ergo principia cōia sunt dignitates quas diximus constare ex primis, & uniuersailssimis terminis.

Secūda conclusio, propria principia sunt propositiones quę constat ex terminis specialib. quæ non sunt veræ nec intelligibiles per seipsas, sed per primas dignitates ex consequenti per rationem exteriorem, idest argumentationem licet sumantur, vt indubitatę vere in sciētia in qua sumuntur vt principia, ut in mathematica primę petitiones, puta punctus est cuius pars non est, linea est lōgitudo, &c. linea recte est breuissima extensio inter duo puncta. Angulus causatur ex contractu duarum linearum, &c. Hæc probatur sic principia propria habent dignitates supra se, per quas possunt probari & stabiliri in sciētia siue philosophia

prima, vt patet per Ari ... in 4. Metaph. ergo sunt propositiones, quæ nō sunt veræ nec intelligibiles per seipsas, sed inquantum reducuntur ad primas dignitates.

Tertia conclusio. Principia propria quę distinguuntur in suppositionem, & petitionem, & quęstionem, & diffinitionē, ita se habent, quod suppositio non est petitio, & petitio non est quęstio, & diffinitio non est suppositio nec petitio nec quæstio. Hæc probatur declarando quid sit vnumquodque eorum, & quomodo differant.

Tu igitur aduerte, quòd suppositio est propositio demōstrabilis secundum se, quoniam habet priorem per quam potest demonstrari, ut ista, a puncto ad punctum lineam ducere contingit, potest demonstrari per hanc, Duo puncto nō possunt esse continua neque se tangere ergo &c. & tamen licet demonstrata acceptatur, vt firmiter vera, ab addiscente. Petitio autem est propositio demōstrabilis sicut, & suppositio. Non tamen demonstrata, & ab addiscente vel respondente nec respicitur nec acceptatur, sed dicit pro nunc transeat. Quęstio autem est propositio demonstrabilis, & non demonstrata, quam addiscens uel respondens non solum non acceptat, sed etiam est contrariæ opinionis, donec sibi demonstrata fuerit. Diffinitio vero licet non sit propositio, quoniam constat ex solo genere, & differentia absq; copula, tamen est oratio indicans quid est essentia, & natura diffiniti per prædicata essentialia, quæ sunt genus, & differentia magis propria, vt tibi alias declarabitur.

Constat igitur tibi quid sit suppositio, & petitio, & quęstio, & diffinitio Quomodo autem conueniant, & differāt aduerte hinc. Eadem propositio, est realiter suppositio, & petitio, & quæstio, sed ratione differunt. Nam si eam acceptat simpliciter respondens, ita quod sit eiusdem sententiæ cum opponente, dicitur suppositio. Si autem respondens non sit eiusdem, nec contrariæ sententiæ cum opponente, dicitur petitio. Quod sit respondens sit contrariæ sententiæ cum opponente, dicitur quæstio. Quomodo autem differat diffinitio a tribus prędictis patet ex eo, ꝙ q̄libet illorum triū est propositio, diffinitio aūt secundū se nō est ꝑpositio, nisi dicamus illā esse propositionē, quādo

prædicatur diffinito de diffinito, vt homo est animal ratio nale. Præterea. Diffinitio ad primam operationem intelle-ctus spectat, vt tibi declarabitur in tercio de anima, suppositio autem, & petitio, &c. ad secundam, ergo &c. præterea. Omnis suppositio, aut petitio, aut quæstio est vniuersalis, aut particularis, cum sit propositio, cuius proprietates sunt particularitas, & vniuersalitas, vt docuimus in tertio tractatu. Diffinitio nec vniuersalis nec particularis cum nõ sit propositio: ergo cõstat quomodo differt a tribus prædictis

Quantum ad tertium, declarandum est quo modo scien tię particulares vtuntur in demonstrando principiis communibus. Deinde qũo se habeant circa principia propria.

Quantum ad principia communia, quæ sunt primo primę dignitates, aduerte quòd secundum Arist. in 4. Metaph. sunt duo. Vnum negatiuum, scilicet non contingit .i. nõ potest idem de eodem simul affirmari & negari. Alterũ est affirmatiuum, scilicet de quolibet est vera affirmatio, vel negatio .i. de quolibet verificatur alterum contradictoriorũ, Quomodo igitur scientiæ particulares vtantur his duobus communissimis principiis aduerte, quòd ad mentem Arist. distinguendum est de demonstratione ostẽsiua, & de ea, quę ducit ad impossibile. Nam demõstratio ostensiua non vtitur primo principio negatiuo nisi contracto siue applicato ad speciales terminos, & ad maiorem extremitatem, concludendo aliquod prædicatum de minori extremitate, cum ne gatione sui oppositi contradictorii, v. g. Volo probare, qđ sortes est animal, & non est non animal; & arguitur sic. Om nis homo est animal, & nõ est nõ animal: sortes est homo, ergo sortes est animal, & non est non animal, quia non potest de sorte verificari animal & nõ animal, per primũ prin cipium negatiuum, ergo si est animal, non est non animal.

Demonstratio autem ducens ad impossibile vtitur hoc primo principio affirmatiuo, de quolibet est vera affirmatio, vel negatio. Nõ quidẽ in sua vniuersalitate, sed applica to ad proprium subiectum, v. g. Geometra assumit hoc prin cipium, ad demonstrandum hanc lineam esse rectam, quia non est obliqua, & Arithmeticus assumit idem ad probandum hunc numerum esse parem, quia non est impar.

Sed

Sed dices, quis est modus vtendi prędicto principio in demonstratione ducente ad impossibile?

Respondetur, ꝙ est talis. Volo probare quod asinus non est homo, & arguo sic. Omne animal est homo, Asinus est animal, Ergo asinus est homo. Argumentum est in forma quoniam in darii, & conclusio est falsa, ergo aliqua præmissarum. Non minor ergo maior. Tunc vltra, maior est falsa, ergo sua opposita contradictoria est vera, s. non omne animal est homo: patet consequentia. primum principium affirmatiuum, quoniã de quolibet est vera affirmatio, vel negatio, ergo si hæc affirmatio est falsa, omne animal est homo, hæc negatio est vera, non omne animal est homo. Hoc igitur modo demonstratio ducẽs ad impossibile vtitur primo principio affirmatiuo. Ex quib. cõstat, q̃d demõstratio ostensiua cõpletur vnico discursu, procedendo a maiore ad minorem, & ab vtraque ad conclusionem, & illic sistit. Demonstratio aũt ducẽs ad impossibile non cõpletur nisi pluribus discursibus quorum primis est a præmissis ad conclusionem, secundus aũt est per reuersionem ad præmissas, modo quo argumentati sumus, Hæc dę quinto cap. dicta sint.

Quomodo omnes scientię conueniunt, vel disconueniunt circa principia communia, & propria. Cap. VI.

IN sexto capite declarandum est quomodo omnes scientiæ includendo Metaphysicam & dialecticam se habent circa principia communia, deinde circa propria: pro resolutione primæ partis ponuntur tres conclusiones.

Prima est: Omnes scientiæ conueniunt, & disconueniunt circa principia communia: & quidem quod conueniunt declaratur sic, omnis scientia roboratur, & firmatur per principia quæ virtualiter ingrediuntur omnem demonstrationem, ita ꝙ est status, & vltima resolutio ad illa. Sed hæc sunt principia communia, & maxime duo prima, s. non contingit idem de eodem simul affirmare, & negare de quolibet est vera affirmatio, vel negatio. Nam his non acceptis ut verissimus, nulla stabit demonstratio, nullaque certa notitia, & scientia, quod autem disconueniant patent hinc. Omnes scientiæ particulares accipiunt, & vtuntur primis

principiis

principiis communibus, vt primis veris, & non quęrunt vltra. Sed Metaph. non solum vtitur eis, sed etiam probat ea contra negantem, vt patet per Arist. in 4. Metaph.

Pro cuius notitia aduerte, quòd quælibet scientię potest se habere tripliciter circa principia communia. Prima, probando aliquam cõclusionem per ipsa, & in hoc omnes sciẽtiæ conueniunt, quoniam conclusiones suas non efficaciter probant, nisi tandem reducant ad principia communia tanquam ad prima complexa primo & maxime vera. Secundo, probando aliquo de ipsis primis principiis, puta quod non possumus ea mente negare, licet forte voce, & quod eorum propositis non possumus intellectu assentire, & in hoc omnes scientiæ non conueniunt, quoniam id ad solum metaphysicam spectat, vt patet in 4. Metaphys. Tertio, probando ipsa principia communia non quidem a priori, nec a posteriori ostensiue, sed deducendo ad impossibile, vt tibi declarabitur in 4. Metaph. & non absolute; sed huic vel illi neganti ea, & hoc iterum spectat ad Metaphysicam. Constat igitur quomodo omnes scientiæ conueniunt, & disconueniunt circa prima principia communia

Secunda cõclusio est ista. Tam dialectica, q̃ metaphysica vtuntur omnibus principiis communibus omnibus scientiis siue sint ipsæ primæ dignitates, vt nõ cõtingit idem de eodem simul affirmare, & negare, &c. Siue sint cõmunẽ animi conceptiones, ut si ab æqualibus æqualia demas, residua sunt æqualia. Hæc conclusio sic probatur. Tam Dialectica, q̃ Metaphysica sunt scientiæ cõmunes, quoniam versantur circa idẽ, i. circa ens, vt declarabitur tibi in 4. Metaph. ergo habent considerarę de omnibus, ergo sicut Metaphysica versatur circa principia cõmunia, sic & Logica diuersa tamen ratione, quoniam Metaphysica demonstratiue modo quo dictum est in conclusione præcedenti. Dialectica autem solum probabiliter disputat de principiis omnium scientiarũ.

Tertia conclusio est ista. Dialectica non est determinate differentiæ, nec determinati generis subiecti. Probatur omnis scientiæ, quæ est determinatæ differentiæ, aut determinati generis subiecti, arguit tantum ad vnam partem cõtradictionis, s. probando, & concludendo solum partem affirmati-

matiuam, aut solum negatiuam. Sed Dialectica arguit, & probat vtraque partem contradictionis, quoniam non procedit demonstratiue, sed probabiliter, vt patet in Topicis, ergo ipsa dialectica, quæ est disputatiua, non est scientia determinatę differentie, nec determinati generis subiecti. Sed contra declaratum est in primo tractatu, quod subiectū in logica est ens rationis, vel argumentatio, ergo habet determinatum subiectum. Item est de secundis intentionibus adiunctis primis, ergo est determinate differentie.

Respōdetur Logica, siue Dialectica dupliciter sumitur. Primo, vt est docens, & tradēs artem, ac regulas syllogizādi, & demonstrandi, & diuidendi, & diffiniendi, &c. Et vt sic est vera scientia, & determinati generis subiecti, & determinate differentie, quoniam est scientia rationalis, & non realis. Secūdo, vt est vtens, & vt sic est potius modus sciendi, est enim instrumentum disputandi. Tale autem instrumētū nō est determinate differentie, nec determinati generis subiecti, quoniam de omni ente contingit disputare arguendo ad quamcunq; conclusionem tam affirmatiue, quàm negatiue, & in hoc sensu dicit Aristoteles ipsam non esse alicuius vnius generi subiecti.

Et sic constat tibi quomodo omnes scientie conueniunt vel disconueniunt circa principia communia.

Pro resolutione secunde partis, s. q̄uo scientie se habeāt circa principia propria, tria agenda sunt ad mentem Aristotelis. Primo, declarandum est q̄uo in qualibet scientia sunt proprie interrogationes, & proprie responsiones, & proprie disputationes. Secūdo, mouēde sunt tres quæstiones, & soluende, Tertio, ostēditur ꝙ in scientiis doctrinalib. i. mathematicis minus decipimur, quā in aliis puta quā in physicis.

Quantum ad primum, antequam descendamus ad propositum, declarandum est, quomodo differunt interrogatio, & conclusio, & propositio.

Tu igitur aduerte, ꝙ eadem oratio sub diuersa ratione est interrogatio, & conclusio, & propositio. nam dicitur interrogatio ante syllogizationem respectu arguentis: v. g. Arguens antequam syllogizet interrogat respondentem, utrum concedet istā, omnis homo est risibilis, & vt sic talis

propoſi-

propositio est interrogatio. Quod si respondens concedit, arguens non syllogizat ad eam concludendam. si aũt non concedit, syllogizat ad eam concludendam, quæ conclusa dicitur conclusio. Vnde interrogatio non differt a conclusione nisi sicut oratio sumpta ante syllogizationẽ,& post, ita quod ante dicitur interrogatio, & post dicitur conclusio, eadem oratio postquam est conclusa dicitur propositio si assumatur, vt præmissa ad probandum alia, v.g. Sit conclusum omnem hominem esse risibilem ex eo, quod est animal rationale,& probandum sit, quod hic homo puta sortes est risibilis, tunc ea, quæ fuit conclusio, fiet propositio id est præmissa sic arguendo. Omnis homo est risibilis, Sortes est homo, Ergo sortes est risibilis.

Viso quomodo differant interrogatio, & conclusio, & propositio, probandum est primum propositum, s. ꝙ omnis scĩa hẽt proprias interrogationes,& arguitur sic. Idẽ est realiter propositio,& conclusio, & interrogatio ex declaratis, sed quælibet scĩa hẽt proprias cõclusiones quas demonstrat per proprietas propositiones, qm̃ demonstratio est ex propriis, & non communibus principiis vt docuimus supra ergo omnis scientia habet proprias interrogationes.

Sed aduerte, quòd alio modo est interrogatio in scĩetiis demonstratiuis,& alio modo est in dialectica, quoniam in demonstratiuis nõ est interrogatio de præmissis, sed de cõclusione rãtum procedit enim demonstrator ex necessariis, & infallibiliter veris,& ideo non habet interrogare vtrum sint veræ, vel non: quoniam aut sunt per se notę, aut reduci ad per se nota. In Dialecticis autem fit interrogatio de conclusione, & de præmissis, quoniam dialecticis non procedit ex necessariis. sed ex probabilibus præmissis, quas contingit esse veras,& falsas pro diuerso tempore, nec dialecticus potest eas reducere ad per se notas. Hinc patet, quod nulla est repugnantia in dictis Arist. quando dixit, quod demonstrato non interrogat. Dialecticus autem interrogat, Intendit enim de interrogatione quo ad præmissas non autem quo ad conclusionem. Constat igitur tibi, quomodo in omni scientia sunt propriæ interrogationes.

Et aduerte, ꝙ ex hac cõclusione Aris. ifert tria corollaria.

Pri-

Primum est: Nulla interrogatio est indifferẽter cuiuslibet scientiæ, sed alia est interrogatio in geometria, alia in medicinali, alia in physica, & sic de aliis, nam sicut diuersæ scientiæ habent diuersas conclusiones, sic & diuersas interrogationes, quoniam vt docuimus eadẽ ꝓpositio est interrogatio, & conclusio, diuersa tamen ratione, vt dictum est.

Secundum est. In qualibet scientia subalternante aliquid dicitur propositio dupliciter. Primo, quia per illud aliquid demonstratur in scientia subalternãte, vt in geometria hęc est propositio. Omnes lineę ductæ à centro ad circunferentiã sunt æquales. Nam per ipsam geometra demonstrat hãc conclusionem, Super datam lineam rectam contingit triãgulum ęquilaterum constituere. Secundo quia per illam demonstratur aliquid in scientia subalternata. Vnde hæc est propositio geometrica, linea cadens super lineam perpẽdiculariter, causat angulum rectum. Nam per hanc demonstratur hæc cõclusio in prospectiua, quę subalternatur geometrię, vt tibi declarabitur infra, Oculus videt partem dextrã & sinistrã obiecti visibilis, eo qđ ab ilis cãntur anguli rectilinei visuales per cõuersũ linearum visualiũ rectarũ.

Tertium est. Quilibet artifex specialis reddit rationem suarum interrogationum, & conclusionem per sua principia, nõ autem reddit rationem principiorum, nisi induat vicem metaphysici. quoniam ad metaphysicum spectat probare principia scientiarum particularium contra negantem ea, tibi declarabitur in i. Phys. & in iiii. Metaph.

Secunda conclusio est hæc. Quælibet scientia habet proprias, & determinatas responsiones. Hæc sequitur ex præcedenti cõclusione. Nam bene sequitur quod si quælibet sciẽtia habet proprias interrogationes habet etiam proprias responsiones. Nam ergo aliqua scientia habet de quolibet interrogare, nec de quolibet interrogat respondere, sed de his tantum quę ad illam scientiam pertinent. Ideo dicit Arist. quod non spectat ad scientem pro tali scientia de omnibus interrogare, nec secundum omnem interrogationem respondere, sed de his quę sunt secundũ determinatã sciẽtiã, v.g. Si interrogatur physicus vtrũ triãgulus habeat tres angulos æquales duobus rectis, non debet respondere vt physicus

ſicus, quoniam hoc non ſpectat ad phyſicum, ſed ad geometram. Si autem interrogatur phyſicus vtrum graue non impeditum deſcendat vſq; ad centrum obligatur reſpondere: quatenus eſt de conſideratione Phyſici.

Tertia concluſio eſt hæc. In omni ſcientia ſunt ꝓprie diſputationes. Hęc pendet ex præcedentibus. Nam ſi in omni ſcientia ſunt proprie interrogationes, & reſpōſiones ſequitur quod etiam ſint proprie diſputationes, Præterea. Inquit Ariſt. ſi quis diſputat cū geometra ſecundum quod geometra. i. ex principiis geometriæ arguens, bene diſputat, ſi vero non, non bene diſputat. Conſtat ergo quod ſicut in geometria ſunt proprie diſputationes, ſic & in aliis ſcientiis, Conſtat ergo tibi quomodo in omni ſcientia ſunt proprie interrogationes, & reſponſiones, & diſputationes.

Quantum ad ſecundum principale aduerte, quòd Ariſt. contra prædeterminata mouet, & ſoluit tria dubia.

Primum eſt, cum determinatum ſit quod quælibet ſcientia habet proprias interrogationes, puta geometria proprias interrogationes geometricas, dubitatur vtrum detur aliqua interrogatio non geometrica.

Secundum eſt, vtrum propoſitiones. i. præmiſſæ quę fiūt ſecundū ignorantiā geometriæ, ſint cenſendæ geometricę.

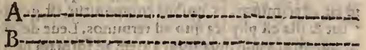
Prò notita huius dubii aduerte, ꝙ propoſitiones ſecundum ſcientiam geometriæ ſunt propoſitiones veræ, quę cōſtant ex terminis geometricis, quibus intellectus aſſentit ex ipſa notitia terminorum, aut ex diſcurſu perceptibili, ſiue imperceptibili, vt omnes anguli recti ſunt æquales, non contingit paralellas concurrere. Propoſitiones aūt ſecundum ignorantiam geometriæ, ſunt illæ, quæ cōſtant ex terminis geometricis, ſed ſunt falſæ, & oppoſitæ prædictis, vt anguli recti ſunt inæquales, Paralellæ concurrunt. De his ergo Ariſt. mouet dubium, an ſint geometricæ, vel non.

Teriū eſt vtrum ſyllogiſmus ignorātiæ ſit ſyllogiſmus, vel paralogiſmus.

Pro cuius notitia aduerte, quòd ſyllogiſmus ſcientiæ eſt illæ, qui procedit ex ueris præmiſſis, & propriis principiis ſciētiæ in qua fit, v. g. In geometria hic eſt ſyllogiſmus ſecūdum ſcientia geometriæ, paralellæ non concurrunt, a, & b,

ſunt

ſunt pararelellæ, ergo a,& b, non concurrunt. Sillogiſmus autem ignorantiæ eſt illæ qui procedit ex falſis, & oppoſitis principiorum ſcientiæ, in qua fit, v.g. In geometria hic eſt ſyllogiſmus ignorantiæ. Paralellæ concurrunt, a & b, ſunt paralellæ, ergo paralellæ concurrunt.

Dubium eſt, ergo vtrum talis ſyllogiſmus ignorantiæ, ſit verus ſyllogiſmus, an paralogiſmus.

Ad primum dubium reſpondens Ariſtoteles tenet quod aliquæ videntur eſſe interrogationes alicuius ſcientię, quæ tamen non ſunt illius ſcientiæ.

Pro cuius notitia aduerte, ꝙ aliq; interrogationes, & cõcluſiones vidẽtur eſſe & ſunt alicuius ſcientię, vt in geometria, hęc eſt, & vr̃ eſſe geometrica. Triangulus hẽt tres æquales duob. rectis alique aũt vidẽtur eſſe, & tñ nõ ſunt, vt hec vr̃ eſſe geometrica, & nõ eſt. Quinti toni ad quartũ eſt proportio ſexquiquarta. Que autem ſit huiuſmodi proportio docuimus in 7. Phyſ. in Epitomatib. noſtris phiſicis. Et tu vide in fine 7. Phiſ. Quomodo autem differat cõcluſio geometrica, & concluſio geometrice dicam infra. Aliq̃ autem non videntur, nec ſunt, vt hec graue tendit deorſum, & leue ſurſum. nec eſt nec videntur geometrica, ſed phyſica.

Intendit ergo Ariſt. reſpondens primo dubio, ꝙ ex interrogationibus, & concluſionibus, quę videntur eſſe alicuius ſcientiæ, aliq̃ ſunt, & vidẽtur illius ſcientie, alique aũt non ſunt, licet videantur, vt exemplificatum eſt in geometria:

Sed aduerte, ꝙ differentia eſt inter cõcluſionem geometricam, & concluſionem geometriæ. Nam reſpectu primi ſufficit quod ſit demonſtrata per principia geometrie. Reſpectu aũt ſecundi oportet quod cõſtet ex terminis geometricis, & demõſtretur ꝑ principia geometrice, ex qua diſtinctione cõſtat quod hec eſt geometrica, quarti ad quintum tonũ eſt proportio ſexquiquarta, ſed non eſt concluſio geometrie, ſed muſice. Hec autem eſt geometrie, ſuper lineam

rectam contingit triangulum æquilaterum constituere.

Ad secundum dubium respondens Arist. dicit quod opinari hanc propositionem, Paralellæ subeunt, id est concurrunt, esse geometricam, & non geometricam verum est; sed supple, diuersa tamen ratione.

Pro cuius intelligentia aduerte, quòd quo ad materiam, id est ad terminos, ex quibus componitur, est geometrica, sicut & ista est physica quo ad terminos, Leue descēdit, graue autem ascendit; quantum autem ad formam non est geometrica, quoniam est falsa. & contra principia geometricæ, Hoc enim est principium in geometria, Paralellæ non concurrunt. Sicut & illud, omne totum est maius sua parte, & quoniam vnum quodque habet esse, & denominatur à forma ideo absolute loquendo non est censenda geometrica; sicut nec ista est Physica, Omne ens est immobile. Supponit enim physicus motum esse, & aliquod ens moueri. Vnde licet prædicta propositio constet ex terminis physicis tamen censenda est non physica, quoniam repugnat principiis physicæ, vel dicenda est physica secundum quid, i. extrema, sed non physica simpliciter, quoniam non ex forma.

Ad tertium dubium respondens Arist. inquid, In doctrinis, i. in scientiis demonstratiuis quales sunt mathematicæ non est paralogismus, sicut in dialecticis.

Pro cuius notitia aduerte, quod syllogismorum quidam est apparens, sed nō verus, sicut auricalcū est apparēs aurū, sed nō est verum aurum. Verus est ille, qui regulatur in debito modo, & debita figura, de quibus actum est in tractatu de syllogismo formali. Apparens est ille, qui non regulatur debito modo, nec debita figura: vt quando arguitur ex puris particularibus, aut puris negatiuis, aut ex quattuor terminis, vt qñ medium est terminus equiuocus. Verus syllogismus est duplex: quoniam quidem est verus de forma, s. ratione modis & figurę, vt si fiat in barbara, aut cęlarent, aut in Cęsare, aut in darapti &c. Et verus de materia, vt si fiat ex præmissis veris, & concludatur conclusio vera in debito modo; & debita figura. Vnde Iste est verus de forma, & de materia, Omne rationale est risibile, omnis homo est rationabilis, ergo omnis homo est risibilis. Quidam

dam autem est verus de forma, sed non de materia, quoniā vtraque præmissarum, aut altera est falsa, vt hic. Omnis homo est lapis, omnis asinus est homo, ergo omnis asinus est hō, patet quod est in primo mō primæ figurę, sed vtraq; pmissarum est falsa. Paralogismus, i. apparēs, & nō verus fit duobus modis, primo ex præmissis veris, sed non fit in debito modo, & debita figura, vt hic. Nullus hō est lapis, nullus asinus est homo, ergo nullus asinus est lapis. Valet quidē de materia, quoniā vtraque pręmissarum est vera, sed nō valet de forma, quoniam arguitur ex puris negatiuis, ideo est paralogismus. Secundo, quando fit ex premissis falsis, & non fit in debito modo, nec in debita figura. ut hic, Asinus est homo, leo est asinus, ergo leo est homo, cōstat vtranq; pręmissarū, & cōclusionē esse falsam, & arguitur ex puris indefinitis, ergo est paralogismus de forma, & de materia.

His prępositis aduerte, ꝙ Aristoteles intendit in dialecticis posse committi falsum syllogismus tam de forma, q̃ de materia, vt patet per ipsum in 1. lib. Top. qui est paralogismus, secundo modo, & multo magis primo modo. In demōstratiuis autē non committitur paralogismus, nec primo, nec secundo modo: qm̄ semper arguitur in debito modo, & debita figura, sed semper est verus syllogismus, licet aliqñ peccat in materia, vt quando sic arguit geometra. Oēs parallellæ cōcurrūt, a & b, sunt paralellæ, ergo a, & b, cōcurrunt.

Constat quòd arguitur in prima figura in tertio modo, & tamen pecca, in materia, quoniā maior est falsa, & est opposita principio geometræ, quod est hoc, paralellæ nō concurrunt, & ratio ꝑꝑ quā demonstratiuis sciētiis non committitur paralogismus est hæc, quoniā in eis arguitur solū ex trib. terminis, s. maiori extremitate, & minori, & medio bis sumpto ante conclusionē, & signo vniuersali apposito, medio in prima figura, & non maiori extremitati. In prima autem figura fit præcipua demonstratio, & maximæ in primo modo, vt manifestabitur tibi infra, cō stat ergo, ꝙ in doctrinalibus scientiis syllogismus ignorantię non est paralogismus, sed syllogismus peccans in materia, & non in forma, etiam quod procedat ex oppositis principiorum scientiæ, in qua arguitur, vt docuimus a concursu de paralellis.

Quantum ad tertium, s. quod in scientiis doctrinalibus minus decipiamus quam in aliis puta in physicis, & hac de causa Arist. magis vtitur exemplis mathematicis in toto lib. poster. quam aliarum scientiarum. probatur ex intentiones Aristotelis per duas conclusiones.

Prima est hęc, scientię mathematicę sunt certiores aliis, ideo minus decipimus in eis.

Secunda est. Scientiæ mathematicæ sunt firmiores aliis, ideo minus decipiamur in eis.

Prima probatur tripliciter. Primo sic, scientiæ mathematicæ sunt manifestiores intellectui, ergo sunt certiores, patet consequentia, qm̃ maior est manifestior causat maiorẽ certitudinem. Añs aũt sic probatur, pro probationes metaphysicæ magis patent ad sensum quã in aliis scientiis, ergo manifestiores sũt intellectui, qm̃ oĩs nostra cognitio ortũ a sensu hẽt quod ergo maris patet sensum, manifestius est intellectui. Quod vero probationes mathematicæ magis patet ad sensum declatat. Arist. tali signo. Geometria nõ cõcedit absolute istã, omnis circulus est figura, p̱p̱ æquiuocationẽ huius termini circulus, qui dr̃ de poemate Homeri. & de figura vna linea cõtẽta. Nã si cõcederet absolute, posset sic arqui. Omnis circulus est figura: Poema Homeri est circulus: ergo Poema Homeri est figura, quod cõstat esse falsum. Geometra ergo solum concedit illam, vt æquiualet isti omnis talis circulus est figura, s. demonstrando ad sensum circulum in terra descriptum, & hinc propter euidentiam sensus non potest esse nec causari error in intellectu. Secundo sic. In mathematicis non datur instãtiæ particulare, sed tantũ vniuersaliter, in aliis autẽ cõtingit dare instãtiam particulariter, & vniuersaliter, ergo mathematicę sũt certiore aliis, probatur consequentia. Nam notitia vniuersalis certior est notitia particulari, & singulari. Illa enim nõ mutatur a veritate in falsitatem, sed semper est vera, vt hæc est immutabiliter vera omnis triangulus habet tres angulos, particulares autem, & singularis mutatur a veritate in falsitatem ad mutationem rei particularis. Vnde hęc nõ semper est vera, sol illuminat hemispærium nostrum aliter nunquam esse nox. Antecedẽs vero sic probatur. In mathe-

maticis prædicatum inest subiecto secundum quod ipsum, ergo inest omni contento sub subiecto, & si remouetur ab vno contento sub subiecto remouetur ab omnibus: v.g. si quis probat aliquem triangulum habere tres angulos, probat de omni, quoniam habere tres angulos est proprium triangulo in quarto modo, et si quis probat aliquem circulum carere angulo probat quod omnis circulus caret angulo; quoniã carere angulo, competit omni figuræ circulari, sicut habere angulum competit omni figuræ rectilineæ. In aliis autem scientiis non ita contingit. Nam in physicis nõ probatur omnem corpus esse in loco, nec vniuersalis negatiua opposita contrariæ, sed particularis affirmatiua, & particularis negatiua, vt tibi declarabitur in 4. Phys. Constat ergo mathematicas esse certiores; quoniã in eis non datur instãtia particularis, sed vniuersalis. Tertio ad idem sic, mathematicæ procedunt ex propositionibus conuertibilibus, non autem aliæ scientiæ, ergo sunt certiores aliis probatur consequentia quoniam in conuertibilibus quo ad conuertentem & conuersam non potest esse deceptio, nam si ista est vera, omnis homo est risibilis, & hæc est vera, omne risibile est homo, in non conuertibilibus autem non sic est; nam licet ista, omnis homo est animal, hæc tamen est falsa, omne animal est homo, quoniam homo, & animal non sunt termini conuertibiles, si igitur mathematicæ procedũt ex conuertibilibus certiores sunt aliis. Antecedens vero sic probatur in mathematicis demonstratur passio conuertibilis de subiecto per medium conuertibile cum vtroque. Verbi gratia. Demonstrat Geometra triangulum habere tres angulos æquales duob. rectis, ex eo quod hẽt angulũ extrinsecum æqualẽ duob. extrinsecis sibi oppositis, Hæc aũt tria sicut sunt conuertibilia, triangulus, habere tres angulos æquales duob. rectis, habere angulum extrinsecum &c. sic & ista sunt conuertibilia, homo, risibile, rationale.

Et aduerte, quoniam mathematicæ procedũt ex cõuertibilibus, licet in mathematicis arguere in secunda figura ex puris affirmatiuis: nam hoc argumẽtũ valet, oẽ risibile est rationale: Omnis homo est rationalis, ergo omnis homo est risibilis. Et tu loco risibilis, & hoĩs & rõnalis, sumæ in

mathemathicis,habere tres angulos,triangulum, & habere angulum extrinsecum æqualem duobus intrinsecis sibi oppositis. In physicis autem non licet,quoniam non semper procedunt eo conuertibilibus. Vnde hoc argumentum non valet in secunda figura, omne quod mouetur est in loco,lapis in centro terræ est in loco,ergo lapis in cētro terræ mouetur. Nā subiectū, & prędicatū maioria non sunt termini cōuertibilib. In plus est. n. esse in loco,quā moueri, Cōstat igitur tibi ꝑ ꝑ quid mathæmaticæ sciē sunt certiores aliis.

Secunda autem conclusio,s. quod mathematicæ,sint firmiores aliis scientiis probatur tripliciter ad mentem Arist.

Primo sic, comparando præmissas ad conclusionem in mathematicis sequitur vniuersaliter,quod si prēmissæ sunt vera,conclusio est vera,& ecōuerso, quoniam in mathematicis,vt diximus semper arguiter,ex cōuertibilibus,& ęqualibus secundum prædicationem, quia sunt subiectum, & propria passio,& diffinitio subiecti, vel propriæ passiones, & ideo si præmissæ sunt veræ,conclusio est vera,& ecōuerso,& hac de causa syllogismus in secunda figura ex puris affirmatiuis valet in mathematicis,vt diximus supra. In aliis autem scientiis nō sic est, quoniam non proceditur semper ex conuertibilibus,& æqualibus secundum prędicationem, sed ex inæqualibus,vt sumendo genus, & duas eius species, & ideo in aliis scientiis non valet argumentum in secunda figura,ex puris affirmatiuis:vt hic omnis homo est animal, omnis asinus est animal,ergo omnis asinus est homo.

Constat ꝑ præmissæ sunt veræ,& conclusio falsa,eo q̃d animal communis est, quàm homo, & asinus. Quia igitur in mathematicis præmissæ,& conclusio, & econuerso,sunt semper veræ, siue arguatur in prima figura,siue in secunda ex puris affirmatiuis, ideo sunt firmiores ceteris scientiis.

Secūdo probatur sic. Comprobando maiorem extremitatem,& minorem ad medium mathematicę nō recipiunt in syllogizando nisi eo quæ sunt per se,aliæ vero scientiæ recipiunt non solum ea quæ sunt per se,sed etiam ea quæ sunt per accidens,ergo sunt firmiores aliis scientiis. Patet consequētia, quoniam firmior est veritas in his, quæ sunt per se quam in his,quæ sunt per accidens. Antecedens autem probatur,

batur, quoniam mathematicæ in demonstratione recipiunt subiectum, & propriam eius passionē, & diffinitionem subiecti aut passionis, quæ omnia de seinuicem prædicātur per se, v.g. Risibile prædicatur per se de rationali, rationale prædicatur per se de homine, & risibile prædicatur per se de homine. In aliis autem scientiis recipiuntur quæ sunt etiam per accidēs, vt est ista aqua est calida, ignis est siccus, aer est frigus, vt tibi declarabitur in physicis. Cum igitur ea quæ sunt per accidens non causent veritatem ęque firmam, sicut ea quæ sunt per se, constat quod mathematicæ sunt firmiores aliis scientiis.

Tertio probatur sic. Comparando medium ad propriam conclusionem, mathematicæ scientiæ non procedunt ad demonstrandum aliquam conclusionem demonstratione potissima, nisi per vnum medium, alię autem scientiæ per plura, ergo mathematicæ sunt firmiores aliis, patet consequentia, quoniam sicut non potest esse error eunti ad terminū, ad quem est vnica via, sic nec demonstranti conclusionem, ad quam est tantum vnum medium. Antecedens autem sic probatur. Declarabitur tibi in 2. Phys. & in 3. Metaphysi. quod mathematicæ non considerant nisi causam formalē, & per eam solam demonstrant, aliæ vero per plura causarū genera, puta scientiæ naturales considerant quattuor causarum genera, materialem, formalem, efficientem finalem, vt tibi manifestabitur in 2. Phys. & per eas demonstrant, Metaphysica autem considerat omnia causarum genera, præter materialem, quoniam abstrahit a materia, & a motu, vt tibi declarabitur in 3. lib. Metaph. cum igitur mathematicæ solum per causam formalem demonstrent, constat quod sunt firmiores aliis scientiis, quo ad cognitionem nostrā. Quoniam igitur Mathematicę sunt nostro intellectui certiores, & notiores, & firmiores, ideo minus decipimur in eis, q̄ in aliis scientis, eo quod demonstrationes eius sunt in primo gradu certitudinis, vt tibi declarabitur in philosophia, pro nunc sustine. Hæc de præsenti cap. dicta sint. In quo terminatur consideratio de demonstratione potissima quæ facit scire simpliciter, & est demonstratio propter quid & a prior, &c.

De differentia inter demonstrationem propter quid, & inter eam quæ est quia. Cap. VII.

IN septimo capite secundum ordinem doctrinæ inuestigandum est ad mentem Arist. quomodo differant demõstratio propter quid de qua superius est actum, & demõstratio quia de qua nunc agendum est.

Pro cuius notitia hic principaliter duo agenda sunt.

Primo, quomodo differant in eadem scientia.

Secundo, quomodo in diuersis scientiis.

Quantum ad primum aduerte, quod demonstratio propter quid in eadem scientia differt a demonstratione, quia in duobus. Primo, demonstratio ꝑ quid in eadem scientia nunq̄ fit per causam remotam & mediatam, sed proximam & immediatam, vt docuimus in diffinitione eius, q̄ datur ꝑ materiã. Demonstratio aũt q̄ fit ꝑ causam remotã, & mediatam, dummodo causa illa sit nobis notior eius effectu. Secundo, demonstratio ꝑ q̄d, nunquam fit per effectũ in eadẽ scientia, siue sit effectus conuertibilis cum causa sua, siue non, demonstratio aũt quia fit in eadẽ scientia per effectũ vtroq; modo, dummodo effectus sit notior sua causa. Et quidẽ quod demonstratio, quia fiat per causam remotã declarat Aristot. tali exemplo. Non esse animal est causa remota non respirandi, sicut esse animal est causa remota respirandi, & non habere pulmonẽ est causa proximam non respirandi, sicut habere pulmonem est causa proximã respirandi. Si quis igitur probat piscem non respirare, quia non habet pulmonẽ est demonstratio negatiua ꝑ quid, sic arguendo in secunda figura, omne respirans habet pulmonẽ, piscis non habet pulmonem, ergo piscis non respirat.

Si autem probat hominem respirare sic arguendo. Omne habens pulmonem respirat, homo habet pulmonem, ergo homo respirat, est demonstratio affimatiua propter quid, quoniam habere pulmonem est causa propinqua, & immediata respirationis, vt tibi declarabitur in tract. de aspiratione & exspiratione in paruis naturalibus, quæ per epythomata disposuimus. Si quis autem probat parietem non respirare, quia non est animal, est demonstratio quia. Nam

esse

esse animal non est causa propinqua, sed remota respirationis. Multa.n.sunt animalia, quæ non respirant, vt omne animal carens sanguine. Si quis igitur sic, arguit, omne respirās est animal, paries non est animal; ergo paries non respirat, est demōstratio quia. Constat igitur tibi qūo fiat demōstratio, qā per causam remotam. Quod aūt fiat per effectū conuertibilem notiorem causa sua declarat. Aris. tali exemplo, si quis probat planetas, i. septem stellas erraticas, s. Saturnū, Iouem, Martem, Solem, Venerem, Mercurium, & Lunam esse prope, i. minus distantes à nobis, quàm sint stellæ fixæ, per hunc effectum, quia non scintillant, demonstrant per effectum conuertibilem negatiuæ sic arguēdo, omnis stella non scintillans est prope, planeta est non scintillās, ergo est prope. Si autem probat stellam fixam esse distantem, quia scintillat, demonstrat per effectum cōuertibilem affirmatiuæ sic arguendo, omnis stella scintillans est distās, stella fixa est stella scintillans, ergo stella fixa est distans.

Alio autem exemplo declarat Aristo. demonstrationem, quia fieri per effectum conuertibilem, & est tale demonstramus. Lunam esse figuræ circularis per hunc effectum, quia eius lumen circulariter crescit, & decrescit, & arguitur sic. Illud, cuius lumen circulariter cresci, & decrescit est figuræ circularis, sed in Luna lumē circulariter crescit, & decrescit vt videmus ad sensum, ergo Luna est figuræ circularis. Cōstat hanc demonstrationem esse quia, & per effectum conuertibilem nobis ad sensum notiore. Nam licet ex parte rei figura circularis sit causa augmenti in lumine circulariter, tñ ex parte nostra augmētū luminis circulariter est causa, siue rō qua cognoscimus Lunā esse figuræ circularis, & ideo prædicta demonstratio est, quia & nō ꝑ ꝗd, & nō est a priori ex parte rei, sed a posteriori, qm̄ omnis effectus est posterior sua causa. Quod vero demonstratio, quia possit fieri per effectum nō conuertibilem, patet ex prædictis. Nā qua rōne fit per effectum conuertibilem, ita etiam per non conuertibilem. Contingit.n. effectum non conuertibilem esse notiorem nobis sicut, & effectum conuertibilem.

Sed aduerte, ꝙ effectus non conuertibilis potest esse duplex. Quidam enim est communior causa, quidam minus

communis. Si est communior, poterit per eum demonstrari eius causa negatiuæ in secunda figura, vt hic: Omnis ignis est desiccatiuus. Nulla aliqua est desiccatiua, Ergo nulla aqua est ignis. Cõstat ꝙ esse desiccatiuũ est effectus ignis ex sua aptitudine naturali, & tamen est communior quã ignis, quoniam competit etiam terræ. Nam ignis, & terra habent siccitatem pro qualitate simbola, & inde tam ignis, quàm terra sunt ex sui natura desiccatiua. Si autem effectus sit minus communis, quam causa sua, & tamen notior potest per eum demonstrari causa sua affirmatiuæ in prima figura, vt hic. Omne habẽs tres angulos est figura, Triangulus est habens tres angulos, Ergo triangulus est figura. Constat, ꝙ in plus est esse figuram, quam habere tres angulos. Nã omne habens tres angulos est figura, sed non econuerso. Constat igitur tibi qũo demonstratio, quia fit in eadem scĩa per causam remotam, & per effectum conuertibilem, & non cõuertibilem magis communem, & minus communem, notiorem tamen, quam causa sua, & in his omnibus differt a demonstratione propter, quid quoniam nũquam, fit per effectum nec per causam remotam, sed propinquã, & propriã, aliter non faceret simpliciter scire, vt docuimus supra.

Quantum ad secundum principale, s. quomodo differant in diuersis sciẽtiis demonstratio quia, & demonstratio propter quid, aduerte, quòd de mente Arist. tres conclusiones probandæ sunt.

Prima est, si aliqua scientia subalternatur alteri secundũ se totam, subalternata dicit, quia, & subalternans dicit propter quid, idest in subalternata fit demonstratio quia, & in subalternante demonstratio propter quid. In quo sensu subalternatur perspectiua geometriæ musica Arithmeticæ, Machinatiua stereometriæ, Naualis astronomiæ.

Secunda conclusio est hæc. Si aliqua scientia subalternatur alteri non secundum se totam, sed solum secundum partem, subalternata quo ad illam partem dicit quia, & subalternans propter quid.

Tertia conclusio est. Si sint aliquę duæ scientiæ, quarum vna non subalternatur alteri, nec secundum se totam, nec secundum partem, cõueniunt autem in aliqua vna propositione,

tione, siue conclusione, respectu illius conclusionis altera dicit quia, altera propter quid. Antequam deueniamus ad probationem prædictarum conclusionum, declarandum eũ quid sit scientiam subalternari alteri secundum se totam, quid secundum partem, quid nec secundùm totam, neç secundũ partẽ, & tamen in aliqua vna ꝓpositione cõuenire.

Tu igitur aduerte, ꝙ tũc vna scientia subalternatur alteri secundũ se totã, quãdo eius subiectũ adæquatũ supponitur secundum se totum subiecto subalternãtis, & nõ differt ab illo nisi addit super illud differentiam accidentalẽ, siue extraneam, & hoc mõ ꝓspectiua secundũ se totã subalternatur geometriæ. Nam subiectum vtriusq; est linea, vel magnitudo, & prospectiuæ subiectum non addit super lineam aut magnitudinem nisi visuale, quæ est differentia accidentalis lineæ, non enim est de ratione lineę esse visuale, sed esse longitudinem cuius extrema sunt duo puncta: eodem modo subalternatur musica arithmeticæ, quoniam subiectum vtriusque est numerus, sed musica super addit sonorũ est enim musica de numero sonoro. Eodem modo subalternatur machinatiua stereometriæ, quoniã vtriusq; subiectũ est corpus mensurabile, sed machinatiua addit ædificabile, siue ędificatum, ita quod machinatiuę subiectũ est corpus mensurabile ędificabile, siue ędificatum. Eodem modo subalternatur scientia naualis astronomiæ, Vtraque enim considerat corpus cœleste, sed naualis superaddit signum apparens in aere causarum ex motu cęli in aere, vt quando luna habet hallo, aut aer rubet in sero. Sunt enim signa, aut venti, aut tempestatis, aut serenitatis, &c. Vnam autem sciẽtiã subalternari alteri secundum partem est quando pars vnius sciẽtiæ subalternatur alteri, & non tota scientia, & hoc modo pars scientiæ naturalis, quæ est de iride, de qua iam egimus in Meteoris, subalternatur prospectiuę, nam prospectiua est de linea visuali absolute sumpta. Scientia autem de iride est de linea visuali conuersa ad nubẽ roridã, ex qua causatur iris, vt docuimus in epitomate nostro super Meteora Arist. Vnam autem scientiam subalternari alteri, nec secundum totum, nec secundum partem, sed conuenire in aliqua una conclusione, est quando, nec subiectum vnius

nec

nec pers subiecti subalternantur subiecto alterius, sed tantum respectu alicuius conclusionis vna respicit alteram, vt pote dicentem causam, aut rationem talis conclusionis. Et hoc modo Cirurgia subalternatur Geometriæ, quoad istã co nclusionem, Vulnus circulare tardius sanatur, cuius cõclusionis cirurgicus nescit causam, vt cirurgicus est, sed hoc accipit a Geometra. Nam si quæratur a cirurgico cur vulnus circulare tardius sanatur, respondebit, quia sic experitur. Si autem quæratur a geometra, respondebit, q̃a caret angulis. Nam quia circulus est figura vna linea contenta carens angul is, omnis autem figura recti linea habet angulos vt patet in triangulo, & quadrato, & pentagono. His declaratis probatur sic prima conclusio. In scientiis subalternatis secundum totum, ea quæ supponuntur, vt principia, demonstrantur demonstratione propter quid in subalternante, ita quod principia scientiæ subalternante sunt conclusiones demonstratæ a priori, ergo subalternans dicit quid de principiis, & etiam de conclusionibus subalternatæ ipsa verò dicit quia, v.g. Musicus, tenet quod in diapason est proportio sexquialtera. Arithmeticus autem diffinit proportionem sexquialteram, & probat a priori inter 6. & 4. esse proportionem sexquialteram. Musicus vero supponit quia ſte est. Constat ergo prima conclusio.

Secunda vero sic probatur ad mentem Arist. Philosophia naturalis, quæ quo ad partem de iride subalternatur prospectiue, dicit quia, ꝓspectiua dicit ꝓpter quid. Sic it, & geometria dicit ꝓpter quid de aliquo, de quo ꝓspectiua dicit quia. Sed aduerte, quod pars philosophiæ naturalis, quę est de iride, non solum subalternatur prospectiue, sed etiam geometriæ. Nam linea visualis reflexa in nube, de qua considerat physicus in scientia de iride, subalternatur lineæ visuali, de qua considerat prospectiuus, & linea visualis subalternatur lineæ absolutę sumptæ, de qua considerat geometra, ergo pars philosophię naturales, quæ est de iride, mediante prospectiuã subalternatur geometrię.

Tertia autem conclusio sic manifestatur ad mentem Aristot. licet scientia medicinę, & geomatria non subalternentur secundum totum, nec secundum partẽ, tamẽ conueniũt

in consideratione huius conclusionis. Vulnus circulare tardius sanatur de qua cōclusione medicus, siue cirurgicus dicit quia. Experitur enim sic esse. Geometer autem vt descēdit in medicinam dicit propter quid. Scit. n. geometer circulum non habere annulū, & hoc est scire causam pp quā vulnus circulare tardius sanatur. Nam vbi est angulus partes sunt propinquiores, ex consequenti citius coniugūtur, hinc est quod vulnus triāgulare citius sanatur, ex opposito vulnus circulare tardius sanatur, qā in circulo partes æque distant a centro, & ideo vulnus circulare non sanatur nisi paulatim per totum circuitū, ex cōsequēti tardius sanatur.

Constat igitur tibi, quomodo, & quibus, & quot modis differunt demōstratio quia, & propter quid in eodem sciētia, & in diuersis. Hæc de præsenti capite dicta sint.

In qua figura syllogistica fiat præcipua demonstratio qua facit scire simpliciter. Cap. VIII.

IN Octauo capite inuestigandum est cum sint tres figuræ syilogismorum, vt docuimus in tractatu de Syllogismo formali, in qua fiat demonstratio potissima. & hic duo videnda sunt.

Primo, quod in prima figura præcipue fit demonstratio propter quid.

Secundo, quoniam in prima figura concluditur uniuersalis affirmatiua, & uniuersalis negatiua, ut patet in barbara, & cęlarent, & quoniam omnis demonstratio potissima procedit ex veris, & primis, & immediatis, siue sit affirmatiua, siue negatiua, ideo declarandum est quomodo non solum vniuersalis affirmatiua, sed etiam negatiua propositio potest esse immediata.

Quantum ad primum ponitur hæc conclusio. Demonstratio potissima tam affirmatiua, quàm negatiua fit pręcipue in prima figura. Affirmatiua quidem in barbara. Negatiua autem in cœlarent, & probatur sic. Prima figura facit magis, & simpliciter scire, ergo in ea fit demōstratio potissima, siue sit affirmatiua, siue neg. Patet cōsequentia qm̄ vt docuimus supra finis demōstrationis potissimæ est facere

scire

ſcire ſimpliciter, ergo in ea figura præcipue fiet, quæ faci ſcire ſimpliciter. Añs aũt .ſ. quod prima figura faciat ſcire ſimpliciter, probatur quatrupliciter ad mentem Ariſt.

Primo ſic, ſciẽtię mathematicę, & arithmetica, & geometria, & perſpectiua, quæ ſunt certiſſimę ſcĩæ, demõſtrãt cõcluſiones ſuas in prima figura. Probãt.n.cõcluſionẽ vniuerſalẽ in qua paſſio prædicatur adæquate de ſuo ſubiecto per præmiſſas uniuerſales, vt qđ oĩs triãgulus hẽt tres æquales duobus, eo quod omnis triangulus habet angulum extrinſecũ æqualẽ duob. angulis intrinſecis ſibi oppoſitis, ergo ſignum eſt, qđ prima figura facit magis, & ſimpliciter ſcire.

Secundo ſic, in prima figura ſemper aut frequenter ſyllogizatur per medium propter quid, ergo facit magis, & ſimpliciter ſcire. Patet conſequentia, quoniam quando ſyllogizatur per medium ꝑꝑ quid, fit demonſtratio propter quid, hæc aũt vt docuimus ſupra facit ſcire ſimpliciter, ergo &c. Antecedens autem probatur, quoniam quãdo ſyllogizatur concluſio per medium propter qd, ſemper aut frequentius concluditur vniuerſali affirmatiua, vt quãdo concludimus omnem hominem eſſe riſibilem, eo quod omnis homo eſt aĩal rationale. Sed vniuerſalis affirmatiua nõ concludit niſi in prima figura, ergo illa facit magis, & ſimpliciter ſcire.

Tertio ſic, in prima figura demonſtramus diffinitionem de definito vniuerſaliter, & nõ in ſecunda, nec in tertia, ergo prima facit magis, & ſimpliciter ſcire. Antecedens patet. qm̃ cum diffinitio conueniat omni cõtẽto ſub diffinito, demonſtramus eam in barbara, vt patet quando demonſtramus diffinitionẽ de materialẽ per formalẽ diffinito, ut hic. Omne animal rõnale eſt quid compoſitum ex corpore, & anima intellectiua. Omnis homo eſt animal rationale, ergo omnis homo eſt, quid cõpoſitum ex corpore, & anima intellectiua. Quod aũt, nec in ſecunda, nec in tertia figura poſſimus demonſtrare diffinitionem de diffinito vniuerſaliter, & affirmatiue patet diſcurrenti per oẽs modos earũ. Cõſequentia uero probatur, quoniam potiſſimum ſcire noſtrum eſt, quãdo ſcimus diffinitionem de ſuo diffinito. Cõſtat ergo qđ prima figura facit magis, & ſimpliciter ſcire.

Quarto, ſic prima figura nõ indiget ſecũda, nec tertia, ſed

sed econuerso, ergo facit magis, & simpliciter scire. Añs ꝓbatur, quoniam modi primæ figuræ concludentes directe sunt modi perfecti, nec indigent reduci ad alios, sed alii ad ipsos, vt docuimus in tract. de syllogismo formali, ergo prima figura non indiget secunda, nec tertia, sed econuerso.

Consequentia aũt patet, quoniam prima facit scire ꝑ seipsam, secunda autem, & tertia non per seipsas, sed per reductionẽ ad primam, quod aũt facit scire per se ipsum, magis & perfectius facit scire quã q̃d facit scire ꝑ aliud. Constat ergo, ꝙ prima figura facit magis scire, quã secũda, & tertia.

Quantum ad secundum, ut scias quando propositio vniuersalis negatiua est immediata prius oportet te cognoscere quãdo, & quot modis fiat mediata, deinde per oppositũ faciles scies quando, & quomodo fiat immediata.

Tu igitur aduerte, ad mentem Arist. in 1. Poster. ad hoc quod uniuersalis negatiua fit mediata, idest habeat mediũ, per quod demõstrari possit a priori, oportet alterum extremorum, aut utrunq; esse in aliquo toto, id est subiectũ, aut prædicatũ, aut utrunq; cõtineri sub aliquo superiori genere, quod sit genus subalternatũ, aut generalissimo ex quo fundamento sequitur quod uniuersalis negatiua, potest tribus modis fieri mediata, & dem onstrabjlis conclusio.

Primo, quando prædicatum continetur sub aliquo superiori, subiectum autem sub nullo, in quo sensu hæc est mediata, Nulla substantia est calor. Nam licet substantia non habeat genus, sub quo contineatur, quoniã est genus generalissimum, habet tamen calor, quoniam cõtinetur sub passibili qualitate, & hæc sub qualitate, sicut subalternatũ sub generalissimo. Vnde prædicta propositio potest sic demonstrari a priori ĩ secũda figura, in camestres, Oĩs calor ẽ qualitas, Nulla substãtia ẽ qualitas, Ergo nulla substãtia ẽ calor.

Secunda, quando subiectum continetur sub aliquo superiori, prædicatũ vero sub nullo, in quo sensu hæc est mediata, nulla virtus est quantitas, hæc potest demõstrari in prima, & secunda figura a priori. In prima quidem sic. Nulla qualitas est quantitas, Omnis uirtus est qualitas, Ergo nulla uirtus est quantitas. In secunda autem sic. Nulla quantitas est qualitas, Omnis uirtus est qualitas, Ergo

nulla

nulla virtus eſt quantitas.

Tertio, quando ſubiectum, & prædicatum continentur ſub aliquo ſuperiori genere, in quo ſenſu hæc eſt mediata, nullum vitium eſt virtus, & poteſt demonſtrari a priori in prima, & ſecunda figura. In prima quidem ſic, nullũ vitupe rabile eſt virtus, omne vitium eſt vituperabile, ergo nullũ vitium eſt virtus, In ſecũda autem ſic, omnis virtus eſt laudabi le, nullum vitium eſt laudabile, ergo in cameſtres, nul lum vitium eſt virtus. Conſtat igitur tibi quot modis con tingit fieri vniuerſalis negatiua mediata.

Ad hoc aũt quod fiat immediata oportet quod neutrum extremorum contineatur ſub aliquo ſuperiori genere, ex cõ ſequenti quando vnum prædicamentum negatur vniuerſa liter de alio, eſt propoſitio immediata. Vnde hæc eſt imme diata, nulla ſubſtantia eſt quantitas, & hæc, nulla quantitas eſt qualitas, & ſic de aliis.

Pro cuius notitia aduerte, quod vt tibi manifeſtum erit in 3. Metaph. ens non eſt ſuperius ad decem prædicamenta, vt genus, nec deſcendit in ea, ut genus in ſpecies, quoniã non eſt vniuocum, ſed analogum, ut docuimus in tractatu de quinq; prædicabilibus, & ens non habet differentias eſſentiales, quib. diuidatur, & quib. cõſtituat diuerſas ſpecies, ſicut inueniũtur in quolibet genere vt docuimus in tracta tu de quinque prædicabilib. Deſcendit aũt per ſe ipſum de cẽ prædicamenta, & ideo ſunt primo diſtincta, ſiue primo diuerſa, nullum oĩno medium vniuocũ habentia, & hac de cauſa propoſitio uniuerſalis negatiua, cuius extrema ſunt duo p̃dicamenta, eſt immediata, & indemonſtrabilis ſimpli citer, & hinc eſt q̃d dicit Ariſtoteles coordinationes prædicamẽtorũ eſſe impermixtas. Nam ſicut nulla ſubſtantia eſt quãtitas, ſic nullũ genus ſubſtãtię eſt genus quãtitatis, nec ſpẽs ſubſtãtiæ eſt ſpẽs quantitatis idem intellige de oĩ p̃di camẽto. Hoc aũt intellige formaliter, & nõ realiter, vt tibi declarabitur in 3. Phyſ. qñ declarabitur tibi quomodo actio & paſſio ſunt idẽ realiter, & tamen conſtituunt duo prædicamẽta. quoniam diſtinguũtur formaliter. nec formaliter ſumpta vnũ prędicatur de altero. Hæc eſt enim falſa. Actio eſt paſſio, licet hæc ſit vera, Res, quæ eſt actio, eſt paſſio.

Conſtat

Conſtat igitur quæ & quomodo fiat propoſitio vniuerſalis negatiua immediata. Et hæc dicta ſint de cap.8.

De ſyllogiſmo generante in nobis ignorantiam. C. IX.

IN nono cap.agendum eſt de ſyllogiſmo oppoſito demõſtrationi,per quem generatur in nobis ignorantia,& error,ſicut ꝑ demonſtrationem generatur in nobis ſciẽtia-

Tu igitur in primis aduerte, ꝙ uterque ſyllogiſmus eſt. bonus de forma,fiunt enim in modo debito, & figura. ſed non vterque eſt bonus de materia,ut tibi declarabitur. Nã ſyllogiſmus,per quem acquirimus ſcientiam,eſt ſemper ex præmiſſis veris,& de cõcluſionibus veris,vt declaratum eſt ſupra.Syllogiſmus autem per quem fit in nobis ignorãtia & deceptio,licet ſit plerũq; bonus de forma,tñ nõ de materia, quoniã aut ſyllogizãtur cõcluſio falſa ex vtraque præmiſſa falſa,aut ex altera falſa,vt tibi manifeſtabimus infra.

His igitur præpoſitis ad reſolutionem procedendo duo agenda ſunt. Primo,præponentur diſtinctiones de ignorantia in ſenſu de quo hic intendit Ariſt. Secundo,conſiderabimus de ſingulis membris.

Quantum ad primum aduerte,quòd de mente Ariſ.in 1. Poſter.Ignorantia prima ſui diuiſione diuiditur in ignorãtiam prauæ diſpoſitionis,& in ignorantiam ſimplicis negationis.Ignorantia prauæ diſpoſitionis eſt deceptio cauſata in nobis vel poſſibilis cauſari per ſyllogiſmum. peccantem in materia.Talis eſt ignorãtia opinantis diametrũ eſſe cõmẽſurabilẽ coſtæ.qm̃ ſibi fit talis ſyllogiſmus, oẽs quãtitates continuæ:& finitæ,ſunt adinuicẽ commẽſurabiles ; ſed diameter,& coſta ſunt quãtitates cõtinuæ, & finitæ: ergo ſunt adinuicem cõmẽſũrabiles,ex talis ſyllogiſmo generatũ in eo ignorãtia prauæ diſpoſitionis per quã decipitur, qm̃ non aduertit maiorem eſſe falſam apud geometriam.

Ignorantia ſimplicis negationis ex ſimplex carentia veræ notitia alicuius concluſionis in intellectu,eo qđ nõ habet principia ad illam,aut ex ætate,aut ex ineruditione, in quo ſenſu dicimus infantem ignorare philoſophiam, & ruſticũ ignorare geometriã,& de hac cõſiderabimus in parte

vltima

vltima huius capitis,& declarabimus vnde prou eniat,non quidem ex syllogismo,sed aliunde.

Secunda distinctio,ignorãtia paruę dispositionis potest esse circa propositiones immediatas,& mediatas. Exemplũ primi, vt ille,qui credit,partem esse maiorem toto,Exemplum secundi,vt ille,qui credit non omnem triangulũ habere tres angulos æquiualentes duobus angulis rectis.

Tertia distinctio, ignorãtia paruæ dispositionis,siue sit circa propositiones immediatas, siue mediatas, potest esse circa propositionem affirmatiuã,& negatiuã.Exemplũ primi,vt illa, qui credit esse quod non est, ut extra mundum esse vacuũ,quod tñ non est,ut tibi declarabitur in 1. cœli. Exemplum secundi,ut ille,qui credit non esse ꝙ est,vt qui credit cęlum non esse corpus finitum, qđ tñ est finitum.

Quarta distinctio ignorantia prauæ dispositione, siue sit circa propositiones mediatas,siue immediatas,siue affirmatiuas,siue negatiuas potest esse duplex.s.simplex, & syllogistica.Simplex est deceptio facta in aliquo absque argumẽtatione,vt quãdo quis credit ex sola imaginatione sua, & non aliqua rõne ductus mundum esse infinitum,vel credit simpliciter alicui sic dicenti,dato quod nullam afferat rõnem.Syllogistica est illa deceptio quæ fit per argumentationem,qua ligatur respondens, vtpote nesciẽs soluere, hoc mõ deceptus est Zeno negãs motũ, qm̃ nesciuit hoc argm̃ soluere. Si aliquid mouetur, aut mouetur in pleno aut in vacuo,nõ primo,qa duo corpora nõ possunt esse simul,nꝙ secũdo,qa nõ datur vacuũ,ergò nõ datur motus.

Quantum ad secundum, præmissis dictis distinctionib. videdũ est primo, quomodo syllogizabilis est proposicio vniuersalis affirmatiua immediatá,& falsá.Secũdo qũo syllogizabilis est propositio vniuersalis nagatiua immediata. & falsa, tertio qũo syllogizabilis est propositio negatiua vniuersalis mediata, & falsa. quarto modo syllogizabilis est propositio vniuersalis affirmariua mediata,& falsa.

Quantum ad propositionem vniuersalem affirmatiuã immediatam,& falsam,aduerte,quod nõ potest syllogizari nisi in prima figura,scilicet in barbara, quoniã in secũda non concluditur nisi negatiua, & in tertia non cõcluditur

nisi

nisi particularis. Potest autem vt docet Arist. in primo posteriorum. Syllogizari per syllogismum ignorantiæ tribus modis. Primo, per duas præmissas falsa in toto, id est vniuersaliter, v.g. Volo syllogizare istam, Omnis quātitas est qualitas, & arguo sic. Omnis substantia est qualitas. Omnis quantitas est substantia, ergo omnis quantitas est qualitas, patet quod conclusio, & vtraque præmissarum est falsa vniuersaliter, quoniam suæ contrariæ sunt veræ vniuersaliter vt patet. Secundo, per duas præmissas falsas in parte, & non in toto, v.g. Volo syllogizare ista. Omnis substātia est quātitas, & arguo sic. Omne imperfectum est quantitas, omnis substantia est imperfecta, ergo omnis substantia est quantitas. Patet quod conclusio est falsa in toto, quoniam sua cōtraria est vera in toto, & vtraque præmissarum est falsa, sed non in toto, quoniam vtraque istarum est vera, aliquod imperfectum est quantitas, & aliquod imperfectum non est quantitas. Similiter vtraque istarum est vera, aliqnod imperfectum est substantia, & aliquod imperfectum non est substantia. Tertio, per maiorem veram, & minorem falsam v.g. Volo syllogizare istam. Omnis substantia est quantitas, & arguo sic. Omnis linea est quātitas, hæc est vera. Oīs substātia est linea, hæc est falsa, ergo oīs substā. est q̄titas.

Sed dices, nūquid dotest syllogizari ex maior falsa, & minor vera, sicut syllgizatur ex maior vera, & minor falsa.

Respondetur, quod non nisi in duobus casibus, primo sumendo pro medio terminum transcendētem, vt hic. Omne ens est quantitas omnis substantia est ens, ergo omnis substantia est quantitas. Si autem sumatur pro mdio, ter. prædicamentalis, puta generalissimum alicuius prædicamēti, vtraque præmissa erit falsa, vt hic. Omnis qualitas est quantitas, Omnis substantia est qualitas. Ergo omnis substantia est quantitas. secundo si arguatur per regulam ante prædicamentalem, vt hic, Omnis substantia est numerus, Omnis numerus est quantitas, Ergo omnis substantia est quantitas. Si autē arguatur formaliter in prima figura non est possibile maiorem est falsam, & minorem veram nisi vt diximus sumatur pro medio ter. transcendens.

Quantum ad propositionem vniuersalem negatiuam im

mediatam, & falsam aduerte, ꝙ est syllogizabilis per syllogismum ignorantiæ in prima, & secūda figura quoniam in vtraq; cōcludit vniuersalis negatiua, nō aūt in tertia, qm̄ in ea tm̄ particularis negatiua, & affirmatiua cōcludit, Pōt aūt syllogizari duobus modis vt patet per Arist. in 1. Poster.

Primo, quidem ex duabus falsis, & ex altera falsa in prima figura. Exēplum primi, Hæc est vniuersalis negatiua immediata, & falsa. nullus homo est animal. Nā sicut propositio affirmatiua vniuersalis, in qua prædicatur diffinitio, vel pars diffinitionis de diffinitio est immediata & vera, qm̄ inter diffinitionum, & diffinitum, nullum cadit mediū, sic eius negatiua vniuersalis est immediata, & falsa. Hęc igitur nullus homo est animal, potest syllogizari sic in prima figura ex duabus falsis. Nullus asinus est animal. Omnis hō est asinus. Ergo nullus homo est animal. Constat quòd hic & conclusio & vtraque præmissa est falsa. Exemplum secundi. Syllogizo eandem conclusionem sic. Nullus lapis est animal. Omnis homo est lapis, ergo nullus homo est animal. Constat quod tibi maior est vera & minor falsa. Potest etiā syllogizari ex ma. falsa & min. vera, vt hic nullū risibile est animal, hęc est falsa, Omnis homo est risibilis, hęc est vera, Ergo nullus homo est animal.

Secundo, syllogizabilis est in secunda figura ex vtraque falsa, & ex altera falsa siue sit ma. siue min. Exēplum primi. Sumo hanc, Nullus homo est animal, & arguo sic in camestres. Omne animal est rationale, hæc est falsa. Nullus hō est rationalis, hæc est falsa. ergo nullus homo est animal, Exemplum secundi. Sumo eādem, & arguo est lapis sic, nullū animal est lapis hęc est vera. Omnis homo est lapis, hæc est falsa, Ergo in celarent nullus homo est animal. Item potest esse maior falsa, & minor vera. Vt sumo eandem, & arguo sic, nullum animal est risibilis, hæc est falsa. Omnis homo est risibilis. Ergo nullus homo est animal.

Quātū ad vniuersalem negatiuam mediatam, & falsam qualis est ista, nullus homo est substantia [nam inter prædicatum, & subiectum cadūt multa media, per quæ potest syllogizari scilicet animal, corpus animatum, corpus, vt patet in arb. Porph. ideo est mediata] aduerte ꝙ est syllogizabilis

per syllogismum ignorantiæ in prima, & secunda figura. Exemplum primi, Sumo istā, nullus homo est substantia, & arguo sic, nullum animal est substātia, omnis homo est animal, ergo nullus homo est substantia. Exemplum secundi. Sumo eandem, & arguo sic, nulla substantia est corpus, omnis homo est corpus, ergo nullus homo est substantia. Constat ergo quòd est syllogizabilis, in prima, & secūda figura. Potest autem ad mentem Arist. syllogizari duobus modis.

Primo, in prima figura potest syllogizari ex vtraque præmissa falsa, ex altera falsa, idē maiore, sed minore vera. Exēplum primi, Sumo istam, Nullus homo est substantia, & arguo sic, Nullus lapis est substantia, Omnis homo est lapis, Ergo nullus homo est substantia. Exemplum secūdi de maiore falsa. Sumo eandem, & arguo sic. Nullum animal est substātia, Omnis homo est animal, Ergo nullus homo est substantia, patet q maior est falsa, & minor uera. Et aduerte, q nō potest syllogizari in prima figura, ita quòd maior sit uera, & minor falsa si sumatur mediū propriū. i. q est eiusdē prędicamēti cū extremis conclusionis, aūt medium sit alterius prædicamenti ab extremis, vt patet in primo Posteriorum tunc non est proprium, sed dicitur extraneum, & tunc pōt syllogizari uniuersalis negatiua media, & falsa est maior uera, & minor falsa, v.g. Sumo hanc nullus hō est substātia & arguo sic. Nulla albedo est substātia, hæc est vera, Oīs hō est albedo, hęc est falsa, ergo nullus hō est substantia. Constat igitur quō vniuersalis negatiua mediata & falsa est syllogizabilis in prima figura ex vtraq, p̄missa falsa, & est maior falsa, & minor vera, & ex maior vera, & minor falsa.

Secundo, potest syllogizari secunda figura ex vtraque præmissa falsa in parte, & ex altera præmissa sine fit maior siue minor. Exemplum secūdi. Sumo hanc, nullus homo est substantia, & arguo sic, Nulla substantia est albedo, Omnis homo est albedo, Ergo nullus homo est substantia. Ibi maior est vera, & minor falsa. Quod autem ma. possit esse falsa, & min. vera, patet hic, Omnis substantia est albedo, Nullus homo est albedo, Ergo cuius homo est substantia. Exemplum primi, Sumo eandem, & arguo sic. Omnis substantia est imperfecta, hæc est falsa in parte, quoniā aliqua

ſubſtãtia eſt perfecta,& aliqua im pfecta. Nullus hõ eſt perfectus, hęc eſt falſa in pte, qm̃ inter homines aliquis eſt perfectus, aliquis imperfectus, Ergo nullus hõ eſt ſubſtantia.

Dixi ex utraque præmiſſa falſa in parte, quoniam nõ poteſt vtraque eſſe falſa ex toto, quoniam non poteſt inueniri mediũ, quòd ſit uniuerſaliter in omni cõtento ſub vna extremitatũ, uniuerſaliter remotũ ab alia. Vnde tale mediũ vel eſt ſimpliciter extraneum cuilibet extremitatum, uel conueniens alicui illarum. Si primum, ſemper negatiua erit vera; ſi ſecundum, nunquam quælibet præmiſſarũ erit falſa in toto, v. g. Quia color eſt omnino extraneus ab homine, & a ſubſtantia, ſi arguatur ſic. Nulla ſubſtantia eſt color, Omnis homo eſt color, Ergo nullus homo eſt ſubſtãtia, patet qđ maior eſt uera. Quia uero lapis eſt extraneus ab homine non autem à ſubſtantia, cum ſit ſubſtantia, ſi arguatur ſic. Nulla ſubſtãtia eſt lapis, Omnis homo eſt lapis, Ergo nullus homo eſt ſubſtantia, patet quod maior non eſt falſa in toto, quoniã aliqua ſubſtãtia eſt lapis, & aliqua nõ. Cõſtat ergo quõ utraq; præmiſſa nõ põt eſſe falſa in toto.

Quantum ad propoſitionem vniuerſalẽ affirmatiua mediatam, & falſam aduerte, ꝙ nõ eſt ſyllogizabilis niſi in prima figura ſicut nec propoſitio uniuerſalis affirmatiua immediata, & falſa. Nam ut docuimus in tract. de ſyllogiſmo formali, tantum in prima figura, & in primo modo cõcludi aut uniuerſalis affirmatiua ex duab. uniuerſalibus affirmatiuis, poteſt autem per ſyllogiſmum ignorantiæ ſyllogizari in prima fig. duobus modis ad mentem Ariſt. in 1. Poſte. Primo, ex utraque præmiſſa falſa, quando ſyllogizatur per medium quod eſt extraneũ ab vtraque extremo, v. g. Sumo hanc, omnis homo eſt ſapor ꝙ arguo ſic. Omnis lapis eſt ſapor, Omnis homo eſt lapis, Ergo omnis homo eſt ſapor, patet vtrunque eſſe falſam, quoniam medium ſumptum, id eſt lapis, non prædicatur de ſapore, nec de homine. Secundo, ex altera pręmiſſarum exiſtẽte falſa, & hoc tripliciter, quia aut medium eſt proprium, aut extraneum, ſi proprium tunc maior erit falſa, & minor vera, v. g. Sumo hanc, Omnis homo eſt circulus, & arguo ſic. Omne animal eſt circulus, Omnis homo eſt animal, Ergo omnis homo eſt circulus. patet

maiorem

maiorem esse falsam, & minorem veram, quoniam mediũ idest animal prędicatur de homine. Si est extraneũ, hoc du pliciter, quoniam aut extraneum est solum a minore extre mitate, & tũc maior erit vera, & minor falsa, v.g. sumo hãc Omnis homo est triangulus, & arguo sic. Omnis figura ha bens tres angulos est trãgulus, Omnis homo est figura ha bens tres angulos, Ergo omnis homo est triangulus. Patet maiorem esse veram, & minorem falsam, quoniam habere tres angulos remotum ab homine, & extraneum, est autem proprium triangulo, aut extraneum sed solum a maiore ex tremitate non autem a minore & tunc maior tantum erit falsa, sed minor uera, v.g. Sumo hanc, Omnis homo est co lor, & arguo sic. Omne animal est color. Omne homo est animal, Ergo omnis homo est color. Patet maior tãtum es se falsam, eo quod medium, idest animal est extraneum a colore. Cõstat igiẽ tibi quib. modis est syllogizabilis pro positio uniuersalis affirmatiua mediata, & falsa. Hæc de ignorantia prauę dispositionis, dicta sint.

Nunc agendum est de ignorantia, simplicis negationis, puta de ignorantia coloris, quæ est in cęco, & ignorantia so norum, quę est in sordo, & hic duo agenda sunt. Primo de clarandum est, unde proueniat de necessitate talis ignoran tia, ita quòd est impossibile acquirere per inuẽtionem pro priam suum oppositum, idest scientiam tali ignorantię op positam. Secundò, probandum est intentum.

Quãtum ad primum aduerte, quòd ad mentem Arist. in 1. Poster. huius radix ignorantiæ est carentia, siue esse priua tum aliquo sensu a natiuitate v.g. Si quis nascitur cęcus nõ potest per suam intentionem habere notitiam de colore, & sic de necessitate ignorat, quin sit color, quomodo immu tat visum, quomodo distinguuntur species suę, &c.

Idem intellige de priuato quocũq; alio sensu, ita ꝙ defi ciẽte nobis in aliquo sensu, necesse vt ignoremus subiectũ illius siue obiectum, & proprietates talis obiecti, & con tenta sub eo.

Et aduerte, quòd semper hic loquimur de scientia obie cti sensibilis, quæ possit haberi per inuentionẽ distincte & determinate per ꝓprios conceptus. Hanc enim probauimus

impossibile haberi si caremus sensu talis, uel talis obiecti.

Quantum ad secundū, probandum est intentū prępositum, quod sub tali conclusione formatur. Deficiente nobis aliquo sensu, est impossibile habere scientiam de sensibilibus illius sensus. Pro illius probatione, prępmitto ad mentē Aris. quod omnis uera notitia scietifica si debet haberi per inuētionem, oportet quod habeatur aut per demonstrationem, aut per inductionem. Nam omnis notitia complexa habita per discursum, est notitia alicuius uniuersalis cōclu si ex præmissis vniuersalibus veris, uel conclusę ex singularib. sufficienter enumeratis. Primo, modo habetur per demonstrationem. Secundo, modo per inductionem, vt patet ex diffinitione demōstrationis, & inductionis, quas assignauimus supra. Hoc supposito probatur sic conclusio prępositª, omnis notitia scientifica alicuius obiecti sensibilis habetur ex inuentione, aut per demonstrationem, aut per inductionē, hęc patet ex supposito. Sed siue habeatur per demō strationem, siue per inductionem, necessarius est nobis sensus illius obiecti sensibilis, nā si habetur per inductionem, cognoscit uniuersale per singularia, singularia aūt non cōgnoscimus nisi per sensum. est. n. sensus singulariū, v.g. non possum per inductionem cognoscere hāc vniuersalem, Oē reubarbarū purgat colerā, nisi per sensum experiat & hoc & hoc & hoc reubarbarum, & sic de singulis purgare coleram.

Si aūt habetur ꝑ demōstrationē arguitur sic. Oīs demō stratio est ex vniuersalib. vniuersalis cognoscūtur per singularia, cuius signum est, ꝙ ēt mathematica, quæ vħr abstracta materia sensibili, vt tibi declarabitur in 3. Metaph. & in 2. Phys. nō cognoscūtur nisi ꝑ singularia, v.g. Cognosco hanc vniuersalem, Oēs recti anguli sunt æquales, quia video hos esse æquales, & illos, & illos, & sic de singulis.

Constat ergo ꝙ siue acquiramus notitiam scientificam de obiectis sensibilibus per inductionem, uel per demōstrationem, necessarius est nobis sensus. Et sic patet, quod deficiente nobis aliquo sensu, impossibile est nos habere scientiam illius sensus, ex consequenti oportet nos persistere in ignorantia simplicis negationis obiectiꝗ sensibilis talis sensus. Hæc de præsenti capite dicta sunt.

De

De processu demonstrationis in infinitum. Cap.X.

IN cap. x. agendum est de processu demonstrationis in infinitum, & hic quattuor principaliter agenda sunt.

Primo, ꝙ in demonstrationibus non contingit procedere in infinitum in prædicatis quidditatiuis.

Secundo, quòd non in prædicatis substantialibus.

Tertio, quòd non in prædicatis accidentalibus.

Quarto, quòd nullo modo.

Quantum ad primum aduerte, ꝙ prędicata quidditatiua sunt prædicata diffinitiua, vt animal est prædicatum quidditatiuum de homine, quoniam ingreditur eius diffinitionem, & sensitiuum est prædicatum quidditatiuum de animal, & sic ascende in arb. Porph.

Tu igitur aduerte, ꝙ procedere in infinitum in prædicatis quidditatiuis est non dare statum in diffinientibus, & diffinitis, ita ꝙ non possumus assignare primum diffiniēs supra ꝙ non sit aliud, nec ultimum diffinitum infra quod non sit aliud, & quoniam Arist. in 1. Poster. in hac materia est maxime diffusus, ideo ne addiscentis, & nouitii ingeniū confundatur, compendiose procedendū est. Sufficient igitur tibi pro nunc duæ conclusiones.

Prima est, In demonstrationibus affirmatiuis nō est processus in infinitum in prædicatis quidditatiuis, probatur sic. Si datur talis processus in infinitū, nullū diffinibile, vel diffinitū poterit perfecte cognosci per diffinitionē sua. ꝙ est falsum; falsitas cōsequētis patet, qm̄ si per diffinitionē rei nō ꝑfecte rē ipsam cognoscimus de nullo dabitꝰ perfecta distincta cognitio, qm̄ sola diffinitio indicat nobis rei scibilis naturā ꝑ prędicata essentialia, vt tibi manifestabitur in 7. Metaphysicę. Cōsequētia aūt sic manifestatur. Sumo hominē, vt diffinibile per animal rōnale, & arguo sic. Si ꝑ diffinitionē hoīs, debet homo perfecte cognosci oportet quālibet partē diffinitionis suæ perfecte cognoscere, ergo oportet perfecte cognoscere animal, & cum animal diffiniatꝰ per sensitiuum, oportet sensitiuum perfecte cognoscere & cum sensitiuum diffiniatur per animatum. oportet animatum perfecte cognoscere, & animatum diffinitur per corpus, & cor-

corpus per substantiam,& substantia per ens,& ens per a,& a,per b,& b,per c,& sic in infinitum,non poterunt oĩa diffinita,& diffinientia cognosci,quoniam non possunt infinita pertransiri, deuenire ad primum,quo ignorato impossibile est posteriora cognoscere,ut tibi declarabitur in primo physic. Ergo constat tibi, quòd si est processus in infinitum in demonstrationib. quo ad prędicata quidditatiua, nulla res poterit per diffinitionem suam perfecte,& distincte cognoscere,& sic aufertur ab intellectu humano omnis vera,& distincta ac perfecta,cuiuscunque obiecti scientia.

Secunda conclusio est hęc. Si non est processus in infinitum in demonstrationibus affirmatiuis. ergò nec in negatiuis,probatur hæc conditionalis sic. Nunquam contingit syllogizare conclusionem negatiuam, nec si est mediata reduci ad immediatam,nisi altera præmissarũ existente,affirmatiua,nam ex puris negatiuis non valet argumentum,ergo nulla apparet ratio, ꝙ possit esse processus infinitus in negatiuis stante processu finito in affirmatiuis.

Quantum ad secundum aduerte, ꝙ prædicatum substantiale ad mentem Arist. in primo Posteriorum est illud, ꝙ significat totũ subiectum aut partẽ subiecti,& est in eodem prædicamento substantię,sicut subiectũ. Exemplũ primi. Substãtia sensitiua est prędicatũ substãtiale de animali. Exẽplũ secũdi. Corpus est prædicatũ substantiale de hoĩe, est.n. corpus pars hominis compositi ex corpore,& animali,& tale prędicatum substantiale tam primo, q̃ secundo modo distinguitur contra prædicatum accidẽtale eo ꝙ illud non est subiectum,nec pars subiecti,sed significat aliquid in subiecto vt cũ dico homo est albus significat albedinem inesse homini. Hoc declarato ponitur hæc cõclusio. In demõstrationib. non est processus in infinitũ in prædicatis substãtialibus,neque ascendẽdo sursum,s.ad magis,& magis vniuersalia sine statu,neque descendo deorsum, scilicet ad minus, & minus communia sine statu,neque circulariter.

Prima pars sic probatur. Si est processus in infinitum in ascendendo,ergo nihil possemus scire,quod esset de prædicamento substantiæ per diffinitionem suã,quod est falsum cõsequẽtia sic deducitur cum diffinitio cõstet ex genere, &

diffe-

differentia, si illud sciretur per genus, & dñam, & esset pro cessus in infinitũ in ascendendo genera essent infinita & nõ esse deuenire ad generalissimũ, & oportet ea omnia illa pfe cte cognoscere, modo cõstat quod esset impossibile omnia illa pfecte cognoscere, qñ nõ est infinita pertrãsire; ergo cõstat ꝙ si de pdicamẽto substãtię per diffinitionẽ, si est pcessus in infinitum in prędicatis substantialib. in secundo.

Secunda pars sic probatur, non est processus in infinitum in ascensu, ergo nec in descensu, antecedens patet ex proba tione primæ partis, consequentia probatur, quoniam in de scensu est deuenire ad singulare, vt patet descendendo per arborem Porhp. puta vsque ad Socratẽ & Plato sub homi-ne. In singulari autem est status, quoniam singulare, vt sin-gulare de nullo inferiori prædicatur.

Tertia pars sic probatur, si est processus in infinitum cir-culariter in prędicatis substãtialibus, i. quę sunt de pdicamẽ to substantiæ, sequitur ꝙ omnia genera de prædicamento substantiæ de se inuicem æqualiter prædicantur, ꝙ est fal-sum, quoniam essent conuertibilia, sicut homo, & risibile, & vnum non esset vniuersalius alio, & sic auferetur ordo li neæ prædicamentalis, in qua disponuntur species, & genera secundum sub & supra vsque ad generalissimum, vt docui-mus in tractatu de prædicamentis. Consequentia vero sic probatur, si datur talis processus in prædicamento substan-tiæ, ergo sequitur ꝙ postquam demonstrauero hominem esse animatum, quia est animal, & hominem esse corpus, quia est animatus, & hominem esse substantia, quia est cor pus, per circulum reuertar, & demonstrabo sub stãtiam esse hominem per hoc medium, quòd est animal, sic arguendo. Omne animal est homo, Omnis substãtia est animal, Ergo omnis substantia est homo. Constat autem, quòd hæc de-monstratio non esset de conclusione nec vera, nec ex veris, nisi substantia, & animal, & homo essent æqualis prædica-tionis de se inuicem, sicut sunt æqualis prædicationis, ho-mo rationale, & risibile, & quod dico de substantia, & ani-mali, & homine idem intellige, de animatu, & corpore, vt substantia. Cum igitur ex tali processu destruatur ordo præ dicamentalis non est admittendus. Manifestum ergo est ꝙ

demon-

demonstratio non procedit in infinitum in prædicatis substantialibus,neq; sursum,neq; deorsum,neq; per circulum.

Quantum ad tertiũ probandum est, ꝙ in demonstratione non proceditur in infinitum in prædicatis accidentalibus: sed aduerte prius quod prædicatum accidẽtale est duplex,s.accidentale per accidens,& est illud,ꝙ cum subiecto facit propositionem per accidens,vt homo est albus,& accidentale per se, & est illud, ꝙ cum subiecto facit propositionem per se,vt homo est risibilis: primo igitur probandum est propositum primo modo,deinde secundo modo.

Respectu primi ponitur hæc conclusio. In prædicatis per accidẽs faciẽtibus propositionem per accidens,non est processu in infinitum circulariter,neq; sursum, neq; deorsum.

Prima pars sic probatur, si est processus in infinitum circulariter in prædicatis per accidẽs primo modo hoc potest esse tripliciter. Primo, vt comparantur adinuicem in eodẽ prædicamẽto.puta vt comparatur album ad coloratum, & coloratum ad qualitatem passibilem, & qualitas passibilis ad qualitatem,& iterum retrocedẽdo,& vt sic processus in infinitum est impossibilis per circulum, quia tunc omnia accidentia eiusdem prædicamenti essent adinuicem cõuertibilia, & demõstrarẽt superius de suo inferiori, sicut etiã docuimus in prædicamẽto substãtiæ. Secũdo,vt comparantur ad oĩa prędicamẽta accidẽtiũ.& sic iterũ talis processus est impossibilis,quia sicut demõstrarẽtur accidẽtia respectiua de absolutis,sic & ecõuerso,ꝙ est omnino impossibile. Tertio,vt cõparãtur ad prędicametũ substãtię.Et sic iterũ talis processus est impossibilis,q̃a cũ p̃dicata sint finita, sicut & p̃dicamẽta,tãdẽ demõstraretur substãtia de accidẽte, sicut accidens de substantia, quòd est penitus impossibile.

Secunda pars conclusionis, scilicet quòd non sit processus in infinitum in prædicatis accidentalibus facientibus propositionem per accidens ascendendo sursum,probatur. Si talis processus est possibilis, vel est quãdo vnũ prędicatur de vno,vt homo est albus, vel quando plura prædicãtur de vno,vt homo est albus musicus magnus,&c.Nõ primo, quoniam cum omne vnum prædicatum sit in aliquo prædicamento,& prædicamenta sint figura,oportet etiam prædi

cata, quæ prędicātur vnum de vno, esse finita, Non secundo, quoniam si prædicata sunt finita, oportet multiplicatione eorum esse finitas, sicut si vnitates sunt finitę, oportet numeros esse finitos, sed prædicata sunt finita, quoniam vt diximus omne prædicatum est in aliquo prædicamento, & prædicamenta sunt finita, cum sint tantum decem, ergo cū prædicata sint finita, eorum multiplicationes in quibus plura prædicata prædicantur de vno subiecto sunt finitę, ex cō sequenti non est possibilis in ascendendo sursū, prædictus processus in infinitum.

Tertia aūt pars conclusionis deducitur ex secunda, nam si non est processus infinitum in ascēdēdo, multo minus in descendendo, quoniam sicut in prędicamento substantiæ est status in indiuiduis, sub quibus nō dantur inferiora, sic & in prædicamentis accidentiū, nam sicut sub hoc homine nō datur iferius, sic nec sub hac linea, nec sub hac albedine.

Respectu secundi, s. pdicati accidētalis facientis propositionem, per se, vt homo est risibilis, ponitur hæc conclusio. Non est processus in infinitum in pdicatis accidētalibus facientibus propositionem per se, neq; sursum, neq; deorsum. Antequā probetur cōclusio aduerte, q talia p dicate sunt illa, q̄ prædicātur de subiecto in secundo modo per se: in quorū diffinitione ponitur subiectū, & dnr rerū proprietates, cōuertibiles cū his quorū sunt proprietates, vt risibile in hoīe, rudibile in asino, par vel impar in numero habere tres angulos in trigono &c. His declarat probatur sic cōclusio, si est processus in infinitū in pdicatis accidētalib. quæ sunt pdicata per se, vt rerū passiones, proprietates, ergo non contingit per demōstrationē aliqd scire simpliciter, q est falsum, qm, vt docuimus in tract. 2. demōstratio pp quid, de qua nūc intēdimus, est syllogismus faciēs scire simplr. Consequentia autem si probatur, scire simpliciter est scire conclusionem per reductionem ad immediata & indemonstrabilia, aliter non quiesceret intellectus in[illegible]tis, & addiscentis. Sed si datur talis processus, [illegible] reducere conclusionem ad immediata, & indemōstrab. quoniam supra passionem a daretur alia passio demonstrabilis communior, puta b, & super illam alia adhuc communior, & sic

in

in infinitum, & cum non sit infinita pertransire, esset impossibile reducere cōclusionem ad immediata,& indemonstrabilia, ex consequenti nihil posset sciri simpliciter. Constat igitur, ꝙ in demonstrando non est processus in infinitum in prædicatis accidentalibus, quæ constituunt propositionem per accidens, nec in illis, quæ constituunt propositionem per se.

Quantum ad quartum probandum est, quòd uniuersaliter, & nullos modo procedēdum est in veris demonstrationibus in infinitum, pro cuius euidentia præponitur, ꝙ omnis demonstratio, est & ex his, quæ sunt per se, & hoc iam declaratum est supra, vbi docuimus demonstrationem non esse ex his, quæ sunt per accidens, neque ex extraneis, neque ex his, quæ possunt aliter se habere, qualis sunt coutingentia. Præponitur vlterius, quòd duplex est propositio per se, quæ ingreditur demonstrationem. Vna in primo modo, & est illa, in qua prædicatum est diffinitiuum subiecti, altera in secundo modo, & est illa in qua subiectum ponitur in diffinitione prædicati, exemplum primi, homo est animal rationale, exemplum secundi, homo est risibilis.

His ꝑpositis ponit̃ duplex cōclusio, quarū prima hæc est. Impossibile est procedere in infinitum in demonstrationibus inquantum constant ex his, quæ sunt per se in secundo modo. Hæc probatur tripliciter. Primo sic, nullum subiectum habet proprias passiones infinitas, ergo impossibile est procedere in infinitum, &c. Consequentia est manifesta. Antecedens autem sic probatur. Cum omnia præcedentia ingrediātur diffinitionem posterioris, vt patet ex doctrina data in tract. de prædicabilibus siue de quinque vniuersalibus, eiusdem essent diffinitiua infinita, quoniā sicut omne superius in prædicamento substantiæ ingreditur diffinitionem inferioris, sicut passio præcedens ingreditur diffinitionem passionis posterioris. Infinita autem diffinita non possunt complere cognosci, ergo de nullo subiecto haberetur resoluta demonstratio inquantum constat ex his quæ sunt per se in secundo modo. Secundò sic. Impossibile est procedere in infinitum in his quæ adinuicem sunt conuertibilia secundum prædicationem. Nam omnis processus siue

sursum,

sursum, siue deorsum siue sit finitus, siue non, est à minus cõi ad magis commune, vel econuerso. Sed conuertibilibus non datur magis, neque minus commune, sed æque cõmune ergo in eis non est processus in infinitum. Sed oẽs propriè passiones, quæ, s. fluunt à principiis speciei sunt conuertibiles cum subiectis suis. sunt enim propria in quarto modo, ergo in eis non est processus in infinitum.

Secunda conclusio est hæc. Non est processus in infinitũ in demonstrationibus inquantum constat ex his quæ sunt in primo mõ per se, probatur. Si est processus infinitus in illis ergo non contingit aliquid veræ, & complete diffinire, ꝙ est falsum quoniam cum diffinitio sit medium in demõstratione, vt tibi declarabitur infra auferetur omnis vera demõstratio, ex consequenti omnis vera sciẽtia, quoniam nõ cãtur nisi ex demonstratione, vt declaratum est supra. Cõseq̃uẽtia probatur. Nam datur diffinitio cã cognoscẽdi diffinitũ per sua principia essentialia, quæ sunt genus, & differẽtia. Sed dato tali processu infinito, nõ posset cognosci complete diffinitũ, quoniam oporteret superiora infinita diffinibilia cognoscere, sicut si volo per diffinitionem hominis cognoscere hoĩẽ, oportet cognoscere animal, & animatũ, & corpus & substantiã, & ens, & hic est status. Oportet etiã cognoscere rationale, & irrationale, sensitiuũ, & insensitiuũ, animatũ, & inanimatũ corporeum, & incorporeum, & hic est status ex parte differentiarum. Cum autem impossibile sit infinita superiora genera, & infinitas differẽtias cognoscere, constat quòd concesso processu infinito in prædicatis primi modi per se, remouetur omnis vera diffinitio, & omnis demonstratio potissima & omnis vera scientia. Necesse est ergo in demonstrationibus ponere statim.

Hæc dicta sint pro præsenti cap. in quo studui breuiare prolixitatem Arist. in 1. Poster. propter vtilitatem addiscentium, ne confunderetur.

De comparatione demonstrationum adinuicem quo ad perfectionem, & nobilitatem. Cap. XI.

IN hoc cap. agendum est de comparatione demonstrationum quo ad nobilitate iuxta doctrinam Arist. in 1. Post.

Tu igitur aduerte, quòd demonstrationum triplex est distinctio.

Pima est. Demonstrationum alia vniuersalis, alia particularis.

Secunda est. Demonstrationum alia affirmatiua, alia negatiua.

Tertia est. Demonstrationum alia ostensiua, alia ad impossibile.

Hic igitur tria agenda sunt. Primo inuestigamus quæ si potior an vniuersalis an particularis. Secundo in affirmatiua, vel negatiua. Tertio an ostensiua, vel ducens ad impossibile.

Quãtum ad primum aduerte, antequam deueniamus ad inquisitionem propositi, q̃ demõstratio vniuersalis est illa per quam demonstratur propria passio de suo primo & adęquato subiecto, & in qua maior extremitas, & minor, & medium sunt termini conuertibiles, v.g. Si demõstratur quòd homo est risibilis per rationale, est demonstratio vniuersalis, quia risibile primo, & adæquate homini cõuenit inquã tum est homo, & homo, & risibile, & rationale sunt adæquate prædicationis, ex consequenti sunt termini conuertibiles. Demonstratio autem particularis est illa, per quàm demonstratur, propria passio non de adęquato subiecto, sed de aliquo contento sub eo, siue sit eius species, siue singulare: exemplum primi, vt quando demonstratur habere tres angulos de ysochelle, quæ est species trianguli. neque enim habere tres angulos competit ysochelli, inquantum est ysochelles, sed inquantum est triãgulus: exemplum secũdi, vt quando demonstratur calliam, vel sortem esse risibilem, neque enim risibile primo conueniunt calliæ, sed homini, calliæ autem conuenit inquantum est homo, & hac de causa in demonstratione particulari nõ est necesse tres terminos esse conuertibiles, cõstat enim quòd habere tres nõ conuertitur cum ysochelle, & risibile non conuertitur cum callia.

His igitur declaratis, pro resolutione propositi ponitur hæc conclusio. Demonstratio vniuersalis potior est demonstrationem particulari. Qua probata recitabimus ratione sententientium oppositum, & eas soluemus. Tribus autem rationi-

tionibus probatur ipsa conclusio ad mentem Arist.

Prima ratio est. Demonstratio vniuersalis magis facit scire quàm particularis, ergo est potior: consequentia patet: quoniam cum demonstratio sit syllogismus faciens scire, quæ magis facit scire potior est: Antecedens autem sic probatur. Demonstratio vniuersalis facit scire passionem de subiecto secundum seipsum, vt diximus, particularis autem facit scire secundum aliud. Puta quòd ysochelli competit habere tres angulos non secundùm, quòd est ysocheles, sed secundùm, quod est triangulus. Sed perfectius scire secundum seipsum quàm secundum aliud, sicut perfectius est esse lucidum per seipsum quàm per aliud: quoniam primum est per essentiam, secundum autem per participationem, ergo clarum est demonstrationem vniuersalem esse potiorum quàm particulare.

Secunda ratio est, demonstratio vniuersalis esse de magis ente quàm particularis, ergo est potior. Consequentia patet, nam sicut scientia, quæ est effectus demonstrationis, non est nisi de ente, & quæ est de magis ente est perfectior, sic & demonstratio. Sed vniuersale est magis ens q̃ particulare, quoniam vniuersale est incorruptibile, & abstrahit ab hic, & nunc, & sic vniuersale est semper. Particulari autem est corruptibile, nec abstrahit ab hic, & nunc. Præcipue particulare q̄ plurificatur sub eadem specie, qualia sunt particularia inferiora, ergo demõstratio vniuersalis est potior part.

Tertia ratio est, demonstratio vniuersalis magis præseruat intellectum ad errore, & deceptione quàm particularis, ergo est potior: patet consequentia. quoniam sicut spectat ad demonstrationem causare scientiam, sic & auferre ignorantiam deceptionem, ergo sicut ea quæ causat magis scientiam est potior, sic & ea quæ magis præseruat ab ignorantia, antecedens vero probatur. Nam quis de facili potest decipi credendo triangulum quilaterum secundum quòd est æquilaterus habere tres, eo quod per demonstrationem particularem concluditur ęquilaterum habere tres, Non autem potest decipi credendo triangulum secundum quòd est triangulus habere tres, quoniam sic est, & id cõcluditur per demonstrationem vniuersalem: alias rationes ponit

Arist.

Arist. ad probandum eandem conclusionem. Sed istę tibi sufficiant pro præsenti tractatu.

Probata conclusione, formandæ sunt rationes eorũ, qui tenent particularẽ demonstrationẽ potiorẽ esse vniuersali.

Tu igitur aduerte, ꝙ Arist. in primo Poster, format tres rationes. quarum singulas soluemus.

Prima est. Demonstratio particularis facit magis scire, ergo est dignior. Consequentia patet. Antecedens probatur particularis facit scire secundùm seipsum; vniuersalis autem secundum aliud. Nam quando demonstratur omnem ysochellẽ habet tres angulos æquales duobus rectis, scitur quod omnes ysochelles secundum seipsum habet tres angulos æquales &c. quando autem demonstratur triangulum habere tres angulos ęquales duobus rectis, scitur quod ysochelles habet tres angulos. secundum ꝙ ysochelles, secundem aliud. i. inquantum est species trianguli.

Respõdetur, negatur antecedẽs, ad probationem, nego ꝙ particularis facit scire secundũ seipsũ, vniuersalis aũt secũdum aliud imò est oppositũ, vt docuimus in prima rõne. Ad probationẽ nego ꝙ demõstretur ysochellẽ habere tres angulos secũdũ seipsum, quoniã falsæ demonstraretur. Nõ enim vt ysochelles, sed, vt est triangulus habet tres. Triangulus autem secundùm seipsum habet tres, quoniam est primum, & adæquatum subiectum huius passionis & non rõne alterius. Constat ergo quod ratio hæc nihil concludit.

Secunda est. Demonstratio particularis magis præseruat intellectum ab opinione falsa, quàm vniuersalis, ergo est dignior. Consequentia patet. Antecedens autem sic probatur. Quando demonstratur aliqua passio de suo subiecto vniuersaliter, puta de triangulo quòd habet tres angulos, & de circulo, quòd vna linea continetur, & de numero quod est par, vel impar, & illud non demõstratur de aliquo in particulari. Puta de ysochelle, vel de binario, potest intellectus opinari tale vniuersale esse separatum secundùm esse à singularibus, sicut imaginati sunt Platonici & Pythagorici, vt recitat Arist. in vii. Metaph. quæ quidem opinio esset falsa, vt tibi declarabitur in 1. & in vii. Metaph. quoniã etsi mathematica abstrahant à materia secundum rationem,

vt

vt tibi declarabitur in 2.Phys.nō tñ secūdū esse. Qñ aūt illud demōstratur de aliquo particulari, Puta hēc tres de ysochelle vel de hoc triāgulo particulari, nō pōt hoī falsa opinio causari intellectu, qm̄ demonstrat̄ passio de hoc singulari, q́p ad sensū cōstat esse in materia puta in ligno vel lapide, Ergo demonstratio particularis dignior est vniuersali.

Respondetur, negatur antecedens, ad probationem dico, quòd sanus, & clarus intellectus non habet veram occasionem opinandi triangulum, vel figuram, vel numerum esse separatum à singularibus secūdum esse ex eo quòd aliquid de eis demonstrat̄ vniuersaliter. Sed hoc est ex imperfectione intellectus. Vnde hæc falsa opinio non oritur ex vniuersali demonstratione, sed ex debilitate intellectus, non potē tis iudicari, quòd hæc duo stant simul, mathematica abstrahunt à materia, & à singularibus secundum rationem. Mathematica non obstrahunt à materia, & à singularibus secū dum esse. Constat igitur, quòd hæc ratio non concludit.

Tertia ratio est. Demonstratio particularis est magis de ente, quàm vniuersalis, ergo est potior. Patet consequētia, Antecedens probatur. Demonstratio particularis est de particularibus, & vniuersalis de vniuersalibus, sed particularia sunt magis entia, quàm vniuersalia, quoniam vniuersalia non habent esse nisi particularibus, nam homo, vt homo non existit nisi quia hic, vel hic hō existat, ergo constat q̄d demonstratio particularis est magis de ente, q̄ vniuersalis,

Respondetur ens, potest tripliciter considerari.

Primo, in ratione essendi & existendi.

Secundo, in ratione subiecti alicuius passionis sibi inexistentis. Tertio, in ratione obiecti mouentis potentiam cognoscitiuam, & terminantis actum cognitionis.

Primo modo particularia sunt magis entia, quoniā per se existunt, & vniuersali non competit existere nisi quia particulare existis. Secūdo modo vniuersalia sunt magis entia quia subiiciunt per se primo, suis passionibus, particularia autem non per se primo, sed secundario, nam vt declaratur apud Porphyrium in tractatu de vniuersalib. proprium in est primo speciei, & per speciem inest diuiduis, neq; enim sortes est risibilis nisi quia homo est risibilis. Tertio modo

vniuersalia sunt magis entia, quia prius mouent intellectū ad intelligendum & directæ, particularia autem indirectæ, vt tibi declarabitur in lib. de anima. Posita hac distinctione aduerta, ꝙ demonstratio nō debet iudicari esse magis de ente iuxta primum modum, sed iuxta secundum & tertiū, & ideo vniuersalis est magis de ente, vt docuimus supra. Argumentum autem procedit iuxta primum modum, ideo non concludit. Nam hęc consequentia non valet, particularia magis existunt quam vniuersalia, ergo demonstratio particularis est potior vniuersali. Hæc igitur de perfectione, & dignitate demōstrationis vniuersalis sup particularē d. sint

Quantum ad secundum inuestigandum est, si demōstratio affirmatiua est perfectio, quā negatiuam vel econuerso.

Sed antequam deueniamus ad resolutionem propositi, aduerte quòd demonstratio affirmatiua est syllogismus formatus in modo, per quem ex præmissis affirmatiuis concluditur cōclusio affirmatiua, siue vniuersalis, siue particularis vt in prima figura per Barbara & Darii. Demonstratio autem negatiua est syllogismus formatus in modo per quem concluditur conclusio negatiua ex altera pręmissarum negatiua, & altera affirmatiua, quoniam ex solis negatiuis nihil sequitur. Vnde in prima figura fit demonstratio negatiua per celarent & ferio, & per omnes modos secundæ figuræ.

His declaratis ponitur, hæc conclusio ad mentem Arist. in 1. Poster. Demonstratio affirmatiua est simpliciter & absolute nobilior negatiua, & probatur quinque rationibus.

Primo sic. Demostratio affirmatiua procedit ceteris partibus ex paucioribus, ergo est dignior, & perfectior quā negatiua, Probatur, cōsequentia. Quę procedit ex paucioribus magis appetitur ab intellectu, eo quod clarius, & citius facit scire, ergo est nobilior. Antecedens autem sic probatur, licet vtraque demonstratio procedat ex tribus terminis, qui sunt maior, & minor extremitas, & medium, & ex duabus præmissis, tamen quo ad qualitatem, & quantitatē attentam ex parte mediis, negatiua est ex pluribus. Quo ad qualitatem qnidem, quoniam affirmatiua syllogizatur ex puris affirmatiuis, negatiua autem ex affimatiua & negatiua, quoniam ex puris negatiuis nihil sequitur. Quo

ad

ad quantitatem vero attentam ex parte medii, quoniam in affirmatiua pauciora media sufficiũt. Verbi gratia. Si vero demonstrare istam, Omnis homo est substantia, tria media sufficiunt, quæ sunt animal, corpus animatum, & corpus, si autem demonstratio istã, Nullus homo est quantitas oportet vltra prędicta tria addere substantia, vt fiat resolutio totalis. Vnde postq̃ ꝓbatũ fuerit quod nullus hõ est quantitas, quia est animal, & quia est corpus animatũ, & quia est corpus quorum nullum est quantitas, oportet vltimo sic resoluere. Nulla substãtia est quãtitas hæc est immediata. Omnis homo est substãtia, hæc est resoluta per tria media prædicta, ergo nullus homo est quantitas. Constat quomodo affirmatiua est ex paucioribus, & negatiua ex plurib. ex consequenti est dignior.

Secundo sic. Propositio affirmatiua digniori modo syllogizat q̃ negatiua, ergo demõstratio affirmatiua est dignior negatiua. Patet cõsequẽtia qm̃ cõclusio demõstratiõis affirmatiuæ est propositio affirmatiua, ergo si propositio affirmatiua dignius syllogizatur q̃ negatiua, pari mõ demõstratio affirmatiua est nobilior, qm̃ & demõstratio est syllogis. Añs vero probatur. Nã affirmatiuas ꝑ solas sibi similes, i. per solas affirmatiuas syllogizatur. Negatiua aũt non per solas negatiuas, sed oportet alteram præmissarum esse affirmatiua. ergo dignius syllogizatur affirmatiua, q̃ negatiua.

Tertio sic. In augmento & resolutione demonstrationis affirmatiue nõ requiritur aliqua propositio negatiua, quoniam per solas affirm. potest augeri.

In augmento autem demonstrationis negatiuæ necessario requiritur propositio affirmatiua, quoniã per solas negatiuas non potest augeri, imò requiruntur plures affirmatiuæ, quàm negatiuæ. Nam si volo augmentare hanc demõstrationem negatiuam. Nullum animal est quantitas, Omnis homo est animal, ergo nullus homo est quantitas, oportet maior probare per vnam affirmatiuam, & alteram negatiuam, sic arguendo. Nulla substantia est quantitas, Omne animal est substantia, Ergo nullum animal est quãtitas minor vero per duas affirmatiuas sic arguendo. Omne sensitiuum est animal, Omnis homo est sentiuus, Ergo omnis

homo est animal. Cũ igitur negatiua indigeat affirmatiua in sui augumento, & resolutione, & non econuerso, constat affirmatiuam esse nobiliorem.

Quarto sic, Principium demonstrationis affirmatiue est propositio affirmatiua, principium autem demonstrationis negatiuæ est propositio negatiua. Sed propositio affirmatiua est dignior negatiue, ergo demonstratio affirmatiua est dignior negatiua. Maior quidē constat ex eo ꝙ hoc primũ principium affirmatiuum. De quolibet verificatur esse vel non esse, est principium super ꝙ stabilitur, & ad quod resoluitur omnis demonstratio affirmatiua, vt tibi declarabitur in 4. Metaph. Hoc autem primum principium negatiuum. Non contingit, i. non est possibile idem simul esse & non esse est illud super ꝙ fundatur omnis demonstratio negatiua. Minor autem sic probatur ad mentem Arist. propositio affirmatiua est prior & notior negat. quoniam per affirmatiuam probatur negatiua, & nõ ecõuerso, ergo est dignior Præterea. Affirmatiua dicit esse, negatiua autem non esse, sed prius & nobilius est esse, quàm non esse, ergo affirmatiua propositio prior & nobilior est negatiua. Cum igitur propositio affirmatiua sic causa, & principium demonstrationis affirmatiuæ, sequitur eam esse digniorem. Nobilioris enim causæ, & principii est nobilior effectus.

Quinto sic. Demonstratio affirmatiua non dependet a negatiua, sed econuerso, ergo est dignior negatiua. Patet consequentia, quia dignius est nõ dependere, ꝙ̄ dependere, Vnde & independentia arguit summam perfectionem in causa prima, vt tibi manifestabitur in 12. lib. Metaph. Antecedens autem sic probatur, non potest fieri demonstratio negatiua, sine propositione affirmatiua, quoniam necesse est alterum præmissarum esse affirmatiuam, quæ nõ potest demonstrari nisi per demonstrationem affirm. Demonstratio aũt affirmatiua fit sine aliqua propositione negatiua vt patet in Barbara, & Darii, ergo cõstat demõstrationē affirmatiuam nõ depēdere a negatiua, sed bene ecõuerso. Ex his ergo rationib. patet demõstr. affirm. esse potiorē negatiua.

Quantum ad tertium, inuestigandum est si demõstratio ostẽsiua, & nobilior ducente, ac impossibile, vel ecõuerso.

Hic

Hic igitur duo agēda sunt. Primo declarandum est quō differant, & quō fiant. Secundo, determinabitur propositum.

Pro euidentia primi aduerte, ꝙ secundum Arist. in 1. Poster. Demonstratio ostensiua, & ducens ad impossibile differunt in quattuor.

Primo differūt in hoc, ꝙ per ostensiuam concluditur cōclusio manifeste vera, & necessaria, siue sit demonstratio ostēsiua affirmatiua, siue negatiua. Per ducētem ad impossibile concluditur conclusio manifeste falsa, & impossibilis. Exemplum de ostensiua affirmatiua. Omne sensitiuum est animal, Omnis homo est sensitiuus. Ergo omnis homo est animal. Exemplum de negatiua. Nullum rationale est asinus, Omnis homo est rationalis, Ergo nullus homo est asinus. Exemplum de ducente ad impossibile, Pono quòd tu neges istam, Animal rudibile nō est homo, & cōcedas suam contradictoriam, scilicet, Omne animal rudibile est homo, tunc arguitur sic. Omne animal rudibile est homo, Omnis asinus est animal rudibile, Ergo omnis asinus est homo, patet quòd hæc conclusio est falsa, & impossibilis. Constat ergo, ꝙ demonstratio decens ad impossibile, concludit conclusionem manifeste falsam, & impossibilem.

Secundo, differūt in hoc quod in ostēsiua præmissæ sunt notiores quo ad veritatem ipsa conclusione. Nam veritas conclusionis pendet ex veritate præmissarum, sed propter quòd vnumquodque, & illud magis. In ducente vero ad impossibile oportet conclusionem magis cōstare esse falsam, & impossibilem, quàm aliquā præmissarum, v.g. notius est hanc conclusionem esse falsam, & impossibilem, Omnis asinus est homo, q̄ istam. Omne animal rudibile est homo.

Tertio, differunt in hoc, ꝙ in ostēsiua est processus secūdum naturam, scilicet ex prioribus, & notioribus quo ad veritatem, nam vt declarabitur tibi in 1. Phys. In nata est nobis via procedendi a notioribus. &c. In ducente aūt ad impossibile est processus contra naturā, quia non ex magis notis quā ad veritatem, sed quo ad falsitatem. Nam ex conclusione manifeste falsa, retorquemus argumētum ad declarādum falsitatē alicuius pręmissæ, vt tibi declarabimus infra.

Quarto, differūt in hoc, ꝙ ostensiua completur vnica ar-

gumentatione facta in modo & in figura, ea autem quæ est ducēs ad impossibile, non completur nisi pluribus factis argumētatiōib. quæ tibi manifestabit declarādo qūo vtraq; fiat.

Tu igitur aduerte, quòd ostēsiua fit solum ex tribus terminis ordinatis in modo, & in figura ex quibus formātur quæ premissæ concludentes affirmatiuam veram, & necessariam, siue negatiuam. Exemplum de affirmatiua, Omne rationale est risibile, Omnis homo est rationalis, Ergo omnis homo est risibilis. Exmplum de negatiua, Nullum animal est lapis, Omnis; homo est animal, Ergo nullus homo est lapis. Vtraque est ostensiua, quoniam vtraque completur vnico discursu. Ducens autem ad impossibile non completur nisi quatruplici discursu, per quē manifestatur & inquiritur veritas alicuius prius negati.

Primo argumentatio est, syllogismus cōcludens manifestum impossibile, vt hic, pono quòd tu neges hāc, Aliquod animal non est homo, tunc sumo eius contradictoriam quę est hæc, Omne animal est homo, tunc arguo sic, Omnē animal est homo, sed asinus est animal, ergo asinus est homo.

Secunda argumentatio est hæc consequentia. Hęc conclusio est falsa, ergo aliqua præmissarum est falsa. Patet cōsequentia, quoniam ex duabus præmissis veris non potest concludi conclusio falsa stante bono modo arguendi, quoniam ex veris non concluditur nisi verum.

Tertia argumentatio est hęc consequentia. Sed in prima argumentatione minor non est falsa, ergo maior quæ fuit. Omne animal est homo.

Quarta argumentatio est consequentia, qua cōcluditur illud esse verum, quod prius negatū fuerat, v.g. Ista maior est falsa, Omne animal est homo, ergo hęc est vera, aliquod animal non est homo, quę est eius contradictoria, q̄ prius fuerat negata. Patet consequentia, quoniam lex contradictoriarum est hæc, in omni materia si vna est falsa, altera est vera, & econuerso.

Quantum ad secundùm determinabimus propositum duplici conclusione.

Prima est. Demonstratio ostensiua negatiua, dignior est demonstratione ducente ad impossibile, probatur, procedit

ex

ex ueris, & magis notis præmissis, quam sit ipsa conclusio, aliter non causaret in nobis scientiam de conclusione, hoc aũt est falsum, quoniam iste est finis demonstrationis, ea autem quæ ducit ad impossibile, procedit ex falsitate cõclusionis magis nota, q̃ sit falsitas alicuius præmissę, ut docuimus supra. Sed dignius est procedere ex maiori notitia prę missarum secundum veritatem, quàm ex maiori notitia cõclusionis secundum falsitatem, ergo demonstratio ostensiua negatiua est dignior ea quæ ducit ad impossibile.

Secũda est. Demonstratio ostensiua affirmatiua dignior est ea, quæ ducit ad impossibile, probatur. Demõstratio affirmatiua ostensiua dignior est negatiua ut probatum est supra quinque rationibus, ut negatiua est dignior ducente an impossibile per cõclusionẽ præcedente, ergo multo magis affirmatiua ostensiua est dignior ducẽte ad impossibile, Nam si est dignior digniore, longe amplius est dignior indigniore, qualis est illa, quæ ducit ad impossibile.

Cõstat igitur tibi, ꝙ demõstratio vniuersalis est dignior particulari, & affirmatiua, quam negatiua, & ostensiua. q̃ ducens ad impossibile. Hæc de præsenti cap. dicta sint.

De comparatione scientiarum adinuicem. Cap. XII.

IN hoc cap. agendum est de fine demonstrationis, quę est scientia per ipsam acquisita. Consequens, q. fuit, vt postquam actum est de causa ageremus de eius effectu.

Tu igitur aduerte, ꝙ Arist. in 1. Poster. de scientia, quinque pertractat.

Primo, de certitudine comparando scientiam ad scientiam, quæ nam earum sit certior.

Secundo, quæ scientia fit vna, & quæ non.

Tertio, de quibus potest esse scientia, & de quibus non.

Quarto, de vnitate, & pluralitate principiarũ sciẽtiarũ.

Quinto differentia, & distinctione scientiæ ab aliis habitibus intellectus, quales sunt opinio, & intellectus, & ars &c. De quibus pertractatur in sexto æthicorum.

Quantum ad primum aduerte, quòd ad mentem Aristotelis vna sciẽtia potest esse certior altera vno trium modorum. Primo, quia vna de eadem conclusione dicit quid, & quia, altera aũt tantum quia, & hoc modo scientia subalter

nans est certior subalternata, Puta de hac conclusione vulnus circulare tardius sanatur, Geometra est certior quam Cirurgicus. Nam Cirurgicus scit,& experitur solum, quia sic est,sed Geometra scit,quia sic est,& scit propter quid,s. quoniã circulus caret angulis,ideo in vulneri circulari partes tardius propinquãt, & clauduntur,cuius oppositum cõtingit in vulnere triangulari, vel quadrangulari,secũdo qa vna est de subiecto abstracto, altera est de subiecto applicato materię sensibili,& hoc modo sciẽtię purę mathematicę quales sunt Arithmetica,& Geometria certiores sunt scientiis mediis,quales sunt Perspectiua,& Musica, & Astrologia.Nam Arithmetica est de numero simpliciter & abstracte, Musica autem est de numero applicato voci, vel sono per consonantiam Geometria est de magnitudine visuali, & simpliciter,Perspectiua aũt est de linea, visuali,Astrologia est de figura, & magnitudine cœli, & de numero motũ cœlestium, tertio quia vna est de subiecto simpliciori, vel de paucioribus,alia autem quia addit supra subiectum prioribus,& vt sic est de pluribus,& hoc modo Arithmetica est certior,& prior, quam Geometria.Nam vnitas,quæ est primum consideratum ab Arithmetico, simplicior est,q̃ punctum.vnitas.n.est ens indiuisibile punctum aũt super vnitatem addit positionem,siue determinatum sitũ in cõtinuo, vt tibi declarabitur in 4. Physic. Constat igitur tibi quod tribus modis vna scientia est certior, & prior altera.

Quantum ad secundum duo inuestiganda sunt.

Primo, vnde habet scientiam vnitatem suam.

Secundo,vnde trahit distinctionem ab alia.

Quantum ad primum aduerte,quòd ad mentem Aristo. in 1.Poster.illa scientia est vna, quæ habet vnum subiectũ, circa ꝙ versatur,vt phisica est vna sciẽtia, quia versatur circa ens mobile,& Arithmetica est vna scientia,quia versatur circa numerum,ex opposito Geometria,& Arithmetica nõ sunt vna, sed duæ scientiæ, quoniam non versantur circa vnum, sed circa duo subiecta, quorum vnum est magnitudo, & alterum numerus.

Sed aduerte ad hoc, quòd aliquid sit subiectũ in aliqua scientia tria requiruntur.Primo,quid sit vniuocum,vel saltem

tem analogum. Vnde si est æquiuocum nõ potest esse subiectum in scientia. Nam oportet subiectum considerari in scientia secundum vnam rationem formalem, æquiuocum aũt non dicit vnam, sed plures rõnes formales, vt declarabimus tibi in antepredicamentis, & ideo non est subiectũ in aliqua sciẽtia. Dixi vel saltem analogum, vt seruetur vnitas metaphysicæ, cuius subiectum est ens, quod est analogum substantiæ & accidenti, vt tibi declarabitur in 4. Metaph. ꝙ tamen dicit vnam rationem formalem licet non æqualiter participatam a substantia, & accidente, sed prius conuenit substantiæ, posterius autem accidenti, est enim ens, cui debetur esse. Secundo oportet, ꝙ habeat aliquas partes, vel essentiales, vel subiectiuas, essentiales quidem sunt, ex quibus ipsum subiectum componitur, vt forma, & materia sunt partes essentiales entis mobilis, vt tibi declarabitur in 1. Phys. Subiectiuæ autem sunt, in quas diuiditur subiectũ scientiæ, vt genus in species, sicut diuiditur ens mobile, in ens mobile ad vbi, & in ens mobile ad formam, Sed hæc tibi declabuntur in principio philosophię naturalis, subiectũ igiẽ sciæ dẽt habere partes essentiales, aũt subiectiuas, Tertio oportet, ꝙ habet passiones proprias demonstrabiles de subiecto. Hic est. n. terminus scientiæ, vt. s. per demonstrationem notificentnr passiones de subiecto, puta ꝙ triangulus habet tres angulos æquales duobus rectis.

Item aduerte, ꝙ non quæcunq; vnitas subiecti dat unitatem scientiæ, sed unitas formalis. Nam stat, quod eadem res cadit sub consideratione distinctarum scientiarum secũdũ, quod consideratur sub distinctis rationibus formalib. Puta homo consideratur a Logico, vt est species, a physico, vt est compositũ ex materia, & forma, a medico, vt est corporis sanabili, & ægrotabilis. A metaphysico, ut est naturalis intellectualis. Vnitas ergo sciẽtiæ trahitur ex unitate subiecti non materiali, sed formali. Vnde sicut obiectũ se habeat ad potentiam, sic subiectum ad scientiam, Potentia autem trahit vnitatem ab vnitate formali, & non materiali ipsius obiecti, sicut tibi declarabitur in secũdo de anima, eodem modo sciẽtia dicitur una ex vnitates fomalis. & non materiali sui subiecti. Constat igitur tibi unde

sumi-

ſumitur vnitas ſcientiæ.

Quantum ad ſecundum declarandum eſt, vnde ſumitur diſtinctio vnius ſcientiæ ab alia.

Tu igitur aduerte, quòd ad mente Ariſt.in 1. Poſter.ſciẽtiæ accipiunt diſtinctionem ex principiis,ita. ſ.quòd ſi habent diuerſa principia, quibus probãtur conclusiones ſuæ, ſunt diſtinctæ ſcientiæ.

Pro cuius notitia aduerte,quòd ſi ſint diſtinctæ naturę, vt elementum,& cœlũ, homo & lapis,& tamen ſub eadẽ ratione formali conſiderentur, quæ ratio dicitur principium ſcientiæ, ad eandem ſcientiam ſpectant. puta vox humana, & ſonus organi ad eandem ſcientiam muſicæ ſpectant:quoniam conſiderantur, vt proporionabiles in conſonantiis. Si autem ſit vna res,quę poſſit ſecundum diuerſam rationẽ conſiderari, non ſpectat vt ſic ad vnam, ſed ad diſtinctas ſciẽtias,nam diuerſæ rationes formales,ſunt diſtincta principia, quibus diuerſificantur ſcientiæ,v.g. Quia terra,vt rotunda per aliud principium conſideratur a phyſico, & per aliud ab aſtronomo, vt tibi declarabitur in 2.Phyſ.ideo ſpectat, vt ſic ad diſtinctas ſcientias, & diſtinctę ſunt realiter phyſica, & aſtrologia: Hinc eſt, quòd eadem concluſio põt in diuerſis ſcientiis demonſtrari per diuerſa media, q̃ ſunt diuerſa principia formalia. Puta hæc concluſio terra eſt rotunda,demonſtratur a phyſico hoc per principium, quoniam eſt grauis, & partes ſe comprimunt in centro mundi, eadem demonſtratur ab aſtrologo per hoc, principium quoniam per ipſam circulariter eclipſatur luna : eclipſis enim lunæ cauſatur ex interpoſitione terræ diametraliter inter Solem, & Lunam. Conſtat igitur quomodo cauſatur verſas ſcientiæ ex vnitate ſubiecti, & vnitate principiorum.Diſtinctio autẽ cauſatur ex diuerſitate principiorũ.

Sed aduerte,quòd vt inquit Ariſt.duo requirũtur ad hoc quòd diuerſa principia cauſent diſtinctionẽ vnus ſcientię ab alia : primo quòd talia principia non fluant ex eiſdem principiis prioribus in eodem genere ſcibili. Hac de cauſa ſcientia de triangulo non diſtinguitur a ſcientia de quadrato,quoniam licet per aliud principium probentur paſſiones trianguli, & per aliud paſſiones quadrati, tamẽ huiuſmodi

principia deriuatur ex eiſdem principiis figuræ,& ideo con ſideratio de figura tam in genere,quàm in ſpecie ſpectat ad ſcientiam geometriæ , ſecundo requiritur , quòd principia vnius rei,vt ſcibilis eſt, nō deriuentur ex principia alterius rei ſcibilis . Hæc de cauſa ſcientia de yſochelle non diſtinguitur a ſcientia de triangulo, & ſcientia de homine, apud phyſicum non diſtinguitur a ſcientia de animali,& aduerte quòd hic intendimus de vnitate , & diſtinctione generica in ſciētiis.De vnitate autem, & diſtinctione tam generica, quàm ſpecifica pertractabitur in lib.6.primæ philoſophiæ.

Quantū ad tertiū,inueſtigandū eſt de quo ſit ſcīa, & de quo nō.Nā vanū fuiſſet ꝑtractare de vnitate,& diſtinctione ſcīæ,ſi de nullo poſſet hr̄i ſcīa . Hic igitur duo ꝑtractanda ſunt.Primo,de quo poſſit eſſe ſcīa.Secundo de quo nō .

Quantum ad primum aduerte , quòd de omni eo poteſt haberi ſcientia, de quo poteſt eſſe demonſtratio , quoniam ipſa facit ſcire,vt docuimus ſupra.Demonſtratio autem eſt de vniuarſali,& ente per ſe, & neceſſario, vt cap.3. declaratum tibi fuit ergo de his,quę ſunt entia per ſe vniuerſalia, & neceſſaria,vt ſunt genera,& ſpecies rerum mathematicalium,& naturalium,poteſt haberi ſcientia .

Quantum ad ſecundum aduerte,quòd Ariſt.in 1.Poſter. duo excipit de quibus non poteſt haberi ſcientia . Primum eſt,ꝙ eſt a fortuna vel caſu, vt de intentione theſauri dum foditur ſepulchrum ſcientia haberi non poteſt, ſecūdum ex ſingulare ſenſibile quòd ꝑ ſenſum primo, & directe cognoſcitur non cadit ſub ſcientia. Et quidem, quòd de eo, quòd eſt a fortuna, vel a caſu non poſſit haberi ſcientia probatur ſic,omnis ſcientia eſt de eo quòd eſt neceſſarium, & per ſe, & ſemper vel frequenter, De hoc enim tantum habetur demōſtratio, quæ facit ſcire, vt diximus ſupra in c.5. Sed qđ eſt a fortuna vel caſu,neque, eſt neceſſarium,ſed cōtingēs , neque eſt per ſe,ſed per accidens,neque eſt ſemper,neque vt in pluribus,ſed raro,& in paucioribus,& hæc omnia declarabuntur tibi in libro ſecundo phyſicorum in cap.de fortuna,ergo de ente fortuito,& caſuali non poteſt haberi ſcientia,ex conſequenti,nec demonſtratio .

Quod autem de ſingulari ſenſibilis inquantum ſingulari ſenſibi-

sensibile est non possit haberi scientia probatur sic. Sciētia nō potest haberi per sensum, sed sēsibilia singularia cognoscuntur per sensum, ergo de ei, non potest haberi scientia mat. probat, quia scientia non potest haberi nisi per virtutem animæ apprehendentem vniuersale, & potentem habere conceptum vniuersalem. Sed sensus non potest apprehendere vniuersale, nec habere conceptum vniuersalem, vt tibi declarabitur in 3. de anima, eo quòd est potentia alligata organo corporali, & ideo non apprehendit, nisi cum conditionibus singularibus, quæ sunt hic, & nunc, a quibus abstrahit vniuarsale. Quod enim semper, & vbiq; est hoc, vniuersale, dicimus ergo scientia non potest haberi per sensum. Quod autem sensibilia singularia cognoscantur per sensum patet ex experientia. Neque enim uisus videt colorem, vt color est. Hoc enim ad intellectū spectat cuius obiectum est natura uniuersalis, sensus autem, videt hunc uel illum colorem. idem intellige de quolibet alio sensu. Constat igitur tibi quare de ente fortuito, & de singulari, sensibili non datur scientia.

Et aduerte, ꝙ Aris. ex secunda conclusione, s. ꝙ de singulari sensibili non pōt haberi scientia, trahit tria corollaria.

Primum est, sentire non est scire, & hoc est contra antiquos, de quibus dicemus in tertio de anima, qui non distinguebāt inter sensum, & intellectum, Nam sentire est cognitio particularis de re, scire autem est cognitio uniuersalis, ꝙ Aris. duplici exemplo manifestant. Primum est, si quis visu cognoscat hunc triangulum habere tres angulos æquale duobus rectis, propter hoc non sciret omnem triangulum habere tres æquales duobus rectis, quia per sensum non potest apprehendere causam vniuersalem huius passionis, sed per intellectum, qui ex singularibus venatur vniuersale, vt dicemus. Secundum est, si essemus in luna, & videremus ipsam eclipsari, cognosceremus quidem ipsam nunc eclipsari, non tamen haberemus scientiam de eclipsi, quoniam propter hoc nesciremus causam vniuersalem eclipsis, quę est interpositiò diametralis terra inter solem, & lunam. Hanc enim causam vniuersalem non solo sensu, sed per intellectum comperimus.

Secun-

Secundum corollariũ est hoc, licet sensus sit causatiuus scientiæ, quia omnis nostra cognitio originatur a sensu, & propositio vniuersalis habetur ex multis singularib. apprehensis per sensum, ut declarabitur tibi in 1. Metaph. tamen notitia scientifica est nobilior, & honorabilior, scientifica .n. est deuniuersali sensitiua de singulari. Vniuersalis aũt est honorabilior, quoniam dicit causam. Vnde tibi declarabitur in 1. Metaph. ꝙ sapiens est, qui scit uniuarsalia, & maxime uniuersalia.

Tertium corollarium est hoc, licet non sit possibile per solum sensum scire aliquam conclusionem demonstrabilẽ tamen sensus plurimum nobis confert ad sciendum. Prima pars cõstat ex primo corollario, quia per solum sensum nõ possumus apprehendere causam vniuersalem, quæ est medium demonstrandi [demonstramus enim risibile de homine per hanc causam formalem, quia. s. est animal rõnale,] quod homo est risibilis, secunda autem pars manifestata est in cap. de ignorantia, vbi declaratum est, quod deficiente nobis aliquo sensu, necesse est deficere nobis scientiã obiecti illius sensus: ergo ex opposito si habemus talẽ sensum puta visum, confert nobis ad acquirẽdam sciãm illius sensus.

Quantũ ad quartum inuestigãdum est de unitate, & pluralitate, & principiorũ scientiarum, nam dictum est illam scientiam esse vnam, quæ est unius subiecti, & habet eadem principia, illas autem esse distinctas, quarum, diuersa sunt principia, necesse est ergo inuestigare si omnium scientiarũ sunt eadem vel diuersa principia, ut possimus sustinere vnitatem, & distinctionem in scientiis.

Pro resolutione propositi, formantur quattuor conclusiones ad mentem Aristotelis. Prima est, impossibile est omnium syllogismorum esse eadem principia. Secunda est, impossibile est omnium syllogismorum falsorum esse eadem principia, Tertia est, impossibile est omnium syllogismorũ verorum esse eadem principia. Quarta est, impossibile est omnium scientiarum esse eadem principia.

Prima sic probatur, syllogismorum, quidam sunt ueri, & quidam falsi ex 1. Elench. sed verorum principia sunt uera, & falsorum falsa, quoniam vt declaratur in primo Priorũ,

syllogismi ueri non possunt fundari in falso. Nam ex vero non sequitur nisi verum,& falsi non possunt fundari in vero quoniam ex vero non sequitur falsum.

Sed aduerte,quòd syllogismus potest dici dupliciter falsus, primo ex forma.s.quando non sit in modo debito,& figura,vt si arguatur ex puris particularibus, aut puris negatiuis,& tunc non inconuenit ex præmissis ueris concludere falsum vt hic. Nullus lapis est animal,nullus homo est lapis,ergo nullus homo est animal,secundo ex materia.s.quādo sit in modo debito, & figura, & tamen præmissæ sunt falsæ.aut altera est falsa, & tunc non est possibile ꝙ ex præmissis falsis concludatur verum nisi raro,neque ex veris nisi verum,aliter talis modus in quo fieret,esset inualidus & inutilis modus arguendi. Quando igitur dicit Aristoteles ꝙ syllogismus falsi non possunt fundari in vero, intendit de falsis ex materia,quasi dicat,stante debito modo, & debita forma arguendi ex falsis,nō concluditur verum,neque ex veris falsum,sed ex ueris verum. Quod si ex falsis aliquando concluditur verum hoc erit ratio,vt hic. Omnis lapis est animal,omnis homo est lapis, ergo omnis homo est animal. Nam vt dicit Arist. si vera conclusio syllogizatur ex præmissis falsis,hoc fiet tātum in primo syllogismo qm̄ si præmissæ falsæ syllogizabantur, hoc fiet ex præmissis falsis,& sic præter quam in primo syllogismo ex falsis semper cōcludetur falsum.v.g, Syllogizet quis minore præpositi argumēti,s.oīs hō est lapis,sic arguet. Oē album siue oē durū est lapis,oī hō est albus, siue omnis hō est durus, ergo omnis homo est lapis constat præmissas esse falsas, & conclusionem esse falsam. Ex prædictis ergo constat, quòd non omnium syllogismorum sunt eadem principia.

Secunda conclusio, scilicet quòd non omnium syllogismorum falsorum sint eadem principia probatur sic. Quædam conclusiones non solum sunt falsæ, sed etiam cōtrariæ & incōpossibiles,vt istæ,iustitia est iniustitia,timor est audacia,homo est asinus,æquale est maius eo cui est æquale. Sunt autem incompossibiles,quoniam oppositum prædicatur de opposito.ergo principia, per quę syllogizantur huiusmodi conclusiones contrariæ, & impossibiles non sunt

eadem

eadem, patet cōſequentia quoniam contrariorum, & impoſſibilium contrariæ ſunt cauſæ, & principia. Videmus enim quod quoniam ſanitas, & ægritudo ſunt contrariæ, eorum cauſæ, & principia non ſunt eadem, ſanitatis enim principium, & cauſa eſt humorum contemperantia, ægritudinis autem intemperantia. Conſtat igitur quòd non omnium ſyllogiſmorum falſorum ſunt eadem principia.

Tertia econcluſio. ſ. non omnium verorum ſyllogiſmorum ſunt eadem principia, probatur multipliciter ad mentem Ariſtot.

Primo ſic. Punctus eſt principium verorum ſyllogiſmorum pertinentium ad quantitatem continuam quam conſiderat Geometra. Incipit enim eius conſideratio à puncto. ſicut grammatici à literis, Vnitas autem quæ eſt principiū numero quātitatiui, eſt principium verorum ſyllogiſmorū pertinentium ad quantitarem diſcretam quàm conſiderat Arithmeticus. Sed punctus non eſt idem cum vnitate, quæ eſt principium numeri quantitatiui, quoniam punctus ſupra indiuiſibilitatem addit poſitionem in continuo, vnitas autem abſtrahit à poſitione, & dicit ſolum circa eas indiuiſibile in genere quantitates, vt tibi declarabitur in decimo Metaph. ergo non ſunt eadem principia omnium verorum ſyllogiſmorum.

Secundo ſic: Principia communia, vt de quolibet eſt vera affirmatio vel negatio, & non contingit idem ſimul eſſe & non eſſe, non ſunt ſufficientia ad omnem concluſionem demonſtrandam, quia non ingrediantur demonſtrationem formaliter, ſed virtualiter, vt declaratum eſt ſupra, ergo ultra principia communia, requiruntur principia propria. Sed diuerſarum ſcientiarum ſunt principia propria diuerſa, diximus enim ſupra quòd vna ſcientia diſtinguitur ab alia propter diſtinctionem propriorum principiorum. ergo non omniū ſyllogiſmorum verorum ſunt eadem principia

Tertio ſic. Concluſiones veræ diſtinguuntur in veras cōtingentes, vt coruus eſt niger, & in veras neceſſarias, vt triāgulus habet tres æquales duobus rectis. Sed contingentes ſyllogizantur per principia contingentia, & neceſſariæ per neceſſaria, aliter non proportionarentur adinuicē ergo non

omnium

omnium verorum syllogismorum sunt eadem principia, Constat enim non esse idem contingens,& necessariū cum sint opposita,

Quarta conclusio.s.ꝙ non omnium scientiarum sint eadem principia probatur ab Arist. per rōnes proprias,& primo sic. Quæritur si principia Geometria sunt principia dialecticæ,& si principia dialecticæ sunt principia medicinæ, vel non, Si non, ergo non omnium scientiarum sunt eadem principia. Si sic, ergo conclusiones geometriæ,& medicinæ & dialecticæ sunt eadem, ꝙ constet esse falsum probatur cōsequentia. Quæcunque sunt eadē in tertio sunt eadem inter se. sicut q̄ sunt æqualia uni tertio sunt æqualia inter se. Sed scd'm te, oēs conclusiones geometriæ, & medicinæ, & dialecticæ, sunt eadē in principiis, ergo sunt eadē inter se.

Secundo sic. Non quælibet conclusio ex quolibet principio indifferenter demonstratur, sed determinata ex determinato, puta hæc conclusio. Homo est risibilis, ex hoc quia est rationalis,& hęc Luna eclipsatur, ex hoc quia interponitur diametraliter terra inter Solem, & Lunam, ergo cōstat quod non omnium scientiarum sunt eadem principia,

Et aduerte, ꝙ hic semper intendimus de principiis propriis, Nam quo ad primo prima principia, omnes scientiæ conueniunt quoniam fundantur in illis, sed quia nō ingrediuntur formaliter demonstrationem, non sufficiunt ad demonstrandnm omnes conclusiones,

Tertio sic, diuersorum generum scribilium diuersæ sunt scientiæ, vt quoniā quātum cōtinuum differt genere a quāto discreto r ideo differt Geometria ab Arithmetica, ergo nō omnium scientiarum sunt eadem principia propria, Probatur consequentia. Nam quia magnitudo differt a número, ideo Geomētra habet alia principia, quibus demonstrat suas conclusiones, quàm habeat Aritmeticus.

Principia quidem Geometræ sunt ista, a puncto ad punctum lineam ducere contingit, Continuum est diuisibile in infinitū Omnis tota magnitudo est maior sua parte, &c. Principia uero Arthimetici sunt ista, numerus est multitudo ordinata ex unitatib. partes numeri non copulātur ad vnum terminum communem. Numeri procedunt in infinitum

nitum in ascensu, sed non in descensu, &c. Constat igitur ibi, ꝙ non omnium scientiarũ sunt eadẽ principia ꝑpria.

Quantum ad quintum principale inuestigandũ est quo modo differt scientia, quæ est effectus demonstrationis ab aliis habitibus intellectus, quales sunt opinio, & habitus primorum principiorum, qui dicitur antonomasticæ intellectus, & ars &c. & sic quattuor agenda sunt.

Primo declarandum est, quomodo, & in quo sensu scientia differt ab opinione, & scitum ab opinato.

Pro cuius notitia aduerte, ꝙ opinio potest sum tribus modis. Primo communiter, & sic est habitus cognoscitiuus cum assensu, & hoc modo se habet ad scientiam, & fidem, & opinionem proprie dictam, vt genus ad species suas. Nam scientia & fides & opinio propriæ dicta conueniunt in hoc quod est esse habitum cognoscitiuum cum assensu, licet distinguantur propriis differentiis, vt tibi manifestabitur.

Secundo, sumitur proprie, & sic est apprehensio unius patris contradictionis cũ formidine alterius patris, s. timendo ne altera pars sit vera. In quo sensu opinamur hoc anno futuram abundantiam, cum timore tamen oppositi.

Tertio, sumitur stricte, & vt sic est appræhẽsio ueri contingens inquantum contingens est, & per medium contingens & generatur, in nobis non per demonstrationem, sed per syllogismum topicum.

Hac distinctione præposita aduerte, ꝙ ad mentẽ Arist. in 1. Posteriorum, scientia differt ab opinione & scibile ab opinabili non primo, sed secundo, & tertio modo. De primo quidem constat, quoniam diximus quod se habet ut genus ad speciem, genus autem non distinguitur contra spẽm quoniam continet eam & prædicatur de illa essentialiter. Quod autem in secundo & tertio sensu differat sicut oppositum ab opposito probatur sic. Scientia est de uniuersali, & necessario, & acquiritur per medium vniuersale & necessarium, opinio autem est de particulari & contingenti, & acquiritur per medium particulare & contingens, ergo constat, ꝙ scientia differt ab opinione. Consequentia patet quoniaam conditiones earum sunt oppositę, ergo differũt. Antecedens autem declaratum est ex superioribus.

Dictum est.n.scientiam causari ex demonstratione. Determinatum est autem demonstrationem esse de conclusione vniuersali, & necessaria, & ex præmissis vniuersalib. & necessariis.Opinio vero ex causata per syllogismum probabilem, cuius conclusione, & præmisse sunt contingentes, vt declarabitur tibi in tract. de locis.Constat ergo differentia inter scientiam & opinionem, vt arguatur sic. Sicut se habet demonstratio ad syllogismum topicum,sic sciētia ad opinionem, quia sicut demonstratio est causa scientiæ, sic syllogismus topicus est causa opinionis, sed demonstratio distinguitur à syllog. topico,ergo & scientia ab opinione.

Secundo,declarandum est,quomodo & in quo sensu intendit Aristoteles scientia differre ab intellectu.

Pro cuius notitia aduerte, ꝙ apud Aristotelem intellectus sumitur quattuor modis. Primo,pro potentia intellectiua, q̃ in tertio de anima distinguit in intellectum possibilem & agentem. Secundo, pro conceptu formato de re intellectu. Tertio, pro fantasia siue cogitatiua, q̃ in 3. de Anima, vocat intellectum passiuum. Quarto pro habitu primorum principiorū de quo pertractat in sexto Aethic. Licet autem scientia vt est habitus per demonstrationem acquisitus differat realiter ab omnibus his quattuor modis, quibus dicitur intellectus, tamen intentio Arist. in 1. Poster.est manifestare quomodo differt ab intellectu sumpto quarto modo manifestatur autem triplici ratione.

Primo sic.Intellectus quarto modo sumptus cum sit habitus primorum principiorum, in quibus fundatur omnes scientiæ,vt patet in 4.Metaph.est principium scientiæ,sed scientia non est principium scientiæ, quia nihil est principium sui ipsius, aliter idem esset prius & posterius, ergo scientia non est intellectus quarto modo.

Secundo sic. Intellectus quarto modo est circa indemōstrabilia, quoniam cognitio primorum principiorum non acquiritur per demonstrationem, sed solo lumine intellectus agentis. Vnde se habentur ianua in domo in qua non erratur,quoniam omnibus patet. Sed scientia est circa demonstrabilia,cum sit habitus conclusionis demonstratę, ergo scientia non est intellectus.

Tertio

Tertio sic. Intellectus est de propositionib. immediatis,i.quæ per nullum medium notius probari possunt. Sed scientia est de propositionib. mediatis est.n.de conclusionibus demonstrabilib. ex veris & notioribus, vt docuimus supra, ergo scientia non est intellectus quarto modo sumptus. Constat ergo tibi quō differt scientia ab opinione, & ab intellectu. Tertio, declarandum est, quomodo scientia opinio, & intellectus conueniunt & disconueniunt.

Tu igitur aduerte, quod ista tria conueniunt in hoc ꝙ sunt circa verum, sed differenter. Nam scientia & intellectus sunt semper circa verum. Opinio aūt est circa verum non infallibiliter, sed non repugnanter. Licet.n.contingat ipsam esse falsam, tamen non repugnat ipsam esse vera. Vnde opinio, vt opinio abstrahit à veritate, & a falsitate.

Item differunt, quia scientia & intellectus sunt circa necessaria, opinio aūt circa contingentia, quæ possunt aliter se habere. Deinde in sciētia fit resolutio vsq; ad immediata necessaria, in opinione autem vsque ad immediata solū probabilia, quæ vera videntur, aut omnibus, aut pluribus, non tamen sunt necessaria possunt enim esse falsa, vt ꝙ omnis mater diligat filium suum. inuentæ sunt enim matres occidens filios, vt Medea. Quod autem opinio sit circa cō tingentia, declarat Arist. Primo, ex eo ꝙ primo aspectu apparet & est in promptu. Nam habitus & obiectum proportionantur, sed opinio quæ est habitus dicit quid incertum & dubium, ergo est circa incerta & dubia: hæc aūt sunt con tingentia possibilia aliter se habere ergo opinio est circa huiusmodi contingentia. Secundo, quia nullius reputat se opinari, sed firmiter scire, quando de aliquo obiecto existimat quòd non potest aliter esse, nec aliter se habere, ergo manifestum est opinionem proprie dictam esse circa contingentia, scientiam vero circa necessaria.

Quarto, declarādū est, si de eadē re, vel de eodē obiecto, puta de æternitate mundi potest haberi scientia, & opinio.

Tu igitur aduerte, ꝙ Arist. in 1. Poster. per quattuor con clusiones resoluit propositum.

Prima est. Scientia & opinio non possunt esse de eodem obiecto simpliciter. Probatur sic. Sicut se habent opinio

vera,& opinio falsa,sic scientia & opinio ex conuenienti similitudine. Se de eodem obiecto simpliciter non potest simul haberi opinio vera,& opinio falsa,ergo neque sciētia, & opinio. Maior patet, quoniam sicut opinio vera & falsa opponuntur, sic scientia & opinio, est.n.scientia cognitio certa, opinio autem est cognitio dubia & incerta, vt docuimus supra.Minor aūt sic probatur. Sicut si significatū propositionis veræ esse significatum propositionis falsæ propositio vera esset propositio falsa, ita si de eodem obiecto simpliciter,i.vt stat sub vna cōsideratione, & vna rōne formali esset opinio uera, & falsa,opinio uera esset opinio falsa,quod est impossibile,quoniam implicat contradictionē, ergo de eodem obiecto simpliciter non potest haberi simul opinio vera,& opinio falsa, ex consequenti de eodem non potest haberi simul scientia,& opinio.

Præterea declarabitur tibi in 2.de Anima. quod habitus & actus diuersam rationum,accipiunt distinctione à distinctis obiectis formalibus,cum igitur scientia & opinio, scire & opinari sint habitus & actus diuersarum rationum,nō stat distinctio inter eas,si de eodem obiecto simpliciter,i.secundum eandem rationem formalem posset haberi scientia & opinio. Propterea dicit Arist.in 1.Poster.quod eiusdem opinio,& scientia non omnino est.

Secunda est. Scientia & opinio possunt esse de eodē obiecto quodāmodo,i.materialiter & non formaliter sumpto. Sumitur aūt materialiter qñ consideratur ut res puta diameter vt diameter, sumitur uero formaliter qñ consideratī vt stat sub tali vel tali prædicato & hæc distinctio quo incidit cum illa,qua dr̄ ꝙ obiectum scientiæ & opiniones potest sumi incōplexe,& hoc est sumere materialiter,puta homo,linea,triangulus,& pōt sumi cōplexe, & hoc est sumere formaliter, puta Diameter,vt cōmensurabilis, homo vt corruptibilis.mūdus vt perpetuus. Stante hac declaratione probatur sic cōclusio.De eodem obiecto materialiter sumpto habetur vera & falsa opinio , ergo de eodē pōt haberi scientia & opinio. Patet consequentia ex similitudine ꝙ declarauimus in conclusione præcedenti. Antecedens autem probatur. Nam de diametro potest quis opinari ꝙ est incom-

incommēsurabilis costę, & hęc est vera opinio, quia sic est vt opinatur, & de diametro potest alius opinari, ꝙ est commensurabilis costæ, & hæc est falsa opinio, quia aliter est, ꝙ̃ opinatur, ergo de eodem est vera & falsa opinio, q̃a de diametro, dummodo non consideretur sub eodem prædicato, sed sub diuersis complexis, quorum vnū est hoc, Diameter est cōmensurabilis, alterum est hoc, Diamater est commensurabilis. Eodem modo dicendum est, quòd de eodem materialiter sumpto secundum diuersam rōnem pōt haberi sciētia & opinio. Nā si quis existimet hominem ita esse animal rōnale, ꝙ non potest aliter esse habet scientiam huius cōplexi, hō est animal rationale, si aūt alius existimet hominem ita esse animal rōnale, ꝙ pōt aliter esse habet opinionem de eodem complexo. Constat autem quod existimare non posse aliter esse, existimare posse aliter esse, sunt distinctæ, & oppositæ rōnales formales. Patet igitur, quomodo de eodem obiecto sumpto incomplexe potest esse scientia. & opinio per respectū, ad diuersa prædicata. Et si sumatur complexe, etiam respectu eiusdem prædicati, sed secundum diuersam rationem formalem. Et in vtroque, sensu verum est dicere, quòd de eodem obiecto materialiter & non formaliter sumpto potest esse scientia & opinio.

Tertia conclusio est. Impossibile est eundem hominem puta sortem pro eodem tempore habere scientiam & opinionem de eodem obiecto formaliter sumpto, idest secundum idem prædicatum, & secundum eandem rationem probatur. St sortes scit triangulum habere tres æquales duobus, rectis, tenet pro certo non posse aliter esse, & si pro eodem tempore opinatur idem, non tenet pro certo sic esse quia non stat opinio cum totali cretitudine, cum sit contra diffinitionem opinionis propriæ sumptæ, ergo in eodem intellectu stant simul contradictoria de eodem cōclusione, scilicet omnimoda certitudo, & non omnimoda certitudo hoc autem est contra principium primum, quod est hoc, Impossibile est idem simul esse, & non esse ergo conclusio vera. Dixi pro eodem tempore, quoniam pro diuerso tempore, id non inconuenit. Possibile est enim quòd sortes addiscens opinetur triangulū habere tres, non ratione ductus

sed quia assentit Euclidi sic dicenti. Quando autem geometra iam deducit, ita quod sciat demonstrare triangulum habere tres æquales duobus rectis, tunc de eadem cõclusione habebit scientiam, de qua prius habebat solum opinionẽ.

Quatta cõclusio est. possibile est distinctos homines puta Sortem, & Platonem de eodem obiecto respectu eiusdẽ prædicari puta de hoc complexo, triangulus habet tres æquales duobus rectis, pro eodem tempore habere scientiã, & opinionem. Probatur. Stat quòd Sortes habeat de illa conclusiones rationes necessarias, vtpote iã factus geometra, scit eam demonstrare. Stat quòd pro eodem tempore Plato incipiat addiscere geometriam, & existimet eandem conclusionem esse veram, nõ quia sciat eã demonstrare, sed quia audit eam esse famosam apud geometra: ergo de eadẽ conclusione pro eodem tempore sortes habet scientiam, & Plato opinionem. Constat igitur tibi, quo modo de eodẽ obiecto habeatur scientia, & opinio, & quo modo non.

Hæc igitur dicta sint de distinctione scientiæ ab opinione, & intellectus. De distinctione, autem habituum intellectualium completa, quomodo scilicet distinguantur in ratione, idest opinionem & scientiam, & intellectũ, & artem, & prudentiam, & sapientiam, Arist. pertransit dicens, quod hæc quidem, scilicet scientia intellectus opinio, & sapiẽtia sunt physicæ considerationis. Spectant enim ad librum de Anima, vbi agiẽ de intellectu. Illa vero scilicet ars, & prudentia spectant ad æthicam. Vnde Aristot. in lib. 6. Ethic. pertractat de eis diffuse, & nos de his omnibus considerationem fecimus resolutam in epithomatibus nostris super Ethicam in lib. 6. vt videre poteris. Vbi peregimus de partibus prudentiæ, & quoniam solertia spectat ad prudentiã sicut & custodia, de qua Arist. vix verbum fecit in 6. Ethi. ideo ne ignota tibi remaneat, diffinit eam in fine primi libri posteriorum, & declarat multiplici exemplo. Diffinit autem sic. Solertia est subtilitas quædam in non prospecto t.pe medii. Et intendit quòd solertia est virtus inuentiua medii ad conclusionem in tempore in perceptibili, idest statim. Vnde in sexto æthicorum diffiniuimus eã quòd est idoneitas cito inueniendi medium, & secundum Arist. ille

est maxime soles, quando cito cognoscit causas medias, & scit expedite reducere in vltimas. Quod declarat Arist. triplici exemplo.

Primum est hoc. Si quis videt lunam splendere semper versus solē, statim intelligit, ꝙ hoc est, quia recipit lumen a sole, hic dicitur solers solertia speculatiua.

Secundum est hoc. Si quis videt pauperem, & diuitem litigantes simul, & statim intelligit. quòd hoc est, quia diues pauperi pecuniam accommodauit, dicitur solers practicæ.

Tertium est. Si quis videt duos ante inimicos, ꝙ nunc factos amicos. & statim intelligit ꝙ hoc est quia talis, vel talis pacificauit eos, vel quia cōcorditer conuenerūt, vt persequantur, & confundant alium, dicitur solers practicæ. Constat igitur tibi, quid solertia sit, & solers.

Sed aduerte, ꝙ sicut duplex iustitia & tēperātia, s. naturalis, & acquisita naturalis quidē est qua quis a natiuitate inclinatur ad opera iusta, & tpe viuendū, acquisita autem est qua quis ex frequentatis actibus, & longo exercitio efficitur iustus, & temperatus. sic duplex est solertia, s. naturalis, & acquisita, naturalis quidem est ingenii subtilitas innata sequēs animam intellectiuam dum corpori infunditur, qua idoneus est homo ad subito inueniendū mediū pro aliqua cōclusione deducēda tā practica, q̄ speculatiua, & hic dr̄ naturaliter promptus ad speculandum, vel prudenter negociādum, cui opponitur tardus, & ebes ingenio ex sui genitura. Acquisita aūt est promptitudo ingenii causata longo exercitio practico, vel speculatiuo ad inueninedum cito media opportuna, prout occurrit. Hanc soleritiam habent veterani milites, & experti medici, & exercitati gubernatores rei publicæ. Hæc de præsenti capite dicta sint.

De medio demonstrationis potissimæ. Cap. XIII.

IN hoc cap. inuestigandum est de medio demonstrationis potissimæ, & hic complebimus cōsiderationem nostram pro nouitiis de syllogismo demonstratiuo relinquentes difficiliora lecturæ libri posteriorum pro adultis.

Tu igitur aduerte. quòd in doctrina Arist. vnum clarum est scilicet diffinitionē esse medium. Nam quia demonstra-

tur passio de subiecto, vt risibile de hoie, & demonstratio potissima est per causam, illud erit mediũ, q̄ est causa cõcludendi passionem inesse subiecto. Hoc aũt est diffinitio. Nã q̄a homo est aĩal rõnale ideo est risibilis. Verũ aũt hoc medium sit diffinitio subiecti tantã, vel passionis tm̃. vel aggregatũ ex vtraq; quodã ordine, non vr̃ clarũ apud Aris. & ideo hinc processerũt variæ expositorum sñiæ, inter quos est Lynconiensis, & Aegidius, & B. Thom. quorũ sentẽtias hic recitabimus, sed determinabimus secũdũ mẽtẽ B. Tho.

Lynconiensis tenuit medium in demonstratione potissima esse diffinitionem subiecti, & non passionis, quòd videtur esse de mente Arist. in prologo primi de Anima, vbi inquit quòd ipsum quòd quid est, principium est omnis demonstrationis, & quòd diffinitiones, per quas non apparet causa accidentalium, scilicet propriorũ subiecti, sunt dialecticæ, & vanæ, & in 4. Physi. dicit Aristot. quòd tunc pulcherrime vnumquodq; diffinitũ est, cum ex illa diffinitione apparet causa accidentium in subiecto, intendit ergo Arist. quòd diffinitio subiecti dicat causam propter, quàm tale accidens proprium conuenit tali subiecto, puta risibile homini, habere tres triangulo. Sed illud propter quòd inest proprium subiecto est medium in demonstratione, ergo diffinitio subiecti est huiusmodi medium. Et confirmatur, q̄a dicit Aris. in 2. Poster. quòd medium in demonstratione dicit quid, & propter, quid, & hoc cõpetit diffinitioni subiecti. Nam eadẽ diffinitio dicit quid respectu subiecti si enim interrogatur quid est homo? respondetur, quod est animal rationale, si autẽ quæritur propter quid homo est risibilis? respondetur quia, est rationalis, & vt sic dicit propter quid respectu passionis. Hęc fuit sentẽtia lynconiensis, quę vt vera defendetur infra pro quanto tenet diffinitionem subiecti esse medium in demonstratione potissima. Pro quanto autem excludit diffinitionem passionis non sustinebitur, quoniam id repugnet doctrinæ Arist. vt tibi declarabitur præcipue in doctrinis mathematicis.

Egidius autem in secundo posteriorũ tenet absolute contra lynconiensem, ponens hanc conclusionem. Diffinitio passionis, & nõ subiecti est medium demonstratione potissima,

sima ,quam probat . Scientiæ mathematicæ sunt in primo gradu certitudinis secundum Comment.in 2. Metaphysicæ,sed illæ nō demonstrant conclusione suas per diffinitio nem subiecti sed passionis,ergo non diffinitio subiecti, sed passionis est medium in demonstratione potissima mi. Probatur. Nam geometra probans triangulū habere tres æquales duobus rectis, non assumit diffinitionem subiecti, prædicati sic demonstrans . Omnis figura habens angulum extrinsecum ęqualem duobus intrinsecis sibi oppositis,habet tres æquales duos rectis , sed triangulus est talis figura, ergo &c. ergo constat quòd apud mathematicum diffinitio passionis est medium in demonstratione potissima .

Sed aduerte, ꝙ Arist.in 2. Poster. non solum in mathematicis, sed etiam in physicis manifestat passionem demonstrari de subiecto per diffinitionem passionis,& non subiecti. Dicit.n.ꝙ si quęratur propter quid Luna eclipsatur? rn̄detur ꝙ propter interpositionem terræ inter Solem,& Lunam.hæc aūt est diffinitio eclipsis,quæ est passio in Luna .

Item si quæratnr propter quid inter vocem acutam , & grauem inuenitur consonantia .

Respondetur, quia inter eas datur proportio numeralis, hæc autem est diffinitio consonantiæ, Cum igitur Aristot. tam in mathematicis quàm in physicis siue in scientiis mediis,quales sunt astrologia & musica, exempla ferat de diffinitione passionis,& non subiecti,signum euidens est,quòd eius mens fuit diffinitionem passionis , & non subiecti esse medium in demonstratione potissima.Bea.Thom.in secundo posteriorum,lec.prima,tenet ꝙ non sola diffinitio passionis, nec sola diffinitio subiecti , sed vtraque est medium sufficiens in demonstratione potissima. Hanc igitur opinionem vt veriorem declarabimus & sustinebimus .

Pro eius declaratione aduerte, quod hæc opinio pōt habere duplicem sensum . Primus qu[illegible] vtraque diffinitio nō vt distincta,sed vt quid aggregatur ex vtraq; sit medium. v.g. Medium ad demonstrandum [illegible]sibile de homine , sit hoc totum , Animal rationale aptum natum ridere , cuius quidem pars prima est diffinitio hominis,pars autem secunda est diffinitio risibilis. Sunt igitur aliqui dicentes hoc totum

totum esse vere medium . & hanc esse mentem Arist. & B. Thom. Quod probant sic,illud est veræ medium in demonstratione potissima,quòd est maxime immediatū,& maxime proprium:sed tale est aggregatum ex diffinitione subiecti,& passionis:ergo &c.Ma.patet.Nam declaratum est supra quòd demonstratio est ex propriis , & immediatis. Mi. aūt sic probatur , tale aggregatum est maxime immediatū subiecto,rōne diffinitionis subiecti, & est maxime propriū rōne diffinitionis passionis. Quod si esset sola diffinitio subiecti nō esset maxime propria passioni,& si esset sola diffinitio passionis,nō esset maxime immediata subiecto. Vt ergo seruet̄ maxima immediatio respectu subiecti, & maxima proprietas respectu passionis , oportet aggregatum ex vtraque diffinitione esse medium .

Prętere a,medium in demonstratione potissima dicit,q̃d & propter quid secundum Arist.in 2.Poster.Sed aggregatū ex vtraq; diffinitione dicit quid de subiecto per diffinitionem subiecti,& propter quid de passione p̄p diffinitionem passionis,ergo tale aggregatū rōnabiliter est mediū in demonstratione potissima.Sed isti sic tenētes deueniāt à mēte Arist. Nam docuimus supra,ꝙ secundū eum aliqua diffinitio est principiū demonstrationis puta ea quæ datur per formā aut finē,& aliqua est cōclusio,Puta ea quæ datur p̄ materiá,hæc.n.demonstratur,per formalē,sicut demonstrauit Arist.demōstrationem esse ex veris primis,& immediatis,&c.quia est syllogismum faciens scire.Aliqua aūt est tota demonstratio positione differens, vt ea quæ aggregatur ex diffinitione subiecti,& passionis, sicut ista. Animal rōnale aptū natū ridere,aut aggregata ex pluribus diffinitionibus subiecti,vt ista. Ita est accēsio sanguinis circa cor ex appeti tu vindictæ.Modo,arguitur sic. Quod est tota demonstratio,nō est mediū neq; principiū demonstrationis,sed secūdū Arist.diffinitio cōposita ex diffinitione subiecti, & passionis est tota demonstratione positione differens : ergo non est medium,nec principium demonstrationis .

Prętere a, ad mentem Aristot.in 2. Posteriorum medium in demonstratione potissima debet esse diffinitio subiecti, & passionis nō est diffinitio,sed vt alicuius vnius diffiniti.

Sed diffinitio aggregata ex diffinitioue subiecti, & passionis nō est diffinitio vnius diffiniti, sed pluriū, vt patet, ergo &c. ex quo sequitur ꝙ licet sit inconueniēs demonstrare aliquid per diffinitionē aggregatam ex diffinitionibus plurium diffiniorum, non tamen est inconueniens quando talis diffinitio est aggregata, ex pluribus diffinitionibus eiusdem diffiniti, v.g. Hæc conclusio, homo est disciplinabilis, & docibilis potest conuenienter sic demōstrari, oē animal rationale compositum ex humano corpore, & anima intellectiua, est disciplinabile, & docibile, homo est tale animal, ergo &c. Error igitur sic sentientium hinc processit, quòd crediderunt ita conuenienter posse demonstrari aliquam passionem de subiecto per diffinitionē aggregatam ex diffinitione subiecti & passionibus, sicut conuenienter, demōstrari potest per diffinitionem aggregatam ex pluribus diffinitionibus subiecti, vel passionis.

Relicta igitur hæc opinione aduerte, ꝙ secundus sensus prædictæ positionis talis est, medium demōstrationis potissimæ est vtraq; diffinitio, s. subiecti, & passionis non vt aggregata, sed vtraque, vt distincta, & quodam ordine.

Pro cuius euidentia aduerte, quòd oportet primo demōstrare passionem de subiecto per diffinitionē passionis, v.g. Hæc couclusio, homo est risibilis, primo sic demonstranda est, omne aptum ridere est risibile, homo est aptus natus ridere, ergo homo est risibilis. Sed hæc diffinitio passionis nō sufficit, quoniam vtraque præmissa in demonstratione potissima debet esse, vel reduci ad immediata.

Constat autem quòd in demonstratione præposita licet maior sit immediata, quoniam inter diffinitionem passionis & passionem nullum datur medium, sicut nec inter diffinitionē, & diffinitū, tamen minor nō est immediata, quoniā inter subiectum diffinitionem passionis cadit diffinitio subiecti. Vnde minor probāda est per diffinitionē subiecti hoc modo, Omne animal rationale est aptum natum ridere, homo est animal rationale, ergo homo est aptus natus ridere, & sic patet quo ordine tam dtfnitio passionis, q̃ diffinitio subiecti sint medium in demonstratione potissima, & quòd hoc modo vtraque præmissa sit immediata.

Et hæc fuit mens B.Thom.vt patet in secundo posteriorũ lect.prima,& est ad mẽtem Arist.cuius signum sumitur ex hoc,ꝙ in primo posteriorum tractans de præcognitionib. dixit,ꝙ oportet pręcognoscere quid est non solum de passione,sed etiam de subiecto,ꝙ nõ oporteret nisi passio cõcluderetur de subiecto per diffinitionem, deinde diffinitio passionis concluderetur de subiecto per diffinitionem subiecti. Quod manifestatur sic, si uolo demonstrare hanc triangulus hẽt tres æquales duobus rectis, accipiam primo primum pro medio, quòd est figura habẽs angulum extrinsecum ęqualem duobus intrinsecis sibi oppositis, & hoc est veluti diffinitio passionis, quòd rursum demonstrandũ est per diffinitionem subiecti,idest trianguli arguẽdo sic.Omnis figura recti linea tribus lineis contenta habet angulum extrinsecum æqualem duob. intrinsecis sibi oppositas, sed triangulus est figura recti linea,&c.ergo &c. Hæc sententia videtur verior,& magis sufficiens,vtpote media concordās cum Lynconiense, quo ad diffinitionem subiecti, & cum Egidio quo ad diffinitionẽ passionis. Discordat autẽ a Lynconiense in hac exclusiua. Tantum diffinitio subiecti est mediũ demonstratione potissima, & ab Aegidio discordat in hac exclusiua,solum diffinitio passionis est mediũ, &c.

Hæc de præsenti cap.dicta sint,& hic terminatur trac.de syllogismo demonstratiuo,quem ordinauimus vt introductorium pro nouitiis ad eam, quæ est apud Arist. doctrinã in libris Poster.Erat mihi propositionem post tractatũ de syllogismo demonstratiuo,formare tractatũ de syllogismo dialectico correspondentem libris topicorum, Deinde tractatũ de syllogismo sophistico correspondentẽ lib. Elenc. Verum quia Petrus Hispanus duos tractatus clare,& subtiliter disposuit,quorum primum tractatum de locis nuncuuit,secũdum autem tractatũ de fallaciis, quem etiam habemus editum a diuo Thoma, ideo propositum mutaui, remittens nouitios ad prædictos auctores. Laus Deo omnipotenti in sempiterna sæcula.

Compendij totius Logicæ M. Crysostomi Iauelli.

F I N I S.

Series chartarum.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii KK Ll Mm Nn

Omnes Quaterniones

V E N E T I I S,
Apud Valerium Bonellum.

M D L X X X I I.

[redacted] [redacted]

Carmel Difcal, Rome.

FIIVE